

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Igor Cebek

**Vpliv mirovnih operacij na funkcije oboroženih sil
srednjeevropskih držav po hladni vojni –
Slovenija v primerjalni perspektivi**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2014

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Igor Cepek

**Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič;
Somentorica: doc. dr. Janja Vuga Beršnak**

**Vpliv mirovnih operacij na funkcije oboroženih sil
srednjeevropskih držav po hladni vojni –
Slovenija v primerjalni perspektivi**

Doktorska disertacija

Ljubljana, 2014

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju,izr. prof. dr. Vladimirju Prebiliču, in somentorici, doc. dr. Janji Vuga Beršnak, za podane metodološke usmeritve in skrb za ustrezno znanstveno raven disertacije. Prav tako se zahvaljujem izr. prof. dr. Siniši Tataloviću za pravočasne nasvete o smotrnem zoženju predmeta proučevanja, kakor tudi red. prof. dr. Antonu Grizoldu za podane usmeritve v zvezi z izboljšanjem statistične analize ter interpretacije raziskave. Nenazadnje se zahvaljujem tudi dr. Vinku Vegiču, ki me je k izdelavi doktorskega dela spodbudil in mi pomagal oblikovati temo in predmet proučevanja doktorske disertacije.

Zahvaljujem se tudi ženi Tanji, ki mi je vsa leta študija potrpežljivo stala ob strani in me pri delu vzpodbujala.

IZJAVA O AVTORSTVU doktorske disertacije

Podpisani/-a Igor Cebek, z vpisno številko 21081200, sem avtor/-ica doktorske disertacije z naslovom: Vpliv mirovnih operacij na funkcije oboroženih sil srednjeevropskih držav po hladni vojni - Slovenija v primerjalni perspektivi.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predložena doktorska disertacija izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko doktorske disertacije ter soglašam z objavo doktorske disertacije v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 1. 10. 2014

Podpis avtorja/-ice: _____

Vpliv mirovnih operacij na funkcije oboroženih sil srednjeevropskih držav po hladni vojni – Slovenija v primerjalni perspektivi

V obrambnih in vojaško-političnih (predvsem severnoatlantskih) krogih se po koncu hladne vojne že nekaj časa razpravlja o najučinkovitejši in najbolj smiselni transformaciji OS, ki morajo sedaj zagotavljati t. i. notranjo (državno) in zunanjo (mednarodno) obrambo in/ali varnost.

V prejšnjem stoletju so bile namreč tedanje organizacijsko-formacijske strukture in funkcije »stalnih« oboroženih sil (OS) srednjeevropskih nacionalnih držav še opredeljene predvsem kot utelešenje garanta suverenosti in neodvisnosti nacionalne države. Vojaki so prisegli svoji domovini in obljubili, da bodo za obrambo njene teritorialne celovitosti, suverenosti in celo družbeno-politične ureditve dali tudi svoje življenje. Takšna tesna vez med OS in nacionalno državo je v Srednji Evropi veljala v času hladne vojne oziroma vse do njenega konca. V zaostrenih varnostno-političnih razmerah hladne vojne je bila tako glavna funkcija OS držav članic zveze Nato in varšavskega sporazuma (VS), da s svojo zmožnostjo za izvajanje defenzivnih in ofenzivnih vojaških operacij morebitnega napadalca odvrnejo od napada in da v primeru napada na eno od svojih članic slednjo uspešno obranijo. Nekoliko drugačne funkcije so v navedenem obdobju imele OS srednjeevropskih nevtralnih in neuvrščenih držav, ki so se pri obrambi svoje nacionalne države zanašale zgolj na svoje nacionalne OS, torej je bila njihova nacionalnoobrambna funkcija kot funkcionalni imperativ še posebej izražena.

Po koncu hladne vojne v celotni Evropi oz. tudi na globalni ravni potekajo na političnem in varnostnem področju procesi zelo dinamičnih sprememb, ki narekujejo nove poglede na zagotavljanje varnosti na ravni mednarodnega sistema (Grizold 1999b, 136). Številna nova krizna žarišča in nove vrste nekonvencionalnih groženj na eni strani ter liberalizem kot varnostna paradigma na drugi strani so povzročili trend, v katerem se je število mirovnih operacij pod zastavo ZN in drugih regionalnih obrambno-varnostnih organizacij naglo povečalo, pa tudi njihovi mandati so se v primerjavi s preteklimi močno spremenili.

Liberalizem je kot tradicionalna varnostna paradigma po hladni vojni s svojimi idejami o širjenju tržnega gospodarstva in liberalnodemokratskega političnega sistema ustvarjal t. i. demokratični mir. Tako je liberalizem v tesni povezavi s sodobnimi (kompleksnimi) mirovnimi operacijami, saj »mednarodna skupnost« prek stabilizacijsko-rekonstrukcijskega delovanja z izgradnjo demokratičnih institucij in liberalnodemokratske politične ureditve poskuša na kriznih območjih doseči trajnejši mir in družbeno-politično stabilnost. Po koncu hladne vojne se je nevarnost vojaškega spopada radikalno zmanjšala, zato so države severnoatlantskega zavezništva spremenile ključne prvine nacionalnovarnostnih in nacionalnoobrambnih strategij. Za zvezo Nato so tako postale operacije kriznega odzivanja oz. t. i. operacije zunaj določil 5. člena washingtonske pogodbe (ang. non-article 5 operations) ena ključnih oblik zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti ter ena izmed njenih novih in celo prevladujočih nalog.

V spremenjenem, nepredvidljivem in negotovem varnostnem okolju predstavljajo mednarodni terorizem, etnični konflikti, orožje za množično uničevanje ter t. i. nefunkcionalne države (ang. Failed States) in malopridne države (ang. Rough States) ter krhke države (ang. Fragile States) grožnjo, ki ne ogroža zgolj lastnega prebivalstva, temveč destabilizirajo celotno regijo. Ko se je v takšnem nepredvidljivem varnostnem okolju znašla Slovenija, je vzpostavila, ter pozneje dopolnila, svoj nacionalnovarnostni sistem, s katerim ne zagotavlja zgolj lastne varnosti, temveč kot članica OZN, Nata, OVSE in EU z udeležbo v mirovnih operacijah tudi sodeluje pri zagotavljanju mednarodne varnosti in miru.

Raziskovalna metodologija disertacije je temeljila na interdisciplinarnem pristopu ter prepletanju kvalitativne in kvantitativne analize. Pri analizi predmeta proučevanja sem upošteval naravo samega predmeta proučevanja; vpliv mirovnih operacij na funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni, ki zahteva tako obsežno teoretično podlago, pa tudi

natančno empirično analizo. V procesu verifikacije zastavljenih hipotez in doseganja zastavljenih ciljev sem se oprl predvsem na teoretične, deloma pa tudi na empirične raziskovalne metode. Pri analizi predmeta proučevanja sem uporabil naslednje teoretične raziskovalne metode: metodo analize vsebine relevantnih pisnih virov, zgodovinsko primerjalno metodo, deskriptivno metodo, komparativno metodo, metodo sekundarne statistične analize. Med empiričnimi raziskovalnimi metodami pa sem uporabil: metodo opazovanja in prisotnosti v organizaciji, metodo nestrukturiranega intervjuja in metodo študija primera.

Pri oblikovanju modela proučevanja sem opredelil dve časovni obdobji, in sicer od 1990 do 2000 in od 2001 do 2011, ter sedem področij, na katerih sem meril spremenljivke in v njih smiselno izbrane kvalitativne in kvantitativne ter ekspresivne kazalnike, in sicer: mednarodno sodelovanje, funkcije (namen) in naloge OS, organizacijsko strukturo, kadrovske sestavo, ključne oborožitvene sisteme, obrambne izdatke, potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS.

Z analizo predmeta proučevanja sem torej iskal odgovore, kako in zakaj so se v posameznih državah funkcije OS po hladni vojni spremenile. Pri tem se oprem na rezultate, ki sem jih pridobil s proučevanjem nacionalnih in zavezniških strateških varnostno-političnih in obrambnih dokumentov (zakonov, strategij, doktrin, strateških planskih in tudi razvojno usmerjevalnih dokumentov ...), ter predstavim evolucijo oz. opredelitev funkcij OS posamezne države v teh dokumentih. Po časovnih obdobjih predstavim zabeležene trende angažiranja OS posameznih srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah pod pokroviteljstvom različnih varnostnih organizacij. Raziščem in predstavim spremembo namenske opremljenosti posameznih OS in posledično njihov potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov, njihovo kadrovske, finančno ter organizacijsko strukturo.

Povezavo med predmetom proučevanja in cilji raziskave sem vzpostavil s splošno ter petimi izvedenimi hipotezami, prek potrjevanja slednjih pa v sklepnih ugotovitvah potrjujem splošno hipotezo.

Rezultati raziskovalnega dela so pokazali, da kompleksnost varnostnih tveganj in groženj v stalno spreminjajočem se mednarodnem in tudi v nacionalnem varnostno-političnem okolju zahteva od OS pripravljenost za obrambo domovine v domovini in za bojno in nebojno delovanje v vsebinsko in intenzivno raznolikih okoliščinah, kjer prav tako posredno, s tem, ko vzpostavljajo ali ohranjajo mednarodni mir, branijo/varujejo svojo domovino. Sodobne OS morajo tako biti sposobne in pripravljene delovati v klasičnih vojnih (bojnih) kakor tudi mirovnih (nevojnih) operacijah.

Zato je treba obseg in strukturo sodobnih OS razvijati tako, da bodo v celoti (multi)funktionalne oz. večnamenske. Vendar se spremembe ne odražajo samo v njihovi organizacijsko-formacijski strukturi in zamenjavi oziroma posodobitvi oborožitvenih sistemov ter skoraj v celoti v spremembi načina popolnjevanja, temveč smo priča spremembam samih funkcij OS.

Nacionalne vojaške doktrine ob takšni predpostavki zavzemajo dvojno vlogo. Po eni strani opredeljujejo uporabo vojaških in drugih nacionalnih resursov za obrambo domovine, sodelovanje OS v sistemu zaščite, reševanja in pomoči, po drugi strani pa dopolnjujejo t. i. »veliko strategijo« takšne ali drugačne vojaško-politične zveze z (mednarodnimi) vojaškimi obveznostmi, ki jih je država prevzela z vstopom v slednjo. V primeru Slovenije so to OZN, EU in predvsem zveza Nato.

Pri opredeljevanju vpliva mirovnih operacij na funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni gre za poskus opredeljevanja/reševanja problema, ki izhaja iz dejstva, da so se *realne vojaške grožnje* za navedene države toliko zmanjšale, da ne zahtevajo več polne zaposlitve OS v obsegu iz hladne vojne, vendar so *možne vojaške grožnje* še vedno tolikšne, da nadaljnje zmanjševanje OS ni več mogoče. Zato je rešitev v omejevanju obsega osnovne

funkcije OS, to je pripravljane na oboroženi boj oziroma njegovo izvajanje, ter sočasnem povečevanju multifunkcionalnosti OS srednjeevropskih držav, ki se uporabi v številnih dodatnih, za OS netipičnih vlogah in nalogah (npr. mirovni operacijah). Menim, da je to povsem realna in sprejemljiva pot spreminjanja funkcij OS srednjeevropskih držav.

Konec hladne vojne med drugim sprožil t. i. trojno transformacijo mirovni operacij, in sicer najprej kvantitativno, za tem kvalitativno in na koncu še normativno transformacijo.

V sklepnih ugotovitvah disertacije sem napravil sintezo rezultatov raziskav posameznih OS srednjeevropskih držav v združeni model, ki je statistično značilen za Srednjo Evropo. S celotno ali delno verifikacijo izvedenih hipotez, ki so nastale po deduktivni poti iz splošne hipoteze, sem na koncu izvedel verifikacijo slednje po induktivni poti.

Panelna raziskava ter trendna in statistična analiza so med drugim pokazale na ugotovitev, da je obseg angažiranih pripadnikov OS srednjeevropskih držav po hladni vojni v trendu stalne rasti, to še posebej velja za mirovne operacije, ki jih izvaja zveza Nato.

Ugotavljam tudi, da se je v proučevanem obdobju bistveno spremenila organizacijska struktura OS srednjeevropskih držav. Tako se je zaradi angažiranja v mirovni operacijah za več kot petkrat povečal obseg specialnih sil (SOF). Obseg OS oz. skupna vojaška udeležba v družbi (MPR) se je v proučevanem obdobju v Srednji Evropi zmanjšala s 4,21 % na zgolj 0,75 %, kar podobno kot drastično zmanjševanje ključnih oborožitvenih sistemov kaže na močno izraženo odsotnost neposredne vojaške grožnje. Med ključnimi kopenskimi in zračnimi oborožitvenimi sistemi pa rastoči trend beležijo zgolj sistemi t. i. informacijske moči oz. sistemi za podporo poveljevanju, ki predstavljajo t. i. multiplikatorje moči.

V proučevanem obdobju je v Srednji Evropi delež izdatkov za obrambne namene zdrsnil z 2,44 % BDP na zgolj 1,11 %. Kljub temu je bilo leta 2011 razmerje porabe obrambnih izdatkov v Srednji Evropi dokaj ugodno, saj se je 54 % izdvajalo za stroške osebja, 23,8 % za operativno delovanje ter 22,2 % za modernizacijo in infrastrukturo ter R & R. To seveda ne drži za Slovenijo, ki je v tem kazalniku najbolj negativen primer.

Povsem v skladu z odsotnostjo neposredne vojaške grožnje ter prioriteto eksterno funkcijo OS pri angažiranju v mirovni operacijah predstavlja leta 2011 potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov zgolj še 28,8 % potenciala iz leta 1990. Z bivariatno korelacijsko analizo sem med drugim ugotovil, da sta delež pripadnikov OS v mirovni operacijah in Stettlerjev koeficient v statistično značilni, zelo močni pozitivni korelaciji ($R=0,921$; $p=0,027$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovni operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta, kar pa dejansko pomeni, da je naložba v vojaško nacionalno obrambo manj učinkovita. To kaže na reprioritizacijo razporejanja virov s področja nacionalne vojaške obrambe na področje zagotavljanja mednarodne varnosti.

Iz zgoraj in v nalogi predstavljenih kazalnikov je razvidno, da se današnje OS srednjeevropskih držav lahko uspešno zoperstavljajo sodobnim grožnjam oz. izvajajo nove in čedalje bolj raznovrstne, vendar povezane funkcije, med katerimi je udeležba v mirovni operacijah prioriteta in prevladujoča. Za doseganje navedenih sposobnosti ni bilo dovolj izvesti zgolj preoblikovanja OS, temveč je bilo treba izvesti njihovo celovito transformacijo – proces, ki ni lahko opredeljiv, še težje pa je izvedljiv in se še vedno izvaja, saj transformacija OS »... ne pomeni delati stvari boljše, temveč pomeni delati boljše stvari!«.

Ključne besede: oborožene sile srednjeevropskih držav, transformacija, funkcije, mirovne operacije, hladna vojna, redarstvene sile, OZN, Nato.

The impact of peacekeeping operations on the functions of the armed forces of Central European countries after the Cold War – Slovenia in comparative perspective

Since the end of the Cold War, the most effective and most rational transformation of the armed forces, now obliged to provide what is known as internal (national) and external (international) defence and/or security, has long been a point of discussion across defence and military-political (especially North Atlantic) communities.

Throughout the previous century, the then organisational structure, formations and functions of “regular armed forces” of Central European nation states were still largely defined as embodied guarantees of sovereignty and independence of the nation state. Soldiers would take an oath of loyalty to their homeland and swear to give their life for the defence of its territorial integrity, sovereignty and even its social and political system. Central Europe knew this kind of a close relationship between a nation state and its armed forces throughout the Cold War until its very end. Thus, the main function of the armed forces of NATO and Warsaw Pact member states in the highly tense Cold War security and political situation was to use their capacity for defensive and offensive military operations to deter possible attacks, and defend fellow members successfully in case of attacks. The armed forces of neutral and non-aligned Central European countries had somewhat different functions during this period, with countries relying solely on their national armed forces in defending their nation state, their national defence function as a functional imperative particularly distinct.

After the end of the Cold War, very dynamic change processes started across Europe as well as globally in the political and defence fields, dictating new angles to the provision of security at the level of the international system (Grizold 1999b, 136). Many new conflict zones and new types of unconventional threats on the one hand, and liberalism as a security paradigm on the other gave rise to a trend towards a rapid increase in the number of peacekeeping operations led by the UN and other regional defence and security organisations, together with a significant change in their mandates.

As a traditional security paradigm, liberalism with its ideas of the spread of market economics and liberal democracy as a political system helped maintain what is known as democratic peace in the post-Cold War era. This way, liberalism bears a close relation to contemporary (complex) peacekeeping operations, the “international community” attempting to achieve longer lasting peace and social and political stability in conflict zones by building democratic institutions and a liberal democratic political system as part of its stabilisation and reconstruction activities. When the threat of armed conflict subdued drastically after the end of the Cold War, members of the North Atlantic Treaty Organisation revised the key elements of their national security and defence strategies. For NATO, crisis response operations, also known as non-article 5 operations, became one of the key manners of providing international peace and security, and one of its new as well as predominant activities.

In an ever-changing, unpredictable and potentially volatile security environment, international terrorism, ethnical conflicts, weapons of mass destruction, and what we call Failed States, Rough States and Fragile States, present a threat which poses a risk not only for their own peoples, but destabilizes the entire region. When Slovenia found itself in this unpredictable security environment, it set up, and later complemented, its national security system, providing not only its own security, but also helping provide international peace and security as a UN, NATO, OSCE and EU member state by taking part in peacekeeping operations.

The research methodology of the thesis was based on an interdisciplinary approach and a combination of qualitative and quantitative analyses. In analysing the subject matter, I considered the very nature of this subject matter; the impact of peacekeeping operations on the functions of the armed forces of Central European countries after the Cold War, which called for a theoretical background of this extent, as well as a precise empirical analysis. The research methods I used in the process of testing the hypotheses and accomplishing the set objectives were mainly theoretical, and to some degree empirical. In analysing the subject matter, I used the following theoretical

research methods: the method of analysing the content of relevant written sources, the comparative historical method, the descriptive method, the comparative method, secondary statistical analysis. Empirical research methods included: the method of observation and participation in an organisation, unstructured interview, and case study.

In developing the research model, I defined two timeframes, the first one running from 1990 to 2000, and the second one from 2001 to 2011; as well as seven areas to measure variables, and within them the following relevant qualitative and quantitative as well as expressive indicators: international cooperation, functions (purpose) and activities of armed forces, organisational structure, personnel, key weapon systems, defence spending, combat power potential of armed forces key weapon systems.

By analysing the subject matter, I was seeking answers to how and why the functions of the armed forces changed across countries after the Cold War. I based this process on the results acquired by examining national and North Atlantic alliance strategic security policy and defence documents (laws, strategies, doctrines, strategic planning and development steering documents, etc.), and included a presentation of the evolution and definitions functions for each country's armed forces in these documents. Trends of participation of individual Central European countries' armed forces in peacekeeping operations led by various security organisations are shown by timeframes. Changes in the mission equipment of individual countries' armed forces are examined and presented, including, consequently, the combat power potential of their key weapon systems, their personnel, financial and organisational structure.

The relationship between the subject matter and research objectives was established with a general hypothesis and five sub-hypotheses, whereby the former is ultimately confirmed in the thesis findings through the confirmation of the latter.

The results of the research showed that the complexity of security risks and threats in an ever-changing international and national security and political environment requires armed forces to be ready to defend their country at home, and to participate in combat and non-combat operations in situations varying by content and intensity, where they would also, indirectly, by establishing or maintaining international peace, defend/protect their own country. Therefore, contemporary armed forces should be capable and ready to participate in both conventional military (combat) and peacekeeping (non-combat) operations.

This is why the proportion and structure of contemporary armed forces should be aimed at making them entirely (multi)functional. However, changes are reflected not only in their organisational structure and formations, the replacement or modernisation of weapon systems, and a nearly entirely changed manner of manning, but also in the very functions of armed forces.

With this assumption in mind, national military doctrines have a double role. On the one hand, they define the use of military and other national resources for the defence of their country and participation of the armed forces in the protection, rescue and relief system, while on the other hand they complement the "greater strategy" of any military-political association with (international) military tasks, which the country assumed by entering this association. In the case of Slovenia, this includes the UN, EU, and above all NATO.

Defining the impact of peacekeeping operations on the functions of the armed forces of Central European countries after the Cold War is an attempt at defining/solving the problem arising from the fact that *real military threats* have subdued for these countries to the extent that they no longer require full engagement of armed forces seen during the Cold War; while *possible military threats* still remain at a level where further reduction of armed forces is impossible. Thus, the solution is to limit the extent of the core function of armed forces, i.e. readiness for armed conflict and its implementation, while at the same time increasing the multifunctionality of Central European armed forces for use in various additional, non-typical roles and tasks (e.g. peacekeeping operations). It is my belief that this is an entirely realistic and acceptable course of changing the functions of Central European armed forces.

In the aftermath of the Cold War, peacekeeping operations saw a triple transformation: first a quantitative one, followed by qualitative and finally normative transformation.

The findings of the thesis contain a synthesis of the results of research into individual Central European armed forces into a single statistically significant model for Central Europe. By entirely or partly verifying the sub-hypotheses deduced from the general hypothesis, I ultimately verified the latter inductively.

The panel research as well as trend and statistical analyses indicated a steadily growing trend of involvement in the armed forces in Central European countries after the Cold War, especially in the peacekeeping operations led by NATO.

I have also established that the organisational structure of Central European armed forces changed considerably in the studied timeframe. Thus, participation in peacekeeping operations led to a more than five-fold increase in the proportion of Special Operations Forces (SOF). The proportion of the armed forces, or total military participation ratio (MPR) in Central Europe decreased from 4.21% to just 0.75% during the studied timeframe, which similarly to the drastic cuts in key weapon systems suggests a very distinct absence of any direct military threat. As regards the key ground-based and airborne weapon systems, the only growing trend is recorded in information power, i.e. command support systems, which serve as force multipliers.

During the studied timeframe, defence spending in Central Europe shrank from 2.44% of GDP to just 1.11%. Even so, Central Europe had a fairly good defence budget structure in 2011, with 54% allocated for personnel, 23.8% for operational activities, and 22.2% for modernisation and infrastructure, and R&D. This does not hold true for Slovenia, however, a country at the far negative end of the scale by this indicator.

In full accordance with the absence of any direct military threat and the external function as a priority of the armed forces in their participation in military operations, the combat power potential of the key weapon systems in 2011 lies at only 28.8% of the 1990 figure. A bivariate correlation analysis showed a statistically significant, very distinct positive correlation between the share of armed forces members in peacekeeping operations and the Stettler coefficient ($R=0.921$; $\rho=0.027$). Therefore, increasing the participation in peacekeeping operations also increases the Stettler coefficient, which actually means that investment in military national defence is less effective. This also suggests reprioritisation in the allocation of resources from national military defence to providing international security.

The indicators discussed above and in the thesis show that today's armed forces of Central European countries can successfully withstand present day threats, performing new and increasingly diverse, but still interrelated functions, with participation in peacekeeping operations a dominant priority. To achieve these competences, the mere restructuring of the armed forces was not enough; what was required was their thorough transformation, a process difficult to define, and even more difficult to implement. The implementation is still under way, as a transformation of the armed forces "*...means not to do things better, but to do better things*".

Key words: armed forces of Central European countries, transformation, functions, peacekeeping operations, Cold War, security forces/constabulary, UN, NATO.

KAZALO

1	UVO D.....	1
2	METODOLOŠKI OKVIR	6
2.1	Opre delitev problema proučevanja	6
2.2	Raziskovalni cilji.....	10
2.3	Hipoteze	11
2.4	Raziskovalne metode in pristop	12
3	TEORETSKI OKVIR.....	17
3.1	Teoretične perspektive obravnavanja varnosti	18
3.1.1	Realizem.....	18
3.1.2	Teorija mednarodne družbe (»angleška šola«).....	20
3.1.3	Liberalizem.....	21
3.1.4	Konstruktivizem	23
3.1.5	Glavni elementi in presečišča teorij sodobnega obravnavanja varnosti.....	26
3.2	Geopolitične in varnostne značilnosti Srednje Evrope	27
3.2.1	Geografske, kulturne in zgodovinske značilnosti Srednje Evrope.....	29
3.2.2	Varnostno politične značilnosti Srednje Evrope	32
3.2.2.1	Srednja Evropa in mednarodne varnostne organizacije	36
3.2.2.2	Varnostno-obrambne povezave v Srednji Evropi	38
3.2.3	Primerjava proučevanih držav v Srednji Evropi	41
3.3	Spremembe funkcij oboroženih sil po hladni vojni	45
3.3.1	Kompatibilni pristopi k proučevanju sprememb funkcij OS	47
3.3.2	Dejavniki, ki vplivajo na spremembo funkcij OS	68
3.3.2.1	Ekonomski dejavnik	69
3.3.2.2	Tehnološki dejavnik	74
3.3.2.3	Sociokulturni dejavnik	77
3.3.2.4	Demografski dejavnik	82
3.3.2.5	Varnostno-politično okolje v Evropi.....	85
3.3.3	Globalizacija in večnacionalizacija OS srednjeevropskih držav.....	90
3.3.4	Večnamenskost sodobnih OS srednjeevropskih držav.....	98
4	MIROVNE OPERACIJE KOT DEJAVNIK VPLIVA NA FUNKCIJE OBOROŽENIH SIL	100
4.1	Zgodovina mirovni h operacij – vloga OZN	104
4.1.1	1. faza – od 1947 do 1956	105
4.1.2	2. faza – od 1956 do 1988	106
4.1.3	3. faza – od 1988	107
4.2	Tipologija mirovni h operacij.....	109
4.2.1	Problemski pristop proučevanja mirovni h operacij	114
4.2.1.1	Tradicionalne in sodobne - kompleksne mirovne operacije.....	115
4.2.1.2	Operacije kre pitve miru (ang. Peace Reinforcement Operations).....	117
4.2.1.3	Razširjene mirovne operacije (ang. Wider Peacekeeping).....	118
4.2.1.4	Operacije vsiljevanja miru (ang. Peace Enforcement Operations).....	120
4.2.1.5	Operacije v podporo miru (ang. Peace Support Operations)	121
4.3	Vpliv mirovni h operacij na izgradnjo zmogljivosti OS srednjeevropskih držav	125
5	SPREMENJENE FUNKCIJE OBOROŽENIH SIL SREDNJEEVROPSKIH DRŽAV IN MIROVNE OPERACIJE PO HLADNI VOJNI.....	128
5.1	Funkcije OS Avstrije in njihova uporaba v mirovni h operacijah.....	135
5.1.1	Obdobje od 1990 do 2000	137
5.1.2	Obdobje od 2001 do 2011	140

5.1.3	Spremenjene funkcije OS Avstrije	143
5.1.3.1	Mednarodno sodelovanje	143
5.1.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS	145
5.1.3.3	Organizacijska struktura	147
5.1.3.4	Kadrovska sestava	148
5.1.3.5	Oborožitveni sistemi	150
5.1.3.6	Obrambni izdatki	152
5.1.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS	154
5.1.3.8	Sklep	155
5.2	Funkcije OS Češke in njihova uporaba v mirovnih operacijah	157
5.2.1	Obdobje od 1990 do 2000	159
5.2.2	Obdobje od 2001 do 2011	160
5.2.3	Spremenjene funkcije OS Češke	165
5.2.3.1	Mednarodno sodelovanje	166
5.2.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS	168
5.2.3.3	Organizacijska struktura	170
5.2.3.4	Kadrovska sestava	171
5.2.3.5	Oborožitveni sistemi	172
5.2.3.6	Obrambni izdatki	174
5.2.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS	176
5.2.3.8	Sklep	177
5.3	Funkcije OS Madžarske in njihova uporaba v mirovnih operacijah	179
5.3.1	Obdobje od 1990 do 2000	180
5.3.2	Obdobje od 2001 do 2011	185
5.3.3	Spremenjene funkcije OS Madžarske	187
5.3.3.1	Mednarodno sodelovanje	188
5.3.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS	190
5.3.3.3	Organizacijska struktura	192
5.3.3.4	Kadrovska sestava	194
5.3.3.5	Oborožitveni sistemi	195
5.3.3.6	Obrambni izdatki	197
5.3.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS	199
5.3.3.8	Sklep	200
5.4	Funkcije OS Nemčije in njihova uporaba v mirovnih operacijah	202
5.4.1	Obdobje od 1990 do 2000	204
5.4.2	Obdobje od 2001 do 2011	207
5.4.3	Spremenjene funkcije OS Nemčije	211
5.4.3.1	Mednarodno sodelovanje	211
5.4.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS	213
5.4.3.3	Organizacijska struktura	215
5.4.3.4	Kadrovska struktura	216
5.4.3.5	Oborožitveni sistemi	218
5.4.3.6	Obrambni izdatki	219
5.4.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS	221
5.4.3.8	Sklep	222
5.5	Funkcije OS Poljske in njihova uporaba v mirovnih operacijah	224
5.5.1	Obdobje od 1990 do 2000	226
5.5.2	Obdobje od 2001 do 2011	229
5.5.3	Spremenjene funkcije OS Poljske	232
5.5.3.1	Mednarodno sodelovanje	233

5.5.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS.....	234
5.5.3.3	Organizacijska struktura.....	235
5.5.3.4	Kadrovska sestava.....	236
5.5.3.5	Oborožitveni sistemi.....	238
5.5.3.6	Obrambni izdatki.....	240
5.5.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS.....	242
5.5.3.8	Sklep.....	243
5.6	Funkcije OS Slovaške in njihova uporaba v mirovnih operacijah.....	246
5.6.1	Obdobje od 1990 do 2000.....	247
5.6.2	Obdobje od 2001 do 2011.....	249
5.6.3	Spremenjene funkcije OS Slovaške.....	254
5.6.3.1	Mednarodno sodelovanje.....	255
5.6.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS.....	256
5.6.3.3	Organizacijska struktura.....	258
5.6.3.4	Kadrovska sestava.....	259
5.6.3.5	Oborožitveni sistemi.....	261
5.6.3.6	Obrambni izdatki.....	263
5.6.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS.....	264
5.6.3.8	Sklep.....	265
5.7	Funkcija OS Švice in njihova uporaba v mirovnih operacijah.....	268
5.7.1	Obdobje od 1990 do 2000.....	269
5.7.2	Obdobje od 2001 do 2011.....	272
5.7.3	Spremenjene funkcije OS Švice.....	275
5.7.3.1	Mednarodno sodelovanje.....	275
5.7.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS.....	276
5.7.3.3	Organizacijska struktura.....	279
5.7.3.4	Kadrovska sestava.....	280
5.7.3.5	Oborožitveni sistemi.....	282
5.7.3.6	Obrambni izdatki.....	284
5.7.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS.....	286
5.7.3.8	Sklep.....	286
5.8	Kneževina Liechtenstein.....	289
6	IMPLEMENTACIJA KONCEPTA REDARSTVENIH IN INTERVENCIJSKIH SIL290	
6.1	Sodobni ameriški pogled na redarstvene sile.....	290
6.2	Implementacija koncepta redarstvenih/intervencijskih sil v Evropi.....	294
6.2.1	Natov večnacionalni vojaškopolicijski bataljon.....	294
6.2.2	Evropske žandarmerijske sile (EUGENFOR).....	295
6.2.3	Pripravljene sile Nato in EU za operacije kriznega odzivanja.....	301
7	RAZVOJNE DILEME SLOVENSKE VOJSKE V LUČI UGOTOVITEV RAZISKAVE.....	304
7.1	Politični vidik.....	306
7.2	Vojaški vidik.....	307
7.3	Funkcije OS Slovenije in njihova uporaba v mirovnih operacijah.....	309
7.3.1	Obdobje od 1990 do 2000.....	310
7.3.2	Obdobje od 2001 do 2011.....	312
7.3.3	Spremenjene funkcije OS Slovenije.....	317
7.3.3.1	Mednarodno sodelovanje.....	318
7.3.3.2	Funkcije (namen) in naloge OS.....	319
7.3.3.3	Organizacijska struktura.....	322
7.3.3.4	Kadrovska sestava.....	324

7.3.3.5	Oborožitveni sistemi	326
7.3.3.6	Obrambni izdatki.....	328
7.3.3.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS.....	330
7.3.3.8	Sklep.....	331
8	SKLEPNE UGOTOVITVE IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	334
8.1	Mednarodno sodelovanje OS srednjeevropskih držav	334
8.2	Funkcije OS srednjeevropskih držav.....	336
8.3	Organizacijska struktura OS srednjeevropskih držav	338
8.4	Kadrovska struktura OS srednjeevropskih držav	339
8.5	Oborožitveni sistemi OS srednjeevropskih držav	341
8.6	Obrambni izdatki srednjeevropskih držav.....	343
8.7	Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS.....	345
8.8	Sklep.....	346
9	LITERATURA	361
10	SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	372
11	STAVARNO IN IMENSKO KAZALO	375

Priloga A: Cluster analiza; Razvrščanje držav Srednje Evrope po stopnji transformacije OS v postmoderne.....	378
---	------------

Priloga B: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Srednje Evrope.....	382
---	------------

U V O D

V prejšnjem stoletju so bile organizacijsko-formacijske strukture in funkcije tedanjih »stalnih« oboroženih sil (OS) srednjeevropskih nacionalnih držav opredeljene predvsem kot utelešenje garanta nacionalne suverenosti in neodvisnosti nacionalne države. Vojaki so prisegli svoji domovini in za obrambo njene teritorialne celovitosti, suverenosti in celo družbeno-politične ureditve obljubili dati tudi svoje življenje. Takšna tesna vez med OS in nacionalno državo je v Srednji Evropi, z delno izjemo Zvezne Republike Nemčije v tedanjem obsegu (Zahodne Nemčije), veljala vse do konca hladne vojne.

Močna nacionalno-obrambna funkcija OS se je po koncu druge svetovne vojne še dodatno utrdila, ko se je med zavezniki t.i. »proti Hitlerjeve koalicije« dokaj hitro ustvarilo ozračje nezaupanja, napetosti in celo sovražnosti, ki se je najbolj izrazilo prav v (Srednji) Evropi. Nastala sta dva približno enaka obrambno-politična bloka moči, katerih centra sta predstavljali dve supersili; na eni strani ZDA kot center zahodnih kapitalističnih držav, združenih v zvezi Nato in na drugi strani Zveza sovjetkih socialističnih republik (ZSSR) - v nadaljevanju Sovjetska zveza (SZ) kot center vzhodnih socialističnih držav, združenih v Varšavskem sporazumu - v nadaljevanju (VS)¹ oziroma v Organizaciji Warshavskega dogovora (rus. Организации Варшавский договор). V tedanjih zaostrenih varnostno-političnih razmerah je bila glavna funkcija OS držav navedenih blokov, da s svojo zmožnostjo za izvajanje defenzivnih in ofenzivnih vojaških operacij morebitnega napadalca odvrnejo od napada in da v primeru napada ene od svojih članic slednjo uspešno obranijo. Nekoliko drugačne funkcije so v navedenem obdobju imele OS srednjeevropskih nevtralnih in neuvrščenih držav², ki so se pri obrambi svoje nacionalne države zanašale zgolj na svoje nacionalne OS, torej je bila pri slednjih nacionalno-obrambna funkcija še posebej izražena, kar je razvidno tudi iz analize vojaške udeležbe v družbah navedenih držav in seveda tudi obratno – družbe v vojaških zadevah.

Po padcu berlinskega zidu (9. novembra 1989) oz. po samorazpustitvi VS (1. julija 1991) in razpadu SZ je v deželah zahodnih demokracij, glede pogledov na nov svetovni red, sledilo obdobje optimizma, vendar tudi nelagodja. Konec hladne vojne ni pomenil zgolj ukinjanje ene obrambno-politične zveze, temveč je pomenil tudi dramatične spremembe v identiteti tistih evropskih narodov, ki so bili člani VS ali so živeli v neuvrščeni državi. Navedeni narodi so

---

¹ *Varšavski sporazum o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči* (rus. *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи*) – kakor se je uradno imenoval Varšavski sporazum, je bil podpisan 14.5.1955 v Varšavi.

² V disertaciji med neuvrščene države štejem zgolj Republiko Slovenijo kot nekdanjo konstitutivno članico SFRJ.

sprva krenili po lastni in suvereni poti, pozneje pa so se (ponovno) priključili obrambno-političnim zvezam, kot so Nato in EU.

Po koncu hladne vojne potekajo v celotni Evropi oziroma na globalni ravni zelo dinamični procesi sprememb na političnem in varnostnem področju. Grizold (2005, 7) tako ugotavlja, da je imelo varnostno okolje v preteklosti večinoma politične in vojaške razsežnosti, danes pa so v ospredju drugi vidiki širše socialne in kulturno-civilizacijske dimenzije. Tako navedene spremembe v geopolitičnem in vojaškem okolju v Evropi in v svetu narekujejo nove poglede na zagotavljanje varnosti na ravni mednarodnega sistema (Grizold 1999b, 136).

Vloge že obstoječih mednarodnih organizacij pa se, tudi zaradi omenjenih globalnih varnostnopolitičnih sprememb, na novo definirajo. Tako so po hladni vojni države severnoatlantskega zavezništva, ker se je nevarnost vojaškega spopada radikalno zmanjšala, spremenile ključne prvine nacionalno varnostnih in obrambnih strategij. Ob tem se je postavilo vprašanje o novih temeljih zveze Nato, ki je s svojo preobrazbo iz obrambne zveze v element evropske varnostne strukture in svojo širitvijo, zapolnila t.i. strateški vakuum, v katerem so se znašle mnoge države Vzhodne in tudi Srednje Evrope. Strateški vakuum se je tako poskušal zapolniti z novo doktrino širitve Nata, oziroma s sodelovanjem v politični in vojaški sferi držav zunaj zveze (Grizold 2005, 22).

V spremenjenem, nepredvidljivem in negotovem varnostnem okolju predstavljajo mednarodni terorizem, etnični konflikti, orožje za množično uničevanje ter t.i. nefunkcionalne države (ang. Failed States)³ in malopridne države (ang. Rough States) kakor tudi krhke države (ang. Fragile States) grožnjo, ki ne ogroža zgolj lastnega prebivalstva, temveč zaradi sproženih migracijskih tokov, destabilizirajo celotno regijo (Raščan 2005, 110; Collmer 2009, 7).

Številna nova krizna žarišča in nove vrste nekonvencionalnih groženj so posledično povzročile trend, v katerem se je število mirovnih operacij kot odgovor na grožnje pod zastavo ZN in ostalih regionalnih organizacij naglo povečalo⁴ pa tudi njihovi mandati⁵ so se v primerjavi s preteklimi močno spremenili. Vsi ti širši družbeni procesi kakor mirovne operacije same vplivajo tudi na to, kako (srednje)evropske države med ostalim koncipirajo funkcije svojih OS. Za zvezo Nato so, na osnovi izraženih groženj ter odgovorov na nje postale vse bolj potrebne operacije izven 5. člena washingtonske pogodbe (ang. non-article 5 operations), ena

---

³ «Failed states» so države, ki so izgubile fizični nadzor na svojem ozemlju ali monopol nad uporabo fizične sile na terenu, legitimnost oblasti za sprejemanje kolektivnih odločitev je erodirana, ni zmožna zagotavljanja osnovnih javnih storitev in ni zmožna interakcije z drugimi subjekti mednarodne skupnosti (Failed state – definition).

⁴ V času hladne vojne je bilo, pod okriljem OZN, vzpostavljenih 17 mirovnih operacij, od katerih je še danes 5 aktivnih. V obdobju po koncu hladne vojne je bilo vzpostavljenih kar 49 novih mirovnih operacij, od katerih je še vedno aktivnih 10 operacij (List of peacekeeping operations 1948 – 2013).

⁵ Sodobne mirovne operacije, v katerih sodelujejo srednjeevropske države, imajo pretežno mandat v VII. poglavju UL OZN.

ključnih oblik zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti ter ena izmed njegovih novih in celo prevladujočih nalog.

Ko se je v takšnem varnostnem okolju znašla tudi Slovenija, si je slednja vzpostavila ter pozneje dopolnila svoj nacionalno varnostni sistem, s katerim ne zagotavlja zgolj lastne varnosti, temveč kot članica OZN, Nata, OVSE in EU skozi udeležbo v mirovni operacijah sodeluje pri zagotavljanju mednarodne varnosti in miru.

V takšnih spremenjenih okoliščinah, kjer je poudarjena potreba po izvajanju sodobnih in kompleksnih mirovni operacij, se morajo temu ustrezno preoblikovati tudi sodobne OS vseh srednjeevropskih držav.⁶

Kompleksnost varnostnih tveganj in groženj v stalno spreminjajočem mednarodnem in tudi v nacionalnem varnostno-političnem okolju zahteva od OS pripravljenost za obrambo domovine v domovini in za bojno in nebojno delovanje v vsebinsko in intenzivno raznolikih okoliščinah, kjer prav tako posredno, s tem ko vzpostavljajo ali varujejo mednarodni mir, branijo/varujejo svojo domovino. Sodobne OS morajo tako biti sposobne in pripravljene delovati v klasičnih vojnih, kakor tudi mirovni operacijah. Prav slednje pomenijo za OS nove, (Haltiner v Malešič, 2000, 18-29) morda včasih celo policijske naloge, ki se izvajajo v mirovni operacijah pod okriljem OZN ali drugih mednarodnih (regionalnih) organizacij katerim je VS OZN podelil mandat. Moskos (2000, 2) navaja, da se zaradi vse pogostejšega (so)delovanja OS nacionalnih držav v mednarodnem vojaško-političnem okolju pomen večnacionalnih poveljstev in enot stalno in vse bolj povečuje. (Dānilā 2012, 12)

V obrambnih in vojaško-političnih krogih že nekaj časa razpravljajo o najbolj učinkoviti in smiselni transformaciji OS, ki morajo sedaj zagotavljati t.i. notranjo in zunanjo (mednarodno) varnost.⁷ Dokler bo sicer obstajala država »kot skupnost moči«, bo na eni strani, tudi zaradi lastne legitimnosti, moral biti del zmogljivosti njenih OS še vedno namenjen za izvajanje tehnološko zelo podprtih, klasičnih vojnih vojaških operacij za izvajanje vojaške obrambe nacionalne države. Drugi del sodobnih OS pa je potrebno ustrezno modelirati za izvajanje kompleksnih mirovni operacij in obvladovanje sodobnih ali ponovno pomembnih groženj 21. stoletja. V nasprotnem primeru je potrebno obseg in strukturo celotnih OS razvijati tako, da bodo v celoti multifunkcionalne oz. večnamenske.

---

⁶ OS oziroma vojaške organizacije so danes vse bolj odprtega tipa in so v neprestani medsebojni interakciji in odvisnosti z družbenim okoljem, kar posledično povzroča njihovo nujno spreminjanje.

⁷ Kot načrtovalec in programer zmogljivosti in interoperabilnosti SV sem bil soočen prav s to dilemo, namreč: »Kako transformirati SV, da bo ob vzdržni porabi finančnih sredstev, namenjenih za obrambo, še vedno izpolnjevala svoj socialni ter vse bolj razslojen funkcionalni imperativ ter sočasno zadržala družbeno legitimnost? Da bo še sprejeta kot nacionalna in ne, kakor navajajo nekateri futurologi, postnacionalna OS!

Zaradi navedenih mednarodno varnostno-političnih sprememb in sprememb v globalni politiki ter spremenjenih mirovnih operacijah po koncu hladne vojne smo torej priče globokim spremembam tudi v sodobnih OS srednjeevropskega območja. Spremembe pa se ne odražajo zgolj v njihovi organizacijsko-formacijski strukturi in zamenjavi oziroma posodobitvi oborožitvenih sistemov ter skoraj v celoti v spremenjenem načinu popolnjevanja, ampak smo priče spremembam samih funkcij OS.

Obramba (srednje)evropskega območja pred novimi grožnjami, se izvaja z zagotavljanjem mednarodnega miru in varnosti izven tega območja. Na tem mestu se navezujem na Keegana (2005, 534), ki v sklepnem poglavju svoje knjige, morda tudi pod vtisom Huntingtonovega (2005) dela »Spopad civilizacij in preoblikovanje svetovnega reda«, trdi da svetovna skupnost bolj kot kadarkoli potrebuje izurjene in disciplinirane vojake, ki jih moramo razumeti kot zaščitnike civilizacije, ter da način, kako se za civilizacijo bojujejo proti sodobnim grožnjam (etničnim fanatikom, bojevitim lokalnim vladarjem, ideološkim gorečnežem, navadnim roparjem in organiziranim mednarodnim zločincem), ne more izhajati samo iz tradicionalnih funkcij OS oz. iz donedavnega zahodnega modela vojskovanja.

V kontekstu zgoraj navedenega Keeganovega mnenja, podobno ugotavlja tudi Smith (2006, 1-3), ko navaja, da masovne tankovske bitke, kjer bi sodelovalo več deset tisoč tankov, teh simbolov vojskovanja industrijske dobe najbrž ne bo več. To sicer ne pomeni, da ne bo več množičnih vojaških spopadov, zanesljivo pa to ne bo več vojskovanje industrijske dobe. S tem se prav tako med vojaškimi planerji strinjajo tisti, ki zagovarjajo hitre, premestljive in lahke sile, ki so bolj primerne za t.i. »neindustrijske« vojne proti nedržavnim akterjem.

Torej se proti današnjim nevojaškim ali vojaško-političnim grožnjam ne da upirati zgolj s tradicionalno vojaško organizacijo oziroma OS, ki so izključno namenjene in specializirane za izvajanje vojaške strategije Clausewitzevega tipa, temveč je danes bolj kot kdaj koli prej v zgodovini, politični ali posledično morda celo vojaški konflikt prerasel nacionalne meje in prevzema nadnacionalne, tokrat neideološke temveč kulturne, oziroma celo, kakor omenja Huntington (2005, 12) civilizacijske, oz. Grizold (2005, 7) socialne in kulturno-civilizacijske okvire. Torej je potrebno na tej varnostno-politični iztočnici v smislu zgoraj navedenih nalog OS držav Srednje Evrope iskati tudi nove funkcije slednjih.

Nacionalne vojaške doktrine ob takšni predpostavki zavzemajo dvojno vlogo. Po eni strani opredeljujejo uporabo vojaških in ostalih nacionalnih resursov za obrambo domovine, sodelovanje OS v sistemu zaščite, reševanja in pomoči, po drugi strani pa dopolnjujejo t.i. »veliko strategijo« takšne ali drugačne vojaško-politične organizacije in zaveze z

(mednarodnimi) vojaškimi obveznostmi, ki jih je država prevzela z vstopom v slednjo. V primeru Slovenije so to OZN, Nato in EU.

Kooperativni (liberalistični) model zagotavljanja mednarodne varnosti ima svoje korenine v procesih internacionalizacije in globalizacije po koncu prve, še posebej pa druge svetovne vojne z ustanovitvijo OZN, vendar je hladna vojna ta model skoraj v celoti onemogočala. Tako smo šele po koncu hladne vojne priča njegovemu ponovnemu prebujanju. Sicer je liberalizem kot tradicionalna varnostna paradigma po hladni vojni s svojimi idejami o širjenju tržnega gospodarstva in liberalno-demokratskega političnega sistema ustvarjal t.i. demokratični mir (Svete 2005, 40). Na ta način je odločilno vplival na razvoj mirovnih operacij k post-vestfalskem modelu, saj poskuša mednarodna skupnost z izgradnjo demokratičnih institucij in liberalno-demokratske politične ureditve na kriznih območjih doseči trajnejši mir in družbeno-politično stabilnost.

Konec hladne vojne je med drugim sprožil t.i. trojno transformacijo mirovnih operacij in sicer kvantitativno, za tem kvalitativno in na koncu še normativno transformacijo (Sloan 2008, 13).

S tem, ko tudi v Srednji Evropi javnost in družbene elite vojne ne dojemajo več kot primarnega in primernege ter učinkovitega sredstva za reševanje meddržavnih sporov, vojna kot družbeni pojav še zdaleč ni presežena (Moskos, Burg 1994, 149). Za zdaj gre zgolj za preoblikovanje pojava vojne iz tradicionalnega načina vojskovanja med nacionalnimi državami v postmoderne način vojskovanja, v katerem bodo prevladovale državljanske vojne, etnični konflikti in terorizem izven meja varnostno-obrambnih in političnih organizacij - EU in Nata.

V obdobju po hladni vojni so bile o novih funkcijah OS izvedene številne študije, vendar je bilo opravljeno zgolj nekaj raziskav, s katerimi so poskušali pojasniti posledice novih funkcij OS na osnovi organizacijskega pristopa. Nove, bolj kompleksne naloge in s tem funkcije poleg družbenih dejavnikov (politični, tehnološki, sociokulturni, ekonomski, demografski) namreč po pravilu in posledično vplivajo na organizacijsko strukturo in na sistem upravljanja, kvalifikacijske zahteve ter nenazadnje na samo identiteto organizacije (Haltiner 2000, 20).

2 METODOLOŠKI OKVIR

V nalogi bi bilo težko eksaktno statistično dokazati vpliv mirovnih operacij na funkcije OS v smislu statistične analize – linearne regresije – kakršna bi bila potrebna pri zahtevnem in statistično celovitem postopku za neposredno potrjevanje pojava, kakšen je vpliv. Kljub obsežni trendni analizi in panelni raziskavi se je izkazalo, da je pet obdobj merjenja kazalnikov izbranih spremenljivk osmih srednjeevropskih držav za linearno regresijo odločno premalo, zato sem se odločil za izvedbo bivariantne korelacijske analize med izbranimi spremenljivkami. Navedena statistična metodologija mi je kljub temu omogočila statistično značilni in torej trdnejši vpogled v povezanost oz. soodvisnost mirovnih operacij in drugih kazalnikov spremenljivk, ki izražajo funkcije OS.

Poleg bivariantne korelacijske analize sem v nalogi za potrebe razvrščanja držav v model postmodernih OS uporabil cluster analizo.

2.1 Opredelitev problema proučevanja

Uporabnost oborožene sile pri doseganju političnih ciljev držav je v sodobnem svetu, še posebej v odnosih med razvitimi industrijskimi in demokratičnimi državami, vse bolj vprašljiva. Tudi v Srednji Evropi, ki jo moram še geografsko opredeliti, je po koncu hladne vojne postalo vse bolj relevantno vprašanje, kakšne funkcije naj imajo sedaj OS držav, ki so bile poprej namenjene za izvajanje obsežnih vojnih vojaških operacij v primeru vojne med t.i. "vzhodom in zahodom", hkrati pa so te OS že začele prevzemati nove naloge na področju ohranjanja mednarodnega miru in varnosti.

Redefiniranje funkcij OS je danes predmet intenzivnega znanstvenega proučevanja, ki opozarja na določene nejasnosti glede funkcij OS v prihodnje. Pojavljajo se vprašanja, ali bodo OS v prihodnje vse bolj »nacionalne«, ali bo dolgoročno njihova obrambna funkcija postajala vse bolj marginalna glede na nove funkcije, ali bo usmeritev v ekspedicijsko delovanje postalo univerzalni model nalog OS, itd.

Vse večje število in raznovrstnost sodobnih in kompleksnih mirovnih operacij postavlja postmodernim OS nove naloge, novo manjšo strukturo sil, drugačen način popolnjevanja, redefiniranje civilno-vojaških razmerij, vključevanje v svojo sestavo dosedanjih družbenih marginalnih skupin, ...itd.

Grizold (1992, 71) je ugotovil, da bo potrebno preseči ideološko-politična nasprotja in konflikte ter oblikovati nove strukture, ki bodo imele vlogo zagotavljanja nacionalne in mednarodne varnosti ter prenoviti vojaško-obrambne sisteme nacionalnih držav, utemeljenih po drugi svetovni vojni skoraj izključno na filozofiji oboroženega ogrožanja ter doktrinah oborožene obrambe.

Kljub zmanjšanju pomembnosti vojaških virov ogrožanja lahko pri realističnem presojanju trenutnih mednarodnih varnostno-političnih razmer ugotovimo, da bo potrebno tudi v prihodnje pri zagotavljanju stabilnosti, varnosti in miru v mednarodni skupnosti še vedno računati na ne samo pasivno, ampak tudi aktivno vlogo OS. Zaradi komplementarnosti sistema varnosti v družbi, vojaška varnost na današnji stopnji družbenega razvoja še vedno predstavlja eno ključnih prvin za zagotavljanje celostne varnosti družbe ⁸.

Dandeker je že (1994, 120) navajal Moskosovo mnenje, da trenutno še ne gre pričakovati odprave vojne, čeprav bosta vojna in vojaška sila sicer izločeni iz odnosov razvitih industrijskih držav, v našem primeru srednjeevropskih demokratičnih držav. Po Vogtu (1992, 19-20) pa bodo napetosti in konflikti med evropskimi državami še prisotni, vendar se bodo reševali s t.i. »mehkimi« sredstvi družbene in ekonomske moči. Uporabo »trdih vojaških« sredstev, t.j. oboroženega boja in oboroženega nasilja, bodo nadzorovale in omejevale nadnacionalne organizacije. Tako bodo vojne ostale samo še sredstvo za opredeljevanje razmerja med središčem moči in obrobjem. Verjetneje je, da se bodo postmoderne OS razvitih industrijskih držav (oz. srednjeevropskih držav – opomba I.C.) namesto v klasične vojne vse pogosteje zapletale v razreševanje nekonvencionalnih konfliktov, kot so: razne separatistične težnje, etnično-religioznega nasilja, državni udari, obmejni spori, ljudske vstaje in teroristični napadi (Toffler in Toffler 1993, 35)

V zvezi z zgoraj navedenimi mnenji je smotno omeniti še Huntingtona (1964, 2) in njegovo tezo o funkcionalnem imperativu OS, ki izhaja iz nalog, za katere se pričakuje, da jih bodo OS izpolnile v primeru nevarnosti oz. ogrožanja varnosti države, medtem ko je Jelušičeva (1997, 68) menila, da je socialni imperativ OS sestavljen iz drugih, pogosto konfliktnih zahtev, ki se postavljajo OS kot rezultat ideologij, vrednot in kulturnih norm. Meja med imperativoma je bila med hladno vojno veliko bolj jasna kot danes, ko je opisana dvojnost vse bolj zabrisana, saj se med obema poloma pojavlja vse obsežnejše področje novih nalog in funkcij, ki jih ne moremo povsem nedvoumno umestiti v omenjeni koncept. Tako po eni strani pri OS srednjeevropskega območja zasledimo zmanjšanje pomena tradicionalnih nevojaških nalog

---

⁸ Mednarodna skupnost je ob reševanju problemov v Bosni in Hercegovini in na Kosovu dobila poduk, da je boljše preventivno delovanje kot pa posredovanje.

socialnega imperativa (socializacija, gradnja infrastrukture, izobraževanje ...), ki vse bolj nadomeščajo prav tako netipične vojaške naloge (zaščita in reševanje, notranja varnost, humanitarna pomoč ...). V bistvu je zaznaven trend prenosa pozornosti od mirnodobnih, povsem nevojaških funkcij k mirnodobnim, bolj vojaškim funkcijam OS. Po drugi strani pa se povečuje potreba po izpolnjevanju sicer neprimerno bolj razslojenega funkcionalnega imperativa, ki sedaj ni več omejen zgolj na izvajanje oboroženega boja in odvracanja vojaških groženj temveč je usmerjen v nove vloge in funkcije OS, s katerimi se zagotavlja večje varstvo človekovih pravic, zagotavljanje in vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti ter zagotavljanje človekoljubne pomoči (Dānilā 2012, 13).

Na zanimiv paradoks v zvezi z OS postindustrijskih držav je že opozarjal (Rosenau 1994, v Kotnik 2000, 3), ko je navajal, da postajajo sodobne OS kljub povečanju njihovih zmožnosti in učinkovitosti v globaliziranem multipolarnem svetu vse manj pomembne in vse manj upoštevane. Vzroke za to bi lahko iskali v: (1) spreminjanju narave in prioritete varnostnih tveganj in groženj, (2) izgubi jasno razpoznavnega nasprotnika, (3) povečanju števila in širitvi vpliva nenacionalnih organizacij in skupin v mednarodni skupnosti, (4) decentraliziranost družbene strukture in preusmeritvi lojalnosti, (5) zmanjševanju pomena državnih meja, (6) slabljenju nacionalne države in oblasti ter zmanjševanju njihovega ugleda, (7) redefiniranju nasprotujočih si odnosov med državami in regijami, (8) nestabilnih ekonomskih razmerah (ekonomskih recesijah in finančnih krizah) in zmanjševanju obsega obrambnih proračunov ter (9) procesu spreminjanja vrednot v družbah. V tako spremenjenih mednarodnih, varnostnih, družbenih in ekonomskih okoliščinah je vse manj prostora za neodvisno delovanje postmodernih OS, kar seveda zahteva spreminjanje njihovih funkcij.

V preteklosti je bila vojaška organizacija praviloma neprilagodljiva oziroma že kar tradicionalno inertna glede prilagajanja svojemu spreminjajočemu se okolju delovanja. Strinjam se s Kotnikom (2000, 3-5), ko povzema številne ugledne obramboslovne avtorje (Moskosa 1992, Vogta 1992, Dandekerja 1994 in Manigarta 1997) ter navaja, da se bodo postmoderne OS v prihodnosti srečevale z naslednjimi spremembami:

1. Kompleksnost varnostnih tveganj in groženj v še vedno spreminjajočem se mednarodnem in nacionalnem politično-varnostnem okolju bo zahtevala pripravljenost za delovanje v vsebinsko, prostorsko in intenzivno izredno različnih okoliščinah.
2. Delitev dela med različnimi prvinami nacionalno-varnostnega sistema se bo zameglila, saj se bodo OS vse bolj spreminjale v smeri policijskih sil (ang. Constabulary forces), ki bodo delovale v številnih novih nalogah (mirovne operacije ter civilni krizni management):

3. Popolnjene bodo pretežno ali izključno s poklicnimi vojaki, saj bodo zaradi odsotnosti grožnje globalne vojne bodoče OS po obsegu zelo majhne.
4. Zaradi večje tekmovalnosti in konkurenčnosti na trgu delovne sile bodo morale OS postati bolj privlačne, kar bodo dosegle predvsem z zagotavljanjem boljših delovnih pogojev, boljšimi plačami in spremenljivim delovnim časom.
5. OS bodo morale postati bolj odprt sistem, z bolj prehodnimi mejami, večjo odprtostjo za ženske in družbene manjšine ter spreminjajoče se družbene vrednote.
6. V procesu odločanja bodo OS morale postati bolj decentralizirane, zaradi česar bo treba zmanjšati število hierarhičnih ravni ter spustiti odgovornost za določene zadeve na nižjo raven odločanja.
7. Bolj bo poudarjena multifunkcionalnost in modularnost oborožitvenih sistemov, opreme in vojaškega osebja.
8. Potrebna bo večja pripravljenost na funkcionalno in strukturno-organizacijsko negotovost (nove funkcije ter zamenjava žive sile s tehničnimi sredstvi).
9. Spremenila se bodo razmerja pri razdeljevanju človeških in materialnih virov med zvrstmi in rodovi OS.
10. Povečalo se bo število in pomen večnacionalnih enot in poveljstev.
11. Zaradi vse obsežnejšega spektra nalog bodo sodobne OS iskale dobro usposobljeno in izobraženo delovno silo. Častnika tehnologa-menedžerja bo zamenjal častnik znanstvenik-diplomat, ki bo sposoben aktivno sodelovati v svetovalnem procesu o vprašanju mednarodne varnosti. Tako bo postalo pomembnejše izobraževanje na področju varnostnih študij.

Z vsemi zgoraj naštetimi spremembami se strinjam tako kot Kotnik (2000), ki je menil, da spremembe veljajo za OS evroatlantskega območja. Sam sem mnenja, da se tudi OS srednjeevropskih držav v neugodnih družbenih okoliščinah že soočajo z navedenimi spremembami zaradi: (1) spreminjanja splošnega statusa vojaštva v družbi, (2) oteženega ohranjanja stika z družbenim okoljem zaradi preoblikovanja v vse bolj ali izključno poklicne OS, (3) zaupanje javnega mnenja do vojaštva v spremenjenih politično-varnostnih in družbenih okoliščinah, ko ni več jasno razpoznavne in stalno prisotne vojaške grožnje, je lahko vprašljivo (4) posledično znotraj institucionalne identitete krize vojaške organizacije kot tudi vojaške profesije ter v zadnjih letih (5) zaostrenih ekonomskih in finančnih pogojev, kjer se OS znajdejo na strani porabnikov (bistveno zmanjšanih) javnih financ.

2.2 Raziskovalni cilji

Obravnava sprememb v OS srednjeevropskih držav je predvsem posledica dejstva, da je Republika Slovenija del Srednje Evrope, ter da slednja zajema kar nekaj primerljivih držav oz. OS, ki so šle skozi podobno pot kot Republika Slovenija oz. njene OS. Naslednji razlog je geografska, kulturna in gospodarska ter do neke mere tudi politična zaokroženost Srednje Evrope v zgodovinskem smislu. Kljub navedenemu proučevanje OS držav Srednje Evrope najprej pripelje do problema nejasne definiranosti pojma »srednjeevropsko«.

Pri proučevanju vpliva mirovnih operacij na funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni sem si zastavil naslednje cilje:

1. Proučiti in kritično predstaviti nekatere pomembnejše teoretične pristope, ki obravnavajo spremembo funkcij postmodernih (poznomodernih) OS. Prav tako ob koncu proučevanega obdobja (2011) s cluster metodo razvrstiti OS srednjeevropskih držav v skupine glede na stopnjo procesa njihove transformacije v postmoderne.
2. S statistično analizo korelacije predstaviti in pravilno ovrednotiti medsebojno povezanost in soodvisnost spremenljivk; mirovne operacije in ostale spremenljivke, ki skozi kazalnike izražajo funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni; oz. preveriti njihovo vzročno-posledično povezanost in odvisnost ter tako potrditi temeljne elemente procesa spreminjanja funkcij sodobnih OS po hladni vojni.
3. Predstaviti proces funkcionalnega in strukturnega preoblikovanja OS srednjeevropskih držav po hladni vojni, ki je tesno vzročno-posledično povezan s procesom njihovega organizacijskega preoblikovanja.
4. Predstaviti spremenjene funkcije ter uporabo sodobnih OS srednjeevropskih držav po hladni vojni – s poudarkom na mirovnih operacijah.
5. Proučiti in predstaviti ter primerjalno ovrednotiti trende gibanja: kadrov, organizacijskih struktur, bistvenih oborožitvenih sistemov, obrambnih izdatkov, udeležbe v mirovnih operacijah in potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS srednjeevropskih držav.
6. Z metodo študije primera proučiti in predstaviti spremenjene funkcije OS na slovenskem (JLA in TO) in slovenskih OS (TO in SV) v času od leta 1990 do 2012 in predvideti nadaljnjo transformacijo slednje v luči t.i. »novih nalog« OS (mirovnih operacij) v spremenjenem mednarodnem varnostno-političnem okolju ter predstaviti Slovenijo in njene OS v primerjalni perspektivi.

2.3 Hipoteze

Pri opredeljevanju vpliva sodobnih kompleksnih mirovnih operacij na funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni gre za poskus opredeljevanja/reševanja problema, ki izhaja iz dejstva, da so se *realne vojaške grožnje* za navedene države toliko zmanjšale, da ne zahtevajo več polne zaposlitve OS v obsegu iz hladne vojne, vendar so *možne vojaške grožnje* še vedno tolikšne, da ni več mogoče nadaljnje zmanjševanje OS. Zato je rešitev v omejevanju obsega osnovne funkcije OS, to je pripravljanje na oboroženi boj oziroma njegovo izvajanje ter sočasnem povečevanju multifunkcionalnosti OS srednjeevropskih držav, ki se uporabi v številnih dodatnih, za OS netipičnih vlogah in nalogah (npr. mirovnih operacijah). Menimo, da je to povsem realna in sprejemljiva pot spreminjanja funkcij OS srednjeevropskih držav, čeprav so nekateri avtorji, na primer Vogt (1992, 29), v podobni razpravi po koncu hladne vojne še trdili, da OS razvitih industrijskih držav, med katere danes sodi tudi večji del srednjeevropskih držav, niso niti sposobne niti primerne za učinkovito soočanje z okrepljenimi novimi grožnjami, hkrati pa vse manj potrebne za obvladovanje vse manj pomembnih starih groženj.

Splošna hipoteza

Sodobne kompleksne mirovne operacije znatno, večplastno in neposredno vplivajo na spremembo funkcij, kakor posledično tudi na same sodobne OS srednjeevropskih držav, saj se slednje spreminjajo v smeri vse večje multifunkcionalnosti, oziroma prevzemanja vse kompleksnejših vojaških in nevojaških nalog. Navedene spremembe v najširšem smislu vplivajo na sodobne OS in na njihov položaj v družbi.

Izvedene hipoteze

H:1 Funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni vse manj odražajo nacionalno definirane varnostne strategije, pač pa so prilagojene večnacionalnemu odzivanju na nove globalne in univerzalne varnostne grožnje v okviru mednarodnih organizacij.

H:2 Spreminjanje OS srednjeevropskih držav je kompleksen, večplasten ter z nacionalno varnostno-politično strategijo tesno povezan proces, zaradi česar se OS vseh srednjeevropskih držav še niso preoblikovale v t.i. postmoderne tip OS, čeprav ima že večina OS »celotne Evrope« podobne funkcije.

H:3 Z vse obsežnejšo, pogostejšo in trajnejšo udeležbo OS srednjeevropskih držav v večnacionalnih enotah v mednarodnem okolju, vzpostavljanju večnacionalnih vojaških zmogljivosti ter vzpostavljanju nadnacionalnih vojaških izobraževalnih institucij pa že lahko govorimo o začetku nastajanja t.i. »postnacionalnih OS«.

H:4 Države članice zveze Nato so s svojim procesom obrambnega planiranja in razvojem zahtevanih minimalnih zmogljivosti zveze Nato za boj zoper aktualne kompleksne in globalne grožnje bistveno vplivale na spremembo (razširitev) funkcij OS srednjeevropskih držav v mednarodnem okolju.

H:5 Vključevanje zveze Nato v izvajanje mirovnih operacij je močno pospešilo preoblikovanje OS vseh srednjeevropskih držav ter tako odločilno vplivalo na dinamiko njihovega transformiranja.

2.4 Raziskovalne metode in pristop

Pri analizi predmeta proučevanja bom upošteval naravo samega predmeta proučevanja; vpliv mirovnih operacij na funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni, ki zahteva tako obsežno teoretično podlago pa tudi natančno empirično analizo. Uporabljal bom interdisciplinarni pristop, kajti kompleksnost predmeta proučevanja ter proučevanje novih virov ogrožanja in t.i. »novih nalog« OS narekujejo uporabo takšnega pristopa. Interdisciplinarni pristop v moji nalogi lahko razdelim na dva dela:

- **Obramboslovno – družboslovni** del, pomemben pri proučevanju teorij v mednarodnih odnosih, varnostno-političnih, geopolitičnih ter gospodarsko-političnih razmer, pri upoštevanju novih virov ogrožanja in t.i. »novih nalog« postmodernih OS. Izvajanje mirovnih operacij je v najširšem smislu umeščeno v koncept zagotavljanja varnosti. Po Grizoldu (1999a, 18) so študije, ki proučujejo varnostne problematike: obrambne, strateške, vojne, varnostne, mirovne in mednarodne varnostne študije. Koncept zagotavljanja mednarodne varnosti in njegova implementacija skozi izvajanje mirovnih operacij je v navedenih študijah zajet, v najširšem smislu, posredno ali neposredno oz. partikularno. Za analiziranje predmeta proučevanja tako ne potrebujemo posebnega (novega) oz. lastnega metodološko-kategorialnega aparata, saj lahko uporabimo aparat drugih znanstvenih

disciplin (obramboslovja, politologije, mednarodnih odnosov, varnostnih študij, mirovni študij pa tudi sociologije in kulturologije itd.)

- **Tehnološko – tehnični del**, pomemben pri proučevanju posledic sodelovanja sodobnih OS srednjeevropskih držav v sodobnih kompleksnih mirovni operacijah v smislu novih organizacijskih in tehničnih zahtev do navedenih OS, saj se pospešeno uveljavljajo posamezne tehnološke in tehnične novosti zaradi projekcije sil (premostljivosti) ter povečane zaščite (vzdržljivosti) in učinkovitosti slednjih oz. t.i. multiplikatorji moči.

V procesu verifikacije zastavljenih hipotez in doseganja zastavljenih ciljev se bom oprl predvsem na teoretične, deloma pa tudi na empirične raziskovalne metode. Pri analizi predmeta proučevanja bom uporabil naslednje teoretične raziskovalne metode:

1. **Metodo analize vsebine relevantnih pisnih virov** pri proučevanju mirovni operacij in njihovega vpliva na funkcije OS srednjeevropskih držav, normativnih aktov proučevanih držav (Varnostne strategije, Obrambne strategije/doktrine, Vojaške doktrine, Bele knjige, ...) ter udeležbe OS srednjeevropskih držav v sodobni mirovni operacijah. Prav tako bom s to metodo proučil pisne vire ter članke s področja o t.i. »novih nevojnih nalogah OS« in o »novih – sodobni načini delovanja/vojskovanja«.
2. **Sekundarno – statistično – analizo**, ki jo bom pri raziskavi uporabil za obdelavo dostopnih in relevantnih statističnih podatkov. Tako bom z bivariatno korelacijsko analizo ugotavljal linearno povezanost in odvisnost ter jakost odvisnosti med posebej izbranimi spremenljivkami, ki so povezane z mirovnimi operacijami in funkcijami OS. Prav tako bom s cluster analizo razvrstil OS srednjeevropskih držav v skupine po stopnji njihove transformacije v postmoderne OS. Rezultate statističnih analiz bom na koncu uporabil v interpretativni fazi raziskave oz. pri potrjevanju ali zavračanju zastavljenih hipotez.
3. **Zgodovinsko-primerjalno metodo** za izdelavo kratkega zgodovinskega pregleda funkcij OS srednjeevropskih držav v času hladne vojne in danes.
4. **Deskriptivno metodo**, ki je ena od najpomembnejših metod v doktorskem delu, bom uporabil pri kratkem opisovanju značilnosti mirovni operacij s poudarkom na kompleksni operacijah in pri opisovanju funkcij OS srednjeevropskih držav skozi zgodovino izvajanja mirovni operacij (s povzetkom od mirovni operacij prve generacije, t.j. modernega do post modernega tipa OS).

- 5. Komparativno metodo** pri ugotavljanju razlik med posameznimi spremenjenimi kazalniki in funkcijami OS srednjeevropskih držav in SV.

Med empiričnimi raziskovalnimi metodami bom uporabil:

- 5. Metodo opazovanja in prisotnosti v organizaciji** za proučevanje t.i. novih nalog, ki se izvajajo, v mirovnih operacijah na primeru izvajanja operacije UNIFIL v Libanonu leta 2006/2007, kjer sem bil opazovalec-udeleženec.⁹ V svojem delu sem vključil kombinacijo dveh omenjenih pristopov; popolnega udeleženca in udeleženca kot opazovalca.
- 6. Metodo nestrukturiranega intervjuja** z nekaterimi aktivnimi udeleženci mirovne misije UNIFIL, ISAF ter pripadniki SV (višji častniki) na službi v poveljstvih Nata ter bivših pripadnikov JLA v Sloveniji,... z namenom pridobivanja bolj natančnih pogledov in razmišljanj o novih funkcijah OS srednjeevropskih držav ter o številu analiziranih oborožitvenih sistemov na ozemlju Republike Slovenije ob koncu hladne vojne (1990).
- 7. Metodo študija primera** za podrobnejši prikaz in aktualizacijo vpliva mirovnih operacij na funkcije kakor tudi na organizacijske strukture slovenskih OS (SV) ter OS Avstrije, Češke, Madžarske, Nemčije, Poljske, Slovaške in Švice.

➤ **Model proučevanja** - V nadaljevanju tega dela bom v osrednjem - petem poglavju, ki v glavnem predstavlja empirično, primerjalno in deskriptivno ter delno statistično analizo, najprej opisal nekatere dejavnike, ki posredno ali neposredno vplivajo na spreminjanje funkcij OS srednjeevropskih držav. V nadaljevanju bom skozi model proučevanja, po Haltinerju (2002) opredeljen v dveh časovnih obdobjih - od 1990 do 2000 in od 2001 do 2011 preko posameznih kazalnikov in njihovih spremenljivk iskal odgovore, kako in zakaj so se v posameznih državah funkcije OS po hladni vojni spremenile. Pri tem se bom oprl na rezultate, ki jih bom pridobil skozi: a) proučevanje nacionalnih in zavezniških strateških varnostno-političnih in obrambnih dokumentov (zakonov, strategij, doktrin, planskih dokumentov, ...) ter predstavil evolucijo oz. opredelitev funkcij OS posamezne države v teh dokumentih; b) predstavil skozi časovna obdobja zabeležene trende angažiranja OS posameznih srednjeevropskih držav v različnih mirovnih operacijah; c) raziskal in predstavil spremembo

---

⁹ Od decembra 2006 do junija 2007 sem bil v vlogi Poveljnika prvega kontingenta SV (SVNKON1 UNIFIL) v mirovni operaciji OZN UNIFIL v Libanonu. Poleg navedene vloge sem bil tudi nacionalni vojaški predstavnik Slovenije (ang. Nationale Military Representative - NMR) na območju operacije in tako imel možnost poglobljenega opazovanja OS držav udeleženk mirovne operacije.

namenske opremljenosti posameznih OS in posledično njihov potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov, njihovo kadrovske, finančno ter organizacijsko strukturo.

Pri oblikovanju kompleksnega in interdisciplinarnega modela proučevanja OS srednjeevropskih držav sem se odločil in upošteval nekatere, po Grizoldu (1999, 41) merljive kazalnike obrambnih sistemov, del katerih so tudi OS. Izmed kazalnikov ki jih navaja Grizold, sem tako upošteval: a) obseg in strukturo OS, b) vojaško-tehnološko raven, c) družbeno ceno vzdrževanja, č) način kadrovskega popolnjevanja in d) drugo. Sam sem dodal še, za predmet proučevanja bistvene kazalnike udeležbe v mirovnih operacijah in izračun potenciala bojne moči primerljivih oborožitvenih sistemov OS srednjeevropskih držav.

Z deskriptivno metodo skozi različna poglavja opisujem kazalnike, ki so pomembni za srednjeevropsko varnostno dinamiko, in sicer: demografski, gospodarski, obrambno-varnostni in geopolitični ter zgodovinski kazalniki, kakor tudi članstvo srednjeevropskih držav v različnih regionalnih varnostnih organizacijah ali vojaško-političnih zaveznih in obratno ter vlogo in pomen mednarodne skupnosti v Srednji Evropi.

Tako sem z interdisciplinarnim pristopom oblikoval model proučevanja, ki je neke vrste longitudinalna študija ter panelna raziskava samega procesa spreminjanja funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni ter ga v nadaljevanju opredeljujem skozi trendno analizo po naslednjih sedmih področjih, v katerih merim spremenljivke in v njih smiselno izbrane kvalitativne in kvantitativne ter ekspresivne kazalnike. Spodaj navedene kazalnike obdelam s statistično metodo bivariatne analize ter tako dokažem njihovo vzročno-posledično povezanost/odvisnost in s cluster analizo, s katero razvrstim sodobne OS srednjeevropskih držav v skupine:

1. mednarodno sodelovanje

- članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah (OZN, NATO; (PzM), OVSE, EU),
- število in delež pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah.

2. funkcije (namen) in naloge OS

- obramba nacionalne države pred zunanjo vojaško grožnjo (samostojno/v zaveznih),
- opredelitev posameznih "nevojaških" nalog oboroženih sil:
  - pomoč pri naravnih in drugih nesrečah,
  - policijske naloge oz. naloge notranje varnosti,
  - boj proti terorizmu,
- zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti,
- zahteva po delovanju v okviru zavezništva oz. po meddržavnem sodelovanju,
- razmerje in trendi med številom vojaških in "nevojaških" nalog OS.

3. organizacijska struktura

- razmerje med številom pripadnikov kopenske vojske (KoV) in vsemi pripadniki OS,
- oblikovanje specialnih sil (SOF - obseg),
- paravojaške sile.

4. kadrovska sestava

- število vseh pripadnikov OS,
- razmerje med poklicnimi pripadniki in vojaškimi obvezniki,
- razmerje med stalno sestavo in rezervo.

5. ključni oborožitveni sistemi

- število/trend izbranih vrst bojno odločilnih oborožitvenih sistemov:
  - glavni bojni tanki (GBT),
  - ostala bojna oklepna vozila (bojno vozilo pehote - BVP), (oklepni transporter - OT), (bojno oklepno vozilo - BOV),
  - artilerija nad 100mm,
  - bojna letala,
  - bojni helikopterji,
- število/trend oborožitveni sistemi za zagotovitev delovanja in multiplikatorji učinkov:
  - nebojna letala,
  - zmogljivosti za podporo poveljevanja (senzorji oz. sredstva za izvajanje združenega poveljevanja - sateliti, sistemi zgodnjega opozarjanje iz zraka, brezpilotna letala – BPL, ...),
  - natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete),
- razmerje med kolesnimi oklepnimi vozili in goseničarji,
- razmerje med samovozno in vlečno artilerijo.

6. obrambni izdatki

- obrambni izdatki v konstantnih cenah,
- delež BDP, namenjen za obrambo,
- obrambni izdatki na vojaka,
- Stettlerjev koeficient¹⁰ protivrečnosti naložbe v obrambo¹¹,
- strukturiranost obrambnih izdatkov (deleži):
  - izdatki za osebje,
  - izdatki za operativno delovanje in vzdrževanje,
  - izdatki za investicije v infrastrukturo, nakupe opreme (vključno z R&R).

7. potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

- potencialna bojna moč glavnih oborožitvenih sistemov posameznih OS.

S pomočjo Jane's Defence orodja EPOCC 2.0 (ang. Equipment Potential Capability Comparisons), ki je orodje za primerjavo potenciala bojnih zmogljivosti oborožitvenih sistemov in opreme, izmerim t.i. koeficiente bojnih zmogljivosti (ang. Adjusted Weapon System Performance - AWSP).

---

¹⁰ Zelo pomemben kazalnik spreminjanj funkcij OS predstavlja tudi koeficient Edwina Stettlera o uravnoveženosti in sprejemljivosti obrambnih izdatkov, ki nam pokaže protivrečnosti po vložnem denarju za obrambo (vojaško). Koeficient, ki je nastal na vrhuncu hladne vojne, nam seveda pokaže razmerje med vložnim denarjem in sposobnostjo države za izvajanje vojaške obrambe. Manjša kot je vrednost koeficienta, bolj so izdatki uravnoveženi in sprejemljivi. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 285-289)

¹¹ Ker je v času ekonomske recesije in finančne krize v demokratičnih družbah Srednje Evrope vedno bolj pomembno, kako države porabijo denar, namenjen za obrambo, bom s pomočjo formule Edwina Stettlera izmeril koeficient protivrečnosti vložnega denarja za obrambo za vsako srednjeevropsko državo ob koncu hladne vojne leta 1990 in leta 2011.

3 TEORETSKI OKVIR

V doktorskem delu osrednjo pozornost posvečam funkcijam OS in mirovnim operacijam oz. vrsti in intenziteti razmerja ter vplivu med njima. Proučevano problematiko analiziram v času po hladni vojni in zgolj v državah Srednje Evrope. V tem delu disertacije je tako zastavljen teoretični okvir za nadaljnjo analizo predmeta proučevanja, in sicer tudi s pomočjo pregleda vidnejših teoretskih tradicij oz. šol zagotavljanja (globalne in človekove) varnosti v mednarodnih odnosih. Prav tako poskušam skozi preverjanje znanstvenih paradigem s področja sodelovanja OS v mirovnih operacijah, kot so: paradigma britanskega sociologa Cristopherja Dandekerja, ki opredeljuje razlike med tradicionalnimi in strateškimi mirovnimi operacijami, paradigmo o predmodernih, modernih in postmodernih OS ameriškega sociologa Charlesa C. Moskosa ter paradigmo istega avtorja, ki opredeljuje transformacije vojakov iz »bojevnikov« v »mirovnike« kakor tudi paradigmo švicarskega sociologa Karla W. Haltinerja o organizacijski ustreznosti oz. »policijizacije« OS za izvajanje mirovnih operacij. Posamezne domneve iz naštetih paradigem so vključene v določene hipoteze, spremenljivke in kazalnike za preverjanja vpliva mirovnih operacij na funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni.

Koncept in praksa mednarodne varnosti postaneta pomembna že v 20. stoletju, ko se začne v Društvu narodov in kasneje v OZN uveljavljati ideja o globalni skupnosti držav ter o varnosti kot temeljni vrednoti družbe v celoti (Grizold 1999b, 10). Proces globalizacije in spremenjeno mednarodno varnostno-politično okolje v obdobju po koncu hladne vojne so prispevali k novim poudarkom sodobne (globalne) varnosti, ki se vse bolj osredotoča na pomen varnosti posameznika v nacionalnem ali mednarodnem okolju (Grizold 2011, 836).

Če želimo pojasniti kompleksnost vpliva mirovnih operacij na funkcije OS po hladni vojni, je smotrno dejavnike vpliva analizirati skozi lupo vseh v nadaljevanju omenjenih teorij varnosti v mednarodnih odnosih, ob tem pa poudariti še teoretsko metodološke aparate ostalih znanstvenih disciplin.

V nalogi opisani dejavniki vpliva na funkcije OS srednjeevropskih držav, s poudarkom na mirovnih operacijah po hladni vojni, utemeljeni s petimi teoretskimi pristopi (*realizem, angleška šola, liberalizem, konstruktivizem in marksizem*¹²) argumentirajo eklektičen in pluralen teoretski okvir za pojasnjevanje predmeta proučevanja. Čeprav je o mirovnih

---

¹² Kot peti teoretski pristop obstaja *marksizem*, ki pa zaradi svoje neaktualnosti po koncu hladne vojne v doktorskem delu ni podrobneje predstavljen. Marksizem je za razliko od realizma in liberalizma, ki sta horizontalni teoriji, ker proučujeta odnose med državami; vertikalna teorija, ker proučuje odnose med razredi.

operacijah in o funkcijah OS veliko napisanega, pa združena pojma nista samostojna teorija.¹³ V doktorski disertaciji zastavljen analitični okvir, utemeljen na presečišču uveljavljenih teoretskih paradigem, ne pojasnjuje kaj več kot drobec dogajanj na področju mirovnih operacij in funkcij OS.

3.1 Teoretične perspektive obravnavanja varnosti

Razvoj mednarodnega političnega in družbenega življenja v zadnjih dveh desetletjih po koncu hladne vojne je dejansko vplival na varnostne okoliščine, zaradi katerih je bilo potrebno redefiniranje varnostne paradigme.

Obravnavanje varnosti so vseskozi determinirale tri (oz. štiri) opomba I.C.) ključne teoretične in politične paradigme: *realistična*, *liberalna* in *radikalna* (Walt 1998 v Svete 2005, 34) ter *teorija mednarodne družbe ali t.i. »angleška šola«*.

3.1.1 Realizem

Kljub dejstvu, da so države kot subjekti mednarodnih odnosov *de iure* enake, te znotraj mednarodnih organizacij, podobno kot ljudje, medsebojno tekmujejo za moč. Tako je »oče realizma«¹⁴ Hans Morgenthau (1948) menil, da sam človek že po svoji naravi hrepeni po moči. Navedeno zgolj pojasnjuje filozofski izvor realizma. Te predpostavke so domena realizma, ki pa ni enovit pristop. (Zupančič 2013, 64-65).

Realizem je v osnovi pesimistična in državocentrična teorija, ki zagovarja stališče, da se svet mednarodne politike ne more spremeniti na bolje (Svete 2005, 49). Osrednjo tezo realizma tvori argument, da med državami vladajo hierarhični odnosi tekmovanja ter odločno zasledovanja nacionalnih interesov. Državnik je torej predvsem usmerjen v doseganje/zaščito nacionalnih interesov. Po Jørgensenu (2010, 78) države medsebojno tekmujejo, ker se v anarhičnosti mednarodne skupnosti, kjer je odsotna naddržavna oblast, lahko zanesejo zgolj na sebe. Osrednji atribut, ki državo loči od drugih institucij, je domneven monopol države nad legitimno uporabo sile (Malešič 1994, 98).

---

¹³ Zaradi sprememb varnostno-političnih razmer po hladni vojni, ko so se v razpadlih državah (Balkan, Kavkaz) pojavili oboroženi konflikti blizu zahodnega sveta, so mirovne operacije v 21. stoletju postale velika tema v družboslovnem proučevanju varnosti in OS (Garb in dr. v Malešič 2010, 161).

¹⁴ Politika moči in varnosti sicer temelji na delih Hobbesa, Machiavellija, Hintzerja in Webra (Malešič 1994, 98).

Eden najpomembnejših konceptov realizma je *koncept ravnotežja moči*, ki ga Waltz (1979, 11) opredeljuje kot posebno podzvrst realizma. Predpostavka, da države lahko kadarkoli uporabijo silo, je bistvo koncepta ravnotežja moči. Zaradi tega pa so druge države v stalni pripravljenosti za simetrični odgovor (uporabo sile) ali pa se sprijaznijo s pozicijo šibkejšega. V času hladne vojne (čas jedrske grožnje) se je izkazalo, da je teorija ravnotežja moči neposredno povezana s teorijo zastraševanja. Na sploh je bil koncept realizma v preteklosti največkrat uporabljen za proučevanje in pojasnjevanje pomena zavezništov (Nata, VS, EU), saj kot vzroke za nastanek, obstoj in razpad zavezništov pojasnjuje predvsem z močjo. Danes se v podobne namene bolj uporablja njegova sodobnejša izpeljanka – teorija neorealizma (Vegič v Malešič 2002, 37-42).

Realisti, ki poudarijo primat moči, tako zavračajo obstoj mednarodnega prava, zato se realizem po koncu hladne vojne kot koncept v mednarodnih odnosih vse bolj prilagaja načelu »korenčka in palice« oz. prisilne diplomacije (ang. coercive diplomacy). Waltz (1979) prav tako ugotavlja, da posamezna ravnotežja moči obstajajo tudi znotraj držav samih in da je za večino držav pridruževanje zavezništvu predvsem bolj racionalna odločitev kot pa njihovo zoperstavljanje. Tako zaključuje Benko (1996, 64), da potemtakem, mednarodna politika ni nič drugega kot preračunljiva politika moči, ter da so mednarodne organizacije zgolj arene, kjer se države borijo za moč.

Realisti kljub pesimistični naravi koncepta poudarjajo nujnost reformiranja mednarodnega okolja s preobrazbo iz t.i. dinamike napetosti v odnose funkcionalnega oz. gospodarskega in političnega sodelovanja kar predstavlja odnose značilne za varnostno skupnost. (Deutsch v Zupančič 2013, 66)

Po koncu hladne vojne je kot odgovor na slabšo razlagalno moč realistične tradicije nastala teorija t.i. *strukturiranega realizma oz. neorealizma* (Waltz 1990). Navedena teorija bo v luči doktorske disertacije uporabna predvsem na tisti točki, ko ugotavljam, da država ni več obravnavana kot unitarni akter, temveč se osredotoča tudi na znotrajdržavne (ang. intrastate) in naddržavne akterje. Bistvo neorealistične paradigme je po Waltzu (1990) osredotočenost na *strukturo* mednarodne skupnosti, ki povzroča njeno anarhičnost. (Zupančič 2013, 69)

Vse smeri znotraj realizma zagovarjajo tezo da so države glavni akterji v svetu, ki nima osrednje vlade ali oblasti, torej je okolje anarhično. Države so unitarni dejavniki, ki jih vodijo njihovi nacionalni interesi. Osrednja točka realizma je tako državocentričnost, kar v doktorskem delu tesno povezujem z vestfalskim modelom mednarodnih odnosov, ki pa se na področju mirovnih operacij po koncu hladne vojne v Srednji Evropi vse bolj opušča.

Teoretski fokus realizma je v doktorski disertaciji pomemben tudi s stališča ravnanja držav v mednarodnih organizacijah – v našem primeru udeležba OS v mirovnih operacijah pod okriljem te mednarodne organizacije. Države naj bi tako v mednarodnih organizacijah sodelovale predvsem zaradi maksimiziranja lastnih (notranje in zunanje političnih) koristi.

Realistična teorija varnosti in z njo mednarodnih odnosov je za doktorsko disertacijo pomembna, saj so se ob koncu hladne vojne mirovne operacije in njihovi mandati omejevali na t.i. vestfalski model, ki zelo dosledno spoštuje suverenost države in torej ne dovoljuje vmešavanje v »notranje zadeve« slednje.

3.1.2 Teorija mednarodne družbe (»angleška šola«)

Teorija mednarodne družbe, znana tudi kot angleška šola, katere začetniki so bili Charles Manning, Martin Wight ter Hedley Bull, se pogosto uvršča med realizem in liberalizem oz. je pristop k proučevanju mednarodnih odnosov, ki kombinira spoznanja realistične in liberalistične teorije. Znana je po naslednjih značilnostih: a) gre za holistično razumevanje sicer še vedno anarhične mednarodne skupnosti, vendar jo kljub temu definirajo skupna pravila, institucije in vrednote; b) poudarja nehierarhični mednarodni red; c) pri analiziranju svetovne politike predlaga institucionalni pristop (Jørgensen 2010, 102).

Zupančič (2013, 67-68) navaja, da je najpogosteje citirana definicija mednarodne družbe Bullova (1977/1995), ki pravi, da »...mednarodno družbo predstavlja skupina držav, ki se zaveda skupnih interesov in vrednot in so se samostojno zavezale, da se bodo v medsebojnih odnosih držale pravil ter soustvarjale skupne institucije«. Torej teorija mednarodne družbe za razliko od realistov bolj poudarja pomen institucij. Za njih država skupaj z drugimi subjekti mednarodnih odnosov tvori mednarodno družbo, ki pa je več kot zgolj mednarodni sistem, sestavljen iz držav, ki predvsem zasledujejo lastne nacionalne interese (Jørgensen 2010, 107).

Pri tej teoriji ne gre za koherentno teoretsko telo, ampak za množstvo podzvrsti, brez eksplicitno definiranega metodološkega aparata. Zato Suganamija (v Bellamy 2007, 76) razume teorijo mednarodne družbe/angleško šolo kot »zgodovinsko zaznamovano in razvijajočo se družbo teoretikov, ki analizirajo številne medsebojno povezane zgodbe«.

Teoretiki teorije mednarodne družbe, katere osrednji koncept je prav mednarodna družba, varnost dojemajo, ne kot cilj ali kot instrument za doseganje cilja, ampak kot normativno

vrednoto, ki nastane znotraj varnostnega diskurza, s čimer pa se že približajo teoretičnemu okviru konstruktivizma (Bellamy 2007, 78).

Za doktorsko disertacijo je pomembna tudi teoretska podzvrst angleške šole - *solidarizem*, ki zagovarja tezo, da smo ljudje temeljni gradniki mednarodne družbe – tako so po tej logiki lahko pravice posameznika (človekove pravice) širše vprašanje mednarodne družbe kar pa je že blizu humanitarne intervencije v »suverene« države. Po vprašanju izvajanja mirovnihi operacij je tako podzvrst solidarizma zelo blizu t.i. post-vestfalskemu konceptu vsiljevanja miru.

Druga in nasprotna podzvrst je *pluralizem*, ki pa daje državam največjo možno neodvisnost. Takšno razmišljanje daje torej osnovo načelu neintervencije, saj je v skladu z njo usoda posameznika v rokah države (Vincent v Jørgensen 2010, 109). Torej je po vprašanju izvajanja mirovnihi operacij podzvrst pluralizma povsem na smeri t.i. vestfalskega koncepta vsiljevanja miru.

Argument, da predmet proučevanja v doktorski disertaciji analiziram tudi s teoretsko metodološkim fokusom teorije mednarodne družbe/angleške šole, je dejstvo, da med njenimi raziskovalnimi področji, tako Jørgensen (2010, 126), najdemo teme, kot so humanitarna intervencija, mednarodno pravo, dobro vladanje itd. Prav tako je iz angleške šole za doktorsko disertacijo pomemben institucionalistični pristop pri proučevanju zavezništev in njihovih transformacij, saj so slednje po koncu hladne vojne glavni izvajalci mirovnihi operacij, v katerih sodelujejo OS srednjeevropskih držav.

3.1.3 Liberalizem

»Medtem, ko realistična teorija opisuje svet, kakršen je, pa ga liberalistična teorija opisuje takšnega, kakršen naj bi bil« (Grizold 2001, 111). Korenine liberalistične misli oz. šole, katere protagonisti so bili Grotius, Locke, Rousseau in Kant, segajo že v čas razsvetljenstva¹⁵, ki ga na grobo uvrščamo v 18. stoletje (Zupančič 2013, 60). V večstoletnem razvoju je ta teoretska misel dala nekaj pomembnih argumentov, ki se v znanstvenem proučevanju še danes upoštevajo. Sama liberalistična misel, ki je v biti optimistična, ima več podzvrsti (*idealizem*, *neoliberalni institucionalizem*, *teorija kompleksne soodvisnosti*, *teorija režimov*, *teorija kolektivne varnosti ter teorija liberalnega medvladja*), vendar je vsem skupno zaupanje v človekov razum in dobrohotno naravo človeka samega, iz česar izhaja, da smo ljudje sami

---

¹⁵ Razsvetljenje je bilo evropsko družbenozgodovinsko, filozofsko in umetniško gibanje ob koncu 17. in v začetku 18. stoletja.

zmožni in torej tudi odgovorni za red in mir v mednarodnih odnosih. Tako liberalisti verjamejo, da je družbeno-politična ureditev neke države ter iz tega izhajajoče mnenje, da so demokratične države (v medsebojnih odnosih) bolj miroljubne. Liberalizem tudi verjame v družbeni napredek in prevlado mednarodnega sodelovanja pri reševanju svetovnih zadev. Ključni koncepti liberalizma pri oblikovanju mednarodne varnosti so demokratični mir, harmonija interesov, kolektivna varnost in mednarodno pravo.

Vojnam in drugim krizam v mednarodni skupnosti se po (Kegleyju 1994 v Zupančič, 2013, 61) lahko zoperstavimo s kolektivnim odzivom/akcijo. Široko meddržavno sodelovanje se udejanja na več načinov (mednarodne obrambne/varnostne organizacije, mednarodni režimi, ...) ter tako prispeva k nastanku mednarodnega prava, ki mu prav liberalisti pripisujejo velik pomen. Prav liberalistična misel je vzpodbudila nastanek prvih kolektivnih varnostnih organizacij. Varnost je znotraj liberalizma videna kot posledica sodelovanja, trajajoči mir v mednarodni skupnosti pa naj bi jo zagotovil vsem državam (Grizold 2001, 118).

Liberalizem, katerega izhodiščna oz. glavna točka proučevanja ni država, ampak posameznik in razni kolektivi, v katere se posameznik združuje, je torej dokaj široka teoretska šola ali tradicija, ki ima več podzvrsti, od katerih bom v nadaljevanju pojasnil zgolj za disertacijo pomembne:

Idealizem je kot liberalna teoretska osnova v mednarodne odnose vstopil med obema vojnama in se je prvi neposredno osredotočal na vprašanje zagotavljanja mednarodnega miru in preprečevanja (oboroženih) konfliktov (MacMillan 2007, 21). Idealizem predvsem poudarja, da se zavzemanje neke države za lastno, na etiki in idealih temelječo (varnostno) politiko, ne zaustavi na državnih mejah, temveč je njeno zavzemanje bolj globalno.¹⁶ Iz tega izhaja za disertacijo zelo pomembno izražena mednarodna komponenta te teoretske podvrste, ki se zavzema za globalnost človekovih pravic. Dejansko pa idealizem mednarodne odnose razlaga take, kot naj bi bili in ne takšne, kot so.

Neoliberalni institucionalizem je liberalistični pristop, ki se predvsem osredotoča na vpliv mednarodnih institucij na delovanje držav. Tudi ta podzvrst liberalizma razume države kot ključne akterje mednarodnih odnosov in tako skuša pojasniti kako se mednarodna skupnost institucionalira (Zupančič 2013, 62). Pri razumevanju varnosti je iz varnostno-teoretičnega vidika, od vseh zvrsti liberalizma, prav neoliberalni institucionalizem dal najpomembnejši prispevek.

---

¹⁶ Idealisti celo verjamejo v moč napredka do te mere, da bodo z njegovim širjenjem vojne/oboroženi konflikti v celoti izginili.

Teorija kompleksne soodvisnosti zagovarja tezo, da svet postaja moderen in da so države v takšnem svetu medsebojno izrazito soodvisne. Ta teoretska šola se predvsem osredotoča na ekonomsko povezanost ter poudarja predvsem nevojaške aspekte mednarodne politike in varnosti. Prav tako ob koncu hladne vojne ta teorija začne kritizirati državocentrični model mednarodnih odnosov (Keohane in Nye v Zupančič 2013, 62).

Teorija kolektivne varnosti izhaja iz ideje predsednika ZDA Woodrowa Wilsona, ki je po koncu 1. svetovne vojne materializirana v Društvo narodov (DN), še bolj pa po 2. svetovni vojni z ustanovitvijo OZN. Pri kolektivni varnosti ne gre zgolj za skupno (vojaško)obrambo, temveč za cel niz sporazumov in dogovorov za mirno reševanje sporov, ki v primeru grožnje drug drugega vzajemno krepijo. Sistem kolektivne varnosti naj bi po (Claudu 1956 v Zupančič 2013, 63) zamenjal do tedaj uveljavljen koncept ravnotežja moči. Zupančič (2013, 64) ugotavlja, da naj bi bil nekje med »mednarodno anarhijo in svetovno vlado«.

Liberalistična teoretska paradigma je za disertacijo pomembna, saj države pristopajo k mednarodnim organizacijam, na katere je liberalistična teorija najbolj fokusirana, da na pomembnem forumu rešujejo mednarodne probleme. Posledično se med sodelujočimi državami (v mirovnih operacijah, Članicami Nata, EU, ...) povečuje medsebojno zaupanje ter zavedanje, da lahko na kompleksne grožnje in izzive odgovarjajo samo s skupnimi napori.

3.1.4 Konstruktivizem

Znotraj radikalne paradigme nas bo v delu predvsem zanimal *konstruktivistični* pristop, ki se na osnovi pozitivizma usmerja na vlogo in pomen idej. Farrel (2002 v Svete 2005, 34) tako ugotavlja, da je za konstruktiviste in njihovo razumevanje varnosti ključen vpliv norm.

Konstruktivistična teoretska paradigma, katere začetki segajo v čas konca hladne vojne, ko je termin *konstruktivizem* prvič omenil Nikolas Onuf v svoji knjigi *Svet, kakršnega smo naredili* (McDonald 2008, 60), so teoretiki kritičnih pristopov v proučevanju mednarodnih odnosov kritizirali pozitivistični pristop (Zupančič 2013, 69). Konec hladne vojne je tako ustvaril nov intelektualni prostor za izvajanje obstoječih teorij, kar je omogočilo uveljavitev konstruktivistične teorije.

Konstruktivistični pristop k mednarodnim odnosom razlaga procese v mednarodni skupnosti tako, da upošteva identiteto in interese njihovih akterjev. Ključni akterji v mednarodni politiki pa so državni voditelji, ki določajo interese držav (Svete 2005, 61). V bistvo so za konstruktiviste mednarodne organizacije konstitutivne institucije, ki prispevajo k

oblikovanju identitet, vrednot in interesov akterjev ter poudarjajo njihovo sposobnost za opredeljevanje ciljev vlad držav članic (Vegič v Malešič 2002, 47). Alexander Wendt (1992), kot eden od utemeljiteljev konstruktivizma, se je za razliko od neorealistov namesto na *strukturo* osredotočil na *proces* v mednarodni skupnosti, saj po njem procesi določajo anarhičnost mednarodne skupnosti ne pa struktura. Zaradi navedenega je Wendt predlagal metodologijo, po kateri naj bodo identitete in interesi v mednarodnih odnosih kot odvisna spremenljivka, saj so rezultat notranjepolitičnih procesov.

Konstruktivisti menijo, da lahko razumejo obnašanje držav šele, ko razumejo kaj t.i. fenomeni za posamezno državo pomenijo, oz. kako je fenomen v družbi oblikovan. To pa za konstruktiviste pomeni, da idej sploh ni možno testirati v realnosti, temveč je za te namene potrebno vzpostaviti t.i. »konstruirano realnost«. Tako (Kratochwil v Zupančič 2013, 70) meni, da se proučevanemu problemu lahko približamo le, če se *ex ante* zavedamo omejitev.

V bistvo je konstruktivistično razumevanje sveta v nasprotju s pozitivistično razlago, ki subjekte mednarodne skupnosti analitično obravnava ločeno od okolja. Konstruktivisti tako poleg »dobrih norm« vse bolj raziskujejo tudi širjenje »slabih norm«, torej poleg »progresivnih« tudi »patološke oblike obnašanja« in iz tega izhajajoče družbene realnosti. Prav zaradi tega tudi pozitivisti priznavajo, da so osrednje intelektualne teme konstruktivistov (ideje, identitete, norme) vendarle *intervenirajoče* spremenljivke v vzročno-posledičnih razlagah realistov o mednarodnih odnosih. Tako v odnosih do mednarodnega varnostnega okolja mednarodne organizacije – zavezništva težijo k obrambi skupnosti pred kompetitivnimi vrednotami in normami ter k širitvi svojih načel in predpisov (liberalno-demokratske družbene ureditve – opomba I.C.) oz. izvajajo t.i. proces mednarodne socializacije, ki je po Vegiču (v Malešič 2002, 47) "proces vgrajevanja konstitutivnih prepričanj in navad mednarodne skupnosti v odločanje na notranjepolitičnem področju".

Torej konstruktivisti z uveljavljanjem kulturno-institucionalnega okolja, ki določa vedenje akterjev, zavračajo realistično teorijo moči in materialnih virov, prav tako zavračajo tudi neoliberalno teorijo, ki norme mednarodnih režimov in institucij razume kot glavne funkcionalne in instrumentalne intervenirajoče spremenljivke med egoističnimi akterji. Konstruktivizem predpostavlja, da je mednarodni sistem družbeno določen na temelju zgodovine, ideologij in socializacije (Svete 2005, 55-56).

Za Brgleza (2008, 107) »konstruktivizem v teoriji in metodologiji proučevanja izhaja iz teze o družbeni konstrukciji realnosti, kjer je mogoče različno razumeti ali poudariti vsako od izpostavljenih kategorij (npr. družbeno naravo konstruiranja, konstruiranje realnosti, družbeno konstrukcijo, družbeno realnost)«.

Konstruktivisti so za raziskovanje varnostnih politik oblikovali program, ki vsebuje pet ključnih vzročno zastavljenih trditev (Jepperson, Wendt in Katzenstein v Brglez 2008, 108):

1. *Mednarodne norme ali pravila imajo dvojni učinek – oblikujejo nacionalne varnostne interese ali pa (neposredno) vplivajo na varnostno politiko držav.*
2. *Kulturni in institucionalni elementi držav globalnih in notranjih okolij oblikujejo identiteto držav.*
3. *Variacije ali spremembe v identiteti držav vplivajo na varnostne interese in varnostne politike držav.*
4. *Izoblikovane identitete držav vplivajo na meddržavne, na pravilih osnovne strukture (kot so mednarodni režimi in varnostne skupnosti).*
5. *Politike držav hkrati reproducirajo in rekonstruirajo kulturne in institucionalne strukture.*

V konstruktivizmu prav tako obstaja več podzvrsti, ki se vse strinjajo s trditvijo, da je varnost družbeni konstrukt, kljub temu pa se redke bolj eksplicitno ukvarjajo z delovanjem varnosti in načinom njenega proučevanja. Izjema je *Kopenhagenska šola*, ki predstavlja teoretično smer konstruktivizma, ki se je razvila pod vplivom del Berrya Buzana¹⁷ in Olea Waeverja¹⁸ in se osredotoča na to, kako varnost dobi pomen preko intersubjektivnih procesov, in kakšne so politične posledice teh konstrukcij varnosti. Po prepričanju teoretikov Kopenhagenske šole je varnost jezikovni konstrukt, ki je politični produkt premišljene uporabe jezika s strani varnostnih akterjev. (McDonald 2008, 68)

Sekuritizacija je po Weaverju (v McDonald 2008, 69) kot osrednji in najpomembnejši doprinos Kopenhagenske šole proces, v katerem akter razglasi določen problem ali drugega akterja za »eksistencialno grožnjo« njemu samemu. To pa akterju omogoči uporabo kriznih ukrepov, skladno s predstoječo grožnjo. Gre torej za proces, v katerem se viri ogrožanja problematizirajo ter vzpostavijo mehanizmi učinkovitega odgovora nanje (Svete 2005, 73).

Švedska je po besedah Bjökdahlove (2007) dober primer, kako se s konstruktivistično paradigmo ideja zunanje in varnostne politike materializira v praksi oz. na primeru preprečevanja konfliktov (mirovnih operacij – opomba I.C.), ki je celo postala njena »izvozna znamka«. (Zupančič 2013, 71-72).

Konstruktivistična teoretska paradigma je v disertaciji pomembna, če bom skozi analizo predmeta proučevanja dokazal, da so t.i. eksterne funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni

---

¹⁷ Buzan je kot osrednje koncepte varnosti opredelil sektorje oz. sfere, znotraj katerih prihaja do različnih varnostnih interakcij (ekonomski, vojaški, politični, družbeni in okoljski sektor).

¹⁸ Weaver je kot osrednje koncepte varnosti opredelil sektorje, regionalne varnostne komplekse in sekuritizacijo.

vojni s povečano udeležbo v mirovnih operacijah, postale pomembno orodje zunanje politike oz. izvozna znamka držav Srednje Evrope. Prav tako nam ta pristop omogoča ustrezen pogled (potrjevanje izvedene hipoteze št. 1) na to, kako države opredeljujejo svoje prepričanje, vrednote in norme, ki tvorijo nacionalne interese, slednji pa opravičujejo in omejujejo nacionalnovarnostne strategije držav.

3.1.5 Glavni elementi in presečišča teorij sodobnega obravnavanja varnosti

V doktorskem delu bom ob proučevanju teorij sodobne mednarodne varnosti izluščil glavne elemente, ki pojasnjujejo odzivanje mednarodne skupnosti na sodobne in kompleksne varnostne grožnje s fenomenom kompleksnih mirovnih operacij. Vse štiri teorije: *realizem*, *teorija mednarodne družbe*, *liberalizem* in *konstruktivizem* skušajo z med seboj različnimi pristopi pri proučevanju mednarodne varnosti pojasniti iste stvari. Tako poskušajo definirati osrednjega akterja mednarodnih odnosov, katerega delovanje pa poskušajo pojasniti s pojasnjevalno spremenljivko. Elemente ter teorije, ki so najpomembnejše za proučevanje odzivnosti mednarodne skupnosti na sodobne in kompleksne grožnje in izvajanje sodobnih mirovnih operacij, sem predstavil v tabeli, št. 3.1.

Tabela, št. 3.1: Glavni elementi sodobnih teorij varnosti

Teorije Elementi	Realizem	Teorija mednarodne družbe	Liberalizem	Konstruktivizem
Akterji	Države	Država, državni sistemi, posameznik	Posameznik	Državni voditelji
Varnost	Cilj	Norma	Posledica	Družbeni konstrukt
Varnostni mehanizmi	Ravnotežje moči, samopomoč	Ravnotežje moči in sodelovanje	Sodelovanje	(De)sekuritizacija
Pojasnjevalna spremenljivka	Moč	Moč in pravila obnašanja	Interes	Znanje
Glavna točka teorije	Nacionalni interes	Mednarodna družba	Povezovanje	Identitete
Ogrožene vrednote	Suverenost, teritorialna integriteta	Trajnost, stabilnost	Preživetje, kvaliteta življenja, človekov razvoj	Narodna enotnost, identiteta, kvaliteta življenja
Mednarodno pravo	Relevantno – ko ustreza nacionalnem u interesu	Tristopenjska odgovornost držav	Ureja odnose med državami in ohranja njihovo svobodo in neodvisnost	Del normativnih struktur

Vir: Prirejeno po Svete (2005, 55) in Odar (2010, 48)

Prav tako ima vsaka teorija svojo glavno točko, ki skupaj s pojasnjevalno spremenljivko opredeljuje odnos teorije do varnosti, njenih varnostnih mehanizmov in mednarodnega prava.

3.2 Geopolitične in varnostne značilnosti Srednje Evrope

Srednja Evropa je zaradi svoje gospodarske, politične in predvsem zaradi zgodovinske dinamičnosti razmeroma raztegljiv geografsko-politični pojem. Številne interpretacije tega pojma so največkrat politične narave in so neskladne s splošno prizanim geografskim pojmom »Mitteleuropa« in tistim, kar imenujemo politični zemljevid Srednje Evrope na začetku 21. stoletja. Tako se na tej ravni ni mogoče zadovoljiti s pomenom Srednje Evrope, ki ga slednji pripisuje publicistika; kakor o opredelitvi pojma Srednje Evrope navaja Kos (1990, 11) »*Kar zadeva različne znanstvene stroke, vsaka od njih določa pojmu nekoliko drugačne meje, ...*«. Tako tudi Tunjić (2004, 158) meni, da je pojem Srednje Evrope bil in je še vedno v geografskih in politoloških ter drugih znanstvenih krogih predmet številnih strokovnih razprav, vendar strokovnjakom kljub temu še ni uspelo oblikovati povsem enotnega stališča/definicije Srednje Evrope. Bolj ali manj se vsi strinjajo, da gre za osrednji del Evrope oziroma za območje med Baltikom in Sredozemljem. Glede naravno-geografskih dejavnikov je Srednja Evropa prostor, kjer se stikajo in prepletajo različni kulturni, gospodarski in politični vplivi.

Izraz *Srednja Evropa* je postal predmet diplomatskih razprav po Dunajskem kongresu leta 1815, ko se je leta 1806 po koncu Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti odprlo vprašanje o ureditvi nemškega ozemlja, oz. nemško govorečega področja (Simoniti 1995,20).

Mally (2005, 6) navaja geografsko regionalno opredelitev Neffa, da je prostor Srednje Evrope na severu omejen z izrazitimi obalnimi mejami, proti zahodu se razprostira do Renskega jarka in švicarske Jure, na jugu pa obsega večji del območja Alp. Problem se pojavi ob določanju vzhodnih meja, kjer pasovi srednjeevropskih nižin nejasno prehajajo v vzhodnoevropsko ploščo. Tako Neff kot vzhodno mejo Srednje Evrope razume mejo nekdanje Sovjetske zveze oz. današnje Ukrajine in Belorusije ter baltskih držav. Podobno je Huntington (2005, 200) postavil meje v Srednji Evropi na nekakšni medcivilizacijski (religijski) ločnici/meji med katoliško-protestantskim in pravoslavnim krščanstvom oziroma med zahodnim in vzhodnim krščanstvom. Ob siceršnjem upoštevanju gornjih navedb pa poskus definiranja Srednje Evrope izhaja bolj iz zgodovinskega, kulturnega in gospodarskega razvoja srednjeevropskega prostora.

Torej je težko postaviti jasno mejo, ki bi določala politično, družbeno, gospodarsko in varnostno opredelitev Srednje Evrope. Tako med številnimi opredelitvami najdemo koncept, za katerega sem se v doktorski disertaciji opredelil, ki vključuje devet držav (slika, št. 3.1) in sicer: Nemčijo, Avstrijo, Švico, Liechtenstein, Slovenijo, Poljsko, Češko, Slovaško in Madžarsko. Takšna opredelitev ima določeno geografsko in kulturno ter gospodarsko utemeljitev, vendar je nekoliko vprašljiva z vidika predmeta proučevanja, saj je slednji vpricho dinamičnega razvoja, skozi raziskovalno obdobje, ki zgolj delno ali v celoti zajema številne varnostne organizacije, kot so OZN, Nato, OVSE, EU kakor tudi državo brez OS (Liechtenstein), bistveno bolj zahteven.

Slika, št. 3.1: Srednja Evropa

Vir: Regije Evrope – Srednja Evropa

Prostor Srednje Evrope je po vprašanju vojaške mobilnosti geografsko razdeljen na nižine, sredogorja ter predalpska in alpska območja, med katerimi so zadovoljivo široki prehodi. Dejstvo je, da je prav zgoraj opredeljen geografski prostor Srednje Evrope proizvedel ogromno vojaške zgodovine Evrope in sveta, saj se je zelo veliko odločilnih vojaških spopadov končalo prav na tem območju Evrope. Nenazadnje je bilo v času hladne vojne na ozemlju Srednje Evrope nameščenih kar 170 od skupaj več kot 300 v Evropi nasprotujočih si vojaških divizij (Nato, VS, nevtralne in neuvrščene države).

Postavlja se vprašanje, ali je torej Srednja Evropa geopolitična regija¹⁹. Regija (lat. *Regio*) pomeni predel, območje oziroma geografsko določeno ozemlje.²⁰ Podlaga za oblikovanje geopolitičnih regij so naravni in antropogeografski dejavniki, kot so bližina, politična, kulturna, vojaška, gospodarska interakcija in zgodovinski razvoj. Srednja Evropa torej po naravnih geografskih značilnostih ni enotna regija, prav tako še ni enotna po družbenih geopolitičnih značilnostih, seveda predvsem zaradi dediščine zgodovinskega razvoja v času hladne vojne, saj so velike razlike v gospodarskem razvoju med razvitim Zahodom in manj razvitim Vzhodom, kjer je do konca hladne vojne veljala socialistična družbeno-politična /državna ureditev. Torej Srednja Evropa vsekakor ni geopolitična regija. Je zgolj regija znotraj EU oz. Evrope.

Kot sem že v uvodu tega dela navedel, so dogodki po padcu berlinskega zidu v letih od 1989-91 in obsežni ter temeljiti politični, socialni, gospodarski in drugi premiki bistveno spremenili strukturo in dinamiko evropske oz. mednarodne politike. Prav v osrčju navedenih sprememb pa so bile države Srednje Evrope, ki so poleg že navedenega spremenjenega mednarodnega okolja doživele tudi temeljne notranjepolitične spremembe.

Prenehanje blokavske delitve je torej v prostoru med EU in Rusko federacijo ter med Baltikom in Črnim morjem sprva vodilo v nastanek nekakšne praznine, oz. kakor je tedanje stanje, verjetno pod vtisom razpada SFRJ, imenoval O'Loughlin (2001, 620), »geopolitične črne luknje«, v kateri je bila v času nastajanja novih demokratičnih vlad nevarnost, da pridejo na dan stare nacionalistične težnje, ki bi destabilizirale celotno Evropo.

3.2.1 Geografske, kulturne in zgodovinske značilnosti Srednje Evrope

Geografsko Srednjo Evropo sestavljajo celinske in obmorske države, in sicer: celinske (Češka, Slovaška, Madžarska, Avstrija, Švica in Liechtenstein) in obmorske države (Slovenija, Nemčija in Poljska). Poleg navedene geografske delitve obstaja tudi geografska delitev na alpsko skupino, v katero spadajo: Nemčija, Avstrija, Slovenija, Švica in Liechtenstein ter v bolj

---

¹⁹ Srednja Evropa predstavlja zgolj "priložnost" za oblikovanje geopolitične regije taktičnega pomena v okviru geostrateške regije (sfere) Evrope, ki pa že ima strateški pomen.

²⁰ Cohen v okviru svoje teorije geopolitičnih regij opredeljuje tri tipe regij: politične, geostrateške in geopolitične. Hierarhija nove globalne geopolitične strukture (geostrateška sfera – geopolitična regija – država – ostali) je torej geopolitična regija "... osnova za pojav stičišč več sil znotraj geostrateške regije. Ker gre praviloma za območje komplementarnih virov, dajejo geografske regije okvir za oblikovanje geopolitične regije, te pa so okvir za skupne politične in gospodarske aktivnosti. Tako imajo geostrateške regije (sfere) strateško vlogo, medtem ko imajo geopolitične regije taktično vlogo. (Choen v Tunjić 2004, 130-131)

politično kot geografsko oblikovano, višegrajsko skupino²¹, v katero spadajo: Poljska, Češka, Slovaška in Madžarska (občasno se v političnem pogledu v to skupino vključuje tudi Slovenija).

Čeprav se je o Srednji Evropi govorilo že 1815 na Dunajskem kongresu, je nov politični ali geopolitični pojem "Srednje Evrope" nastal v prednacističnem času v 1. svetovni vojni leta 1915 z delom Friedricha Naumanna "Mitteleuropa"²². Jedro dela je bil program združitve obeh srednjeevropskih sil (Nemčije in Avstro-Ogrske) v trajno gospodarsko skupnost, ki naj bi ob razširitvi proti vzhodu pomenila gospodarsko in geopolitično podlago za vzpostavitev mostu preko Balkanskega polotoka na Bližnji Vzhod in s tem umeščanje nemške vloge med tedanji svetovni velesili – Rusijo in Francijo. Po tem programu je bila Srednja Evropa kulturni, gospodarski in politični smoter velikonemškega programa. (Pitamic 1915, 6)

Prav tako je Naumann v svoji knjigi »Mitteleuropa« pisal o pomenu ekonomskega oziroma gospodarskega sodelovanja in povezovanja v Srednji Evropi, ko je omenjal t.i. nemško gospodarsko metodo. Nadalje Naumann navaja, da je prav ta metoda podlaga za t.i. srednjeevropsko gospodarstvo. Pitamic (1915, 354) navaja, da je prvo "srednjeevropsko gospodarsko društvo" (nem. Mitteleuropaischer Wirtschaftsrein) nastalo že leta 1904 z namenom tesnejše prometne in druge gospodarske povezave ne le Nemčije in Avstro-Ogrske, temveč tudi Švice, Belgije in Nizozemske (Grafenauer v Vodopivec 1991, 19).

Med obema vojnama in po zmagi nacizma (1933) so koncepcije "vsenemške Srednje Evrope" postajale le še bolj jasne in nasilne. Tako (Grafenauer v Vodopivec 1991, 24) meni, da je pojem "Srednja Evropa" mlad izraz, ki se je uveljavljal v tesni zvezi s političnimi in gospodarskimi težnjami največjega naroda v tem prostoru.

V razpravi "Srednja Evropa – mit ali stvarnost" (Bučar v Vodopivec 1991, 55-57) poudarja, da je tudi Srednja Evropa kot del Evrope dedič in sooblikovalec enotne evropske kulture, ki temelji na krščanstvu, humanizmu in znanstveni revoluciji 16. stoletja in kot taka zlasti na priznavanju človekove osebnosti kot temeljnega izhodišča človekovih in družbenih vrednot, ki pa so bile po 2. svetovni vojni v vzhodnem delu Srednje Evrope z realsocialistično okupacijo grobo prekinjene.

V preteklosti so Srednjo Evropo zaradi njenih notranjih trenj (nacionalizmi) in zunanjih vplivov prizadejali številni vojaški spopadi. Zato so se tu pogosto spreminjali: tokovi ljudi,

---

²¹ Višegrajska skupina je politična zveza bivših komunističnih srednjeevropskih držav nekdanje Vzhodne Evrope, ki resda zajema države iz nealpskega dela Srednje Evrope, vendar je potrebno poudariti, da ne gre za geografsko temveč za politično povezano skupino držav.

²² V geopolitičnem pomenu pa »Mitteleuropa« poleg Neumanna v prvi polovici 19. stoletja omenja še Georg Fridrich List, ki jo označuje kot nemško-avstrijsko cesarstvo, Švico in dežele današnjega Beneluxa z močno judovsko komponento. (Klemenčič 1997, 201)

idej, financ in potek državnih meja ter tudi oblike vladavin in z njimi OS. Od konca druge svetovne vojne pa vse do leta 1989 so v državah vzhodnega dela Srednje Evrope (tudi v Sloveniji) vladali komunistična ali socialistična družbeno-politična ureditev. Prav tako ne gre prezreti dejstva, da je prav Srednja Evropa stičišče dveh največjih lingvističnih skupin; germanske in slovanske.

V času hladne vojne je bila zaradi zelo izražene grožnje vojaškega spopada ter tukajšnjih potencialnih tankovsko prehodnih smeri in koridorjev vojaške prehodnosti oziroma mobilnosti v Srednji Evropi vsestransko (Nato, VS, nevtralni in neuvrščeni) in celovito proučevana.²³

V nasprotju z Naumanom pa (Hribar v Vodopivec 1991, 28) po koncu hladne vojne, ko se je na novo vzpostavljala evropska politična arhitektura ugotavlja da *»kakor vse kaže, v pogojih sodobne univerzalno planetarne tehnike, politike in ekonomije nadalje znotraj evropske geopolitične grupacije niso več mogoče«*. Hribar tako navaja, da se pojmu Srednje Evrope v geopolitičnem smislu preprosto lahko odrečemo.

Čeprav (Brechtfeld v Tunjić, 2004, 146) navaja, da *»Srednja Evropa ni bila zgolj geografski, ampak tudi politični pojem. Srednja Evropa je bila vedno neprostovoljno ločilo od Zahoda in zavestni odcepek od Vzhoda. V tem smislu je Srednja Evropa torej oboje »protizahodna in protivzhodna«*. Sam sem Srednjo Evropo opredelil zgolj kot geografsko, gospodarsko, kulturno ne pa tudi varnostno-politično regijo.²⁴

Na osnovi zgoraj navedenega lahko torej postavimo ohlapno in obsežno definicijo Srednje Evrope; *»Srednja Evropa je geografski, zgodovinski, politični in etnografski pojem, s katerim se označuje države med Vzhodno in Zahodno Evropo ter med Baltikom in Jadranom«* (slika št. 3.1). Gre torej za področje s specifičnimi značilnostmi in tudi specifičnimi potrebami, kar se kaže pravzaprav v vsem - od politike do kulture. Tako menim, da je Srednja Evropa zgolj geografska regija, ki temelji na skupni, pogosto konfliktni zgodovini, kulturi, krščanstvu (pretežno katoliškem in protestantskem), humanizmu, v današnjem času pa predvsem na gospodarskem sodelovanju med navedenimi devetimi državami Srednje Evrope z dominantno ekonomsko, finančno in sicer vse močnejšo vlogo ZR Nemčije. V varnostnem in političnem

---

²³ Posebno vlogo je imelo ozemlje Slovenije v času hladne vojne, saj je zaradi geostrateške lege kot edini prehod v smeri vzhod-zahod južno od Alp bilo vključeno v vojaško-strateške koncepte Nata in VS (Prebilič 2012, 57). Nato in VS sta proučevala in kot strateško pomembni ocenjevala: Ljubljansko kotlino ter Postojnska vrata. Oboji so namreč predvidevali prvi bojni stik že na ozemlju SFRJ oz. Republike Slovenije! (Šteiner 2010)

²⁴ Drnovšek (2006) je menil, da je z oblikovanjem EU povsem izginila potreba po oblikovanju Srednje Evrope kot politične regije.

pogledu pa o Srednji Evropi kot regiji, kljub temu da ima svoje varnostne in politične značilnosti, ne pa tudi institucij, zato ne moremo govoriti.

3.2.2 Varnostno politične značilnosti Srednje Evrope

Po koncu hladne vojne je v Evropi zaznan obsežen proces medsebojnega povezovanja – združevanja nacionalnih držav v EU, po drugi strani pa se znotraj nacionalnih držav prav iz navedenih razlogov ponovno obujajo procesi t.i. renacionalizacije – vzpon skrajnih desničarskih, na nacionalizmu temelječih političnih strank.

S širitvijo zveze Nato in EU v obdobju 1999/2004, ko se je meja območja Nata in EU v Srednji Evropi premaknila na vzhod za 800 do 1200 km, je bila ustvarjena nova teritorialna meja, ki je v neposrednem stiku z bivšimi republikami (državami) SZ in tokrat tudi neposredno z Rusko federacijo oz. rusko enklavo Kaliningrad. Omenjeno območje sedaj zveza Nato uporablja kot operativno-vojaško in politično-operativno temeljišče za nadaljnje aktivnosti. Torej so meje vzhodnega dela Srednje Evrope postale tudi vzhodne zunanje meje Nata in EU in tako predstavljajo vojaško-obrambno mejo in črto neposrednega stika z drugimi vzhodnimi regijami. Potrebno je poudariti, da je premik navedenih meja bistveno spremenil varnostno okolje tudi Švici in Avstriji, ki nista članici zveze Nato (slika, št. 3. 4 in 3.5).

Cohen je še leta 1994 (Cohen v Tunjić 2004, 148) menil, da za srednjeevropsko regijo demilitarizacija ni realna opcija, temveč je potreben nekakšen nadomestek za odpravo VS, ki bo zagotavljal, da bodo t.i. bivše vzhodnoevropske (sedaj srednjeevropske) OS (Poljske, Češke, Slovaške in Madžarske) nasprotovale poskusom zahodnih OS uporabljati njihova ozemlja kot temeljišča proti osrčju. Torej sta pogled in predvidevanje Cohena na varnostno-politične strukture v vzhodnem delu Srednje Evrope danes povsem zastarela, vendar kažeta na ne tako samoumevno in poznejšo vključevanje navedenih držav v zvezo Nato.

V Srednji Evropi sta tudi dve nevtralni državi (Švica in Avstrija), zato je prav, da pojasnim sam pomen koncepta in vrste nevtralnosti. Torej sam koncept nevtralnost ni enoznačen, saj obstaja cela vrsta definicij nevtralnosti, ki obsegajo vse države, ki se imajo za nevtralne. Mednarodno pravo si predstavlja nevtralnost kot sistem dvosmernih odnosov, kot sistem recipročnih in jasno določenih pravic in dolžnosti med nevtralno državo in vojskujočimi se stranmi.²⁵ Vojskujoče se strani morajo upoštevati samostojnost in ozemeljsko celovitost

---

²⁵ Ideja nevtralnosti in kasneje nevtralnega prava se je razvila kot logičen stranski produkt koncepta vojne, oziroma kot tehnika izogibanja vojni.

nevtralnih držav ter se tako tudi izogibati vsakršnim akcijam, s katerimi bi kršile njihove pravice. Prav tako morajo nevtralne države ostati nepristranske v odnosu do vojskujočih se strani. »Vzdržati se morajo vsakršne pomoči vojskujočim se stranem in aktivnosti, s katerimi bi pomagale eni od strani«²⁶. »Mednarodno obče pravo pozna le dve obliki nevtralnosti - **stalno** in **enostavno**« (Avramov, Kreča 1983, 595).

Stalna (trajna, pogodbena, permanentna) nevtralnost države pomeni pravni položaj države, ki na osnovi mednarodnega dogovora prevzema obvezo, da bo ostala nevtralna v primeru vsake prihodnje vojne (Avramov, Kreča 1983, 102). Stalna nevtralnost državam zapoveduje neudeležbo v vseh vojnah, izključuje pa primer agresije nanjo. V tem primeru imajo države pravico in dolžnost z orožjem braniti svojo ozemeljsko celovitost in neodvisnost, kar imenujemo oborožena nevtralnost. Stalna nevtralnost Švice je tukaj razumljena kot izjema, saj je dobila status na Dunajskem kongresu in tako velja za vse države.²⁷

Izven mednarodnega prava sicer obstaja še mnogo tipov nevtralnosti, vendar si na tem mestu zaradi predmeta proučevanja velja podrobneje razložiti t.i. **tradicionalno** (faktično) nevtralnost, ki pomeni v daljšem časovnem obdobju opazovano nevtralno držo neke države, ki pa jo lahko zelo hitro spremeni, saj je k temu ne zavezuje mednarodno pravo. Takšna nevtralnost je v bistvu stopnja med stalno nevtralnostjo in neuvrščenostjo oz. nevtralizmom (Karsh 1988, 28).²⁸

Pojem »neuvrščenost« terminološko pomeni status države članice gibanja neuvrščenih držav, vendar so te države v času hladne vojne dejansko predstavljale t.i. tretji blok.

V času hladne vojne je bila Slovenija sestavni del *neuvrščene* SFRJ s socialističnim in enopartijskim modelom družbenopolitične ureditve, nevtralna Švica s statusom *zgodovinske* nevtralnosti in Avstrija s statusom *vsiljene* nevtralnosti – obe s parlamentarno politično ureditvijo. ZR Nemčija, ki je prav tako imela parlamentarno politično ureditev, pa je bila članica zveze Nato (slika, št. 3.2). Nemška DR, Češkoslovaška, Poljska in Madžarska so bile članice VS s socialističnim in enopartijskim modelom družbenopolitične ureditve. Navedeno nedvomno pojasnjuje globoko varnostno in družbeno-politično razdvojenost območja Srednje Evrope, saj je bila razdeljena na vzhodni – komunistični (Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška

---

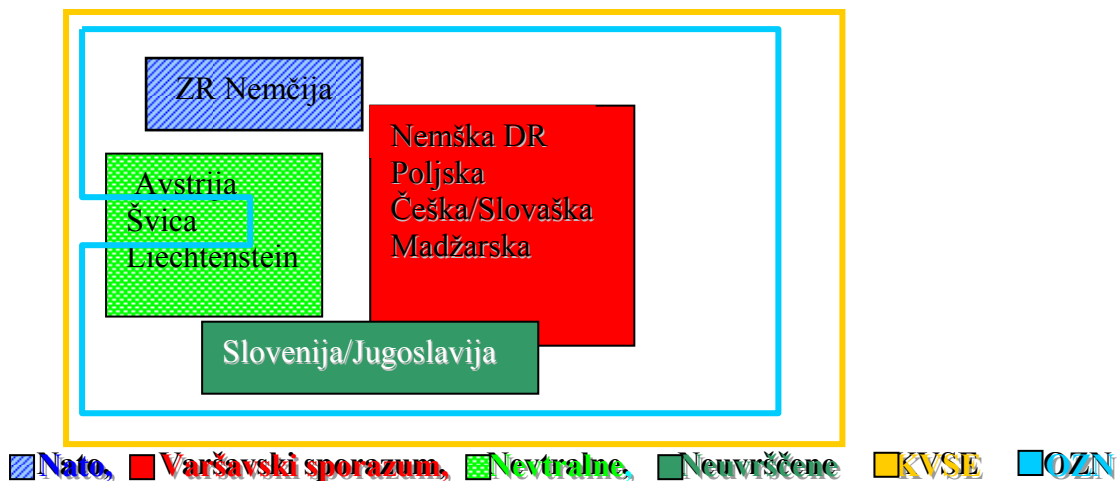
²⁶ Mednarodno pravo nevtralni državi ne prepoveduje indiferentnosti do ideoloških pozicij vojskujočih. Nevtralna država tako lahko z eno od vojskujočih se strani simpatizira ali se z njo celo identificira. Prav tako pa z vojskujočimi stranmi ohranja diplomatske stike in trgovinske odnose (Karsh, 1988, 22-23).

²⁷ Stalna nevtralnost naj bi se vzpostavila v interesu države same, razglasitev tega statusa pa je lahko tudi v interesu ostalih držav, podpisnic mednarodne pogodbe, ki se z nevtralizacijo določene države zavzemajo za doseganje večje stabilnosti v širši regiji.

²⁸ Obstaja namreč povezanost med pojmom neuvrščenosti in stalne nevtralnosti. Tudi za neuvrščene države veljajo t.i. sekundarne naloge stalno nevtralnih držav.

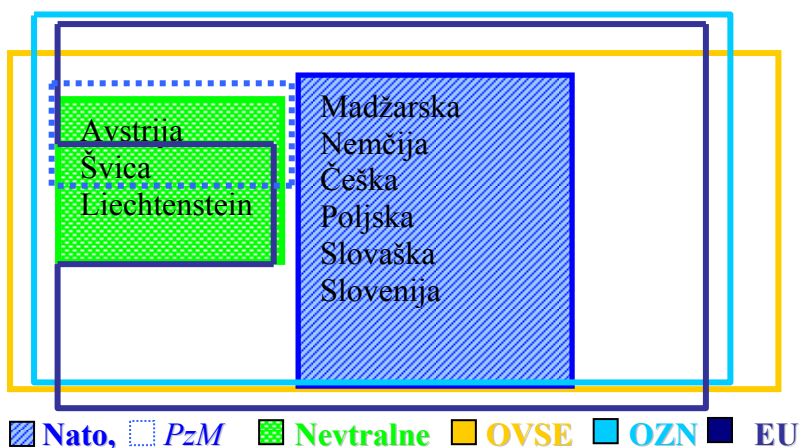
in Slovenija) in zahodni – kapitalistični del (Avstrija, Nemčija, Švica in Liechtenstein) (slika, št. 3.4).

Slika, št. 3.2: Varnostno-politična pozicija držav Srednje Evrope v hladni vojni

Varnostno-politična pozicija držav Srednje Evrope je danes bistveno drugačna (slika, št. 3.3). Ugotavljam, da je danes Srednja Evropa varnostno-politično bolj homogeno območje.

Slika, št. 3.3: Varnostno-politična pozicija držav Srednje Evrope danes

Vir: Lastni

Med varnostno-politične značilnosti Srednje Evrope spada tudi merljivo dejstvo, da je v letu 2011 vsota obrambnih proračunov vseh srednjeevropskih držav, ki imajo OS, znašala skromnih 67,570 mlrd \$ (glej tabele obrambni izdatki v poglavju, št. 5). Nobena srednjeevropska država članica zveze Nato (tabela, št. 3.2) tako ne izpolnjuje svoje zaveze do

Nata – da bo za obrambne potrebe izdvajala 2% BDP. Tega deleža sicer ne dosegeta niti članici PzM, vendar nevtralni državi (Avstrija in Švica).

Prav tako med varnostno-politične značilnosti Srednje Evrope spada meja, ki je izginila po hladni vojni in je poleg Evrope tedaj delila tudi Nemčijo, katere ponovna združitev v združeno Nemčijo predstavlja svojevrstno prestrukturiranje razmerja sil v Evropi, saj je Nemčija tako postala največja evropska ekonomska in politična sila.

Slika, št. 3.4: Družbeno-politična ureditev držav Srednje Evrope v času hladne vojne

Vir: Svarog (2013)

Tabela, št. 3.2: Kazalniki poseljenosti, BDP in financiranja OS držav Srednje Evrope (2011)

KRITERIJ DRŽAVA	Površina Km ²	Število prebivalcev	Število preb./ Km ²	BDP v mlrd USD \$	Delež BDP (%) za obrambo	Obrambni stroški/ aktivnem vojaku \$
AVSTRIJA	83.858	8.217.280	100	422	0,68	163.494
ČEŠKA	78.866	10.190.213	132	218	1,15	99.130
LICHTENSTEIN	160	32.842	205	3,21	/	/
MADŽARSKA	93.030	9.976.062	108	145	0,97	62.860
NEMČIJA	357.022	81.471.834	233	3.600	1,23	175.760
POLJSKA	312.685	38.441.588	123	517	1,82	94.300
SLOVAŠKA	48.845	5.477.038	111	96,5	1,1	67.720
SLOVENIJA	20.273	2.000.092	100	52	1,09	75.000
ŠVICA	41.285	7.639.961	181	644	0,85	216.700
SKUPAJ	Σ=1.360.024	Σ=163.446.910	Ā= 144	Σ=5697,7	Ā= 1,11	Ā= 119.370

Vir: Military Balance (2012), Klemenčič (1997)

V Srednji Evropi danes Nemčija predstavlja ekonomsko, finančno, politično in nekoliko manj vojaško silo z močno izraženo centripetalno močjo. Navedeno ob današnji ekonomski recesiji in finančni krizi, ki se ji je Nemčija skoraj v celoti izognila, ter ob jasno izraženi vodilni vlogi pri reševanju evrskega monetarnega sistema oziroma kar celotnega evrskega območja pri srednjeevropskih državah tudi zavoljo zgodovinskega spomina, poraja določen strah pred morebitno ponovno germanizacijo tega dela Evrope - evropske regije. Vse bolj se namreč zdi, da bo Nemčija v bodoče poskušala zmanjšati razkorak med svojo ekonomsko in vojaško močjo, v smislu vplivnejšega vojaškega dejavnika znotraj Nata in EU. Tako se danes Nemčija vse bolj uveljavlja kot najaktivnejša sooblikovalka mednarodne politike, saj si prizadeva najti veljavo v mednarodni skupnosti, tudi ko gre za odločanje o strateških vprašanjih, kar seveda v času hladne vojne ni bila sposobna. Nemčija po hladni vojni navedeno zunanjepolitično držo dokazuje tudi s preobratom pri angažiranju svojih OS v sodobnih mirovnih operacijah.

3.2.2.1 Srednja Evropa in mednarodne varnostne organizacije

Kljub vse manjšim razlikam v družbenopolitičnih ureditvah srednjeevropskih držav ter članstvu v skupnih mednarodnih organizacijah srednjeevropske države na področju varnosti sicer medsebojno uspešno sodelujejo, vendar zgolj na bilateralni in multilateralni ravni in nikakor ne na ravni tukaj opredeljenega celotnega območja Srednje Evrope.

Danes je med prisotnimi in najstarejšimi ter najbolj razširjenimi varnostno-političnimi organizacijami prav gotovo OZN kot organizacija kolektivne varnosti, katere članice so od leta 2002, ko se je v slednjo včlanila še Švica, prav vse države Srednje Evrope. Naslednja zelo razširjena varnostno-politična organizacija je OVSE, katere začetki segajo v leto 1975. Tudi v to največjo regionalno varnostno organizacijo so vključene vse srednjeevropske države. V EU so včlanjene skoraj vse srednjeevropske države, razen Švice in Liechtensteina.

Po hladni vojni iz Srednje Evrope v celoti izgineta VS in tudi neuvrščene države. Po drugi strani se od devetdesetih let prejšnjega stoletja do 2011 iz Evropskih skupnosti (ES) in Zahodno evropske unije (WEU), skozi maastrichtsko (1992/1993)²⁹, amsterdamsko (1997/1999) in pogodbo iz Nice (2001/2003) do lisbonske pogodbe (2007/2009), oblikuje EU. Na začetku bolj kot ekonomsko-politična zveza, danes pa tudi kot varnostna organizacija s še vedno skromnimi vojaškimi zmogljivostmi. Sočasno ali s simboličnim časovnim zamikom je

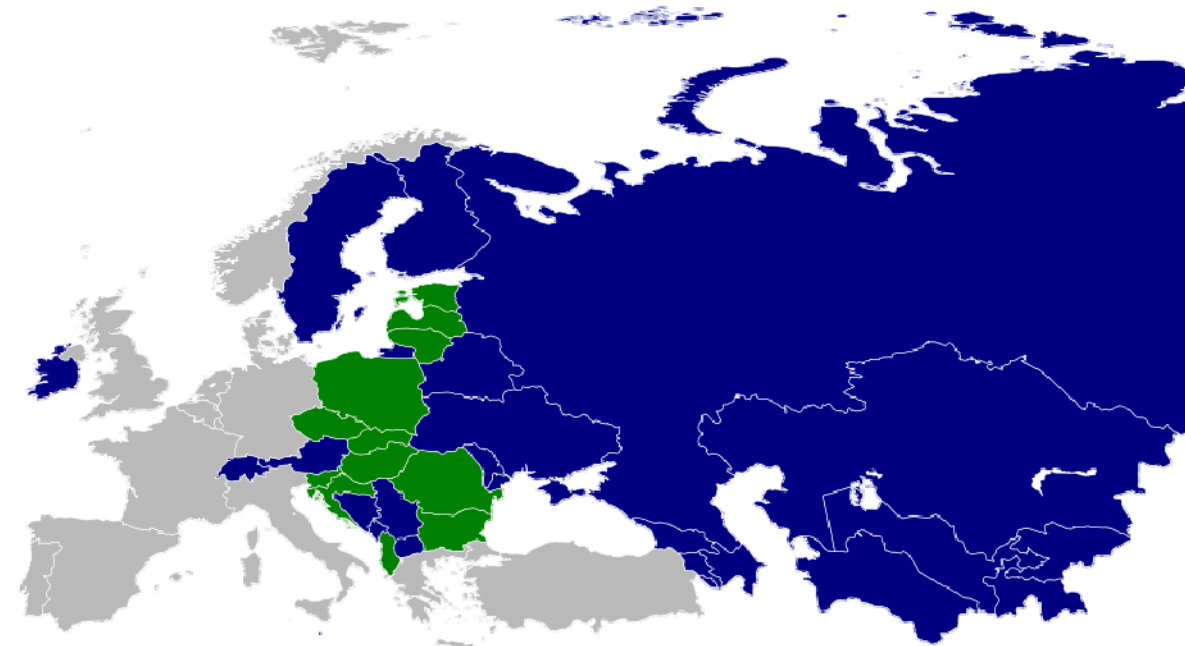
---

²⁹ 1992 - podpis pogodbe, 1993 stopi v veljavnost (velja za vse pogodbe).

po končani hladni vojni postopno, a vztrajno povečevala svoj vpliv tudi zveza Nato³⁰. Danes preko članstva v zvezi in članstva v svojem programu »Partnerstvo za mir« (PzM), razen Liechtensteina, ki nima OS; vključuje prav vse srednjeevropske države (tudi Švico in Avstrijo) (slika, št. 3.5).

Zgoraj navedena dejstva govorijo o tem, da si države Srednje Evrope kljub vse manjšim razlikam v svoji regiji po eni strani odgovorno delijo bremena varnosti in delno tudi obrambe, po drugi strani pa z množično udeležbo pripadnikov svojih OS v mirovnih operacijah izvajajo varnostno odgovorne funkcije tudi v širši mednarodni skupnosti. Ali k slednjemu največ prispevajo posledice varnostno-političnih premikov na področju Srednje Evrope oz. predvsem širitev in transformacija zveze Nato ter njeno obsežno vključevanje v izvajanje mirovnih operacij, bo pokazala raziskava. Dejstvo namreč je, da so OS srednjeevropskih držav sredi transformacije in se pogosteje in v vse večjem obsegu vključujejo v kompleksne mirovne operacije, ki jih vodi prav zveza Nato in to izven območja Srednje Evrope, celo izven območja EU ali zveze Nato.

Slika, št. 3.5: Države članice Nata in bivše ter sedanje članice 'Partnerstvo za mir' (PzM)

■ - Nato, ■ - Nato – bivše članice PzM, ■ - članice PzM

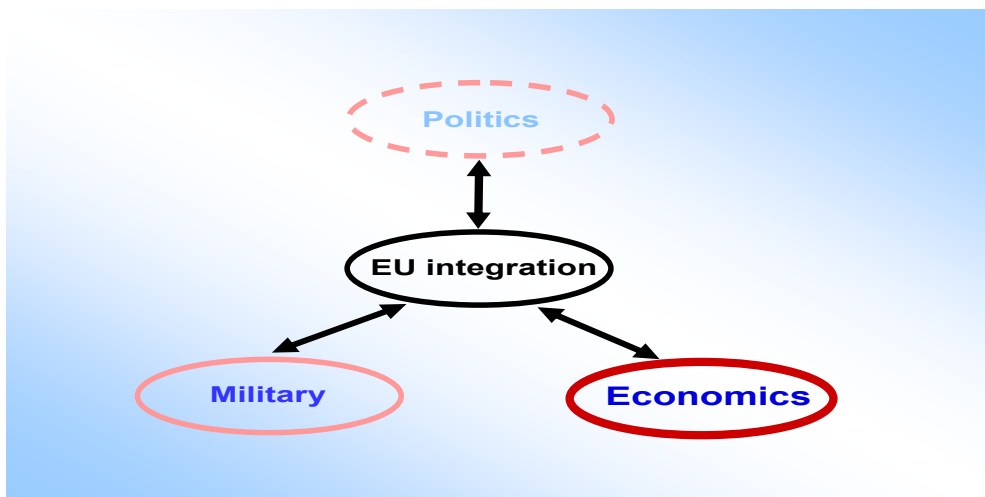
Vir: Nato & PfP members

³⁰ Zveza Nato se zgolj na osnovi svoje »washingtonske pogodbe« prav nič ne spreminja, vendar se na osnovi ostalih dokumentov zveze Nato vse bolj spreminja iz organizacije kolektivne obrambe v organizacijo kolektivne varnosti.

3.2.2.2 Varnostno-obrambne povezave v Srednji Evropi

Pri poglobljenem proučevanju in opredeljevanju pojma Srednja Evropa sem se vprašal, ali slednja znotraj Evrope morda ni neke vrste varnostno-obrambna regija ali »regionalni varnostni kompleks« (RVK). (Katzenstein v Buzan in Weaver 2003, 3) meni, da je prav konec hladne vojne prinesel regionalnim varnostnim organizacijam več avtonomije. Vendar to velja zgolj za Nato kot regionalno varnostno organizacijo ali RVK, ki v obdobju po hladni vojni zapolnjuje nastali varnostni vakuum in to prav v vzhodnem delu Srednje Evrope, ne velja pa to za EU ter prav tako za Srednjo Evropo samo kot eno od subregij kontinenta Evrope. Da bi Srednja Evropa to bila, bi morala imeti neke skupne koncepte varnostnih procesov, struktur in odnosov oziroma, kakor navaja Zupančič (2010), subglobalni, geografsko koherentni vzorec varnostne soodvisnosti. Torej srednjeevropski RVK ne bi bil zgolj seštevek držav Srednje Evrope, temveč regionalni varnostni sistem, znotraj katerega poteka obsežna interakcija na številnih področjih, kot so gospodarska, politična, kulturna in seveda na področju varnosti. Prav institucionalizirana interakcija na področju varnosti v Srednji Evropi kljub sočasnemu soočanju s podobnimi varnostnimi grožnjami, trenutno še ne obstaja, saj je v skromnejšem obsegu zaživela zgolj na ravni EU (slika, št. 3.6) (Sommaire 2011).

Slika, št. 3.6: Evropske integracije

Vir: SOMMAIRE, Philippe (2011)

V smislu varnostno-obrambne in vojaško-političnega povezovanja v Srednji Evropi dejansko ne moremo govoriti o obstoju kakršnekoli varnostne, obrambne niti vojaške srednjeevropske povezave ali RVK. Dejstvo, da danes večina držav Srednje Evrope dokaj tesno medsebojno sodeluje na vojaškem področju, drži. Vendar so te povezave vselej posledica zgolj

bilateralnega sodelovanja med posameznimi državami, ki pa vedno spadajo v kontekst širše mednarodne regionalne varnostno-politične organizacije, kot so zveza Nato, EU, v določenem obsegu tudi OZN in OVSE, oz. so v okviru slednjih in ne kot srednjeevropske, oblikovane t.i. večnacionalne zmogljivosti (korpusi, brigade, bataljoni,...).

Ugotavljam torej, da po hladni vojni v Srednji Evropi uspešno koeksistirajo države, ki se medsebojno precej razlikujejo po velikosti, geografskih značilnostih, ekonomski razvitosti, gostoti poseljenosti, izdatkih za obrambo (tabela, št. 3.1) ter nenazadnje tri države (ekonomsko najbolj razvite) niso včlanjene v zvezo Nato. Torej v Srednji Evropi ni varnostno-političnega institucionalnega ampak širši okvir, ki ima na srednjeevropske države velik vpliv.

Tako kljub številnim bilateralnim ali multilateralnim oblikam vojaškega sodelovanja, v katerih sodelujejo države Srednje Evrope, za te povezave torej ne moremo trditi, da imajo attribute srednjeevropskosti, saj vse navedene organizacije vključujejo države iz širše evropske regije ali iz ostalih predelov sveta. V navedenem kontekstu ima zveza Nato poleg EU v Srednji Evropi prepričljivo najpomembnejšo vlogo, saj s svojo širitvijo na vzhod in jug Evrope ter s svojimi programi, kot so PzM, Mediteranski dialog (MD)³¹ in morda celo Istanbulska pobuda za sodelovanje (ang. Istanbul Cooperation Initiative - ICI) bistveno opredeljuje vpetost srednjeevropskih držav in njenih OS v svoje varnostno okolje, cilje in poslanstva.

Poleg številnih dejavnikov, ki determinirajo skupni razvoj posameznih zmogljivosti (srednje)evropskih držav, se v zadnjem času vse bolj izpostavlja dejavnik ekonomske recesije in finančne krize, ki je sicer dokaj neenakomerno prizadela njene jugovzhodne države (Slovenijo, Madžarsko, Slovaško in nekoliko manj Poljsko). Prav z negativnim vplivom finančne krize na deleže proračunov evropskih držav, namenjenih za obrambne zadeve, se je sprva v nemško-švedskih krogih pojavila pobuda (Food for Thought Paper), ki je predvidevala intenziviranje vojaškega sodelovanja v Evropi. Ministri za obrambo držav, članic EU, so pričakovano v belgijskem Ghentu podprli pobudo, ki se sedaj imenuje »Združevanje in souporaba« (ang. Pooling & Sharing). Cilj pobude »Ghent Initiative« (novembra 2010) je v prvi vrsti zavarovanje oziroma izboljšanje nacionalnih operativnih zmogljivosti in povečevanje njihove učinkovitosti, vzdržljivosti, ob sočasni boljši povezljivosti ter zmanjševanje stroškov zagotavljanja navedenih zmogljivosti. Na ta način so v EU prav tako poskušali zmanjšati razkorak med potrebnimi in trenutnimi zmogljivostmi (EDA's Pooling & Sharing 2011).

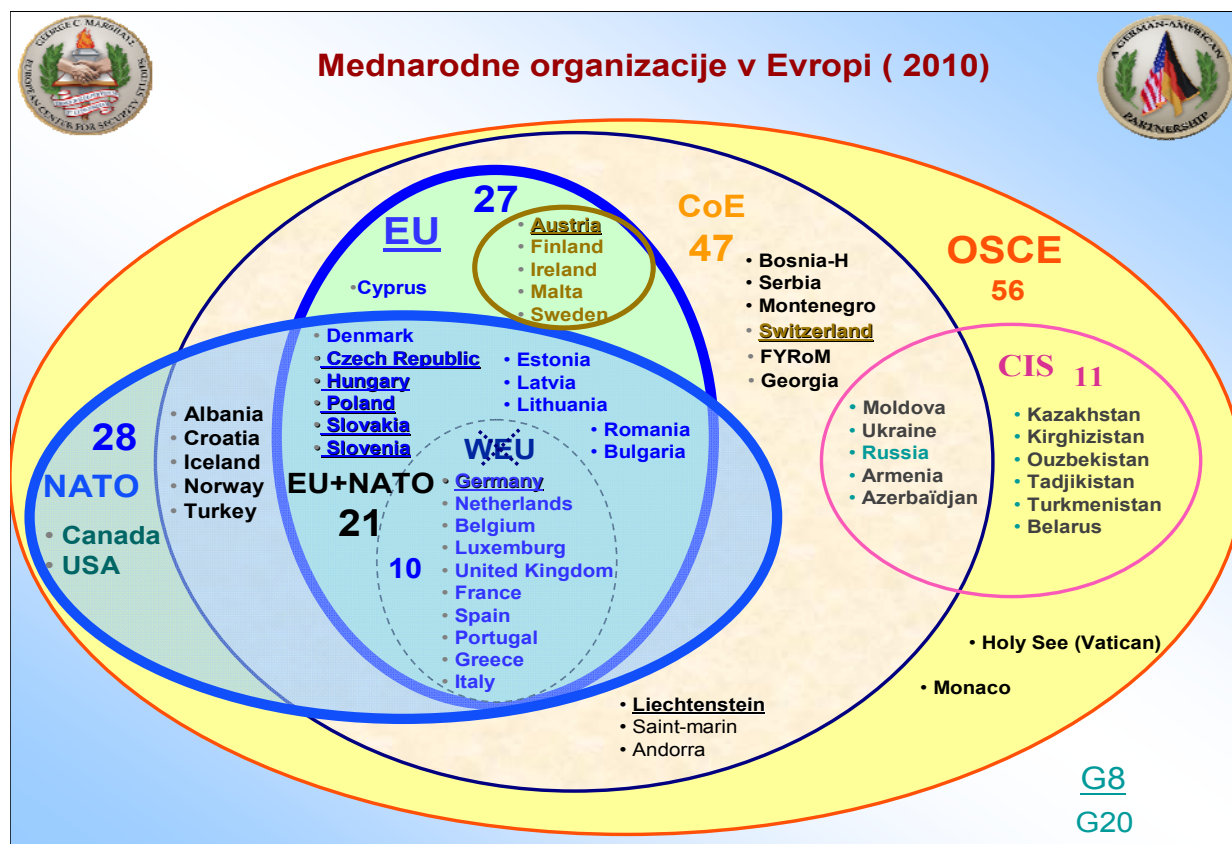
³¹ »Mediteranski dialog« je Nato ustanovil leta 1995 s šestimi državami iz »širše mediteranske regije«: Egiptom, Izraelom, Jordanijo, Mavretanijo, Marokom in Tunizijo. Leta 2000 se je pridružila še Alžirija. Potrebno je razlikovati med Natovim »Mediteranskim dialogom (MD)« in »Evromediteranskim partnerstvom« (EMP), katerega pobudnik je EU. EMP, ki je široko zastavljen projekt, vključuje več držav Mediterana in je razvil že tudi druge oblike sodelovanja (Evro-mediteranska parlamentarna skupščina – EMPA. Vlada R Slovenije je ustanovila Univerzitetni center za Evro-mediteranske študije. (Evromediteransko partnerstvo 2012)

Republika Slovenija se je med ostalim dejavno vključila v projekt »Združene večnacionalne namenske medicinske skupine«, ki zagotavlja poljsko vojaško bolnišnico (ang. Medical Field Hospital - MFH) z ROLE-2 LM.

V Nato ter s tem tudi v večini držav Srednje Evrope se zaradi finančne krize in zaradi izogibanja nepotrebnemu podvajanju oziroma razvoju presežnih zmogljivosti izvaja še več podobnih pobud ali konceptov o izgradnji skupnih vojaških in tudi civilnih zmogljivosti. Ena takšnih je nedvomno tudi Natova t.i. »Pametna obramba« (ang. Smart Defence), ki ima podobne razloge in cilje kakor EU »Združevanje in souporaba«. Trije ključni vidiki koncepta pametne obrambe so: intenziviranje sodelovanja, repriotizacija nalog ter specializacija posameznih držav članic za točno določeno področje.

Republika Slovenija se je med ostalimi projekti s slabimi sedmimi milijoni evrov dejavno vključila v projekt »Zavezniškega nadzora kopnega iz zraka« (ang. Alliance Ground Surveillance - AGS). Naslednja podobna Natova pobuda je »Pobuda povezanih sil« (ang. Connected Forces Initiative – CFI).

Slika št. 3.7: Množičnost mednarodnih (varnostnih) organizacij v Evropi leta 2010

Vir: SOMMAIRE, Philippe (2011)

Čeprav množičnost mednarodnih varnostnih organizacij v Evropi (slika, št. 3.7) kaže na prisotnost različnih, včasih celo ne povsem usklajenih geopolitičnih silnic in je zaradi navedenega situacija v Evropi morda malo težje obvladljiva (uskladljiva), je za nekdanjega generalnega sekretarja Nata in vodjo EVOP, Javierja Solano, to bila boljša rešitev kakor pa odsotnost varnosti v tako pomembni geopolitični regiji, kakršna je Evropa po koncu hladne vojne. (Sommaire 2011)

3.2.3 Primerjava proučevanih držav v Srednji Evropi

V predhodnem podglavju sem izpostavil dejstvo, da Srednja Evropa ni geopolitična temveč zgolj geografska, kulturna, predvsem pa gospodarska regija, ki je sestavljena iz devetih suverenih držav. Zato bom v nadaljevanju naloge primerjal proučevane srednjeevropske države. Na tem izhodišču povzemam Bufona (2007, 83), ki meni, da so države kot družbeno prostorski fenomen v zadnjih dveh stoletjih postale dominantna oziroma najbolj razširjena oblika politične organizacije v svetu. Za Bufona (2007, 84) so torej države na eni strani delimitiran del zemeljskega površja, po drugi strani pa družbena in politična enota, ki se izraža tudi na simbolni ravni in zahteva lojalnost svojih prebivalcev – državljanov.³² Pri opredeljevanju pojma države se je klasična politična geografija v glavnem osredotočila na geografsko lokacijske aspekte, po katerih geografska širina določa klimatske značilnosti države, slednje pa vpliva na tip družbene in gospodarske organizacije v posameznih državah.

Preden izvedem poenostavljeno deskriptivno primerjavo geografskih, političnih in ekonomskih značilnosti držav Srednje Evrope, naj predstavim kontroverzno tezo o nastanku in oblikovanju slednjih, ki jo je leta 1925 izrazil Franz Heiderich³³, ki pa je bil, glede možnosti oblikovanja nacionalnih srednjeevropskih držav, docela v zmoti. Heiderich je namreč menil, da glede na način oblikovanja držav v Srednji Evropi *"Ozemeljska razbitost pospešuje nacionalno in politično in nobeno ozemlje zaradi tega ni bolj primerno za večnarodne državne tvorbe in manj za nacionalno-državne kot vzhodna Srednja Evropa"*. (Grafenauer v Vodopivec 1991, 17)

---

³² Običajno morajo teritorialne oz. družbene in politične enote, da postanejo države, izpolnjevati naslednje lastnosti: a) razpolagati morajo z določenim, od sosedov priznanim ozemljem, b) imeti morajo stalno naseljeno prebivalstvo, c) oblikovati morajo lastno državno upravo in vlado oz. administrativno upravo, č) imeti organiziran primeren ekonomski sistem in d) imeti za uspešno družbeno in ekonomsko povezovanje primeren prometni in komunikacijski sistem. Poleg tega morajo imeti še državno suverenost in mednarodno priznanje (Bufon 2007, 84).

³³ Prof. Heiderich v 5. izdaji Herderjevega leksikona iz leta 1926 navaja posebno značilnost ozemlja v političnem smislu. (Grafenauer v Vodopivec 1991, 17)

Kljub mnenju Heidericha so narodi (vzhodne)Srednje Evrope pod idejo nacionalnega pojmovanja državnosti izoblikovali svoje nacionalne države. Po drugi strani so danes že vse (vzhodne)srednjeevropske države članice večnacionalnih varnostnih in političnih organizacij/zavezništev, kakršna sta Nato in EU ter so tako na nek način določen del svoje suverenosti že prenesle na večnacionalne institucije. V nadaljevanju poskušam v tabeli, št. 3.2 primerjati v letu 2012 zajete posamezne kazalnike srednjeevropskih držav ter na ta način prikazati po eni strani podobnosti in različnosti, po drugi strani pa medsebojno gospodarsko povezanost proučevanih držav.

Republika Avstrija, ki je celinska srednjeevropska država, je na osnovi uveljavitve Avstrijske državne pogodbe od leta 1955 zopet samostojna neodvisna in nevtralna. Avstrija si je od tedaj uspešno utrdila prostor v mednarodni skupnosti, tudi zaradi svoje aktivne vloge v mednarodnih odnosih, saj je v času hladne vojne imela največji delež udeležbe pripadnikov svojih OS v mirovnih operacijah (tabela, št. 5.1).

Češka Republika, ki je celinska srednjeevropska država, se je osamosvojila januarja 1993, ko se je razdružila Češkoslovaška na svoji dve ustanovni republiki. Za doktorsko disertacijo je pomemben podatek, da je bila Češkoslovaška do druge svetovne vojne med desetimi najbolj industrializiranimi državami na svetu, ter da je imela vse do leta 1938 demokratično ureditev. Češka ima danes eno najbolj razvitih gospodarstev v vzhodnem delu Evrope. (JAPTI, CIA Factbook, Eurostat)

Madžarska, ki je celinska in skrajno jugovzhodna srednjeevropska država, skozi katero poteka najkrajša pot med Ukrajino in Zahodno Evropo ter Jadranskim morjem, ima še danes pomembno tranzitno vlogo. Za doktorsko disertacijo je pomembno omeniti, da je Madžarska v času hladne vojne mejila na tri subjekte mednarodnih odnosov, ki so se po koncu slednje dezintegrirali (Češkoslovaška, SFRJ in SZ) (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 298).

S padcem berlinskega zidu (9. 11. 1989) se je končalo obdobje 40-letne razdeljenosti Evrope in Nemčije. Kljub nemalo težavam so v manj kot letu dni (3. oktobra 1990) na podlagi mednarodne pogodbe in demokratične izbire celotnega nemškega naroda ob podpori mednarodne skupnosti in s soglasjem SZ izvedli ponovno združitev Nemčij v Zvezno Republiko Nemčijo. Združena Nemčija je tako postala vodilna gospodarska, vse bolj pa tudi politična sila EU in s tem seveda tudi Srednje Evrope, saj je vsem srednjeevropskim državam prvi zunanjetrgovinski partner.³⁴

---

³⁴ Nemčija ima s 3369 tonami zlata, takoj za ZDA, druge največje rezerve zlata, ki pa jih je v času hladne vojne kar 2/3 varovala v tujini. Sedaj pa jih je, predvsem zaradi spremenjene mednarodne varnostne situacije in središčne ekonomske vloge Nemčije v Evropi, postopno začela vračati v domovino. (Kramžar 2013, Delo)

Tabela, št. 3.2: Primerljivi kazalniki srednjeevropskih držav v letu 2011

DRŽAVA KAZALNIK	Republika Avstrija	Česka republika	Kneževina Lichtenstein	Madžarska	Zvezna republika Nemčija	Republika Poljska	Republika Slovaška	Republika Slovenija	Švicarska konfederacija
Površina km ²	83.858	78.866	160	93.030	357.022	312.685	48.845	20.273	41.285
Geografska opredelitev	celinska /alpska	celinska /Višegr.	celinska /alpska	celinska /Višegr.	pomors. /alpska	pomors. /Višegr.	celinska /Višegr.	Pomors. /alpska	celinska /alpska
Število prebiv. v mio	8.217	10.190	0,032	9.976	81.471	38.441	5.477	2.000	7.639.
Družbeno-politična ureditev	Parlam. Republ.	Parlam. Republ.	Ustavna monarh.	Parlam. demokr.	Parlam. Republ.	Parlam. Republ.	Parlam. Republ.	Parlam. Republ.	
Članstvo v varnostnih organizacijah	OZN EU OVSE, PzM	OZN EU NATO OVSE	OZN OVSE	OZN EU NATO OVSE	OZN EU NATO OVSE	OZN EU NATO OVSE	OZN EU NATO OVSE	OZN EU NATO OVSE	OZN OVSE PzM ³⁵
Gostiteljica mednarodnih organizacij ³⁶	IAEA CTBTO UNIDO UNDCP OPEC OVSE	GSA		SALIS	ECB EASA	Frontex	EEA	ACER	OZN
Članstvo v mednarodnih organizacij. ³⁷	OECD EFTA	CEFTA ITC OECD WTO	OECD EFTA WTO	OECD WTO	OECD WTO	OECD WTO	OECD WTO	OECD WTO	OECD WTO EFTA
Status nevtralnosti	Prisilna nevtral.	/	Zgodov. nevtral.	/	/	/	/	/	Zgodov. nevtral.
Denarna valuta	EUR	CSK	CHF	HUF	EUR	PLN	EUR	EUR	CHF
Schengensko območje	da	da	da	da	da	da	da	da	da
Družbeni BDP v mlrd \$	422	218	3,21	145	3.600	517	96,5	52	644
BDP/preb. v €	36.402	14.388	102.500	9.775	32.261	9.860	13.116	20.700	61.364
Izvoz v mlrd €	125,3	102,1	2,8	73,5	1113,1	139,5	56,5	20,8	231,7
Uvoz v mlrd €	128,3	93,3	1,7	68,9	958,7	149,6	54	22,4	228,4
1. trgovinski partner-izvoz	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	Francija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija
1. trgovinski partner-uvoz	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	Nizoze- mska	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija	ZR Nemčija

Viri: Military Balance 2012, JAPTI, CIA Factbook, SI-STAT, Eurostat, Europa – Evropske države.

³⁵ Švica je postala članica Natovega programa PzM leta 1996 – torej preden je leta 2002 postala članica OZN!

³⁶ IAEA (Mednarodna agencija za atomsko energijo), CTBTO (Pripravljalna komisija za organizacijo celovitega sporazuma o prepovedi jedrskih poskusov), UNIDO (Organizacija ZN za industrijski razvoj), UNDCP (Program ZN za nadzor nad prepovedanimi drogami), OPEC (Organizacija držav izvoznic nafte).

³⁷ CEFTA (Central European Free Trade Agreement), ITC (International Trade Center), OECD (Organization for Economic co-operation and development) in WTO (World Trade Organization), EEA (European Economic Area), ECB (Evropska Centralna Banka), Frontex (Evropska agencija za upravljanje in operativno sodelovanje na zunanjih mejah EU), ACER (Agencija za sodelovanje energetskih regulatorjev), GSA (Agencija za evropski GNSS), EASA (Evropska agencija za varnost v letalstvu), SALIS (Strategic Airlift Interim Solution – Nato).

Tudi Adrion Hyde-Price (2007, 15) navaja, da Nemčija po združitvi dejansko predstavlja evropsko silo, sicer ne kot "hegemon" in niti ne kot "četrti Rajh" temveč kot normalna velika sila (ang. great power) z velikanskim ekonomskim in finančnim potencialom in s svojo centralno geografsko lokacijo. Nemčija neizogibno igra vse bolj pomembno, če že ne vodilno vlogo v Evropi.

Poljska je druga največja srednjeevropska država, ki je začela s procesom liberalizacije svojega centralno-plansko vodenega gospodarstva v zgodnjih 90-letih. Privatizacija poljskega gospodarstva ni bila najuspešnejša, vendar je danes poljsko gospodarstvo, tudi zaradi stabilne nacionalne valute – zlota, stabilno.

Slovaška je po začetni, neuniformni smeri geopolitičnega in tudi ekonomskega razvoja svoj gospodarski napredek dosegla, ko se je odločila za Evroatlantske integracije, kar leta 1993 še ni bilo samoumevno.

Slovenija je kot ostale države vzhodnega dela Srednje Evrope pričela z uspešno in - zdelo se je - dokaj transparentno privatizacijo in liberalizacijo svojega gospodarstva v 90-letih. Trenutno se je Slovenija, žal, kot zadnja srednjeevropska država, izvila iz ekonomske recesije. Na tej točki in v luči aktualnih možnih razvojnih potencialov Slovenije je potrebno omeniti njen geostrateški položaj. Z vidika prometne dejavnosti v (Srednji)Evropi je geostrateški položaj Slovenije zelo pomemben, saj leži na strateško pomembnem križišču dveh panevropskih koridorjev, in sicer: 5. transportnega (cestnega in železniškega) koridorja, ki poteka v smeri Kijev – Lvov – Užgorod – Budimpešta – Maribor – Ljubljana – Trst/Koper – Benetke in naprej proti Milanu – Torinu – Lyonu – Barceloni – Madridu in Lizboni in 10. transportnega (cestnega in železniškega) koridorja, ki poteka v smeri Salzburg/Graz³⁸ – Ljubljana/Maribor – Zagreb – Beograd – Niš – Skopje – Solun, s štirimi dodatnimi smermi. Poleg kopenskih transportnih koridorjev in dobrih povezav z notranjostjo Evrope je Slovenija geostrateško zanimiva tudi s stališča pomorskih transportov. Njena lega ob Severnem Jadranu ji omogoča neposreden dostop do Sredozemlja in od tod do bližnjevzhodnih držav.³⁹ (Beškovič 2009, 14.12.2012)

Švica, ki ni sodelovala v nobeni svetovni vojni, je zato prepoznavna po svoji zgodovinski (permanentni), vendar oboroženi nevtralnosti. Kljub navedenemu pa je Švica članica Natovega programa PzM (1996), čeprav je šele od leta 2002 članica OZN.

---

³⁸ Prva smer 10. transportnega koridorja poteka v smeri Graz – Maribor – Zagreb.

³⁹ Pomorski transport je iz Severnega Jadrana, v primerjavi s potjo iz Severne Evrope okrog Pirenejskega polotoka ter čez Gibraltarsko ožino, krajši tudi za 10 in več dni plovbe.

Iz tabele, št. 3.2 je razvidno, da je najmanj primerljiva država Kneževina Liechtenstein, ki je z ustavo iz leta 2003 opredeljen kot ustavna dedna monarhija na demokratični in parlamentarni osnovi. Po kazalniku BDP na prebivalca je s 102.500 EUR najvišje rangirana država v Srednji Evropi. Po tem kazalniku sodi v sam svetovni vrh. Je najmanjša in netipična srednjeevropska država, ki ima z ustavo prepovedano vzpostavitev OS. Tudi populacijsko je neprimerljiva, saj zaradi zelo razvitega storitvenega sektorja dnevno migrira v Liechtenstein iz Avstrije, Švice in Nemčije kar 51% delovne sile.

3.3 Spremembe funkcij oboroženih sil po hladni vojni

V kontekstu spreminjanja funkcij OS Srednje Evrope po hladni vojni bom v uvodu tega podpoglavja pojasnil za nadaljnjo raziskavo pomemben in merljiv kazalnik – vojaške udeležbe v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR). Vojaški sociologi, med njimi tudi Stanislaw Andrijewski⁴⁰, izhajajo iz predpostavke, da sistem vojaške organizacije izraža družbeni red, iz katerega izvira⁴¹. Teoretična predpostavka Andrijewskega je utemeljena na povsod obstoječem razmerju vojaške udeležbe, s katero lahko, ob upoštevanju dejavnikov kohezivnosti in podrejenosti, izmerimo militariziranost posamezne družbe. Po mnenju Andrijewskega večina družbenih sistemov živi med dvema navedenima skrajnostima MPR, torej je njihova točna narava potemtakem odvisna še od stopnje *podrejenosti* in *kohezivnosti*.⁴² (Keegan 2005, 311)

V evropski zgodovini najdemo pomenljive primere vpliva politike državne teritorialne ekspanzije na funkcije OS oziroma na njihovo namembnost ter posledično opremljenost in izurjenost ter seveda na njihovo organizacijsko-formacijsko strukturo.⁴³

Vladajoče elite držav, ki so po propadu fevdalizma uvedle splošno vojaško obveznost. Seveda niso mogle pristati na to, da državljske pravice in svoboščine ter družbeni pomen pripadajo zgolj tistim, ki nosijo orožje. To bi namreč pomenilo radikalno zmanjšanje ali

---

⁴⁰ Stanislaw Andrijewski (1919 – 2007) je bil poljsko-angleški vojaški sociolog in avtor teorije o t.i. »Razmerju vojaške udeležbe (ang. Military Participation Ratio – MPR) (Keegan 2005, 310).

⁴¹ Vojaška organizacija izraža družbeni red celo tedaj, ko si glavnino prebivalstva podredi tuja vojaška hierarhija.

⁴² Tako je npr. splošno znano, da so Kozaki imeli visoko razmerje MPR, nizko podrejenost, toda visoko kohezivnost. Pogostejše so bile oblike z nizkim razmerjem MPR, nizko podrejenostjo in tudi nizko kohezivnostjo – kar so predstavljale viteške družbe v srednjeveški Evropi v dolgih obdobjih s šibko kraljevo oblastjo. Po drugi strani pa v taisti Evropi, vendar v zaključni fazi predmodernega vojaštva, zaznamo visoko razmerje MPR, visoko podrejenost in prav tako visoko kohezivnost, namreč, v militarizirani industrijski družbi v času prve in druge svetovne vojne (tabela, št. 3.3).

⁴³ Tako nam Keegan v svojem kratkem pregledu razvoja - prehoda predmodernih vojska na širšem področju Evrope pove, da je Rim v predrepublikanskih časih, torej v časih *Servijske ustave*, iz katere so izhajali cesarji, svojo vojaško organiziranost prevzel od Grkov. Ko pa se je rimska država začela spreminjati v imperij, so rimske kmečke vojake sčasoma nadomestili plačani »poklicni« vojaki.

ukinjanje njihove oblasti. Kot nadomestek tej obveznosti so uspešno ponudile vznemirljivost nacionalizma. Posledica tega je bila, da so Evropo ob izbruhu prve svetovne vojne sestavljale države, v katerih je povsod obstajala neka vrsta predstavniških institucij in vse so imele veliko vojsko s splošno vojaško obveznostjo, katerih kohezivna sila so bili nacionalizmi. Vendar je leta 1917 cena za to, da je vsak mož postal vojak, začela kazati neizogibne posledice, ki so se izražale v vojaških uporih (Francija), razpadanju vojsk in revolucij (Rusija, Nemčija). To je bil skoraj ciklični sklep procesa, ki se je začel 125 let prej. Podobno se je zgodilo v drugi svetovni vojni, vendar s še obsežnejšimi posledicami za Evropo. (Keegan 2005, 323-326)

Po drugi svetovni vojni so se OS zahodnoevropskih držav začele počasi spreminjati iz modernih v poznomoderne. Kot takšne so eksistirale s svojim ustrojem in funkcijami vse do konca hladne vojne leta 1989/1991. Povsem drugačna oz. bistveno počasnejša dinamika spreminjanja OS iz modernih v poznomoderne je potekala na vzhodu Evrope oz. v državah VS pa tudi v nevtralnih in neuvrščenih državah, kjer se je proces obsežnejše »demilitarizacije« družbe začel odvijati šele po koncu hladne vojne.

Na osnovi zgoraj navedenih stališč Andrijewskega in Keegana (2005) sem priredil tabelo o stopnji militarizacije v Evropi (tabela, št. 3.3) in jo na osnovi raziskave razširil na aktualni čas. Na osnovi meritev vojaške udeležbe v družbi (MPR) v Srednji Evropi po hladni vojni (tabela, št. 8.2 in graf, št. 8.3), ki pa glede tega zgolj zasleduje trend Zahodne Evrope, ter na osnovi proučevanja Borna (2003) preko nadzora OS v Evropi, sem prišel do ugotovitve o podrejenosti (srednje)evropskih OS družbi/politiki. S proučevanjem kadrovske sestave in organizacijske strukture OS Srednje Evrope sem prišel do ocene kohezivnosti slednjih. Na osnovi rezultatov proučevanja navedenih kazalnikov ugotavljam, da je danes stopnja militarizacije v (Srednj)Evropi dejansko nizka.

Pri pojmu militarizacije družbe povzemam Grizolda (1990, 20), ki navaja, da je militarizacija proces, v katerem se krepi položaj in vloga OS ter razširitev njihovega vpliva na preostala področja družbe v kvalitativnem in kvantitativnem smislu. Torej govorimo o odločilnem položaju OS pri usmerjanju družbenega življenja, pretežno v korist njihovih lastnih interesov ter vnašanje vrednot in principov, kot so: hierarhičnost, avtoritarnost, centralizem, disciplina, simbolika, nacionalni interes itd. Prav tako to pomeni: visoko stopnjo izdatkov za vojaške (obrambne) namene; oboroževanje kot nacionalni in svetovni fenomen; vrsto državne politike, ki teži k povečanju vojaške moči in uporabo sile pri meddržavnih sporih; obstoj in delovanje vojaško-industrijskih kompleksov.

Na osnovi navedenega torej danes ne moremo govoriti o kakršnikoli militarizaciji (Srednje)Evrope.

Tabela, št. 3.3 Stopnja militarizacije Evrope od srednjega veka do danes

Stopnja militarizacije Evrope	Evropa v srednjem veku	Evropa v času 1. in 2. svetovne vojne	Evropa danes
MPR	-	+	-
Podrejenost	-	+	+
Kohezivnost	-	+	-

Vir: Prirejeno po Keegan (2005, 311-316)

Samovoljna ukinitvev VS kot obrambne vojaško-politične zveze in poznejši razpad SZ ter preoblikovanje/transformacija Nata in uveljavljanje ter povečanje njegove operativne vloge pri mirovnem posredovanju je pospešil razvoj OS srednjeevropskih držav k postmodernemu modelu. Tako se navedene OS ne zapirajo več pred civilnim okoljem, vendar še vedno poudarjajo nacionalni patriotizem, čeprav se z globalizacijo finančnega in gospodarskega trga, komunikacijami, humanitarnimi dejavnostmi spodkopavajo tradicionalni temelji suverenosti nacionalnih držav.

V nadaljevanju poglavja bom skozi različne modele proučevanja funkcij OS predstavil teoretične osnove za poznejše oblikovanje t.i. modela proučevanja OS Srednje Evrope, s katerim bom s pomočjo meritev in vrednotenjem posameznih kazalnikov ter njihovim medsebojnim povezovanjem poskušal oikazati na vpliv mirovnih operacij ter druge vplive na spreminjanje njihovih funkcij.

3.3.1 Kompatibilni pristopi k proučevanju sprememb funkcij OS

Povsem verjetno je razvoj in preoblikovanje oziroma spreminjanje funkcij postmodernih OS eno najbolj dokumentiranih področij sodobnega vojaštva in varnosti na sploh. Z navedeno problematiko se ukvarjajo številni eminentni vojaški in civilno-vojaški strokovnjaki, kot so: Charles Moskos, Karl Haltiner, Philippe Manigart, Christopher Dandeker, Bernard Boëne, John A. Williams, David Segal, Anton Grizold, Vladimir Prebilič, Ljubica Jelušič, Marjan Malešič, Siniša Tatalović, ... Večina navedenih avtorjev med ostalim ugotavlja, da tudi evropske države svoje OS vse pogosteje popolnjujejo s prostovoljci in s tem dosedanje množične OS transformirajo v manjše, bolj mobilne OS, z več funkcionalne in tehnične raznolikosti ter tako

zaželene "multifunkcionalnosti". Takšne OS so namenjene za izvajanje funkcij, primernih za odzive na sodobne zahteve mednarodnega varnostnega okolja – najpogosteje v okviru mirovnih operacij.

Po hladni vojni sta se v severnoatlantskih vojaških socioloških in obramboslovnih krogih, vpričo velikih sprememb na mednarodnem oz. globalnem varnostno političnem področju, pojavila dva teoretična koncepta, ki govorita o bodočih, spremenjenih ali morda celo novih funkcijah OS; ena izhaja iz Moskosove (2000) teorije, ki sloni na modelu "postmodernih OS" in druga, ki govori o vplivu "globalizacije" ali večnacionalnosti na slednje. V luči dveh navedenih pristopov bom v nadaljevanju poskušal skozi predstavitev pristopov različnih avtorjev ter v raziskavi pojasniti vzroke in posledice spreminjanja funkcij OS v Srednji Evropi. Številni uveljavljeni vojaški sociologi, proučevalci konfliktov oziroma obramboslovci, so evropske OS, glede na prevladujoče funkcije slednjih, razvrstili v določene idealne tipe. V svojem delu se bom s ciljem teoretične opredelitve problema proučevanja osredotočil zgolj na nekatere avtorje. V nadaljevanju bom tako poleg tradicionalne Artove (1980) predstavil tudi sodobnejšo, Moskosovo (2000) in Forsterjevo (2006) tipologijo OS evropskih držav, po kateri obstajajo t.i. idealni tipi/modeli OS. Nato še Haltinerjevo (2000) in Malešičevo (2006) ter Edmundsovo (2006) sodobno funkcijsko orientirano tipologijo OS. Teoretični model bom podprl še s stališči drugih priznanih avtorjev:

a) Pristop Arta J. Roberta (1980, 130-144), ki je glede funkcij OS poudaril navidezno samoumevnost, da je funkcija OS zgolj uporabnost njihove vojaške sile. Art je namreč še v času hladne vojne navajal, da je po eni strani vojaška moč primerna za doseganje zgolj in samo nekaterih ciljev. Po drugi strani pa se zaveda, da vojaške sile ni nujno fizično uporabiti, da bi slednja bila politično in družbeno koristna⁴⁴. Tako je Art J.R. (1980) navajal naslednje štiri osnovne funkcije OS:

1. *Obrambna funkcija* (ang. defensive) pomeni uporabo vojaške sile s ciljem preprečiti učinke napada in minimalizirati škodo. Uporaba OS se pri obrambni funkciji lahko izraža v treh različnih oblikah; a) mirnodobna namestitvev/razmestitev OS še pred fizičnim napadom, tj. brez fizične uporabe vojaške sile, b) fizična uporaba OS po napadu nasprotnika s ciljem odbijanja napada in c) preventivni napad na nasprotnikove OS, še preden slednji vzpostavi odločilno vojaško premoč. Tudi to zvrst obrambne funkcije OS Art J.R. (1980) razdeli v dve različni obliki delovanja;

---

⁴⁴ OS lahko s svojo vojaško silo zagotavljajo dobro pogajalsko izhodišče, odvrtačajo namero sovražnikov in drugih subjektov, ...

- predpravični napad (ang. preemptive), če je skorajšnji napad nasprotnika neizogiben in na ta način nasprotniku preprečimo prvi korak napada;
- preventivni ali prvi napad na predvidenega nasprotnika, tudi če bi bil nasprotnik sposoben napasti šele v nekem bodočem času (mesecih, letu) ⁴⁵.

2. *Funkcija odvrčanja ali zastraševanja* (ang. deterrent), ki služi temu, da nasprotnika odvrne (mu prepreči), da naredi nekaj nam nezaželenega in to tako, da mu posredno ali neposredno grozimo s kaznijo, ki bo zanj nesprejemljiva.

3. *Funkcija prisiljevanja* (ang. compellent), katere cilj je prisiliti nasprotnika, da naredi nekaj kar mi želimo ali da ustavi neko dejanje, ki ga že izvaja. Funkcijo prisiljevanja lahko OS izvajajo s fizično uporabo vojaške sile ali zgolj z razmestitvijo ali krepitvijo slednje.

4. *Funkcija bahanja – razkazovanja vojaške moči* (ang. swaggering). Tukaj ne gre za uporabo vojaške sile, temveč samo za razkazovanje slednje skozi obsežne ali tehnološko sofisticirane vojaške vaje ter nenazadnje vojaške parade. S to funkcijo OS dosejajo zunanjepolitične cilje v pridobivanju spoštovanja in prestiža ter notranjepolitične cilje v krepitvi režima, nacionalnega ponosa, ...

Dejansko torej ni nujno, da se funkcija fizične uporabe vojaške sile izvaja, pa vendar države lahko posredno, z uporabo drugih funkcij OS, dosejajo pomembne zunanje in notranjepolitične cilje. Države imajo različno sposobnost uporabe vojaške sile v posameznih funkcijah. Dejstvo je, tako Art J. Robert (1980, 144), da samo velike sile lahko uporabljajo vojaško silo v smislu vseh njenih funkcij ⁴⁶.

V času hladne vojne so OS srednjeevropskih držav še imele kot glavno funkcijo - vojaško obrambo ozemlja svoje nacionalne države, tiste OS za železno zaveso pa še varovanje strateških interesov VS in političnih interesov komunističnih partij. (Johnson 1995, 9) Slednje je v Sloveniji izvajala tudi JLA. Danes, ko se v mednarodnem varnostno nestabilnem okolju pojavljajo nove in/ali zopet številne in raznovrstne grožnje, imajo OS srednjeevropskih držav povečan obseg funkcij, predvsem pa so te funkcije bolj vsestranske in kompleksne. Med t.i. nove ali ponovno prioritete funkcije OS lahko danes na nacionalnem in mednarodno-varnostnem področju uvrščamo naslednje: obrambo nacionalne države (tudi izven meja nacionalne države) in preko raznih zavezništav tudi širšega civilizacijskega prostora pred asimetričnimi grožnjami in terorizmom, mirovne operacije, humanitarna pomoč, obrambna diplomacija, domača vojaška pomoč in mednarodna varnost.

⁴⁵ Problematičnost t.i. »preventivne vojne« je njena upravičenost z vidika načela pravice do samoobrambe in seveda poznavanje resničnih namer nasprotnika.

⁴⁶ Samo velesila lahko uporablja več funkcij OS sočasno in to zgolj zoper inferiornega nasprotnika.

Funkcije OS so se, ne samo po hladni vojni, temveč tudi skozi zgodovino, spreminjale zaradi številnih dejavnikov, med katere vsekakor sodi razvoj družbeno-ekonomskih in mednarodnih odnosov ter nenazadnje razvoj znanosti in tehnike. Več o tem v poglavju, št. 3.2 o dejavnikih, ki vplivajo na funkcije OS.

b) Moskosov pristop od predmodernih do postmodernih OS zajema daljše časovno obdobje. Tako bom, čeprav predmet proučevanja v mojem delu ni področje vojaške zgodovine, pri deskripciji značilnosti Moskosovega modela zgolj površno pogledal v prazgodovino, stari in srednji vek ter novejšo zgodovino. Zaradi navedenega pristopa bom lažje opredelil bistvene vplive različnih dejavnikov na funkcije vojska (OS) s poudarkom na postmodernih OS, ki se pojavijo ob koncu hladne vojne in so v bistvu predmet proučevanja v doktorski disertaciji.

Moskos (2000) sicer v svoji tipologiji OS navaja naslednje tipe OS: predmoderne, moderne, poznomoderne ter postmoderne OS, ki jih bom v nadaljevanju opisal s poudarkom na postmodernih.

1.) Predmoderne OS oz. njeno obdobje Moskos (2000, 14) opredeljuje kot celotno vojaško zgodovinsko obdobje od prazgodovine in vse do vestfaskega kongresa 1648.

Za boljše razumevanje tematike tega časovnega obdobja in tudi današnjih asimetričnih groženj je zgolj na kratko, a vendar potrebno predstaviti posreden ali neposreden vpliv funkcij vojske na zgodovino človeškega napredka v civilizaciji in obratno. Na splošno zgodovinarji Woolley (1969, 121) niso spregledali funkcije (vloge) vojske posamezne dežele pri varovanju njene kulture pred sovražnimi napadalci ter po drugi strani, kadar so z osvajanjem tujih zaostalih dežel, svojo "napredno" kulturo (civilizacijo) in tehnologijo širile.

Zaradi razvoja civilizacij in nastalih »ekonomskih« presežkov se je začela pospešeno razvijati vojaška oprema kakor tudi sredstva in tehnike, ki so bile skupne tistim, ki so živeli v imperiju in delno tistim z obrobja imperija⁴⁷. Dejansko je postala dediščina bojnega voza vojskujoča se država. Bojni voz sam pa je postal jedro osvajalske vojske (Keegan 2005, 195, 238). Torej je vojska zaradi tehnološkega razvoja, ki ji je prinesel mobilnost, bistveno spremenila svojo funkcijo (opomba I.C.)

V tem proučevanem obdobju je človek s svojo brezobzirnostjo, kakor navaja Keegan (2005, 263) in uporabo konja spremenil vojno tako, da je prvič postala nekaj »sama po sebi«. Od takrat naprej, čeprav to ne velja za konjeniška ljudstva, lahko govorimo o militarizmu kot o konceptu, v katerem predstavlja obstoj vojske (kot) institucijo, ki prevladuje nad drugimi družbenimi institucijami in je ločena od njih.

---

⁴⁷ Popolnoma so opustili kamnito orožje in ga nadomestili z bronastim ter začeli izdelovati kovinske oklepe. Vse bolj pa se je začel uporabljati t.i. močni sestavljen lok.

V današnjem času asimetričnega vojskovanja se mi zdi pomenljiva Keeganova (2005, 400) ugotovitev, da neučinkovitost vojske križarjev v spopadih z muslimanskimi nasprotniki, poleg tega da so razdvajali v ključni fazi bitke konjenico od pehote, leži v prepričanju križarjev, da je uspeh odvisen od izbire trenutka, v katerem je treba napasti in z gotovostjo ter odločilno zadeti glavnino sovražnika. To je bil evropski pogled na vojskovanje, v katerem se naj nasprotnik ne bi izmikal odločilnemu spopadu, kar je v bistvu bilo nadaljevanje neke vrste pravil falanškega bojevanja. Prav tako je veliko vlogo pri končnem uspehu/neuspehu križarjev predstavljala njihova socialna razslojenost, oz. vzvišenost vitezov - plemičev nad pehotniki – kmeti, saj niso bili sposobni skupnega in usklajenega urjenja, kaj šele bojevanja. Vsi drugi načini - vojskovanje na velike razdalje, premikanje po bojišču z veliko hitrostjo, učinkovita tehnologija izstrelkov, uporaba koles v vojskovanju in predvsem medsebojna povezanost konja in človeka – izvirajo iz stepe in njenih obrobij. (Keegan 2005, 305-306).

S koncem tridesetletne vojne v Evropi oz. z vestfalskim mirom 1648, se po Moskosi končuje obdobje predmodernih OS, ki so skozi različna zgodovinska obdobja predstavljale po obsegu relativno skromne vojaške grupacije ali organizacije z različnim načinom popolnjevanja ter do štirinajstega stoletja bile v glavnem opremljene s hladnim orožjem. Njihova osnovna in pogosto edina funkcija je bila doseganje zgolj vojnih ciljev (vojni plen, sužnji ter ekspanzija ali obramba ozemlja).

2.) Moderne OS so za Moskosa (2000, 1) sprva zgolj kot zametek, začele nastajati po vestfalskem kongresu 1648. Na funkcije modernih OS pa so vplivali različni dejavniki različno intenzivno - neenako. Poleg varnostno-političnih oz. tudi družbeno-političnih razmer v tedanji Evropi pretežno izstopa še tehnično-tehnološki dejavnik. Zaradi angleške buržoazne revolucije (1688) in poznejše francoske revolucije (1789) ter obsežnih družbenih sprememb v sferi materialno-proizvodnih odnosov, ki so vzročno-posledično vplivale na funkcije OS ter način njihove uporabe in organiziranosti, slednje začno prevzemati lastnosti t.i. modernih OS.

Na tej točki zasledujem tezo Benka (1997, 11), ki navaja, da je razvoj mednarodnih odnosov v zvezi z razvojem medsebojne odvisnosti obeležen z bistveno prvino teh odnosov, to je s suverenostjo, utemeljeno na ozemlju. Ker je bil proces spreminjanja OS in njihovih funkcij postopen, Moskosi (2000, 14) tako pravzaprav imenuje »moderne OS« tiste, ki se pojavijo ob koncu osemnajstega in v začetku devetnajstega stoletja. Dejansko je po francoski revoluciji leta 1789 v Franciji novi revolucionarni režim, natanko 23. avgusta 1793, zaukazal uvedbo množične armade (fr. levée en masse) (Haltiner 1998,7). S pojavom množičnih armad pa dejansko lahko govorimo o modernih OS, katerih nastanek in razvoj je bil tesno povezan z razvojem nacionalnih držav.

S francosko revolucijo (1789) se je začelo tudi obdobje nove družbene ureditve – kapitalizma, v katerem dotedanje stalne armade zamenjajo množične nacionalne armade.⁴⁸

Po teoriji Andrijewskega se je v navedenem obdobju evropska družba s povečanjem t.i. razmerja vojaške udeležbe (MPR) in povečano kohezivnostjo ter podrejenostjo OS politiki in obratno močno militarizirala. V primeru vojn francoske revolucije je potrebno osvetliti dejavnik učinkovitosti (boja v imenu ideje/ideologije) posameznih OS nasproti drugim, saj je v francoskem primeru šlo v začetni fazi za idejo pravične obrambne vojne, v nadaljevanju pa za bojevanje v imenu ideje ali revolucionarne ideologije.⁴⁹ Po letu 1805, ko Napoleonova "Velika vojska" ni bila več revolucionarna vojska, temveč je postala instrument državne oblasti in ne več ideologije, se njene funkcije spremenijo tako, da so bile bolj namenjene državni oblasti sami. Na njihovih strašnih posledicah je Clausewitz, ki je bil veteran pruskih spopadov z revolucionarno vojsko, vzpostavil teorijo, » *da izkoriščanje volje ljudstva za strateške namene povzroči, da »resnična vojna« postane podobna »pravični vojni«* Tako je utrdil svoje prepričanje, da je vojna politično dejanje oz., »*da je vojna nadaljevanje politike z drugimi sredstvi«*. (Bebler 1985, 10; Keegan 2005, 483).

Clausewitz je kot racionalno in vredno prepoznal samo eno obliko vojaške organizacije; plačano in disciplinirano silo birokratske države. Prav tako je Clausewitzeva preokupacija s »krvavo bitko«, v kateri je potrebno »uničiti nasprotnikove OS«, v povezavi z Napoleonovim konceptom »absolutne vojne«, ob tovrstnem zavedanju rivalov (Britancev, Francozov in Rusov) pripeljala do doktrine po imenu »izčrpavanja« (Simpkin 1991,45).

Po utrditvi kapitalizma, ki se je nato razvil v liberalni kapitalizem ter pozneje prerasel v imperializem, je slednji na krilih naraščajočega nacionalizma formiral masovne OS, ki so bile zgolj delno popolnjene s profesionalnim starešinskim kadrom ter podprte s sistemom splošne vojaške obveznosti kot osnovnim načinom popolnjevanja. To družbeno razpoloženje je Evropo gnalo v nov val militarizacije. Posledično navedenemu funkcionalni imperativ OS nikoli ni bil tako izpostavljen in tudi uveljavljen kot na »predvečer« prve svetovne vojne.

Tako se je z razmahom imperializma modernim OS tedaj dodelila funkcija ekspedicijskega delovanja v vse obsežnejših kolonijah po vsem svetu, ki se je izvajala skozi vojne/bojne in v posamezni koloniji tudi nevojne/nebojne vojaške operacije.

---

⁴⁸ Političnih in ekonomskih ciljev francoske revolucije, (obrambo in širjenje revolucionarne ideje) ni bilo možno ustvariti z OS, katerih funkcije ter strukturiranost in organiziranost tega ni podpirala (V.E. (6) 1973, 177).

⁴⁹ Oboje je dalo množičnim francoskim OS izjemen zanos in motivacijo ter posledično visoko učinkovitost, ki je izhajala iz pravila, da je državljan postal vojak. Mobiliziran je bil, da brani sebe oz. svojo državo. V poznejši fazi vladanja Napoleona funkcija OS ni bila zgolj obramba nacionalne države, temveč izvoz vrednot francoske revolucije »na bajonetih« (Keegan 2005, 483).

Funkcije modernih OS (srednje)evropskih držav se vse do konca druge svetovne vojne niso bistveno spremenile. Prav tako so v posameznih državah OS imele svojo osnovno funkcijo izvajanje narodnoosvobodilnega boja. Tako navaja (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 57), da je bila glavna funkcija množičnih OS pripravljanje in izvajanje »totalne« vojne za njihove lastne nacionalne države. OS so tudi v Srednji Evropi torej bile neke vrste instrument državnega nacionalizma.

To, da je o prihodnosti Evrope odločal militarizem in totalitarizem, je pripeljalo do druge svetovne vojne, ki je samo dokončala uničenje, ki ga je sprožila prva svetovna vojna. Kakor ugotavlja Chomsky (2005, 8), je druga svetovna vojna temeljito spremenila svetovna politična in gospodarska razmerja.⁵⁰

3.) Poznomoderne OS so se preoblikovale iz modernih po drugi svetovni vojni, ko se je v Zahodni Evropi in Severni Ameriki v tamkajšnjih civilnih družbenih gibanjih pojavil val pacifizma oziroma na splošno se je nasprotovalo zamisli o vojni in zavračanju uporabe oborožene sile kot sredstva politike (Simpkin 1991, 320-324). To je pripeljalo do vse ostrejše izraženega javnega mnenja, ki ni podpiralo uporabe OS (še posebej ne udeležbe tedanjih supersil - zaradi nuklearne nevarnosti) za razreševanje nekega mednarodnega spora držav t.i. prvega sveta. V takšnem vzdušju se je v zahodnoevropskih demokratičnih družbah močno aktualiziralo vprašanje legitimnosti tedanjih OS. Zaradi navedenega vzroka so se posledično v zahodnoevropskih državah začele izvajati obširne spremembe OS, ki pa še niso prinesle takojšnjih sprememb njihovih bistvenih funkcij.

Za Moskosa (2000, 2) je »poznomoderni tip OS« prevladoval v obdobju po drugi svetovni vojni (1945) oziroma od polovice dvajsetega stoletja in do konca hladne vojne, ki je ta tip OS tudi v celoti determinirala. To so bile množične OS, popolnjevane z vojaškimi obvezniki (vojaki na služenju vojaškega roka in rezervisti) ter poudarjenim vojaškim profesionalizmom v častniškem zboru, ki je po Moskosu pred časom v večjem delu (Zahodne) Evrope in delno v ZDA še vedno izhajal bolj iz družinske tradicije kot pa iz vojaško profesionalnih izobraževalnih institucij – akademij.

Prav te severnoameriške in zahodnoevropske OS so se hitreje preoblikovale iz modernih v poznomoderne, za kar je vzroke potrebno iskati predvsem v tamkajšnji družbeno politični

---

⁵⁰ Ko so 16. julija leta 1945 Winstona Churchilla obvestili o uspešni razstrelitvi prve jedrske bombe, je izgovoril naslednje: »Kaj je bil smodnik? Malenkost. Kaj je bila elektrika? Nepomembna. Jedrska bomba je ponovni prihod Kristusa v besu!« (Keegan 2005, 515). Na teh zanosnih in triumfalnih besedah oziroma na poudarjeni funkciji celovitega uničenja nasprotnika (ne zgolj njegovih OS), nato zastraševanja in odvracanja potencialnega nasprotnika, ki je temeljila na uporabi jedrske sile, se je kmalu po koncu druge svetovne vojne začela nova, za OS srednjeevropskih držav tako determinirajoča vojna – hladna vojna.

ureditvi, t.j. parlamentarni demokraciji/monarhiji in svobodnem izražanju javnega mnenja, ki je bilo pogosto kritično do severnoameriških in zahodnoevropskih OS. In če sta si militarizacija evropske družbe in moderne OS šla "z roko v roki", potem ugotavljam, da je bil "pacifizem" po drugi svetovni vojni v Zahodni Evropi pomemben družbeni dejavnik nastajanja poznomodernih OS, kar pa ne moremo trditi za vzhodni del Srednje Evrope še manj pa za Vzhodno Evropo.

Jedrsko orožje in njena, za potencialnega nasprotnika zastraševalna in odvračevalna funkcija, kar je bila tudi primarna funkcija OS takratnih supersil, ter konec druge svetovne vojne nista pomenila tudi konca vojskovanja. Več evropskih držav se je, ob poskusu obnovitve ali obrambe svojih kolonij, zapletlo v lokalne vojne. Razvoj jedrskega orožja je bil logični vrhunec tehnološkega razvoja v zahodnem načinu vojskovanja, ki je dejansko in dokončno zavrgel Clausewitzevo tezo, da je »vojna nadaljevanje politike z drugimi sredstvi«. Totalna jedrska vojna bi zagotovo pomenila »vzajemno zagotovitev uničenja« (ang. Mutually Assured Destruction – MAD), ali kakor so kritiki jedrskega vojskovanja to imenovali, MAD-ness (ang. madness – norost), saj se politika mora nadaljevati tudi po vojni. Simpkin zaključuje (1991, 324) rešitev je, da »diplomacija postaja nadaljevanje vojne z drugimi sredstvi«! To spoznanje seveda vloge vojaka nikakor ni zavrglo.

Na tem mestu je potrebno ponovno omeniti Simpkina (1991) in njegovo skoraj negacijo Marksove teze o ekonomskih vzrokih za vse vojne na eni ter njegovo forsiranje marksistične teze o funkciji OS za ohranjanje notranjega »statusa quo« na drugi strani.⁵¹ Simpkin je namreč menil, da so že v daljni preteklosti in še v času hladne vojne avtoritarne vlade, oligarhije in diktature ustvarjale takšne razmere, ki so zaradi olajšanja in zmanjševanja notranjih političnih težav, zahtevale vojaško intervencijo izven države.⁵² Simpkin nadaljuje s tezo, da je konec obdobja konkretnih in omejenih politično-ekonomskih vojnih ciljev, ter da smo vstopili v obdobje splošnih političnih aspiracij, ko so cilji lahko gnani z ideologijo (versko, sektaško, ...) ali so zgolj namenjeni prikrivanju nekaterih notranjih ali zunanjih namenov. Avtor nadalje razglablja o izgubi bojevniškega duha v državah Zahodne Evrope (torej tudi tedanje Zahodne Nemčije) in govori o t.i. »pasivizmu«, ki ga definira kot »politiko, v kateri se kot sredstvo aktivne politike zatekanje k uporabi oborožene sile zavrača, vendar se sprejema kot sredstvo za zaščito obstoječe lastne teritorije in teritorialnih vod pred oboroženo silo«. Simpkin (1991, 322,323)

---

⁵¹ Govora je o temeljnem načelu marxizma-lenjinizma, po katerem osnovna funkcija OS v kapitalističnih državah ni - da vodijo zunajdržavne vojne, temveč da vzdržujejo notranji status quo ter na ta način dominacijo vladajočega razreda. V pogojih komunizma pa po tem ni potrebe in je potemtakem funkcija OS zgolj zunanjega (eksternega) karakterja. (Simpkin 1991, 330)

⁵² OS držav Srednje Evrope, so seveda, čeprav niso bile vpliven kreator varnostno-političnih razmer, sodelovale pri takšnih zunanjih intervencijah (Berlin, Madžarska, Češkoslovaška, ...).

Med funkcijami poznomodernih OS v Srednji Evropi je bila v času hladne vojne izrazito prioritarna funkcija izvajanje vojaške obrambe nacionalne države ali/in politično-obrambne zveze ter nič več funkcija imperialnih osvajalskih napadov. Smisel takšnega stanja Edmunds (2006, 1060) opiše z navajanjem mnenj Harolda Lasswella, ki je v svojem delu »The garrison state« že leta 1941 menil, da je vojska specialist za nasilje ter poznejši nadgrajeni tezi s strani Huntingtona in Janowitza, ki definirata vojaške profesionalce kot spoštljive eksperte v »vodenju in uporabi nasilja pod točno določenimi pogoji« in eksperte za organizirano uporabo nasilja v vojni«. Natančnejše doda še Edmunds, ko govori o vojaških profesionalcih kot o ekspertih za organiziranje uporabe sile in nasilja nasproti zunanjega sovražnika.

Torej so bile funkcije poznomodernih OS bolj defenzivne kakor ofenzivne. Skladno z navedenim (sprva predvsem zahodnoevropskim) pacifizmom so bile funkcije OS še vedno primarno naravnane na vojne in bojne naloge, saj je bila udeležba OS srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah, z izjemo Avstrije, zanemarljiva. Bistveni atribut poznomodernih OS je bil še vedno nacionalni, oziroma so to (bile) še vedno OS, ki so imele ali še imajo izjemno izražen stik z nacionalno državo.

4.) Postmoderne OS, ki so se po hladni vojni preoblikovale ali transformirale iz poznomodernih, Moskos (2000) opiše kot »razvojni konstrukt«⁵³.

Spremembe v mednarodnem varnostnem in političnem okolju ter spremembe znotraj sodobnih liberalno-kapitalističnih in demokratičnih družb po hladni vojni so prinesle številne spremembe tudi v OS severnoatlantskih in s tem tudi srednjeevropskih držav. Eden od teoretičnih modelov ali tipov, v katerega se spreminjajo/transformirajo navedene OS, je prehod iz (pozno)modernih v postmoderne⁵⁴ ter temu primerno spreminjanje njihovih funkcij.

Model ali tip postmodernih OS, katerega avtor je Moskos (2000), je torej pravzaprav "razvojni konstrukt", utemeljen na opazovanju preteklosti in posledično predvidevanju prihodnosti. Takoj v uvodu naj omenim bistveno odstopanje »postmodernega tipa OS« od modernega in to v atributu navezanosti na nacionalno državo, saj ga, tako Moskos (2000, 14), razume kot tip OS, ki se pojavi nekje po letu 1990 oziroma po koncu hladne vojne in, v nasprotju z modernim in poznomodernim tipom OS, izgublja tesni stik s svojo nacionalno državo.

---

⁵³ "Razvojni konstrukt" je analitična znanstvena metoda. Termin je v znanost vpeljal Harold Lasswell že leta 1935, za futuristične študije pa ga je razvil Wendell Bell. Razvojni konstrukt tako postavi idealen tip organizacije na neko točko v prihodnosti, katere sedanji in prihodnji trend lahko identificiramo in ovrednotimo.

⁵⁴ Na tem mestu se je potrebno vprašati, kaj postmodernizem kot družbeni koncept sploh pomeni. V družboslovni znanosti je kljub občasni nenatančni rabi termina "postmodernizem" obveljala opredelitev, da slednji označuje nasprotovanje izvajanju kakršnekoli moči v obrambi kakršnegakoli standarda ali načela, če gre za edino oblast in edini standard, ki naj bi ga branili (Burk v Kotnik 2000, 101). Zato je temeljno načelo postmodernizma pluralnost.

Dejansko se po koncu hladne vojne tudi v (Srednji)Evropi aktualizira vprašanje, kakšne funkcije naj torej sploh imajo OS. Tako je današnjim postmodernim OS za izpolnjevanje spremenjenega/posodobljenega funkcionalnega in socialnega imperativa potrebno nekoliko spremeniti zorni kot razumevanja njihovih novih funkcij ter posledično spremeniti strukturo, obseg in tudi hierarhično organiziranost samih OS.

Medtem ko so v času hladne vojne imele OS glavno funkcijo vojaško obrambo ozemlja svoje nacionalne države ali vojaškega zavezništva, jih imajo danes mnogo več, predvsem pa so te funkcije bolj kompleksne; soočanje in obramba pred asimetričnimi grožnjami in terorizmom, kompleksne mirovne operacije in humanitarna pomoč, obrambna diplomacija, domača vojaška pomoč in mednarodna varnost. Navedeno nikakor ne pomeni, da je sedaj funkcija vojaške obrambe ozemlja nacionalne države zastarela ali celo nepotrebna oziroma nepomembna v odnosu do ostalih funkcij OS srednjeevropskih držav, temveč je, kakor opozarja (Malešič v Edmunds in Malešič 2005, 1), na zadevo potrebno gledati s stališča prioritete in intenzivnosti izvajanja različnih funkcij v določenem časovnem okviru ter prioriteta ustrezno izgrajevati zmogljivosti OS, s katerimi se je možno uspešno zoperstaviti aktualnim in danes vse bolj mednarodnim/globalnim in kompleksnim grožnjam.

Postmoderne OS morajo torej danes biti sposobne izvajati funkcije zaščite, pomoči, reševanja, preprečevanja vojne, intervencije v mednarodnem okolju, kjer se lahko skoraj hkrati znajdejo v vojnem ali nevojnem stanju in tam morajo biti sposobne delovati bojno (se tudi braniti) oziroma nebojno (delovati stabilizacijsko). Glede na današnje razumevanje zavezniških (Nato, EU) prioritete po potrebah vojaških zmogljivosti, lahko razumemo, da so nacionalno obrambne in bojne funkcije OS srednjeevropskih držav postale skoraj drugotnega pomena – vendar so v nacionalnih strateških varnostno-obrambnih dokumentih to še vedno njihove funkcije. Na tej točki se seveda odpira vprašanje po spremembah/posodabljanju nacionalnih zakonodajnih temeljev. Po drugi strani pa prav pogosto t.i. nove »konstruktivne« funkcije (mirovne operacije) morajo kljub vsemu biti včasih izpolnjene z orožjem in drugimi ubojnimi oziroma »destruktivnimi« sredstvi.

Funkcije takšnih OS tako lahko razdelimo na notranje ali *interne* in zunanje ali *eksterne*, pri čemer med notranje funkcije štejemo tiste vojaško-obrambne funkcije, ki se izvajajo skozi defenzivno ali ofenzivno zvrst bojnega delovanja, vendar samo na lastnem ozemlju. Med *notranje funkcije* OS prav tako še vedno sodijo: odvrčanje, prisiljevanje, razkazovanje moči in zagotavljanje notranje varnosti, sodelovanje pri zaščiti in reševanju, kriznem managementu in kibernetiski obrambi, ...! Za notranje funkcije OS lahko rečemo, da imajo skupni imenovalec v prostoru delovanja, ki se imenuje »nacionalna država«.

Med t.i. *zunanje funkcije* OS lahko uvrstimo kolektivno vojaško obrambo (za članice zveze Nato, EU), ki prav tako predvideva defenzivno in ofenzivno zvrst bojnega delovanja, vendar v tem primeru tudi izven ozemlja nacionalne države, mirovne operacije, v okviru katerih je največkrat prav stabilizacijsko delovanje kot zvrst delovanja OS najpomembnejša naloga, humanitarne intervencije in nenazadnje boj proti terorizmu in ostalim *zunanjim* grožnjam...! Za zunanje funkcije OS lahko rečemo, da delujejo »izven nacionalne države«, kar se pogosto razume tudi kot "izven območja zavezništva" oz. najpogosteje v interesnem območju zavezništva ali regionalne varnostne organizacije. Med OS srednjeevropskih nevtralnih držav nekatere vrste zunanjih (ofenzivnih) funkcij zaradi njihovega mednarodno priznanega nevtralnega statusa preprosto niso mogoče in se kot takšne tudi ne izvajajo ali se izvajajo zgolj na simbolični ravni.⁵⁵

Tabela, št. 3.4 OS v treh obdobjih

Spremenljivka	Moderne OS	Poznomoderne OS	Postmoderne OS
Zaznavanje grožnje	Sovražna invazija	Nuklearna vojna	Znotraj(ne)državne (npr. etnično nasilje, terorizem)
Struktura OS	Množične OS, popolnjene z naborniki	Velike poklicno popolnjene OS	Male poklicno popolnjene OS
Glavno poslanstvo OS	Vojaška obramba nacionalne države	Podpora zavezništva	Nova poslanstva/funkcije (npr. mirovne operacije)
Prevladujoči vojaški profesionalci	Vodja bojevnik	Manager ali tehnik	Vojak-državnik; vojak-učenjak (ang. scholar)
Stališče javnosti do OS	Podpora	Ambivalentno (razdvojeno)	Indiferentno (brezbrižno)
Odnosi z mediji	Inkorporirani (vključeni)	Manipulirani	Dvorjenje
Civilne osebe v službi OS	Manjša komponenta	Srednja komponenta	Glavna komponenta
Vloga žensk	Ločeni oddelki ali niso vključene	Delna integracija	Popolna integracija
Zakonec in OS	Integralni del	Delno vključen	Odstranjen
Homoseksualci in OS	Kaznovani	Odpuščeni	Sprejeti
Ugovor vesti	Omejen ali prepovedan	Redno dovoljen	Zajeti v civilno službo

Vir: Moskos in dr. (2000, 15)

⁵⁵ Medtem ko so bile OS Avstrije zelo dejavne in vplivne v tradicionalnih mirovnih operacijah pod okriljem OZN (s posamezniki in vojaškimi enotami), se v sodobnih kompleksnih mirovnih operacijah, ki so pogosto vodene s strani regionalnih varnostnih organizacij (Nato, EU, OVSE), njihov delež in posledično vpliv nekoliko zmanjšuje.

V nadaljevanju tega podpoglavja želim, glede navedenih spremenjenih funkcij sodobnih OS po hladni vojni, predstaviti tudi stališča nekaterih uveljavljenih vojaških sociologov in proučevalcev konfliktov ter tako natančneje opredeliti in predstaviti funkcije postmodernih OS, ki so posledica spremenjenega zaznavanja sodobnih in pretežno globalnih groženj in posledično načinov odzivanja na slednje:

1) *spmemba vojaških nalog* iz prevladujočih vojnih in bojnih v nevojne in/ali nebojne. Moskos (2000, 17) in Žabkar (2003, 416) pojasnjujeta, kako za ameriške OS po vprašanju vojaških nalog "Nevojne vojaške operacije" (ang. Military Operations Other Than War - MOOTW) po hladni vojni z izginotjem največje zunanje vojaške grožnje – ZSSR oz. VS dejansko pomenijo temeljni premik od OS, katerih funkcija je bila obramba domovine, do OS, katerih funkcija je izvajanje vojaških operacij, drugačnih od vojne ali nevojnih vojaških operacij, oziroma mirovni operacij ali, kakor jih sedaj imenuje zveza Nato "Operacij kriznega odzivanja - OKO" (ang. Crises Respons Operations - CRO) (Operations Other Than War 1995, 115); Bonn and Baker (2000, 23).

2) *združevanje vojaških nalog z nalogami* policijskih, obmejnih in drugih varnostnih sil je posledica poudarjanja kriznega managementa v postmodernih OS. Sicer je že Manigart menil, da je večina novih, spremenjenih nalog postmodernih OS t.i. »policijskega« tipa in pri tem mislil predvsem na mirovne operacije (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 55).

Navedeni opisani lastnosti postmodernih OS nam že nazorno razkrivata in nakazujeta bistvene spremembe funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni.

c) Forsterjev pristop za razumevanje funkcij OS "vis a vis" družbe. Forster (2006, 74), ki je svojo tipologijo umestil zgolj v čas po hladni vojni, je prav tako pomemben pri analizi predmeta proučevanja. Forster, sklicujoč se na Janowitza, navaja, da dokazi o spreminjanju funkcij OS in razlogi za njih pravzaprav niso novi, saj je že na vrhuncu hladne vojne Moriss Janowitz menil, da se OS prilagodijo v odzivu na organizacijske zahteve razvoja oborožitvene tehnologije. Tukaj Forster, Cotty in Edmunds (2006, 76) posredno zagovarjajo že v preteklosti zaznaven pretežni vpliv tehnološkega dejavnika na funkcije OS. V nadaljevanju Foster in drugi zagovarjajo okvir za razumevanje vlog (funkcij) OS »vis á vis« družbe, ki izvajajo pet značilnih funkcij:

1) *nacionalna varnost* (ang. national security) je kot tradicionalna funkcija skladna s funkcionalnim imperativom OS v realistični, neo-realistični in racionalistični konceptualizaciji. Navedeno tipizacijo je podal Hans Morgenthau, ki dokazuje, da OS obstajajo za vzdrževanje državne suverenosti v okoliščinah anarhije in so zato funkcionalno izpeljane iz imperativa

države. Zaradi povečanja groženj iz ti. nedržavnih akterjev je sedaj večja pozornost posvečena nacionalno-varnostni vlogi OS v mirovnih operacijah.

2) *državotvornost* (ang. nation building) kot zveza med OS in družbo je sicer zelo blizu nacionalno-varnostni funkciji. Navedena vloga je bila v OS srednjeevropskih držav še posebej pomembna v času naborniških vojsk, saj so OS na eni strani preko vojakov nabornikov vzpostavljale odlično razmerje z družbo, po drugi strani pa družbeno-politično indoktrinacijo, ki so jo izvajali nad naborniki s ciljem izgrajevanja družbenih in moralnih vrednot (Forster 2006, 77).⁵⁶

3) *obramba režima* (ang. regime defense) je funkcija OS, ki je značilna bolj za avtokratske režime, vendar se lahko pojavi tudi v liberalnih demokracijah, kadar OS izvršujejo naloge strankarske vlade pred nalogami nacionalnega interesa; v tem primeru so OS raje neposredno povezane s strankarsko vlado kot z družbo.

4) *domača vojaška pomoč* (ang. domestic military assistance) je funkcija OS, ki se nanaša predvsem na prvo vojaško pomoč civilnim organom, vključujoč državni odziv na civilno neposlušnost, ki pokriva domačo protiteroristično funkcijo OS; nadalje kot vojaška pomoč civilnemu prebivalstvu v primeru antropogenih in naravnih nesreč.

5) *vojaška diplomacija* (ang. military diplomacy) je vloga, ki vključuje neoperativno uporabo OS za doseganje zunanje-političnih in obrambno-političnih ciljev; to vključuje naloge obrambne diplomacije, kot so bilateralno in multilateralno vojaško sodelovanje, pomoč pri vojaških reformah, ... (Forster 2006, 78-79).

Forster (2006, 41-71) prav tako navaja svojo tipologijo OS evropskih držav, katere tudi razvrsti v posamezne tipe, ki pa temeljijo na prevladujoči funkciji oz. sposobnosti za izvajanje določenih funkcij. Tako Forster meni, da obstajajo t.i. idealni tipi/modeli OS, kot so:

- 1) »Ekspedicijsko vojskujoče« (ang. expeditionary warfare), kamor uvršča zgolj OS Združenega kraljestva in Francije.
- 2) »Teritorialno obrambne« (ang. territorial defense), v katero uvršča OS 25 evropskih držav, med ostalim tudi slovenske (SV).
- 3) »Postneutralne« (ang. post-neutral), kamor uvršča OS Avstrije, Irske in Švice.
- 4) »Poznomoderne« (ang. late modern), kamor pa uvršča OS Belgije, Danske, Nemčije, Italije, Nizozemske, Portugalske in Španije.

---

⁵⁶ Posebno vlogo so imele OS t.i. večnacionalnih držav (npr. Jugoslavija, Češkoslovaška, SZ) in tudi v kulturno precej raznoliki Italiji, kjer so s preišljenim mešanjem vojakov in vojaških družin ter modeliranju vojaških kolektivov po načelu »Jugoslavija v malem« sodelovale pri ustvarjanju »enotne« nove nacije.

Forsterjeva in Moskosova tipologija medsebojno seveda nista primerljivi, čeprav sta obe nastali na utemeljenih kriterijih, hkrati pa v bistvu ne zajemata enakega časovnega obdobja. Dejansko Forsterjeva tipologija zajema samo časovno obdobje po hladni vojni. Primerna za slovensko vojaško obramboslovno razpravo je Forsterjeva ugotovitev, da še nobena od OS srednjeevropskih držav ne spada v »Ekspedicijsko vojskujoče« (torej tudi SV ne – opomba I.C.) medtem ko v vsakem od ostalih treh tipov OS po Forsterju najdemo posamezne OS srednjeevropskih držav. To pa ne pomeni, da se OS srednjeevropskih držav skozi procese transformacije, z različno dinamiko, ne približujejo ekspedicijsko delujočemu/vojskujočemu modelu OS⁵⁷.

Tudi (Malešič v Edmunds and Malešič 2005, 2) podobno kot Forster opredeljuje ključne funkcije OS v sodobni družbi, kot so: *obramba nacionalnega (državnega) ozemlja, ekspedicijsko vojskovanje, operacije v podpori miru in humanitarna pomoč, obrambno diplomacijo, domača vojaška pomoč in interne varnostne naloge*. Edmunds (2006, 9) navaja, da je po hladni vojni zunanjo obrambno funkcijo OS zamenjala nova funkcija, ki vključuje sile za projekcijo (za vojskovanje in vzdrževanje miru).

č) Janowitzev in Haltinerjev koncept redarstvenih/intervencijskih sil. Pri predmetu proučevanja sta med znanimi avtorji iz tega področja s svojo zamisljivo - konceptom o t.i. redarstvenih silah (ang. constabulary forces) še posebej pomembna Janowitz (1960) ter bolj aktualni Haltiner (2000), ki postavlja še nedavno zelo aktualno organizacijsko in operativno dilemo »policisti ali vojaki« oziroma se sprašuje, ali je za izvajanje novih funkcij sodobnih OS potrebna t.i. »policijizacija« (ang. constabularization) slednjih (Haltiner 2000, 18-29).

Spremembe v funkcijah OS je pravzaprav napovedal že Janowitz, ko je na začetku 60-tih let v svojem, danes klasičnem delu Profesionalni vojak (ang. Professional soldier), govoril o t.i. intervencijskem oziroma redarstvenem (angl. constabulary) konceptu OS, kar se šteje za začetek razvoja alternativnih pogledov na uporabo vojaške sile za zagotavljanje miru v mednarodni skupnosti. Janowitz je tako menil, da so: »redarstvene sile (ang. constabulary force) tiste sile, ki so neprestano pripravljene na akcijo/intervencijo, njihova naloga pa je z minimalno uporabo sile vzdrževati mednarodne odnose namesto zmage« (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 56). V zgodnjih šestdesetih, ko je o tem konceptu pisal Janowitz, za njega redarstvene sile niso pomenile nove vrste vojaške organizacije, temveč zgolj novi koncept profesionalne etike za vojake. Koncept tako govori o spreminjajoči se vlogi OS pri posredovanju v tujini v tedanjem obdobju hladne vojne in ne o novem tipu OS, saj se pojem

---

⁵⁷ Glede na izvedeno longitudinalno študijo in izražene trende razvoja je pričakovati, da se navedenemu tipu "ekspedicijsko delujočemu/vojskujočemu" najbolj približujejo nemške in poljske OS.

"constabulary" ne nanaša na policijo v organizacijskem pomenu. Janowitz ja tako oblikoval jasno stališče, da se »redarstveni koncept« ne nanaša na policijske funkcije v njihovi zgodovinski vlogi.

Ravno nasprotno, obsežnejše vključevanje OS kot mednarodnih policijskih sil - izjemoma kot rezervni inštrument legitimne skrajne sile - bi po Haltinerju (2000, 19,20) oviralo razvoj redarstvenega koncepta v mednarodnih odnosih. Mirovne in podobne redarstvene/policijske operacije so za tradicionalne OS ne nujne in tudi neprijetne funkcije, čeprav udeležba v njih postaja njihova vse pomembnejša funkcija (Bar-Haym 1995 v Haltiner 2000, 27,28). Osnovna načela OS in njihova notranja ustrojenost so od policijske organizacije nasprotujoča v številnih pogledih. Po Haltinerju (2000) je tako potrebno sodobne OS preoblikovati v nekakšno vojaško-policijsko »hermafrodito« pri tem pa tvegati, da OS izgubijo svojo tradicionalno izurjenost in identiteto.⁵⁸ Vojaški strateški načrtovalci morajo zato postati bolj pozorni in prilagodljivi pri načrtovanju transformacije svojih OS. Izobraževanje častnikov mora postati obsežnejše in interdisciplinarno ter posledično dolgotrajnejše, saj mora profesionalna identiteta, predvsem častniškega zbora, ustrezati novim vojaško strokovnim in družbenim pričakovanjem.

Takšen pristop močno podpira sociolog Hans Geser (1996) kakor tudi sam (Moskos v Haltiner 2000, 27,28), ki pravzaprav ugotavlja, da bodo OS v »manj vojni družbi« (ang. warless society) imele funkcije za opravljanje zelo širokega spektra nalog, po drugi strani pa bodo še vedno zmožne opravljati klasične vojaške obrambne naloge. Potemtakem je povsem logično, da je za izpolnjevanje pričakovanj in izvajanje takšnih "novih funkcij" OS, potrebno slednje popolnjevati v pretežnem deležu s profesionalci, poklicnimi vojaki in specialisti (Smith 2006, 400).

V nasprotju s Haltinerjem in Geserjem pa nemški raziskovalec konfliktov Lutz Unterseher zavrača tezo o t.i. »hibridnih« OS, saj ugotavlja, da je OS potrebno umakniti iz nevojnih/nebojnih vojaških operacij (ang. peacekeeping and policing business) ter to področje prepustiti policiji, OS pa uporabljati za konflikte srednje in visoke intenzivnosti (ang. middle and high level of conflict), oziroma zgolj za operacije vsiljevanja miru (ang. peace enforcement). Najbolj primerne za to pa vidi zmogljivosti posodobljene pehote. (Unterseher 2009, 127)

Vendar dejstva in izkušnje kažejo na to, da sodobne mirovne operacije niso enoznačne ter se v njih pogosto sočasno prepletajo različne oblike delovanja OS, oziroma različne zvrsti mirovnih operacij, ki zahteva izvajanje vzdrževanja miru (ang. peacekeeping) ali vsiljevanja

---

⁵⁸ Pri takšni spremembi OS morda celo tvegajo izgubo legitimnosti svojega funkcionalnega imperativa v nacionalnem okolju – opomba IC).

miru (ang. peace enforcement). Prav tako so mandati sodobnih mirovnih operacij bolj fleksibilni in robustni, saj v želji po uspehu operacije mandati pogosto predvidevajo, če je to nujno potrebno, tudi uporabo t.i. »trde sile«. Za uporabo slednje pa morajo biti sodelujoče OS ustrezno opremljene in izurjene, tako da so ob pomoči informacijske moči pri uporabi sile vendarle »razumno« sorazmerne. (Dānilā 2012, 12-14)

V (zahodno)evropskih državah je trend t.i. »policijizacije« OS več kot evidenten, saj je njihova uporaba za izvajanje policijskih nalog v mednarodnem in nacionalnem okolju po obsegu in frekventnosti značilno povečana. Medtem je klasična vojaška funkcija – obramba nacionalne države postala skorajda drugotnega pomena. V tej točki si Haltiner (2000) zastavlja vrsto vprašanj na katera bom poskušal odgovoriti v tem delu. Ali so vojaki sploh kvalificirani za policijske naloge? Ali so tradicionalne OS ustrezen inštrument za obvladovanje te nove vrste »policije« izven območja nacionalne države? Ali so sploh lahko tradicionalne OS uporabljene kot multifunkcionalni inštrument za doseg različnih ciljev? (Haltiner 2000, 19)

Pri predstavitvi primerljivosti in različnosti vojaške in policijske organizacije (tabela, št. 3.5) se bom naslanjal na Haltinerjevo študijo iz leta 2000. Sam Haltiner sicer v študiji večkrat navaja stališča različnih avtorjev iz časa hladne vojne in takoj po njej, kot so: Feld 1959, Huntington 1964, Lang 1965, Batistelli 1991 in Geser 1994, 1996, Williams 1998 in drugi. Proučevanje vpliva t.i. »policijizacije« OS na njihovo organizacijo in strukturo vsekakor zahteva vpogled v strukturo dveh, zgolj na videz enakih organizacij prisile, OS in policije⁵⁹. Tisto kar imata skupnega, je uniformirano in oboroženo osebje, ki je izobraženo in usposobljeno na način usmerjenosti v lastno organizacijo ter od države določen monopol nad močjo – (pri)silo. Po drugi strani imata OS in policija precej različne družbene funkcije, ki jih je lažje razumeti skozi njihove glavne organizacijske naloge. Hans Geser (1996) je menil, da policija skrbi za stabilnost določenega družbenega reda oziroma je osredotočena na zoperstavljanje družbenemu nasilju na mikro ravni. Narava lokacije dela policista in čas varnostnega incidenta je na splošno nepredvidljiva. Zato je posamezni policist izpostavljen številnim, včasih razpršenim in nasprotujočim si pričakovanjem. Njegove naloge največkrat vključujejo različna varovanja, zaščito, pomoč, reševanje in razna posredovanja. Policist pri svojem delu predstavlja del mreže zunanjih odnosov lokalne skupnosti, iz katere pridobiva vitalne informacije, ki so za njegovo uspešno delo nujni predpogoj. Torej mora po pravilu in s ciljem lastne uspešnosti biti policija okolju odprta organizacija. Kvaliteta dela policije je zaradi tega močno odvisna od kvalitetnega dela policistov na najnižji ravni, njihove moralne

---

⁵⁹ Beseda policija "Polis" izhaja iz antične Grčije in pomeni vzdrževanje politično opredeljene pravice – prava.

integritete, trezne presoje in osebne avtoritete ter številnih poklicnih veščin. Policist na najnižji hierarhični ravni mora imeti široke kompetence za odločanje "na kraju samem" (ang. on-the-spot) in mora biti multifunkcionalen. (Geser 1994 v Haltiner 2000, 21)

Policijska organizacija, v kateri je linija poveljevanja zgolj drugotnega pomena, ima zaradi navedenega plosko (nizko) hierarhično strukturo in je organizirana precej decentralizirano. Iz perspektive organizacijske teorije je torej policija t.i. "bottom-up" oz. "od spodaj navzgor" organizacija. (Haltiner 2000, 21)

Nasprotno od policije so OS organizacija, ki je specializirana za pretenje (ustrahovanje) in uporabo kolektivnega (oboroženega) nasilja proti zunanjim državnim sovražnikom. Strateško načrtovanje poslanstva je za takšno vojaško operacijo primarnega pomena oziroma predpogoj za kvaliteto in uspešnost celotne organizacije, saj zahteva uporaba usmerjenega in masivnega makro nasilja visoko stopnjo usklajevanja. Temelj organizacije je torej v strogo vodstveni strukturi od zgoraj navzdol (ang. from top to bottom) in s sklenjeno verigo poveljevanja, organizirano po načelih centralizacije. Pomembne informacije za akcijo/dejavnost posredujejo od zgoraj navzdol, kompetenca za sprožitev akcije temelji na strogi hierarhični strukturi in je strogo omejena (Feld 1959 v Haltiner 2000, 22).

OS so verjetno res, kakor meni Haltiner (2000), edina vrsta organizacije, ki tvega svoje uničenje z namenom, da doseže svoje cilje. V izogib navedenemu vključujejo priprave za vojaške operacije vse vrste negotovosti in njihovo odpravljanje. Ekstremna raven formalnih pravil, standardnih procedur in vodstvenih struktur naj bi za OS predstavljalo zagotovilo za predvidljivo in usklajeno obnašanje članov organizacije, celo pod najbolj stresnimi pogoji in to celo v primeru odpovedi posameznih delov organizacije. Obsežne intervencije, na katere se OS danes še vedno osredotočajo, so zelo redke. Ko pa se pojavijo, ponavadi zahtevajo veliko število osebja in izdatne vire. Zato so OS v miru nagnjene k rutini in birokraciji (birokratizaciji), v slučaju krize pa so soočene z izredno turbulentno situacijo.

V primerjavi s policijo imajo OS skromno razmerje s civilnim okoljem saj so po pravilu zaprte v vojašnice, kar posledično vodi do njihove pretirane zaprtosti vase, zato je strukturni predpogoj organizacije za stalno učenje šibek (Lang 1965, Batistelli 1991 v Haltiner 2000, 22). Na splošno lahko rečemo, da pripadniki vojaške organizacije živijo v »skupni ustanovi« in po svojem »totalitarnem (vojaškem) stilu«, kjer so vrednote skupnosti višje uvrščene od vrednot posameznika in ima kolektivizem absolutni primat. Zato se od pripadnika OS pričakuje, da žrtvuje svojo osebno svobodo in če je potrebno tudi svoje življenje v imenu doseganja kolektivnih ciljev organizacije. Morala, kohezivnost in korporativni duh (organizacijska klima) so ključne sestavine bojne motivacije in del socializacije in urjenja. Individualni postranski

motivacijski inštrumenti, kot je denar, so celo za poklicnega/profesionalnega vojaka nezadostna spodbuda. Za Geserja (1996) je tako sama vloga – poslanstvo za pripadnika OS notranji motivacijski element (Haltiner 2000, 22-23). OS so zelo birokratizirana ustanova, zaradi česar so v njih močne skupnostne strukture, kar posledično še samo krepi željo slednjih k usmerjenosti v samo sebe ali, kakor je zapisal Huntington (1964, 87), k trdnjavi – gradu (ang. castellation).

Tabela, št. 3.5: Primerjava načelnih lastnosti OS in Policije

Lastnost organizacije	OS	Policija	Opomba
Organizacijska ustrojenost	Centralizirana od zgoraj navzdol (ang. Top-down)	Decentralizirana od spodaj na vzgor (ang. Bottom-up)	
Hierarhična struktura	Visoka - linija poveljevanja je odločilnega pomena	Ploska - linija poveljevanja je drugotnega pomena	
Uniformirano oboroženo osebje	da	da	
Primarni funkcionalni imperativ	Vojaška obramba domovine	Skrb za stabilnost družbenega reda	OS so edina vrsta organizacija, ki tvega svoje uničenje, da doseže svoje cilje.
Pooblastilo – monopol nad izvajanjem (pri)sile	Izvajanje organiziranega oboroženega nasilja na makro ravni	Izvajanje prisile na mikro ravni	
Način izvedbe prisile	Uporaba kolektivnega oboroženega nasilja proti zunanjemu sovražniku	Zoperstavljanje družbenemu nasilju na mikroravni (posameznik)	
Procesi načrtovanja delovanja/operacije	Zelo obsežni - z usklajevanjem številnih dejavnikov	Manjši – rutinske naloge	
Pooblastilo za delovanje	Dodeljeno po hierarhiji od zgoraj navzdol	Vnaprej dodeljeno najnižji ravni - policistu	
Prevladujoče vrednote v organizaciji	Vrednote skupnosti (OS) so višje uvrščene od vrednot posameznika - kolektivizem, domoljubje	Vrednote posameznika (policista) – moralna integriteta	Vrednote so ključne za uspešno delovanje organizacije
Odnos do družbe	Okolju (dokaj) zaprt	Okolju odprt	
Sprejem vojaških in policijskih nalog	Policijskih - dousposabljanje	Vojaških – ni zmožna	

Vir: Prirejeno po Janowitz 1960, Hunthington 1964; Manigart 1999; Haltiner 2000; Geser 1994, 1996; Moskos 2000; Unterseher 2000, 2009

Vojaške organizacije oziroma OS imajo na današnji stopnji družbenega in tehnično-tehnološkega razvoja visoko stopnjo delitve dela, kar pomeni, da vojak običajno deluje v posamezni sestavi zvrsti: kopenska vojska (KoV), vojna mornarica (VM) ali vojno letalstvo (VL) ali posebnega rodu (pehota, zveze, inženirstvo, ...) OS in je ozko specializiran za posamezno specialistično področje/dolžnost - funkcijo ter ima zato zelo omejen prostor delovanja in odgovornosti. Da vojaška enota kot celota uspešno opravlja svoje poslanstvo, je torej z njeno organizacijsko strukturo nujno potrebno zagotoviti multifunkcionalnost nje same. To se poskuša zagotoviti že na ravni osnovnih vojaških taktičnih enot (vod). Rešitev problema množičnih specialnosti in multifunkcionalnosti v vojaških enotah je morda najbolj izpostavljena na kompleksnejši ravni združene taktične enote - brigade. Za vojaka je nasprotnik pogosto vnaprej znan, kar mu sicer olajša priprave in poznejše angažiranje saj tako lahko deluje po ustaljenih in nedvoumih taktičnih postopkih in procedurah, predvidenih v tradicionalnem načinu bojevanja.⁶⁰ Zato so OS po teoriji organizacij in zaradi svoje notranje ustrojenosti organizacija "od zgoraj navzdol" (ang. top-down).

Na osnovi zgoraj navedenega trdim, da policija in OS medsebojno nista podobni organizaciji, kot se to morda zdi na prvi pogled. Prav tako se precejšnje funkcionalne razlike pokažejo, ko organizaciji pogledamo iz sociološke perspektive. Tako policija ni zmožna prevzeti vojaških nalog brez občutnih posledic za njo samo, medtem ko OS lažje prevzamejo policijske oz. redarstvene naloge, ki so za njih sicer novo poslanstvo, vendar so ali bodo kljub določenim, v nadaljevanju opisanim dilemam in omejitvam, razvile svojo novo organizacijsko ustrojenost (Haltiner 2000, 23). Kakor navaja Dānilā (2012, 14) so sedanji konflikti odločilno spremenili vlogo in odgovornost (in s tem tudi funkcijo – opomba I.C.) OS.

Ena od prvih dilem je vprašanje o intenzivnosti in ravneh *uporabe sile*, saj se OS v osnovi osredotočajo na uporabo sile zgolj na makro ravni. V večini sodobnih mirovnih operacij, kjer so možne največje grožnje, se napotijo vojaške enote za uporabo sile na vseh ravneh: makro, mezo in mikro. Toda le redko so OS, vključene v mirovno operacijo, uporabile silo na makro ravni. Najmočnejše sile se ponavadi uporablja v začetni fazi mirovne operacije.⁶¹

(Roberts 1994 v Haltiner 2000, 24) se pri policijskem tipu uporabe "trde" sile sprašuje ali: a) so vojaške doktrine in socializacija vojaških oseb sploh zadostne, da se poveljniki zatečejo k uporabi sile v primeru, ko so v dvomih glede potrebnih sredstev (orožja in opreme), ki so na voljo, b) uporaba sile zgolj na makro ravni lahko krepi zaupanje in spoštovanje v mirovne sile

---

⁶⁰ Dvoumne situacije so za vojaka nezaželene, saj pogosto povzročijo padec v nekreativno (nerazmišljajoče) in izurjeno oziroma t.i. refleksno ravnanje.

⁶¹ Kot pred »Deytonskim sporazumom« uporaba sil zveze Nato v BiH.

ter ob tem ne povečuje varnostnega tveganja za lahke sile, ki niso zmožne uporabe sile, c) uporaba sile v kompleksnih operacijah lahko povzroči kolateralno škodo (predvsem pri civilistih), mirovne sile pa so lahko obtožene kolonializma ali okupacije, č) uporaba sile lahko povzroči izgubo statusa nepristranskosti za mirovne sile in d) sistem poveljevanja v UN pogosto ni zmožen pravočasnega odločanja o uporabi sile – tudi tedaj ne, ko so življenja mirovnikov ogrožena.

Naslednja dilema se nanaša na *centralizacijo organizacije*, kar je značilnost OS kot t.i. "top-down" organizacije, ki izhaja iz potrebe po visoki stopnji usklajenosti in kontrole pri izvajanju t.i. makro nasilja (ang. macro-violence). Navedena centralizacija povsem ustreza mirovnim silam za vsiljevanje miru z robustnim mandatom. Vendar že, ko naloge vsebujejo tveganje srednje ali mikro ravni nasilja, za katere je potrebno mirovne sile razpršiti po območju operacije, je nefunkcionalnost strogo centralizirane organiziranosti očitna. Za izvajanje nalog policijskega tipa se v bistvu zahteva decentralizirana struktura. Zaradi možnosti, da se lahko čista humanitarna ali policijska naloga hitro sprevrže v bojno, se postavlja dilema strukturne diferenciacije mirovnih sil. Obstoj groženj na vseh ravneh mirovne operacije zahteva različne stopnje pripravljenosti za uporabo sile. Zato ni možno ločiti policijskih enot "za zaščito" od bojnih enot. Za Geserja (1994) strukturna diferenciacija na ravni individualnih vlog med vojaki z različnimi usposabljanji in poklicnimi profili, ni ustrezna rešitev. Sodobni vojak mora biti mirovnik, nekakšen "multifunkcionalni ali večnamenski vojak", ki je poleg bojevanja kvalificiran še tudi za zavarovanje, diplomacijo, mednarodno pravo, mediacijo, nujno medicinsko pomoč in nenazadnje mora biti sposoben določene stopnje empatije. (Däniker 1992, Geser 1994 v Haltiner 2000, 26)

Dilema same formalizacije *postopkov delovanja* in obnašanja vojaških oseb v različnih varnostno tveganjih situacijah je v OS bolj kot v katerikoli drugi organizaciji vnaprej opredeljena s t.i. predpisanimi standardnimi postopki in taktičnimi navodili. Zato Dänilä (2012, 19) navaja, da je slednje potrebno pravočasno in ustrezno posodobiti.

Posledica takšnega načina formalizacije vojaškega obnašanja ni samo uniformnost, kolektivizem in homogenost, temveč tudi zatiranje že samega razmišljanja o samoiniciativni držbi. V nejasno strukturiranih in kompleksnih mirovnih operacijah, kjer se situacija in s tem naloge bliskovito spreminjajo, je potreba po neformalnem ter ustrezno raznolikem delovanju jasno izražena. To pomeni, da rigidni vojaški formalizem v takšnih vojaško netipičnih razmerah predstavlja za OS določeno nefunkcionalnost. (Haltiner 2000, 27)

Sam menim, da sta tudi Moskos in Burk (1994, 155) pravilno opredelila, da je za poklicno popolnjene OS značilno poudarjanje funkcije t.i. kriznega menedžmenta, zato v postmoderni družbi prihaja do združevanja vojaških nalog z nalogami policijskih in drugih varnostnih sil.

Na koncu je potrebno še omeniti Haltinerjevo (2000, 28) civilno-vojaško dilemo, s katero želi poudariti skromne izkušnje OS pri delovanju/sodelovanju s civilisti. OS so namreč zaradi kompleksnosti sodobnih mirovnih operacij, v katerih zaradi novega celostnega pristopa k izvajanju mirovnih operacij v okviru vladnih in nevladnih mednarodnih organizacij sodelujejo vse številnejši "civilisti", prisiljene z njimi tudi sodelovati. Tukaj gre med pripadniki OS in civilisti v območju operacije pogosto za kulturne, spolne, starostne in rasne razlike.⁶²

Danes morajo tako biti OS srednjeevropskih držav sposobne delovati v kompleksnem mednarodno-varnostnem okolju, kjer so cilji in mandati mirovnih operacij pogosto dvoumni in končno stanje manj znano.⁶³

Zaradi povečanega obsega udeležbe OS v mirovnih operacijah se je tudi povečalo zanimanje akademskih obramboslovnih in varstvoslovnih krogov, da poglobljeno proučujejo možnosti glede nadaljnje rešitve oblikovanja ustreznih (tipskih ali multifunkcionalnih) OS za navedene sodobne in kompleksne mirovne operacije. Čeprav v srednjeevropskem prostoru ni številnih zagovornikov modela OS, po katerem bi za mirovne operacije uporabljali zgolj in posebej izurjene oz. ozko specializirane ter opremljene enote OS, ki bi bile bolj policijskega tipa – torej kot nekakšne, iz Janowitzvega in Haltinerjevega koncepta znane, redarstvene sile, je v obdobju po hladni vojni nekaj avtorjev postavilo tezo o potrebi specializaciji zgolj dela OS za potrebe sodelovanja v mirovnih operacijah ali jih preprosto iz redarstveno-policijskih nalog izključiti ter za te mirovniške naloge uporabljati civilno policijo ali t.i. žandarmerijo.

Zagovorniki t.i. koncepta redarstvenih (policijskih) sil za mirovne operacije se še celo danes sklicujejo na Janowitza, čeprav je njegovo delo "The Professional soldier" nastalo v času zaostrenega medblokovskega konflikta, ko je bila uporaba minimalne sile nujna, da bi se globalni boj zoper SZ in možni bodoči konflikt zadržal v mejah kontrole. Kakorkoli, Janowitzovo delo je danes izven varnostno-političnega konteksta, v katerem se nahajajo srednjeevropske države, saj je bilo napisano v času, ko so bili antagonizmi hladne vojne na območju Srednje Evrope najmočnejši in je bil prav na tem območju spopad nuklearnih velesil najbolj verjeten.

---

⁶² Prav tako največkrat prihaja do trenj med ideološkimi in motivacijskimi razlikami med civilisti, ki praviloma v območju operacije ostajajo daljše časovno obdobje in med vojaki, ki se praviloma zamenjajo na pol leta.

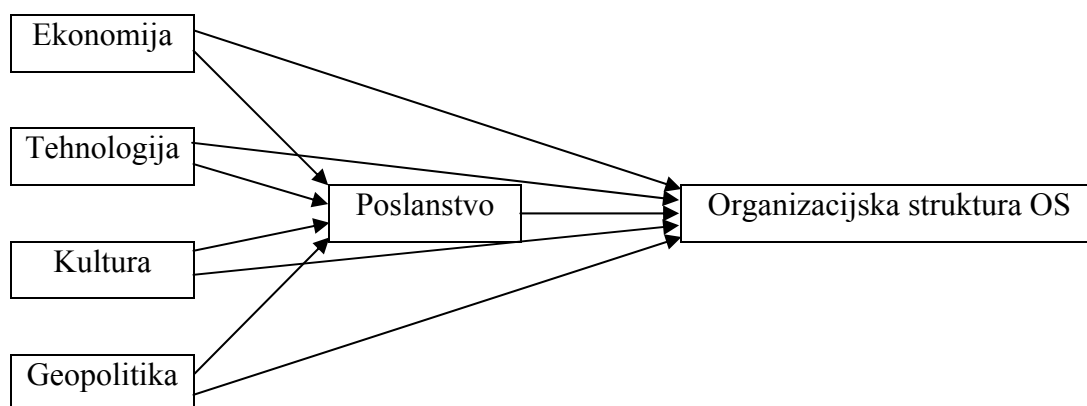
⁶³ Mandat mirovne operacije, v okviru katerega delujejo OS, je največkrat "kompromis", ki ga sprejmejo članice VS OZN in tako z resolucijo potrjujejo intervencijo mirovnih sil.

3.3.2 Dejavniki, ki vplivajo na spremembo funkcij OS

Na spremembo funkcij OS poleg mirovnih operacij nedvomno vplivajo še številni drugi, vendar ne nujno medsebojno povezani dejavniki. V nadaljevanju poglavja bom poleg teoretične podlage vpliva posameznega dejavnika na spremembo funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni predstavil tudi nekatera konkretna empirična dejstva v zvezi z navedenimi dejavniki. Pri proučevanju tovrstnega vpliva gre nedvomno za interdisciplinarno in kompleksno znanstveno-raziskovalno aktivnost, saj dejavniki, ki vplivajo na spremembe funkcij OS, segajo od varnostno-političnega, tehnološkega, socio-kulturnega, ekonomskega do demografskega področja. Z vplivom mirovnih operacij na funkcije OS, torej z osnovo predmeta proučevanja, se bom v celoti ukvarjal v naslednjem poglavju in seveda v sklepnih ugotovitvah.

S funkcijami OS je tesno povezana njihova organizacijska struktura. Po Giddensovi teoriji strukturizacije se struktura razume kot lastnost družbenih sistemov. Torej je delovanje organizacije vezano na strukturo (Mesner-Andolšek 1995, 45). Zanimivo tezo o petih spremenljivkah, ki neposredno in posredno vplivajo na strukturo OS, je podal (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 52-55).

Slika, št. 3.8: Spremenljivke, ki v sodobni družbi vplivajo na strukturo OS

Vir: Manigart v Jelušič and Selby (1999, 53)

Manigart je navajal štiri neposredne spremenljivke (ekonomija, tehnologija, kultura in geopolitika) ter eno posredno spremenljivko (poslanstvo – ang. mission), vse skupaj pa vplivajo na obseg in organizacijsko strukturo OS (slika, št. 3.8). V nadaljevanju se bom z analizo dejavnikov, ki vplivajo na funkcije OS, smiselno približal Manigartovi tezi.

3.3.2.1 Ekonomski dejavnik

V ekonomski sferi, v kateri se po hladni vojni na evropski in globalni ravni dogajajo morda najbolj intenzivne spremembe, je pri razumevanju širšega pomena postmodernosti pomemben koncept postindustrijske družbe. Toffler (1983) s svojo teorijo o treh valovih (družbenih) sprememb, v tretjem valu omenja prav postindustrijsko družbo. Sprememba industrijske (moderne) družbe v postindustrijsko (postmoderno) družbo pomeni premik iz masovne industrijske proizvodnje k fleksibilni specializaciji proizvodnje in akumulacije. V določeni meri so v OS držav Srednje Evrope kot sestavni del družbe omenjeni trendi nedvomno opazni v bolj ali manj kontinuiranem procesu, ki smo mu sprva rekli preoblikovanje OS, sedaj pa kar njihova transformacija.

Eden tistih dejavnikov, ki so odločilno vplivali na (hitrejši) konec hladne vojne, je bil prav ekonomski, kar nakazuje obsežen vpliv slednjega na temeljne in globalne varnostno-politične procese (Kotnik 2000, 59). Najpomembnejša aktualna ekonomska trenda, ki odločilno vplivata na varnostno-politične razmere v svetu in tudi v Srednji Evropi, sta: a) nova delitev/prerazporeditev ekonomske moči v smislu spremembe geopolitičnega in ekonomsko gravitacijskega središča ter zmanjšanje pomena nacionalne države na področju ekonomskih odnosov kot institucionalni vidik ekonomskih sprememb ter b) spremembe medsebojnih razmerij na svetovni ravni po vprašanju porabe finančnih sredstev za obrambne namene, kjer je prav področje Srednje Evrope v nekakšni investicijski depresiji.

Dejansko se je evropski trend upadanja obsega obrambnih proračunov in s tem trend zmanjševanja obsega OS, začel že v zaključnem obdobju hladne vojne. Na upadanje je najbolj vplivalo zmanjševanje obrambnih izdatkov v državah bivše SZ oz. državah VS in zgolj delno tudi v državah Zahodne Evrope. Kmalu po koncu hladne vojne, ko se je sprva še zdelo, da nihče več nikogar (vojaško) ne ogroža, se je v družbah Srednje Evrope okrepil odpor do "neracionalnega trošenja davkoplačevalskega denarja" za potrebe vojaško-obrambnih in celo nacionalnovarnostnih sistemov. V javnem mnenju se tako pogosto negativno izpostavlja stališča, po katerih OS same ogrožajo delovanje družbenega in političnega sistema zato, ker odžirajo vire družbe ter jih prerazporejajo v nereprezentativne družbene strukture (Jelušič 1997, 50). V času ekonomske recesije in finančne krize, se kljub nespremenjenim socialnim transferjem lahko krepí populistično prepričanje, da OS s tem, ko porabljajo omejene družbene vire, pospešujejo družbeno neenakost in nepravilnost, s tem pa postajajo vse bolj disfunkcionalna prvina družbenega sistema.

Navedeno je neposredno po koncu hladne vojne, kakor navaja Kotnik (2000, 66), pripeljalo do skoraj desetletnega trenda stalnega zniževanja deležev BDP, namenjenega za obrambo. Skoraj sočasno, vendar tudi iz drugih razlogov/dejavnikov, so se OS srednjeevropskih držav zmanjševale, skoraj vse srednjeevropske države so spremenile način popolnjevanja OS. Razlogi za to so bili različni in večplastni: a) končanje oboroževalne tekme med zvezo Nato in VS, b) zmanjšanje možnosti za vojaški spopad globalnih razsežnosti ter posledično spremembe v zaznavanju ogroženosti, c) reprioritizacija notranjih potreb držav, ki so bile prej podrejene vojaško-obrambnim prioritetam hladne vojne, č) v tranzicijskih državah je bila zaradi sprememb gospodarskega in družbeno-političnega sistema skoraj desetletje prisotna finančna kriza in ekonomska recesija in d) potreba po povečevanju ekonomske konkurenčnosti srednjeevropskih držav.

Po desetletnem neugodnem trendu je obrambni sektor, tudi v Srednji Evropi, po 11. septembru 2001 spet postal pomemben del državnega varnostnega ustroja, saj se je kot posledica občutka ogrožanja varnosti pomembnost obrambnega in celotnega varnostnega sektorja ponovno povečala. S tem se je ob sočasno ugodnem ciklusu ekonomske konjunktore vsaj za kratek čas povečal tudi delež BDP za obrambne namene. Na skorajšnje obračanje trenda izdatkov namenjenih za obrambo v državah Srednje Evrope, je vpričo sprejemanja slednjih v zvezo Nato ter njihovo obsežno prestrukturiranje in drago preoboroževanje opozarjal že Malešič (1999, 184), ki je takšen razvoj tedaj označil kar kot "remilitarizacijo srednjeevropskih držav", kar seveda ne drži. Trend bi ob sedANJI poslabšani varnostni situaciji na Bližnjem Vzhodu in Severni Afriki ter vse številnejših oboroženih konfliktih, sicer izven območja zveze Nato in EU (Irak, Afganistan, Libanon, Egipt, Libija, Sirija...), verjetno bil konstantno rastoč, če v prostoru zveze Nato in EU ne bi nastopila ekonomska recesija in finančna kriza. Kljub navedenemu pa je pojem "vojne" in vojaštva v širšem pomenu besede še vedno vseprisoten. Tukaj mislim predvsem na priprave za morebitno novo, drugačno, tokrat visokotehnološko vojno predvsem pa na izvajanje t.i. vse kompleksnejših nevojnih vojaških operacij oz. mirovnih operacij. V OS srednjeevropskih držav se torej soočajo s paradoksalno situacijo, ko je treba z vse manjšimi izdatki za obrambo izvajati bistveno širši spekter poslanstva in iz njega izhajajočih nalog oz. funkcij kot pa v obdobju hladne vojne. Navedenemu je sledila pogosto težavna in z notranjimi odpori izvajana transformacija OS. Tukaj predvsem mislim na izgradnjo njihovih novih nebojnih ali manj ubojnih (ang. less lethal) zmogljivosti za izvajanje nekinetičnih delovanj po t.i. celovitem pristopu (ang. comprehensive approach) v stabilizacijski zvrsti delovanja OS v mirovnih operacijah. Torej se ob zmanjšani vojaški grožnji in pojavu številnih novih, pretežno globalnih groženj, potreba po obsežnih finančnih sredstvih in ostalih

družbenih virih za obrambne izdatke ni zmanjšala, vendar se je sedaj obrambni resor znašel v neprestanem tekmovalnem odnosu za družbene vire z drugimi nevojaškimi družbenimi resorji in strukturami. Zaostrena tekmovalnost za pridobivanje virov na državni ravni je posledica dejstva, da so OS kljub bistvenemu zmanjševanju po hladni vojni za nekatere še vedno relativno velik porabnik materialnih (finančnih) in človeških družbenih virov. Sredstva za obrambni proračun so zagotovljena iz skupnega državnega proračuna, torej tudi na račun drugih proračunskih porabnikov. Zaradi tega je pri razdelitvi sredstev potrebno ohraniti preudarnost in se izogibati pretiranim odklonom, od tega, kaj je (ne)primerno za odgovore na trenutne in bodoče (predvidene) grožnje nacionalni varnosti. Potrebno je ohraniti zadostno spremljanje tehničnega napredka na obrambnem področju (Tatalović 1990, 19). V vsakem primeru se je potrebno izogibati skušnjavi, da bi funkcije, strukturo in organiziranost OS opredelili zgolj na osnovi ekonomskih dejavnikov (Williams 1990, 292).

Čeprav moj glavni cilj ni proučevanje aktualnih globalnih trendov obrambnih proračunih držav, pa je vendarle potrebno omeniti, da je Srednja Evropa (tabela, št. 3.6) v primerjavi z ostalimi deli razvitega in še posebej razvijajočega se sveta po tem dejavniku, ki bistveno vpliva na obseg in strukturo, posledično tudi na funkcije OS, v nezavidljivem položaju.

V Srednji Evropi, kjer je Nemčija izjemno močna ekonomska in finančna sila, slednja ni uveljavila globalnega vzorca, po katerem je težko razlikovati med vojaško-obravnimi zavezniki in sočasno nasprotniki na ekonomskem področju. Dejstvo je, kakor sem opisal v drugem poglavju, da Nemčija predstavlja ekonomsko in vse bolj tudi finančno centripetalno silo Srednje Evrope. Svojo ekonomsko dominantno vlogo je po izbruhu finančne krize v sodelovanju s Francijo samo še okrepila oziroma jo je razširila na področje celotne "evrske" skupnosti in tudi celotne Evrope. Te dominantne vloge pa Nemčija (še) ni uveljavila na evropskem varnostno-političnem parketu.

Na tem mestu je potrebno omeniti, da evidentna ekonomska povezanost in ne recipročna soodvisnost oz. odvisnost pomeni tudi odvisnost na drugih področjih – kulturnem, ideološkem, okoljevarstvenem, tehnološkem in zagotovo tudi na varnostno-obravnem. Zanimivo, da te odvisnosti drugih srednjeevropskih držav oz. prevlade, Nemčija (še) ne izkorišča na varnostno-obravnem področju. Morda za ostale srednjeevropske države bolj kakor za Nemčijo velja Grizoldova (1998a, 4) trditev, da država sicer še vedno velja za temeljno enoto v mednarodnem političnem sistemu, vendar se njena vloga v mednarodnem gospodarskem okolju zmanjšuje. Temu dejstvu pritrjuje skupno članstvo večine srednjeevropskih držav v EU in zvezi Nato.

V preteklosti so temelj politične in ekonomske moči držav predstavljala vojaška osvajanja. Torej so države, v cilju izpolnjevanja te funkcije (funkcionalnega imperativa) njihovih OS, vzpostavljale in razvijale ustrezne zmogljivosti oziroma ustrezen obseg in strukturo slednjih.

V sedanjem vse bolj multicentričnem svetu, kjer prevladujejo nedržavni ekonomski subjekti kot večnacionalne oziroma že kar nadnacionalne korporacije, je vrednost klasične vojaške sile na račun ekonomske moči pri oblikovanju nacionalno-varnostnih politik opazno zmanjšana (Kegley, Wittkopf 1997, 14). Strinjam se z mnenjem Akia Morite, ki je menil, da za zagotavljanje mednarodne varnosti niso dovolj zgolj tradicionalne vojaške operacije v podporo miru temveč (vse bolj potrebujemo) tudi ekonomske operacije v podporo miru. V bistvu razvoj sodobnih kompleksnih mirovniških operacij pomeni prav združevanje obeh navedenih vrst operacij v podporo miru (vojaških in ekonomskih) z dodanimi segmenti političnih, kulturnih in družbenih dejavnikov. (Kotnik 2000, 63)

V luči aktualne finančne krize in ekonomske recesije se spomnimo na Sullivana (1989, 106-110), ki je ob koncu hladne vojne v pričakovanju nadaljnega zmanjševanja obrambnih proračunov predlagal varčevalne ukrepe na naslednjih področjih:

a) zmanjšanje obsega OS predstavlja temeljni vpliv na obseg obrambnih stroškov, saj operativni stroški, katerih del so tudi stroški osebja, predstavljajo do tri četrtine vseh obrambnih stroškov; b) prerazporeditev sil predstavlja teritorialno prerazporeditev znotraj in izven države ter spremembo strukture sil med aktivnimi enotami in finančno (domnevno) manj zahtevnimi rezervnimi enotami; c) prihranke je možno doseči tudi na področju posodobitve OS, s podaljšanjem operativne dobe oborožitvenih sistemov ali s prehodom iz tehnološko bolj zahtevnih in dragih na tehnološko manj zahtevne in seveda cenejše oborožitvene sisteme in tehnologijo; č) tudi na področju pripravljenosti sil obstajata dva načina za znižanje stroškov, in sicer na eni strani znižanje operativne sposobnosti OS⁶⁴ ter na drugi strani zmanjševanje tistega dela stalne sestave, ki ne vpliva bistveno na bojno pripravljenost sil⁶⁵ ter d) omejevanje stroškov na področju raziskav in razvoja (ang. Research & Development – R&D).

Z omejevanjem obrambnih proračunov se po eni strani omejuje obseg OS, po drugi strani pa se zaradi tehnološko vse zahtevnejših oborožitvenih sistemov ter širokega spektra funkcij OS zaposluje vse bolj izobražena in usposobljena delovna sila, zaradi katere se delež stroškov za osebje v obrambnem proračunu povečuje in to na račun drugih področij. Z omejevanjem

---

⁶⁴ Na primer omejevanje števila ur letenja in vožnje ter količine izstreljenega streliva za potrebe usposabljanja, kar ni najprimernejša rešitev, saj preko nižje bojne morale vojakov vpliva na pripravljenost celotnih sil.

⁶⁵ Za številne nebojne naloge je možno najeti cenejše in pogodbeno manj zahtevne t.i. zunanje izvajalce.

obsega obrambnih proračunov sta razvoj in proizvodnja novih oborožitvenih sistemov še bolj odvisna od meddržavnega povezovanja v t.i. skupne projekte opremljanja OS.

Še več, danes so se, predvsem manjše ali manj razvite države, zaradi nezadostnih finančnih sredstev pripravljene odreči razvoju samostojne nacionalne zmogljivosti ter raje sodelujejo v vse številnejših večnacionalnih ali že celo nadnacionalnih pobudah, kot so: a) Natov program Pametne obrambe (ang. Smart Defense) oziroma Večnacionalni in inovativni pristopi (ang. Multinational and Innovative Approaches (MNA), b) program EU združevanja in souporabe (ang. Pooling & Sharing) (EDA's Pooling & Sharing 2011), Srednjeevropska pobuda (ang. Midleurope Initiative),... ; torej je Žabkar (1993, 14) pravilno predvideval, da bosta zaradi omejevanja obsega proračunskih sredstev razvoj in proizvodnja novih oborožitvenih sistemov v prihodnje še bolj odvisna od intenzivnega meddržavnega in medkorporacijskega povezovanja.

Tabela, št. 3.6: Obrambni proračuni OS v Srednji Evropi po hladni vojni (v mlrd \$)

OBRAMBNI PRORAČUN	1990	1995	2000	2005	2011
Avstrija	1,54	1,98	1,50	2,29	2,88
Češka	2,81	1,02	1,15	2,19	2,52
Madžarska	1,45	0,64	0,79	1,43	1,42
Nemčija	35,61	34,02	23,30	30,60	44,20
Poljska	2,54	2,30	3,20	5,20	9,43
Slovaška	1,51	0,40	0,34	0,83	1,07
Slovenija	0,53	0,30	0,33	0,58	0,57
Švica	4,10	4,97	3,10	3,82	5,48
Skupaj v mlrd \$	50,09	45,63	33,71	46,94	67,57

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012); Financial and Economic Data Relating to Nato Defence.

O varnosti in učinkih proračunskih omejitev je generalni sekretar Nata, Ander Fogh Rasmussen (2010) dejal, da moramo pri naših obrambnih odločitvah zagotavljati usklajenost znotraj celotnega zavezništva, ter da nas mora voditi načelo, »da je treba zmanjšati maščobo in okrepiti mišice«. Namesto, da vlagamo finančna sredstva v fiksno infrastrukturo in vojake nepremestljivih enot – zmogljivosti, ki zgolj ostajajo v vojašnicah, moramo svoje naložbe preusmeriti v bolj prilagodljive, premestljive in sodobne OS, ki jih lahko uspešno uporabimo za boj proti izzivom, s katerimi se danes dejansko soočamo. Povečati je potrebno uporabo kombinacij kolektivnih pristopov in večnacionalnih rešitev ter tako z ustrezno reorganizacijo in racionalizacijo zmanjšati fiksne stroške, povezane z infrastrukturo in osebjem. (Rasmussen 2010)

Kar je potrebno v nagovoru Rasmussena poudariti, je preusmeritev sicer omejenih finančnih sredstev iz področja fiksne infrastrukture in kadrov v področje izgradnje (modernizacije) predvsem premestljivih zmogljivosti. Tako stališče je povsem razumljivo z vidika prioritete zveze Nato, ne pa toliko s stališča celotnega spektra funkcij (še vedno) nacionalnih OS v Srednji Evropi (Rasmussen pozval članice Nata k povečanju izdatkov za obrambo).

3.3.2.2 Tehnološki dejavnik

Novi, tehnološko visoko razviti in kompleksni, oborožitveni sistemi ter hitrost njihovega uvajanja v operativno uporabo spreminjajo naravo sodobnega delovanja OS v celotnem spektru operacij hitreje kot kadarkoli doslej, saj so tehnološke spremembe privedle do temeljnih in obsežnih sprememb v vojskovanju in delovanju, zato nekateri avtorji (Snow 1991; Toffler and Toffler 1993; Robbin and Holger 1999) pišejo o t.i. "revoluciji v vojaških zadevah" (ang. Revolution in Military Affairs - RMA) (Žabkar 2004, 365-371), vojaško tehnični revoluciji (ang. Military-Technical Revolution - MTR) in o vojskovanju informacijske dobe (ang. Information Age Warfare). (Dick 1993, 391)⁶⁶

Kljub temu da so novi t.i. »hi-tech« oborožitveni sistemi lažji za upravljanje oziroma (izobraženim in usposobljenim) uporabnikom prijaznejši, pa sočasno povzročajo nove ravni kompleksnosti za vodilne na področjih logistike, doktrin, usklajevanj in poveljevanja ter kontrole. To po eni strani povzroča večjo razvitost proizvodnje in stroškov vzdrževanja, po drugi strani pa zahteva tudi povečanje potreb po tehničnem izobraževanju častniškega in podčastniškega zbora. Najmanj specializirane funkcije/specialnosti oziroma vojaško evidenčne specialnosti – VES⁶⁷ bodo avtomatizirane ali celo ukinjene oziroma bodo zaposlovali zunanje vire (ang. outsourcing), civilne strokovnjake, če to dopušča način delovanja/bojevanja (npr. na daljavo). Daljše usposabljanje in zahtevnejše urjenje je tudi dražje, zaradi česar se poskušajo stroški zmanjšati prav s skrajšanjem časa usposabljanja oziroma se slednje poskuša čim bolj učinkovito izkoristiti. Zaradi navedenih zahtev se je vloga vojakov na služenju vojaškega roka, sprva v OS Zahodne Evrope ter nato še v OS Srednje Evrope, docela marginalizirala, kar je pripeljalo do, sprva radikalnega skrajšanja služenja vojaškega roka nato pa še do popolne ukinitve oz. »zamrznitve« splošne vojaške obveznosti. (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 54)

---

⁶⁶ Tiste OS, ki ne bodo uspele pravočasno uvajati tehnoloških in konceptualnih sprememb, ki jih prinaša revolucija v vojaških zadevah (RMA), bodo zgolj v vlogi zagotavljanja ciljev tehnološko bolj razvitemu nasprotniku (Dick 1993, 391).

⁶⁷ VES je v SV prevedena kot vojaško evidenčna dolžnost – VED, kar pa ni ustrezen termin za specialnost.

Sodobna informacijska tehnologija vpliva tudi na strukturo linije poveljevanja (odločanja) in kontrole. Ker so sedaj informacije bolj oz. neposredno dostopne, lahko poveljniki »preskočijo« srednjo raven v hierarhiji poveljevanja in tako neposredno dostopajo do poveljnikov v območju delovanja. Posledica je ukinjanje mnogih hierarhičnih stopenj poveljevanja in kontrole nad ljudmi in pojav novih, bolj ploščatih hierarhičnih struktur, ki temeljijo bolj na timskem delu (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 54). Torej tehnološki dejavnik vpliva tudi na komunikacijsko strukturo vojaške organizacije.

Boëne pravi, da novi hi-tech oborožitveni sistemi vodijo do novih paradoksov:

a) v zadnjem desetletju se dogaja t.i. strukturna razorožitev, ko delež BDP, namenjenega za obrambo, ne zmore več slediti naraščajočim investicijskim stroškom, saj se z vsako novo generacijo sodobnih in kompleksnih oborožitvenih sistemov število dobavljenih kontinuirano zmanjšuje;

b) prav tako se vojaški poveljniki nemalokrat bojijo izgube teh dragih oborožitvenih sistemov in so, kadar je korist manjša od možne izgube, pogosto nenaklonjeni njihovi uporabi (Boëne v Manigart 1998, 364). Podobno tezo o trendu stroškov pri tehnologijah oborožitvenih sistemov je podal tudi Jeremić (2011)⁶⁸, ki navaja, da bi za izgradnjo in vzdrževanje sodobnih in kvalitetnih ter dobro opremljenih OS, moral biti delež BDP, namenjen za obrambo, ob upoštevanju inflacijske stopnje, za 3-5 odstotke večji od deleža predhodnega leta;

c) naslednji paradoks je, da so ti dragi oborožitveni sistemi, namenjeni za bojevanje in visoko izobraženi ter usposobljeni kader, ustrezni za zastraševanje oziroma odvracanje, kaznovanje in prisiljevanje nasprotnika. Po drugi strani pa niso najbolj uporabni v nevojnem in nebojnem spektru delovanja v mirovnih operacijah (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 54).

Torej s sodobnimi in kompleksnimi oborožitvenimi sistemi kljub njihovi visoki ceni običajno ni možno izvajati vseh funkcij iz celotnega spektra delovanja OS, medtem ko je s kvalitetnejšim in daljšim izobraževanjem ter usposabljanjem častnikov, podčastnikov in tudi vojakov možno zagotoviti njihovo sposobnost za opravljanje večjega števila funkcij ali nalog oziroma njihovo t.i. multifunkcionalnost.

Za kvalitetni in celoten preskok v značilnosti delovanja OS morajo biti izpolnjeni trije temeljni pogoji oz. dejavniki: tehnološki razvoj, inovacija doktrine in ustrezne organizacijsko strukturne spremembe. Na organizacijsko strukturo OS vsekakor bistveno vpliva znanstveno-tehnološki razvoj (slika, št. 3.9), saj slednji nemalokrat celo določa načine uporabe OS, kar se kaže v nenehnem spreminjanju strategije in taktike ter določanju novih funkcij in nalog OS. Po

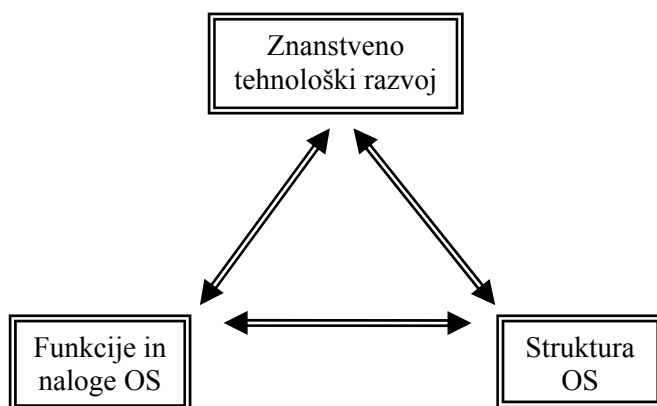
---

⁶⁸ Doc. dr. Zlatko Jeremić iz OS Srbije je v PDRIU/ PŠŠ SV marca 2011 kot gostujoči predavatelj izvedel predavanje 6. generaciji generalštabnega šolanja na temo "Kvalitet vojske u budućnosti".

drugi strani pa je znanstveno-tehnološki razvoj pogosto spodbujen z zahtevami, ki so oblikovane zaradi novih funkcij OS in potrebe po njihovi novi strukturi.

Posebna pozornost pa v kontekstu vpliva tehnološkega dejavnika na funkcije OS predstavlja kibernetika varnost, ki je po kibernetnem napadu aprila in maja 2007 na Estonijo, našla mesto v Natovem strateškem konceptu (Strategic Concept 2010, 11,12). Nato se ja zavezal, da ima odgovornost razviti in izgraditi ustrezne obrambne mehanizme za zaščito svojih članic pred tovrstnimi kibernetnimi napadi. Caveltly piše o t.i. militarizaciji kibernetne varnosti. Po besedah avtorice namreč naj bi bila kljub temu da bodo kibernetne operacije predstavljaje značilni delež bodočih konfliktov vloga OS pri kibernetni varnosti omejena, zato je to področje potrebno pazljivo definirati. Zadnji trendi namreč kažejo v smer, da bo kibernetna varnost kot strateška-vojaška zadeva, ki bo osredotočena na protiukrepe, kot so; kibernetni napad, obramba in odvrčanja (Caveltly v Möckli 2012, 103-124). Navedeno pa lahko predstavlja problem na področju poseganja v zasebnost posameznikov, poslovne skrivnosti podjetij in inštitucij ter ostala nevojaška področja, čemur smo bili v Evropi priča prav nedavno.⁶⁹

Slika, št. 3.9: Vpliv in odvisnost tehnološkega dejavnika na funkcije in strukturo OS

Vir: Lastni

Tehnološke spremembe so po koncu hladne vojne v veliki meri spremenile značilnosti oborožitvenih sistemov ter opreme in posledično tudi metode delovanja oz. bojevanja, kar je

⁶⁹ Edward Snowden - bivši pogodbeni sodelavec ameriške nacionalne varnostne agencije (ang. National Security Agency –NSA) - je leta 2013 razkril obsežen nadzorni program PRISM, s katerim je NSA izvajala (izvaja) obsežne prisluhe po vsem svetu. (ZDA so Snowdna obtožile vohunjenja)

privedlo do prenosa odločanja na nižje hierarhične ravni ter povečanja avtonomije taktičnih enot, v specialnih silah pa celo na posameznike.

Tehnološki dejavnik je torej prav tako v interaktivnem razmerju s funkcijami OS, saj vpliva na njihovo izvajanje ter obratno, funkcije vplivajo na opremo oziroma na oborožitvene sisteme. Ti morajo biti, če je to mogoče, tako kot vojaki zaradi sodobnih in kompleksnih mirovniških operacij večnamenski. Glede na kompleksnost in število funkcij, ki so jih sodobni oborožitveni sistemi zmožni izvajati, poznamo poleg enostavnih in enonamenskih orožij, ki delujejo v enostavnem okolju, še kompleksne in večnamenske oborožitvene sisteme, ki so namenjeni za delovanje v kompleksnem in zahtevnem okolju, kar kompleksne mirovne operacije prav gotovo so. Iluzorno bi namreč bilo, da bi OS ob omejenih finančnih sredstvih kupovale ozko specializirane in temu primerno omejeno uporabne oborožitvene sisteme, ki bi jih uporabljali zgolj v mirovniških operacijah. Prav iz navedenega razloga ter tehničnega in tehnološkega napredka se teži poleg modularnosti (oborožitvenih sistemov, zmogljivosti in enot) tudi k multifunkcionalnosti slednjih. Izmed najbolj uporabnih tehnologij iz sistemov RMA po mnenju Robbinsa in Holgera (1999, 31) so sistemi poveljevanja in senzorjev (JISTAR), saj predstavljajo bistveni multiplikator moči v združenih in tudi večnacionalnih operacijah (kakršne so tudi sodobne mirovne operacije).

Ugotavljam, da je morda vpliv funkcij OS ali bolje rečeno izkušnje iz mirovniških operacij oz. drugih funkcij in zahteve za odpravo tehničnih pomanjkljivosti vojaških zmogljivosti na tehnološki razvoj/dejavnik prav tako značilen kot sam vpliv tehnološkega dejavnika na funkcije OS. V bistvu gre tukaj za nekakšno interaktivno vplivanje tehnološkega dejavnika na funkcije in obratno.

3.3.2.3 Sociokulturni dejavnik

Postmoderni in pluralistični koncept vrednot je težko vzdržljiv z do sedaj prevladujočo, predvsem tradicionalistično in kohezivno logiko vrednot v OS. Zato se upravičeno zastavlja vprašanje, kako bo ob okrepljenem uveljavljanju postmodernistične paradigme v civilni družbeni sferi mogoče zagotoviti sobivanje sistemov vrednot družbe in OS (Kotnik, 2000, 102). Teoretiki postmodernizma namreč kritizirajo poudarjanje nacionalne tradicije, unitarnost oblasti, hierarhičnost, in birokratsko vsiljevanje uradnih vrednot ter poudarjajo prehod iz gotovosti do popolne negotovosti glede pomena ali vloge družbenih institucij in s tem OS (Moskos, Burg 1994, 144). Prav tako je (Vegič v Kotnik 2000, 103) menil, da se vse večja

prisotnost postmaterialističnih vrednot (v družbah Srednje Evrope – opomba I.C.) med ostalim kaže v odnosu javnosti do nacionalne države in njenih ustanov, kar obsega tudi spremembe v vrednotenju državnih mehanizmov za zagotavljanje varnosti in vojaštva.

V kontekstu navedenega Jelušičeva (1997, 220) meni, da je sprejemljivost OS stvar čustvenega razpoloženja državljanov, ki ocenjujejo skladnost vrednot v OS z vrednotami politične skupnosti. OS je namreč javnost pripravljena sprejemati le v primeru, ko sodi, da izpolnjujejo predpisane funkcije (funkcionalni imperativ). To pomeni, da mora obstajati določena enotnost predstav OS in družbe o operativni in odvrtačni, torej latentni funkciji OS. Eden od najpomembnejših kazalcev spreminjanja odnosa javnosti do varnostnih vprašanj je splošni dvom o legitimnosti OS. Proces spreminjanja sistema družbenih vrednot po Jelušičevi (1997, 222) namreč ne povzroča zgolj krize legitimnosti OS, ampak tudi krizo legitimnosti celotne nacionalnovarnostne politike. Slovenske OS imajo tako v Vojaški doktrini (2006,17,18) svoje vrednote opredeljene kot gonilno silo za doseganje svojega poslanstva. Izhajajo pa iz splošnih civilizacijskih vrednot, vrednot slovenske družbe in posebnosti narave delovanja OS.

70

Po koncu hladne vojne se je namreč med srednjeevropskimi državami, predvsem v t.i. bivših socialističnih državah, sistem družbenih vrednot začel temeljito spreminjati. V preteklosti oz. v obdobju hladne vojne so se strokovnjaki v Srednji Evropi pretežno ukvarjali z dihotomijo, vprašanj povezanih z vrednotami tedaj prevladujočega socialističnega in kapitalističnega sistema. Danes je eden od pomembnejših vidikov vrednot razmerje med sistemi vrednot OS in civilnega okolja - družbe. Spremenjeni odnos je še posebej opazen v primeru spreminjanja tradicionalnih vrednot, ki so bile prej bolj naklonjene OS, v bolj individualistične in liberalne ali, kakor omenja (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 55), vse bolj hedonistične vrednote.

Kakor sem v uvodu tega podpoglavja navedel, je prišlo tudi zaradi omenjenega spreminjanja vrednot v sodobni srednjeevropski družbi do procesa redefiniranja položaja in vloge njihovih OS.⁷¹ Uravnavanje razmerja med civilnim in vojaškim okoljem je med ostalim odvisno od skladnosti prevladujočih civilnih in vojaških vrednot. Za sodobne OS srednjeevropskih držav je torej zelo pomembno, da se znajo prilagoditi spremenjenim

---

⁷⁰ Vrednote SV so: poleg domoljubja kot temeljne vrednote še čast, pogum, lojalnost, tovarištvo in predanost (Vojaška doktrina 2006, 18).

⁷¹ OS, ki ne prejemajo novosti – družbenih sprememb iz civilnega okolja, postajajo vse bolj izolirani del družbe. V tem primeru se notranja kohezija OS sicer krepi, odpor do okolja pa se povečuje in OS postajajo vse bolj zaprte. V takšnih okoliščinah poskušajo na svoje pripadnike vplivati tudi z (zlo)rabo ideologije. S tem je začarani krog neskladnosti vrednot obeh struktur sklenjen, njegovo preseganje pa je praviloma zelo konfliktno, kar je dokazal tudi razplet jugoslovanske krize (vrednot) (Kotnik 2000, 96). Razplet se je začel tam, kjer so bila razhajanja med vrednotami civilne družbe in OS (JLA) največja – v Sloveniji.

družbenim vrednotam in na ta način izogniti konfliktu med civilno in vojaško sfero družbe⁷². Kotnik (2000, 97) sicer meni, da je zavestno in nadzorovano (zgolj delno – opomba I.C.) ohranjanje tradicionalnih vrednot v OS neškodljivo oziroma celo koristno, ker je to vsaj deloma nujen predpogoj za učinkovito delovanje tako posebne družbene institucije, kot so OS (Prebilič 2012, 60). Najpomembnejše merilo za učinkovitost OS je še vedno njihova sposobnost izpolnjevanja funkcionalnega imperativa.

V sodobni srednjeevropski družbi ne obstaja trajni in nespremenjeni sistem vrednot, temveč je stalnica prav sprememba sistema družbenih vrednot in vrednot posameznika. OS, ki ne sprejemajo novosti iz družbenega okolja, prej ali slej postanejo izolirane od lastne družbe ter vedno bolj zaprta organizacija. Težave pri spreminjanju vrednot znotraj OS so se posebej izrazile v okolju nekdanjih socialističnih srednjeevropskih družb, ki so po hladni vojni doživele poleg običajnega procesa preoblikovanja orientacije vrednot, tudi krizo celotnega sistema vrednot.

Tudi države Srednje Evrope namreč postajajo nacionalno, etnično, religiozno in rasno vse bolj heterogene predvsem zaradi številne sicer nehomogene muslimanske priseljske skupnosti. To še posebej velja za ekonomsko razvitejši državi kot sta Nemčija in Švica.⁷³ Takšno stanje vse bolj obremenjuje družbene odnose oziroma ustvarja notranje napetosti, ki izhajajo iz odsotnosti skupnih identifikacijskih in povezovalnih mehanizmov kakor tudi stališč in vrednot, ideologij in razpršene lojalnosti.

Na sistem vrednot v OS vpliva tudi vojaška identiteta, kakor navaja Prebilič (2012, 65,66). Le ta izhaja iz elementov vojaških tradicij, ki ustvarjajo vsako vojsko in predstavljajo bistvo sistema, kot so: a) obramba države, b) patriotizem, c) spoštovanje avtoritete, č) strogo spoštovanje mednarodnega vojnega in humanitarnega prava in d) visoki standardi na področju etike in morale. Če je zaznana pomanjkljiva izrazitost katerega od navedenih elementov vojaške tradicije, to vodi v vse težje poistovetenje pripadnikov OS in težave pri civilni družbi. To pa vpliva na celotno podobo OS. V primeru slovenskih OS ni nenavadno, da tako politične elite kot strokovna javnost vse težje pojasnjujejo nujnost obstoja in razvoja OS.

Nova obdobja v družbi prej ali slej spodbudijo nove kulturne obrazce, hierarhijo vrednot oz. novo in drugačno vedenje. Proces spreminjanja odnosa do varnostnih vprašanj se po koncu hladne vojne tako ponovno in dinamično spreminja, saj se ponovno uveljavlja t.i. mirovna

---

⁷² V nekdanjih socialističnih državah/družbah Srednje Evrope (Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska in Slovenija) so težave pri spreminjanju vrednot znotraj OS še posebej izstopale, saj so navedene družbe doživljale krizo celotnih sistemov vrednot.

⁷³ Poseben problem predstavlja vse intenzivnejša ekonomsko-socialna razslojenost družb srednjeevropskih držav (opomba I.C.).

paradigma, ki med ostalim opredeljuje: a) da so jedrske in konvencionalne vojne nefunkcionalne, b) vojaško posredovanje samo po sebi ne rešuje političnih problemov, c) vojne (»Clausewitzevega« tipa – opomba I.C.) so vse manj pomemben instrument politike, č) OS ne zagotavljajo popolne varnosti in d) OS se preprosto morajo prilagoditi novim družbenim razmeram in sprejeti nove funkcije (Lima v Kotnik 2000, 98).

Nekatere nove vrednote OS se pojavijo z razvojem sodobnih in kompleksnih mirovniških operacij, saj se od vojaških profesionalcev pričakuje, da bodo pri svojem delu nepristranski, se vzdrževali pri uporabi sile, spoštovali kulturne identitete drugih skupin, krepijo zaupanje znotraj večnacionalnih enot. Tako (Franke 1999 v Prebilič 2012, 61) prepoznava štiri pomembnejše vrednote: konservativni realizem, bojevništvo, domoljubje in mirovništvo. Z množično udeležbo OS v mirovniških operacijah po hladni vojni postanejo nebojne vrednote del vojaške identitete.

V moderni družbi se je prav tako spremenila narava same zaposlitve, ki danes ni nič več zaposlitev za t.i. »nedoločen čas«. Post-materialistične vrednote se vse bolj uveljavljajo kot način življenja. Tukaj je še širok kulturni razkorak ali kulturna raznolikost (post-modernizem), čigar posledica in značilnost je zagotavljanje lastnega interesa pred vsem drugim. To pa pomeni, da občutek pripadanja širši skupnosti postopno izginja. To se izraža skozi a) poudarjanje predvsem lastnih pravic in zanemarjanje dolžnosti do drugih in do lastne države, b) tradicionalne vrednote, kot so delovna etika in religiozne vrednote, počasi izginjajo, c) prav tako izginja državljanska zavest, č) uveljavljanje post-materialističnih vrednot je spremenilo človeška pričakovanja glede dela; vojake vse manj motivira zgolj patriotizem, temveč vse bolj sami delovni pogoji, d) na splošno se je zaupanje v institucije zmanjšalo, kar načelno velja tudi za OS. (Manigart v Jelušič and Selby 1999, 55)

Spreminjanje sistema družbenih vrednot je po hladni vojni v večjem delu Srednje Evrope, intenziven družbeni proces, ki je kot sociokulturni dejavnik pokazal določen vpliv na funkcije sodobnih OS srednjeevropskih držav. Očitno je torej, da se morajo vzporedno s spremembami v družbi spreminjati tudi družbene institucije kot so OS. Dinamika sprememb v takšni tradicionalistično usmerjeni organizaciji, kot so OS, je zaradi njihove togosti ter njihove usmerjenosti v preteklost ali kvečjemu v sedanost, ne pa tudi v prihodnost, pogosto težavna in počasna, zato jih spremlja pasivizem do reorganizacije, kaj šele do transformacije. To pa spreminjanje funkcij OS nedvomno je. Kljub navedenemu postajajo funkcije OS srednjeevropskih držav danes bolj kompleksne, predvsem pa reprioritizirane v primerjavi z obdobjem hladne vojne.

Sam vpliv sociokulturnega dejavnika na spremembo organizacijske strukture OS, s tem pa tudi na njihove funkcije, izhaja iz različnih definicij o tem, kaj je primerna struktura in praksa. Te definicije zagovarjajo zunanji državni ali celo nadnacionalni akterji (Nato, EU). Mehanizmi, ki povzročajo spremembe, pa so lahko številni in zelo različni. Kakor glede organizacijske strukture na splošno, navaja Mesner-Andolškova (1995, 20), je lahko to skupen izobraževalni sistem, skupna kultura ali posnemanje konkurence.

Kot del sociokulturnega dejavnika je sprememba sistema družbenih vrednot torej vplivala tudi na funkcije srednjeevropskih OS, kar se je izrazilo v odobravanju t.i. humanitarnih intervencij⁷⁴. Izvajanje humanitarne intervencije se lahko izvede na dva načina, in sicer a) brez uporabe sile z uporabo diplomatskih, ekonomskih in političnih ter drugih nenasilnih sankcij ter b) z uporabo vojaške (pri)sile - seveda če jo z resolucijo odobri VS OZN. Opisana uporaba sile je za moj predmet proučevanja aktualna oblika intervencije. Na tem mestu pa se postavlja vprašanje, kdaj lahko države uporabijo silo/OS za zaščito temeljnih človekovih pravic posameznikov drugih držav. Ali ima torej mednarodna skupnost moralno dolžnost posredovati za končanje množične kršitve človekovih pravic, kot je bil primer v Ruandi? Na tej točki so mnenja številnih proučevalcev konfliktov deljena, vendar so se države Srednje Evrope, ki so podpisnice Helsinške sklepne listine⁷⁵, pridružile stališču, da ima zaščita človekovih pravic prednost pred načelom mednarodnega prava o nevmešavanju v notranje zadeve suverenih držav. Vendar je potrebno omeniti relativno soglasnost srednjeevropskih držav pri posredovanju v ZR Jugoslaviji in močno odklonilno mnenje Nemčije pri posredovanju v Afganistanu in Iraku. Na globalni ravni je tako še vedno prisotna razprava o pomembnosti legitimnosti ali legalnosti humanitarne intervencije. Po mojem mejenju je najbolje, če sta zagotovljena oba pogoja, kar pa je, najpogosteje zaradi prikritih ekonomskih ali političnih interesov vplivnih držav, nemogoče in ni prav. Dejansko se vse bolj uveljavlja prepričanje, da so države Srednje Evrope dolžne sodelovati v intervencijah za zaščito človekovih pravic (ang. Responsibility to Protect – R2P), vendar v skladu z mednarodnim pravom – torej z mandatom OZN.

---

⁷⁴ Sama definicija humanitarne intervencije je po mnenju Holzgrefa »Grožnja ali uporaba sile države (ali skupine držav) čez državne meje s ciljem preprečevanja ali končanja množične in hude kršitve temeljnih človekovih pravic posameznikov, čeprav niso njeni državljani. Humanitarna intervencija se izvede brez soglasja države, v kateri se kršitev izvaja«. (Holzgreffe 2003, 18)

⁷⁵ Helsinška sklepna listina potrjuje deset načel miroljubnega sožitja, s katerimi so bili vzpostavljeni temeljni standardi o odnosih med državami in standardi ravnanja držav do svojih državljanov. Vzpostavljene so bile tudi dimenzije sodelovanja: zaščita in promocija človekovih pravic in temeljnih svoboščin. (OVSE: Dogovor, ki je povezal Evropo)

3.3.2.4 Demografski dejavnik

V vsaki sodobni družbi je proučevanje in upoštevanje demografskih kvantitativnih in tudi kvalitativnih trendov pogoj za uspešno načrtovanje njenih razvojnih usmeritev in dinamike njihovega uresničevanja. Družbene demografske trende je zato smiselno proučevati predvsem zaradi dejstva, da je tudi v informacijski družbi uspešno delovanje institucij še vedno odvisno predvsem od človeškega dejavnika. (Kotnik 2000, 80)

Številni primeri iz zgodovine (še posebej iz obdobja množičnih OS) pri zagotavljanju nacionalne varnosti potrjujejo predvsem pomembnost kvantitativnega demografskega dejavnika.⁷⁶ Po koncu obdobja množičnih OS pa v ospredje vse bolj stopajo tehnično-tehnološki, ekonomski in sociokulturni dejavniki. Klub navedenemu predstavlja poznavanje srednjeročnih in dolgoročnih demografskih kvalitativnih in kvantitativnih trendov lastne države ter bližnjega in širšega geografskega področja nujni predpogoj za uspešno obrambno planiranje oziroma za izvajanje nacionalnih in zavezniških varnostno-obrambnih strategij.

Da v sodobnih OS ni prevladujoč kvantitativni vidik demografskega dejavnika, dokazuje dejstvo, da vse več kompleksnih in zahtevnih nalog terja sorazmerno visoko raven splošnega in specialističnega znanja in visoko usposobljenost kadrovske sestave, kar pomeni, da bo izobraževanje in usposabljanje današnjih pripadnikov OS dolgotrajnejše in s tem tudi bistveno dražje. Zaradi udeležbe OS v kompleksnih vojaških operacijah v okviru mirovnih operacij, navedene zahteve veljajo tudi za vojake, ki upravljajo z najsodobnejšimi oborožitvenimi sistemi ter se prav tako srečujejo s socialno-politično in kulturno raznolikostjo okolja, v katerem se mirovna operacija izvaja. Razmerje med tipom (mirovne) operacije in kompleksnostjo (večnamenskostjo) oborožitvenih sistemov ter kvaliteto delovne sile prikazuje slika, št. 3.10. Dejansko se zaradi navedenega izobrazbenost, še posebej pa usposobljenost pripadnikov sodobnih OS srednjeevropskih držav, kontinuirano izboljšuje. Pri tem je potrebno opozoriti, da se razlike v izobrazbenosti in usposobljenosti med častniškimi in še bolj med podčastniškimi ter vojaškimi dolžnostmi zmanjšuje.

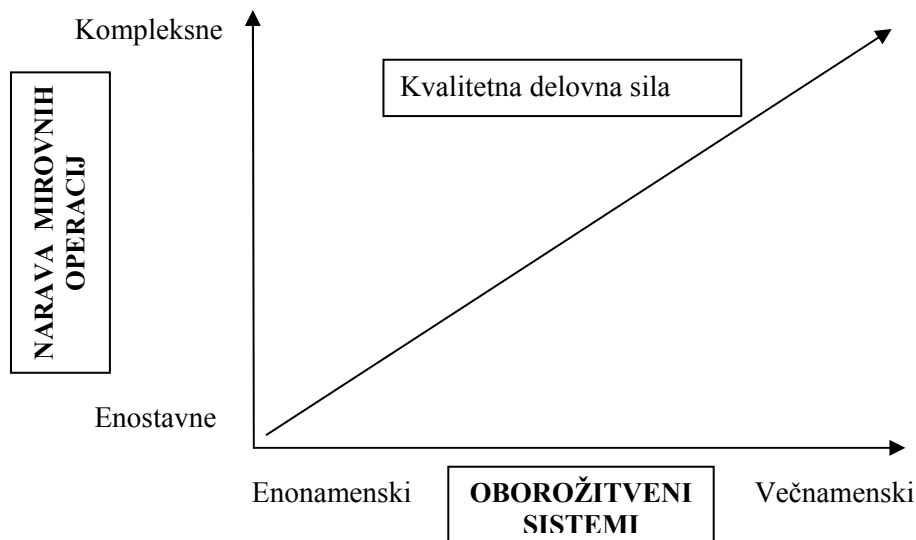
Na obseg in strukturo OS in s tem tudi na zmožnost opravljanja različnih funkcij posredno vpliva tudi velikost in sestava populacije nacionalne države – t.i. demografska baza, ki je pomembna v kontekstu kadrovske potrebe ali omejitev pri njihovem popolnjenju. OS so danes v Srednji Evropi dejansko samo eden od delodajalcev na trgu delovne sile, kjer se morajo za kvalitetno delovno silo potegovati tudi z drugimi delodajalci.

---

⁷⁶ Praviloma so se države odločale za vojno, če so imele nad nasprotnikom zadostno številčno premoč. Pogosto se je izkazalo, da je bil poraženec tisti, ki ga je bolj prizadela izčrpanost demografskih virov.

Slika, št. 3.10: Odvisnost kvalitete delovne sile od mirovnih operacij in oborožitvenih sistemov

Vir: Prirejeno po Kotnik 2000, 225

Na tem mestu se strinjam s Kotnikom (2000, 80), ki delno zavrača mnenje, da glavni zunanji vplivi na temeljno sestavo vojaške organizacije prihajajo iz demografskih značilnosti družbe. Dejstvo, da s koncem množičnih OS v večini držav Srednje Evrope, slednje v demografskem smislu vse manj reflektirajo strukturo dejanske družbe, v kateri živijo in delajo, ter so torej poleg ostalih dejavnikov, ki jih navajam v tem poglavju (geopolitično/varnostno okolje, tehnološki, sociokulturni in ekonomski), vse bolj odvisne od razpoložljive kvalitetne kadrovske baze ter zaradi bistvenega zmanjšanja obsega OS vse manj od kvantitativne baze⁷⁷.

V nalogi bom tako skozi kadrovsko strukturo OS proučeval predvsem kvantitativne in tudi kvalitativne demografske dejavnike srednjeevropskih držav in njihov vpliv na OS. Pri kvantitativnem dejavniku me zanima zgolj absolutno število prebivalstva ter gostota poseljenosti oz. število prebivalcev/km² (tabela, št. 3.2). Pri kvalitativnem delu demografskega dejavnika pa me zanima podrobna struktura prebivalstva po starostnih skupinah v posamezni srednjeevropski državi (tabela, št. 3.7).

Področje Srednje Evrope je na osnovi analize globalnih populacijskih trendov po eni strani značilno predvsem po zmanjševanju obsega avtohtone populacije ter njenega staranja, po

⁷⁷ Kot primer vpliva demografskega dejavnika na konstrukcijo oborožitvenih sistemov naj navedem podatek iz časa hladne vojne, kjer so bili tanki VS, da so bili čim manjša tarča na bojišču, visoki zgolj 2,19 m. Zaradi omejitve ergonomskega prostora za člane posadk v takšnih tankih so na »vzhodu« zaradi splošne vojaške obveznosti in obsežnega kadrovskega bazena izvajali strogo kvalitativno selekcijo tankovskega kadra, katerega maksimalna telesna višina je znašala zgolj 1,75 m.

drugi strani pa z vse večjim valom migracijskih gibanj iz predelov sveta, kjer je stopnja rasti prebivalstva še vedno zelo visoka (Afrika in Azija)⁷⁸.

Tabela, št. 3.7: Starostna struktura glavnih populacijskih skupin v Srednji Evropi

	0-19 let (%)		20-64 let (%)		65 ali starejši (%)	
	1990	2010	1990	2010	1990	2010
Avstrija	24,4	20,8	60,7	61,5	14,9	17,6
Češka	29,7	20,1	57,9	64,7	12,5	15,2
Madžarska	27,9	20,8	58,8	62,6	13,2	16,6
Nemčija	21,8	18,8	63,3	60,6	14,9	20,7
Poljska	32,6	21,8	57,4	64,7	10,0	13,5
Slovaška	33,5	22,1	56,3	65,6	10,3	12,3
Slovenija	28,2	19,2	61,2	64,3	10,6	16,5
Švica	23,8	22,6	63,3	60,8	12,9	16,6
Liechtenstein	22,3	21,2	62,9	63,8	14,8	15
Srednja Evropa	27,13	20,82	60,2	63,17	12,6	16

Vir: Eurostat, Swiss Federal Statistic Office, UNSTAT Census Knowledge Base, Demography Report 2010.

Torej gre tudi v Srednji Evropi dejansko za dokaj obsežno spreminjanje strukture prebivalstva po starostnih dobah in po nacionalnem oziroma etničnem ter religioznem oz. nenazadnje tudi po rasnem pripadanju. Ob obsežnem migracijskem pritoku ter sočasni neuspešni integraciji priseljencev v družbe nacionalnih držav se nedvomno vzpostavlja stanje določenega varnostnega rizika po vprašanju družbenega konflikta na številnih osnovah; a) stari – mladi, b) večinsko (največkrat nacionalno homogeno) prebivalstvo – emigranti, c) religija domačinov– drugačna religija (drugih) priseljencev)⁷⁹.

Ocene populacijskih trendov kažejo, da se bo populacijska rast nadaljevala na vseh celinah razen v Evropi, kar bo nujno privedlo do redistribucije – migracijo kulturno, rasno in religijsko heterogene, pretežno mlajše odrasle (25-34 let) populacije prav v Evropo (Demography Report 2010, *Older more numerous and diverse Europeans* – Eurostat).

Pri tem je potrebno izpostaviti, da je načrtovana in transparentna migracija delovne sile (od nezahtevne do specialistov) varnostno dokaj obvladljivo ter znotraj držav EU celo zaželeno dogajanje. Povsem drugo dimenzijo eksterne migracije pa predstavlja varnostno težko obvladljiva ilegalna migracija in begunci iz drugih kontinentov.

⁷⁸ Tipični primer z ekonomskimi interesi vzpodbujene migracijske politike predstavlja ZR Nemčija, ki je že takoj po drugi svetovni vojni množično sprejemala nekvalificirano delovno silo iz JV Evrope in Azije ter nekoliko manj iz severne Afrike.

⁷⁹ Med samimi priseljenci pogosto prihaja do konfliktnih situacij na religiozni osnovi (kristjani – muslimani, budisti – konfucijsti, ...)

Ugotavljam, da demografski dejavnik v Srednji Evropi zaradi primanjkljaja mlade populacije, ki je zaposljiva v OS, zaradi drastičnega zmanjševanja obsega, ne bo imel neposrednega vpliva na funkcije OS srednjeevropskih držav. Vprašanje pa je povsem drugačno, če bodo morale OS srednjeevropskih držav zaradi nezadostnega odziva lastnih državljanov za zaposlitev v poklicnih OS, zaposlovati tujce iz kulturno drugačnih okolij. Ob tem se lahko vrnemo nazaj na socio-kulturni dejavnik in na njegov vpliv na funkcije OS.

3.3.2.5 Varnostno-politično okolje v Evropi

Po koncu hladne vojne je t.i. zahodni »liberalno-kapitalistični« svet izgubil svoj pomemben cilj - preprečevati širitev komunizma, imel pa je novi, pozitivni cilj - promovirati demokracijo, človekove (politične) pravice in nenazadnje liberalno-kapitalistično ureditev ter z navedenim tudi ekonomski razvoj in regionalno stabilnost (Sullivan; Dubik v Kotnik 2000, 21), kar po drugi strani, kot se je izkazalo, ni bilo nikakršno zagotovilo za brezkonfliktnost. Na tem mestu zasledujem tezo Dandekerja (1994)⁸⁰, ki je menil, da je bipolarna gotovost iz časa hladne vojne sedaj nadomeščena z multipolarno negotovostjo in novo kompleksno strukturo groženj in tveganj. Danes tako nacionalna država v odnosu z mednarodnimi in nadsacionalnimi institucijami ter nevladnimi akterji počasi izgublja na svojem pomenu, vendar je kljub navedenemu še vedno najpomembnejši in ključni subjekt v mednarodnih odnosih.⁸¹

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je SZ oziroma VS, ideološki in vojaški tekmeč ZDA in zveze Nato, »zdrsnik« s polja ideološkega in varnostnega konflikta, so se glede bodočih mednarodnih odnosov zastavljala številna varnostno-politična vprašanja. Kako turbulentno stanje je bilo v tedanjem varnostno-političnem okolju, nam povedo precej radikalna ter za predmet proučevanja zanimiva vprašanja, ki sta si jih zastavljala Kegley in Wittkopf (1997, 519-524):

- (1) Ali so nacionalne države zastarele in neučinkovite tvorbe?
- (2) Kakšno vrednost še imajo (nacionalne – opomba I.C.) OS?
- (3) Ali bo geoekonomika spodrinila geopolitiko?
- (4) Ali so vojne med državami preteklost?
- (5) Ali je mogoče nadzorovati/zaježiti medkulturni konflikt?
- (6) Kdo sploh nadzoruje in usmerja proces globalizacije?... itd.

⁸⁰ Predavanje C. Dandekerja na temo »Nova vloga OS« v organizaciji Atlantskega sveta aprila 1994 v Ljubljani.

⁸¹ Obvladovanje trgovinskih in finančnih oziroma monetarnih tokov je pomembnejše od obvladovanja prostora.

Spreminjanje mednarodnih odnosov in mednarodnih varnostnih struktur neposredno morda celo odločilno vpliva na vlogo in položaj ter funkcije OS v sodobni družbi kakor tudi na značilnosti njihove uporabe v sodobnih mirovniških operacijah. Po hladni vojni se namreč v osnovi spreminja uporaba ekonomskih, političnih, psiholoških, informacijskih (mehkih) in vojaških (trdih) zmogljivosti. Največkrat gre pri uporabi navedenih zmogljivosti za njihovo kombinirano uporabo ali t.i. celoviti pristop (širokega spektra ene družbe na celoten spekter druge družbe – opomba I.C.). Trenutni globalni varnostno-politični trendi so torej nedvomno neke vrste spodbujevalec procesov funkcionalnega, strukturnega in organizacijskega preoblikovanja OS Srednje Evrope, saj je njihov vpliv na slednje celosten.

Namen tega podpoglavja je prikazati temeljne značilnosti varnostno-političnega spreminjanja v mednarodni skupnosti oziroma v Srednji Evropi po hladni vojni in z njim povezana nova varnostna tveganja, grožnje in priložnosti. Nekateri temeljni procesi preoblikovanja varnostno-obrambnih struktur so neposredna posledica konca hladne vojne, medtem ko so se drugi po hladni vojni zgolj intenzivirali.

V obdobju po koncu hladne vojne smo pričali kontinuiranim procesom, ki so v Evropi povzročili številne pomembne premike in s tem bistveno preuredili politično, ekonomsko in posledično tudi varnostno podobo celotne stare celine. Še posebej to velja za območje Srednje Evrope. Med ključnimi spremembami varnostno-političnega preoblikovanja v Evropi velja izpostaviti naslednje: (1) decentralizacijo (Češkoslovaška, Jugoslavija) in centralizacijo (Nemčija), (2) globalizacijo, (3) regionalizacijo in nadregionalizacijo, (4) ekonomsko prerazporejanje – reorientacijo. Zaradi navedenega so reorganizirane in zmanjšane ter na koncu tudi transformirane OS, kar je sprožilo proces redefiniranja funkcij OS in njihovo prilagajanje: mednarodnim in regionalnim varnostno-obrambno-političnim organizacijam (OZN, Nato, EU, OVSE), spremenjenim razmeram v mednarodni skupnosti in novim varnostnim tveganjem ter grožnjam.

Pri proučevanju spremenjenega varnostno-političnega okolja po hladni vojni in njenega vpliva na situacijo v Evropi ter posledično na funkcije OS srednjeevropskih držav ne moremo mimo tako pomembnih vprašanj, kot so: kakšna in kolikšna je dejanska vloga združene Nemčije kot ene večjih ekonomsko-političnih sil v Evropi in absolutno največje ekonomsko-politične ter tudi vojaške sile v Srednji Evropi, in kakšna naj bo(je) vloga Nata v Srednji Evropi oziroma kako in do kam naj se širi.

S samorazpustitvijo VS se je ob koncu hladne vojne Nato zdel kot njen nepotrebnost ostanek, ki v strukturnem, organizacijskem in funkcionalnem pogledu ni ustrezal takratnim varnostno-političnim razmeram. V nasprotju s pričakovanji mnogih se takrat zveza Nato ni

razpustila, temveč je na osnovi zgoraj navedenih sprememb postopala po načelu, po katerem je prilagajanje mednarodnih varnostno-političnih organizacij spremenjenemu varnostno-političnemu okolju ključnega pomena za uspešno in učinkovito zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. Eden od poglobitvenih razlogov za t.i. preobrazbo oz. transformacijo in širitev Nata je bil varnostni vakuum, ki je po koncu hladne vojne nastal v Srednji in Vzhodni Evropi. Namesto da bi ga zapolnila nova združena Nemčija ali stara regionalna sila Ruska federacija, je bil s širitvenim procesom zapolnjen z "novo" - preoblikovano varnostno-politično organizacijo (Valki 1993 in Whalen 1994 v Kotnik 2000, 47).

Tako so obsežne spremembe varnostno-političnih razmer na evropski in globalni ravni spodbudile države članice zveze Nato, da so že novembra 1991 sprejele nov (prvi javni) »Strateški koncept«, po katerem je sicer osnovni namen zavezništva še vedno zagotavljanje varnosti držav članic, vendar v povezavi s prizadevanji za boljšo in širšo varnost na podlagi demokratičnih vrednot, spoštovanja človekovih pravic in vladavine prava v vsej Evropi (Nato Priročnik 2001, 35).

V Washingtonu sprejeti Strateški koncept iz leta 1991 je tako izražal še spoznanje, da varnost držav članic lahko ogrozi tudi konflikt izven meja zveze. Na podlagi tega zavedanja koncept ni predvideval samo zagotavljanja obrambe članicam zveze Nato, ampak se je zveza zavezala tudi prispevati k mednarodnemu miru in stabilnosti.

Na vrhunskem zasedanju severnoatlantskega sveta (ang. North Atlantic Council - NAC) v Bruslju januarja 1994 so z namenom poglobitve političnega in vojaškega sodelovanja pri zagotavljanju stabilnosti in varnosti v evro-atlantski regiji, sprejeli program partnerstva za mir (PzM) (ang. Partnership for Peace - PfP)⁸², ki je predstavljal prvo institucionalizirano obliko vojaškega sodelovanja med državami članicami zveze Nato in državami, bivšimi članicami VS. Opredeleževal je dejavnosti, ki naj bi novo nastalim demokracijam⁸³ pomagale pri uresničevanju naslednjih ciljev: a) obrambnem načrtovanju in sprejemanju obrambnih proračunov, b) zagotavljanju demokratičnega nadzora nad OS, c) vzdrževanju pripravljenih zmogljivosti za sodelovanje v mirovnih operacijah po pooblastilu VS OZN ali OVSE in č) razvijanju kooperativnih vojaških odnosov z zvezo Nato (Grizold 1999, 79).

---

⁸² Ker je bil program partnerstva za mir (PzM) zelo uspešen na vojaškem področju, je bilo potrebno sodelovanje razširiti in poglobiti še na političnem področju. Tako je Nato 30. maja 1997 v portugalski Sintri sprejel temeljni dokument sveta evroatlantskega partnerstva (ang. Euro-Atlantic Partnership Council - EAPC), kar je predstavljalo nov mejnik oziroma nadgradnjo sodelovanja zveze Nato z bivšimi članicami VS.

⁸³ V PfP so se poleg bivših članic Varšavskega sporazuma vključevale tudi ostale države, ki so podpisnice Helsinške listine. Madžarska in Poljska sta se programu PzM pridružili že februarja 1994, marca istega leta še Češkoslovaška ter nato aprila tudi Slovenija, leta 1995 se je programu pridružila tudi Avstrija ter 1996 še Švica.

Morebitna ponovna polarizacija evropske varnostno-politične ureditve v obliki ponovne nacionalizacije varnostnih interesov, bi Evropo vrnila v položaj pred drugo svetovno vojno. Evropa je začela po hladni vojni, predvsem v obliki EU, ponovno iskati in pridobivati izgubljeno varnostno in vojaškoobrambno identiteto (Cimbala 1993 v Kotnik 2000, 49). Danes in v bližnji prihodnosti je vojaška grožnja ali vojna med članicami EU zato malo verjetna. Čeprav se nobena država članica ne odreka svoje nacionalne države, nacionalne identitete in svojih nacionalnih OS, je trend nadnacionalnega ekonomskega, političnega in tudi vojaškega povezovanja prisoten. Opažam, da ima velik vpliv na razvoj OS srednjeevropskih držav poleg zgoraj navedenih subjektov nedvomno tudi EU, ki podobno kakor zveza Nato širi območje svojega članstva proti vzhodu in pri tem v ta proces vključuje celo nevtralno Avstrijo, ne pa tudi nevtralne Švice. EU namreč v okviru skupne zunanje in varnostne politike (SZVP), z oblikovanjem svoje evropske varnostne in obrambne politike (EVOP) skladno s pojavnimi in predvidenimi grožnjami uspešno izgrajuje povsem oprijemljive lastne vojaške zmogljivosti za morebitno intervencijo.

V današnji Evropi kljub povečanemu evroskepticizmu politični, ekonomski in vojaški razlogi še vedno nasprotujejo morebitnim procesom renacionalizacije OS, zato menim podobno kakor (Honig v Kotnik 2000, 54), da:

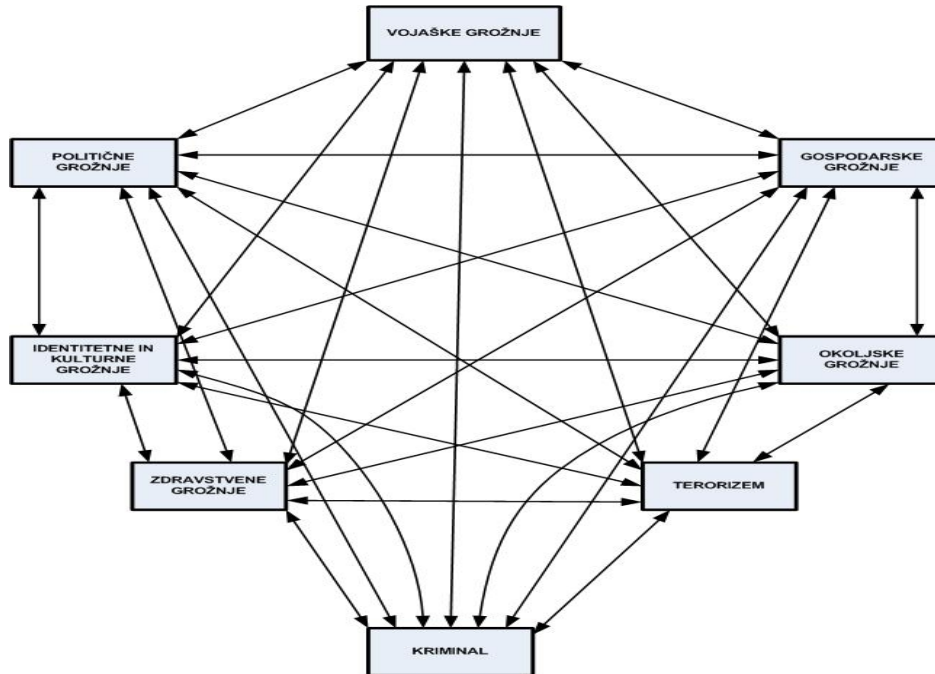
- Zaradi že zgrajenih obsežnih zmogljivosti Nata na evropskih tleh ter vse bolj razvitih, sicer z Natom komplementarnih zmogljivosti EU je malo verjetno, da pride na tem področju do renacionalizacije varnostnih vprašanj. Na vrhu EU decembra 2002 v Kopenhagnu⁸⁴ so se namreč odločili za z Natom usklajen razvoj vojaških zmogljivosti za krizno odzivanje, ki ga v Natovem konceptu predstavljajo odzivne sile Nata (ang. Nato Responce Force – NRF), v EU pa koncept evropskih interventnih sil oz. bojnih skupin evropske unije (ang. EU Battle Group – EUBG). Bojne skupine lahko izvajajo vse petersberške naloge, vključno z nalogami bojnega delovanja. Model pri oblikovanju sestave EUBG temelji na načelu večnacionalnosti, načelu vodilne države in nišnih zmogljivosti, kamor države članice prispevajo svoje nacionalne enote.
- Vzdrževanje masovnih in vseobsežnih ter samozadostnih nacionalnih OS, ki so sposobne samostojno izvajati sodobne kompleksne vojaške operacije, je danes preprosto finančno prezahtevno za večino (srednje)evropskih držav.
- Z zmanjševanjem nacionalnih OS (po hladni vojni) so možnosti za samostojno delovanje slednjih vse manjše. Če manjše države želijo torej več kakor zgolj simbolno vlogo pri

---

⁸⁴ Odnos med EU in Natom ureja sporazum »Berlin plus«, ki je skrajšan naslov za obsežen sklop sporazumov med EU in Natom.

izvajanju sodobnih in kompleksnih mirovnih in vojnih operacij, se morajo združiti in vstopiti v proces specializacije vlog.

Slika, št. 3.11: Model kompleksne grožnje varnosti

Vir: Prezelj (2002, 62)

V kontekstu zgoraj navedenega je povsem nedvoumno, da je danes zaradi visoke povezanosti sodobnega razvitega sveta in ogrožajočih pojavov vse težje deliti grožnje varnosti na notranje in zunanje. Prezelj (2002, 61) v tem smislu ugotavlja, da je mnogo notranje državnih vprašanj pridobilo neizpodbitno mednarodne razsežnosti in obratno. V kompleksnem in globalnem okolju se v kompleksnih krizah uresničuje interakcija med zgoraj (v sliki, št. 3.11) prikazanimi razsežnostmi ogrožanja varnosti, kar prikazuje model kompleksne grožnje varnosti. V kontekstu vpliva proučevanega dejavnika nikakor ne smemo pozabiti na informacijsko razsežnost ogrožanja varnosti, ki je v zadnjem desetletju postala vse bolj izrazita. V globalnem svetu je za države paradoksalno in problematično, da ima večji del današnjih varnostnih groženj vse bolj transnacionalno pojavno obliko in tudi pomen.

Na koncu tega podpoglavja ugotavljam, da ima varnostno-politično globalno okolje v Srednji Evropi pomemben vpliv na razvoj obsega, strukture in nenazadnje funkcij tukajšnjih OS. Tako odgovorno spremljam tezo Manigarta, ki je menil, da je bil kmalu po koncu hladne vojne zaton modela množičnih OS tudi v Srednji Evropi vse bolj evidenten, saj se je v srednjeevropskih državah pričela transformacija OS⁸⁵, ki predstavlja podobno transformacijo,

⁸⁵ V Zahodni Evropi se je tovrstna transformacija OS pričela že v času hladne vojne.

kakor se je v industrijskem svetu zgodila v kompleksnih civilnih organizacijah, v katerih se je izvedla transformacija od delovno intenzivnih h kapitalno intenzivnim organizacijam. Model, ki temelji na splošni vojaški obveznosti v miru in nacionalni mobilizaciji v vojnem času, je zamenjala nova oblika organizacije postmodernih OS (Manigart v Jelusič and Selby 1999, 53).

Močan vpliv na spremembo funkcij OS v Srednji Evropi je imel iz naslova varnostno-političnega okolja nedvomno 11. september 2001, ko so ZDA, najmočnejša članica najmočnejše varnostno-politične zveze – Nata, doživele obsežni eksterni teroristični napad (Forster 2006, 41). Navedeni teroristični napad je nedvomno pomenil nov zagon na področju spreminjanja poslanstev in nalog ter s tem funkcij OS srednjeevropskih držav. Po 11. septembru 2001 so namreč ZDA razglasile t.i. globalno vojno zoper terorizem (ang. Global War Against Terrorism – GWAT) ter s tem sprožile niz "intervencij" v mednarodnem okolju, za katere pa večina srednjeevropskih držav s svojimi OS tedaj še ni bila pripravljena.

S tem varnostno odmevnim dogodkom se je v celotnem evroatlantskem območju (torej tudi Srednje Evrope – opomba I.C) okrepilo zavedanje o grožnjah, ki jih predstavljajo nedržavni in nadnacionalni akterji, kar je pospešilo procese transformacije OS v bolj ekspedicijsko delujoče/vojskujoče (Nato Handbook 2006, 25-26).

Varnostni in obrambni analitiki so se še bolj zavedali, da je za zagotavljanje domače varnosti potrebno delovati globalno. Torej se je potreba po OS ponovno izkazala kot nujna, vendar morajo biti ustrezno prilagojene grožnjam in izzivom iz globalnega varnostno-političnega okolja. Do sedaj so se tako OS večine srednjeevropskih držav z določeno časovno distanco vključevale v že vzpostavljene mirovne operacije in to v manj konfliktni ali celo postkonfliktni fazi.

3.3.3 Globalizacija in večnacionalizacija OS srednjeevropskih držav

Z globalizacijo mednarodnih odnosov prihaja tudi do varnostne, obrambne in vojaške globalizacije. Sodobne varnostne grožnje so čedalje bolj nepredvidljive, asimetrične in transnacionalne. Njihova kompleksnost že presega varnostne in obrambne zmogljivosti posameznih držav. V prihodnjem politično-varnostnem okolju bodo države zaradi kompleksnosti in nepredvidljivosti virov ogrožanja ter omejenosti nacionalnih virov prisiljene vse bolj krepiti tudi mednarodno varnostno in obrambno sodelovanje ter povezovanje.

V prvem desetletju po koncu hladne vojne so se na globalnem varnostno-političnem področju najbolj implementirale spremembe, ki so predstavljale konec antagonizmov v Evropi oziroma natančneje prav v Srednji Evropi. Vendar se globalno varnostno okolje tudi še danes kontinuirano in intenzivno ter večplastno spreminja, saj se na globalni ravni nakazuje značilni razdor, povzročen z demografsko ekspanzijo na eni strani ter ekonomsko recesijo in finančno krizo na drugi strani. Nadalje se razdor izraža s povečanjem povpraševanja po (redkih)dobrinah in posledično osiromašenjem virov, spreminjanjem zavezništev (geo-varnostno-politični premiki), kontinuiranim izboljšanjem človeške sposobnosti s koriščenjem sodobne tehnologije ter nenazadnje z globalno ekonomsko medsebojno odvisnostjo - globalizacijo.

Pri procesu globalizacije gre za soodvisnost globalnega ekonomskega sistema, ki ga nadzirajo in upravljajo ne zgolj večnacionalne (multinacional-ke) temveč že nadnacionalne korporacije in druge mednarodne in nadnacionalne organizacije. Po Manigartu (1997)⁸⁶ so trendi glede razpršenosti odločanja ter glede mednarodne in nadnacionalne usmerjenosti, zaznani tudi pri OS evroatlantskega območja. Na splošno lahko rečemo, da je globalizacija v vzročno-posledični zvezi z vse večjo soodvisnostjo ekonomskih, varnostno-političnih ter drugih družbenih aktivnosti oziroma pomeni stopnjevanje medsebojne interakcije med subjekti mednarodne skupnosti. Sicer (Giddens v Kotnik 2000, 28) globalizacijo razume kot kompleksen proces, ki je večdimenzionalen in zajema: kapitalizem, državni sistem, militarizem in industrializem. Zaradi vse večje kompleksnosti in medsebojne povezljivosti postajajo tudi posamezne grožnje varnosti v sodobnem globaliziranem svetu vse bolj transnacionalne narave. Globalizacija se sicer ni začela s koncem hladne vojne, temveč se je s sprostitvijo gospodarskih tokov med zahodom in vzhodom, zgolj močno intenzivirala (Snow 2007, 125).

Že po koncu druge svetovne vojne je različno intenzivno, vendar dokaj kontinuirano začela nekoliko slabeti tesna povezava med OS in njihovo nacionalno državo predvsem iz družbenopolitičnih razlogov, sprva v Zahodni, nato v delu Srednje (ZR Nemčija) in na koncu, po hladni vojni, vendarle še v preostalem delu Srednje Evrope. V času hladne vojne so se zaradi intenzivno izražene vojaške grožnje pred možno invazijo ali konfrontacijo s SZ oziroma celotnim VS številne države predvsem Zahodne Evrope (iz Srednje Evrope tedanja ZR Nemčija) pridružile zvezi Nato. Zaradi tega in s ciljem povečanja verodostojnosti odvratanja morebitnega agresorja so OS držav članic Nata začele s skromnim mednarodnim sodelovanjem, kar je pozneje preraslo v vse bolj skupno mednarodno vojaško delovanje. Tovrstno delovanje je bilo v začetku omejeno zgolj na poveljstva ter redke nacionalno mešane

---

⁸⁶ Predavanje prof. dr. Manigarta na FDV, december 1997.

(večnacionalne) enote, kot je bila npr. francosko-nemška brigada. Sprva so v okviru večnacionalnih kontingentov sodelovale čiste nacionalne enote različnih OS držav članic, kar je predstavljalo t.i. »*horizontalno večnacionalnost*« (ang. horizontal multinationality) (Klein 2003, 309).

Naslednja spodbuda k t.i. večnacionalizaciji OS so bile mirovne operacije OZN, ki so po pravilu upravljale raznovrstne konglomerate vojaških enot iz številnih in povsem različnih držav. Po letu 1995, ko je zveza Nato prvič posredovala v mirovni operaciji v BiH, se je delež udeležbe OS srednjeevropskih držav v njenih operacijah stalno povečeval in je leta 2000 že presegel delež udeležbe v operacijah pod OZN. Nenazadnje je k večnacionalnosti OS srednjeevropskih držav prispevala najprej združitev ter nato še širitev EU, ki tako preko SEVOP vpliva na OS držav članic EU. (Simon 2005, 8-12)

Pristop k večnacionalnosti OS je bil najprej zaznan v Zahodni Evropi, od koder se je preko širjenja zveze Nato in EU razširil tudi v Srednjo Evropo. Proces je bil kontinuiran, dinamično diferenciran in večplasten ter raznovrsten, saj so sprva po eni strani posamezni vojaki poznali in spoštovali samo svoje tovariše in svoje nadrejene ter pogosto sploh niso bili v stiku z drugimi (tujimi) vojaki⁸⁷. Po drugi strani so posamezni specialisti z znanjem tujega jezika (angleščina), ki so bili v integriranih večnacionalnih poveljstvih, prvi spoznali, da je za uspešno timsko delo v večnacionalnih poveljstvih potreben prispevek prav vseh sodelujočih. Na ta način se je počasi poskušalo ustvariti t.i. "*vertikalno večnacionalnost*" (ang. vertical multinationality), kar pomeni vzpostavitev manjših kontingentov dvo ali večnacionalnih OS na nižji (bataljonski ali celo četni) ravni. Proces seveda ne poteka kot šolski primer evolucije nacionalnih OS v večnacionalne ali celo »postnacionalne« OS. Tukaj je potrebno opozoriti na nesporno dejstvo, da se države danes vendarle še niso pripravljene odreči svojim nacionalnim OS. Povsem drugo vprašanje pa so skupne večnacionalne zmogljivosti, ki nastajajo predvsem zaradi kompleksnosti sodobnih oborožitvenih sistemov oziroma zmogljivosti, ki so za OS manjših držav finančno preprosto prezahtevne. Navedeno dovolj nazorno izstopa v času sedanje ekonomske recesije in finančne krize v območju Nata in EU – torej tudi v Srednji Evropi (opomba I.C.) (Klein 2003, 310). O večnacionalnih projektih OS ali obrambno-varnostnih organizacij več v nadaljevanju dela.

Kot sem omenil v uvodu tega podpoglavja, se je horizontalna ter delno tudi vertikalna t.i. večnacionalnost v času hladne vojne implicirala znotraj OS, članic zveze Nato. Vendar se je proces nadaljeval s širitvijo zveze Nato in EU. Že leta 1990 so na vrhunskem zasedanju Nata v

---

⁸⁷ Za vojake je običajno zahtevan nižji jezikovni standard znanja tujega jezika. Zato predvsem vojaki različnih OS najpogosteje medsebojno sploh niso komunicirali oziroma se niso razumeli (jezikovna ovira).

Londonu predsedniki držav in vlad, članic zveze, predlagali vladam držav iz srednjeevropskih in vzhodnoevropskih držav ter SZ številne različne oblike sodelovanja. Novi, boljši odnosi in intenzivnejše sodelovanje med bivšimi državami VS in zvezo Nato so nazadnje pripeljali do njihovega institucionalnega sodelovanja, saj je bil že decembra 1991 na skupnem zasedanju severnoatlantskega sveta (NAC), na ravni zunanjih ministrov zveze Nato in nekdanjih držav članic VS formalno vzpostavljen severnoatlantski svet za sodelovanje (NACC)⁸⁸, kateremu so se kmalu pridružile Češkoslovaška, Madžarska in Poljska ter 1996 še Slovenija (Kronologija vključevanja Slovenije v Nato).

Sistem sodelovanja zveze Nato in partnerskih držav je del slednjih z upoštevanjem kriterijev, opredeljenih v »Študije o širitvi zveze Nato«⁸⁹, postopno pripeljal do članstva v zvezi, tako da jim je med številnimi političnimi pogoji predstavil tudi zahtevo, da so dolžni uresničevati dokumente, ki so bili temelj tedanje politične in varnostne strategije zavezništva. Med vojaškimi pogoji pa je bilo potrebno: a) biti pripravljen in zmožen prispevati k skupni varnosti in kolektivni obrambi, b) zagotavljati standardizacijo vojaške opreme, c) prispevati svoj delež sil k skupnim zmogljivostim zavezništva, č) zagotoviti posredovanje in izmenjavo vojaških obveščevalnih podatkov v zavezništvu in d) sprejeti standarde zveze Nato pri oborožitvi, poveljniških strukturah in postopkih, nadzoru ter komunikacijski opremi (Study on Nato enlargement 1995, 23-26).

Vpliv vse večjega medsebojnega povezovanja in soodvisnosti OS, držav članic Nata, se je izrazil v konceptu Natovih odzivnih sil za hitro posredovanje (ang. NATO Response Force - NRF), ki je bil kot pobuda naznanjen na vrhunskem zasedanju v Pragi leta 2002. General James Jones, takratni vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo (SACEUR), je takrat izrazil svoje trdno stališče glede transformacije in nadaljnjega delovanja zveze Nato, ... " *NATO ne bo več imel velikih masovnih enot, ki so bile potrebne v hladni vojni, temveč bo imel agilne in zmogljive sile na različnih stopnjah pripravljenosti, ki bodo zavezništvo boljše pripravile za odgovarjanje na verjetne grožnje, s katerimi se lahko soočimo v 21. stoletju*". Koncept NRF je bil formalno odobren na srečanju obrambnih ministrov junija 2003 v Bruslju. NRF je oktobra 2004 dosegel začetne operativne zmogljivosti (ZOZ) s 17.000 pripadniki in leta 2006 končne operativne zmogljivosti (KOZ), ko je bil deklariran na Natovem vrhunskem zasedanju v Rigi in je v polni sestavi dosegel 24.000 pripadnikov iz različnih OS, držav članic Nata. (The NATO Responce Force, 15. 3.2011)

---

⁸⁸ NACC – North Atlantic Cooperation Council

⁸⁹ Študija o širitvi Nata je bila kandidatkam predstavljena leta 1995 in je opredeljevala vojaške in politične kriterije, ki jih je potrebno izpolniti pred vstopom v zvezo Nato.

Nedvomno je zveza Nato po hladni vojni s svojo širitvijo na vzhod območju vzhodne Srednje Evrope omogočila t.i. geo-politično vrnitev v Evropo. Izvajanje mirovnih operacij izven 5. člena Washingtonske pogodbe, ki predstavlja angažiranje OS držav članic Nata na globalni ravni, je vzpodbudila obsežne spremembe oziroma kar transformacijo v OS srednjeevropskih držav (Keohane v Binnendijk and Kugler 2006, 48-49).

Natovo poveljstvo za transformacijo (ACT) je namreč v svoji študiji "Multiple futures Project 2030"⁹⁰ svoja štiri temeljna spoznanja prevedlo v štiri trajna poslanstva Nata oz. v "4R":

a) pozavarovanje (ang. Reassurance) zavez iz 5. člena v primeru oboroženega napada,
b) prožnost (ang. Resilience) proti napadom, ki ne izhajajo iz 5. člena washingtonske pogodbe oz. netradicionalnim izzivom ali humanitarnim nesrečam, ki zahtevajo določen prispevek, udeležbo OS,

c) razumna porazdelitev odgovornosti (ang. Responsibility) na vse države članice Nata za prispevanje udeležbe pri upravljanju kriz, kadar bo severnoatlantski svet (ang. North Atlantic Council – NAC) sklenil prevzeti kakršno koli nalogo, še posebej vključujoč t.i. ekspedicijske naloge na strateških razdaljah in

č) ponovno sodelovanje (ang. Reengagement) s partnerji in drugimi državami izven območja zavezništva pri oblikovanju okolja skozi obrambno diplomacijo, vojaško sodelovanje in izgradnjo ter izkoriščanje zmogljivosti partnerjev. (NDU - Special report 2010, viii)

Ker trenutne Natove zmogljivosti niso zadoščale za vsa štiri navedena področja poslanstev, je Nato pod vodstvom poveljstva za transformacijo (ACT), podal pobudo za izboljšanje svojih zmogljivosti v obliki 50 prednostnih področij primanjkljajev (ang. Priority Shortfall Areas), iz česar je nastalo 13 pobud zmogljivosti (slika, št. 3.12), ki se vse vrtijo okrog naslednjih petih sklopov visoko prioriteten zmogljivosti Nata:

- 1.) Natova vojaška poveljstva morajo v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe spet pridobiti in demonstrirati združeno zmogljivost sil za izvedbo temeljnega poslanstva zavezništva, kolektivno obrambo.⁹¹
- 2.) Biti morajo premestljive (ang. Deployable) in trajnostno vzdržljive (ang. Sustainable), da bi bile vojaške zmogljivosti, ki so s strani držav članic ponujene Natu za izvedbo vojaških operacij, v skladu s 5. členom in t.i. operacij izven 5. člena, uporabne.
- 3.) Zmogljivosti skupnega poveljevanja, kontrole, komunikacij, kompjuterizacije, obveščevalne dejavnosti, nadzora in izvidovanja (ang. command, control, communications,

---

⁹⁰ Študija je bila ena od strokovnih podlag za pripravo Strateškega koncepta zveze Nato – Chicago leta 2012.

⁹¹ Gre predvsem za preusmeritev poveljstev in štabov v načrtovanje urjenja in vojaških vaj v podporo 5. členu.

computers, intelligence, surveillance and reconnaissance – C4ISR) so bolj nujne kot kadarkoli prej, saj omogočajo OS držav članic in partnerjev, da izvajajo skupne operacije.

4.) Celoviti pristop (ang. Comprehensive approach – CA) mora postati središčni koncept za vse operacije Nata. Zveza Nato je svojo direktivo za operativno načrtovanje (ang. Comprehensive Operational Planning Directive – COPD) v celoti posvetila spremenjenemu, celovitemu pristopu soočanja s kompleksno krizo. Tako za Nato predstavlja načrtovanje v multidimenzionalnem okolju posebne izzive za civilne in vojaške akterje. (COPD 2010, 1-2)

5.) Zavezništvo mora razviti bolj robustno obrambno diplomacijo za vzpostavitev partnerskih odnosov s preteklimi nasprotniki. (NDU - Special report 2010, viii-ix)

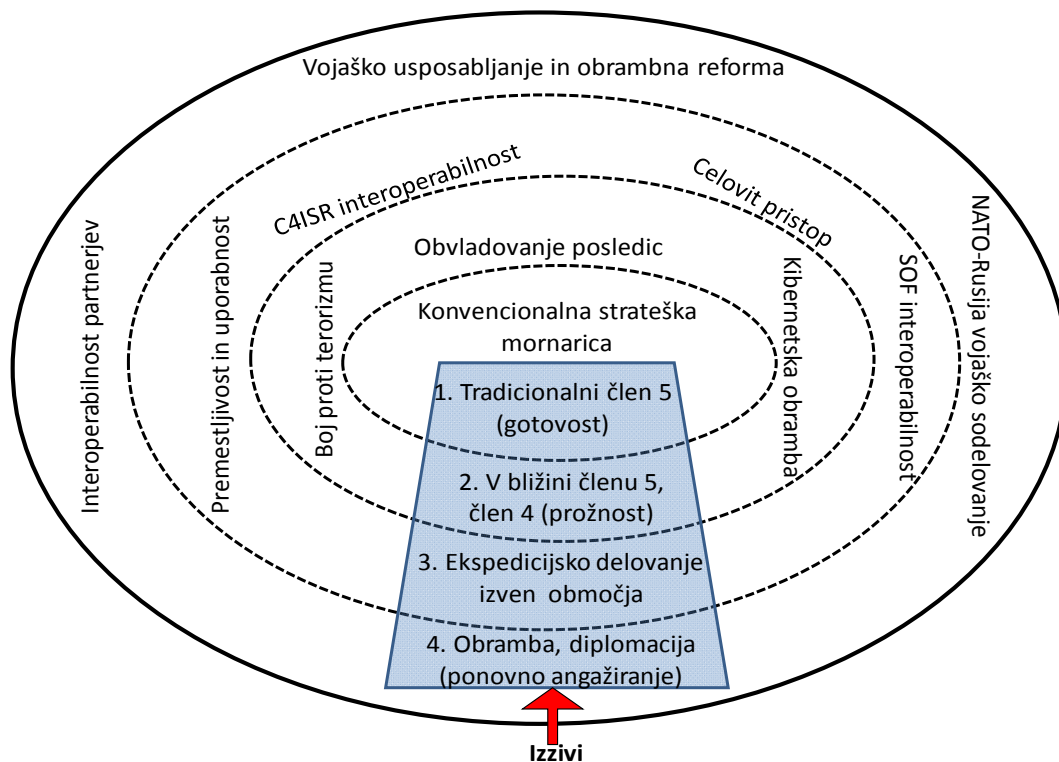
V času raziskave so bile zaradi ekonomske recesije in finančne krize samo še tri članice zveze Nato po vprašanju vojaških zmogljivosti zmožne dosegati vse štiri ambiciozno zadane cilje in sicer: izdvajati 2 odstotka BDP za obrambne namene, izdvajati 20 odstotkov obrambnih izdatkov za investicije, vzdrževati 50 odstotkov operativnih kopenskih sil premestljivih in od tega 10 odstotkov trajnostno vzdržljivih. V takšnih nezavidljivih pogojih zagotavljanja obrambnih izdatkov je Nato izvedel številne reforme, od katerih so najpomembnejše tiste, ki se nanašajo na Natov varnostni investicijski program (ang. Nato Security Investment Program – NSIP), C4ISR pobudo in zagotavljanje večjega skupnega financiranja vojaških operacij.

Drugi koncepti, ki so v tem pogledu obetajoči, so: a) prestrukturiranje nacionalnih OS držav članic, za izpolnitev navedenih zahtev; b) razvoj novega programa združevanja in souporabe ter posledično večje večnacionalne pridobitve; c) povečevanje interoperabilnosti na področjih opreme, doktrin in urjenja; č) spodbujanje držav članic k večji izmenjavi obveščevalnih podatkov ter d) racionalizacijo z zagotavljanjem t.i. nišnih zmogljivosti.

Številne pobude za povečanje in izboljšanje zmogljivosti (slika, št. 3.12) so bile vpeljane v Natov obrambni načrtovalni proces (ang. Nato Defence Planning Proces – NDPP) in na ta način se poskušajo preko tega osnovnega orodja transformacije implementirati. To pomeni, da morajo Nato in države članice, skozi obrambne načrtovalne procese doseči večjo sinergijo in preglednost zmogljivosti. Navsezadnje enoten dokument (NDPP) naslavlja zahteve za vojaške in nevojaške zmogljivosti, nacionalne OS in ciljne vire, rešitve primanjkljajev zmogljivosti ter oceno tveganja.

Ko zavezniško poveljstvo za operacije (ACO) identificira operativne zahteve, mora zavezniško poveljstvo za transformacijo (ACT) razviti srednjeročne in dolgoročne zahteve in identificirati katere zmogljivosti zveza Nato potrebuje za izvedbo predvidenih vojaških operacij. (NDU - Special report 2010, x-xi)

Slika, št. 3.12: Štiri Natova poslanstva in s tem povezane pobude

Vir: National Defence University, *Special report 2010*, xii

Vse srednjeevropske države članice zveze Nato danes izvajajo obrambno planiranje, ki je usklajeno z obrambnim planiranjem v zvezi Nato (ang. Nato Defence Planning Process – NDPP), Avstrija in Švica pa se navedenemu procesu vse bolj približujeta. Na ta način ima zveza Nato in nekoliko manj EU izjemen vpliv na obrambno politiko in obrambno planiranje v državah Srednje Evrope.

Sicer pa je proces obrambnega planiranja v Natu sestavljen iz petih korakov, v katerih obrambni planerji Nata in držav članic:

1.) Razvijejo enotne *politične usmeritve* za obrambno planiranje, ki določajo splošni namen in cilje, s katerimi se bo srečevalo celotno zavezništvo. Prav tako so to v bistvu prevedena navodila iz strateških dokumentov o obrambni politiki, kot je *strateški koncept Nata*. Ob tem pa za zavezništvo in njene članice dovolj natančno usmerjajo napore v obrambnem planiranju po posameznih obrambnih področjih – domenah.

2.) Na osnovi političnih usmeritev se skozi konsolidiran seznam *minimalnih zahtev zmogljivosti* (ang. Minimum Capability Requirements – MCR), vključno s morebitnimi primanjkljaji, določijo zahteve, ki morajo izpolniti kvantitativne in kvalitativne ambicije zavezništva iz političnih usmeritev.

3.) Naslednji korak, ki izhaja iz predhodnega oz. na osnovi minimalnih zahtev in ugotovljenih primanjkljajev, je *porazdelitev zahtev in določitev ciljev*. Korak se izvaja ob upoštevanju načela pravične porazdelitve bremena in razumnih izzivov med državami članicami zavezništva.

4.) Po usklajenih in porazdeljenih zahtevah in ciljih sledi pomemben korak obrambnega planiranja, t.j. *uspešne in pospešene implementacije* (ang. Facilitate Implementation). Ta korak pomaga prizadevanjem držav in pospešuje večnacionalna ter skupna prizadevanja, da usklajeno in pravočasno izpolnijo dogovorjene cilje ter prednostne naloge. V tem koraku so obrambni planerji osredotočeni na odpravljanje najpomembnejših zmogljivostnih primanjkljajev, ki jih poskušajo odpraviti z vzpodbujanjem zmogljivosti na nacionalni ravni in se nadaljujejo z izgradnjo skupnih večnacionalnih zmogljivosti, ki jih podpira skupno financiranje.

5.) V zadnjem koraku se *pregledajo rezultati* stopnje doseganja Natovih političnih ciljev, ambicij in z njimi povezanih ciljev zmogljivosti ter podajo povratne informacije oz. usmeritve za naslednji cikel obrambnega načrtovanja. Postopek pregleda se izvaja vsaki dve leti s t.i. pregledom obrambnega načrtovanja zmogljivosti (ang. Defence Planning Capability Survey – DPCS)⁹². (NDPP, 22. 5. 2013)

Iz zgoraj na kratko opisanega sodobnega Natovega pristopa k izgradnji vojaških in nevojaških zmogljivosti ter vse bolj poenotenega obrambnega načrtovanja držav članic je evidentno, da poskuša zveza Nato svoj vpliv na potek transformacije OS srednjeevropskih držav, v času ekonomske recesije in finančne krize še povečati.

Razlog vpliva zveze Nato na spremembe funkcij OS srednjeevropskih držav je najbolje prikazan na sliki, št. 3.12, kjer so nazorno predstavljena štiri Natova poslanstva. Med navedenimi poslanstvi je za moj predmet proučevanja še posebej pomembno 3. poslanstvo oz. »ekspedicijsko delovanje izven območja« ter z njim povezane pobude: a) premestljivost in uporabnost, b) C4ISR interoperabilnost (povezljivost), c) celoviti pristop ter č) SOF interoperabilnost (povezljivost specialnih sil). Vse navedene pobude so nastale z namenom zagotavljanja uspešnega izvajanja ekspedicijskega delovanja oz. operacij kriznega odzivanja, t.j. mirovnih operacij izven območja zveze Nato. To je po hladni vojni nova funkcija zveze Nato, s tem pa tudi premestljivega dela OS držav članic ter tudi držav članic programa PzM.

---

⁹² V Natu je nedavno končan 4. korak obrambnega načrtovanja, sledi zadnji 5. korak v katerem je tudi Slovenija morala odgovoriti na vprašalnik o pregledu obrambnega načrtovanja zmogljivosti (ang. Defence Planning Capability Survey - DPCS).

3.3.4 Večnamenskost sodobnih OS srednjeevropskih držav

V kontekstu razsežnosti razmerja med tehnologijo, obrambo in gospodarstvom je razvoj in uporaba dvonamenske tehnologije zgolj nujni, vendar nezadosten pogoj za večnamenskost OS. Splošno se ta izraz uporablja za prvine, ki se lahko vgrajujejo ali uporabljajo za več namenov (civilne in vojaške).

Zaradi že večkrat opisane spremembe mednarodnega varnostnega okolja in percepcije novih, pogosto nevojaških groženj, so se tudi v državah Srednje Evrope začela postavljati vprašanja o razmerju med funkcionalnim in socialnim imperativom OS. Našle so se tudi različne ustrezne rešitve o večnamenskosti (ang. multifunctionality) OS srednjeevropskih držav. Tudi v času hladne vojne so imele OS srednjeevropskih držav določeno multifunkcionalnost, vendar je bila zaradi izrazito izpostavljene vojaške grožnje funkcija vojaške obrambe nacionalne države ali držav članic obrambne zveze v celoti prioritizirana. Čeprav ob koncu hladne vojne za Srednjo Evropo ni bila značilno izražena kriza legitimnosti OS, so se morale skozi kasnejša obdobja številnih reform (transformacije) boriti za svoj del pozornosti oz. svoj delež državnega proračuna (javnih finančnih virov), kar še danes počno na različne, širši družbi sprejemljive načine.

Tudi OS srednjeevropskih držav so z večjim ali manjšim odstopanjem razširile področje svoje namembnosti in dejavnosti oz. funkcionalnosti. Po eni strani so, predvsem države članice zveze Nato, v svojih OS še vedno zadržale določene in omejene zmogljivosti za izvajanje vojaške obrambe nacionalne države (samostojno ali skupaj z zavezništvom) ter večji del premestljivih (ang. deployable) zmogljivosti za sodelovanje pri vojaški obrambi države članice zavezništva (v Srednji Evropi so sicer izjeme nevtralni Avstrija in Švica ter »demilitariziran« Liechtenstein). Po drugi strani pa so zaradi vse večje potrebe po zagotavljanju mednarodne varnosti v interesnem območju zveze Nato in EU večji delež svojih zmogljivosti razvijale za sodelovanje v mirovnih operacijah. Prav tako so z razširitvijo razumevanja funkcionalnosti OS začele razvijati tudi manj vojaške oz. vojaško-civilne zmogljivosti (t.i. dvo ali večnamenske zmogljivosti), ki se poleg klasične vojaške namembnosti uporabljajo tudi za izvajanje funkcij domače vojaške pomoči in interne varnostne naloge ter pri nalogah varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Dober primer večnamenske uporabe OS je primer uporabe 26. ameriške marinske ekspedicijske enote (26. US MEU) v Evropi leta 1999, kjer je enota v polletnem ciklusu opravila številne in raznovrstne naloge: od bojnih, stabilizacijskih, do humanitarnih oz. je

dejansko v kontinuiranem delovanju opravila celotni spekter delovanja sodobnih ekspedicijskih OS. Tako je 26. US Marine Expeditionary Unit (MEU) s svojimi Harrierji sodelovala v zračni kampanji zoper ZRJ, nato med prvimi vstopila v R Makedonijo kjer je albanskim beguncem iz Kosova pomagala, da so se vrnili na svoje domove. Z nalogo zavarovanja ameriškega sektorja so med prvimi, vstopili na Kosovo. Po opravljeni šestmesečni nalogi so enoto pri odhodu domov preusmerili v Turčijo in ji dodelili novo in povsem drugačno nalogo reševanja ob naravnih nesrečah, kakršna se je tedaj zgodila v Turčiji (Lloyd 2002, 16).

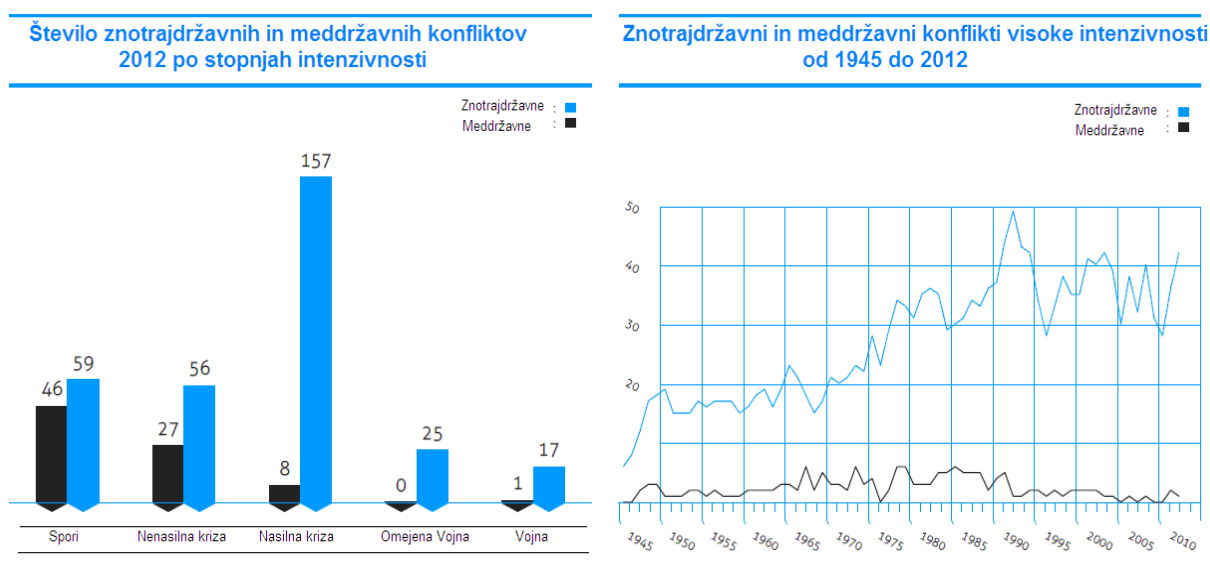
Prav večnamenskost ali multifunkcionalnost OS srednjeevropskih držav in s tem tudi SV je po mojem mnenju ustrezen odgovor na grožnje in izzive iz nepredvidljivega mednarodnega varnostnega okolja ter prav tako ustrezen odgovor za zagotavljanje legitimnosti OS v nacionalnem okolju (nacionalna vojaška obramba in pomoč pri zaščiti in reševanju).

4 **MIROVNE OPERACIJE KOT DEJAVNIK VPLIVA NA FUNKCIJE OBOROŽENIH SIL**

Mirovne operacije so po koncu hladne vojne, ko so se v Evropi bistveno spremenile varnostno-politične razmere, še posebej pa v 21. stoletju, postale pomembna tema v družboslovnem proučevanju varnosti in OS. K navedenemu so nedvomno pripomogle razpadle države in oboroženi konflikti v bližini Srednje Evrope (Balkan, Kavkaz) ter posledično spet aktivnejša vloga OZN v mednarodni skupnosti, pa tudi organizacije kolektivne obrambe (Nato, Zahodnoevropska unija), ki so se odločile za širitev območja svojega delovanja. EU, nekoč predvsem gospodarsko združenje, je tako začelo prevzemati tudi drugačne vloge. (Garb in drugi v Malešič 2010, 161)

Stockholmski mednarodni inštitut za mirovne študije (ang. Stockholm International Peace Reserch Institute – SIPRI) je kontinuirano spremljal in beležil dogajanje v številnih državah, ko so se te znašle v humanitarni krizi in v državah, v katerih se humanitarne krize lahko razvijejo. V preteklih dekadah so med lokalnim prebivalstvom tovrstni interni konflikti ali državljanske vojne povzročile več kot pet milijonov smrtnih žrtev ter še veliko več beguncev in razseljenih oseb. Na območjih humanitarnih kriz so se poleg ostalih varnostnih groženj, pogosto intenzivno širile raznovrstne nalezljive bolezni, ki lahko brez ustrezne preventivne in kurativne dejavnosti dosežejo tudi epidemijske ali celo pandemijske razsežnosti.

Graf št. 4.1: Meddržavni in znotrajdržavni konflikti

Vir: HIIK 2012

Prav tako Hiedelberg Institute for Conflict Research – HIIK ugotavlja, da število znotrajdržavnih konfliktov (graf, št. 4.1) po hladni vojni neprestano narašča in jih je bilo leta 2010 kar petkrat več kot meddržavnih (HIIK 2012).

Kot odgovor mednarodne skupnosti na varnostno nestabilnost širokega spektra so bile po hladni vojni v mednarodnopravnem okviru vzpostavljene številne mirovne operacije, katerih trend obsega je naraščal vse do leta 2008, ko je bilo na 34 različnih koncih sveta sočasno aktivnih kar 60 različnih mirovni operacij. V letu 2009 se je trend glede števila aktivnih operacij obrnil in padel na 54 delujočih mirovni operacij, vendar se je sočasno število angažiranih mirovnikov povečalo na 219 278 (SIPRI Yearbook 2010, 113). Pomemben je tudi podatek, da je v času hladne vojne bilo, pod okriljem OZN, vzpostavljenih 17 mirovni operacij. V obdobju po koncu hladne vojne, do leta 2013 je bilo vzpostavljenih kar 49 novih mirovni operacij (List of peacekeeping operations 1948 – 2013). Tako je obdobje po hladni vojni, v nasprotju od pričakovanj postalo obdobje številnih mirovni operacij. Nastal je nekakšen paradoks, ko je zmanjšanje politično-varnostne napetosti v svetu na eni strani privedlo do naglega krčenja OS srednjeevropskih držav, po drugi strani pa do njihove povečane angažiranosti v sodobnih kompleksnih mirovni operacijah (Grošelj 2007, 8).

Poleg povečanega števila konfliktov, ki jih je prinesel konec hladne vojne, obstajajo tudi drugi razlogi za povečanje števila vzpostavitvev mirovni operacij. V začetku devetdesetih, ko se je blokada med stalnimi članicami v VS OZN sprostila, se je namreč aktivnost OZN na področju mirovni operacij bistveno povečala.

Opisani trend angažiranja držav iz varnostno stabilnega sveta tako nikakor ni obšel v globalne in regionalne varnostne organizacije vse bolj vpetih države Srednje Evrope, saj so se po hladni vojni njihove OS ter v manjšem obsegu tudi civilna policija oz. žandarmerija vse bolj intenzivno in obsežno vključile v mirovne operacije.

Pripadniki OS iz srednjeevropskih držav so bili tako pogosteje kot v konfliktih visoke intenzivnosti angažirani v mirovni operacijah, v katerih so pretežno opravljali t.i. intervencijske naloge policijskega tipa, kot so: preprečevanje potencialnih oboroženih konfliktov, krepitev prava/zakonitosti oz. ponovne vzpostavitve javnega miru in reda, mediacije v nerešenih sporih, zaščita manjšin v primerih humanitarnih katastrof, organiziranje in opazovanje volitev, rekonstrukcija v vojni poškodovanih civilnih inštitucij in infrastrukture (Farrell v Baylis in drugi 2002, 288). Pri teh nalogah se OS ne soočajo s konvencionalnimi armadami, ampak gverilci, demonstranti, izvajalci etničnega, rasnega ali verskega nasilja/čiščenja, udeleženci državljanskih vojn ter vojnimi zločinci, ... (Žabkar 2004, 351,352).

Pojem mirovnih operacij (ang. Peace Operations) smo (tudi v slovenskem jezikovnem okolju – opomba I.C.) najpogosteje povezovali z OZN, čeprav izvira že iz časov Društva narodov, kjer naj bi s temi operacijami pravočasno in učinkovito opravili s slabimi varnostnimi razmerami v mednarodni skupnosti, ki so bile grožnja miru in varnosti (Rikhye, 1984, 1 v Grošelj 2007, 12). Čeprav mirovne operacije niso omenjene v ustanovni listini OZN, jih je leta 1965 generalna skupščina OZN z ustanovitvijo komiteja za mirovne operacije vseeno formalizirala kot eno izmed sredstev oz. orodij, ki so na razpolago OZN oziroma VS OZN (Grošelj 2007, 13). Mirovne operacije so pogosto omenjena in pomembna aktivnost mednarodnih in varnostnih organizacij ter držav, saj lahko države, ki v njih sodelujejo s svojimi OS, policijo, ekonomskimi ali drugimi zmogljivostmi dokazujejo svojo zavezanost mednarodni varnosti, miru in stabilnosti (Jelušič 2005, 11). V bistvu, kakor bomo videli pozneje, so mirovne operacije v tesni povezavi z globalnimi politikami, zato se pogosto zastavlja vprašanje, kakšna naj bo njihova vloga v mednarodnih odnosih (Bellamy in Williams 2004, 3).

Po koncu hladne vojne se glede mirovnih operacij pojavlja nekaj poimenovalnih zagat, saj smo jih zgodovinsko in kulturno razumeli zlasti v kontekstu OZN, vendar po koncu hladne vojne potekajo tudi pod okriljem ali bolje rečeno v izvedbi nekaterih drugih mednarodnih regionalnih organizacij (Nato, EU, OVSE, OAE/AU, ...) včasih z ali celo brez avtorizacije OZN (Jelušič, 2005, 14). Kljub navedenemu se je potrebno zavedati, da današnji sistem kolektivne varnosti v okviru OZN tvori ključno pravno in politično podlago za izvajanje sodobnih mirovnih operacij (UN DPKO 2008).

Današnje mirovne operacije so, tako (Guéheneno J.M. v Jones 2010, 6), večplastni in kompleksen fenomen, zato je tudi opredelitev termina sodobnih mirovnih operacij dokaj kompleksna in zahtevna naloga.

Kot izhodišče razumevanja mirovnih operacij in njihovega razvoja, ki se je oblikovalo v OZN ob koncu hladne vojne (1990), lahko navedemo definicijo, kjer so mirovne operacije tiste: »...v katerih sodeluje vojaško osebje, ki nima pooblastil vsiljevanja, s ciljem pripomoči k ohranjanju oz. obnovitvi mednarodnega miru in varnosti na območju spopadov. Te operacije so prostovoljne in temeljijo na pristanku in sodelovanju sprtih strani, ciljev ne dosežajo z uporabo oborožene sile, kar jih ne uvršča v operacije vsiljevanja, opredeljene v 42. členu UL OZN«. Iz navedene definicije je razvidno, da razumevanje mirovnih operacij v bistvu še ustreza razumevanju t.i. "vestfalske ureditve" mednarodne skupnosti, saj v celoti upošteva suverenost nacionalnih držav (*realizem*), v reševanje konfliktov pa vključuje zgolj vojaško osebje.

Fetherstonov (1994) že govori o t.i. »conflict managementu«, kjer prvič mirovne operacije opredeli kot »... sredstvo preprečevanja, zadrževanja, umirjanja in končanja sovražnosti med

državami s pomočjo posredovanja tretje miroljubne strani, ki je mednarodno organizirana in vodena ter uporablja mednarodne vojaške in policijske sile ter civiliste pri obnovi in ohranjanju miru» (Fetherson 1994, 3-4). Podobno definicijo mirovnih operacij opredeli tudi Mednarodna mirovna akademija, ki pa se poleg konflikta med državami že ukvarja s konflikti znotraj posameznih držav, kjer prav tako predvideva posredovanje mednarodne skupnosti. Mirovne operacije tako presežejo svojo, do tedaj prevladujočo vojaško naravo, saj lahko v njih sodelujejo tudi civilisti. Še vedno pa temeljijo na privolitvi sprtih strani, nepristranskosti in minimalni uporabi sile⁹³. (Grizold, Ferfila 2000, 201)

Grizold (2001) je predstavil posodobljeno definicijo mirovnih operacij, saj natančneje opredeli različne aktivnosti, ki sodijo v mirovne operacije. Grizold je pri svoji definiciji sledil tradicionalnemu oz. t.i. vestfalskemu razumevanju mirovnih operacij, ki temeljijo na privolitvi sprtih strani, nepristranskosti in minimalni uporabi sile ter imajo avtorizacijo VS OZN. Grizold tako vseh aktivnosti držav ali mednarodnih organizacij brez avtorizacije VS OZN ne definira kot mirovne operacije, temveč so mirovne operacije *»...dejavnost OZN, ki vključuje uporabo oboroženih sil, vendar brez uporabe prisilnih sredstev, z namenom ohranitve ali vzpostavitve miru in varnosti na konfliktnih območjih v mednarodni skupnosti. So svojevrsten kompromis med sredstvi za mirno reševanje sporov in mehanizmi vojaškega posredovanja, operacionaliziranimi z mandatom mirovnih sil OZN v vsakem konkretnem primeru«* Grizold (2001, 152). V tej definiciji Grizold opredeli tri ključne funkcije mirovnih sil OZN: a) vojaške naloge, b) politične naloge in c) civilno-vojaške naloge.

Sodobno in obsežnejšo definicijo, s katero docela opiše kompleksnost sodobnih mirovnih operacij (in misij) podaja Jelušičeva (2005, 14), ki mirovne operacije opredeli kot *»... Vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti za vzpostavitev ter ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno, da: imajo mednarodni mandat, praviloma s strani VS OZN; jih izvajajo mednarodne organizacije, regionalne organizacije ali ad hoc koalicije držav; jih izvajajo sile in osebje v večnacionalni sestavi; potekajo v dobro lokalnega prebivalstva in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi ozemlja; potekajo tako, da povzročajo čim manj škode in ob uporabi minimalne sile«*.

Mirovne operacije so za subjekte mednarodnih odnosov pomembne tudi zato, ker na ta način dokazujejo svojo zavezanost k mednarodni varnosti, miru in stabilnosti.

---

⁹³ Čeprav formalno tovrstne operacije v UL OZN niso opredeljene, jih večina raziskovalcev umešča med 6. poglavje (Mirno reševanje sporov) in 7. poglavje (Vsiljevanje miru) UL OZN. Med vojaškimi poveljniki pa se pogosto omenja t.i. » poglavje 6,5« UL OZN.

4.1 Zgodovina mirovnih operacij – vloga OZN

Čeprav poleg OZN obstajajo še drugi izvajalci mirovnih operacij, bom za jasnejšo in nedvoumno sliko o mirovnih operacijah in vlogi OZN kot najbolj legitimne svetovne varnostne organizacije predstavil kratko zgodovino nastanka in poteka (zgolj nekaterih najpomembnejših, prelomnih) mirovnih operacij pred, v in po hladni vojni.

Že pred ustanovitvijo OZN so bile v Evropi, običajno v okviru mirovnih pogodb po koncu vojne, dogovorjene večnacionalne vojaške aktivnosti za vzpostavitev ali varovanje meddržavnih meja. Včasih so bile v soglasju z drugimi državami izvedene kot ekspedicijske operacije ene velesile.⁹⁴ Meja med mirovnimi operacijami za mednarodno stabilnost in operacijami v imperialistične namene torej ni bila povsem nedvoumna.⁹⁵ Po koncu prve svetovne vojne je bilo pod okriljem Društva narodov (DN) izvedenih več operacij, vezanih za mirovne sporazume z namenom utrjevanja meja evropskih držav (ozemlje Koroške, nemška dežela Saarland). (Jelušič 2005, 15)

Mirovne operacije, kakršne smo poznali v hladni vojni, so vstopile v t.i. moderno fazo šele z ustanovitvijo OZN, leta 1945. Čeprav v ustanovni listini ZN (UL OZN), temeljnem ustanovitvenem aktu te organizacije, mirovne operacije kot termin sploh niso omenjene, je bilo pri oblikovanju navedenega temeljnega dokumenta OZN zamišljeno, da bodo velike sile oz. t.i. stalne članice VS OZN imele kot najodgovornejše vodilno vlogo pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti. V šestem poglavju UL OZN so v 33. in 38. členu predvidena diplomatsko-pravna sredstva ali mehanizmi mirnega reševanja sporov, kot so pogajanja, anketa, posredovanje, sprava ter rabsodništvo po lastni izbiri strank v sporu. V sedmem poglavju UL OZN so od 39. do 51. člena predvidene akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru, in agresivnih dejanj. Ukrepi se nanašajo na sankcije in prisilne akcije. Tako 41. člen predvideva uvedbo sankcij zoper državo kršiteljico v obliki prekinitve gospodarskih, komunikacijskih, telekomunikacijskih in diplomatskih odnosov. Če se sankcije iz 41. člena izkažejo za neustrezne, kar se je po koncu hladne vojne dejansko večkrat zgodilo, lahko VS OZN po 42. členu izvede ukrepe z zračnimi, pomorskimi in kopenskimi silami v obliki demonstracije sile ali blokade ali pa druge ukrepe. 45. člen UL OZN predvideva izvršitve meddržavne prisilne akcije, za katero načrte izdelata odbor vojaškega štaba, ki operacijo tudi vodi. Vse članice OZN so zavezane, da bodo na poziv VS OZN prispevale potrebne (vojaške) sile. Dejansko se izkaže,

---

⁹⁴ Švedske mirovne sile v deželi Schleswig-Holstein (1848 – 1849).

⁹⁵ Odobritev berlinskega kongresa 1878 za avstro-ogrsko okupacijo in aneksijo Bosne in Hercegovine.

da mirovne operacije ne sodijo v nobeno od omenjenih kategorij. Zato jih danes umeščamo med šesto in sedmo poglavje UL OZN, saj so takšne, da so nekje vmes med diplomatsko-pravnimi, vendar povsem nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi reševanja sporov ter vojaško-nasilnimi sredstvi reševanja mednarodnih sporov. (UL OZN 1945, 33. – 51. člen)

V obdobju od 1945 do 1987 je OZN izvedla 13 operacij ohranjanja miru, v obdobju 1988-1996 je bilo vzpostavljenih kar 29 novih operacij (Ramsbotham in Woodhouse v Jelušič 2005, 19). V času hladne vojne oz. od leta 1947 dalje so bile mirovne operacije v resnici odraz nesposobnosti VS OZN, da bi s soglasjem vseh stalnih članic oblikoval klasične operacije vsiljevanja miru, kot jih predvideva sedmo poglavje UL OZN. Pugh (1997, 134-136) zato meni, da je povečanje števila tovrstnih operacij po hladni vojni poleg večjega soglasja v VS OZN neposredna posledica: 1) napak v svetovni politiki, 2) neuspeha mednarodnih organizacij pri reševanju strukturnih problemov na globalni ravni ter 3) želje razvitih držav, da zadržijo in omejijo širjenje problemov, ki bi jih lahko prizadeli. Potrebno je še dodati strah pred ekstremnimi konflikti in zavarovanje lastnih vojakov.

Pri proučevanju in obravnavi mirovnih operacij zaradi uporabe različnih kriterijev razvrščanja obstaja več tipologij. Oprl se bom na razvrščanje Jelušičeve (2005, 17), ki razdeli obdobje od leta 1947, ko je nastala prva pobuda za morebitno mirovno operacijo (operacijo za ohranjanje miru) v okviru OZN, pa do danes na tri ključne (razvojne) faze mirovnih operacij, ki jih v nadaljevanju predstavim.

4.1.1 1. faza – od 1947 do 1956

Za to obdobje je značilno, da se razvijajo predvsem opazovalne misije z manjšim številom vojaških oseb, praviloma z bolj diplomatskimi kot vojaškimi pooblastili. Vojaške osebe so predvsem častniki kot opazovalci različnih mirovnih procesov, procesov razoroževanja in izpolnjevanja sklenjenih sporazumov. Opazovalci sicer imajo osebno oborožitev, ki pa ima zgolj simbolno vrednost. Takšne opazovalne misije so bile običajno dobro podprte z logističnimi enotami, redkeje ali samo občasno pa z oboroženimi pehotnimi (motoriziranimi) enotami, ki niso bile namenjene in opremljene za dolgotrajnejše spopade s sprtimi stranmi. Njihovo orožje je bilo na osnovi načel uporabe sile (ang. Rules of Engagement) predvsem namenjeno njihovi samoobrambi in zaščiti osebja ZN. Naloga opazovalcev je bila zgolj zbiranje in analiziranje informacij iz območja operacije ter posredovanje le teh generalnemu sekretarju in VS OZN.

Zaradi državljanske vojne v Grčiji je bila leta 1947 oblikovana pobuda za posebni odbor OZN na Balkanu (angl. United Nations Special Committee on the Balkans – UNSCOB). 29. maja 1948 je bila ustanovljena prva opazovalna misija ZN z namenom nadzirati arabsko-izraelski konflikt v Palestini (angl. United Nations Truce Supervision Organization – UNTSO).⁹⁶ To je prva in hkrati najdalgotrajnejša mirovna operacija, saj poteka še danes. Od leta 1998 v njej sodelujejo kot opazovalci tudi častniki SV. Prav tako je leta 1948 zaradi indijsko-pakistanskega spora glede Kašmirja VS OZN ustanovil komisijo ZN za Indijo in Pakistan (angl. United Nations Commission for India and Pakistan – UNICIP) z nalogo posredovanja v sporu. Po prekinitvi ognja leta 1949 je komisija prešla v sestavo opazovalne misije (angl. United Nations Military Observer Group in India and Pakistan – UNMOGIP), ki prav tako deluje še danes. (Jelušič 2005, 17)

Za prvo fazo razvoja mirovnih operacij je značilno, da v celoti ohranjajo vestfalski koncept mednarodnih odnosov in so strogo državocentrične. Torej je bila tedaj, gledano z današnjega zornega kota, pri vzpostavitvi in izvajanju mirovnih operacij suverenost države še pomembnejša od spoštovanja temeljnih človekovih pravic. Navedeno uvršča tedanje mirovne operacije v teorijo *realistične* varnostne paradigme.

4.1.2 2. faza – od 1956 do 1988

Kot odgovor na krizo v Sueškem prekopu je bila na Sinajskem polotoku leta 1956 ustanovljena prva mirovna operacija, poimenovana kot operacija za ohranjanje miru (angl. Peacekeeping Operations), UNEF1 (angl. United Nations Emergency Force 1), katere namen je bil nadzorovati premirje in umik francoskih, britanskih ter izraelskih OS iz Egipta. To je bila prva oborožena mirovna operacija, katere pripadniki so uspešno pomagali ohranjati mir do naslednje arabsko-izraelske vojne leta 1967. Na istem kriznem območju je bila leta 1974 ustanovljena opazovalna operacija UNDOF (angl. United Nations Disengagement Observer Force), ki deluje še danes. Po invaziji izraelskih OS v južni Libanon je bila leta 1978 ustanovljena operacija UNIFIL (angl. United Nations Interim Force in Lebanon) z nalogo nadziranja umika izraelskih OS ter pomoči pri ponovni vzpostavitvi libanonske oblasti na državnem ozemlju.

---

⁹⁶ Po resoluciji ZN iz leta 2002 se mednarodni dan pripadnikov mirovnih operacij ZN praznuje 29. maja v spomin na leto 1948, ko je z namenom nadzora nad arabsko-izraelskim konfliktom v Palestini VS OZN ustanovil prvo mirovno operacijo UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization).

Ko je belgijska kolonija Kongo leta 1960 zašla v državljansko vojno, je bila ustanovljena operacija ONUC (angl. United Nations Operation in Congo), ta predstavlja operacijo, ki je bistveno utemeljila praktični in normativni okvir ohranjanja miru pod OZN. Operacija pomeni prelomnico v zgodovini mirovnih operacij. Tako (Ramsbotham in Woodhouse 1999, xiii v Jelušič 2005, 18) navajata tri glavne razloge, in sicer: 1) OZN je morala sodelovati v neznanem okolju, kjer državne ustanove dejansko niso več delovale; 2) to je bila prva operacija z velikim številom civilnih udeležencev ter s prvo udeležbo civilnih policistov; 3) operacija je zelo vzpodbujala vprašanje uporabe sile po sedmem poglavju UL OZN. Čeprav je bil prvi mandat operacije namenjen ohranjanju miru, je VS OZN ob spoznanju, da s takšnim mandatom ne more doseči zastavljenih ciljev, odobril bolj robustno uporabo oborožene sile.

Naslednja mirovna operacija, ki je bistveno determinirala obdobje 2. faze mirovnih operacij, je bila operacija iz leta 1964 UNIFYCYP (angl. United Nations Peacekeeping Force in Cyprus). Po dekolonizaciji otoka Cipra izpod britanske oblasti je sledil izbruh nasilja med grško in turško skupnostjo. UNIFYCYP naj bi preprečila obnovitev oboroženih spopadov in nadzirala premirje na razmejitveni črti med obema skupnostma. Operacija, v kateri je sodelovala tudi SV, traja še danes. (Jelušič 2005, 17-19)

V času hladne vojne je bilo vzpostavljenih še nekaj mirovnih operacij, ki pa za predmet proučevanja niso pomembne, saj na razvoj in načela mirovnih operacij niso imele večjega vpliva. Odraz blokade VS OZN ter blokavske konfrontacije je pomenilo, da je ob koncu hladne vojne, leta 1988 potekalo le še pet mirovnih operacij.

V tradicionalnih operacijah hladne vojne, ki so bile praviloma dolgotrajne, je bil mandat večinoma povezan s praviloma eno glavno nalogo – razmejevanje ali/in opazovanje sprtih strani. Tudi za drugo fazo razvoja mirovnih operacij je še značilno, da v celoti ohranjajo vestfalski koncept mednarodnih odnosov in da je bila suverenost države pomembnejša od spoštovanja temeljnih človekovih pravic. Butros Butros Gali (1992, 3) v poročilu »Dnevni red za mir« ugotavlja, da so velesile do leta 1990 dale veto v VS OZN kar v 279 primerih.

4.1.3 3. faza – od 1988

Po letu 1988 oziroma po koncu hladne vojne (1989) ni prišlo zgolj do naglega naraščanja števila mirovnih operacij OZN in tudi drugih regionalnih varnostnih organizacij, temveč so se tudi močno spremenili mandati mirovnih operacij, ki postajajo vse bolj robustni, omogočajo

uporabo vojaške sile za doseg cilja operacije,⁹⁷ same operacije pa vključujejo številne nove naloge, zelo heterogeno sestavo sil in zmogljivosti (OS, civilna policija, diplomati, civilne osebe, nevladne organizacije). Zaradi spremenjenih mednarodnih varnostno-političnih razmer ter povečanja števila konfliktnih področij – oboroženih spopadov in povečanega interesa OZN, da sodelujejo pri graditvi miru, postanejo po koncu hladne vojne mirovne operacije najbolj vidna naloga OZN. Jelušičeva (2005, 22) navaja tudi, da se je v nekaterih primerih mirovni operacij iz 3. faze načelo soglasja sprtih strani, kot pogoj za delovanje VS OZN, opuščalo, kar je z uveljavitvijo mandata operacije po VII. poglavju UL OZN povsem razumno.⁹⁸ V tem obdobju se je povečala pripravljenost za uporabo sile, ki je bila v mirovni operacijah prve generacije dopustna zgolj v samoobrambi. Za predmet proučevanja je pomembno dejstvo, da v teh operacijah sodelujejo članice VS OZN in tudi članice OZN, ki jim je še do nedavnega ustava prepovedovala pošiljanje vojakov v tujino (npr. iz Srednje Evrope Nemčija) medtem ko je Švica spremenila svojo politiko napotitve neoboroženih pripadnikov v mirovne operacije v politiko pošiljanja v samoobrambne namene oboroženih pripadnikov OS. (Jelušič 2005, 22)

Lahko se strinjam s posameznimi kritiki, ki menijo, da je OZN neučinkovita v notranjih konfliktnih in državljanskih vojnah z uporabo samo tradicionalnega razmejevanja sprtih strani in z opazovanjem premirja. Na ta način se konflikt ne reši, temveč zgolj zamrzne ali latentno celo poglubi. Po drugi strani pa bo za oceno uspešnosti drugačnega tipa mirovni operacij potrebno počakati še določeno obdobje, ko se bo videlo, kako so posamezne operacije 3. faze učinkovite (ZR Jugoslavija, Irak, Afganistan, Libija).

Druga skupina kritikov pa opozarja, da je mešanje vojaških, humanitarnih in političnih ciljev v mirovni operacijah lahko nevarno in da je treba operacije omejiti na enostavne razmejitvene vloge tradicionalnega vzdrževanja miru. Po njihovem mešanje ciljev vodi v pristranskost mirovni sil, pogosto tudi v napačno uporabo OS za namene, ki niso strogo vojaški. Pogosto pa se tudi pokažejo razlike v političnih ciljih držav, ki prispevajo kontingente v operacijo (angl. Troop Contribution Nation -TCN). (Jelušič 2005, 19)

V času hladne vojne vojaško-obrambne zveze pri izvajanju mirovni operacij niso imele pomembnejše vloge oziroma interesa. Konec hladne vojne pa je zvezo Nato kot preživelo vojaško-obrambno zvezo zaradi lastnega preživetja prisilil k preoblikovanju oz. širjenju svojega poslanstva tudi na področje mednarodnega miru in varnosti, torej tudi izven meja

---

⁹⁷ V času od 1988 do 1996 je bilo vzpostavljenih kar 29 novih mirovni operacij (Ramsbotham in Woodhouse v Jelušič 2005, 19).

⁹⁸ V notranjih konfliktnih in državljanskih vojnah je težko dobiti soglasje vseh sprtih strani.

zavezništva. Tako so za Nato postale mirovne operacije ena njegovih novih funkcij in dejansko ena ključnih oblik zagotavljanja mednarodne varnosti in miru.

Medtem ko Jelušičeva mirovne operacije 3. faze poimenuje tudi mirovne operacije *druge generacije*, ta termin ni povsem soglasno sprejet, saj posamezni avtorji (Bellamy 2004, 22; Grošelj (2007, 77) tovrstne operacije poimenujejo »razširjene mirovne operacije« (ang. Wider Peacekeeping).

Za 3. fazo mirovnih operacij je značilno, da že presegajo ozek vestfalski vojaško-diplomatski okvir delovanja, saj v ospredje postavlja potrebe posameznika in ne več zgolj suverenost držav, kot je to značilno za mirovne operacije 1. in 2. faze. Operacije 3. faze, tako Grošelj (2007), predstavljajo korak k redukciji hegemonije držav in koncepta suverenosti v mirovnih operacijah. Richmond (2004) je mnenja, da obstaja tudi t.i. *tretja generacija* mirovnih operacij, torej 4. faza, za katere je značilna v nalogi že večkrat omenjena kompleksnost in večdimenzionalnost, kar predstavlja ključno razvojno fazo mirovnih operacij. V njih je obseg in pomen civilnega dela enak ali celo večji v primerjavi z vojaškim.

Pomembno se mi zdi omeniti, da v zadnjem obdobju ni opazen zgolj trend povečanja števila operacij ohranjanja miru, ampak tudi trend njihovega vsebinskega preoblikovanja. Tako je Segal (1994, 3) menil, da gre predvsem za premik k sodobnim operacijam ohranjanja miru z večjo stopnjo prisile pri vzpostavitvi miru (vsiljevanje miru).

4.2 Tipologija mirovnih operacij

Po koncu hladne vojne se je uveljavila nova razširjena tipologija mirovnih operacij avtorja Marracka Gouldinga, ki operacije natančneje opredeli glede na intenzivnost uporabe sile in glede na stopnjo razvitosti državne infrastrukture v »sprejemnicah mirovnih sil«. Kompleksnost in narava mandata s privolitvijo sprtih strani, je tudi izhodišče tipologije, ki jo navaja Jelušičeva (2005). Po tej tipologiji deli mirovne operacije na tradicionalne in kompleksne. (Jelušič 2005, 20-23)

Tako imamo na eni strani tip mirovnih operacij, ki temeljijo na predpostavki, da ni sovražnika - so le sprte strani, po drugi strani pa imamo mirovne operacije, ki so posledica mehanizmov kolektivne varnosti, za katere Grizold (1999, 44) trdi, da pomenijo kaznovalni kooperativni proces, ki se aktivira zaradi določanja skupnega sovražnika. V primeru slednjih je mirovnim silam vsaj v začetni fazi operacije nemogoče ohraniti status nepristranskosti, kar pa

predstavlja specifično in zahtevno funkcijo OS, ki so namenjene za izvajanje takšne kompleksne mirovne operacije.

V kontekstu zgoraj navedene tipologije in močno pospešenega procesa globalizacije ter tendence po globalni uveljavitvi postulatov liberalne demokracije sta se po hladni vojni zaradi vključevanja regionalnih varnostnih organizacij (Nato, EU, OAE/AU, ...), namen in cilj sodobnih kompleksnih mirovni operacij zelo spremenila. V času hladne vojne je bil cilj mirovni operacij ohranjanje svetovnega miru in varnosti med suverenimi⁹⁹ državami. Ta cilj je sedaj skozi izvajanje mirovne operacije uveljavljanja liberalno-demokratske družbene ureditve nadomestil cilj zagotavljanja miru in varnosti (človekovih pravic, humanitarne krize ....) znotraj (ne)suverenih držav (Bellamy in Williams 2004, 1). Sprememba naj bi bila, kot ugotavljajo (Bellamy, Williams in Griffin 2004, 17), pogojena s prevladujočim konceptom mednarodnih odnosov, kjer izstopata do nedavno prevladujoči vestfalski¹⁰⁰ in vse bolj uveljavljen post-vestfalski koncept, ki pa imata vsak svoje videnje mirovni operacij.

Države Srednje Evrope se zavedajo, da je po koncu hladne vojne močno narasla potreba po obsežnem sodelovanju v sodobnih kompleksnih mirovni operacijah. Angažiranost OS srednjeevropskih držav in drugih vladnih in nevladnih organizacij v mirovni operacijah se je tako povečala. Duffield (1997) ugotavlja, da je to posledica modifikacije Kantove ideje demokratičnega miru v svetu, ki je mogoč samo s promocijo in uveljavitvijo demokracije in posledično tržno neoliberalne ekonomije ter načela pogojene pomoči.¹⁰¹ Post-vestfalski koncept mednarodnih odnosov tako dejansko spremeni cilj mirovni operacij. Ta sedaj pomeni izgradnjo, promocijo oziroma zaščito liberalnih demokracij, tržnega gospodarstva in družb v nemirnih predelih sveta. (Duffield v Grošelj 2007, 59)

Mnenja o tem, kateri koncept mednarodnih odnosov je najustreznejši so danes še neenotna, tako v akademskih krogih kakor v mednarodni skupnosti. Post-vestfalski koncept izhaja iz človekove varnosti in človekovih pravic, ki igrajo ključno vlogo pri preseganju načela neintervencije v notranje zadeve suverenih držav, medtem ko vestfalski koncept ohranja državocentričnost oziroma državno suverenost kot ključni objekt varnosti (Bellamy in Williams 2004, 3).

---

⁹⁹ Za sprte države niti ni bilo pomembno, kakšno politično ureditev imajo (demokratično, socialistično, versko fundamentalno nedemokratično diktaturo, ...).

¹⁰⁰ Vestfalski koncept predvideva, da v slučaju meddržavne vojne manj liberalnih držav nastopijo okoliščine za mirovno operacijo, ki je običajno pod okriljem OZN, ki na podlagi privolitve sprtih strani, nepristranskosti in minimalne uporabe sile vzpostavi in vzdržuje stanje, ki sprtim stranem omogoča iskanje in doseganje dolgoročne rešitve spora (Grošelj 2007, 58). To so bile t.i. klasične mirovne operacije v času hladne vojne.

¹⁰¹ Pomoč se namreč pogojuje z uveljavitvijo načel liberalne demokracije in tržnega neoliberalnega gospodarstva.

Z vidika spremembe/širitve funkcij OS je nedvomno post-vestfaltski model, bolj značilno vplival na spreminjanje slednjih, kakor vestfaltski.

Samo razvrščanje in terminološko opredeljevanje mirovnih operacij je prav tako stalen in spreminjajoč pojav. V nadaljevanju bom poskušal s pomočjo terminologije poenostaviti vrste/tipe mirovnih operacij, ki jih danes uporabljamo v varnostni in obrambni sferi.

Fetherstonova (1994, 3-4), ki je sicer sledila tradicionalnemu razumevanju mirovnih operacij, je ugotovila, da so po hladni vojni mirovne operacije postale vse bolj kompleksne in multidimenzionalne, zato je tipologijo iz Ghalijeve »Agende za mir« nadgradila z opredelitvijo štirih tipov mirovnih operacij glede na raven pristanka in nepristranskosti, in sicer: a) ohranjanje miru, b) izgradnja miru, c) vzpostavljanje miru ter č) vsiljevanje miru. Fetherstonova (1994, 19-20) je prav tako ugotovila, da je konec hladne vojne prinesel pomembne spremembe v praksi mirovnih operacij, med katerimi izstopa njihova multidimenzionalnost. Zato jih je opredelila kot multidimenzionalne, ki povezujejo do tedaj ločene aktivnosti vzpostavljanja miru, izgradnje miru in tradicionalnega ohranjanja miru v skupni okvir, ki vključuje vojaške, politično-oblastne in civilne funkcije¹⁰².

Podobno tipologijo je poleg drugih priznanih avtorjev na osnovi Brahimijevega poročila (2000) v (Capstone Doktrino 2008, 17-20) (slika, št. 4.1) izdala sama OZN, ki mirovne operacije razvršča na:

a) *Preprečevanje konfliktov* (ang. Conflict prevention) vključuje strukturne ali diplomatske ukrepe, da preprečuje eskalacijo znotrajdržavnih, meddržavnih napetosti in sporov v nasilen konflikt. V idealnem primeru bi operacija morala graditi na strukturiranem zbiranju informacij in zgodnjem opozarjanju ter temeljiti analizi dejavnikov nastanka konflikta. Dejavnosti preprečevanja konfliktov lahko vključujejo t.i. dobre usluge generalnega sekretarja OZN, preventivno diplomacijo in ukrepe za izgradnjo zaupanja.

b) *Graditev miru* (ang. peacemaking) predstavlja kurativen in praviloma dolgoročen ter vseobsežen diplomatski proces (diplomatski ukrepi), saj se po pojavu sovražnosti želi z miroljubnimi sredstvi, preko mirovnega procesa doseči prekinitev ognja ali konec sovražnosti, sklenitev sporazuma in reševanje problemov, ki so pripeljali do konflikta.

c) *Vsiljevanje miru* (ang. peace enforcement) je oblika kolektivne vojaške akcije. Njeno bistvo je razporeditev vojaških sil na ogroženem območju, do katerega pride brez soglasja sprtih strani. Glavni cilj tovrstnih operacij je preprečiti, če je potrebno tudi z nasilnimi sredstvi, eskalacijo kriznih razmer. Sodelujoče sile so opremljene za omejene, vendar lahko tudi

---

¹⁰² Delo Fetherstonove je pomembno z vidika zaznavanja kompleksnosti in multidimenzionalnosti sodobnih mirovnih operacij ter nalog, ki jih morajo opravljati sodobne OS.

ofenzivne vojaške operacije (primer korejske in zalivske vojne) (Maloney 1996 v Kotnik 2000, 179).

Vsiljevanje miru je grožnja s prisilnimi sredstvi (različne sankcije) ali vojaško posredovanje z uporabo vojaške sile (lahko tudi spopad visoke intenzivnosti). Za tovrstne vojaške akcije je pomembna mednarodna odobritev (mandat). Vojaška sila je uporabljena z namenom, da bi prisilili določen subjekt k spoštovanju mednarodnih norm in resolucij. Glavni namen je doseči ali ohraniti mir na takšen način, ki je sprejemljiv za mednarodno skupnost. Da bi se akcija uspešno in verodostojno zaključila, je torej potrebno izpolniti mednarodne resolucije (Hunter 1993 v Kotnik 2000, 179).

Bistveno drugačna pa je narava operacij vsiljevanja miru v primerjavi z naravo operacij ohranjanja miru, saj gre v tem primeru za povsem jasno vojaško intervencijo proti nekemu subjektu, pri čemer ne moremo več govoriti o nevtralnosti, saj so mednarodne sile ena od strani v spopadu (Allen s sodelavci 1993, 56-58).

č) *Ohranjanje miru* (ang. peacekeeping) je najbolj preizkušeni način reševanja vojaških konfliktov v mednarodni skupnosti, ki se je uveljavil v preteklih 50 letih. Za te operacije je značilna začasna prisotnost večnacionalnih mirovniških sil (vojaških, policijskih in tudi civilnih) z omejenimi pooblastili delovanja na območju konflikta po dogovorjeni prekinitvi ognja, in sicer s privolitvijo ali na zahtevo vseh sprtih strani, da bi: (1) izvajali ali nadzorovali izvajanje sporazumov o nadzoru konflikta (prekinitvev ognja, ločitev sil, oblikovanje tamponskih con, nadzor razmejitenih črt, omejevanje obsega sil, razoroževanje vojskujočih strani, itd.); (2) razreševali konflikte (delno ali celovito); (3) zaščitili begunce in (4) razdelili humanitarno pomoč. Gre za nebojne vojaške operacije (razen v primeru samoobrambe), ki jih v skladu z mednarodnim mandatom izvajajo enote OS držav, ki niso vpletene v konflikt, da bi omogočale uresničevanje sporazuma o premirju (Kotnik 2000, 175).¹⁰³ Dandeker in Gow (1997) ter Capstone Doctrine (2008,18) zaradi znotrajdržavnih konfliktov poudarjata naslednje značilnosti sodobnih operacij za ohranjanje miru: (1) privolitev sprtih strani je vse manj pomembna, saj je njihova legitimnost vse bolj odvisna od ustreznih resolucij VS OZN; (2) kontekst sodobnih operacij ohranjanja miru je v primerjavi z operacijami vsiljevanja miru manj jase, v primerjavi s klasičnimi operacijami ohranjanja miru pa kompleksnejši; (3) neprisilni ukrepi so po potrebi dopolnjeni s prisilnimi; (4) zaradi večje sovražnosti okolja in ker ne gre več samo za bojno delovanje v samoobrambi, je potrebno zagotoviti obsežne in z večjo

---

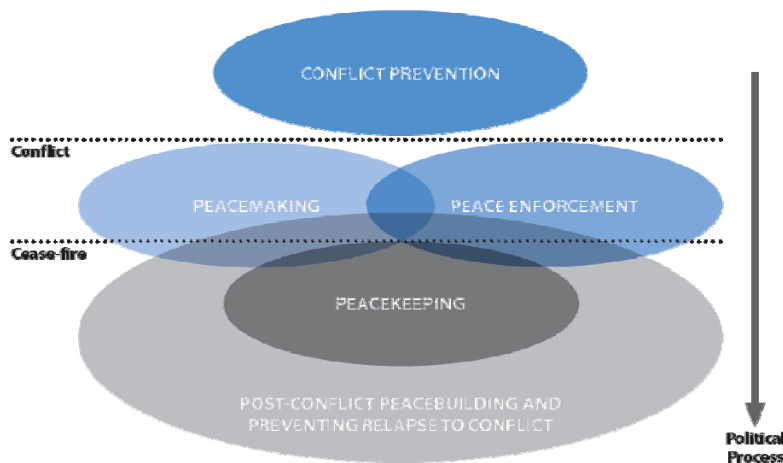
¹⁰³ Uspeh operacij ohranjanja miru je odvisen od dveh temeljnih pogojev: (1) pripravljenosti sprtih strani za spoštovanje premirja in (2) ohranitve nevtralnosti mirovniških sil, ki so razmeščene med obema sprtima stranema.

ognjeno močjo opremljene mirovne sile¹⁰⁴; (5) zaradi kompleksnosti mirovnih operacij je potrebno ustrezno sodelovanje z drugimi nevladnimi akterji, humanitarnimi organizacijami, mediji¹⁰⁵ (Dandeker in Gow 1997, v Kotnik 2000, 178).

d) *Izgradnja miru* (ang. Peacebuilding) je logistična nadgradnja operacij ohranjanja in vzpostavljanja miru in zadnja stopnja mirovnega posredovanja. Nanaša se na diplomatske in vojaške ukrepe po koncu konflikta. Glavni namen je ustvarjanje pogojev za trajno zagotavljanje miru, zato so v ospredju (1) utrjevanje struktur, ki so sposobne zagotoviti politično stabilnost; (2) odpravljanje destruktivnih posledic konflikta (graditev infrastrukture, vzpostavljanje institucij...) in (3) reševanje ekonomskih, družbenih, kulturnih in drugih težav znotraj posamezne države ali mednarodne skupnosti. Gre za izvajanje ukrepov zaboljšanje medsebojnega zaupanja med bivšimi nasprotniki in ustvarjanje pogojev za obojestransko sodelovanje ter na ta način preprečevanje možnosti ponovnega izbruha konflikta. Zato v veliki meri zahteva delo civilnega osebja, pomembno vlogo v njem pa igra tudi strokovna vojaška pomoč.¹⁰⁶

Slika, št. 4.1: Vrste mirovnih operacij OZN

Figure 1 Linkages and Grey Areas

Vir: Capstone Doctrin (2008, 19)

¹⁰⁴ V operacijah ohranjanja miru ni nič bolj nevarnega kot zahteva, naj enote uporabijo silo, tudi če njihova struktura tega ne omogoča. Zato se morajo sile, oblikovane in opremljene za operacije ohranjanja miru, izogibati nalogam vsiljevanja miru. Zaradi popolnega pomanjkanja težkega orožja je ognjena moč omejena, zato te sile nikakor niso sposobne opraviti hitre spremembe svoje funkcije v sile za vsiljevanje miru.

¹⁰⁵ Primer operacije ohranjanja miru nove generacije s povsem očitnimi prvinami prisile je bila operacija UNPROFOR na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Operacije ohranjanja miru sicer imajo svoj formalni temelj v VI., vendar vse bolj tudi v VII. poglavju UL OZN.

¹⁰⁶ Vojaška pomoč je dobrodošla zlasti v projektih razminiranja in odstranjevanju minskih pasti, za kar je vojska praviloma bolj usposobljena od civilistov.

Poleg omenjenih tipov mirovnih operacij Demurenko in Nikitin (1997) ter tudi Durch (1998) humanitarno pomoč kot samostojno navajajo oz. *Humanitarno intervencijo* (ang. Humanitarian intervention), kar je nedvomno posledica vse bolj uveljavljenega post-vestfalskega koncepta mednarodnih odnosov. Takšna sodobnejša razmišljanja o omejeni suverenosti držav in humanitarni intervenciji v notranje zadeve suverenih držav ustvarjajo koncept t.i. »novega intervencionizma«, katerega ključna prvina je poseganje mednarodne skupnosti v države, v katerih potekajo spopadi in konflikti ter se pri tem množično teptajo človekove pravice. (Demurenko, Nikitin in Durch v Grošelj 2007, 70-71)

V primeru kršitve ali grožnje mednarodni varnosti in miru, tovrstno operacijo avtorizira VS OZN, čeprav se s tem prekrši v UL OZN zapisano načelo neintervencije. Mirovne sile se lahko soočajo z oboroženim odporom, pri čemer pa smejo uporabiti silo le v primeru samoobrambe in z namenom uresničevanja ciljev operacije. Pri tem je seveda prisotno tveganje, da se operacija sprevrže v operacijo vsiljevanja miru.

4.2.1 Problemski pristop proučevanja mirovnih operacij

Vse bolj množične mirovne operacije so na znanstvenem področju po hladni vojni privedle do številnih odprtih vprašanj, vezanih za njihovo proučevanje in so na osnovi klasifikacije (Roberta Coxa v Bellamy 2004, 18) vodila k oblikovanju dveh teoretičnih pristopov. Prvi pristop je **problemski**, za katerega številni avtorji menijo, da se osredotoča na analizo mirovnih operacij znotraj danega okvira v mednarodnem sistemu. Drugi pristop je t.i. **kritični** pristop, ki pa se bolj osredotoča na refleksijo mirovnih operacij in njihova razmerja do drugih pogledov (Grošelj 2007, 64). V nadaljevanju naloge se bom posvetil zgolj problemskemu pristopu.

Problemski pristop predstavlja enega zgodnjih znanstveno-teoretičnih proučevanj mirovnih operacij, čigar izhodišče je teorija mednarodnih odnosov, ki je osredotočena na vpliv mirovnih operacij na suverenost držav in vzdrževanje svetovnega miru. S povečanjem angažiranosti zahodnih in srednjeevropskih OS v mirovnih operacijah je pristop doživel pravi razcvet. Temelje pristopa je, s svojo opredelitvijo ključnih nalog mirovnih operacij postavil I.J. Rikhye, ki je še v času hladne vojne (1984) razvil eno prvih tipologij mirovnih operacij. Vsebovala je naslednje tipe: a) opazovalne misije, b) mirovne operacije ločevanja sprtih strani in c) ohranjanje miru. Naglo povečanje števila mirovnih operacij ter leta 1992 objavljena

"Agenda za mir" B.B. Ghalia, v kateri je opredelil mirovne operacije kot razmestitev sil OZN s privoljenjem sprtih strani, je vse številčnejše raziskovalce prisililo k širitvi raziskovalnih izhodišč. (Bellamy 2004, 20)

Navedene in opisane pa tudi druge tipologije mirovnih operacij zaradi številnih teoretičnih omejitev za problemski pristop niso dovolj obsežne. Zato so Bellamy, Williams in Griffin (2004) razvili svojo tipologijo, »razvito tipologijo«, kakor jo imenuje Grošelj (2007, 73), ki jo utemeljujejo s pričakovano vlogo in cilji, ki naj bi jih določen tip mirovne operacije dosegel v okviru že uvodoma omenjene globalne politike. Avtorji so tako definirali naslednje tipe mirovnih operacij: a) tradicionalne mirovne operacije, b) upravljanje in vodenje tranzicije (nekateri avtorji jim pravijo tudi "operacije krepitev miru"), c) vsiljevanje miru, č) razširjene mirovne operacije in d) operacije v podpori miru. (Bellamy 2004, 21-22)

Ob smiselnem upoštevanju drugih avtorjev jih bom v nadaljevanju poskušal podrobneje predstaviti.

4.2.1.1 Tradicionalne in sodobne - kompleksne mirovne operacije

Mirovne operacije, v katerih so sodelovale samo vojaške osebe in katerih mandat je bil omejen zgolj na razmejevanje sprtih strani, so imele za cilj oblikovanje pogojev za politično rešitev meddržavnega konflikta. Danes takšne operacije, ki so prevladovala med hladno vojno, uvrščamo med t.i. tradicionalne mirovne operacije, saj so nastale kot sredstvo preseganja takratne pogoste blokade VS OZN. Cilj teh operacij ni reševanje spora ali odpravljanje vzrokov zanj, za te naloge skrbijo sprte strani same oziroma politični in diplomatski predstavniki mednarodne skupnosti, vojaške sile samo vzdržujejo status quo, razmerje sil, v katerem so možna pogajanja. To so operacije, ki temeljijo na pristanku sprtih strani, nepristranskosti mirovnih sil in minimalni uporabi sile. Poleg tega Grošelj (2007, 73) ugotavlja, da so te mirovne operacije med ostalim utemeljene na domnevi, da so sprte strani države, ki v spopadih sodelujejo s svojimi nacionalnimi OS Clausewitzevega tipa. Najkrajše lahko tradicionalne mirovne operacije opišemo s t.i. Hammarskjoldovimi načeli: a) soglasje sprtih strani, b) mirovne sile nimajo mandata vsiljevanja, c) naloge OS na operaciji so zelo omejene, č) mirovna operacija ne vpliva na politično in vojaško ravnotežje v območju operacije ter d) trajanje operacije je praviloma časovno omejeno. (Bellamy in ostali 2004, 100)

Med drugim tradicionalne mirovne operacije, ki so torej namenjene doseganju potrebnega zaupanja med sprtimi stranmi, potekajo zgolj v času med prekinitvijo sovražnosti in politično rešitvijo spora, kar pa včasih traja več desetletij.

Kot je razvidno iz zgoraj navedenega, sodijo tradicionalne mirovne operacije v t.i. vestfalski koncept mednarodnih odnosov, ko reševanje konflikta torej prepuščajo samim akterjem konflikta. Po mnenju Bellamyja in Williamsa (2004, 3-6) so prav to ključne težave tradicionalnih mirovnih operacij, med katerimi izstopajo naslednje: a) nezmožnost doseganja predvidenih ciljev, b) s tem, ko preprečijo nadaljnje prelivanje krvi, zmanjšajo pripravljenost sprtih strani za iskanje trajnejše rešitve konflikta, c) potrebno soglasje sprtih strani še dodatno zožuje ozek prostor delovanja mirovnih sil, č) dejansko je uspeh tradicionalnih mirovnih operacij odvisen od pripravljenosti za sodelovanje sprtih strani, d) naloge OS v tradicionalnih mirovnih operacijah so danes preprosto preozke, da bi se lahko uspešno soočile z vsemi akterji v območju kompleksne krize. Ta tip mirovnih operacij se je v obdobju po hladni vojni s pojavom t.i. novih vojn (nedržavni akterji, kompleksne grožnje, terorizem, ...) skupaj z vestfalskim, državocentričnim - *realističnim* modelom mednarodnih odnosov znašel v krizi (Grošelj 2007, 75).

Prav tako določeni sodobni analitiki/kritiki, zlasti pa del svetovnega javnega mnenja tovrstne operacije označujejo kot neučinkovite, češ da niso razrešile konflikta. S tem se ne strinja Jelušičeva (2005, 23), ko argumentira, da to niti ni bil namen teh operacij in da za neuspeh teh operacij niso odgovorne vojaške sile, temveč sprte strani same in različni politični dejavniki. Pri iskanju ustrezne rešitve/odgovora na očitno nemoč tradicionalnih mirovnih operacij se je izhajalo iz dejstva, da je kriza na območju, na katerega so bile mirovne sile običajno napotene z zelo omejenim mandatom, mnogo bolj kompleksna, kot se je sprva predvidevalo in da je za njeno razreševanje potrebno vključiti še številne druge vladne in nevladne organizacije in politične subjekte.

Tako so kot odgovor na krizo tradicionalnih mirovnih operacij in vestfalskega koncepta mednarodnih odnosov nastale kompleksne mirovne operacije, ki naj bi bile odgovor na nemoč tradicionalnih operacij, zlasti pri razreševanju osnovnega konflikta. Za kompleksne mirovne operacije je značilno sodelovanje vojaških in nevojaških sil, pri čemer so zlasti nevojaške sile zelo heterogene, saj v njih sodelujejo: civilni policisti, visoki uradniki, civilni opazovalci, strokovnjaki za politične sisteme in tudi nevladne organizacije, večinoma kot sestavni del mandata mirovne operacije.¹⁰⁷

---

¹⁰⁷ V zadnjem desetletju v območju mirovne operacije opazamo naraščanje števila nevladnih organizacij, ki niso njen uradni sestavni del, vendar si vojaške mirovne sile kljub temu prizadevajo za njihovo varnost.

Namen te velike vojaško-gospodarske-socialno-politične infrastrukture, ki se naseli v regiji, je po mnenju Jelušičeve (2005, 23) ponovna vzpostavitev državnih organov, delov gospodarstva, zdravstva, šolstva, sodnega sistema in oblikovanje novega političnega sistema.

Posamezni angleški avtorji tipologijo tradicionalnih in kompleksnih mirovnih operacij sicer razumejo kot operacije na taktični in strateški ravni. Tako (Gow in Dandeker 2001 v Jelušič 2005, 24) navajata, da v operacijah, kjer je namen samo ohranjanje miru na taktični ravni sodelujejo samo manjše taktične enote OS. V primerih, ko ni mogoče doseči soglasja sprtih strani za prihod tradicionalnih mirovnih sil, je treba vzpostaviti operacijo na strateški ravni. To pa ne pomeni nujno povečanja vojaških sil, temveč organiziranje operacije od zgoraj navzdol. Sama zaustavitev ali omejitev oboroženega spopada med sprtimi stranmi v tem primeru ni zadosten dosežek, temveč je treba razrešiti bistvo spora v skladu z načeli mednarodnega prava.

4.2.1.2 Operacije krepite miru (ang. Peace Reinforcement Operations)

Operacije krepite miru, katerih cilj je pomagati sprtim stranem udejanjiti določila sporazuma o politični rešitvi konflikta, se izvajajo tedaj, ko sta že dosežena prekinitev ognja in dogovor (sporazum) o politični rešitvi konflikta. To je prvi tip mirovnih operacij, s katerim naj bi se v post-vestfalskem konceptu mednarodnih odnosov soočali z izzivi mednarodnega miru in varnosti (Grošelj 2007, 75). Ker se mirovne sile ne razmestijo v območje operacije dokler ni doseženega dogovora med sprtimi stranmi, tudi rešitve konflikta ne vsiljujejo zunanji akterji. Tako je naloga mirovnih sil omejena zgolj na nadziranje in pomoč pri uresničevanju določil političnega sporazuma. Operacije krepite miru so osredotočene na vodenje in nadziranje procesa prehoda k stabilnemu miru v državi in so sestavljene iz vojaškega dela¹⁰⁸, ki izvaja razoroževanje oboroženih formacij in demilitarizacijo območja konfliktov, ter civilnega dela, ki skrbi za uresničevanje civilnih vidikov tranzicije, kot so: prehodna civilna uprava, zagotavljanje notranje varnosti in delovanje policije, izgradnja demokratičnih institucij, promocija človekovih pravic in spremljanje volilnega procesa ter post-konfliktne obnove. V tem pogledu je to že tip kompleksne mirovne operacije, čeprav podobno kot tradicionalne operacije ne izvaja vsiljevanja miru, saj so odvisne od privolitve sprtih strani.

---

¹⁰⁸ Vojaške enote lahko izvajajo tudi druge tradicionalne (nadziranje ločitvenega območja, ločevanje sprtih strani, nadziranje premikov vojaških enot in opreme,...) in netradicionalne naloge (potrjevanje razorožitve sprtih strani ali začasno zagotavljanje varnosti),

Ključne prvine tega tipa mirovnih operacij so: a) trajno premirje, b) politični dogovor o rešitvi konflikta, c) kompleksen mandat, č) multidimenzionalnost, d) upoštevanje načel privolitve sprtih strani, nepristranskosti in minimalni uporabi sile, e) neposredno upravljanje procesa tranzicije, f) s podpisom sporazuma opredeljen začetek in z izvedbo svobodnih in poštenih volitev konec mirovne operacije. (Bellamy in drugi 2004, v Grošelj 2007, 76)

Prvi evolucionjski korak pri razvoju mirovnih operacij po hladni vojni predstavlja v okviru operacij krepitve miru izgradnja novega pravnega in političnega sistema v območju operacije, ki upošteva človekove pravice. Tam zagotavlja varnost posameznika kot eno izmed temeljnih nalog mirovne operacije. Civilni del operacije, ki opravlja svoje naloge (izgradnja demokratičnih institucij, priprava in izvedba volitev, reforma varnostnih struktur, ...), pri katerih ga vojaški del varuje, je sedaj postal enakovreden vojaškemu. Navedeni tip mirovne operacije je zaradi državocentričnosti in delovanja na podlagi privolitve sprtih strani, nepristranskosti in minimalne uporabe sile še vedno utemeljen na vestfalskem konceptu mednarodne skupnosti. Tovrstne operacije torej zgolj pomagajo državam in njihovim političnim elitam pri uresničevanju doseženega sporazuma in ne vsiljujejo politične rešitve konflikta, zaradi česar je njihov uspeh, podobno kot pri tradicionalnih operacijah, povsem odvisen od sodelovanja in podpore sprtih strani. (Grošelj 2007, 75-77).

4.2.1.3 Razširjene mirovne operacije (ang. Wider Peacekeeping)

Ime in tip tovrstnih operacij so prve razvile britanske OS, ko so predvsem na podlagi izkušenj iz BiH, oblikovale doktrino operacij, ki definira razširjene mirovne operacije: *»...kot operacije, ki se izvajajo s privolitvijo vojskujočih se strani s ciljem podpiranja naporov za doseganje ali vzdrževanje miru ali promocijo varnosti in ohranjanja življenj na območju potencialnih ali dejanskih konfliktov«*. (HMSO 1995, 2-1).

Razširjene mirovne operacije so torej v konkretnem primeru nastale kot odgovor na t.i. »nove vojne« in dokaj neuspešne tradicionalne mirovne operacije. Tako razširjene mirovne operacije poskušajo kljub nasilnemu okolju uresničiti širok nabor humanitarnih nalog v območju konflikta oz. krhkega premirja. Kljub širšemu obsegu nalog in možnosti minimalne uporabe sile pa razširjene mirovne operacije še vedno temeljijo na načelu privolitve sprtih strani in nepristranskosti. Ločnica med tovrstno operacijo in operacijo vsiljevanja miru je t.i. »mogadiška črta«, kjer njena prekoračitev z uporabo sile pomeni »de facto« spremembo tipa mirovne operacije. Kljub relativni uveljavljenosti pojma nekateri avtorji te operacije

poimenujejo (Jelušič 2005) mirovne operacije druge generacije ali strateške mirovne operacije (Dandeker in Gow 1997).

Grošelj (2007, 77-78) povzema številne avtorje, kot so (HMSO 1995; HMSO 1999; Dandeker in Gow 1997; Schmidl 2000; Bellamy in ostali 2004) in navaja naslednje glavne lastnosti razširjenih mirovnih operacij:

- 1.) Operacije potekajo v okolju t.i. »novih vojn«, kjer ni dogovora o prekinitvi ognja ali pa je ta krhek in nestabilen. V spopadih sodeluje več sprtih strani, ki ne upoštevajo mednarodnega vojnega in humanitarnega prava ter prava človekovih pravic. Območje spopadov je nejasno opredeljeno, civilna infrastruktura ne deluje ali slabo deluje in v območju se nahaja veliko število beguncev.
- 2.) Ker v tovrstnem konfliktu ne gre za klasični meddržavni oboroženi spopad, razširjene mirovne operacije, prav tako kot konflikt, potekajo znotraj ene države.
- 3.) Mirovne sile izvajajo naloge, ki vključujejo ločevanje in razoroževanje sprtih strani, organizacijo in nadziranje volitev, zaščita osebja OZN in drugih vladnih in nevladnih organizacij, zagotavljanje svobode gibanja in izgradnjo različnih oblastnih struktur države gostiteljice (predvsem sodno in izvršilno vejo oblasti).
- 4.) Povečano število humanitarnih organizacij v območju operacije mirovnim silam nalaga obsežnejše in pogosto težavno usklajevanje delovanja ter nove naloge (spremljanje in varovanje konvojev in nevojaškega osebja iz humanitarnih organizacij).
- 5.) Pogosto dopolnjevanje in celo spreminjanje »pomankljivih« mandator operacije, ki so večkrat neuresničljivi ¹⁰⁹.
- 6.) Razkorak v ciljih, ki naj bi jih dosegla mirovna operacija, in sredstvih, ki so ji na voljo.

Kljub možni uporabi sile in širšemu obsegu nalog razširjene mirovne operacije še vedno temeljijo: na načelu privolitve sprtih strani - sicer ne več absolutne in trajne, ki je sicer temeljni predpogoj za uspeh operacije, kakor tudi na načelu nepristranskosti in minimalne uporabe sile.

Razširjene mirovne operacije so poskus soočanja s t.i. post-vestfalskimi konflikti z orodji in sredstvi vestfalskega koncepta mednarodnih odnosov, kar pogosto pripelje do njihovega neuspeha. Ne glede na to je ta tip mirovnih operacij le svojevrstna ad hoc prilagoditev tradicionalnih mirovnih operacij post-vestfalskim varnostnim izzivom. (Grošelj 2007, 79-80)

---

¹⁰⁹ VS OZN je v primeru UNPROFOR-a v letih od 1991 do 1995 kar osemindvajsetkrat spremenil mandat operacije (Grošelj 2007, 78).

4.2.1.4 Operacije vsiljevanja miru (ang. Peace Enforcement Operations)

Ključna značilnost, ki ločuje ta tip operacije od drugih mirovniških operacij, je avtorizirana uporaba (trde) sile. Zaradi tega te operacije razumemo kot operacije vsiljevanja volje VS OZN z neposredno vojaško in/ali gospodarsko akcijo, utemeljeno na 7. poglavju UL OZN, zaradi česar so skoraj vse operacije vsiljevanja miru kombinacija oz. preplet ekonomskih in vojaških sankcij. Ukrepi vsiljevanja se običajno sprva nanašajo na ekonomske sankcije (41. člen UL OZN). Če je to kasneje potrebno, še vojaške sankcije (42. člen UL OZN). Do sedaj je VS OZN avtoriziral naslednje primere uporabe sile v mirovniških operacijah pri vzpostavitvi mednarodnega miru in varnosti (Goulding, 1996): a) uveljavljanje sankcij, b) obramba osebja OZN in civilistov v mirovniških operacijah, c) zaščita humanitarne dejavnosti in d) posege v notranje konflikte »padlih držav« (ang. failed states).

Ghalli (1992) opredeljuje operacije vsiljevanje miru kot ključni element sistema kolektivne varnosti in njegova neposredna manifestacija (Ghalli 1992 v Grošelj 2007, 80). Za kršitelje mednarodnega miru in varnosti UL OZN predvideva poleg ekonomskih tudi vojaške ukrepe, oziroma sankcije. Potrebno je poudariti, da uvedba ekonomskih sankcij, ki so pomembni ukrepi za vsiljevanje miru in najpogosteje zajemajo različne pakete finančnih sankcij, embargov na izvoz orožja, prepovedi potovanja in bojkot določenih dobrin, še ne pomenijo avtomatično angažiranja vojaške sile. Ker OZN nima svojih OS, je pogosto prisiljena, da preko VS OZN izvajanje operacije vsiljevanja miru delegira na regionalne varnostne organizacije, da delujejo v njegovem imenu in pod njegovim okriljem.

Tudi pri tovrstnih operacijah se identificirajo različne oblike vsiljevanja miru. Bellamy (2004, 151) tako prepozna t.i. vestfalsko vsiljevanje miru, ki predvideva avtorizacijo VS OZN o uporabi sile zoper državo kot odgovor na njeno dejanje zoper mednarodni mir in varnost (agresija na drugo državo), in t.i. post-vestfalsko vsiljevanje miru, ki predvideva avtorizacijo VS OZN za uporabo sile zoper državne in nedržavne akterje zaradi njihovih nasilnih dejanj znotraj države.

Chanler (2002) navaja, da bil je ključni namen vsiljevanja miru ohranjanje pluralne skupnosti držav, sedaj pa naj bi bila post-vestfalska in vse bolj aktualna oblika vsiljevanja miru, v resnici neke vrste neoimperializem. (Chandler v Grošelj 2007, 81)

Postavlja se dilema, ali lahko ukrepi vsiljevanja miru morda dosežejo nasprotno učinke od željenih. Pri tem Bellamy in drugi (2004, 163) predvsem misli na post-vestfalski koncept

vsiljevanja miru, ki običajno uporablja silo zoper med lokalnim prebivalstvom legitimne skupine, ki vztrajno zavračajo mir, kar nujno zavira proces pomiritve in izgradnje miru.

Operacije vsiljevanja miru so v bistvu edini tip mirovnih operacij, ki je formalno opredeljen v VII. poglavju UL OZN. Grošelj (2007, 82) tako meni, da je sprva v svetu prevladoval t.i. vestfalski koncept vsiljevanje miru, ki je težil k uveljavljanju liberalnih načel v meddržavnih odnosih oz. odnosih med suverenimi državami. Danes pa v ospredje vse bolj stopa post-vestfalski koncept, v katerem VS OZN prav tako avtorizira uporabo sile, vendar tokrat zoper nedržavne akterje v konfliktih znotraj padlih držav, ki tako nimajo več svoje suverenosti oz. je v navedenem konceptu tudi vse manj pomembna. Navedeno ima velik vpliv na vsesplošni razvoj sodobnih in kompleksnih mirovnih operacij, ki se prilagajajo realnosti sodobnega vse bolj post-vestfalskega mednarodnega okolja.

4.2.1.5 Operacije v podporo miru (ang. Peace Support Operations)

V preteklosti se je za različne aktivnosti, s katerimi so se skušale v mednarodni skupnosti zagotavljati stabilnost, vojaška varnost in mir, največkrat uporabljal zgolj termin »mirovne operacije« (ang. peace operations). Danes, ko so operacije kompleksnejše in vključujejo številne akterje, ga vse bolj nadomešča nekoliko natančnejši termin »operacije v podpori miru« (ang. peace support operations) ali preprosto kompleksne mirovne operacije¹¹⁰, kar označuje cel spekter različnih operacij, ki so bile izvedene pod okriljem OZN in so v skladu z VI. in VII. poglavjem UL OZN, ali jih izvajajo regionalne skupine, ki delujejo v skladu z VIII. poglavjem UL OZN ali priložnostne koalicije, ki nastanejo na osnovi resolucije VS OZN, v skladu s VI. in VII. poglavjem UL OZN da bi zaščitili, ohranili ali ponovno vzpostavili mir.

Operacije v podporo miru so se oblikovale ob koncu 20. stoletja kot odgovor na neuspešnost tradicionalnih in razširjenih mirovnih operacij pri soočanju z družbeno kompleksnimi konflikti znotraj t.i. »padlih držav«, kjer ni nikakršnega državnega vodenja ali nadzora, oz. pri soočanju z izzivi post-vestfalskega koncepta mednarodnih odnosov.

Poleg *kvantitativne* transformacije mirovnih operacij, ki je po koncu hladne vojne pomenila skokovito rast števila tradicionalnih mirovnih operacij¹¹¹, je s pojavom t.i.«novih

---

¹¹⁰ V Sloveniji se je nekaj časa poleg termina operacije kriznega odzivanja (OKO), ki je dejansko zgolj prevod Natove terminologije za Crises Responce Operations (CRO), uveljavljal termin mednarodne operacije in misije (MOM), ki pa prav tako izraža kompleksnost pristopa številnih akterjev k reševanju varnostne krize.

¹¹¹ V obdobju med letoma 1990 in 1995 se je število mirovnih operacij nekajkrat povečalo.

vojn« sledila še nujna *kvalitativna* transformacija, ki se odraža v povečani kompleksnosti operacij; obsežnejši mandati, večje število vladnih in nevladnih organizacij, proces regionalizacije in delegiranja (ang. subcontracting) mirovnih operacij ter prevlada notranjdržavnih konfliktov. Tudi ta transformacija ni prinesla željenih rezultatov, zato je sledila še t.i. *normativna* transformacija, ki je temeljila na prepričanju ključnih držav članic OZN, ki so tedaj postale pomembne izvajalke mirovnih operacij (med njimi predvsem zahodne države), da morajo mirovne operacije vključevati dejavnosti, ki bodo privedle do trajnega miru. Zahodne države so v uveljavitvi liberalno-demokratskih vrednot in norm videle temelje trajnega in stabilnega miru¹¹². Normativna transformacija in regionalizacija v okvir mirovnih operacij pripeljeta »*interes*«, ki se navezuje na regionalne organizacije, izvajalke mirovnih operacij, prav tako pa tudi na države članice teh organizacij. S tem postane interesno delovanje tako legalno kakor tudi legitimno (Grošelj v Bric 2009, 20-23). Normativna transformacija in regionalizacija mirovnih operacij tako sedaj uvrščata slednje v *konstruktivistično* paradigmo zagotavljanja mednarodne varnosti.

Kot prvo obliko tega tipa operacije v podporo miru Bellamy (2004, 22) opredeli »... *kot operacije, ki podpirajo vzpostavitev liberalne demokracije v (zaradi vojn) razdeljenih družbah in so po svoji naravi strukturno kompleksne (sestavljene iz vojaških in civilnih struktur) ter temeljijo na široki in fleksibilni definiciji pristanka sprtih strani, nepristranskosti in minimalne uporabe sile*«. Bellamy in ostali (2004, 165) ugotavlja, da je cilj tovrstnih operacij doseči kratkoročne humanitarne in dolgoročne politične cilje na nepristranski način.

Mirovne operacije tega tipa so zaradi svojih ambicioznih ciljev zelo kompleksne, saj vključujejo s strani OZN avtorizirane, večnacionalne vojaške sile, ki se s sredstvi in mandatom odzivajo na kršitve v celotnem konfliktnem območju. Njim sledi prehodna uprava OZN oz. civilni segment operacije, katerega cilj je vzpostavitev liberalno-demokratskih institucij, kot so civilna policija, izgradnja in vodenje državnih in javnih institucij ter obnova infrastrukture (HMSO 2004). Wilkinson (2000) ugotavlja, podobno kot Jelušičeva (2005), da gre pri tovrstnih kompleksnih operacijah v podporo miru za uporabo širokega spektra usklajenih in harmoniziranih političnih, diplomatskih, ekonomskih in drugih ukrepov na popolnoma operativni ravni v danem širšem strateškem okviru.

V OZN je na razvoj operacij v podporo miru odločilno vplivalo t.i. Brahimijevo poročilo (Brahimi in ostali, 2000). Poročilo navaja, da morajo biti mirovne sile sposobne profesionalno in uspešno uresničiti mandat operacije, kar od vojaškega segmenta zahteva, da je sposoben

---

¹¹² Zahodne države so po zmagi v hladni vojni, v kateri so zmagale z idejo liberalne demokracije, videle v sodobnih in kompleksnih mirovnih operacijah pot za nadaljevanje širitve teh idej in načel.

braniti sebe, civilni segment mirovne operacije ter mandat operacije. Tako morajo zagotoviti naslednje: a) mirovne sile morajo vsebovati robusten vojaški segment, b) VS OZN avtorizira operacijo šele tedaj, ko so zagotovljeni mandatu primerni viri in sredstva in c) krepitev vertikalnega posvetovanja in horizontalnega usklajevanja med VS OZN in državami, ki prispevajo mirovne sile..

Grošelj (2007, 84) meni, da so kot drugo obliko tega tipa mirovnih operacij izoblikovale doktrine mirovnih operacij zahodnih držav, v glavnem članic zveze Nato, katerim pa v svoji vojaški doktrini iz leta 2006 sledi tudi SV¹¹³. Zelo natančno definicijo najdemo v doktrini britanske vojske iz leta 2004, ki že upošteva izkušnje iz BiH in ta tip mirovnih operacij definira kot (HMSO 2004, 1-2)¹¹⁴ »...operacije, ki nepristransko uporabljajo diplomatska, civilna in vojaška sredstva, običajno pri uresničevanju načel in ciljev UL OZN, s ciljem obnovitve ali vzdrževanje miru. Tovrstna operacija vključuje vzpostavljanje miru, vsiljevanje miru, vzdrževanje miru, izgradnjo miru in /ali humanitarne operacije.«¹¹⁵

Ta oblika mirovnih operacij v podporo miru se tako umešča v vmesni prostor med vzdrževanje miru in vojskovanje. To pomeni, da je t.i. »mogadiška črta« vsiljevanja bolj prožna (slika, št. 4.2). Mirovne sile v tovrstnih operacijah nepristransko obravnavajo vojskujoče se strani glede na njihovo upoštevanje mandata mirovnih sil in njihove kršitve sporazumov.

Operacije v podporo miru tako tudi spremenijo razumevanje vloge privolitve sprtih strani, ki jo v določeni meri nadomešča nepristranskost v delovanju mirovnih sil. Operacije v podporo miru morajo biti nepristranske, kakor ugotavlja Wilkinson (2000, 71). To pomeni, da mirovne sile raje težijo k vsiljevanju spoštovanja mandata in k oblikovanju varnega okolja, v katerem lahko civilne organizacije obnavljajo potrebno infrastrukturo za stabilen in trajen mir, kot pa k kratkoročni vojaški zmagi. Zato je za uspeh operacije ključna zmogljivost vojaškega segmenta, ki mora biti pri izvajanju svojih aktivnosti zmožen hitrega prehajanja iz aktivnosti ohranjanja miru v vsiljevanje miru.

Grošelj (2007, 85) ugotavlja, da gre za korak dlje od idej, ki so bile predstavljene v konceptu razširjenih mirovnih operacij, saj je ločnica med vojno in operacijami v podporo miru prav nepristranskost.

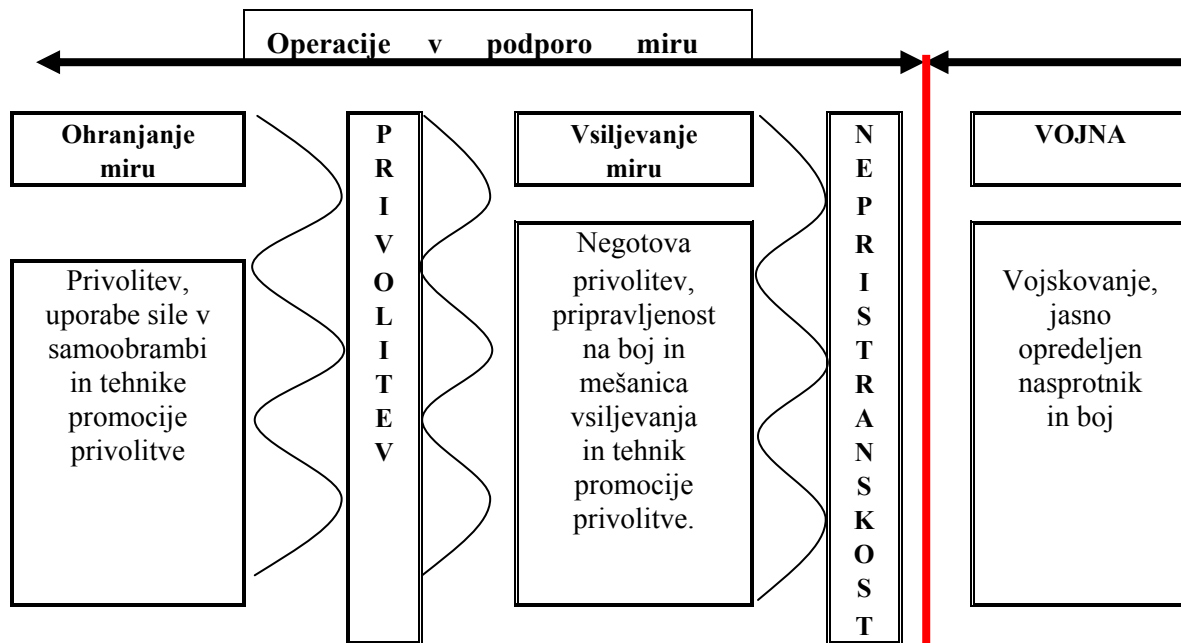
---

¹¹³ Številne vzhodnoevropske države so v mirovnih operacijah videle način za svojo mednarodno uveljavitev.

¹¹⁴ Zanimivo, da Britanci v svoji doktrini (HMSO 2004, 3-13) opredeljujejo, da sicer tovrstne operacije običajno avtorizira VS OZN, vendar lahko mandat operacijam zagotovi tudi regionalna organizacija.

¹¹⁵ Navedena britanska doktrina med vojaške aktivnosti mirovnih sil vključuje tudi protiteroristično delovanje.

Slika, št. 4.2: Model operacij v podporo miru glede na vojno.

Vir: Wilkinson 2000, 73 nav. v Grošelj (2007, 85)

V mirovnih operacijah tega tipa je vojaški segment le eden izmed dejavnikov, ki omogoča oblikovanje stabilne liberalno-demokratske družbene ureditve, kar seveda pomeni, da slednji mora delovati skladno s širšimi cilji operacije in v sodelovanju s civilnim segmentom, ki ga sestavljajo različne nevladne organizacije in civilne strukture.

Prehodna uprava (ang. transitional administration) tako tvori jedro civilnega segmenta operacije, ki je pogosto tudi večinski in se sooča z vzroki spora na vseh ravneh, pri čemer so osnovna sredstva za oblikovanje liberalne civilne družbe vcepitev demokratičnih vrednot in izgradnja neoliberalnega tržnega gospodarstva. Prehodne uprave se najpogosteje osredotočajo na naslednja področja delovanja (Bellamy in ostali, 2004, 237-249): a) izgradnjo države (ustavni okvir, oblastne strukture in urjenje državnih uradnikov), b) vzpostavitev legitimnega, neodvisnega in učinkovitega pravnega sistema, c) demokratizacija (izvedba poštenih in svobodnih ter na liberalno-demokratičnih vrednotah utemeljenih volitev), č) gospodarska obnova, d) zdravje in izobraževanje (rekonstrukcija javnega zdravstva in izobraževalnega sistema), e) izgradnja in obnova ključne infrastrukture.

Zaradi predmeta proučevanja naj še navedem ključne značilnosti sodobnih in kompleksnih operacij v podporo miru, kakor jih vidi Grošelj (2007, 90): a) mirovne sile so robustne in sposobne izvajati širok spekter nalog, pri čemer same zagotavljajo obstoj privolitve sprtih strani; b) mirovne sile imajo sredstva, s katerimi lahko uresničijo cilje mandata operacije; c) ključni cilj je vzpostavitev liberalno-demokratičnih družb, zaradi česar je vojaška komponenta

le ena izmed komponent operacije; č) običajno so to s strani VS OZN regionalizirane oz. delegirane operacije (primarno zahodne)¹¹⁶; d) na terenu jih vodi politični predstavnik organizacije, ki je operacijo avtorizirala (visoki predstavnik GS OZN); e) te operacije krepijo prepad med vestfalskim in post-vestfalskim konceptom mirovnih operacij in mednarodne skupnosti.

4.3 Vpliv mirovnih operacij na izgradnjo zmogljivosti OS srednjeevropskih držav

Na koncu poglavja o mirovnih operacijah, ki so same po sebi dejavnik vpliva na funkcije OS, z veliko mero gotovosti ugotavljam, da so bile OS, kakršne so eksistirale v Srednji Evropi v času hladne vojne, povsem neustrezno opremljene, popolnjene in usposobljene za izvajanje sedanjih in zgoraj opisanih sodobnih in kompleksnih mirovnih operacij. Sklep je bolj samoumeven, ko proučimo prioritete funkcije OS srednjeevropskih držav v času hladne vojne, ki so bile izrazito vojaško-obrambne narave in tako izgrajene tudi njihove, predvsem bojne ofenzivne in defenzivne zmogljivosti. Kvantitativna in kvalitativna analiza OS srednjeevropskih držav in njihovih funkcij je predstavljena v naslednjem poglavju. Tam prav tako ugotavljam, da so se skozi proučevano obdobje v okviru modela proučevanja kontinuirano zmanjševali kazalniki obsega OS in njihovega potenciala bojne moči, kakor se je tudi spreminjala njihova organizacijska in kadrovska struktura in opremljenost. Po drugi strani pa se je poleg povečevanja zmogljivosti informacijske moči in specialnih sil povečeval trend udeležbe OS v mirovnih operacijah, kar dokazuje, da je udeležba v mirovnih operacijah neposredno vplivala na izgradnjo sodobnih vojaških in »manj vojaških« zmogljivosti OS srednjeevropskih držav.

Vsaka udeležba v obsežnih vojaških operacijah, še posebej izven nacionalnega teritorija pa tako tudi udeležba v mirovnih operacijah, predstavlja za OS izdaten logistični izziv. Današnje OS se tako lahko nanašajo na trgovske mreže t.i. zunanjih izvajalcev (ang. outsourcing), preko katerih se oskrbujejo OS ali pa tako kot Aleksander Veliki – z lastnim sistemom oskrbe OS¹¹⁷. Dejansko je današnja logistična realnost nekje vmes. Prav delovanje v mirovnih operacijah in tamkajšnje logistične težave so prisilile zvezo Nato, da je leta 2013

---

¹¹⁶ Do sedaj so bile izvedene štiri operacije v podporo miru, od tega je bila v treh primerih stebrna organizacija Nato, v enem primeru pa Avstralija (Bellamy in ostali v Grošelj 2007, 90).

¹¹⁷ Lasten način oskrbe sta v zgodovini, za razliko od Grkov, že uporabljala Filip II. Makedonski in njegov sin Aleksander Veliki, ki sta na osvajalskih pohodih organizirala lastni sistem oskrbovanja OS (Prebilič 2006, 93).

izvedla obsežno združeno logistično vajo (ang. Capable Logistician - CL 13), na kateri je preverjala logistično interoperabilnost držav članic ter novi koncept vojaške logistične oskrbovalne verige.

Pred srednjeevropske države je postavila najzahtevnejše transformacijske imperitive s ciljem izgradnje ustreznih zmogljivosti OS za odgovarjanje na aktualne varnostne izzive in grožnje prav potreba po izvajanju mirovnih operacij. Da so OS srednjeevropskih držav postale sposobne sodelovati in/ali izvajati sodobne in kompleksne mirovne operacije, so morale izvesti (ali pa še izvajajo) transformacijo svoje temeljne funkcije. Iz OS z izrazito izraženo teritorialno obrambno funkcijo so se prav zaradi uspešnega izvajanja mirovnih operacij oz. zagotavljanja mednarodne miru in varnosti transformirale v bolj ekspedicijske OS.

Da bi OS srednjeevropskih držav uspešno izvajale mirovne operacije oz. tudi ekspedicijsko delovanje, so morale odgovoriti na nekatere zahteve, ki jih lahko navedemo kot nujne: a) povečanje sposobnosti strateške premestljivosti, b) skozi procese standardizacije izboljšati interoperabilnosti z ostalimi OS držav članic evroatlantskega zavezništva, c) izboljšati vzdržljivost in preživetje svojih OS na območjih delovanja, č) povečati obseg uporabnosti OS v mirovnih operacijah (od vojaških nebojnih in bojnih nalog vse do nevojaških oz. policijskih, diplomatskih in humanitarnih nalog – multifuncionalnost), d) izboljšati svojo sposobnost za delovanje v mednarodnem vojaškem in socialnem, kulturološkem ter političnem povsem drugačnem civilnem okolju, e) za izvajanje celotnega spektra vojaških operacij je potrebno zmanjšati ali odpraviti t.i. nacionalne omejitve - zadržke.

Kontinuumni model vojaških operacij (tabela, št. 4.1), kar sodobne in kompleksne mirovne operacija z vidika OS samih so, zagovarja obstoj treh temeljnih varnostnih značilnosti okolja: miru, obdobja konfliktov in vojne, v katerih imajo vojaški in nevojaški instrumenti različne vloge in namen. Model prikazuje tudi razlike in stične točke med (ne)vojnimi in (ne)bojnimi vojaškimi operacijami, kar je povezano s t.i. "mogadiško črto" (slika, št. 4.2). Na podlagi tega je jasno, da je možna nebojna uporaba OS v vojni in bojna uporaba OS v miru oziroma v času obstoja konflikta.

Za analizo predmeta proučevanja v nalogi, t.j. »za srednje evropskih držav« je še posebej pomembna ugotovitev, da se pri preobrazbi operacije ohranjanja miru v operacijo vsiljevanja miru bistveno poveča potreba po (u)bojnih zmogljivostih, hkrati pa ni soglasja sprtih strani. Pri razvoju operacije vsiljevanja miru v popolno vojno se ta trend samo še nadaljuje in stopnjuje. Navedena dinamika razvoja dogodkov za OS srednjeevropskih držav predstavlja pravni, politični in nenazadnje vojaško-logistični izziv.

Tabela, št. 4.1: Kontinuumni model mirovnih operacij

SPEKTER KONFLIKTOV				
Diplomatska raven	Prepričevanje Dogovori Sporazumi	Dogovori Zaveznitva Sankcije	Dogovori Objava vojne Zmaga ali poraz	
Gospodarska raven	Svobodna trgovina	Gospodarske ovire Gospodarske sankcije	Blokada	
V O J A Š K A R A V E N	Primeri	Vojaška pomoč tujim državam Graditev miru Pomoč civilnim oblastem Pomoč ob naravnih nesrečah Boj proti trgovini z mamili	Nebojne evakuacijske operacije Protiteroristično delovanje Podpora vstajam proti vstajam Preventivna projekcija vojaške sile Vsiljevanje in ali ohranjanje miru Hitri vpadi ali udari z razdalje	Manjše regionalne operacije Velike konvencionalne operacije Uporaba orožja za množično uničevanje
	Cilj nacionalne politike	Krepitev miru	Preprečevanje vojne in reševanje konflikta	Bojevanje in zmaga
	Vrste vojaških operacij	NEVOJNE		VOJNE
		NEBOJNE		BOJNE
NEBOJNE		BOJNE		
Razmere v okolju	MIR	KONFLIKT	VOJNA	

Vir: Cebek 2004, 44

5 SPREMENJENE FUNKCIJE OBOROŽENIH SIL SREDNJEVROPSKIH DRŽAV IN MIROVNE OPERACIJE PO HLADNI VOJNI

Spremembe v političnem, varnostnem in vojaško strateškem okolju Evrope so v preteklih dveh desetletjih oziroma po koncu hladne vojne na področju zagotavljanja varnosti tudi v Srednji Evropi povzročile povsem nove in varnostno bolj kompleksne razmere. Zaradi širitve zveze Nato kakor tudi širitve EU na vzhod in jug Evrope, se je obrambni, varnostni in geopolitični položaj večine srednjeevropskih držav docela spremenil. Tako so se geopolitično Nemčija, nevtralna Avstrija in Švica ter nenazadnje Slovenija »preselile« iz obrobja ali soseščine neke obrambne zveze v center EU oziroma evropskega dela Nata (glej slike, št. 3.2, 3.3, 3.4 in 3.5). Zaradi navedenega v Srednji Evropi, še posebej pa v njenem vzhodnem delu, danes ni države, ki ne bi bila soočena z velikimi spremembami v svojih OS, saj so se od leta 1990 reforme na varnostnem (ang. Security Sector Reform – SSR) in v tem okviru na vojaškem področju vztrajno stopnjevale čeprav ne vedno v uniformni smeri. Izjemno velik vpliv na reorganizacijo in transformacijo ter funkcije OS srednjeevropskih držav je imela in še ima, poleg v nalogi navedenih dejavnikov prav zveza Nato, ki pa se je po hladni vojni tudi sama docela transformirala.

V zvezi Nato in tudi v VS je bilo namreč v času hladne vojne obrambno načrtovanje predvsem osredotočeno na izgradnjo in vzdrževanje vojaških zmogljivosti, ki so bile namenjene izvajanju vojaške obrambe pred morebitnim vojaškim napadom (grožnjami) OS političnega in vojaškega oponenta oz. VS/Nata. Ker se je VS sam razpuštil, so v pričo nastalega dejstva v zvezi Nato s spremembo svojega »Strateškega koncepta« razširili svoje poslanstvo in tako začeli posredno vplivati na nove in drugačne funkcije in naloge OS držav članic. Tako sedaj Nato odločno opredeljuje in dejansko tudi izvaja t.i. *out-of-area* operacije, v katerih OS držav članic skupaj (v večnacionalnih sestavah) delujejo izven območja Nata, pogosto v geografsko in civilizacijsko precej oddaljenih predelih sveta. Prav zaradi intenziviranja skupnega/vechnacionalnega delovanja se je pojavila potreba po večji interoperabilnosti OS članic Nata, ki se izgraja skozi povečanje standardizacije opreme, doktrin, taktičnih in štabnih postopkov, sporazumevalnega in tudi poveljevalnega jezika – predvsem angleščine ter do določene mere tudi vojaških strategij, sicer še vedno nacionalnih OS. Potreba po večji standardizaciji oziroma po večji medsebojni interoperabilnosti nacionalnih OS članic zveze Nato, oziroma po njihovi večji medsebojni usklajenosti se je kot kritična pokazala že ob prvem

posredovanju zveze Nato izven njenega območja leta 1995 v mirovni operaciji IFOR, ko je severnoatlantsko zavezništvo v BiH prvič vojaško posredovalo.

Interoperabilnost¹¹⁸ oz. povezljivost je za uspešno izvajanje mirovnih operacij ključna, saj predstavlja sposobnost sil zveze Nato, da učinkovito delujejo pri izvajanju skupnih nalog. Če se te naloge opravljajo še izven območja zveze Nato, je potreba po interoperabilnosti še bolj izražena. Sama interoperabilnost se nanaša na precej široko paleto kompatibilnosti med OS, saj Session in Jones (1993, 10) navajata, da se interoperabilnost nanaša na: tehnologijo, tehniko (naprave, materialna sredstva), podatke, postopke in doktrine.

Na vrhunskem zasedanju Nata v Washingtonu leta 1999 je bila z namenom ugotavljanja nujno potrebnih zmogljivosti za izvajanje operacij zveze Nato, ustanovljena »pobuda za obrambne zmogljivosti« (ang. Defence Capabilities Initiative - DCI). Takratni generalni sekretar zveze Nato, Lord Robertson (2001, 7) je navajal, da namen pobude ni bil zgolj zagotavljanje interoperabilnosti med nacionalnimi OS držav članic zveze Nato, temveč tudi izgradnja novih zmogljivosti za soočanje Nata z grožnjami 21. stoletja. Sile zveze Nato naj bi po navedenem tako postale bolj: premestljive, operativno in strateško mobilne, povezljive, vzdržljive in učinkovite pri varnostnih odzivih v območju zavezništva, predvsem pa izven navedenega območja oziroma v t.i. interesnem območju zveze Nato.

Zaradi spremenjenega strateškega okolja ter potrebe po ustreznih odgovorih na sodobne (pogosto nevojaške oz. netipične vojaške) grožnje, je postala vojaška obramba območja nacionalne države manj prioriteta tudi za sodobne OS srednjeevropskih držav. Zato so države članice Nato, zaradi nove definicije/ocene mednarodnega varnostnega okolja, ki je za opredeljeno v Natovi strateški obveščevalni oceni (ang. NATO Strategic Intelligence Estimate MC 161 - NSIE) spremenile prioritete in razširila obstoječe ali uveljavila nove funkcije svojih OS in tako v ospredje postavila njihovo vlogo v nemirnem mednarodnem okolju.¹¹⁹

Zgoraj navedene potrebe po spremembah se dejansko ne nanašajo zgolj na OS srednjeevropskih držav članic zveze Nato, temveč posredno preko EU in Natovega PzM vplivajo na reforme v OS nevtralne Avstrije in Švice. Pri svojem delu kot udeleženec-opazovalec ugotavljam, da sicer pri spremembah in reformah oz. transformaciji OS v Srednji Evropi, daje pobudo in glavno razvojno smer prav zveza Nato oziroma njeno strateško

---

¹¹⁸ Interoperabilnost ali povezljivost (ang. Interoperability) je sposobnost delovati skupaj koherentno, učinkovito in uspešno za doseganje taktičnih, operativnih in strateških ciljev zavezništva. (Natov slovar standardizacijskih izrazov in definicij - AAP-42(B) SVS STANAG 7186(1).

¹¹⁹ MC 161 NSIE NATO Strategic Intelligence Estimate je strateška zavezniška obveščevalna ocena, ki je osnova za zagon strateškega načrtovalnega ciklusa v Natu. Sprejema se na ravni MIC – Military Intelligence Committee, vrhovnem vojaškem obveščevalnem organu v Natu.

poveljstvo za transformacijo (ACT) in komite za obrambno politično planiranje (ang. Defence Policy and Planning Committee – DPPC).

Proces preoblikovanja oziroma transformacije OS je skozi vso obdobje po hladni vojni skoraj v vseh srednjeevropskih državah povezan s postopnim ukinjanjem splošne vojaške obveznosti oz. s prehodom iz masovnih, z vojaškimi obvezniki in s pripadniki obvezne rezerve dopolnjenimi OS, k prostovoljnimi in pretežno poklicno popolnjenim ter bistveno manjšim, vendar tehnološko in tehnično sodobno opremljenim in dobro usposobljenim OS, ki postajajo vse bolj ekspedicijske¹²⁰. Medtem ko so zahodnoevropske, predvsem bivše kolonialne države (Belgija, Nizozemska, Francija, ...), opravile tovrstno transformacijo OS, že v prvem ali morda drugem valu reform, so srednjeevropske države to pričele izvajati šele v tretjem valu in ga nekatere še izvajajo, nekatere pa nameravajo navedene reforme izvesti šele po letu 2014.¹²¹

Zaradi ukinjanja vojaške obveznosti in posledično uvajanje poklicnih OS, so deleži obrambnih izdatkov, namenjeni investicijam v korist progresivno rastočih kadrovske in operacijske stroškov, skromnejši. Zato se kompenzacija investicijskega primanjkljaja danes, ko je ekonomska recesija in finančna kriza zajela območje Evrope, izvaja skozi vojaško večnacionalizacijo oz. delitev dela in stroškov skozi pobude in projekte, kot so: »soporabe in združevanja« zmogljivosti v EU (ang. Pooling & Sharing) in projekta »pametne obrambe« (ang. Smart Defence) – večnacionalni in inovativni pristopi (ang. Multinational and Innovative Approaches) ter »pobude povezanih sil« (ang. Connected Forces Initiative) v zvezi Nato. Pot nadaljnega razvoja OS srednjeevropskih držav je potemtakem pričakovana¹²². V okviru Nata in EU se prav tako krepi mreža institucionaliziranega, notranje organiziranega sodelovanja na korpusni, divizijski in brigadni ravni, saj se število nacionalno mešanih enot (zmogljivosti) vztrajno povečuje.¹²³ Večnacionalne vojaške zmogljivosti pa se zgolj ne izgrajujejo, temveč tudi vse bolj funkcionalno uporabljajo. Tako je danes večnacionalno vojaško delovanje OS (srednje)evropskih držav v mirovnih operacijah prej pravilo kot izjema (Haltiner 2002, 16-19).

Današnje, po Haltinerju (2002, 18), postmoderne OS postajajo manjše, bolj fleksibilne, bolj mobilne, tehnično zelo napredne in notranje sistemsko bolj prepletene. Tako se danes kljub

---

¹²⁰ Kakor opredeljuje Haltiner (1997, 3-4) masovne OS definira naslednjih šest kriterijev: a) sistem rekrutiranja pripadnikov OS je zasnovan na univerzalni ali selektivni vojaški obveznosti, b) velik del populacije se mobilizira v vojaške namene, c) tisti, ki morajo služiti vojsko, označujejo karakter OS, č) stopnja vojaške tehnologije je relativno nizka in d) v masovnih OS prevladuje kopenska zvrst.

¹²¹ Avstrijci so februarja 2013 na referendumu celo zavrnili zamisel o poklicno popolnjenih OS.

¹²² V Evropi se značilnost tega trenda kaže skozi različne skupne projekte pri razvoju najzahtevnejše vojaške opreme in oborožitvenih sistemov, kot so: transportno letalo A-400M, lovsko letalo Eurofighter Typhoon ter številne druge vojaške in nevojaške zmogljivosti, ki pa še niso dosegle zaključne faze razvoja oz. izgradnje.

¹²³ EUOKORPUS (ang. Eurocorps), nemško-francoska brigada, nemško-nizozemski korpus, nemško-dansko-poljski korpus, slovensko-italijansko-madžarska brigada (MLF) ter EUROFOR, sestavljen iz francoskih, italijanskih, portugalskih in španskih sil.

drastičnem zmanjšanju bojne moči OS srednjeevropskih držav njihova skupna in predvsem v mirovnih operacijah uporabna moč v bistvu krepí. Kljub izjemnemu zmanjšanju obsega žive sile in ofenzivnih oborožitvenih sistemov, ob sočasni uporabi najsodobnejših visokotehnoloških oborožitvenih in informacijskih sistemov za podporo poveljevanja ter uporabo številnih multiplikatorjev vojaških in nevojaških zmogljivosti se namreč dejanska moč in učinkovitost OS srednjeevropskih držav, predvsem zaradi izrazite prevlade v informacijski moči, povečuje. Brutalna bojna moč OS je v obliki asimetričnega vojskovanja, kakršnega doživljamo danes v nemirnih delih sveta, v bistvu neuporabna.

Tudi OS (srednje)evropskih držav se, kakor meni Haltiner (2002, 19), vse bolj spreminjajo iz bojno organiziranih množičnih organizacij v multifunkcionalne in visoko specializirane varnostno-politične inštrumente, ki so vse bolj podobne civilnim organizacijam. OS, tako kot civilni trg, namreč sledijo ekonomsko učinkovitemu kriteriju in so vse bolj predmet stroškovne analize ter zato v svoji sestavi povečujejo delež civilistov. V vse večjem obsegu se civilizira logistična funkcija oziroma celotno področje nebojnih dejavnosti. Posledično se bojna usposobljenost koncentrira v že tako skrčenem organizacijskem jedru. Haltiner (2002) ta proces prediskutira s pojmi civilinizacije in remilitarizacije OS in poudari pomembnost vojaško-funkcionalnega proti socialno-ekonomskemu imperativu.

V uvodu metodološkega dela sem navedel, da obstaja več teorij oziroma tipologij in načinov raziskovanja sprememb funkcij v OS. Za okvir raziskave v tem poglavju svojega doktorskega dela sem izbral in prilagodil tipologijo Karla W. Haltinerja (2002) o spremembah/reformah evropskih OS, ki jo je slednji objavil v publikaciji *Europas Streitkräfte im Umbruch – Trends und Gemeinsamkeiten* in ji bom v nadaljevanju pri opisovanju časovnih obdobij in skupnih trendov, spremenljivk ter indikatorjev/kazalnikov, z ustreznimi dopolnitvami tudi sledil. Haltiner (2002) je analiziral potek reform OS v devetih evropskih državah po hladni vojni in izpeljal značilne skupne trende v preoblikovanju OS, ki so različno intenzivno prisotni v vseh evropskih državah. V tem poglavju bom v skladu z navedeno Haltinerjevo tipologijo, uporabil še spremenljivke z ustreznimi kazalniki iz Artove (1980), Moskosove (2000), Forsterove (2006) in Manigartove (1990) tipologije ter po Grizoldu (1999) merljive kazalnike (obrambnih sistemov – oz. OS opomba I.C.) ter tako predstavil značilnosti in razlike nacionalnih OS srednjeevropskih držav v dveh časovnih obdobjih, in sicer:

Prvo obdobje, kateremu Haltiner (2002, 7) pravi »obdobje krčenja«, traja od konca hladne vojne leta 1990 do leta 2000 in je razdeljeno v dva reformna vala: prvi od leta 1990 do 1996 ter drugi od leta 1997 do vključno leta 2000. Za to obdobje je v vseh srednjeevropskih državah značilno konstantno zmanjševanje deležev BDP, namenjenih za obrambo. To obdobje je,

predvsem zaradi zmanjševanja operativnih stroškov, pomenilo hitro (ponekod hipno) krčenje OS, pri čemer slednje najpogosteje ni bilo posledica premišljene strateške vizije in dolgoročnega obrambnega načrtovanja ter prav tako ne brez kritičnega razmisleka o možni alternativni konceptu množičnih OS¹²⁴. Glavni cilj tako intenzivnega zmanjševanja OS je bil zmanjšanje stroškov na račun zmanjševanja osebja, orožja, opreme in ostalih materialno tehničnih sredstev (MTS). S poudarjeno mirovno dividendo je nacionalna vojaška obramba postala sekundarna naloga države ter s tem tudi manj pomembna funkcija takratnih OS. Tudi postsocialistične srednjeevropske države so, z izjemo Slovenije (zaradi še trajajoče vojne na območju bivše SFRJ – opomba I.C.), sledile linearni logiki krčenja (Haltiner 2002, 8). Prvi del navedenega obdobja avtor razume kot t.i. prvo reformo OS (srednje) evropskih držav.

Drugi del tega obdobja (po letu 1996), oziroma drugo reformo OS, kateremu Haltiner (2002, 10) pravi tudi »obdobje k Natu orientirane internacionalizacije in prilagajanja«, je značilno konceptualno in strateško preoblikovanje celotne obrambne politike in posledično tudi OS zaradi vse bolj izražene potrebe po opravljanju novih funkcij. Za navedeno preoblikovanje pa je bila potrebna bistveno spremenjena kadrovska struktura OS srednjeevropskih držav, ki jo narekuje in pospešuje vse intenzivnejše mednarodno sodelovanje na varnostno-političnem in posledično torej tudi vojaškem področju. Dotedanje nacionalne obrambne strategije držav Srednje Evrope so s koncem bipolarne vojaške grožnje začele izgubljati svoj pomen, po drugi strani pa se je krepil pomen nadnacionalnih strategij oziroma strategij zveze Nato in EU. Zveza Nato je tako preko programa PzM svoje sodelovanje širila tudi na države izven meja zveze, saj so imele njene članice v tem obdobju reform velik vpliv na skoraj vse ostale evropske države oziroma na njihove modele preoblikovanja strukture in obsega OS ter celotnih obrambnih strategij. Omenjeno ne velja zgolj za bivše socialistične države, temveč tudi za nevtralne države kot sta Švica in Avstrija, čigar odmik od zveze Nato se je v tem obdobju kljub deklarirani in mednarodno priznani nevtralnosti začel zmanjševati. Prav tako se je po predhodno radikalnem zmanjševanju obsega OS zaznal trend ponovnega rekrutiranja poklicnih in (pogodbenih) rezervnih pripadnikov (Haltiner 2002, 10).

V navedenem obdobju, so se do leta 2000 številne vlade in obrambna ministrstva srednjeevropskih držav opirale na ocene oziroma priporočila t.i. civilnih obrambno-političnih (nemalokrat tujih) komisij, katerih namen je bil podajanje ocen in predlogov razvoja bodoče

---

¹²⁴ Čas služenja vojaškega roka se je skrajševal, težki oziroma ofenzivni oborožitveni sistemi so se prodajali za »en evro/dolar« ali bili odvrženi na odpad kot staro železo. Brez politike načrtne konverzije vojaških objektov so se slednji množično zapirali ali preprosto podarili, najpogosteje »politično lojalnim« lokalnim oblastem.

varnostne in obrambne politike ter samih OS¹²⁵. Tovrstni predlogi so pogosto vsebovali priporočilo o zvišanju deleža BDP namenjenega za obrambo, vendar je to bilo vpricho prakse iz obdobja neposredno po hladni vojni, ko se je ta delež permanentno zmanjševal, težko uresničljivo. Po drugi strani pa je oblikovanje in usposabljanje OS za nove funkcije, kot je delovanje v mirovnih operacijah zunaj državnega teritorija, zahtevalo precejšnje povečanje stroškov na področju finančnih postavk stroškov osebja in delovanja OS (Haltiner 2002, 12).

Drugo obdobje se je začelo leta 2001 in dejansko še traja, vendar ga v nalogi zaradi pristopnosti relevantnih virov zaključujem z letom 2011/2012. To je tudi obdobje t.i. tretjega vala reform in prestrukturiranja OS srednjeevropskih držav, ki ga Haltiner (2002, 10) imenuje »obdobje modularizacije in fleksibilnosti«. V nekaterih državah tovrstno preoblikovanje OS z namenom nadaljevanja profesionalizacije z modularizacijo in fleksibilnostjo še vedno poteka, predvsem zaradi nizkega deleža BDP, namenjenega za obrambne namene. V tem obdobju se je ponovno skrajšal reakcijski čas, vendar zgolj najbolj pripravljenih premestljivih enot, zmožnost izvajanja operacij v širokem strateškem prostoru pa je dosežena zaradi delitve dela OS¹²⁶. Za uspešno izvajanje mirovni operacij izven območja zveze Nato ali EU je bilo potrebno zagotoviti zadostne in dovolj vzdržljive ter kvalificirane sile in zmogljivosti za več rotacij oz. za dolgotrajno delovanje in po potrebi tudi za več mirovni operacij na različnih kriznih žariščih sočasno. Iz navedenih razlogov vojaška obveznost postane kadrovski vir drugotnega pomena, medtem ko glavne vojaške zmogljivosti temeljijo na visoko mobilnem (premestljivem) in dobro opremljenem poklicno popolnjenem krizno-reakcijskem jedru.

Haltiner (2002, 10-11) prav tako ugotavlja, da nove transnacionalne (v primeru Srednje Evrope Nato, EU - opomba I.C.) obrambne strategije izražajo potrebo po fleksibilni organizacijski strukturi OS oziroma t.i. *modularnem pristopu vzpostavljanja vojaških zmogljivosti*. Tako posamezni moduli postanejo standardizirane, znotraj sistema lahko zamenljive in prilagodljive organizacijske enote. Sočasno se je povečala potreba po multifunkcionalnosti posameznikov (vojakov in starešin) in opreme oz. vojaških enot, ki lahko hitro in relativno avtonomno, brez povečanih stroškov prilagajanja izvajajo svoje poslanstvo doma in v tujini ter v celotnem spektru delovanja vse bolj kompleksnih nalog¹²⁷. Ob tem je

---

¹²⁵ Skoraj po pravilu so se končne odločitve vlad ali ministrstev za obrambo razlikovale od priporočil in predlogov strokovnih komisij.

¹²⁶ Zračni napad na ZR Jugoslavijo in poznejša mirovna operacija na Kosovu so namreč pokazale, da za dolgoročen uspeh neke regionalne varnostne strategije ni dovolj le usposobljenost za skupne operacije in sodobna vojaška oprema ter sodobni oborožitveni sistemi, temveč je potrebna tudi ustrezna kvalificiranost za premestitev in stacioniranje večjih vojaških kontingentov (zmogljivosti) izven nacionalnih oz. zavezniških meja na kriznih območjih za daljše časovno obdobje.

¹²⁷ Po takšnem sistemu oblikovanja vojaških enot bodo t.i. modularne formacije v kratkem reakcijskem času oblikovane glede na zastavljene naloge in cilje.

potrebno upoštevati, da pri prizadevanju OS srednjeevropskih držav po povečanju svoje učinkovitosti zaradi povečanega vpliva, kvalitativno in kvantitativno omejenega demografskega dejavnika razvojni trendi ne bodo kadrovske, temveč predvsem kapitalno intenzivni, vendar zgolj v primeru odprave finančne krize in ekonomske recesije. V tem obdobju se OS krčijo zaradi obsežnega in k ciljem usmerjenega prestrukturiranja, kar zopet narekuje demografski dejavnik oziroma tokrat trg delovne sile, kjer ponudba ne pokriva potreb po vojaškem osebju. V nasprotju s prvim obdobjem po hladni vojni, ko so se deleži BDP, namenjeni za obrambo, intenzivno in vztrajno zmanjševali, so se kljub bistveno zmanjšani kadrovski sestavi, tokrat intenzivno, vendar po 11. septembru 2001 zgolj začasno, povečevali (Haltiner 2002, 11). V času trenutne ekonomske recesije in finančne krize v EU žal ugotavljam, da tudi ta razvojni trend počasi in vztrajno stagnira, tako da se OS srednjeevropskih držav v zadnjih nekaj letih krčijo predvsem zaradi radikalnega zmanjševanja nominalnega in realnega deleža BDP, namenjenega za obrambo.

Od posameznih namenskih modulov nacionalnih OS se zahteva uspešno mednarodno sodelovanje z moduli ostalih nacionalnih OS v mednarodnem okolju, kar pogojuje sprejem in uvajanje zavezniške standardizirane vojaške tehnologije pri oborožitvenih sistemih, opremi in taktičnih postopkih delovanja zaradi oddaljenih kriznih območij pa tudi operativnih in strateških transportnih zmogljivostih ter kapacitetah.

Danes je drugače kot ob koncu hladne vojne, ko so lahko nemiri v vojašnicah in mirovna gibanja zamajala legitimnost OS srednjeevropskih držav. Večina OS v Srednji Evropi ima danes še vedno visok družbeni ugled, vendar je po drugi strani pripravljenost državljanov srednjeevropskih držav, da se osebno angažirajo v OS, vse manjša. Haltiner (2002, 20-21) tako govori o družbeni odtujenosti OS in navaja tri različne vzroke:

a) Veliko razlikovanje med vrednotami individualizirane civilne družbe in profili nujnih vojaško-funkcionalnih norm in pravil, kar je pripeljalo do otežene zamenjave vlog državljan/vojak. Vse številčnejši vojaški odstop od služenja vojaškega roka in dela v OS je danes v Avstriji in Švici ter do nedavnega v Nemčiji manj etično in ideološko motiviran, kot je nasprotno motiviran preko stroškovno-koristnega razmisleka/računa, psiholoških težav in rastoče indiferentnosti¹²⁸.

b) Z ukinitvijo splošne vojaške obveznosti se izničijo tradicionalno pomembni povezovalni elementi med civilno družbo in OS, ki danes zaradi ekskluzivnega pooblastila za upravljanje s silo (oboroženim nasiljem – opomba I.C.), niti zaradi socialne pozicije niso temelj

---

¹²⁸ Vse pogostejša in družbeno tolerirana - sprejemljiva je tendenca stališča »OS da, vendar brez mene«.

nacionalne identifikacije, temveč so v očeh javnosti vse bolj neke vrste nacionalna storitvena organizacija, ki preprosto mora delovati po načelu ekonomske produktivnosti.

c) Udeležba OS srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah, ki se izvajajo izven nacionalnega teritorija ter družbeni prestiž OS kot mirovne organizacije sta prispevala k pretiranemu pričakovanju uspeha v očeh domače javnosti. Nenazadnje se povečana prostorska distanca pokaže v povečani socialni distanci (npr. mirovna operacija ISAF v Afganistanu).

V metodološkem uvodu disertacije sem navedel, da bom raziskavo izvedel na osnovi "modela proučevanja preoblikovanja funkcij OS", kar v nadaljevanju tega poglavja tudi za vse srednjeevropske države predstavim.

5.1 Funkcije OS Avstrije in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Republika Avstrija je celinska, alpska in nevtralna srednjeevropska država, ki je na osnovi "avstrijske državne pogodbe" od leta 1955 zopet samostojna in neodvisna ter nevtralna država. V obdobju hladne vojne je v vojaško-strateškem pomenu kljub svoji zavezanosti k trajni vojaški nevtralnosti, zaradi svoje družbenopolitične ureditve - liberalnega kapitalizma, imela vlogo nekakšne predstraže oziroma prvega blažilca možne vojaške penetracije OS VS preko Avstrije proti Zahodni Evropi. Tej vlogi primerna je bila tudi njena takratna doktrina "vseobsežne vojaške obrambe" (nem. Umfassenden Landesverteidigung).

Avstrijska obrambna politika se je po hladni vojni na hitro spreminjajoče varnostno-politično okolje in dogajanje v Srednji ter Jugovzhodni Evropi, predvsem zaradi svoje, v državni pogodbi trdne zavezanosti o nevtralnem statusu ter posledično zavezanosti političnih elit do tako opredeljene ustavne ureditve, dokaj pozno in neodločno odzvala s svojimi reformami v avstrijskem obrambnem sektorju oziroma avstrijskih OS.

Spremembe v varnostni in obrambni politiki Avstrije so v dveh desetletjih po hladni vojni, kakor sem že uvodoma pojasnil, pogojevale povsem nove razmere na področju zagotavljanja varnosti v Evropi, odločilen je bil torej vpliv geopolitičnega in varnostno-političnega dejavnika. Zaradi širitve zveze Nato kakor tudi širitve EU na vzhod in jug Evrope se je varnostni in geopolitični položaj Avstrije bistveno spremenil oz. izboljšal, saj je s tem Avstrija prestopila iz območja "obrobja" v sam center evroatlantskega območja ter ob tem še vedno zadržala status »nevtralnosti«. Dejansko jo razen Švice in Liechtensteina (obe prav tako

nevtralni državi) obdajajo zgolj države članice Nata in EU. V tem pogledu se je grožnja neposrednega vojaškega napada na Avstrijo radikalno zmanjšala. Zato avstrijska varnostna in obrambna politika danes kljub svoji tradicionalni "avstrijski konservativnosti" ter ne glede na ustavno opredeljeno nevtralnost, veliko bolj kot kdajkoli prej, razmišlja in se posledično pripravlja na sodobne in heterogene, bolj ali manj transnacionalne ali celo globalne grožnje¹²⁹. Pri prepoznavanju in odvrčanju tovrstnih sodobnih groženj se avstrijska varnostna in obrambna politika izdatno naslanjata na članstvo Avstrije v EU in sodelovanje v okviru skupne evropske varnostne in obrambne politike (SEVOP), kakor tudi na članstvo v Natovem (PzM).¹³⁰

Danes koncept stalne nevtralnosti ni nekaj, na čemer bi kakor v obdobju hladne vojne Avstrija dobesedno in v celoti vztrajala, saj je predvsem preko članstva v EU in tudi preko Natovega PzM vse bolj vključena v sistem kolektivne varnosti in tudi obrambe. Dejstvo namreč je, da je to način, ki Avstriji omogoča, da v mednarodnem okolju preko področja mirovnih operacij, vsaj delno ohranja svojo izpostavljeno vlogo in pomen iz časa hladne vojne.

Kljub spremenjenemu varnostno-političnemu okolju je Avstrija danes s svojimi OS v (srednje)evropskem prostoru še vedno pomemben varnostno-politični dejavnik. Nove ali morda zgolj ponovno prioritete funkcije njenih OS so ali bodo povezane z geopolitično in varnostno-politično opredelitvijo Avstrije, saj se sedaj, celo javno večkrat omenja možnost ukinjanja statusa nevtralne države in možnosti vstopa v zvezo Nato. Pravzaprav se že z vstopom Avstrije v EU pogosto postavlja vprašanje, ali morda Avstrija svoje nevtralnosti ni nadomestila s solidarnostjo. Kljub omenjeni javno-politični razpravi o avstrijski nevtralnosti je pričakovati, da bodo njihove OS še naprej angažirane na notranjih, pretežno nevojnih ter tudi na zunanjih, povsem nevojnih nalogah – torej tudi v mirovnih operacijah, vendar ne v prav celotnem spektru, ki ga pokrivajo današnje kompleksne mirovne operacije.

Avstrija se je torej kot nevtralna država zaradi spremenjenega varnostno-političnega okolja in zaradi prisotnosti novih kompleksnih groženj odločila za reformo obrambnega sektorja ter reformo in reorganizacijo ali morda celo transformacijo svojih OS.¹³¹ Sprva so z reformo po imenu »Nova organizacija OS 1995« OS zmanjšali, nato pa z obsežnim projektom

---

¹²⁹ Sodobne grožnje, kot so opredeljene v varnostni in obrambni doktrini Avstrije (2001), so: mednarodni terorizem, trgovina z drogami in ljudmi ter orožjem, naravne nesreče, migracije večjih razsežnosti, krize v gospodarskem in finančnem sektorju, informacijska tehnologija (kibernetske grožnje), balistične in manevrirne rakete, ilegalni prehodi čez mejo, teroristični napadi na strateško infrastrukturo in organiziran kriminal (Varnostna in obrambna doktrina Avstrije (2001).

¹³⁰ Republika Avstrija je že od leta 1995 članica EU, kakor tudi članica Natovega programa PzM.

¹³¹ OS Avstrije oziroma natančno - Avstrijske zvezne vojske (nem. Bundesheer - BH).

»Bundesheer - Reform 2010«¹³², ki je opredeljeval izvedbo bolj vsebinskih sprememb v OS, dejansko poskušali slednje ustrezno funkcionalno preoblikovati. (Austrian Armed Forces 2010)

K pojasnjevanju spreminjanja funkcij OS Avstrije so pomembna tudi naslednja zgodovinska dejstva: a) po drugi svetovni vojni Republika Avstrija do leta 1955, ko podpiše t.i. državno pogodbo, sploh ni imela OS, temveč zgolj 7.500 žandarjev¹³³, b) OS Avstrije so prve naloge v tujini (udeležba v mirovnih operacijah) prevzele že leta 1960¹³⁴, c) v šestdesetih letih prejšnjega stoletja je tudi Avstrija razvila koncept t.i. »vseobsežne obrambe«, ki je leta 1972 dokončno stopil v veljavo in je kot takšen bil tipičen odgovor na zelo izpostavljeno vojaško grožnjo v času hladne vojne. Zato koncept poleg zelo poudarjene funkcije OS - izvajanja vojaške obrambe opredeljuje tudi civilno in gospodarsko obrambo, č) na vrhuncu hladne vojne so avstrijske OS imele po navedenem konceptu "vsesplošne obrambe" mobilizacijsko razpoložljivost 300.000 pripadnikov. V približno enakem obsegu in strukturi ter opredeljenimi funkcijami so OS Avstrije dočakale konec hladne vojne. (Klinar 2007, 15-18)

5.1.1 Obdobje od 1990 do 2000

V obdobju hladne vojne je bila v nevtralnemu Avstriji percepcija neposredne vojaške grožnje, predvsem oz. zgolj s strani VS, zelo prisotna, zato je temu sledila ustrezna organizacija vojaške obrambe Avstrije. Neposredno po koncu hladne vojne so avstrijske ocene o ogroženosti še vedno izražale pomen neposredne vojaške grožnje, iz katere so vzročno-posledično izhajale osnovne funkcije. Med njimi je bila seveda zelo močno poudarjena vojaško-obrambna funkcija OS Avstrije. K tem funkcijam so spadale po eni strani naloge v okviru varovanja državnega ozemlja, po drugi strani pa tudi vse bolj pomembne naloge v okviru stabilizacije razmer v regijah na obrobju EU. Vse do leta 2001 je v Avstriji še bila v veljavi "strategija prostorske obrambe" z naslednjimi smernicami, ki so dejansko izražale takratno prioritizacijo funkcij OS: a) zaščita ozemlja pred kršitvijo suverenosti ali kršitve nevtralnosti, b) vzdrževanje demokratičnega sistema in državno-pravne ureditve in c) možnost preživetja nacije.

---

¹³² Nazivi reform OS Avstrije običajno vsebujejo leto predvidenega zaključka in ne začetka reforme.

¹³³ Upraviteljice tedanje Avstrije (Francija, SZ, VB in ZDA) so šele leta 1948/49, in to samo na zahodnih zasedenih območjih dovolile formiranje t.i. »alarmnih bataljonov«, iz katerih je leta 1952 nastala t.i. »B-žandarmerija«, ki velja za predhodnico današnjih OS, katerim je naloge opredelil vojaški zakon iz leta 1955, ki je uvedel tudi splošno vojaško obveznost (Klinar 2007, 16).

¹³⁴ Od leta 1965 avstrijske OS celo z udeležbo večjih vojaških enot (bataljon) z jasno izraženim trendom naraščanja obsega udeležbe v takratnih mirovnih operacijah. Tako je do leta 2010 v mirovnih operacijah sodelovalo že približno 65.000 pripadnikov avstrijskih OS.

V prvem desetletju po hladni vojni je Avstrija na varnostnem in obrambnem področju izvedla več sprememb svojih konstitutivnih in razvojno usmerjevalnih dokumentov ter reorganizacij oziroma reform svojih OS. Tako so se leta 1991 zaradi varnostno-političnih sprememb v Evropi Avstrijci lotili reforme OS¹³⁵, s katero so zmanjšali mobilizacijsko razpoložljivost OS iz tedanjih 300.000 na zgolj 150.000 pripadnikov. Služenje vojaškega roka se je podaljšalo na 7 mesecev (prej 6 mesecev) s 30 (prej 60) dnevi osvežitvenega urjenja v rezervi v desetih (prej petnajstih) letih. (Military Balance 1995/96, 72)

Osnovna naloga/funkcija avstrijskih OS se je, tako Klinar (2007, 18), iz obrambe prostora prenesla na t.i. »obmejno bojevanje / delovanje«, kar je bila posledica vojn na Balkanu in manj funkcionalnih držav na področju Jugovzhodne Evrope ter povečanja ilegalnih prehodov preko državnih meja, predvsem iz smeri vzhoda oz. Madžarske in Slovaške.

V obdobju 1998-2000 je avstrijski ministrski svet spet sprejel novo reformo OS »novo organiziranost Avstrijske zvezne vojske - AZV«. ¹³⁶ S to reformo so nadaljevali trend zmanjševanja množičnih teritorialno obrambnih OS. Tako je tudi avstrijske OS kot OS ostalih srednjeevropskih držav dosegel proces reorganizacije, saj so se slednje zmanjšale na zgolj 110.000 pripadnikov. Cilj takratne reorganizacije OS Avstrije je namreč bil: moderna, visoko mobilna in sodobno opremljena vojska. Reorganizacija se je izvajala postopoma in v skladu s sprejetimi razvojno-usmerjevalnimi dokumenti ter dejansko spremenjenim varnostno-političnim okoljem, saj je Avstrija leta 1995 postala članica EU. Kljub temu se je reorganizacija izvajala s precejšnjim odporom srednjega menedžmenta znotraj avstrijskih OS.

Funkcije OS Avstrije se v prvih letih po hladni vojni torej niso prav bistveno spremenile, razen funkcija notranjega varovanja (zagotavljanja) varnosti oz. varovanja državne meje in to samo v smeri vzhoda (Madžarska in Slovaška). Tako je bila osnovna funkcija avstrijskih OS še vedno vojaška obramba države, izrecno je bilo predvideno tudi »zagotavljanje pomoči« doma in v tujini. Med takšno pomoč v tujini je sodila tudi udeležba v mirovnih operacijah. Schmidl, Erwin A. (2010); (Austrian Army Forces 2009)

V preteklosti so bile bolj poudarjene funkcije avstrijskih OS, kot so: a) vojaška obramba nacionalne države, b) funkcija zavarovanja (varovanje v ožjem smislu), c) zaščita in reševanje. Z vstopom Avstrije v EU leta 1995 in vključevanjem v EVOP in Natov program PzM pa se funkcije in njihove prioritete začno spreminjati oziroma širiti. Tako je bil zakon iz leta 1965 o odpošiljanju pripadnikov OS Avstrije na mirovne operacije leta 1997 zamenjan z novim zveznim »zakonom o sodelovanju in solidarnosti« pri pošiljanju enot in posameznikov v tujino

---

¹³⁵ »Nova organizacija OS 1995«.

¹³⁶ Navedena reforma naj bi se sprva izvajala do leta 2002.

(nem. Bundesverfassungsgesetz: Kooperation und Solidarität bei der Entstundung von Einheiten und Einzelpersonen in das Ausland)¹³⁷. (Zecha v Callaghan in Kerlinc 2003, 345)

OS Avstrije so se v tem obdobju pri izvajanju svojih nalog v državi osredotočale bolj na obrambo in ohranjanje državne suverenosti in nalog notranje (obmejne) varnosti ter nalog izvajanja pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč. Na področju zagotavljanja notranje varnosti so izvajale ukrepe za varovanje nacionalne in evropske kritične infrastrukture, itd.¹³⁸

Kot članica EU se je Avstrija tesneje povezovala v strukturo evropskega kriznega menedžmenta, saj je dozorelo spoznanje oziroma zavedanje, da zoperstavljanje sodobnim nekonvencionalnim grožnjam ni mogoče brez sodelovanja znotraj EU in mednarodne skupnosti. Pospešen razvoj evropskega varnostno-političnega in obrambno-političnega sodelovanja je vodil k jasnejši določitvi mednarodnih obveznosti in nalog OS Avstrije, katerih temeljni cilji sledijo doseganju polnih operativnih zmogljivosti iz evropskega akcijskega plana zmogljivosti (ang. European Capability Action Plan - ECAP)¹³⁹. Wijk (2004, 3-4)

Avstrija tudi po hladni vojni stalno sledi novim izzivom mirovni operacij ter popolnoma podpira prizadevanja OZN za učinkovitejše načrtovanje mirovni operacij in je članica UNSAS (ang. UN Stand-by Arrangement Sistem), znotraj katerega je decembra 1996 skupaj z Dansko, Kanado, Norveško, Nizozemsko, Poljsko in Švedsko začela ustanavljati večnacionalno enoto oziroma brigado visoke stopnje pripravljenosti (ang. Stand-by Forces High Readiness Brigade - SHIBRIG). Prav tako je z namenom izboljšanja priprav na mirovne operacije na podoben način pobudnik leta 1998 ustanovljenega programa sodelovanja srednjeevropskih držav pri podpori miru (ang. Central European Nations Cooperation in Peace Support – CENCOOP)¹⁴⁰.

S podpisom amsterdamske pogodbe, oktobra 1997, katere 17. člen se nanaša na t.i. *petersberške naloge* (humanitarne misije, misije ohranjanja miru kot tudi krizni menedžment ter bojne operacije), ki so postale del varnostne politike EU, je Avstrija dobila pravno formalno možnost, da sodeluje tudi v operacijah *vsiljevanja miru* pod pokroviteljstvom EU. Avstrija je

---

¹³⁷ Na osnovi navedenega zakona se lahko avstrijske enote ali posamezniki napotijo v tujino s ciljem sodelovanja v solidarnostne namene v ukrepih ohranjanja miru, podpiranjem demokracije, zaščito človekovih pravic pod okriljem mednarodne organizacije ali OVSE ali pri izvajanju odločitev EU.

¹³⁸ Spremembe so področju varovanja bližine Schengenske meje, kjer je AZV z vojaki naborniki na meji z Madžarsko in Slovaško do leta 2010 nudila pomoč predstavnikom Ministrstva za notranje zadeve pri izvajanju nadzora 460 kilometrov dolge vzhodne meje.

¹³⁹ Kot mehanizmi se upoštevajo akcijski načrt za doseganje zmogljivosti (ECAP – European Capabilities Action Plan) in mehanizmi za razvoj zmogljivosti (CDM – Capabilities Development Mechanism).

¹⁴⁰ V okviru CENCOOP programa je Avstrija skupaj s Slovenijo in Madžarsko sodelovala v mirovni operaciji UNFICYP v mirovni operaciji UNDOF pa s Slovaško.

že novembra 2000 izrazila pripravljenost, da v načrtovane evropske sile za hitro posredovanje prispeva do 3.500 vojakov in 110 policistov (Schmidl 2001, 98); Wijk (2004, 14).

Skupaj so OS Avstrije, pretežno pod okriljem OZN, od leta 1990 do 2000 letno v mirovne operacije prispevale okrog 1000 pripadnikov, kar je pokazatelj avstrijske odgovornosti za mednarodni mir in varnost.

5.1.2 Obdobje od 2001 do 2011

V vojaško nevtralni Avstriji se je v prvih desetih letih tega stoletja percepcija neposredne vojaške grožnje bistveno zmanjšala. Predvsem zato, ker so se, kakor sem v uvodu tega poglavja omenil, mednarodne varnostno-politične razmere s koncem hladne vojne drastično spremenile, kar je vplivalo na reprioritizacijo, tokrat povsem drugačnih vrst kompleksnih in nadnacionalnih ali celo globalnih groženj. Zato avstrijska varnostna in obrambna politika danes veliko bolj kot kdajkoli razmišlja in se tudi pripravlja na grožnje, kot so: mednarodni terorizem, trgovina z drogami, ljudmi in orožjem, naravne nesreče, migracije večjih razsežnosti, krize v gospodarskem in finančnem sektorju, informacijska tehnologija (kibernetske grožnje), balistične in manevrirne rakete, ilegalni prehodi čez mejo, teroristični napadi na strateško infrastrukturo, organiziran kriminal, itd. Pri prepoznavanju in odvrčanju tovrstnih sodobnih groženj je Avstriji v znatno pomoč članstvo v EU in sodelovanju v okviru skupne evropske varnostno obrambne politike (SEVOP). (Wijk 2004, 18-22)

Že v začetku proučevanega obdobja (2001) je avstrijska obrambna politika izrazila svoja temeljna načela, ki so bila podana v takratni obrambni in varnostni doktrini (2001). Le-ta konkretizirajo vse širši spekter funkcij in iz njih izpeljanih nalog OS Avstrije: a) zagotavljanje stalnega nadzora in varovanje zračnega prostora, sposobnost za vojaško obrambo in obrambo pred konvencionalnimi grožnjami, b) sodelovanje OS v mirovnih operacijah (v t.i. »petersberških nalogah«) do ravni brigade, c) zagotavljanje »interoperabilnosti« za obrambo države in delovanje v mirovnih operacijah, č) izpolnjevanje vseh vojaških nalog s poudarkom na ohranjanju splošne vojaške obveznosti in povečanju števila profesionalnega in prostovoljnega kadra¹⁴¹, d) izdelava in izdaja bele knjige vsaki dve leti za dobo 10 let, e) obramba ozemeljske celovitosti in suverenosti države ter zaščita prebivalstva pred zunanjimi grožnjami in izsiljevanji, f) sodelovanje v obrambi vrednot in osnovnih interesov EU ter

---

¹⁴¹ Pri izvajanju reforme OS v 2010 naj bi naborniški sistem še vedno ostajal temelj obrambno-varnostne politike, vendar so do referendumske odločitve 2013 bile vse glasnejše zahteve in tudi stališča uradne politike (ministra za obrambo), da je vojaško obveznost preprosto potrebno ukiniti.

krepitev varnosti njenih članic, g) prispevek k politični in vojaški stabilnosti Evrope skozi sodelovanje v mirovnih operacijah pod okriljem EU, NATO (PzM), OVSE ali OZN, h) podpora sodelovanja v humanitarnih akcijah ter krepitvi regionalne in mednarodne varnosti, i) nudenje pomoči v primeru nacionalne oziroma mednarodne naravne nesreče (katastrofe) in v ostalih humanitarnih akcijah in j) nudenje pomoči silam za varovanje meja in policiji v boju proti organiziranemu kriminalu in širjenju terorizma. (Avstrija 2005, 6-7)

V tem obdobju se je v Avstriji nadaljevala že 1998 začeta reorganizacija OS pod imenom »nova organiziranost OS«, ki pa se je delno zaključila že leta 2002, ko je Avstrija prvič ustanovila generalštab (GŠ) svojih OS. Ukinjena so vsa korpusna poveljstva, tako so bile OS sestavljene iz kopenskih sil in zračnih sil ter specialnih sil. Formirano je bilo poveljstvo za podporo vodenja in poveljstvo za podporo delovanja in kar je za predmet proučevanja posebej pomembno, formirano je bilo posebno poveljstvo za mirovne operacije.

Avstrijska obrambna in varnostna doktrina (nem. Sicherheits – und Verteidigungsdoktrin) iz leta 2001, katere težišče je že bilo na evropeizaciji obrambne politike Avstrije, saj je bistvo nove doktrine skupna evropska obrambna politika in sodelovanje z zvezo NATO ter "status nevtralnosti". V navedeni doktrini je sicer mednarodno-pravni status Avstrije naveden kot »neblokovski!¹⁴² Skladno z novo obrambno in varnostno doktrino se leta 2001 ponovno zmanjša obseg in spremeni organizacijska struktura avstrijskih OS, ki zadržijo zgolj še 35.000 aktivnih pripadnikov¹⁴³ ter 75.000 pripadnikov rezervne sestave – torej skupaj 110 000 pripadnikov.

Ker do leta 2003 kar nekaj zaporednih reorganizacij avstrijskih OS ni dalo pričakovanih in uporabnih učinkov, je že septembra istega leta začela delovati nova komisija za naslednjo reformo OS - »Bundesheer 2010«.¹⁴⁴ Na osnovi načel v obrambni in varnostni doktrini je za izvajanje slednje bilo potrebno prilagoditi/spremeniti organizacijsko in formacijsko strukturo v Ministrstvo za obrambo in avstrijskih OS.

Vidnejše spremembe na področju predmeta proučevanja, t.j. spreminjanje funkcij avstrijskih OS po hladni vojni, se začnejo zares dogajati šele po letu 2004, ko je avstrijska vlada uradno sprejela odločitev o projektu »Reforma Bundesheer - BH 2010«, katere cilj je reformirati (transformirati) OS tako, da bodo učinkovitejša in močnejša organizacija s posebnim poudarkom na zagotavljanju evropske varnosti, aktivni udeležbi v mirovnih

---

¹⁴² Hkrati v omenjeni doktrini pozdravljajo širitev zveze Nato in obenem napovedujejo možnost vstopa Avstrije v zvezo Nato. Vendar mora biti odločitev sprejeta na referendumu.

¹⁴³ Od 35 000 pripadnikov je bilo 17.000 vojakov na služenju, 16.000 poklicnih vojakov.

¹⁴⁴ Komisijo je sestavljalo kar 46 uglednih strokovnjakov iz različnih področij (vojske, politike, gospodarstva, znanosti in družbenih skupnosti) in celo dva strokovnjaka iz tujine (Švice in Nemčije), vodil jo je dr. Helmut Zilk – spoštovana politična osebnost in nekdanji župan Dunaja iz vrst SPÖ.

operacijah pod okriljem EU, OVSE in ZN ter sodelovanje v PzM, kar seveda pomeni bistveno spremembo avstrijske varnostne in obrambne politike. (Austrian Army Forces 2010)

V letu 2005, ko se dejansko in v polnem obsegu začne izvajati »Reforma BH 2010«, so najpomembnejše naloge/funkcije OS še vedno: a) zagotavljanje obrambe države, njenih meja, miru, svobode, varnosti in stabilnosti Republike Avstrije in njenih državljanov; b) zagotavljanje pomoči ob velikih naravnih katastrofah in nesrečah; c) izvajanje nadzora ter zagotavljanje suverenosti avstrijskega zračnega prostora; č) nudenje humanitarne pomoči in pomoči v primeru naravnih katastrof v tujini ter sodelovanje v mirovnih operacijah na kriznih področjih, kjer avstrijske OS še vedno igrajo pomembno vlogo pri zagotavljanju miru in stabilnosti ter s tem posredno tudi avstrijske in evropske varnosti.

Glavni cilj »Reforme BH 2010« je z novo organizacijsko strukturo prilagoditi avstrijske OS, da bodo po obsegu manjše, bolj učinkovite in moderne (postmoderne opomba I.C.) in bodo sposobne učinkovito odgovarjati na kompleksne in globalne varnostne grožnje. Konkretnije pomeni to, da težišče usmerjajo v nadaljnje aktivno sodelovanje pri izgradnji in razvoju SEVOP, povečanju zmogljivosti vojaških enot, doseganju višje stopnje profesionalizacije, modernizacijo oborožitvenih sistemov in zagotavljanju večje socialne varnosti zaposlenim (Klinar 2007, 20).

Dejansko je torej cilj reforme transformacija OS (opomba I.C.), zato je bil osnutek nove nacionalno-varnostne strategije Avstrije predstavljen že v letu 2011. V skladu s priporočili komisije za izvedbo reforme OS morajo slednje biti organizirane in prilagojene novim zahtevam tako, da bodo učinkovito izpolnjevale zastavljene stare in nove naloge/funkcije. Dejanska raven nacionalnih ambicij, ki jih Avstrija želi doseči z reformo svojih OS, je naslednja: a) 10.000 pripadnikov v stalni pripravljenosti za širok spekter nalog na domačih tleh, b) stalno prisotnost 1.500 pripadnikov v tujini, c) zmožnost napotitve v tujino do 3.500 vojakov za obdobje enega leta, č) zmanjšati obseg OS s 110.000 pripadnikov vojne sestave na zgolj 55.000. (Klinar 2007, 21-23); (Austrian Army Forces 2010)

Funkcije avstrijskih OS so danes določene v zveznem ustavnem zakonu in v zakonu o obrambi (Wehrgesetz). Tako je opredeljena tudi naloga obrambe ustavne ureditve in demokratične svobode prebivalcev pred napadi iz tujine. Sicer zakon o obrambi OS določa naslednje naloge: a) vojaško obrambo države, b) pomoč v primeru naravnih nesreč in nezgod, c) varovanje ustavne ureditve in demokratične svobode prebivalcev pred napadi iz tujine ter vzdrževanja notranje državne ureditve in varnosti, č) pomoč v tujini pri vzdrževanju miru, izvajanju humanitarne pomoči in pomoči v primeru naravnih nesreč, iskalne in reševalne naloge. (Wehrgesetz 2001, 4)

Avstrija je bila s svojimi OS še do nedavnega aktivna opazovalka v večnacionalnih kopenskih silah - VNKS) (ang. Multinational Land Forces - MLF) z resno namero pridruženja in članstva v skupini. S spreminjanjem koncepta delovanja VNKS iz sil za delovanje zgolj v okviru »petersberških nalog« v skupino za delovanje v Nato operacijah, »5. člen« (ang. Article 5) severnoatlantske pogodbe je Avstrija zaradi svojega nevtralnega statusa od namere po članstvu v VNKS odstopila.

5.1.3 Spremenjene funkcije OS Avstrije

OS Avstrije so skozi dve, po Haltinerju dokaj ločeni, vendar glede transformacijskih aktivnosti tudi prepletajoči časovni obdobji (od 1990 do 2000 in od 2001 do 2011), sprva zadržano vendar tudi premišljeno spreminjale svoje, z zakonom o obrambi ter z varnostno in obrambno strategijo opredeljene funkcije. Bistveni vpliv na dinamiko poteka sprememb je izražen s spremembo geostrateškega in varnostnopolitičnega okolja v Evropi in svetu na eni ter z "avstrijsko državno pogodbo" opredeljeno trajno nevtralnostjo države na drugi strani.

Pregled in predstavitev ter vrednotenje v modelu navedenih posameznih spremenljivk in kazalnikov bom v tem podpoglavju izvedel skozi standardni model, ki v tem primeru predstavlja model proučevanja OS Avstrije.

5.1.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

V mednarodnem političnem prostoru se v zadnjih letih vse pogosteje pojavlja vprašanje, kakšen je dejanski varnostno-politični status Avstrije. S podpisom amsterdamske pogodbe, oktobra 1997, katere 17. člen zadeva t.i. »petersberške naloge« (humanitarne misije, misije ohranjanja miru kot tudi krizni menedžment ter bojne operacije), ki so postale del skupne zunanje in varnostne politike EU, je Avstrija namreč dobila pravno formalno možnost, da sodeluje tudi v operacijah vsiljevanja miru, seveda zgolj pod pokroviteljstvom EU. (Austrian Army Forces 2010)

Iz proučenih, trenutno veljavnih zakonskih, razvojno usmerjevalnih ter predstavitvenih dokumentov na področju varnostne in obrambne politike Avstrije je razvidno, da si obrambno-politični odločevalci v Avstriji še naprej prizadevajo za razvoj in uresničevanje t.i. koncepta »vsesplošnega zagotavljanja varnosti«. Glede na spremenjene varnostne in politične razmere so

leta 2007 v vladnem programu opredelili naloge za izvedbo vsedržavnih projektov s področja obrambne politike in izdelali državni koncept udeležbe v mirovnih operacijah. V tem cilju so leta 2011 pripravili (osnutek) nove nacionalne varnostne strategije in jo leta 2013 sprejeli. (Austrian Security Strategy)

Z novim konceptom sodelovanja na vse bolj kompleksnih mirovnih operacijah želijo izboljšati sodelovanje med civilnimi in vojaškimi komponentami, doseči večjo učinkovitost in racionalno porazdeliti razpoložljive vire, dopolniti načrte za zaščito državne kritične infrastrukture in dati večjo veljavo in pomen državnemu kriznemu menedžmentu. Z učinkovitejšim skupnim nastopom na državni ravni želijo povečati veljavnost in opaznost avstrijskih prispevkov k mednarodnemu miru in stabilnosti ter optimalno angažirati celotni menedžment pri pripravi razpoložljivih virov za udeležbo na mirovnih operacijah.

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

Avstrijske OS so v času hladne vojne od vseh srednjeevropskih držav v mirovne operacije prispevale največ pripadnikov. Kriza v soseščini tako ni bistveno vplivala na trend udeležbe v mirovnih operacijah (graf, št. 5.1).

Tabela, št.5.1: Udeležba pripadnikov avstrijskih OS v mirovnih operacijah

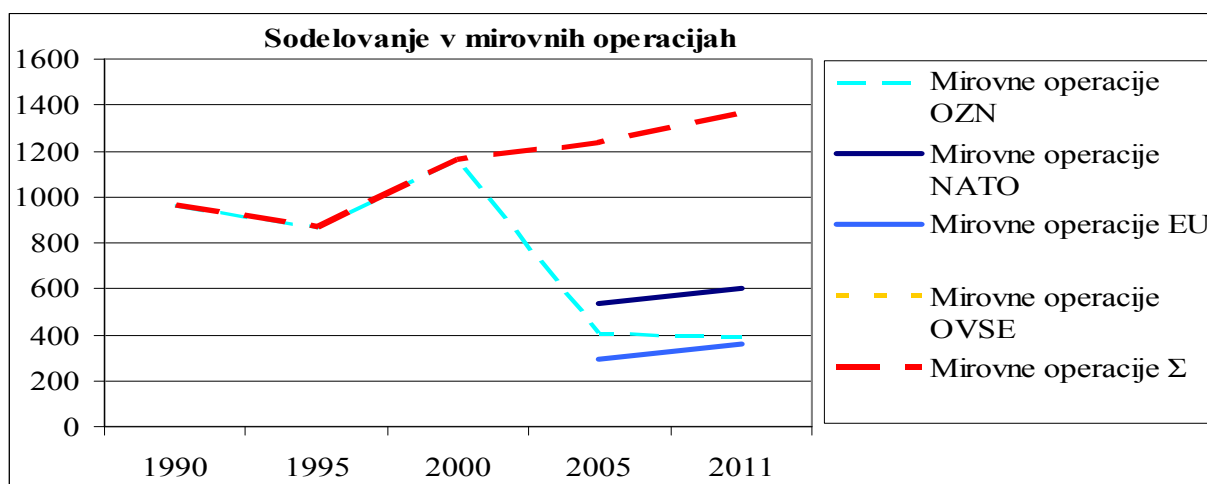
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	964	869	1161	400	387
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO				535	601
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				296	361
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					17
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	964	869	1161	1231	1366
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,34%	0,50%	1,05%	1,16%	2,61%

Vir: Military Balance(1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Iz tabele, št. 5.1 je razvidno, da se je Avstrija do leta 2000 udeleževala zgolj mirovnih operacij pod okriljem ali v izvedbi OZN, medtem ko sedaj, zanimivo, največ pripadnikov napotijo v mirovne operacije, ki jih izvaja zveza Nato, kjer Avstrija sploh ni članica.

Zaradi sicer v Avstriji komajda opazne finančne krize so najavljeni številni varčevalni ukrepi. Med ostalim tudi na področju mirovnih operacij, kjer naj bi število s sedanjih 1.400 zmanjšali na zgolj okrog 1.100 pripadnikov. (Austrian Army Forces 2010)

Graf, št. 5.1: Trendi udeležbe pripadnikov avstrijskih OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.1.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

- *Razmerje in trend med vojnimi in "nevojnimi/nebojnimi" funkcijami in nalogami OS*

V času hladne vojne je bilo razmerje med številom vojaških in nevojaških nalog, ki so jih opravljale OS Avstrije, izrazito v korist prvih. Navsezadnje to bolj kakor opredeljene naloge OS v strateških razvojno-usmerjevalnih dokumentih, prikazujejo številni kvantitativni kazalniki o ozko specializiranih oborožitvenih sistemih (tabela, št. 5.4), ki so (bili) namenjeni zgolj izvajanju različnih zvrsti (oboroženega) bojevanja (obrambi in napadu), vendar se je to razmerje v proučevanem obdobju precej spremenilo. Po drugi strani pa se vse bolj uveljavljajo t.i. "večnamenski" oziroma "nebojni" vojaški sistemi. Slogan avstrijskih OS "Schutz & Hilfe" (zaščita in pomoč) dejansko predstavlja funkcionalni in socialni imperativ avstrijskih OS in prav ponazarja premik od tradicionalnega funkcionalnega k bistveno bolj razslojenemu socialnemu imperativu. Zelo verjetno pa se bodo OS Avstrije zaradi potreb po lastni legitimnosti pri opredeljevanju nalog v državi tudi v bodoče opirale na obrambo in ohranjanje državne suverenosti, kar predstavlja tradicionalno funkcijo OS, ki je še vedno v popolnem sozvočju s funkcionalnim imperativom OS, čeprav se njihova t.i. "bojna moč" (graf, št. 5.9) v tradicionalnem vojaškem pomenu skozi transformacijo zadnjih let evidentno zmanjšuje.

- *Opredelitev posameznih "nevojaških" nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah;* Če je bila še v prvem obdobju po hladni vojni bolj izražena tradicionalna vojaška funkcija OS, lahko sedaj na osnovi proučenih relevantnih primarnih in sekundarnih virov sklepam, da se bodo OS Avstrije bolj uveljavile pri opredeljevanju nebojnih in nevojnih nalog v državi (domača vojaška pomoč) ter nalog

izvajanja pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč. Na tem področju namreč nameravajo več pozornosti nameniti izboljšanju medresorske sinergije in tako izboljšati področje zaščite in reševanja ob naravnih in drugih nesrečah. Poudarek se je torej prevesil na področje "Hilfe"! Eden od glavnih razlogov za referendumsko zavrnitev poklicne vojske je prav uporaba vojakov na služenju za naloge pri zaščiti in reševanju in pomoč pomoči potrebnim (Avstrijci za ohranitev obveznega služenja vojaškega roka). Torej je avstrijsko vojaško obveznost ohranil zelo izražen socialni imperativ njihovih OS – opomba I.C..

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Avstrija je leta 2006 predsedovala svetu EU, v okviru katerega je gostila več pomembnejših »ministrskih« srečanj. Tedaj so njihove OS iz področja notranje varnosti opravljale naslednje naloge: a) podporo pri izvajanju transportov in namestitvenih zmogljivosti ter pomoč pri zagotavljanju informacijske tehnologije, b) podporo inženirskih enot pri dodatnem zavarovanju konferenčnih prostorov, c) pomoč policiji pri zagotavljanju varnosti, č) varnostna pomoč s strani JRKBO enot in priprava morebitne evakuacije pomembnih oseb, d) okrepljen nadzor in varovanje zračnega prostora. (Cabanac v Klinar 2007, 70)

Na področju zagotavljanja notranje varnosti nameravajo v Avstriji še več pozornosti nameniti izboljšanju medresorske sinergije, še posebej med OS in policijo ter ukrepom preventivne varnosti, prav tako pa že izvajajo ukrepe za varovanje nacionalne in evropske kritične infrastrukture.

- *Boj proti terorizmu*; Čeprav so avstrijske OS pooblašene in usposobljene ter opremljene za protiteroristično delovanje, tega v proučevanem obdobju še niso izvajale.

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*;

Avstrija in njene OS sta pomemben varnostni in politični dejavnik v (srednje)evropskem prostoru. Nove ali zgolj prioritete funkcije njihovih OS so ali bodo povezane s politično opredelitvijo Avstrije, saj se večkrat javno omenja možnost ukinjanja statusa nevtralne države in možnosti vstopa v zvezo Nato. Pravzaprav se že z vstopom Avstrije v EU pogosto postavlja vprašanje, ali morda Avstrija svoje nevtralnosti že ni nadomestila s »solidarnostjo« (Benke v Kovács in Wodak 2003, 143).

Na področju zagotavljanja mednarodne varnosti Avstrijci nameravajo izoblikovati skupni celoviti koncept angažiranja sil v tujini ter tako izboljšati civilno-vojaško sodelovanje. Še naprej se bodo pretežno udeleževali mirovnih operacij pod okriljem VS OZN. Prispevali bodo sile za oblikovanje EUBG, povečali bodo zmogljivosti za vodenje večnacionalne brigade, se udeleževali mirovnih operacij v okviru PzM, po svojih zmožnostih prispevali k zagotavljanju mednarodnega miru in stabilnosti v okviru mirovnih operacij UNDOF, KFOR, EUFOR BiH in

EUFOR Čad/CAR in dali poudarek sodelovanju z nevtralnimi državami. Strateški zunanji varnostnopolitični interesi Avstrije bodo očitno tudi v prihodnje na Balkanu. (*Austrian Armed Forces 2010, Austrian,s Strategic Objectives for Foreign Missions*)

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništav oz. po meddržavnem sodelovanju;*

Cilj izvajanja "reform 2010" je bil zagotoviti takšno vojaško organizacijo, ki bo sposobna v pravnih, kadrovskih, materialnih, finančnih in infrastrukturnih ozirih zagotoviti potrebne operativne zmogljivosti za izvajanje nalog zaščite in obrambe suverenosti države, izvajanja pomoči pri naravnih in drugih nesrečah ter se udeleževati mirovnih operacij oz. biti sposoben delovati v celotnem spektru petrsberških nalog.

Poleg tega bodo v prihodnje večjo pozornost namenili sodelovanju z evropskimi partnerji na področju skupnih sil in koriščenju skupnih kapacitet v okviru programa združevanja in souporabe (ang. pooling & sharing) in srednjeevropske pobude, s čimer želijo povečati učinkovitost in zmanjšati stroške v okviru mirovnih operacij EU in v okviru sodelovanja pri konceptu EUBG.¹⁴⁵

Wosolsobe (2006, 37) ocenjuje, da bodo na razvoj sodobnih OS Avstrije vplivali naslednji dejavniki: a) povečanje števila pripadnikov na mirovnih operacijah v okviru EU - celoten spekter »petersberških nalog«, b) aktivno sodelovanje v evropskih oborožitvenih projektih, c) intenzivno sodelovanje z evropskimi partnerji pri zagotavljanju večnacionalnih enot EUBG, č) prispevek k mednarodnim/večnacionalnim poveljniškim strukturam z namenom doseganja ciljev (zmogljivosti), d) ključni dejavnik za razvoj OS bodo prav gotovo grožnje in tveganja iz tujine (predvsem pa njihova percepcija - opomba I.C.).

Glede na zgoraj navedene naloge in funkcije avstrijskih OS zasledujem tezo (Micewskega v Challagan in Kernic 2003, 345), ki navaja, da bodo nove funkcije OS Avstrije, kot so boj proti terorizmu in organiziranemu kriminalu ter angažiranje pri stabilizaciji razmer na konfliktnih območjih in vojaško svetovanje ter podpora bistveno pripomogle k nadaljnjemu razvoju (transformaciji – opomba I.C.) avstrijskih OS. Navedeno nedvomno nakazuje na povezavo (vpliv) med mirovnimi operacijami in funkcijami avstrijskih OS ter posledično tudi njihovo vse bolj obsežno angažiranje v mednarodnem okolju.

5.1.3.3 Organizacijska struktura

Organizacijska struktura sodobnih OS se spreminja skladno s sodobnimi funkcijami, kar velja tudi za avstrijske OS. Nekateri, vendar pomembni kazalniki, ki nakazujejo na

---

¹⁴⁵ Nevtralna Avstrija in Italija, ki je članica Nata, pripravljata bilateralni sporazum o izvajanju zračne obrambe.

spreminjanje razmerja med aktivnimi pripadniki kopenske vojske (KoV) in aktivnimi pripadniki ostalih zvrsti OS oz. njihovih skupnih (ang. joint) zmogljivosti, so prikazani v tabeli, št. 5.2. Prav tako vzpostavitev bataljona specialnih sil (SOF) nakazuje na aktualni trend njihovega (morebitnega) angažiranja doma in v tujini v mirovnih operacijah.

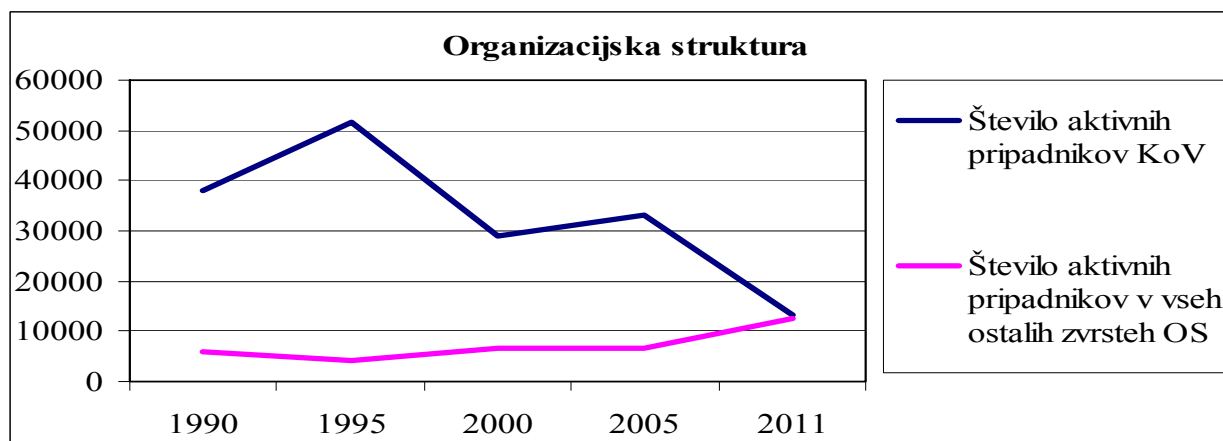
Tabela, št.5.2: Nekateri kazalniki organizacijske strukture avstrijskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	38000	51500	29000	33200	13115
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	6000	4250	6500	6700	12643
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOF)	0	0	0	0	3
Paravojaške notranje varnostne sile	0	0	0	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Struktura aktivne kadrovske sestave avstrijskih OS se je tako leta 2011 že skoraj prevesila v korist drugih zvrsti OS in njihovih skupnih (joint) zmogljivosti (graf, št. 5.2). Opisani trend spreminjanja organizacijske strukture je značilen za skoraj vse OS v Srednji Evropi. Navedeni graf pojasnjuje določeno, vendar pričakovano zakasnelost v avstrijski obrambni politiki pri izvajanju transformacije OS.

Graf, št. 5.2: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture avstrijskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.1.3.4 Kadrovska sestava

Tudi v Avstriji, ki zaradi nevtralnega statusa še vedno vztraja pri vojaški obveznosti, se je zelo aktualiziralo vprašanje ustreznosti popolnjevanja OS z naborniki. Tako se za izvajanje funkcije zagotavljanja nacionalne in mednarodne varnosti ter miru skozi udeležbo v mirovnih

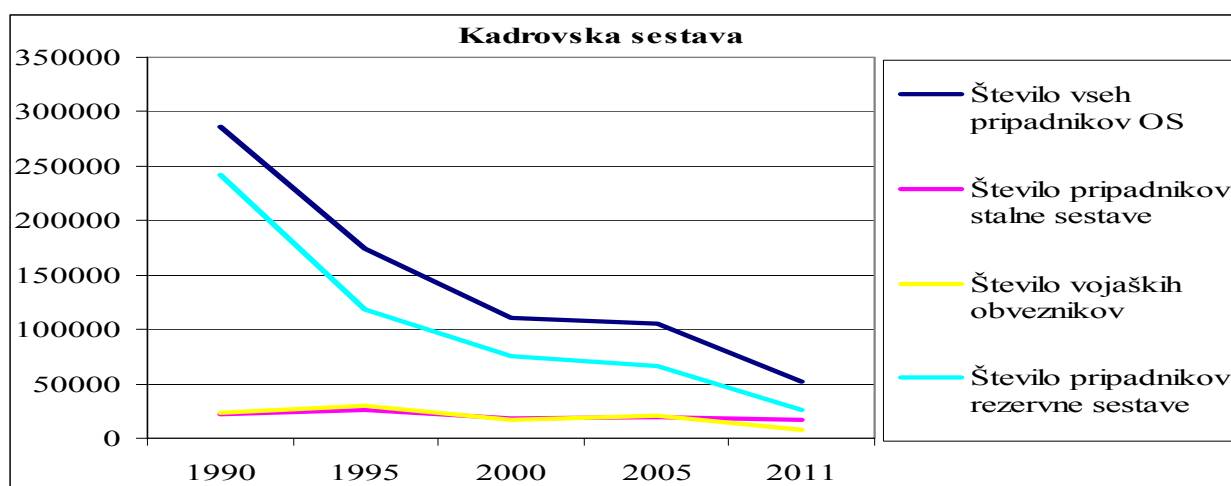
operacijah vse bolj uveljavljajo poklicno popolnjene enote. Avstrijci so namreč namensko oblikovali hitro odzivne in premestljive sile, ki so namenjene za delovanje v celotnem spektru operacij kriznega upravljanja in so popolnjene s poklicnimi vojaki. Spoznali so namreč, da je za sodelovanje v kompleksnih mirovnihih operacijah potrebno zagotoviti kader, ki ima interoperabilna znanja za skupno (večnacionalno) delovanje v mednarodnem okolju. Tabela, št. 5.3 in grafa, št. 5.3 in 5.4 kažeta značilne podatke – kazalnike in trende kadrovske sestave avstrijskih OS po koncu hladne vojne. Na trende kazalnikov je nedvomno vplivalo članstvo v EU ter »očitni« zaton sistema popolnjevanja evropskih OS z vojaškimi obvezniki.¹⁴⁶

Tabela, št.5.3: Kazalniki kadrovske strukture avstrijskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	286800	174750	110500	105900	52421
Število pripadnikov stalne sestave	22000	25800	18000	19300	17558
Število vojaških obveznikov	22800	29950	17500	20600	8200
Število pripadnikov rezervne sestave	242000	119000	75000	66000	26663
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	3,80%	2,18%	1,35%	1,29%	0,73%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)	50,9%	53,7%	49,3%	51,6%	31,8%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	15,6%	31,9%	32,1%	37,7%	49,1%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					33,30%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Defence Data Portal (EDA)

Graf, št. 5.3: Trendi gibanja vrednosti kadrovskih kazalnikov funkcij OS Avstrije

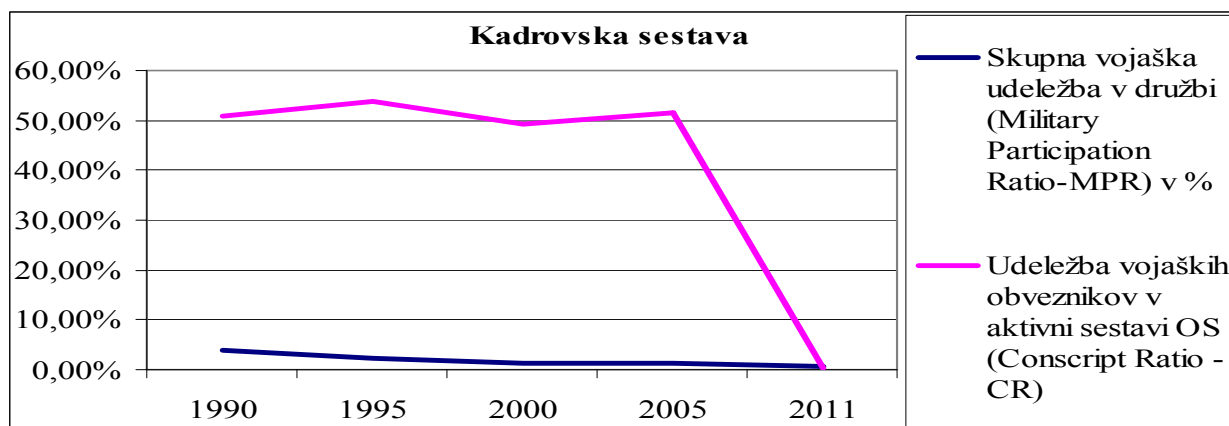

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

¹⁴⁶ Januarja 2011 se je v avstrijski javnosti razvnela razprava glede predloga obrambnega ministra Norbeta Darabosa o morebitnih bodočih »poklicnih OS« (Vrečar 2010). Vendar se je sprva vroča razprava iz obrambno varnostnega področja kmalu preselila na področje sociale. Izkazalo se je, da je največja vrednost vpoklicanih vojakov poceni pomoč socialnim službam.

Iz vroče medijske in javne razprave je razvidno, da v Avstriji morda še ni dozorela zamisel ali potreba po modelu poklicne vojske, vendar so številni trendi (naraščanje deleža tistih, ki se odločajo za civilno služenje, staranje prebivalstva, percepcija groženj, ...) govorili v prid temu, da se bo to v bližnji prihodnosti morda kljub vsemu zgodilo, saj je večina srednjeevropskih držav že sprejela model poklicnega oziroma prostovoljnega popolnjanja OS.

Graf, št. 5.4: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov avstrijskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Avstrijci so kljub navedenemu ter zaradi nesoglasij v vladni koaliciji naposled 20. januarja 2013 razpisali referendum o uvedbi poklicne vojske, na katerem pa so volivci Avstrije odločno zavrnilo zamisel o poklicnih OS oz. so se zavzeli za ohranitev dosedanje vojaške obveznosti.

5.1.3.5 Oborožitveni sistemi

Decembra 2010 je takratni avstrijski obrambni minister Darabos najavil, da bodo njihove OS za več kot petdeset odstotkov zmanjšale opremljenost v spektru oklepne bojne tehnike. Tako nameravajo izločiti iz operativne uporabe več kot 500 kosov različnih oklepnih vozil. Med ostalim vse lahke tanke (t.i. lovce tankov - *Kurassiere*), vse OT *Saurje* in odprodati nameravajo 48 GBT Leopard 2-A4 ter samovozne havbice M-109. Prav tako nameravajo drastično zmanjšati število oborožitvenih sistemov za protizračno in protioklepno obrambo. (Austrian Armed Forces Announce Massive Reduction of Heavy Equipment 2010)

Z najavljeno in delno že izvedeno racionalizacijo opremljenosti avstrijskih OS v spektru oborožitvenih sistemov, ki so prvenstveno namenjeni za izvajanje ofenzivnih in defenzivnih vojaških operacij – torej funkcije vojaške obrambe, v Avstriji zgolj nadaljujejo vse

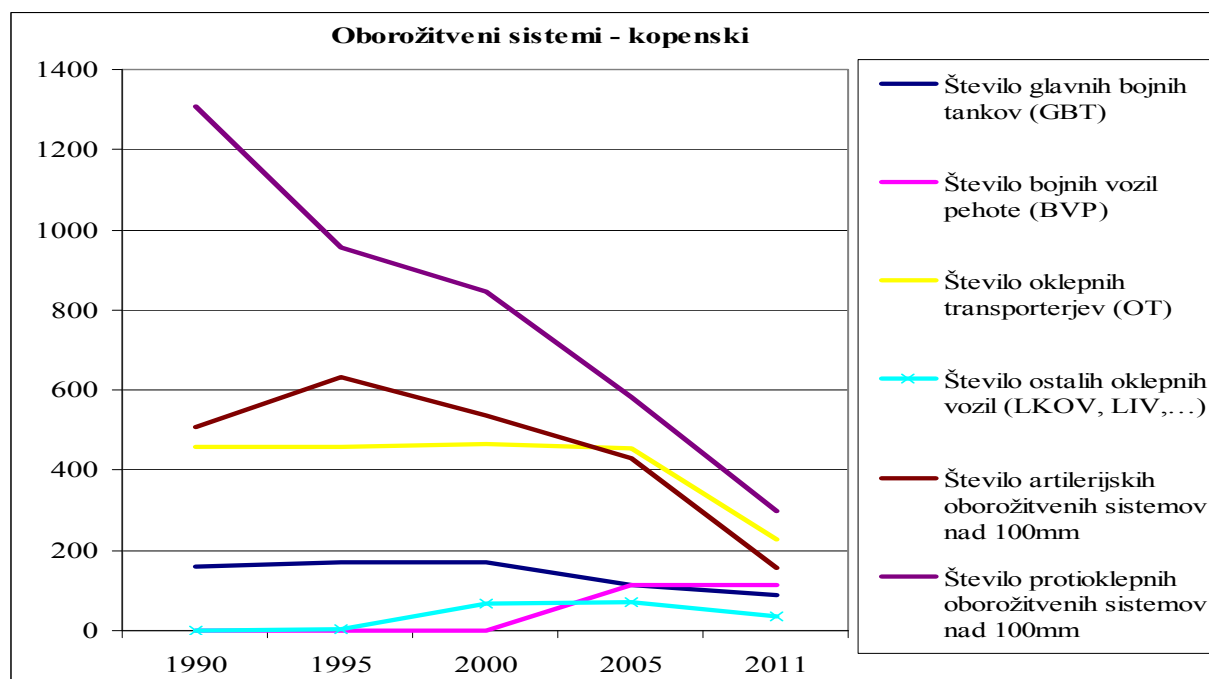
(srednje)evropski trend t.i. razoroževanja. Navedeni trend je glede na aktualne grožnje in mednarodno varnostno situacijo ter pričajoči finančni krizi, ki je sicer Avstrijo prizadela manj, povsem logičen ukrep. Še bolj očitno pa je, da ob povečanem obsegu angažiranja avstrijskih OS v mirovnih operacijah tovrstnih oborožitvenih sistemov ne potrebujejo več.

Tabela, št. 5.4: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi avstrijskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	159	169	169	114	88
Število bojnih vozil pehote (BVP)	0	0	0	112	112
Število oklepnih transporterjev (OT)	460	460	465	454	227
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	0	5	68	71	35
Delež lolesnih vozil med oklepnimi vozili	0,0%	0,8%	9,7%	9,5%	25,3%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	508	633	535	430	156
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	72	157	189	189	36
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	436	476	346	241	120
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	14,2%	24,8%	35,3%	44,0%	23,1%
Število protiolepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1309	955	846	581	300
Število bojnih letal	54	48	52	40	37
Število nebojnih letal	38	45	30	33	61
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Število nebojnih helikopterjev	88	86	67	79	67
Zmogljivosti za podporo povečevanja	0	0	0	0	6
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

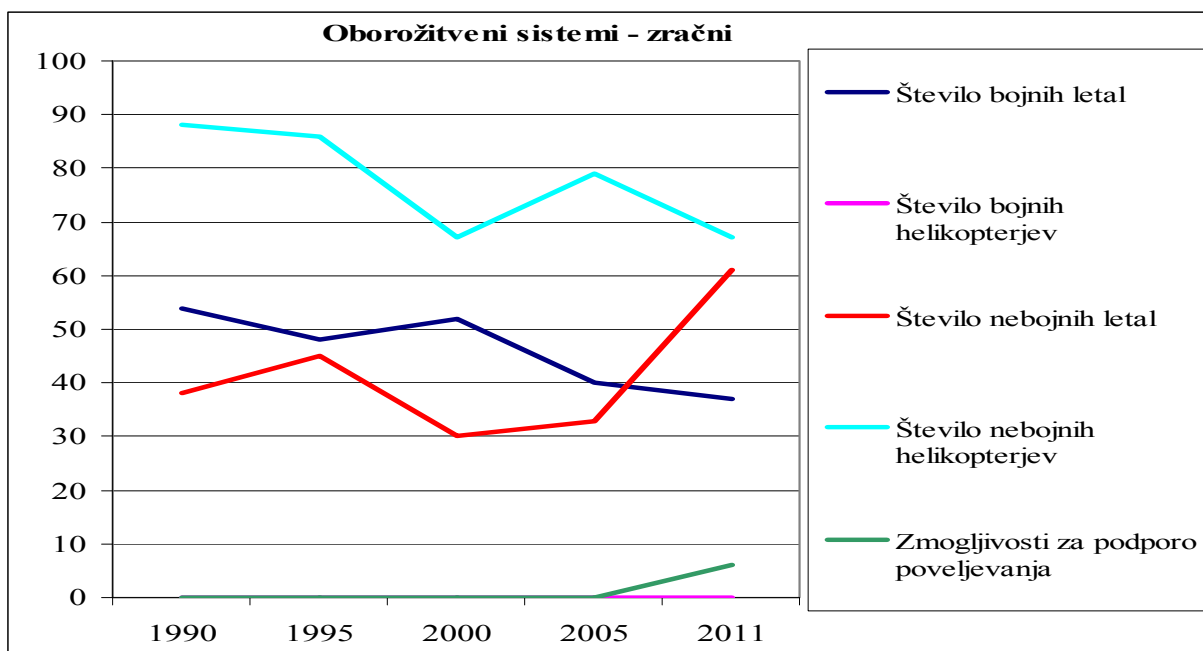
Graf, št. 5.5: Trendi gibanja kazalnikov kopenskih oborožitvenih sistemov avstrijskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Torej je udeležba v mirovnih operacijah povezana z opremljanjem avstrijskih OS samih, saj so pozitivni trendi (tabela, št. 5.4 in grafa, št. 5.5 in 5.6) izkazani v spektru bojnih vozil pehote, ostalih večnamenskih oklepnih transportnih vozil, nebojnih letal, in seveda zmogljivosti podpore poveljevanja - ISTAR, ki v območju mirovne operacije povečujejo t.i. informacijsko moč, s katero tudi avstrijske OS kompenzirajo demografski kvantitativni dejavnik na območju operacije.

Graf št. 5.6: Trendi gibanja kazalnikov zračnih oborožitvenih sistemov avstrijskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.1.3.6 Obrambni izdatki

Kljub temu da delež BDP za obrambne potrebe v Avstriji ves čas po hladni vojni predstavlja manj kot 1% oz. leta 2011 celo manj kot 0,7%, pa avstrijske OS trenutno porabijo zgolj 48,0% vsega denarja za osebje, 21,0% za operativne stroške in celih 31,0% za investicije v oborožitvene sisteme, opremo, raziskave in razvoj ter ostalo (tabela, št. 5.5). Navedeno razmerje porazdelitve stroškov presega zaželeni kriterij, ki si ga je zastavila zveza Nato (50:30:20), kjer pa Avstrija seveda ni članica! (Austrian Army Forces 2010)

Kljub temu da obrambni izdatki na aktivnega vojaka, ki je uporaben v mirovnih operacijah, vztrajno naraščajo (graf, št. 5.7), je realnost v avstrijskih OS manj optimistična. Ker

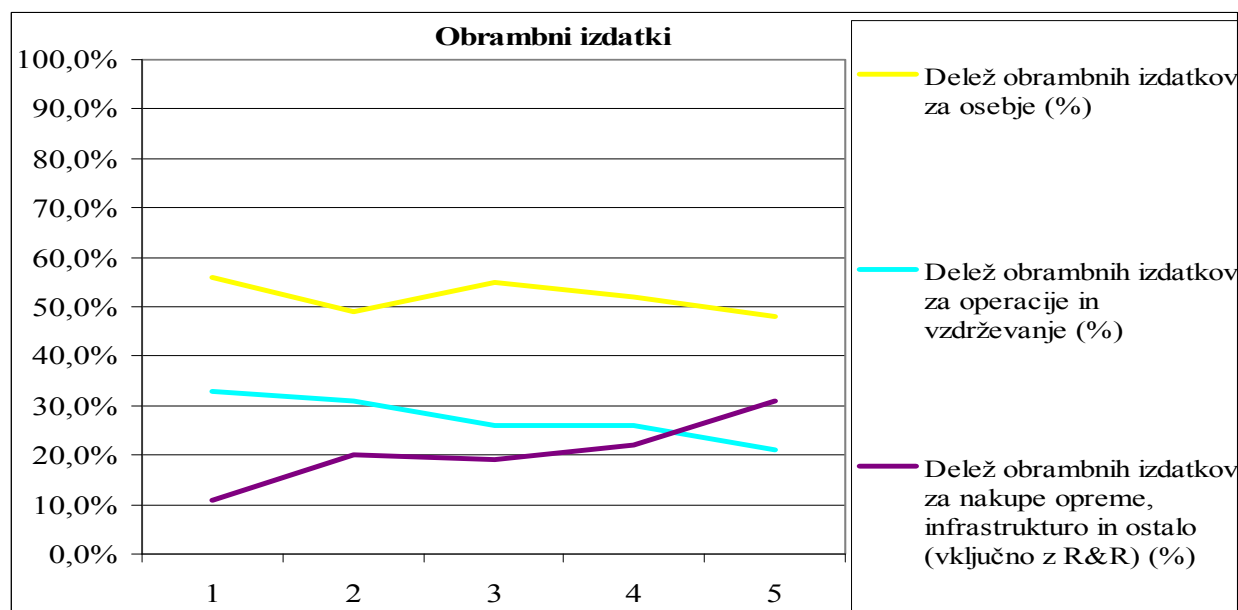
zvezna vlada »reformo 2010« finančno nezadostno podpira, se vztrajno zmanjšuje delež BDP za obrambne potrebe (tabela, št. 5.5).¹⁴⁷

Tabela, št. 5.5: Obseg in struktura avstrijskih obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	157,5	202	205	300	422
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	1,54	1,98	1,5	2,29	2,88
Delež v % BDP namenjen za obrambo	0,97%	0,98%	0,73%	0,76%	0,68%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	35	35,5	42,2	57,4	163,5
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	56,0%	49,0%	55,0%	52,0%	48,0%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	33,0%	31,0%	26,0%	26,0%	21,0%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	11,0%	20,0%	19,0%	22,0%	31,0%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Letno poročilo 2011 - OVSE

Graf, št. 5.7: Trendi gibanja nekaterih avstrijskih obrambnih izdatkov

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Koeficient Edwina Stettlerja nam za avstrijske OS ob koncu hladne vojne pokaže izjemno neugodno oz. najslabše razmerje protivrednosti po vložnem denarju za vojaško obrambo v

¹⁴⁷ Da imajo OS Avstrije velike težave pri izpolnjevanju svojih obveznosti, je bilo bolj ali manj znano, saj imajo na voljo vse manj denarja. Vojaški programi so vse bolj zastareli in spomladi 2010 je celo načelnik generalštaba, gen. Edmund Entacher, v zaupnem pismu svoje nadrejene opozoril, da OS ne morejo več ustrezno zagotavljati ozemeljske zaščite države, prispevka k obrambnim silam EU in mirovnim operacijam. Očitno so si politiki nevtralne države, ob odsotnosti neposredne vojaške grožnje pred težavami OS predolgo zatiskali oči.

Srednji Evropi. Po drugi strani pa je leta 2011 navedeni koeficient, sicer bistveno poslabšan, vendar v primerjavi z drugimi srednjeevropskimi državami kar ugoden oz. razumno povprečen.

$$\begin{aligned} \text{Leta 1990: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{204,07 \$}{3,8 \times 3,42 \times 213} \times 100 = 7,37 \\ \text{Leta 1995: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{241,9 \$}{2,18 \times 2,08 \times 217} \times 100 = 24,4 \\ \text{Leta 2000: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{184 \$}{1,35 \times 1,31 \times 221} \times 100 = 47,01 \\ \text{Leta 2005: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{297,3 \$}{1,29 \times 1,26 \times 154} \times 100 = 111,6 \\ \text{Leta 2011: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{350,48 \$}{0,73 \times 0,62 \times 125} \times 100 = 619,49 \end{aligned}$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki - GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

5.1.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Primerljivi potencial bojne moči avstrijskih OS, ki smo ga izmerili preko ključnih oborožitvenih sistemov (tabela, št. 5.6) s pomočjo Janešovega orodja »EPOCC 2.0« ob koncu proučevanega obdobja leta 2011, predstavlja še 65,3 % bojne moči iz leta 1990.

Tabela, št. 5.6: Koeficienti bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov avstrijskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	324,7	324,7	345,6	689,3	530
Število bojnih vozil pehote (BVP)	0	0	0	487,2	487,2
Število oklepnih transporterjev (OT)	401	401	423,5	420	273
Število ostalih oklepnih vozil (LKO, LIV...)	0	10,2	104,3	110	25,5
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	797,7	833,4	810,2	560,8	274,8
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	2192	1137,4	732	684	487
Število bojnih letal	407,9	367,9	527,9	630,3	595,5
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	0	0	0	0	18
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	4.123,30	2.241,20	2.943,50	3.581,60	2.691,00

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

Navedeno v primerjavi z ostalimi srednjeevropskimi OS pojasnjuje, da je funkcija nacionalne obrambe za avstrijske OS še vedno zelo pomembna. To pa je za varnostno in vojaško-obrambno strategijo nevtralne države povsem pričakovano.

Ocenjujem, da so rezultati razumen kompromis med srednjeevropskimi trendi transformacij OS in njihovih funkcij ter med še vedno nevtralno pozicijo Avstrije in temu primerno prioritizirani funkciji njihovih OS. Trend transformacije avstrijskih OS se vse bolj približuje srednjeevropskemu oz. je tukaj bolj govora o intenziteti dinamike spreminjanja funkcij samih OS.

5.1.3.8 Sklep

Po predstavljenih rezultatih modela proučevanja spreminjanja funkcij avstrijskih OS ugotavljam, da slednje kljub nevtralnemu statusu Avstrije vse bolj konvergirajo k srednjeevropskemu trendu transformacije OS iz tipičnih nacionalno-obrambnih v ekspedicijske. Potrebno pa je opozoriti, da se še v nekaterih spremenljivkah preprosto ne morejo primerjati z OS držav članic zveze Nato. Takšna spremenljivka je npr. kadrovske popolnjevanje, kjer zaradi referendumске zavrnitve Avstrijci še naprej vztrajajo na ohranjanju vojaške obveznosti, kar pa ne gre v prid uspešnemu izvajanju aktivnosti pri zagotavljanju in ohranjanju mednarodnega miru in varnosti oz. mirovnihi operacij. To tudi ni atribut postmodernih OS. Zato so se tudi avstrijske OS v cluster analizi (priloga A) pri razvrščanju OS, glede na proces realizacije transformacije v postmoderne, razvrstile v skupino, ki je še nekoliko oddaljena od postmodernih OS.

Po drugi strani pa ugotavljam, da so prav zaradi nevtralnega statusa države Avstrijci dočakali konec hladne vojne z nekoliko boljšo zapuščino funkcionalnosti OS oz. njihova neskladnost s sodobnimi in kompleksnimi grožnjami ni bila tolikšna kot pri državah članicam Nata ali VS, katerih zelo izražen funkcionalni imperativ je bila vojaška obramba nacionalne države oz. obrambne zveze.

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah analiziral spremenljivke avstrijskih OS, se je namreč pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke, v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti. Tako so naslednje spremenljivke v medsebojni povezanosti:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnihi operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.962$; $\rho = 0,009$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovnihi operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta, kar pa

pomeni, da je naložba v vojaško nacionalno obrambo manj učinkovita. Navedeno kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti (tabela, št. 5.7).

Tabela, št. 5.7: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Avstrije

Avstrija		A_AWSP A_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	A_statt A_Stettlerjev koeficient	A_MPR A_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	A_ASOS A_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	A_KVOV A_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	A_obrBDP A_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	A_izdoseb A_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	A_izdoper A_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	A_izdopinfra A_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	A_OSvMIR A_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
A_AWSP A_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-,304	,556	-,586	-,288	,139	,746	,342	-,594	-,317
	Sig. (2-tailed)		,619	,330	,299	,639	,823	,148	,573	,291	,603
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_statt A_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-,304	1	-,625	,804	,937*	-,658	-,651	-,830	,868	,962**
	Sig. (2-tailed)	,619		,260	,101	,019	,228	,234	,082	,056	,009
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_MPR A_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	,556	-,625	1	-,942*	-,803	,861	,579	,918*	-,891*	-,788
	Sig. (2-tailed)	,330	,260		,017	,102	,061	,307	,028	,042	,113
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_ASOS A_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-,586	,804	-,942*	1	,872	-,770	-,780	-,918*	,990**	,886*
	Sig. (2-tailed)	,299	,101	,017		,054	,128	,120	,028	,001	,045
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_KVOV A_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-,288	,937*	-,803	,872	1	-,879*	-,517	-,967**	,893*	,995**
	Sig. (2-tailed)	,639	,019	,102	,054		,050	,372	,007	,041	,000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_obrBDP A_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	,139	-,658	,861	-,770	-,879*	1	,206	,948*	-,727	-,833
	Sig. (2-tailed)	,823	,228	,061	,128	,050		,740	,014	,164	,080
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_izdoseb A_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	,746	-,651	,579	-,780	-,517	,206	1	,494	-,819	-,586
	Sig. (2-tailed)	,148	,234	,307	,120	,372	,740		,397	,090	,299
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_izdoper A_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	,342	-,830	,918*	-,918*	-,967**	,948*	,494	1	-,903*	-,950*
	Sig. (2-tailed)	,573	,082	,028	,028	,007	,014	,397		,036	,013
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_izdopinfra A_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-,594	,868	-,891*	,990**	,893*	-,727	-,819	-,903*	1	,915*
	Sig. (2-tailed)	,291	,056	,042	,001	,041	,164	,090	,036		,029
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_OSvMIR A_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-,317	,962**	-,788	,886*	,995**	-,833	-,586	-,950*	,915*	1
	Sig. (2-tailed)	,603	,009	,113	,045	,000	,080	,299	,013	,029	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.886$; $\rho = 0,045$). S povečanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah se je rahlo (statistično značilno) povečeval tudi delež pripadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih OS, ki so za tovrstne naloge bolj primerni.

c) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili sta v statistično povsem značilni in zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.995$; $\rho = 0,000$). Za opravljanje nalog v mirovnih operacijah namreč ni potrebna robustna in operativno težje premestljiva bojna tehnika, temveč lažji in na kolesih samovozni oborožitveni sistemi (Pandur 6x6), ki so bolj primerni za policijske naloge v območju mirovne operacije.

č) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.950$; $\rho = 0,013$). S povečano udeležbo v mirovnih operacijah se v bistvu zmanjšuje delež izdatkov za operacije in vzdrževanje, kar pa gre prej pripisati splošnemu trendu zmanjševanja OS in s tem tudi stroškov urjenja in vzdrževanja prej dragih in kompleksnih bojnih oborožitvenih sistemov.

d) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R oz. modernizacijo) sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.915$; $\rho = 0,029$). S povečano udeležbo v mirovnih operacijah se, predvsem zaradi potrebne modernizacije, delež izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo povečuje, kar je skladno s potrebo po opremljanju za drugačen tip nalog.

Številne druge spremenljivke iz cluster in korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize (priloga A in B).

5.2 Funkcije OS Češke in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Republika Češka je celinska srednjeevropska država s strateško geografsko in geopolitično pozicijo, kjer se stikajo najstarejše in najpomembnejše poti iz Vzhodne v Srednjo Evropo, saj so Moravska vrata tradicionalni vojaški koridor med ravninskim delom (nemško-poljskim nižavjem) in Donavo (Cia World Factbook 2010).

V okviru bivšega VS je bila glavna naloga češkoslovaških OS, ki so bile varnostnemu tveganju ustrezno osredotočene na svojih zahodnih mejah, torej v bližino svojega potencialnega nasprotnika, t.j. OS držav članic Nata. Njihova osnovna funkcija je bila zagotavljanje podpore sovjetski centralni skupini sil¹⁴⁸ pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (rus. *Teatr Voennykh Deistvii - TVD*) VS in posredno tudi Republike Češkoslovaške (Military Balance 1989/90, 37-42).

---

¹⁴⁸ Sovjetska centralna skupina sil na Češkoslovaškem, s poveljstvom v Milovicah, je štela približno 70.000 pripadnikov (Military Balance 1989/90, 42).

Ob koncu hladne vojne leta 1989/1990 so tedanje skupne OS Češkoslovaške šteje približno 200.000 aktivnih pripadnikov (od tega 118.000 nabornikov) ter 250.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve.¹⁴⁹ (Military Balance 1990, 46-47)

Ko se je leta 1991 VS, ideološki nasprotnik zveze Nato, sam razpusil je posledično prišlo do umika sovjetskih OS iz Češkoslovaške. Leta 1993 se je Republika Češkoslovaška v skladu s tedanjimi dezintegracijskimi trendi v Srednji in Vzhodni Evropi sporazumno razdružila na Češko Republiko in Republiko Slovaško. V skladu z razdružitvenim sporazumom so se v razmerju 2:1 razdelile dotedanje skupne češkoslovaške OS (Ulrich v Forster in dr. 2002, 57).

V tem začetnem obdobju so bila mnenja o nadaljnjem razvoju čeških OS izrazito deljena¹⁵⁰. (Vlachova v Forster in dr. 2002, 41)

Češka Republika je torej 1. januarja 1993 postala samostojna država in je kmalu po začetni negotovosti glede zunanje-politične in varnostne usmeritve začela svoj hiter proces približevanja k zvezi Nato, saj je takoj formalno »ponovno« pristopila k severnoatlantskemu svetu za sodelovanje (ang. Nort Atlantic Cooperation Cuncil - NACC)¹⁵¹, nato je Češka leta 1994 pristopila še k Natovemu programu PzM in leta 1997 postala članica novoustanovljenega evroatlantskega partnerskega sveta (ang. Euro Atlantic Partnership Cuncil – EAPC). Češka je 8. junija 1997 na madridskem zasedanju zveze Nato prejela vabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo ter že 16. marca 1999 postala članica zveze Nato.

Za češke OS velja, da so se spreminjale v skladu s Haltinerjevimi obdobji in morda izmed nekdanjih »vzhodnoevropskih« OS izvajajo najbolj celovito transformacijo iz t.i. »nacionalno obrambnih« v »ekspedicijsko delujoče« OS, ki v obdobju svojega članstva v zvezi Nato delež svojih kontingentov v mirovnih operacijah pretežno namenjajo za potrebe tistih mirovnih operacij, ki jih izvaja zveza Nato (glej tabelo, št. 5.8).

Z analiziranjem dinamike reform čeških OS se bomo v kratki raziskavi, skladno s časovnim terminom, zajetim v doktorskem delu, osredotočili zgolj na obdobji po hladni vojni, t.j. od leta 1990 do 2000 in od 2001 do 2011, ki pa so razdeljena na petletna obdobja oziroma, kakor sem v uvodu tega poglavja navedel, bomo analizirali reforme v skladu s prilagojeno Haltinerjevo tipologijo vojaških reform/sprememb.

---

¹⁴⁹ Navedene so zgolj OS Češkoslovaške, ne pa tudi OS ostalih članic VS, ki so bile nameščene v Češkoslovaški.

¹⁵⁰ Del (strokovne) javnosti se je zavzemal za močne »nacionalno obrambne« OS, kakor so npr. OS nevtralne Švice, drugi za male ter poklicno popolnjene in visoko profesionalne OS, kakor so OS Belgije ali Nizozemske, tretji so spet zagovarjali nevtralno in v celoti demilitarizirano Češko Republiko (Vlachova 2002, 41).

¹⁵¹ Češkoslovaška federativna republika je bila članica NACC že od 21. decembra 1991.

5.2.1 Obdobje od 1990 do 2000

Po koncu hladne vojne so še v skupni Češkoslovaški republiki izvedli precejšnje zmanjšanje aktivne sestave, tedaj še vedno skupnih OS, in sicer na število 154.000 (od tega 87.000 vojakov na služenju 18 mesečnega vojaškega roka) ter izjemno povečanje pripadnikov obvezne rezerve na 495.000¹⁵² (Military Balance 1991, 86-87). Navedeno nekritično zmanjševanje največkrat ni temeljilo na obstoju jasne strategije o bodočem razvoju OS in reformnih ciljih (Vlachova 2002, 35).

Od leta 1993, ko so se OS Češkoslovaške razdelile na Armado Češke Republike (AČR), v nadaljevanju (OS Češke) in Slovensko Armado (SA), v nadaljevanju (OS Slovaške), do danes so se češke OS permanentno nahajale v različno intenzivni, vendar kontinuirani reorganizaciji/transformaciji. Po mnenju Valchove so bile tedanje »novoustanovljene« češke OS kadrovsko in strukturno neustrezne, imele so preveč visokih kadrov in na splošno so bile preobsežne. Tako Vlachova (2002, 34) navaja, da je konflikt na Balkanu Čehom nazorno pokazal, kaj pomenijo učinkovite OS in zasejal dvom v potrebo po vojaških obveznikih kot simbol državljanstva. To je, poleg kasnejšega članstva v zvezi Nato, proces transformacije njihovih OS zgolj pospešilo. Sicer za češke OS velja, da so v celotni dekadi devetdesetih let razpolagale s skromnimi in neustreznimi operativnimi zmogljivostmi ter šibko sposobnostjo za zadrževanje tehnično izobraženega osebja ter s težavami zagotavljanja kadrovske popolnitve.

Obdobje med letom 1997 in 1999 je za Češko tako pomenilo obdobje sprejemanja in prilagajanja potrebne zakonodaje (konstitutivnih in razvojno usmerjevalnih dokumentov), nadaljnjega sodelovanja v mirovnih operacijah, načrtovanje in izvajanje ustreznih reform v OS. Še posebej je bilo, skladno s Haltinerjevo tezo (2002, 7), to »obdobje krčenja«, ter v času pristopnega procesa zvezi Nato izpostavljeno doseganje vse pomembnejše interoperabilnosti; opreme, operativnih postopkov in človeških virov z OS ostalih članic severnoatlantske zveze.

V času pristopnih pogajanj k zvezi Nato (1997-1999) se je Češka kljub že navedenemu krčenju OS, ponovno srečala s problemom preobsežnih OS, ki so v letu 1999 še vedno štejele 78.580 pripadnikov stalne sestave, kar je predstavljalo 60 odstotkov stalne sestave iz leta 1993, zato so se v naslednjem letu zmanjšale na 57.700 pripadnikov. Tako zmanjšane OS so razdelili na a) sile za takojšnje posredovanje (popolnjene s poklicnimi pripadniki), b) sile za hitro posredovanje in c) glavne obrambne sile. Po mnenju generala Jaroslava Škropka pa so bile še

---

¹⁵² Verjetno je to bila bolj administrativna reorganizacija (povečanje) rezerve kot pa dejansko povečevanje ustrezno usposobljene in opremljene rezervne sestave OS.

vedno preobsežne, predvsem je bil predimenzioniran in neučinkovit oziroma novim funkcijam čeških OS neprilagojen častniški in podčastniški zbor (Grmek 2001, 11).

Vlachova (2002, 35) navaja, da so češke OS pravo dinamiko pri izvajanju transformacije dobile šele po vstopu Češke v zvezo Nato in ob spoznanju neučinkovitosti oziroma neustreznosti vojaških obveznikov pri izvajanju Natovih mirovnih operacij. Po vstopu v zvezo Nato se je tudi razkrilo, da je ob namenu povečanja interoperabilnosti oborožitvenih sistemov in opreme z modernizacijo čeških OS potekalo kar nekaj neuspešnih in javnofinančno netransparentnih projektov posodobitve ali nabave novih/drugih oborožitvenih sistemov¹⁵³. Pri integraciji zmogljivosti čeških OS v zvezo Nato so Čehi velik poudarek dali področju vojnega letalstva (VL) in sistemu zračne obrambe (ZO). Tako so že leta 2000, zaključili prvo fazo integracije zračnih sil v t.i. integrirani Natov sistem zračne obrambe (ang. Nato Integrated Air Defense System – NATINADS) (Knific 2002, 57).

Po koncu hladne vojne oz. po razrdužitvi Češkoslovaške države in njenih OS so bile funkcije in cilji čeških OS opredeljeni v dveh temeljnih strateških dokumentih: Varnostni strategiji Češke Republike in Vojaški strategiji Češke Republike, ki sta bile obe napisani še pred vstopom Češke v zvezo Nato. V letu 2000 sta bili zaradi novega strateškega koncepta Nata ustrezno spremenjeni. Spremembe so se nanašale na pomembna področja, kot so: položaj Češke v razširjeni zvezi Nato, njihov prispevek k razvoju evropske varnostne in obrambne pobude (ang. ESDI), izgradnji večnacionalnih sil in sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja, ki so izven 5. člena Washingtonske pogodbe. Tako je, iz strateške perspektive gledano, na nedvoumen način opredeljeno, da se bo nacionalna obramba zagotavljala skozi članstvo v zvezi Nato oziroma je funkcija čeških OS opredeljena kot zagotavljanje zmogljivosti za obrambo Češke republike v okviru Nata. (Vlachova 2002, 35-36)

5.2.2 Obdobje od 2001 do 2011

Učinkovito izvajanje obrambnih reform oziroma transformacije OS, ki je dejansko pomenila spremembo funkcij njenih OS, se je torej na Češkem zaradi preteklih neuspešnih reorganizacij, ki so pomenile zgolj kvalitativno in predvsem kvantitativno redukcijo, začelo šele leta 2001, ko so dejansko začeli razvijati t.i. premestljive zmogljivosti (ang. Power Projections Capabilities) in jih uporabljati v mirovnih operacijah. Osnovne funkcije OS, kot je obramba nacionalne države (v okviru zveze Nato) in sočasno sodelovanje v širokem spektru

---

¹⁵³ Nakup jurišnih letal L-159 z vgrajenimi zračno polnilnimi sistemi, nadgradnja tanka T-72, nabava 24 od predvidenih 36 supersoničnih švedskih lovcev srednje generacije Gripen.

združenih operacij Nata, so dopolnjene z ostalimi nalogami, ki definirajo specifične prispevke Češke republike k operacijam Nata. Analize čeških obrambnih ekspertov so pokazale, da tedanje češke OS niso imele teh zmogljivosti in da je bilo za njihovo izboljšanje potrebno izvesti korenite reforme tudi na področju njihovega usposabljanja in financiranja. Analitiki so videli priložnost v nadaljnjem radikalnem zmanjševanju osebja, oborožitve in opustitve naborniškega (obvezniškega) sistema popolnjevanja ter v drugačnem pristopu k temeljnim principom izvajanja vojaških operacij. (Vlachova 2002, 36)

Vladna analiza o stanju v čeških OS iz leta 2001 je vsebovala tudi kritično poročilo o vojaških poveljstvih in sistemu vodenja.¹⁵⁴ Vlachova (2002, 41) navaja, da je bilo stanje glede pristojnosti in odgovornosti strateških in operativnih ravni vodenja in poveljevanja kmalu izboljšano, prav tako so bile pomožne organizacijske strukture (poveljstva in enote), ki niso imele uporabne vrednosti za Nato, postopno od leta 2002 do 2008 ukinjene. Začel se je izdelovati prvi pravi koncept reforme, ki je bil izdelan leta 2002 vendar so ga zaradi finančne nevezdržnosti – neizvedljivosti oz. nerealnih planskih predpostavk morali že naslednje leto nadomestiti z bolj realnim. V tem konceptu je bila predvidena reforma v štirih fazah. Prva faza se je končala leta 2004, s poudarkom na zaprtju vojaških baz ali njihovi konverziji v civilne namene ter postopnem povečanju deleža poklicnih pripadnikov OS. V drugi fazi, do leta 2006, so zgradili t.i. začetne operativne zmogljivosti (ZOZ) spremenjene strukture OS. V tretji fazi, do leta 2008, so namensko usposabljali enote bataljonske in brigadne ravni ter predvsem nadaljevali z modernizacijo programov usposabljanja. Zaradi reprogramiranja, ne ravno izdatnih finančnih virov bodo šele v času zadnje, četrte faze - do leta 2014, dosegli končne operativne zmogljivosti (KOZ) nove strukture čeških OS.

V uvodu doktrine OS Češke republike (Doctrine on the Armed Forces of the Czech Republic 2004, 5), ki je nastala na osnovi tedanjih strateških nacionalnovarnostnih dokumentov: Varnostne strategije Češke republike, Vojaške strategije Češke republike in temeljnih vojaško-političnih in operativnih standardov – vojaških publikacij Nata¹⁵⁵ in znanj ter izkušenj o sodobnem bojevanju, je bila še vedno kot konstitutivni okvir čeških OS opredeljena njihova temeljna funkcija – obramba češke suverenosti in teritorialne integritete ter izpolnjevanje čeških obvez do zavezništva.

Doktrina nadalje opredeli in nazorno predstavi zelo širok spekter oziroma vrste vojaških operacij, ki jih izvajajo češke OS na ozemlju Češke ali izven nje. Vojaške operacije, ki se

---

¹⁵⁴ Nejasna komunikacija med ministrstvom za obrambo in generalštabom čeških OS ter na številnih področjih neustrezna razmejitev njihovih pristojnosti sta pogosto ovirali proces strateškega odločanja (Vlachova 2002, 41).

¹⁵⁵ Doktrina OS Češke republike temelji na Natovi združeni doktrini (ang. Allied Joint Doctrine AJP-01(B)).

lahko izvajajo v miru, času krize in v vojni, predstavljajo temeljno metodo koncentriranja in usklajevanja uporabe OS v določenem prostoru in času.¹⁵⁶

Leta 2005 je bila izdelana nova vojaška strategije Češke republike (Military Strategy of the Czech Republic 2005), ki v naslednjih 10 do 15 letih prepoznava naslednje bolj ali manj verjetne grožnje, kot so: a) v prvi vrsti je opredeljeno *nizko tveganje* glede neposrednega vojaškega napada na državo, b) prav tako smatrajo za tveganje nizke intenzivnosti terorizem, migracije, epidemije in naravne nesreče, ki sicer kolektivno predstavljajo večjo grožnjo ter c) gospodarske motnje. Slednja se je kot grožnja varnosti po letu 2009 nedvomno intenzivirala in posledično leta 2011 sprožila izdelavo nove Bele knjige o obrambi, ki je bistveno determinirana prav z izgradnjo novih zahtevnih vojaških in nevojaških zmogljivosti v času ekonomske recesije in finančne krize. (The White Paper on Defence 2011, 12)

Kakor je razbrati iz zgoraj navedenega ter iz stališča Giegericha in Nicoll (2008), je glavni spodbujevalec reform prav potreba po ustanovitvi obrambnih zmogljivosti v okviru Nata in zmožnosti odzivanja na sodobne grožnje v mednarodnem varnostnem okolju, kar pa dejansko pogojuje sodelovanje v sodobnih in kompleksnih mirovniških operacijah. Za splošne prioritetne zmogljivosti so določeni: mobilnost, natančen udar, C3, zaščita sil, vzdržljivost in zmogljivost mrežnega komuniciranja. Za nišne zmogljivosti pa so bile določene: JRKBO, elektronsko vojskovanje in zmogljivosti na področju vojaške medicine (Military Strategy of the Czech Republic 2008).

Cilj reform je podoben kot v ostalih srednjeevropskih državah tudi na Češkem: oblikovati majhne, dobro opremljene in odlično izurjene ter visoko (strateško) mobilne OS (Giegerich in Nicoll 2008, 41-42).

V kontekstu zgoraj navedenih faz izgradnje vojaških zmogljivosti je v novi češki vojaški strategiji iz leta 2008 raven ambicij OS (ang. Level of Ambitions - LoA) opredeljena kot zmožnost sočasnega delovanja v mirovniških operacijah s štirimi vrstami namenskih sil (ang. Task Force – TF): a) raven brigade za obdobje 6 mesecev brez rotacije, b) raven bataljona v šestmesečni rotaciji s pogojnim zagotavljanjem jedra večnacionalnega brigadnega poveljstva za obdobje do enega leta¹⁵⁷, c) raven čete v šestmesečni rotaciji brez časovne omejitve in č) namenska sila v stopnji pripravljenosti "stand-by" do velikosti bataljona, določena za NRF ali

---

¹⁵⁶ Na tem mestu je v zvezi s predstavljenimi delitvijo vojaških operacij dvomljiva delitev na nacionalne in večnacionalne vojaške operacije, saj se izvajanje mirovniških operacij v češki doktrini ne uvršča med večnacionalne operacije, kar govori o tedanji češki nenaklonjenosti do »večnacionalizacije OS«. (Doctrine on Army Forces of the Czech Republic 2004, 25)

¹⁵⁷ Zgolj v primeru, kadar ni sočasno na mirovni operaciji angažirana namenska sila ravni brigade s svojim poveljstvom.

EUBG, vendar samo ob pogoju, da ni sočasno na mirovni operaciji namenska sila ravni brigade. (Military Strategy of the Czech Republic 2008, 5-6)

Že pred ekonomsko recesijo in finančno krizo so funkcije Čeških OS definirane kot: a) vojaška obramba Češke republike, b) izpolnjevanje vojaških obveznosti do zveze Nato in EU, c) sodelovanje v mirovnih operacijah (kar predstavlja novo in prioritarno funkcijo čeških OS – opomba I.C) in č) pomoč civilnim oblastem v izrednih razmerah in za potrebe zaščite in reševanja (Giegerich in Nicoll 2008, 41-42).

Zaradi vpliva ključnega aktualnega dejavnika na razvoj novih zmogljivosti OS Češke - ekonomske recesije in finančne krize ter posledično radikalnega zmanjšanja deleža BDP, namenjenega za obrambo - so bili Čehi primorani izdelati nov razvojno usmerjevalni in srednjeročni planski dokument, t.i. »Bílá kniha obrany« (ang. The White Paper on Defence 2011), v kateri so vloge in iz njih izpeljane funkcije čeških OS opredeljene kot: a) obramba suverenosti in teritorialne integritete Češke republike, b) sodelovanje v kolektivni obrambi teritorije zveze Nato, c) mednarodno sodelovanje in č) podpora civilnim organom/oblastem. (The White Paper on Defence 2011, 44).

V zgoraj navedenem razvojno-usmerjevalnem dokumentu so posebej poudarjene funkcije čeških OS v podpori nacionalni Češki in Nato kolektivni obrambi. Danes, ko Češka deli varnostne in obrambne interese z ostalimi članicami zveze Nato, je opredeljeno, da češke OS v skladu s 5. členom washingtonske pogodbe planirajo, pripravljajo in izvajajo obrambo ozemlja svoje nacionalne države v okviru kolektivne obrambe zveze Nato. Izvajanje obrambnih operacij, ki so lahko nizke ali visoke intenzitete, se je glede na prostor izvajanja, razširilo iz nacionalnega ozemlja v različno oddaljena območja delovanja zveze Nato. Pri *izvajanju funkcije vojaške obrambe* se torej slednja lahko, odvisno od situacije, izvaja v prvih dveh, v nadaljevanju opisanih temeljnih načinih (The White Paper on Defence 2011, 45):

1.) V oboroženem spopadu, v katerem sta ogrožena suverenost in ozemeljska celovitost Češke Republike in je razglašeno vojno stanje, medtem ko OS branijo bodisi svoje ali ozemlje zaveznice - sosede. V tem primeru Češka svoje ministrstvo za obrambo preoblikuje v vojno strukturo in v skladu z načrtovanjem sil v Natu prenese del svojih OS, namenjenih Natu pod poveljevanje določenim Nato telesom (poveljstvom), vendar jih še naprej podpira z zagotavljanjem delovanja. Medtem generalštab čeških OS ohranja pristojnost poveljevanja nad enotami, ki niso prepodrejene Nato poveljstvom.

2.) Kadar Češka Republika sodeluje pri izvajanju vojaške obrambe ozemlja bolj oddaljene države članice Nato in ker pri tem ni ogrožena suverenost in ozemeljska celovitost Češke, slednja ne razglasi vojnega stanja. V tem primeru Češka svoje ministrstvo za obrambo zadrži v

mirnodobnem statusu, vendar v skladu z načrtovanjem sil v Natu, prenese del svojih OS, namenjenih Natu, pod poveljevanje določenim telesom (poveljstvom) zavezništva, ki pa jih še naprej podpira z zagotavljanjem delovanja.

3.) Funkcije OS Češke pri *mednarodnem sodelovanju* se izražajo skozi številne in raznovrstne oblike angažiranja slednjih v mednarodnem okolju (The White Paper on Defence 2011, 46).

3.a) Češke OS sodelujejo s tujimi OS na osnovi sprejetih mednarodnih pogodb. Poleg tega sodelujejo v številnih aktivnostih v podporo miru in varnosti, še posebej v mirovni operacijah.

3.b) V skladu z analizami strateškega okolja obstaja v bližnji prihodnosti velika verjetnost bojnega angažiranja čeških OS v operacijah kriznega odzivanja (OKO) (ang. Crises Response Operations – CRO) v in izven Nato območja.¹⁵⁸ Zaporedno ali sočasno lahko mirovne operacije vsebujejo naslednje operacije: vzpostavljanja miru, operacije v podporo miru in ohranjanja miru, pokonfliktne rekonstrukcije, stabilizacijo državnih oblasti in pomoči pri uvajanju vladavine prava.

3.c) OKO so pogosto zelo kompleksne, kar zahteva politične, civilne in vojaške ukrepe in instrumente.

3.č) Mirovne operacije, katerih cilj je preprečevanje sovražnosti, prenehanje nasilja nad civilisti in razorožitev sprtih strani, se danes lahko izvajajo tudi brez soglasja sprtih strani. Češke OS tudi v primeru, ko napotijo svoje funkcionalno ustrezne zmogljivosti na mirovno operacijo, slednje prepodredijo pod poveljevanje določenim telesom (poveljstvom) zavezništva v skladu z ravnijo svojih politično-vojaških ambicij, vendar jih še naprej podpirajo z zagotavljanjem delovanja. Podobno proceduro uporabljajo tudi v primeru, ko operacije vodi EU ali t.i. *ad hoc* koalicija.

3.d) OS lahko v okviru mirovni operacij izvajajo tudi pomoč pri evakuaciji civilistov, obvladovanju ali zmanjševanju posledic naravnih nesreč in katastrof, humanitarne operacije ali operacije iskanja in reševanja.

3.e) Kot del mirovni operacij so lahko češke OS skozi mentorstvo in urjenje lokalnih OS angažirane pri preoblikovanju ali izgradnji lokalnega obrambnega sektorja.

3.f) V današnjem kompleksnem varnostnem okolju v okviru mirovni operacij ni možno doseči zaželenega končnega stanja zgolj z vojaškimi instrumenti, zato so češke OS sposobne

---

¹⁵⁸ Bojna uporaba čeških OS v mirovni operaciji ISAF je izvedena z njihovimi specialnimi silami, ki so v sodelovanju s specialnimi silami ZDA načrtno uporabljene za uničevanje oporišč in posameznih upornikov – »talibanov«.

koordinirati svoje aktivnosti z ostalimi akterji v območju mirovne operacije, predvsem s civilnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami.

3.g) Češke OS imajo v sodelovanju z zgoraj navedenimi akterji ustrezne zmogljivosti za izpolnitev svojega poslanstva. Kompleksnost mirovnih operacij in številni akterji, ki sodelujejo v različnih fazah operacij, zahtevajo fleksibilen in večnamenski (ang. multitasking) pristop angažiranih elementov čeških OS.

3.h) Številne oblike sodelovanja med enotami čeških OS in lokalnim prebivalstvom lahko postanejo del nalog, ki se izvajajo na mirovnih operacijah izven Nato in EU območja. V ta namen bodo razporejeni pripadniki OS v tujem kulturnem okolju spoštovali lokalne kulturne posebnosti.

3.i) Vojaške osebe čeških OS lahko sodelujejo tudi v civilnih operacijah in opazovalnih misijah, ki jih vodijo mednarodne organizacije. (The White Paper on Defence 2011, 47)

4.) Funkcije OS Češke pri *podpori civilnim oblastem* se izražajo skozi številne in raznovrstne oblike angažiranja slednjih v domovini in tujini (The White Paper on Defence 2011, 47-49).

4.a) Češke OS so lahko uporabljene kot podpora integriranemu sistemu ZiR.

4.b) Sile in oprema OS so na voljo za pomoč civilnim entitetam v obvladovanju kriznih situacij v domovini in tujini kot del mednarodne reševalne in humanitarne operacije.

4.c) Češke OS se lahko uporabijo za varovanje kritične infrastrukture, pomembne za nacionalno obrambo, za okrepitev češke policije pri varovanju državne meje ali delujejo kot policija pri vzpostavljanju javnega reda in miru ali kot zaščitna (varnostna) služba.

4.č) Češke OS se prav tako lahko uporabijo za zagotavljanje zračnega transporta za državne uradnike, medicinski zračni most ter na zahtevo vlade tudi podporo kulturnih, izobraževalnih, športnih in družbenih dogodkov. (The White Paper on Defence 2011, 49)

5.2.3 Spremenjene funkcije OS Češke

Čehi so, skladno z spremenjenim mednarodnim varnostnim okoljem, notranjepolitičnimi dejavniki in ekonomsko situacijo, predvsem pa z geostrateško zunanjepolitično in varnostno orientacijo Češke republike skozi prvo proučevano obdobje izvajali dokaj neuspešno transformacijo svojih OS. Po hladni vojni češkoslovaške politične in družbene elite sprva niso dosegle soglasja glede smeri razvoja države kakor tudi samih OS. V prvi fazi, ko so bili še v (skupni) Češkoslovaški državi, so z namenom nujnega zmanjševanja obsega OS to izvajali zelo

radikalno ali celo hipno, pri tem pa še niso imeli izdelanega jasnega koncepta obsega in strukture novih OS. Od leta 1993, ko se je razdružila Češkoslovaška, so Čehi pričeli iz dela nekoč skupnih OS razvijati svoje OS. Republika Češka je po dezintegraciji Češkoslovaške nato relativno hitro nadaljevala svojo politično pot proti evro-atlantskim integracijam (Nato in EU), kar je, sicer z določenim časovnim zamikom bistveno vplivalo na razvoj njihovih OS. Bistven vpliv na spremembo zakonodaje in strateških dokumentov na varnostnem in obrambnem področju so imela prav pristopna pogajanja k zvezi Nato. Tudi zato se je prava transformacija OS začela šele po članstvu v zvezi Nato (1999) ter se je nadaljevala s članstvom v EU (2004) in vplivom njene varnostno-obrambne politike na češko obrambno politiko.

Pregled in predstavitev ter vrednotenje posameznih spremenljivk in kazalnikov, ki poleg zgoraj opisanih funkcij v strateških, razvojno usmerjevalnih dokumentih skozi določeno časovno obdobje kažejo na vrste in prioritete posameznih funkcij OS, bom tudi v tem pod poglavju izvedel skozi standardni model, ki v tem primeru predstavlja model proučevanja OS Češke republike in vsebuje naslednje spremenljivke.

5.2.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Iz proučenih in trenutno veljavnih zakonskih, razvojno usmerjevalnih ter nenazadnje predstavitev dokumentov na področju varnostne in obrambne politike Češke je razvidno, da članstvo v Nato in kolektivna obramba v skladu s 5. členom washingtonske pogodbe predstavlja temeljni steber češke obrambe. Poleg tega Češka republika aktivno prispeva k skupni zunanji in varnostni politiki EU in kot njen del skupni evropski varnostni in obrambni politiki (SEVOP). Prav tako ima članstvo v OZN in OVSE skupaj z bilateralnim in multilateralnim sodelovanjem pomembno vlogo pri oblikovanju in implementaciji češke obrambne politike.

S sodelovanjem v kompleksnih, v zadnjem času predvsem Nato mirovnih operacijah želijo Čehi aktivno prispevati k zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. V okviru zveze Nato Čehi prizadevno sprejemajo delež odgovornosti za mednarodno varnost, vendar želijo poleg tega na državni ravni doseči večjo učinkovitost in racionalno porazdeliti razpoložljive vire ter izboljšati sodelovanje med civilnimi in vojaškimi komponentami, ki jih napotujejo v mirovne operacije.

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

V času hladne vojne je bila udeležba pripadnikov češkoslovaških OS zgolj simbolična. Z vzpostavitvijo samostojnih čeških OS, predvsem pa zaradi zaznane grožnje državljanske vojne in naposled razpadle države, bivše SFRJ, je bila udeležba v mirovnih operacijah najvišja. Iz tabele, št. 5.8 je razvidno, da se je Češka zaradi bližine krize s svojimi OS množično odzvala z udeležbo v mirovnih operacijah OZN. Po članstvu Češke v zvezi Nato se razmerje skoraj v celoti prevesi v korist udeležbe v mirovnih operacijah, ki jih izvaja zveza Nato. Poleg množičnosti udeležbe se je začela spreminjati tudi funkcija (manjšega) dela čeških OS v mirovnih operacijah. Tako so leta 2010 češke OS s svojimi specialnimi silami v operaciji ISAF prvič prevzele bojne naloge.

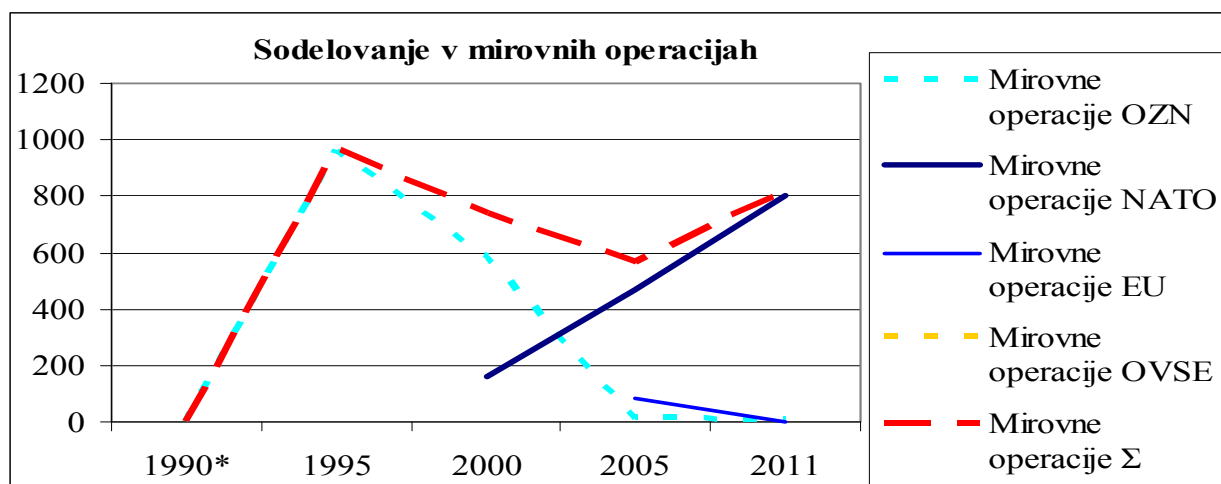
Tabela, št. 5.8: Udeležba pripadnikov čeških OS v mirovnih operacijah

Kazalnik \ Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	1	963	581	16	8
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO			160	466	801
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				85	2
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					3
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	1	963	741	567	814
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,00%	0,52%	0,69%	1,27%	2,91%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Graf, št. 5.8: Trendi udeležbe pripadnikov čeških OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Transformacija čeških OS se je izvajala z namenom zagotavljanja takšne vojaške organizacije, ki bo sposobna v pravnih, kadrovskih, materialnih, finančnih in infrastrukturnih ozirih zagotoviti potrebne operativne zmogljivosti za izvajanje nalog vojaške (kolektivne)

obrambe države, izvajanja pomoči pri naravnih in drugih nesrečah ter udeležbe v sodobnih kompleksnih mirovniških operacijah. Glede na obseg angažiranja OS v mirovniških operacijah (graf, št. 5.8) je trenutno prav ta funkcija najpomembnejša.

5.2.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

V času hladne vojne je bil za češkoslovaške OS, skladno z zelo izraženo vojaško grožnjo, izrazito prioritiziran funkcionalni imperativ oz. je bila bolj pomembna funkcija učinkovitega odvrčanja potencialnega vojaškega agresorja ali obramba pred njim. Po koncu hladne vojne se je na eni strani zaradi odsotnosti vojaške grožnje ter na drugi strani s pojavom novih globalnih in kompleksnih groženj, to razmerje začelo spreminjati.

- *Razmerje in trendi med vojnimi in "nevojnimi/nebojnimi" funkcijami in nalogami OS*

V času hladne vojne je bilo razmerje med številom vojaških in nevojaških nalog OS Češkoslovaške v korist prvih. Opredeljene naloge češkoslovaških OS so v strateških dokumentih nedvoumno nakazovale na prioriteto t.i vojaško-obrambniških ali napadalnih nalog. To prikazujejo tudi številni kvantitativni kazalniki o ozko specializiranih oborožitvenih sistemih, ki so bili namenjeni zgolj izvajanju različnih vrst (oboroženega) bojnega delovanja – bojevanja (obrambi in napadu) ter njihova teritorialna razporeditev v času hladne vojne (tabela, št. 5.9). Navedeno razmerje se je v preteklih dvaindvajsetih letih precej spremenilo v korist t.i. "nebojnih" oziroma "večnamenskih" vojaških sistemov, s katerimi lahko češke OS izvajajo širši spekter funkcij in nalog. Češke OS tako predvsem zaradi minimalnih zahtev po zmogljivostih zveze Nato (ang. Minimum Capability Requirement – MCR) še naprej vzdržujejo in razvijajo določen (skromni) obseg ofenzivnih vojaških zmogljivosti, vendar v veliko večjem obsegu izgrajujejo večnamenske zmogljivosti, ki so lahko dokaj uspešno uporabne v celotnem spektru operacij oz. funkcij čeških OS.

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; V prvem obdobju po hladni vojni je bila še izražena vojna/bojna funkcija čeških OS, čeprav so tudi tedaj imele številne nevojne funkcije, ki so sodile v razvejan spekter socialnega imperativa. Sedaj, na osnovi proučenih relevantnih primarnih in sekundarnih virov ugotavljam, da se lahko češke OS pri opredeljevanju nebojnih in nevojnih nalog domače vojaške pomoči angažirajo v državi, v primeru izvajanja nalog pomoči ob naravnih in drugih nesrečah pa so lahko angažirane doma in tudi v tujini. Tako se lahko češke OS uporabijo pri nalogah, kot so: naravne katastrofe, industrijske nesreče in druge nesreče, vključujoč takojšnje reševalne aktivnosti ter nadaljnja čistilna dela. Ko je zaradi

izrednih varnostnih razmer to potrebno, lahko češke OS uvedejo (uporabijo) svoje medicinske, inženirske in JRKBO enote ali njihove segmente, opremljene z zahtevanimi večnamenskimi zmogljivostmi. Prav tako so lahko v tem primeru vpoklicane enote aktivne rezerve. (The White Paper on Defence 2011, 47)

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Češke OS se lahko uporabijo za okrepitev češke policije pri varovanju državne meje ali delujejo kot policija pri vzpostavljanju javnega reda in miru ali kot zaščitna (varnostna) služba. (The White Paper on Defence 2011, 48)

- *Boj proti terorizmu*; Pri tej nalogi se češke OS lahko uporabijo za varovanje kritične infrastrukture in posredno tudi kot neke vrste zavarovanje – varnostna služba (straža).

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*

Češka republika se strinja, da se lahko danes mirovne operacije, katerih cilj je preprečevanje sovražnosti, prenehanje nasilja nad civilisti in razorožitev sprtih strani, izvajajo tudi brez soglasja sprtih strani in v takšnih mirovnih operacijah s svojimi OS tudi sodeluje. Kadar Češka napoti kontingente svojih OS v mirovne operacije Nata ali EU, jih prepodredi oz. izvede t.i. prenos pooblastil (ang. Transfer of Authority – TOA) pod poveljevanje določenim telesom (poveljstvom) Nata, EU ali druge varnostne organizacije. Kot del mirovnih operacij lahko češke OS izvajajo tudi pomoč pri evakuaciji, obvladovanju ali zmanjševanju posledic naravnih nesreč in katastrof, humanitarne operacije ali operacije iskanja in reševanja ter sodelujejo pri preoblikovanju ali izgradnji lokalnega obrambnega sektorja. Prav tako so sposobne koordinirati svoje aktivnosti z ostalimi akterji v območju mirovne operacije, predvsem s civilnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami. (The White Paper on Defence 2011, 46-47)

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

Češka republika je kot članica zveze Nato in EU zavezana h kolektivni obrambi in skupni evro-atlantski varnosti. Češke OS zato sodelujejo s tujimi OS, na osnovi washingtonske pogodbe (se pripravljajo) za izpolnjevanje njenega 5. člena in vse obsežnejše in vsestransko sodelujejo v t.i. operacijah izven 5. člena. Prav tako ima Češka in njene OS obveznosti iz pogodbe o EU pri izpolnjevanju petersberških nalog. Obrambna politika Češke je utemeljena tudi na zunanjih varnostnih prioritetah, med katere poleg že omenjenih organizacij sodita še obveznosti do OZN ter OVSE. Torej morajo biti češke OS ustrezno pripravljene za kolektivno vojaško obrambo ter za izvajanje celotnega spektra kompleksnih mirovnih operacij, kar od Češke republike in njenih OS zahteva ustrezne politične, civilne in vojaške ukrepe ter instrumente.

5.2.3.3 Organizacijska struktura

Skladno s funkcijami sodobnih OS se spreminja tudi njihova organizacijska struktura. V tabeli, št. 5.9 so prikazani zgolj nekateri, vendar pomembni kazalniki, ki nakazujejo na spreminjanje razmerja med aktivnimi pripadniki KoV in aktivnimi pripadniki ostalih zvrsti OS oz. njihovih skupnih (ang. joint) zmogljivosti. Tako se prav zaradi vse širše uporabe specialnih sil v mirovnih operacijah ter njihovega nadnacionalnega povezovanja in večnacionalnega sodelovanja v zvezi Nato, povečuje njihov pomen. Naslednja zanimiva ugotovitev je, da se je obseg kadrovske sestave čeških OS v času po hladni vojni, iz povsem različnih razlogov, večkrat prevesil v korist drugih zvrsti OS in njihovih skupnih zmogljivosti ter obratno.

Tabela, št.5.9: Nekateri kazalniki organizacijske strukture čeških OS

Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	65750	37400	25100	16663	12833
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	29120	49000	32600	5609	15138
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	0	5	3	3	3
Paravojaške notranje varnostne sile	6000	1600	1600	100	100

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

V zadnjih letih pa se je ponovno prevesil v korist drugih zvrsti in skupnih zmogljivosti (graf, št. 5.9). Trend iz leta 2011 je sicer značilen za skoraj vse OS Srednje Evrope. Navedeno pojasnjuje določeno neodločnost češke obrambne politike pri izvajanju transformacije njihovih OS, ter da se zaradi spremenjenih funkcij poleg kadrovske spreminja tudi organizacijska struktura njihovih OS.

Graf, št. 5.9: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture čeških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.2.3.4 Kadrovska sestava

Na kadrovsko sestavo OS vplivajo številni dejavniki, med katerimi pa v našem delu zagotovo najbolj izstopa uporabnost kadrovske sestave za izvajanje funkcije zagotavljanja nacionalne in mednarodne varnosti ter miru skozi udeležbo v mirovnih operacijah. Prav Čehi so skozi udeležbo v mirovnih operacijah na območju bivše SFRJ spoznali, da so OS, popolnjene z vojaškimi obvezniki – naborniki za tovrstna posredovanja manj ustrezne oz. so spoznali nujnost poklicno popolnjenih OS. Prav tako so spoznali, da je za izvajanje mirovnih operacij potrebno zagotoviti kader, ki ima interoperabilna znanja za skupno (večnacionalno) delovanje v mednarodnem okolju. Tabela, št. 5.10 in graf, št. 5.10 kažeta značilne podatke – kazalnike in trende kadrovske sestave čeških OS po koncu hladne vojne. Na trende kazalnikov je nedvomno vplivalo članstvo v zvezi Nato in EU ter povečana potreba po udeležbi v mirovnih operacijah. Opazna je tudi relativna konstantnost obsega pripadnikov stalne sestave in zaton vojaških obveznikov.

Tudi v češki družbi je kot v družbah ostalih srednjeevropskih držav po koncu hladne vojne močno upadla t.i. vojaška udeležba v družbi (MPR), iz 4,11 na vsega 0,27 odstotkov vojakov na prebivalce Češke republike (tabela, št. 5.10 in graf, št. 5.11), kar sovпада z splošnim trendom demilitarizacije celotne, v hladni vojni »militarizirane« Srednje Evrope. Vendar je potrebno omeniti, da je kljub temu, da ne upošteva pripadnikov tujih OS, v primeru Češke ta padec med največjimi oz. je sedanji MPR (0,27) med najnižjimi v Srednji Evropi.

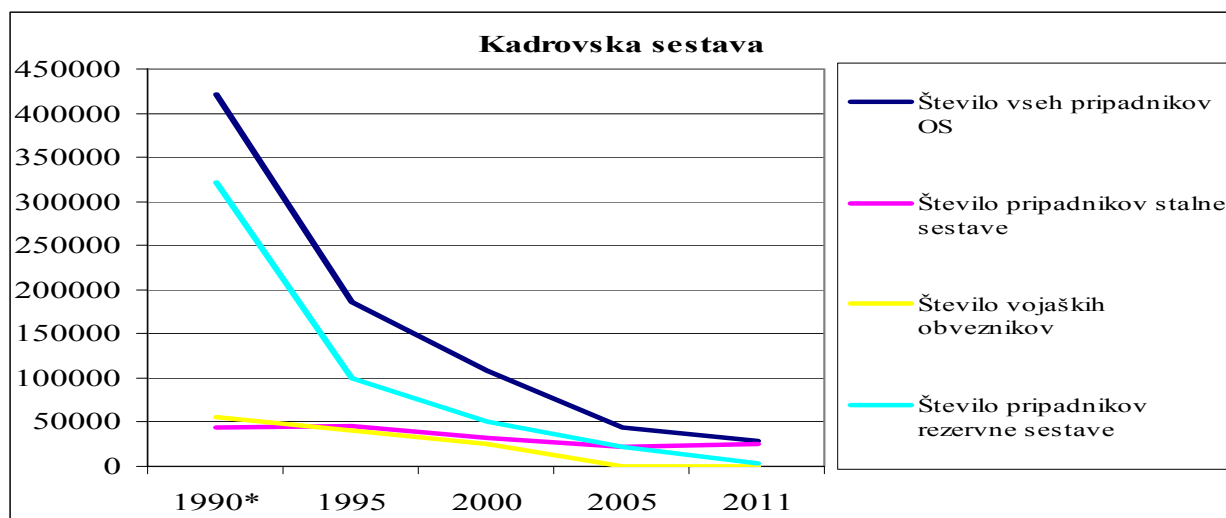
Tabela, št. 5.10: Kazalniki kadrovske sestave čeških OS

Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	421100	186400	107700	44772	27971
Število pripadnikov stalne sestave	43550	46000	32700	22272	25421
Število vojaških obveznikov	56550	40400	25000	0	0
Število pripadnikov rezervne sestave	321000	100000	50000	22500	2550
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	4,11%	1,76%	1,05%	0,43%	0,27%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)	56,5%	46,8%	43,3%	0,0%	0,0%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	23,8%	46,4%	53,6%	49,7%	90,9%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					34,10%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Defence Data Portal (EDA)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Graf, št. 5.10: Trendi kazalnikov kadrovske sestave čeških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št. 5.11: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov čeških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.2.3.5 Oborožitveni sistemi

Sprememba funkcij sodobnih čeških OS je razvidna tudi iz njihove kvantitativne in kvalitativne analize opremljenosti z oborožitvenimi sistemi oz. z namenom teh sistemov/zmogljivosti. Torej iz tabele, št. 5.11 in iz grafov, št. 5.12 ter 5.13 je razvidno, da so češke OS v obdobju po hladni vojni radikalno zmanjšale obseg tistih oborožitvenih sistemov in zmogljivosti, ki so bile namenjene za odgovor najbolj izpostavljene grožnje v času hladne vojne, t.j. vojaške grožnje.

Tabela, št. 5.11: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi čeških OS

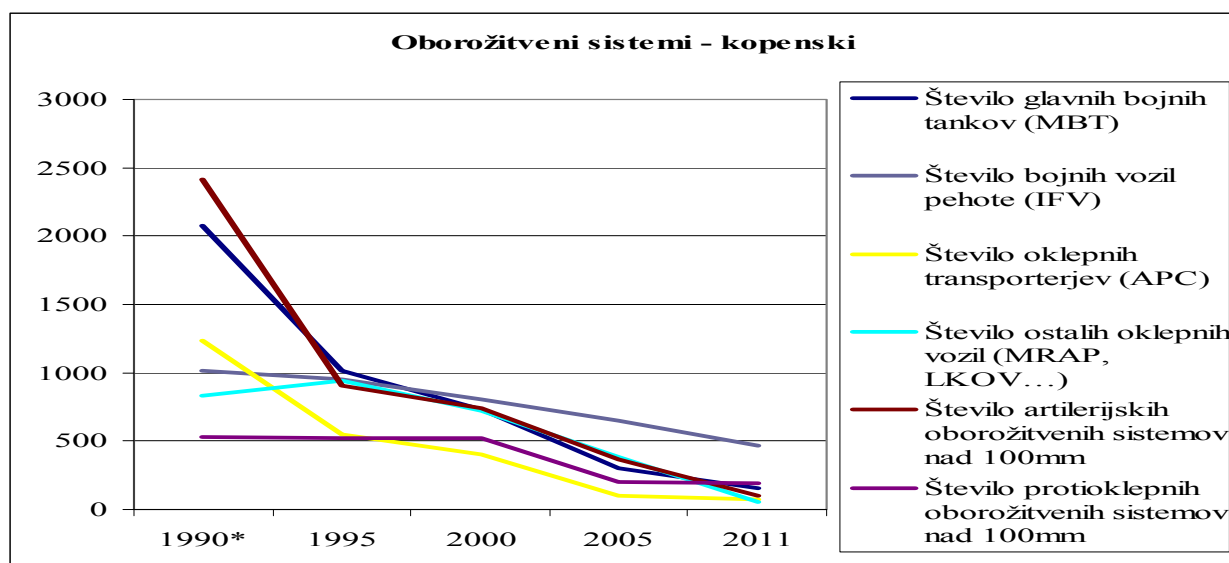
Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	2080	1011	729	298	154
Število bojnih vozil pehote (BVP)	1014	951	801	647	466
Število oklepnih transporterjev (OT)	1235	550	403	100	72
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	832	938	725	388	54
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	66,8%	43,1%	42,0%	28,3%	20,4%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	2414	903	740	362	103
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	1053	547	499	269	55
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	1361	356	241	93	48
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	43,6%	60,6%	67,4%	74,3%	53,4%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	530	525	521	199	196
Število bojnih letal	193	126	110	40	47
Število nebojnih letal	134	91	91	66	46
Število bojnih helikopterjev	36	36	34	32	24
Število nebojnih helikopterjev	81	69	77	34	38
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	0	8	8	12
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	1	2

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Sočasno, sicer zaradi ekonomske recesije in finančne krize v skromnem obsegu, Čehi povečujejo tiste vrste zmogljivosti, ki so predvsem namenjene ekspedicijskemu delovanju oz. za izvajanje kompleksnih mirovnih operacij in izražajo že sicer t.i. superiornost informacijske moči zveze Nato - ISTAR zmogljivosti.

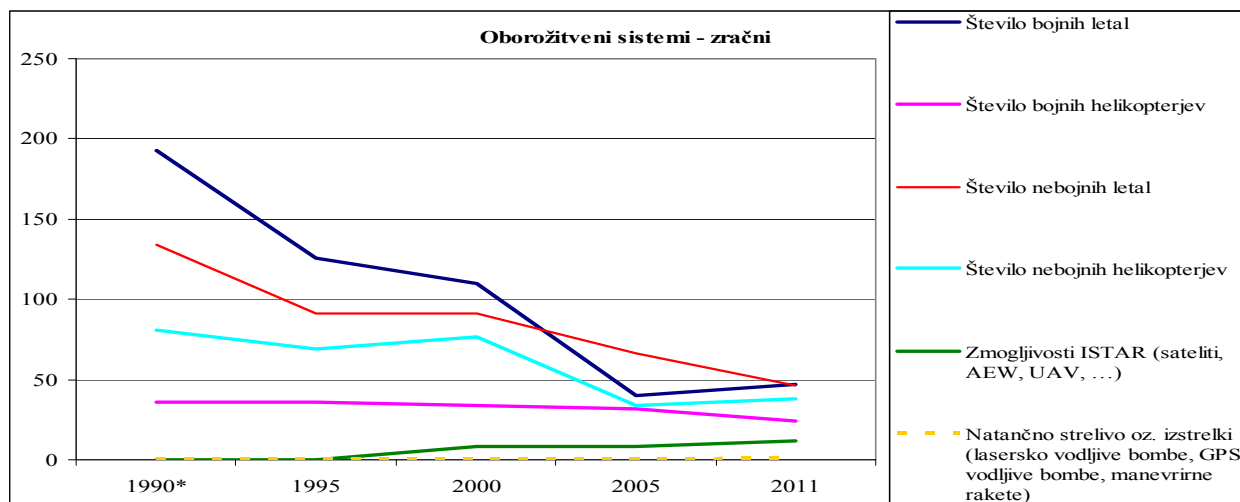
Graf, št. 5.12: Trendi gibanja kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov čeških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Pri analizi oborožitvenih sistemov in zmogljivosti čeških OS se je pokazalo, da nacionalna vojaška obramba ni več njihova edina in primarna funkcija, saj nameravajo slednjo izvajati v sklopu kolektivne obrambe zveze Nato. Zato pa se vse bolj opremljajo z lažje premestljivimi, manj ubojnimi (manjša bojna moč) ali neubojnimi zmogljivostmi oz. s t.i. multiplikatorji, ki so predvsem uporabni v ekspedicijskem delovanju oz. v mirovnih operacijah.

Graf, št. 5.13: Trendi gibanja kazalnikov nekaterih zračnih oborožitvenih sistemov čeških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.2.3.6 Obrambni izdatki

Zaradi ekonomske recesije in finančne krize se z namenom povečanja učinkovitosti in zmanjšanja stroškov tudi Čehi vključujejo v programe sodelovanja z Nato in EU partnerji na področju skupnih sil in izgradnje večnacionalnih skupnih kapacitet, kot so: pametna obramba (ang. smart defence), povezane sile (ang. connected forces), združevanje in souporaba (ang. pooling & sharing), srednjeevropska pobuda, itd.. Vsi navedeni programi so namenjeni izgradnji zmogljivosti, predvsem pa so namenjeni uporabi v mirovnih operacijah.

Češka republika je, od svojega članstva do prvih pokazateljev ekonomske recesije in finančne krize (2006), za razliko od ostalih srednjeevropskih držav članic zveze Nato zadovoljevala kriterij Nata po izdvajanju 2% deleža BDP za obrambne potrebe.

Danes pa je ta delež zgolj nekaj več kot 1%, kljub temu pa je razmerje oz. struktura porabe obrambnih finančnih virov blizu kriterijev zveze Nato (50:30:20), saj trenutno (tabela, št. 5.12) porabijo približno 52,0% finančnih sredstev za osebje, 27,0% za operativne stroške in 21,0% za investicije, modernizacijo, raziskave in razvoj ter ostalo.

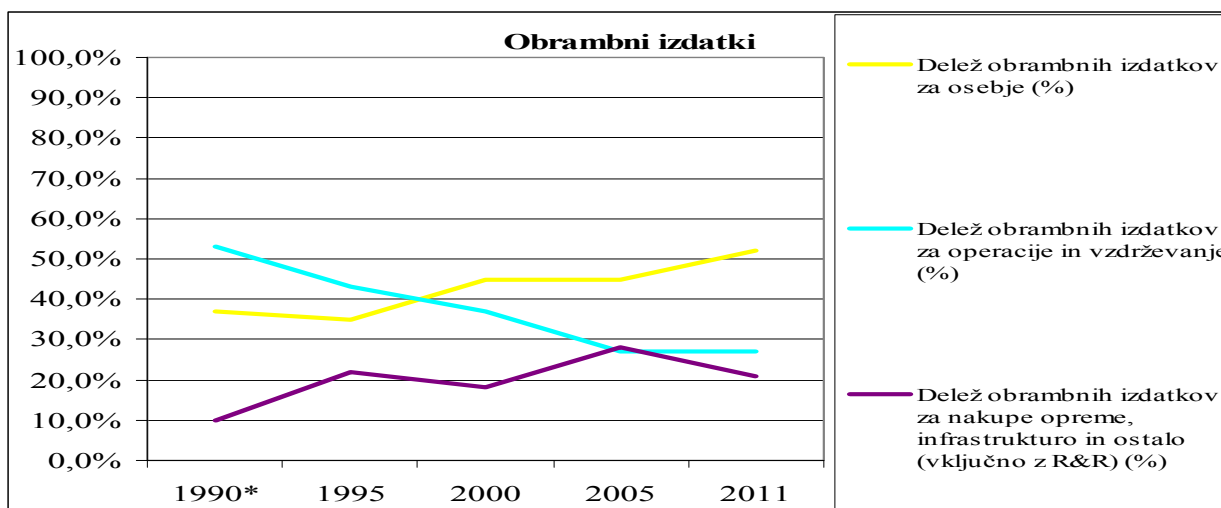
Tabela, št. 5.12: Obseg in struktura čeških obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	78,65	36,04	55	106	218
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	2,81	1,02	1,15	2,19	2,52
Delež v % BDP namenjen za obrambo	3,57%	2,83%	2,09%	2,06%	1,15%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	28,07	11,8	19,93	98,33	99,13
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	37,0%	35,0%	45,0%	45,0%	52,0%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	53,0%	43,0%	37,0%	27,0%	27,0%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	10,0%	22,0%	18,0%	28,0%	21,0%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Financial and Economic Data Relating to Nato Defence, The White Paper on Defence (2011, 59)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Graf, št. 5.14: Trendi gibanja nekaterih čeških obrambnih izdatkov

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Trenutna ugodna razmerja porabe finančnih sredstev pa kvarijo dolgoročni trendi (graf št. 5.16), ki so značilni za nerazvojno naravnane OS, saj stroški za osebje naraščajo, medtem, ko operativni stroški in stroški modernizacije stagnirajo.

Izračun koeficienta Edwina Stettlera nam za Češko republiko pokaže protivrečnosti po vloženem denarju, predvsem za vojaško obrambo:

$$\text{Leta 1990: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{274,68 \$}{4,11 \times 5,34 \times 2330} \times 100 = 0,53$$

$$\text{Leta 1995: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{98,3 \$}{1,76 \times 2,63 \times 1137} \times 100 = 1,86$$

$$\text{Leta 2000: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{112,4 \$}{1,05 \times 1,36 \times 839} \times 100 = 9,38$$

$$\text{Leta 2005: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{213,8 \$}{0,43 \times 0,56 \times 338} \times 100 = 262,3$$

$$\text{Leta 2011: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{247,29 \$}{0,27 \times 0,35 \times 201} \times 100 = 1301,9$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki - GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

Izračun Stettlerjevega koeficienta nam sicer pokaže, da naložen denar ni šel v vojaško obrambo oz. pomeni, da se je poraba obrambnega proračuna preusmerila v področja, ki ne predstavljajo funkcije vojaške obrambe, temveč, kakor so pokazali ostali kazalniki, za druge nebojne zmogljivosti, ki so namenjene za prav tako nebojne funkcije in osebje.

5.2.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Bojna moč oz. bolje rečeno potencial bojne moči čeških OS (tabela, št. 5. 12), ki smo jo izmerili preko ključnih oborožitvenih sistemov s pomočjo Jane's-ovega orodja »EPOCC 2.0«, v celotnem proučevanem obdobju je leta 2011 predstavljal zgolj še 17 % potencialne bojne moči iz leta 1990. Takšna sprememba potenciala bojne moči OS tudi statistično značilno dokazuje spremembo oz. reprioritizacijo njihovih funkcij, in sicer iz nacionalno (teritorialno) obrambnih v ekspedicijske, ki se implementirajo skozi sprva kvantitativno, nato pa še kvalitativno povečanje udeležbe čeških OS v mirovnih operacijah.

Tabela, št. 5.13: Koeficienti bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov čeških OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	5102,1	2678,3	2299,2	1478,1	616,1
Število bojnih vozil pehote (BVP)	2881	2603	2351,3	1912	1880,3
Število oklepnih transporterjev (OT)	1654,9	705,1	633	210,8	123,5
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	1072,5	1188,6	767,3	402,2	58,3
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	8772,9	4012,2	1488	721,9	214,7
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	418	402,7	403	400	397,7
Število bojnih letal	2055,7	1689	1506	330,3	347,7
Število bojnih helikopterjev	55,8	55,8	50,3	46,8	34,5
Zmogljivosti za podporo povečevanja	0	0	32	32	36
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	24	34,7
Zbir koeficientov bojne moči (AWSP)	22.012,90	13.334,70	9.530,10	5.558,10	3.743,50

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

5.2.3.8 Sklep

Na osnovi ugotovitev, ki so predstavljene kot rezultati modela proučevanja spreminjanja funkcij čeških OS, sklepam, da so Čehi po hladni vojni dejansko izvedli t.i. delno kvantitativno kadrovske »demilitarizacijo« svoje družbe. Od enega najvišjih deležev vojaške udeležbe (MPR) 4.11% leta 1990 imajo namreč v letu 2011 z 0,27% enega najnižjih deležev v Srednji Evropi. Prav tako ugotavljam, da so češke OS močno zmanjšale svoj bojni potencial – kar za 83%, saj edini pozitivni trend med glavnimi kopenskimi in zračnimi oborožitvenimi sistemi predstavlja prav trend nebojnih oz. informacijskih zmogljivosti – multiplikatorji moči.

Za razliko od Avstrijcev so Čehi dočakali konec hladne vojne s funkcionalno povsem zastarelimi OS oz. je bila njihova neustreznost za odgovarjanje na sodobne in kompleksne grožnje, podobno kot pri ostalih državah članic VS, velika. Zelo izražen funkcionalni imperativ čeških OS ob koncu hladne vojne je namreč bila vojaška obramba nacionalne države oz. obrambne zveze.

Analiza funkcij čeških OS je skozi kazalnike spremenljivk pokazala, da slednje danes vse bolj konvergirajo k srednjeevropskemu trendu transformacije OS, t.j. iz tipičnih nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS. Implementacija ekspedicijskega delovanja pa se (trenutno) izvaja prav v mirovnih operacijah izven nacionalne države oz. izven zaveznitva (Nata). Prav tako se češke OS po večini kazalnikov že uvrščajo med t.i. postmoderne OS, kar je potrdila cluster analiza (Priloga A).

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah analiziral spremenljivke čeških OS se je namreč pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke navedenih OS, v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti. Tako so naslednje spremenljivke v medsebojni povezanosti:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.964$; $\rho = 0,008$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovnih operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta, kar pa pomeni, da je naložba v vojaško nacionalno obrambo manj učinkovita. Navedeno kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti.

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.957$; $\rho = 0,011$). S povečanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah, se je namreč konstantno povečeval tudi delež

prpadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih OS. Torej se je za mirovne operacije prvenstveno začelo uporabljati prpadnike stalne sestave čeških OS;

Tabela, št. 5.14: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Češke

Češka		C_AWSP Č_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	C_statt Č_Stettlerjev koeficient	C_MPR C_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	C_ASOS C_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	C_KVOV C_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	C_obrBDP C_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	C_izdoseb C_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	C_izdoper C_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	C_izdopinfra C_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	C_OSvMIR C_Delež prpadnikov OS v mirovnih operacijah
C_AWSP Č_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.649	.988**	-.846	.983**	.950*	-.822	.986**	-.804	-.828
	Sig. (2-tailed)		.236	.002	.071	.003	.013	.088	.002	.101	.083
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_statt Č_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.649	1	-.547	.893*	-.721	-.795	.812	-.651	.250	.964**
	Sig. (2-tailed)	.236		.340	.042	.169	.108	.095	.234	.685	.008
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_MPR C_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.988**	-.547	1	-.803	.964**	.915*	-.742	.958*	-.840	-.750
	Sig. (2-tailed)	.002	.340		.102	.008	.029	.151	.010	.075	.144
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_ASOS C_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.846	.893*	-.803	1	-.879*	-.951*	.847	-.795	.454	.957*
	Sig. (2-tailed)	.071	.042	.102		.050	.013	.070	.108	.442	.011
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_KVOV C_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	.983**	-.721	.964**	-.879*	1	.938*	-.784	.969**	-.814	-.877
	Sig. (2-tailed)	.003	.169	.008	.050		.019	.117	.007	.093	.051
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_obrBDP C_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.950*	-.795	.915*	-.951*	.938*	1	-.922*	.920*	-.587	-.918*
	Sig. (2-tailed)	.013	.108	.029	.013	.019		.026	.027	.298	.028
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_izdoseb C_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-.822	.812	-.742	.847	-.784	-.922*	1	-.833	.359	.878
	Sig. (2-tailed)	.088	.095	.151	.070	.117	.026		.080	.553	.050
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_izdoper C_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	.986**	-.651	.958*	-.795	.969**	.920*	-.833	1	-.816	-.823
	Sig. (2-tailed)	.002	.234	.010	.108	.007	.027	.080		.092	.087
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_izdopinfra C_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.804	.250	-.840	.454	-.814	-.587	.359	-.816	1	.469
	Sig. (2-tailed)	.101	.685	.075	.442	.093	.298	.553	.092		.426
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_OSvMIR C_Delež prpadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-.828	.964**	-.750	.957*	-.877	-.918*	.878	-.823	.469	1
	Sig. (2-tailed)	.083	.008	.144	.011	.051	.028	.050	.087	.426	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

c) Delež prpadnikov OS v mirovnih operacijah in delež BDP, namenjen za obrambo sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.918$; $\rho = 0,028$). Za opravljanje nalog v mirovnih operacijah namreč niso potrebne masovne OS temveč male, sodobno opremljene in visoko usposobljene OS.

č) Delež prpadnikov OS v mirovnih operacijah in delež obrambnih izdatkov za osebje sta v statistično značilni močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.878$; $\rho = 0,050$). Ob dokaj normalni porazdelitvi deležev porabe obrambnega prračuna (50:30:20) se s povečano udeležbo v mirovnih operacijah tudi povečuje delež izdatkov za osebje.

d) Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje in delež BDP, namenjen za obrambo sta pri Čehih v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.920$; ρ

= 0,027). Prav tako to pomeni, da se ob dokaj normalni porazdelitvi deležev porabe obrambnega proračuna, s povečano udeležbo v mirovnih operacijah tudi povečuje delež izdatkov za delovanje in operacije, kar kaže pri Čehih na pomembnost funkcije zagotavljanja mednarodne varnosti.

Številne druge spremenljivke iz korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize (priloga A in B).

5.3 Funkcije OS Madžarske in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Madžarska je celinska srednjeevropska država s pomembno geostrateško lego, saj leži na stičišču najpomembnejših kopenskih poti med Zahodno Evropo in Balkanskim polotokom ter med Ukrajino in sredozemskim bazenom (Cia The World Factbook 2006-2008). Geografska lega Madžarske je torej z vidika gospodarstva in bojnih delovanj prav tako pomembna, saj skozi njo potekajo najkrajše poti med Ukrajino in Zahodno Evropo ter Jadranskim morjem oz. iz Srednje in Zahodne Evrope v Malo Azijo. Zaradi takšnega geografskega položaja je imela Madžarska v preteklosti pomembno (tranzitno) vlogo v mnogih osvajalskih vojnah. Tudi po hladni vojni Madžarska ostaja pomemben dejavnik za evropsko varnost. Madžarska je v hladni vojni mejila na tri subjekte mednarodnih odnosov, ki so se dezintegrirali. Češkoslovaška, SZ in SFRJ (Dunay 2002, 46). (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 298)

V času hladne vojne je imela nedemokratsko socialistično družbeno-politično ureditev in je bila članica VS torej na vzhodni strani železne zavese, vendar je med prvimi državami socialističnega bloka težila k demokratizaciji, prav tako je pred padcem berlinskega zidu začela izvajati nekatere ekonomske reforme. Madžarska v času hladne vojne kot »satelitska« komunistična država Sovjetske zveze dejansko ni imela popolne suverenosti – to je pridobila šele po letu 1991 (Dunay 2004, 198).

Madžarska se je 23. oktobra 1989 proglasila za Demokratično republiko Madžarsko, vendar se je leta 2011¹⁵⁹ pod taktirko Viktorja Orbana po sprejemu nove ustave ki je začela veljati 1.1.2012 iz »Republike Madžarske« preimenovala v »Madžarska«. Vendar je tudi Madžarska, tako kot druge države v tranziciji, po spremembi politične ureditve (parlamentarna

---

¹⁵⁹ Nova, za evropske demokratične standarde sporna madžarska ustava je bila v parlamentu sprejeta že aprila 2011 (Sporna ustava Madžarski prinesla tudi novo ime: 24.ur.com).

demokracija) zapadla v ekonomsko krizo, ki je med drugim upočasnila obrambne reforme (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 296).

Madžarske OS¹⁶⁰ so bile takoj po letu 1989/90 oz. v obdobju po koncu hladne vojne med ostalim, zaradi bistveno spremenjenega mednarodnega varnostno-političnega okolja podvržene obsežnim, kadrovskim in strukturnim spremembam, kar je pomenilo spremembo njihove notranje in zunanje funkcije. OS Madžarske so leta 1989 šteje približno 91.000 aktivnih pripadnikov (od tega 48.000 vojakov na služenju roka) ter 168.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve. V okviru bivšega VS je bila glavna naloga madžarskih OS, ki so bile težiščno nameščene bolj na severozahodnem delu države, zagotavljanje podpore sovjetski južni skupini sil¹⁶¹. Ko so se leta 1991 OS SZ umaknile iz Madžarske, so s tem ustvarile praznino na področju organizacije in izvajanja zračne obrambe, ki jo je do tedaj za Madžarsko v celoti izvajala prav sovjetska južna skupina sil. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 297)

Po hladni vojni se je v Madžarski začelo obdobje dolgo pričakovanih družbeno-političnih reform, ki so vplivale tudi na obrambno področje. Madžarska je med prvimi državami Vzhodne Evrope težila k demokratizaciji političnega življenja in se je poskušala osvoboditi politične, gospodarske in seveda tudi vojaške dominacije SZ. Madžarska je takoj po umiku vojaških enot SZ izrazila težnje po vključevanju v politične, ekonomske in obrambne integracije zahoda (Nato, EU), kar je sprva pripeljalo do spremenjene zunanje in varnostne politike ter nato še do celovitega preoblikovanja madžarske obrambne politike. (Military Balance 1989/90, 48)

Nacionalno-varnostna politika Madžarske in njena varnostna doktrina se je po koncu hladne vojne v povezavi s spremenjenimi notranjimi političnimi razmerami (spremenjena družbeno-politična ureditev) in tudi spremenjenimi varnostno-političnimi razmerami v Evropi intenzivno in kontinuirano spreminjala. Po vstopu Madžarske v zvezo Nato (1999) pa se je bolj intenzivno in kontinuirano začela spreminjati njihova vojaška doktrina in zaradi te vzročno-posledične zveze so se začele resne reforme oz. transformacija madžarskih OS.

5.3.1 Obdobje od 1990 do 2000

Po hladni vojni je bila za Madžarsko po eni strani radikalno zmanjšana zunanja vojaška grožnja, po drugi strani pa je zelo eskalirala notranje-varnostna grožnja, ki je izhajala iz naglega porasta kriminala, povzročenega z delovanjem domačih in tujih organiziranih

---

¹⁶⁰ Madžari so kljub burni zgodovini in spremembah družbenopolitične ureditve njihove države leta 2011 obeležili 163. obletnico svojih OS (Gubcsi 2011, 5).

¹⁶¹ Ob koncu hladne vojne je sovjetska južna skupina sil na Madžarskem štela približno 65.000 pripadnikov.

kriminalnih združb. Neskladno z navedenim je bila tedaj zgolj na implementarni ravni že zelo poudarjena funkcija zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti, na deklarativni ravni pa je še vedno bila osnovna funkcija madžarskih OS preprečevanje in eliminiranje groženj oziroma oboroženih aktivnosti tujih ali domačih vojaških organizacij ali terorističnih skupin. Prav tako so morale OS biti pripravljene in sposobne za obrambo ustavnosti in obrambo demokratičnih institucij pred oboroženimi napadi oziroma, kakor navaja (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 88), je bila primarna funkcija madžarskih OS še vedno zaščita in obramba državne suverenosti in teritorialne integritete. Načelo odvratanja in obrambe sicer predstavlja madžarsko željo po ohranitvi obrambne sposobnosti v skladnosti z mednarodnimi sporazumi, tako so morale zaradi navedenega načela madžarske OS biti usposobljene in opremljene do te ravni, da so bile sposobne zastraševati oz. odvratanja morebitnega agresorja zoper madžarsko državo. Osnovne zahteve, ki so jih morale izpolnjevati OS, so bile: a) preprečevanje oboroženega spopada, ki bi lahko ogrožal državo, b) upravljanje s kriznimi situacijami in c) vodenje vojnih obrambnih operacij.

Prva faza obsežnih sprememb na obrambnem področju se je sicer začela že leta 1989 pod vlado Miklaša Nemeta. Tako je bila Madžarska prva od držav VS, ki je že tedaj organizacijsko strukturo svojih OS organizirala po vzoru OS zveze Nato, tj. iz divizijske je prešla na brigadno organizacijsko-formacijsko strukturo. Junija 1991 sta bila v madžarskem parlamentu predstavljena nov *varnostnopolitični koncept* in nov *koncept nacionalne obrambe*. Takratna skromna reorganizacija OS je bila končana že leta 1992, ko so oblikovali nove vojaške enote (zračno-mobilne sile) in center za usposabljanje za mirovne operacije (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 83). Omenjeno nakazuje, verjetno zaradi kriz v sosednji državi (bivši) SFRJ, na pripravljenost Madžarske, da svojim OS z namenom zagotavljanja lastne varnosti dodeli večjo zunanjo funkcijo. Prav tako je bila pod enako predpostavko ogroženosti v regiji sprejeta nova *nacionalna obrambna politika*, ki jo je 30. marca 1993 sprejel parlament z nazivom *Temeljna načela varnostne politike Republike Madžarske* in *Temeljna načela nacionalne obrambe Republike Madžarske*, po kateri so morale OS s svojim organiziranjem in stopnjo bojne pripravljenosti predstavljati učinkovito sredstvo odvratanja potencialnega agresorja (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 300, 303).

Po drugi strani pa je Madžarska že decembra 1991 po umiku sovjetskih sil, pristopila k NACC, nato februarja 1994 k programu PzM in še istega leta je pridobila status pridružene članice v ZEU, kar je bil prvi korak Madžarske k članstvu v zvezi Nato. Madžari so v prizadevanjih po usklajenosti obsega in strukture OS, grožnjam in finančnemu okviru takoj po koncu hladne vojne zgolj neznatno zmanjšali aktivno sestavo OS na 86.500 pripadnikov (od

tega 45.900 vojakov na služenju vojaškega roka) ter povečali obvezno rezervo na 210.000 pripadnikov (Military Balance 1991, 89).

Reorganizacija madžarskih OS je poleg lokacijskega premeščanja iz severozahoda države na celotno območje države pomenila tudi spreminjanje njihovega karakterja iz napadalnih v obrambne. V tem kontekstu so tudi opredeljena načela tedanje madžarske vojaške doktrine, ki je postala bolj obrambna. Prav tako se je v Madžarski spremenila percepcija groženj varnosti, ki je tedaj v ospredje postavljala notranje državne konflikte in državljanske vojne, ki bi se lahko razširile na madžarsko ozemlje¹⁶², kakor tudi na možnost konflikta znotraj Madžarske oz. izvajanje terorističnih napadov. KoV kot prevladujoča zvrst madžarskih OS se je zato organizirala v tri kategorije sil: a) visoko pripravljene (poklicno popolnjene) sile za reakcijo, ki so namenjene za izvajanje različnih mirnodobnih nalog, kot je; odbijanje eventualnega napada sovražnika oz. ustvarjanje zadostnega časa za mobilizacijo glavnine sil¹⁶³; te poklicno popolnjene sile so v miru sodelovale v mirovnih operacijah, b) glavne obrambne sile, ki so v miru zgolj delno popolnjene s poklicno sestavo (ostali del se dopolnjuje ob mobilizaciji) ter c) teritorialne in rezervne sile. Prioriteta reorganizacije in modernizacije OS je bila v tem obdobju osredotočena na posodabljanje področja poveljevanja, kontrole in komunikacij - C³ (ang. Command, Control and Communication) ter sprejemanja doktrin in procedur Nata. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 301-304)

Leta 1996 se je v Madžarski začela druga večja reforma na obrambnem in vojaškem področju, ki je še nadalje zmanjšala OS ter jih v skladu s skromnim obrambnim proračunom poskušala pripraviti na širjenje zveze Nato, saj je bila Madžarska že leta 1997 članica novoustanovljenega EAPC. Tokratna reorganizacija je spremenila vojaška poveljstva, vojaško logistiko in oblikovala zračne sile kot zvrst madžarskih OS ter obrambno poveljstvo preoblikovala v Nato kompatibilno strukturo združenega štaba. Kljub navedeni spremembi oz. napredku so bile OS Madžarske v organizacijskih, kadrovskih in logističnih pogledih ter na področju opreme in oborožitvenih sistemov še vedno zastarele. Ugotovitev, da morajo z reformami na obrambnem področju nadaljevati, če se želi Madžarska in njene OS pridružiti zvezi Nato, je bila nedvoumna. Spremenjeno mednarodno okolje nikakor ni potrebovalo velikih, stalno pripravljenih sil, temveč majhne premestljive in operativno mobilne, sodobno in kakovostno opremljene in učinkovite OS (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 86,87).

V drugi fazi reform, ki je potekala od leta 1996 do 2000, se je predvsem pod pritiskom skromnega obrambnega proračuna po eni strani trend krčenja OS nadaljeval, po drugi strani pa

---

¹⁶² Madžarska se je po hladni vojni znašla v »obkolitvi«
dezintegrirajočih sosed: Češkoslovaške, SZ in SFRJ.

¹⁶³ V reakcijske sile so vključene tudi določene komponente zračnih sil.

je reforma predvidevala izvedbo priprav in prilagoditve OS za članstvo v zvezi Nato. V tej fazi je leta 1996 Madžarska gostila britansko ekspertno skupino kot strokovno pomoč pri načrtovanju reform na obrambnem področju in civilnim nadzorom nad OS.¹⁶⁴ Kot rezultat navedenega sodelovanja je minister za obrambo izvedel obsežno in s strani Britancev priporočeno t.i. civilianizacijo birokracije obrambnega ministrstva (Grizold, Tatalovič in Cvrtila 1999, 303). Poročilo britanske ekspertne skupine je vsebovalo naslednje bistvene predloge: a) ustanovitev civilnih ekspertov pod ministrstvom za obrambo za pomoč pri pripravi odločitev o zadevah obrambne politike in pri določitvi dolgoročne strategije nacionalne varnosti, b) reformo organizacijske strukture ministrstva za obrambo v smislu zahodnega modela integracije, v katerem vojaški in civilni del komplementarno dopolnjujeta drug drugega in se dejavnosti ne podvajajo, c) struktura načrtovanja obrambnega proračuna mora biti bolj transparentna in usklajena s standardom Nata o obrambnem načrtovanju (UK Study on Hungarian Control of the Armed Forces 1996).

Obdobje med leti 1997 in 1999 je za Madžarsko pomenilo obdobje spreminjanja potrebne zakonodaje in strateških ter razvojno-usmerjevalnih dokumentov na obrambnem področju, nadaljnjega sodelovanja v mirovnih operacijah, načrtovanja in izvajanja ustreznih reform v OS, ki pa se zaradi skromnih finančnih virov niso izvajale z željeno dinamiko.

Naslednji pomemben mejnik, ki je pospešil reforme v madžarskem obrambnem sistemu in resorju, je bil 8. junij 1997, ko je Madžarska na madridskem zasedanju prejela vabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo, kar je 12. marca 1999 tudi postala. Ob vstopu v zvezo Nato so madžarske OS štejele le še 55.757 pripadnikov¹⁶⁵, imele pa so resne proračunske in interoperabilne težave. Tako v prvih letih članstva v zvezi Nato Madžarska sploh ni posodabljala svojih oborožitvenih sistemov, temveč se je v celoti posvetila izboljšanju izobraževanja častniškega in podčastniškega kadra, izboljšanju njihovih socialnih razmer ter reorganizaciji OS s poudarkom na kadrovske konsolidaciji. (Gorka 1999, 35)¹⁶⁶

Madžarska vlada je z zakonom o obrambi in zakonom o vojaški dolžnosti že leta 1996 modificirala legalno osnovo OS. Nato je leta 1999 madžarska vlada naročila izvedbo strateške obrambne ocene, na osnovi katere je na eni strani opredelila zahteve za povečanje deleža BDP za obrambne namene, po drugi strani pa je opredelila ponovno kadrovske zmanjšanje OS in modernizacijo slednjih ter uvajanje dolgoročnega tehničnega in infrastrukturnega razvoja (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 87).

---

¹⁶⁴ Skupina je delovala na osnovi sporazuma med obrambnima ministroma Madžarske in VB iz leta 1995.

¹⁶⁵ 55.757 aktivnih pripadnikov je predstavljalo zgolj 61 odstotkov aktivnega deleža iz leta 1990.

¹⁶⁶ V madžarskem primeru je bilo s strani zveze Nato celo opozorjeno na počasen proces doseganja interoperabilnosti v sferi materialno tehničnih sredstev in oborožitvenih sistemov.

Na osnovi ponovno ocenjenih vojaških zmogljivosti, spremenjeno percepcijo varnosti in osnovnimi varnostnimi in obrambnimi načeli (Republike) Madžarske je vlada v *strateški obrambni oceni* iz leta 1999 ponovno določila temeljne naloge OS: a) izvajanje vojaških operacij na madžarskih tleh z namenom varovanja ljudstva, b) kot del Natove integrirane zračne obrambe prispevati omejene zmogljivosti k zračnim operacijam zveze Nato¹⁶⁷, c) ustvariti omejene ekspedicijske vojaške zmogljivosti ter sodelovati v operacijah 5. člena washingtonskega sporazuma, č) aktivno sodelovati v operacijah kriznega odzivanja (ang. Crisis Response Operations – CRO) in d) zagotavljati pomoč pri odpravljanju posledic naravnih in industrijskih katastrof (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 86-87).

Na osnovi sprejete Strateške obrambne ocene je vlada ministrstvu za obrambo naročila pripravo *dolgoročnega načrta prestrukturiranja madžarskih OS*, ki ga je marca 2000 sprejel parlament¹⁶⁸. Vlada se je s ciljem zmanjševanja stroškov za kadre odločila, da ponovno združi ministrstvo za obrambo in generalštab. Pomemben premik na področju zagotavljanja kadrovske virov v navedenem obdobju na Madžarskem predstavljajo ženske, saj so se slednje lahko vključile v OS na prostovoljni osnovi, vojaška obveznost jih namreč ni vključevala.¹⁶⁹

Madžarske OS so se že v zgodnjih devetdesetih, sicer s posamezniki ali manjšimi kontingenti, udeleževale mirovni operacij: a) tako so že od avgusta 1993 prisotni na Cipru, kjer izvajajo naloge opazovanja in nadziranja prekinitve ognja med sprtimi stranmi, b) od leta 1995 so bile madžarske OS prisotne na Sinajskem polotoku ter v BiH v mirovni operaciji IFOR in SFOR, kjer so bile sprva prisotne z večjim kontingentom, kar je na koncu Nato ocenil kot zelo pozitivno in je imelo neposreden učinek na dinamiko vključevanja Madžarske v zavezništvo, c) od leta 1999 so se madžarske OS, sicer s posameznim častnikom za povezave med UN in Nato, ter nato še leta 2001 bolj aktivno vključile v mirovno operacijo na Kosovu.

Po vstopu Madžarske v zvezo Nato so se naloge in funkcije OS začele spreminjati saj je kolektivna obramba začela dopolnjevati pojem nacionalne obrambe. Dejansko je ostala funkcija obrambe nacionalnega območja v rokah madžarskih OS, ki pa v primeru sovražnikove premoči zaprosi za pomoč zvezo Nato oziroma jim bo ta v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe ob agresiji na Madžarsko pomoč samodejno ponudila. Prav tako je Madžarska (tudi s svojimi OS) dolžna nuditi pomoč vsaki napadeni ali prizadeti članici zveze Nato. Madžarska je

¹⁶⁷ Madžari so prispevali eno taktično lovsko krilo in en bojni helikopterski regiment.

¹⁶⁸ Načrt je predvideval dodatno zmanjšanje OS za 16.000 pripadnikov in centralizacijo lokacij vojaških enot ter ukinitje mnogih nevojaških aktivnosti iz programa celostne skrbi za pripadnike OS.

¹⁶⁹ Kljub temu da so že leta 1994 v madžarskih OS ženskam dovolili vpis na vojaško akademijo in leta 1996 vključevanje v bojne enote, so pretežno službovale na administrativnih, kadrovske in zdravstvenih delovnih mestih. Ženske v madžarskih OS so se kot vojakinje, administratorke, zdravnice ali medicinski sestre (tehnik) že leta 1996 udeleževale mirovni operaciji IFOR in SFOR. Politika rekrutiranja pripadnikov OS za mirovne operacije je spolno nediskriminacijska, saj so kvalifikacijske norme za oba spola enake.

v obdobju približevanja Natu s svojimi OS vse bolj intenzivno sodelovala v mirovnih operacijah, ki so tudi za Madžare del nacionalnega interesa (IFOR, SFOR, KFOR) in dolžnosti pri potrjevanju kooperativnih zmožnosti Madžarske in njene zavezanosti k evro-atlantskim integracijam (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 300).

Madžarski parlament je leta 2000 sprejel *celostni plan obrambnih reform do leta 2010*. V nasprotju z nekaterimi doseženimi uspehi pri razvoju madžarskih OS je bilo ob koncu navedenega obdobja za nadaljnjo uspešno transformacijo OS in njihovih funkcij, potrebno zagotoviti manjkajočo *nacionalno obrambno strategijo* in nujno potrebne finančne vire za financiranje stroškov (poklicnega) osebja in stroškov modernizacije ter raziskav in razvoja. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 309)

5.3.2 Obdobje od 2001 do 2011

Na osnovi vladnega načrta implementacije obrambne reforme iz leta 2001 je bilo opredeljeno še dodatno krčenje kadrovske sestave iz 55.700 na 45.000 aktivnih pripadnikov ter obsežna modernizacija OS. Ob zamenjavi madžarske vlade leta 2002 je bil zgoraj navedeni *celostni plan obrambnih reform* opuščen, nakar je vlada izvedla nov *obrambni pregled 2002-2003* ter na njegovi osnovi izdelala *desetletni obrambni plan*. Že prvo leto je bil poudarek na zakonodajnih spremembah ter novi strukturi OS. Tako je bila leta 2004 sprejeta nova *Strategija nacionalne obrambe*, ki je okolje Madžarske opredelila kot stabilno, z odsotnostjo grožnje vojaške agresije ter v nadaljevanju opredelila nove izzive in grožnje, kot so: terorizem, proliferacija orožja za množično uničenje, regionalni konflikti, propadle države, ekonomske krize, migracije, kibernetске grožnje ter naravne in antropogene nesreče. Odgovori na navedene grožnje pa zahtevajo mednarodno sodelovanje in razvoj ustreznih večnamenskih zmogljivosti. (The National Security Strategy of the Republic of Hungary 2004)

Načrt reform madžarskih OS se je v tem obdobju torej izvajal v treh fazah. V prvi fazi, ki se je končala leta 2002, je ponovno šlo za zmanjšanje kadrovske sestave in izboljšanje njenega socialnega položaja ter začetek modernizacije opreme in oborožitvenih sistemov. Na osnovi desetletnega obrambnega plana je bila v prvi fazi obrambnih reform do leta 2003 osredotočenost spet usmerjena na zmanjšanje števila častnikov in njihovo dodatno izobraževanje ter sočasno povečanje števila poklicnih vojakov. V spektru prilagoditve kompatibilnosti oborožitvenih sistemov z zvezo Nato pa zgolj nujne posodobitve¹⁷⁰. V drugi fazi od leta 2003 do 2006 so se osredotočali na izobraževanje in izboljšanje pogojev za delo in

---

¹⁷⁰ Sprva so posodabljali zgolj lovška letala MIG-29.

na povečanje strateške in operativne mobilnosti, na osnovi nove opreme in oborožitvenih sistemov oz. so s ciljem projekcije sil načrtovali povečanje deleža premestljivih sil. Zato so intenzivno razvijali sile (zmogljivosti) za hitro posredovanje in s ciljem povečanja interoperabilnosti prilagajali sistem usposabljanja zvezi Nato. Šele v tretji fazi, ki je bila predvidena od leta 2007 do 2010, naj bi bila zagotovljena zadostna finančna sredstva za obsežnejšo oziroma zadostno modernizacijo opreme in oborožitvenih sistemov s težiščem na področju zračne obrambe, zvez in na področju opremljanja enot za hitro posredovanje (The Balkans 2001, 399). Zaradi ekonomsko-finančne krize pa navedena faza transformacije dejansko še vedno traja in naj bi se zaključila, ko bodo dokončno in v celoti oblikovane popolnoma profesionalne OS (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 87-95).

Navedene reforme madžarskih OS so nakazovale smer postopne profesionalizacije, ki se iz različnih razlogov prioritetno (demografskih, finančnih, tehničnih, itd.) kvantitativno kadrovske in sicer krčijo, vendar kvalitativno izboljšujejo. Na kadrovske sestavo madžarskih OS je vplivalo januarja 2002 v parlamentu sprejeto dopolnilo zakona o vojaški dolžnosti, ki je skrajšalo služenje vojaškega roka.¹⁷¹ Zaradi obsežnejšega uveljavljanja ugovora vesti pri opravljanju vojaške dolžnosti in drastičnega povečanja deleža zdravstveno nesposobnih nabornikov je vprašanje popolnjevanja OS s poklicnimi vojaki postalo prioritarno oz. kar urgentno. Zato je ministrstvo za obrambo v svoji obrambni oceni leta 2003 postavilo načrte za dodatno zmanjšanje stalne sestave OS iz 45.000 na zgolj 35.000 pripadnikov ter ukinitve vojaške obveznosti do leta 2006 (The Balkans 2003, 353).

V praksi se vlada in obrambni sektor leta 2001 še nista nedvoumno odločila ali dati prednost vojaški obrambi območja nacionalne države ali sodelovanju (prispevanju) madžarskih OS nalogam zveze Nato ter t.i. projekciji sil. Forster, Edmund in Cotty (2002, 16) navajajo, da leta 2001 še ni bila sprejeta jasna odločitev o tem, ali Madžarska potrebuje majhne, dobro opremljene in usposobljene, popolnoma poklicne (prostovoljne) OS ali zadostuje zgolj krčenje dotedanje strukture koncepta množične OS in ali je vojaško obveznost sploh potrebno ukiniti. Kljub navedenim težavam in dilemam so Madžari leta 2004 vojaško obveznost ukinili ter leta 2005 vzpostavili poklicne OS, ki so sestavljene iz profesionalcev (častnikov) in pogodbenih vojakov. Po vstopu Madžarske v EU (2004) se je zaradi obvez do SEVOP temu ustrezno intenzivno in kontinuirano spreminjanje nacionalno varnostne strategije in vojaške doktrine madžarskih OS zgolj nadaljevalo.

---

¹⁷¹ Dopolnilo o vojaški dolžnosti je skrajšalo služenje vojaškega roka iz 9 na zgolj 6 mesecev.

Madžarske OS so se po letu 2001 še bolj intenzivno in z vse obsežnejšimi kontingenti, udeleževale mirovni operacij. Na nekaterih kriznih območjih pa še naprej sodelujejo zgolj s posamezniki: a) tako so še vedno prisotni na Cipru, kjer izvajajo naloge opazovanja in nadziranja prekinitve ognja med sprtimi stranmi, b) prav tako zgolj z nekaj posamezniki sodelujejo na Sinajskem polotoku in v Albaniji ter v BiH v mirovni operaciji ALTHEA, c) od leta 2001 so se madžarske OS bolj aktivno vključile v mirovno operacijo zveze Nato – KFOR na Kosovu, kjer imajo v okviru zahodnega poveljstva v sodelovanju z Italijo in Slovenijo dokaj obsežno strukturo svojih zmogljivosti, č) od leta 2006 so se madžarske OS priključile Nato vodeni mirovni operaciji ISAF v Afganistanu, kjer so imele še leta 2012 vzpostavljeno svojo skupino za rekonstrukcijo v Baghlanu (ang. Provincial Reconstruction Team – PRT).

Madžarsko ministrstvo za obrambo je septembra 2012 v javno razpravo posredovalo novo *nacionalno vojaško strategijo*, na katero je, po besedah obrambnega ministra, vplivala tudi ekonomska recesija in finančna kriza. Kljub omejenim finančnim virom bodo Madžari v razumnem obsegu svoje OS še naprej krepili s premestljivimi zmogljivostmi ter uravnotežili njihovo strukturo z dopolnjenimi večnamenskimi sistemi in prostovoljno (pogodbeno) rezervo. (New Hungarian Military Strategy is an Important Milestone)

5.3.3 Spremenjene funkcije OS Madžarske

Po hladni vojni so Madžari do vključitve v zvezo Nato (1999) med leti 1990 do 2000 – skozi prvo proučevano obdobje opravili zgolj delno in dokaj neuspešno reorganizacijo svojih OS. Reorganizacijo so sicer izvajali skladno s številnimi dejavniki, kot so: a) zunanje politični (spremenjeno mednarodno varnostno okolje), b) notranje politični in c) ekonomski dejavniki, predvsem pa z č) varnostno geostrateško zunanje politično orientacijo Republike Madžarske, katere temeljni zunanje politični cilj, povezan z zagotavljanjem varnosti, je bil članstvo v multilateralni varnostni organizaciji – t.j. zvezi Nato. V prvi fazi so s ciljem nujnega zmanjševanja obsega OS zgolj zmanjševali kadrovske sestavo ter iz uporabe izločali odvečno oborožitev in vojaško opremo. Madžari, ki so se na varnostno političnem in gospodarskem področju sicer zelo zgodaj in nedvoumno odločili za evro-atlantske povezave, kljub temu dolgo niso imeli jasno oblikovanega varnostnega ustroja in v okviru slednjega obsega in strukture svojih OS. Bistven vpliv na spremembo zakonodaje in strateških dokumentov na varnostnem in obrambnem področju so imela predvsem pristopna pogajanja k zvezi Nato. Prava

transformacija OS pa se je začela šele čez nekaj let po članstvu v zvezi Nato (1999) ter se je nadaljevala s članstvom v EU (2004) in vplivom njene varnostno-obrambne politike.

Madžarske OS so torej zaradi spremenjenega mednarodnega varnostnega okolja po koncu hladne vojne ter članstva v zvezi Nato in EU dobile po eni strani t.i. nove zunanje funkcije, ki se izražajo v povečanem angažiranju v kompleksnih mirovnih operacijah v okviru zveze Nato, EU, OZN in OVSE, kjer najpogosteje kljub robustnemu mandatu operacije opravljajo nebojne naloge, po drugi strani pa so zadržale tradicionalne funkcije, ki se nanašajo na varovanje in obrambo ozemlja nacionalne države in državljanov pred zunanjimi in notranjimi grožnjami ter tudi posredovanje ob naravnih in drugih nesrečah. Načelo odvracanja in obrambe sicer predstavlja madžarsko željo po ohranitvi obrambne sposobnosti v skladnosti z mednarodnimi sporazumi, vendar morajo zaradi navedenega načela madžarske OS biti usposobljene in opremljene do te ravni, da so sposobne zastraševati oz. odvracati morebitnega agresorja zoper Madžarsko.

Pregled in predstavitev ter vrednotenje posameznih spremenljivk in kazalnikov, ki poleg zgoraj opisanih funkcij v strateških, razvojno-usmerjevalnih dokumentih skozi določeno časovno obdobje kažejo na vrste in prioritete posameznih funkcij OS, bom tudi v tem pod poglavju izvedel skozi standardni model, ki v tem primeru predstavlja model proučevanja OS Madžarske in vsebuje naslednje spremenljivke:

5.3.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Strateški in razvojno usmerjevalni ter predstavitveni dokumenti s področja varnostne in obrambne politike navajajo, da članstvo Madžarske v Nato in kolektivna obramba v skladu s 5. členom washingtonske pogodbe predstavlja temelj madžarske obrambe. Madžarska je kot članica EU zavezana aktivno prispevati k skupni evropski varnostni in obrambni politiki (SEVOP). Članstvo v OZN in OVSE skupaj z bilateralnim in multilateralnim sodelovanjem za Madžare prav tako igra pomembno vlogo pri oblikovanju obrambne politike.

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

Madžarska in njene OS želijo s sodelovanjem v mirovnih operacijah aktivno prispevati k zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. V času hladne vojne je namreč bila udeležba pripadnikov madžarskih OS v mirovnih operacijah zgolj simbolična. Zanimivo, da se Madžarska ni, kakor npr. Češka, na varnostno krizo v bivši SFRJ do leta 1995 odzvala z masovno udeležbo v tamkajšnjih mirovnih operacijah OZN. Iz tabele, št. 5.15 je namreč

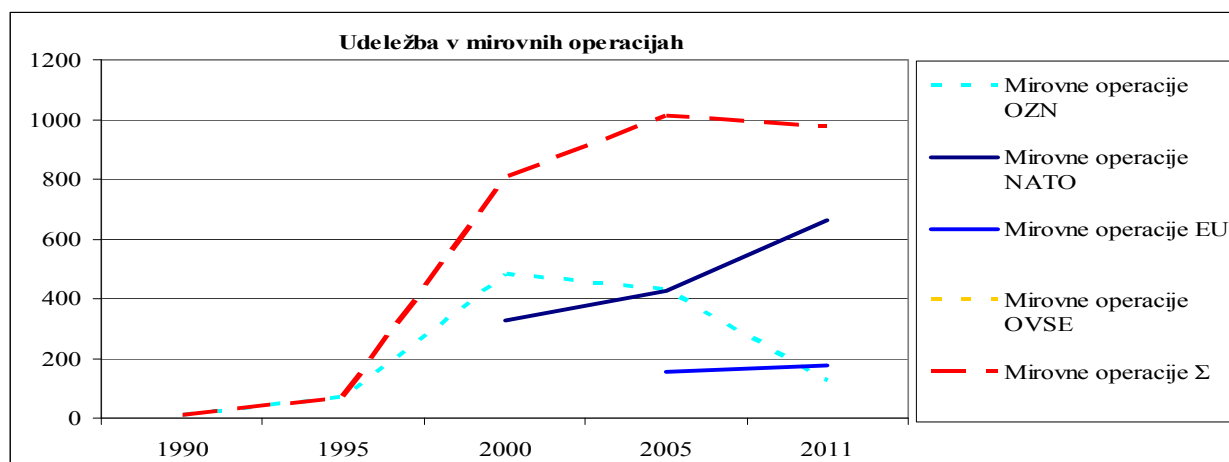
razvidno, da se je Madžarska šele po članstvu v zvezi Nato odločila za številnejšo udeležbo v mirovnih operacijah OZN in Nata. Šele pred nedavnim pa se razmerje udeležbe prevesi v korist mirovnih operacij, ki jih izvaja zveza Nato.

Tabela, št. 5.15: Udeležba pripadnikov madžarskih OS v mirovnih operacijah

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	9	70	481	431	126
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO			325	424	663
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				154	177
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					9
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	9	70	806	1009	975
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,00%	0,03%	0,60%	1,32%	1,46%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf št. 5.15: Trendi udeležbe pripadnikov madžarskih OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Poleg množičnosti udeležbe se je začela spreminjati tudi funkcija madžarskih OS v mirovnih operacijah samih. Sicer pa je leta 2011 zaradi omejenih finančnih virov že zaznan trend upadanja udeležbe pripadnikov madžarskih OS v mirovnih operacijah (graf, št. 5.15).

Vojaški dejavnik pri zagotavljanju varnosti še vedno igra pomembno vlogo, vendar so se funkcije OS v sedaj kompleksnih mirovnih operacijah razširile – spremenile. Tako madžarske OS v mirovnih operacijah izvajajo vojaške nebojne in bojne naloge pri preprečevanju oboroženih spopadov, preprečevanje in/ali saniranje posledic naravnih nesreč ter preprečevanje nevojaških groženj, ki vplivajo na varnost (Szenes v Betz in Loewenhardt 2001, 88).

5.3.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

V uvodu pod poglavja o madžarskih OS sem navedel, da so bile slednje v času hladne vojne s svojimi bolj ofenzivnimi oborožitvenimi sistemi nameščene pretežno na severozahodnem delu države, kjer so imele v okviru bivšega VS glavno funkcijo zagotavljanja podpore sovjetski južni skupini sil pri izvajanju vojaške obrambe jugozahodnega vojskovališča in tako posredno tudi Madžarske. Po hladni vojni in še posebej z vstopom Madžarske v zvezo Nato in EU so se tudi funkcije njenih OS začele spreminjati oz. so se razširile in repriortizirale.

- *Razmerje in trendi med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

Kot sem uvodoma omenil, so bile v času hladne vojne v Madžarski zelo poudarjene vojaške funkcije in naloge OS ter nekoliko manj nevojaške. Naloge madžarskih OS, ki so bile opredeljene v tedanjih strateških dokumentih, so nedvoumno nakazovale na prioriteto t.i. vojaško obrambnih nalog. To kažejo številni kvantitativni kazalniki o oborožitvenih sistemih (tabela, št. 5.18 in graf, št. 5.19 ter graf, št. 5.20), ki so bili namenjeni zgolj izvajanju različnih zvrsti (oboroženega) bojevanja (obrambi in napadu) ter njihova teritorialna razporeditev v času hladne vojne. To razmerje predvsem pa prioritizacija so se v preteklih dvaindvajsetih letih precej spremenil v korist "nebojnih" oziroma "večnamenskih" vojaških sistemov oz. t.i. »multiplikativnih zmogljivosti«, s katerimi lahko madžarske OS izvajajo širši spekter funkcij in nalog in to z določenimi omejitvami v celotnem interesnem območju zveze Nato.

Kljub navedenemu so morale madžarske OS v primerjavi z ostalimi srednjeevropskimi državami izgrajevati določene ozko specializirane in drage vojaške, ker je v času hladne vojne celoten sistem zračne obrambe za Madžarsko zagotavljala sovjetska južna skupina sil, ki ga je ob svojem odhodu preprosto demontirala in odpeljala iz Madžarske. Zato je morala po koncu hladne vojne Madžarska v celoti zgraditi sistem zračne obrambe, ki ga je s članstvom v Nato tudi integrirala v Natov integriran sistem zračne obrambe (NATINADS). Prav tako Madžarska, predvsem zaradi minimalnih zahtev po zmogljivostih zveze Nato (ang. Minimum Capability Requirement – MCR), še naprej vzdržuje in razvija določen, vendar skromen obseg ofenzivnih vojaških zmogljivosti.

Deklarativno je temeljna naloga madžarskih OS sicer še vedno obramba neodvisnosti in teritorialne integritete Madžarske. Vendar je po vstopu v zvezo Nato predvideno, da to nalogo madžarske OS izvajajo v okviru zavezništva skupaj z ostalimi silami Nata. Podobno kot druge članice Nata tudi Madžari ob prihodu Nato sil zanje, preko organiziranja in zagotavljanja podpore države gostiteljice zagotavljajo delovanja. (Gubcsi 2011, 6, 8)

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

V prvem obdobju po hladni vojni je bila kljub številni udeležbi v mirovnih operacijah (zaradi bližine decentralizacijskih procesov in razpadle SFRJ – opomba I.C.) še izražena vojna/bojna funkcija madžarskih OS, vendar so še imele tudi tedaj nevojne funkcije, ki so sodile v razvejani spekter socialnega imperativa.

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; Na osnovi proučenih relevantnih primarnih in sekundarnih virov ugotavljam, da so se madžarske OS pri opredeljevanju nebojnih in nevojnih nalog ter nalog izvajanja pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč, lahko angažirale doma in tudi v tujini. (Gubcsi 2011, 9)

Za potrebe pomoči pri naravnih in drugih nesrečah je Madžarska s sosednjimi državami vzpostavila ustrezne večnacionalne enote: madžarsko-romunski bataljon ter madžarsko-slovaško-romunsko-ukrajinski bataljon. Navedeno predstavlja zanimiv primer večnacionalnega vojaškega sodelovanja na področju zaščite in reševanja. (Rockberger 2003, 51)

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Madžarske OS se lahko uporabijo na osnovi 49. člena ustave Madžarske v izrednih razmerah za okrepitev policije in nacionalnih varnostnih služb (Constitution/Basic Law of the Hungary 2011). Prav tako se lahko uporabijo kot vojaška pomoč civilnim oblastem. (Gubcsi 2011, 9)

- *Boj proti terorizmu*; Madžarske OS se lahko uporabijo za varovanje kritične infrastrukture in posredno tudi kot varnostna služba oz. služba za zavarovanje (Gubcsi 2011, 9).

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*

Evro-atlantske integracije predstavljajo v madžarski varnostni politiki najpomembnejšo prioriteto, prav tako madžarska obrambna doktrina temelji na složnosti sodelovanja, odvrčanju in skupni obrambi. Načelo sodelovanja je neke vrste testament, zaradi katerega Madžarska evro-atlantsko integracijo vidi kot primarno garancijo varnosti, ki pa jo želi ohranjati z bilateralnimi in regionalnimi povezavami ter krepitvijo institucij OVSE. Po vstopu Madžarske v EU (2004) se je zaradi obvez do SEVOP spreminjanje nacionalno-varnostne strategije in vojaške doktrine madžarskih OS nadaljevalo. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 299)

Nacionalni interes Madžarske je utrjevati in povečati evro-atlantsko sodelovanje tudi v Srednji, Vzhodni in Jugovzhodni Evropi, kakor tudi širjenje demokratičnih vrednot izven evro-atlantskega območja. Madžarska v mednarodni skupnosti sodeluje konstruktivno s prispevanjem k vzdrževanju mednarodnega miru in varnosti. Tako tudi v okviru OZN in OVSE zavzema aktivno vlogo pri mednarodni kontroli režima nad orožjem ter pri pobudah v Srednji, Vzhodni in Jugo-Vzhodni Evropi kakor tudi z dvostranskim sodelovanjem v duhu dobrososedskih odnosov. (Gubcsi 2011, 6,7)

Madžarska in njene OS so danes dolžne vzdrževati tiste bojne zmogljivosti, ki so deklarirane pri zvezi Nato in EU. Prav tako morajo pripraviti sile za angažiranje v OKO, kot so definirane v 4. Členu washingtonske pogodbe in za mirovne operacije, ki potekajo po mednarodnih sporazumih. Ob napotitvi kontingentov svojih OS v mirovne operacije Nata ali EU Madžari slednje prepodredijo oz. izvedejo t.i. prenos pooblastil (ang. Transfer of Autoriti – TOA) pod poveljevanje določenim Nato ali EU telesom. (Gubcsi 2011, 16-20)

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

Madžarska je kot članica Zveze Nato in EU zavezana h kolektivni obrambi in skupni evroatlantski varnosti. Tudi madžarske OS sodelujejo s tujimi OS na osnovi washingtonske pogodbe (se pripravljajo) za izpolnjevanje njenega 5. člena in sedaj že množično sodelujejo v t.i. operacijah izven 5. člena. Madžarska ima prav tako kakor druge članice EU s svojimi OS pogodbene obveznosti pri izpolnjevanju t.i. petersberških nalog. Madžarska obrambna politika temelji na zunanjih varnostnih prioritetah, med katere poleg že omenjenih varnostno političnih organizacij, sodita še obveznosti do OZN ter OVSE. Torej morajo biti madžarske OS ustrezno pripravljene za kolektivno vojaško obrambo ter tudi za izvajanje celotnega spektra kompleksnih mirovnih operacij.

Od članstva v Natu izvajajo madžarske OS funkcijo vojaške obrambe Madžarske v sklopu kolektivne obrambe v okviru zavezništva. Glede na odločitev Nata in ustrezno pravno pooblastilo v primeru razmestitve / vstopa OS ostalih držav članic Nata na ozemlje Madžarske, njene OS prevzamejo obveznost organiziranja in zagotavljanja podpore države gostiteljice. (Gubcsi 2011, 8)

Tudi v madžarskih OS se je transformacija izvajala z namenom vzpostavitve takšne vojaške organizacije, ki bo sposobna zagotoviti potrebne operativne zmogljivosti za izvajanje nalog vojaške (kolektivne) obrambe države, izvajanja pomoči pri naravnih in drugih nesrečah ter udeležbe v sodobnih kompleksnih mirovnih operacijah.

5.3.3.3 Organizacijska struktura

- *Razmerje med številom pripadnikov KoV in pripadnikov ostalih zvrsti OS*

Organizacijska struktura madžarskih OS se je skozi proučevano obdobje, skladno z njihovimi funkcijami, spreminjala. V tabeli, št. 5.16 so prikazani zgolj nekateri, vendar pomembni kazalniki, ki kažejo spreminjanje razmerja med aktivnimi pripadniki KoV in aktivnimi pripadniki ostalih zvrsti OS oz. njihovih skupnih (ang. joint) zmogljivosti.

Zaradi spremenjenega varnostnega okolja in novih izzivov, s katerimi se tradicionalne OS ne srečujejo, so Madžari vzpostavili zmogljivosti namenskih specialnih sil, ki so zmožne uporabljati učinkovite vojaške tehnike v asimetričnem vojskovanju. Z organiziranjem tovrstnih zmogljivosti OS so Madžari začeli leta 2005, ko so ustanovili 34. »László Bercsényi« bataljon specialnih sil. (Pecsvarady 2010, 12)

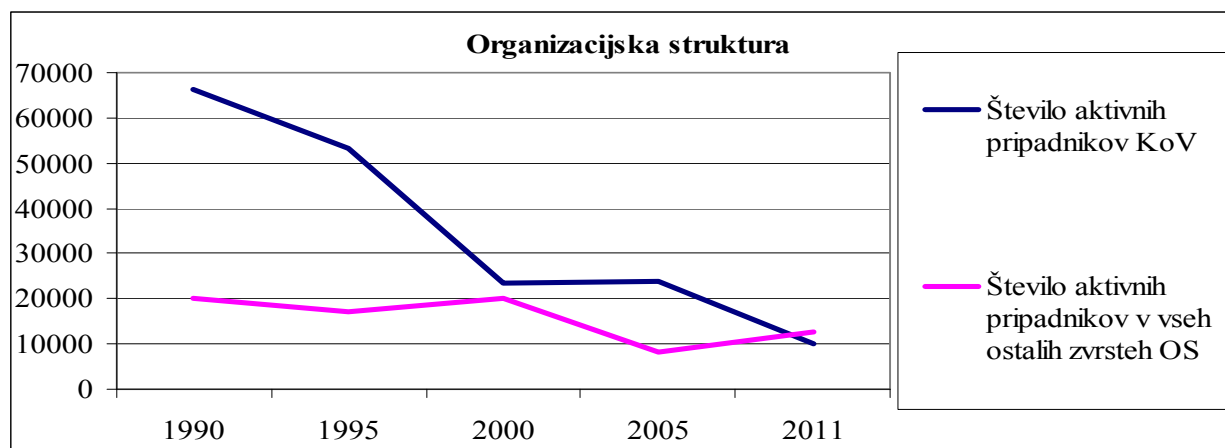
Tabela, št. 5.16: Nekateri kazalniki organizacijske strukture madžarskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	66400	53300	23500	23950	9911
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	20100	17200	20290	8350	12676
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	0	0	0	3	3
Paravojaške notranje varnostne sile	13800	12000	12000	12000	12000

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Zaradi vse obsežnejše uporabe specialnih sil v mirovnih operacijah ter njihovega nadnacionalnega povezovanja in večnacionalnega sodelovanja v zvezi Nato, se njihov obseg in uporabnost pričakovano povečujeta tudi v madžarskih OS. (Gubcsi 2011, 32-34)

Graf, št. 5.16: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture madžarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Zanimiva je ugotovitev, da se je v madžarskih OS kakor tudi v večini OS držav Srednje Evrope obseg aktivne kadrovske sestave v zadnjih letih prevesil iz KoV v korist drugih zvrsti in skupnih zmogljivosti (graf, št. 5.16). Navedeno nazorno pojasnjuje, da se zaradi spremenjenih funkcij poleg kadrovske spreminja tudi organizacijska struktura madžarskih OS.

5.3.3.4 Kadrovska sestava

Madžarska je v obdobju po hladni vojni svoje OS zmanjšala iz skupno 296.500 na vsega 66.587, od tega zgolj 22.587 pripadnikov stalne (aktivne) sestave (graf, št. 5.17). Na kadrovsko sestavo madžarskih OS so, kakor v vseh Nato članicah vplivali številni dejavniki, med katerimi pa izstopa uporabnost kadrovske sestave za izvajanje funkcij zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti oz. sposobnost izvajanja mirovnih operacij izven območja nacionalne države. Dejstvo, da so za navedeno funkcijo od vojaških obveznikov primernejši poklicni vojaki, so ob koncu prejšnjega stoletja spoznali tudi Madžari. Posledično so razmišljanja o tem pripeljala do ukinitve vojaške obveznosti, kar so Madžari leta 2004 tudi napravili. Vojaška udeležba v madžarski družbi (MPR) ob koncu hladne vojne ni bila ravno visoka, vendar je pozneje, tako kot v družbah ostalih srednjeevropskih držav, močno upadla.

Tabela, št. 5.17: Kazalniki kadrovske sestava madžarskih OS

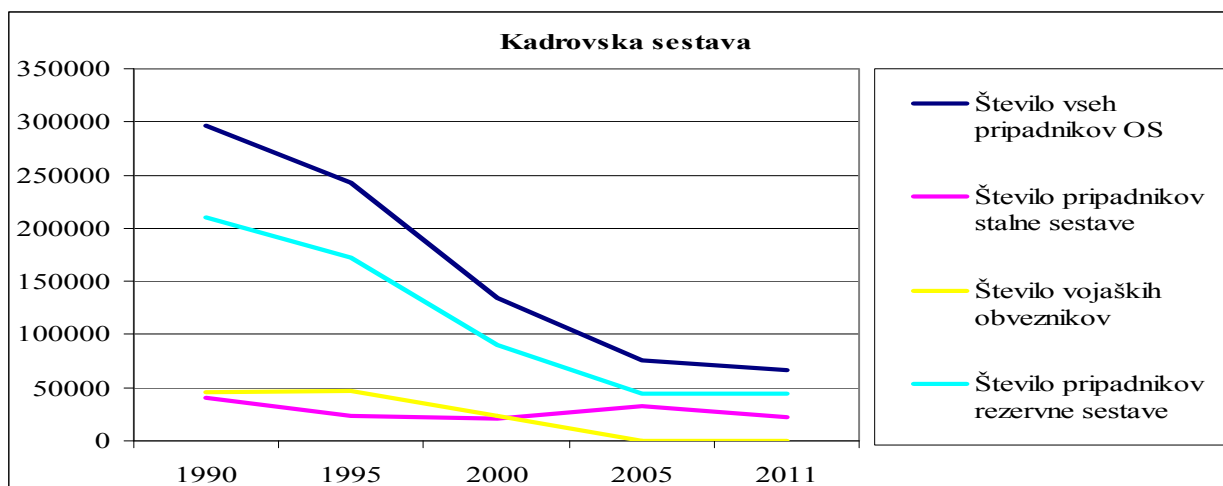
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	296500	243500	134090	76300	66587
Število pripadnikov stalne sestave	40600	23000	20890	32300	22587
Število vojaških obveznikov	45900	47500	22900	0	0
Število pripadnikov rezervne sestave	210000	173000	90300	44000	44000
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	2,80%	2,38%	1,33%	0,76%	0,66%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)	53,1%	67,4%	52,3%	0,0%	0,0%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	29,2%	29,0%	32,7%	42,3%	33,9%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					37,90%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Defence Data Portal (EDA)

Tako je (MPR) leta 1990 na Madžarskem znašal 2,8%, medtem ko je do leta 2011 padel na vsega 0,66 % odstotkov vojakov v odnosu na prebivalce Republike Madžarske (tabela, št. 5.17 in graf, št. 5.18), kar sicer sovpada s trendom demilitarizacije celotne Srednje Evrope, vendar je kljub temu trenutni MPR na Madžarskem med višjimi v Srednji Evropi.

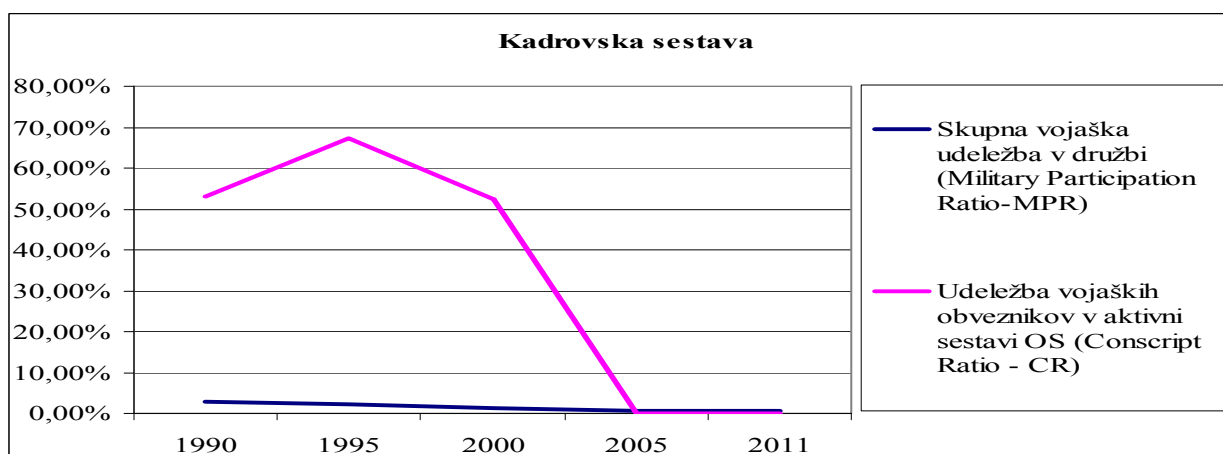

Graf, št. 5.17: Trendi gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov madžarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št. 5.18: Trenda gibanja kadrovskih kazalnikov OS Madžarske

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.3.3.5 Oborožitveni sistemi

V tretji fazi reform od leta 2001 do 2004 je madžarska vlada nadaljevala s trendom zmanjševanja tradicionalnih, bolj ali manj ofenzivnih oborožitvenih sistemov oz. zmogljivosti, po drugi strani pa je začela vzpostavljati zmogljivosti, ki so pretežno namenjene za izvajanje, danes tako aktualnih mirovnih operacij.

V skladu z zahtevami zveze Nato med navedenimi zmogljivostmi naraščajo t.i. premestljive zmogljivosti, ki naj bi do leta 2016 dosegle 50 odstotkov KoV (Hungarian Military Expenditures).

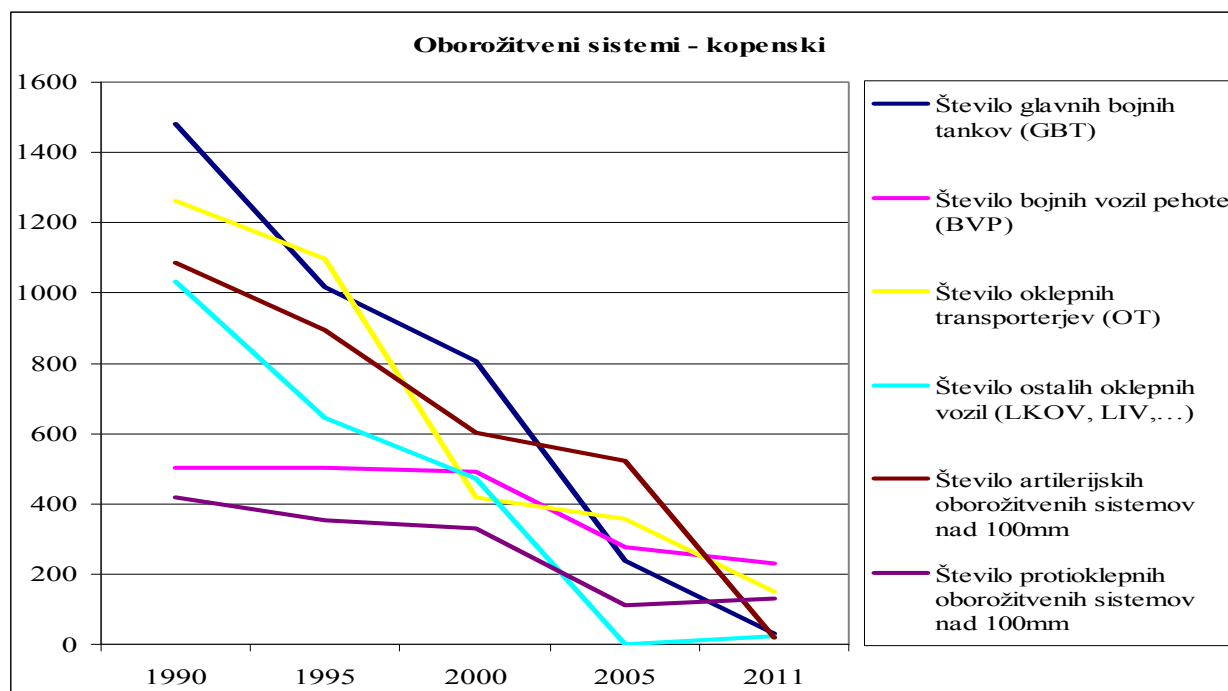
Tako je pri madžarskih OS sprememba funkcij razvidna tudi iz kvantitativne in kvalitativne analize njihove opremljenosti z oborožitvenimi sistemi/zmogljivostmi oz. nam kazalniki navedene analize pokažejo na določeno spremembo njihovega namena.

Tabela, št.5.18: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi madžarskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	1482	1016	806	238	30
Število bojnih vozil pehote (BVP)	502	502	490	278	232
Število oklepnih transporterjev (OT)	1261	1096	420	358	148
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	1031	644	473	0	24
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	37,0%	52,48%	44,0%	52,4%	94,0%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1087	894	602	523	18
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	233	207	215	215	0
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	854	687	387	308	18
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	21,4%	23,2%	35,7%	41,1%	0,0%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	418	353	330	110	130
Število bojnih letal	111	161	68	14	14
Število nebojnih letal	58	64	44	20	14
Število bojnih helikopterjev	39	39	24	12	12
Število nebojnih helikopterjev	82	85	60	17	17
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	0	0	6	9
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

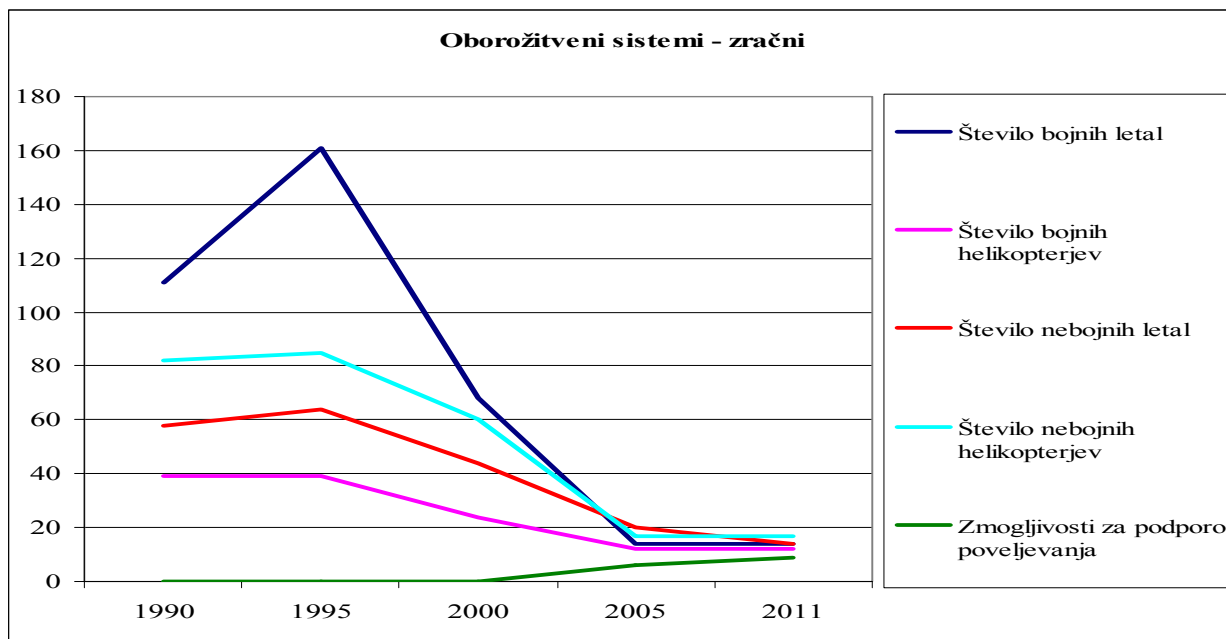
Graf, št. 5.19: Trendi kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov madžarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Iz tabele, št. 5.18 in iz grafov, št. 5.19 ter 5.20 je razvidno, da so madžarske OS v proučevanem obdobju radikalno zmanjšale obseg tistih oborožitvenih sistemov/zmogljivosti, ki so bile namenjene za odgovor na najbolj izpostavljene grožnje v času hladne vojne – vojaške grožnje ter tako tudi radikalno zmanjšale svojo bojno moč (tabela, št. 5.20).

Graf, št. 5.20: Trendi kazalnikov nekaterih zračnih oborožitvenih sistemov madžarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Po drugi strani pa Madžari sočasno povečujejo, čeprav zaradi ekonomske recesije in finančne krize v manjšem obsegu, tiste vrste večnamenskih zmogljivosti, ki so predvsem namenjene ekspedicijskemu delovanju oz. za izvajanje kompleksnih mirovnih operacij in izražajo informacijsko in tehnološko premoč, ki je trenutno na aktualnih območjih delovanja sicer značilna za zveze Nato.

5.3.3.6 Obrambni izdatki

Madžarska je nominalne obrambne izdatke iz leta 1990 dosegla šele leta 2005. V letu 2011 zaradi globlje ekonomske recesije in finančne krize le -ti spet začnejo padati (tabela, št. 5.19). Kljub stalni rasti BDP, namenjenega za potrebe obrambe odstotek slednjega, neprestano pada ter se v letu 2011 z 0,97 % že bistveno oddalji od 2 % kriterija zveze Nato.

Iz navedenih razlogov in z namenom povečanja učinkovitosti ob sočasnem zmanjšanju obrambnih izdatkov so se tudi Madžari, skupaj z Nato in EU partnerji vključili v programe

sodelovanja pri izgradnji večnacionalnih zmogljivosti na področju skupnih sil, kot so: smart defence, conected forces, pooling & sharing, srednjeevropska pobuda, itd.. Vsi navedeni programi so namenjeni izgradnji premestljivih zmogljivosti, ki se prvenstveno uporabljajo za ekspedicijsko delovanje oz. pretežno v mirovnih operacijah.

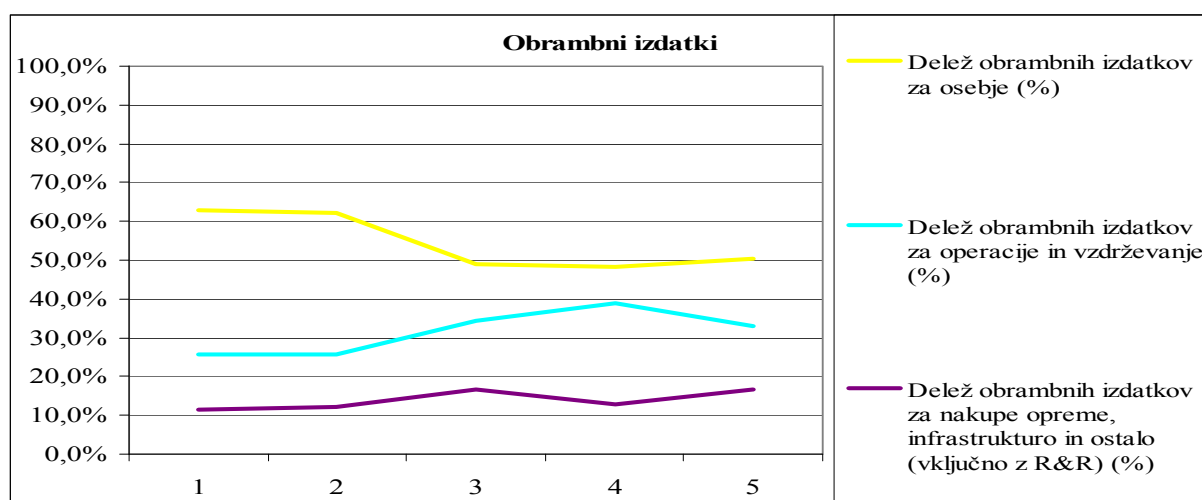
Tabela, št.5.19: Obseg in struktura madžarskih obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	59,3	43,1	49	103,5	145
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	1,45	0,64	0,79	1,43	1,42
Delež v % BDP namenjen za obrambo	2,44%	1,48%	1,61%	1,38%	0,97%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	16,76	9,07	18,04	44,27	62,86
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	63,0%	62,0%	48,8%	48,1%	50,4%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	25,7%	25,7%	34,5%	38,9%	33,0%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	11,3%	12,3%	16,7%	13,0%	16,6%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012) Financial and Economic Data Relating to Nato Defence

Od leta 2005, ko so madžarske OS postale poklicne, se bistveno povečajo obrambni izdatki na vojaka ter s tem omogočijo predvsem izboljšanje nekaterih socialnih pogojev dela in posodobitev zgolj nujne osebne opreme vojakov, kar pa še ne pomeni, da so s tem madžarske OS stopile na pota prepotrebne modernizacije. Madžarska dejansko nikoli, tudi v času ekonomske konjunktore, ni izpolnjevala kriterija Nata po obsegu izdvajanja (2 % deleža BDP) za obrambne potrebe.

Graf, št. 5.21: Trendi gibanja nekaterih obrambnih izdatkov madžarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Danes ta delež ne dosega niti 1 % in temu primerno je tudi razmerje neustrezne porabe obrambnih finančnih virov, ki so dokaj skladni s kriteriji zveze Nato (50:30:20), saj (tabela, št. 5.19 in graf, št. 5.21) porabijo približno 50,4% finančnih sredstev za osebje, 33,0% za operativne stroške in delovanje ter 16,6% za investicije, modernizacijo, raziskave in razvoj ter ostalo.

Izračun koeficienta Edwina Stettlera, nam v proučevanem obdobju tudi za Madžarsko pokaže protivrednosti po vložnem denarju, predvsem za vojaško obrambo:

$$\text{Leta 1990: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{137,37 \$}{2,8 \times 3,18 \times 1573} \times 100 = 0,98$$

$$\text{Leta 1995: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{62,7 \$}{2,38 \times 2,62 \times 1177} \times 100 = 0,85$$

$$\text{Leta 2000: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{78,6 \$}{1,33 \times 1,44 \times 874} \times 100 = 4,69$$

$$\text{Leta 2005: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{142,9 \$}{0,76 \times 0,82 \times 252} \times 100 = 91$$

$$\text{Leta 2011: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{132,34 \$}{0,66 \times 0,71 \times 44} \times 100 = 641,8$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki - GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

Sorazmerno povečanje Stettlerjevega koeficienta nam pokaže, da so Madžari ob približno enakem obsegu obrambnih izdatkov za to dobili sorazmerno manj vojaško-obrambnih zmogljivosti, zato pa več interoperabilnih in za mirovne operacije ustreznih zmogljivosti. Potrebno je poudariti, da je povečanje Stettlerjevega koeficienta za Madžarsko vendarle nekoliko bolj zmerina oz. nekoliko pod povprečjem Srednje Evrope.

5.3.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Bojna moč madžarskih OS, ki smo jo prav tako izmerili preko ključnih oborožitvenih sistemov s pomočjo Jane's-ovega orodja »EPOCC 2.0« za celotno proučevano obdobje, leta 2011, predstavlja zgolj še 13,5 % bojne moči iz leta 1990 (tabela, št. 5.20), kar predstavlja največji padec bojne moči med OS v Srednji Evropi.

Tabela, št. 5.20: Koeficient bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov madžarskih OS

<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	3196,8	2342,6	1890	831,6	118,8
Število bojnih vozil pehote (BVP)	1054,2	1054,2	1000	839,2	614,8
Število oklepnih transporterjev (OT)	1923,4	1560	897,3	724,5	290
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	884,4	523,8	398,7	0	33,8
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	3134,6	2723,4	2009,1	1438	43
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	783,3	604,9	582,6	284,8	309,1
Število bojnih letal	1000,3	1573,2	548,7	177,4	177,4
Število bojnih helikopterjev	60,5	60,5	38,3	18,6	18,6
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	0	0	18	27
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	12.037,50	10.442,60	7.364,70	4.332,10	1.632,50

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

5.3.3.8 Sklep

Predstavljeni rezultati modela proučevanja spreminjanja funkcij madžarskih OS nam kažejo, da so tudi Madžari po hladni vojni dejansko izvedli bistveno zmanjšanje obsega OS. Delež vojaške udeležbe (MPR), ki je leta 1990 predstavljal 2,8%, je v letu 2011 le še zgolj 0,66%, kar pa je kljub temu, med srednjeevropskimi državami članicami zveze Nato še vedno nadpovprečno. Najbolj med vsemi srednjeevropskimi državami pa so Madžari zmanjšali bojni potencial svojih OS in to kar za 86,5%. Omembe vreden je tudi pozitiven trend informacijskih zmogljivosti – multiplikatorjev moči. Povsem zastarele so bile po hladni vojni njihove OS, oz. njihova neustreznost za odgovarjanje sodobnim in kompleksnim grožnjam je bila očitna.¹⁷²

Funkcionalni imperativ madžarskih OS je bil ob koncu hladne vojne predvsem izražen v pripravljenosti za vojaško obrambo nacionalne države oz. obrambne zveze (VS).

Analiza funkcij madžarskih OS je tako skozi kazalnike spremenljivk pokazala, da danes tudi slednje vse bolj konvergirajo k srednjeevropskemu trendu transformacije OS, t.j. iz tipičnih nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS. Implementacija ekspedicijskega delovanja pa se izvaja prav v mirovnih operacijah in to izven nacionalne države oz. izven območja zveze Nato. Ugotavljam, kar potrdim s statistično analizo korelacije med določenimi spremenljivkami, da je prav izražena potreba oz. udeležba v mirovnih operacijah v odvisnosti s spreminjanjem funkcij madžarskih OS, oz. gre za vzročno-posledično zvezo ter tako za določen vpliv.

¹⁷² Madžari v času hladne vojne niso imeli svojega nacionalnega sistema protizračne obrambe, saj ga je zagotavljala kar južna skupina sil iz SZ.

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah analiziral spremenljivke madžarskih OS se je pokazalo dokaj posebno razmerje med analiziranimi spremenljivkami. Predstavljam nekatere analizirane spremenljivke, ki so v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in koeficient potenciala bojne moči (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.980$; $\rho = 0,003$). To pomeni, da se potencial bojne moči madžarskih OS, ki v mirovnih operacijah ni prioriteten pomena, zmanjšuje s povečevanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah.

Tabela, št. 5.21: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Madžarske

Madžarska		M_AWSP M_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	M_statt M_Stettlerjev koeficient	M_MPR M_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	M_ASOS M_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	M_KVOV M_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	M_obrBDP M_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	M_izdoseb M_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	M_izdopinfra M_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	M_OSvMIR M_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	
M_AWSP M_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-,796	,967**	-,681	-,807	,847	,835	-,769	-,692	-,980**
	Sig. (2-tailed)		,107	,007	,205	,099	,070	,078	,129	,195	,003
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_statt M_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-,796	1	-,623	,183	,969**	-,675	-,388	,248	,572	,721
	Sig. (2-tailed)	,107		,262	,768	,007	,211	,519	,688	,314	,169
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_MPR M_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	,967**	-,623	1	-,779	-,643	,812	,941*	-,896*	-,713	-,966**
	Sig. (2-tailed)	,007	,262		,120	,242	,095	,017	,040	,176	,007
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_ASOS M_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-,681	,183	-,779	1	,189	-,453	-,773	,916*	,172	,794
	Sig. (2-tailed)	,205	,768	,120		,761	,444	,125	,029	,782	,109
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_KVOV M_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	Pearson Correlation	-,807	,969**	-,643	,189	1	-,810	-,384	,244	,570	,709
	Sig. (2-tailed)	,099	,007	,242	,761		,096	,524	,693	,315	,180
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_obrBDP M_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	,847	-,675	,812	-,453	-,810	1	,638	-,539	-,638	-,756
	Sig. (2-tailed)	,070	,211	,095	,444	,096		,247	,348	,246	,139
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_izdoseb M_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	,835	-,388	,941*	-,773	-,384	,638	1	-,957*	-,745	-,856
	Sig. (2-tailed)	,078	,519	,017	,125	,524	,247		,011	,148	,064
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_izdoper M_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-,769	,248	-,896*	,916*	,244	-,539	-,957*	1	,520	,839
	Sig. (2-tailed)	,129	,688	,040	,029	,693	,348	,011		,370	,076
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_izdopinfra M_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-,692	,572	-,713	,172	,570	-,638	-,745	,520	1	,593
	Sig. (2-tailed)	,195	,314	,176	,782	,315	,246	,148	,370		,292
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_OSvMIR M_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-,980**	,721	-,966**	,794	,709	-,756	-,856	,839	,593	1
	Sig. (2-tailed)	,003	,169	,007	,109	,180	,139	,064	,076	,292	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in skupna vojaška udeležba v družbi (MPR) sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.966$; $\rho = 0,007$). Za opravljanje nalog v mirovnih operacijah namreč ni potrebna masovna in stojčea OS, temveč

mala in premestljiva. Torej gre za preskok od kvantitete h kvaliteti. Korelacija nakazuje na sočasno povečevanje udeležbe v mirovnih operacijah in zmanjševanja obsega OS, kar kaže na to, da je sedaj manjša OS bolj angažirana za zagotavljanje mednarodne varnosti.

c) Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje in delež obrambnih izdatkov za osebje sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.957$; $\rho = 0,011$). Pri omejenih finančnih virih se na račun izdatkov za operacije in vzdrževanje, povečuje delež izdatkov za osebje (tabela, št. 5. 19), saj so za potrebe izvajanja sodobnih in kompleksnih mirovni operacija vse bolj potrebni poklicni ter zelo dobro in široko izobraženi ter izurjeni vojaški kadri.

Številne druge spremenljivke kažejo na to, da so se OS Madžarske skozi svojo transformacijo predvsem zmanjševale zaradi pomanjkanja finančnih virov in da je bila transformacija v ekspedicijske sile nekako drugotnega pomena, čeprav na osnovi cluster analize madžarske OS spadajo v skupino, ki se je modelu postmodernih najbolj približala (priloga A in B).

5.4 Funkcije OS Nemčije in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Nemčija je alpska in obmorska ter ekonomsko prepričljivo najmočnejša in najvplivnejša država Srednje Evrope, ki pa je bila v celotnem obdobju hladne vojne razdeljena na dve samostojni državi: Zvezno republiko Nemčijo – ZRN in Nemško demokratično republiko – NDR vsaka je imela svoje OS. Po nemškem porazu v letu 1945 se je še zdelo, da bo bodoča država trajno demilitarizirana, vendar je s krepitvijo konfrontacije med ZDA in SZ, ki je leta 1949 tudi pripeljala do razdelitve Nemčije, nastal vzrok za ponovno vzpostavitev OS v obeh Nemčijah (ZRN in NDR).¹⁷³ (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 99)

NDR je imela, primerjalno po velikosti države in njene populacije, precej manjše, vendar z najsodobnejšo opremo vzhodnega bloka, dobro opremljene OS. Skupaj so, ob koncu hladne vojne, OS NDR (*Nationale Volksarmee – NVA*) štejele 173.000 aktivnih pripadnikov (od tega 92.500 vojakov na služenju vojaškega roka) ter kar 323.500 pripadnikov rezervne sestave. Na teritoriju NDR je bila nameščena tudi zahodna skupina sil iz SZ s poveljstvom v Zossen-Wünsdorfu, ki je v skupnem obsegu štela kar 380.000 pripadnikov. Ti pa so se ob izdatnem

---

¹⁷³ Leta 1949 se tri zahodne cone v okupirani Nemčiji preoblikujejo v ZRN. Kot odgovor na to potezo Sovjeti četrto cono na vzhodu preoblikujejo v NDR. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 99)

finančnem nadomestilu¹⁷⁴, umikali iz Nemčije vse do leta 1994. (Military Balance 1989/90, 38,47-48)¹⁷⁵

V okviru bivšega VS je bila glavna funkcija OS NDR, ki so bile pretežno nameščene na njihovih zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski zahodni skupini sil pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) VS in posredno tudi NDR. Sovjetska zahodna skupina se je po koncu hladne vojne iz NDR začela umikati že leta 1991 ter se je v celoti umaknila iz ZRN šele leta 1994 (Military Balance 1989/90, 37-42).

OS ZRN (*Bundeswehr*)¹⁷⁶ so bile precej večje kot OS NDR in so ob koncu hladne vojne štejele 494.300 aktivnih pripadnikov (od tega 222.300 vojakov na služenju vojaškega roka) in 852.000 pripadnikov rezervne sestave. Upoštevajoč kontekst raziskave je potrebno pojasniti, da je nemški bundestag pri pripravi pogojev za OS in sprejem ZRN v zvezo Nato sprejel dopolnilo 87.a člena nemške ustave, s katerim so odobrili vzpostavitev OS s ciljem vojaške obrambe ZRN, kar pa je bila ovira kasnejšega vključevanja nemških OS v mirovne operacije (tabela, št. 5.19). Na teritoriji ZRN je bilo razporejenih kar 401.000 pripadnikov zveze Nato in njena številna poveljstva, od katerih jih je do danes ostalo še okrog 74.000. Pri oblikovanju obsega in strukture takratnih OS ZRN se je poudarjala krepitev konvencionalne obrambne funkcije, s čemer se je poskušalo izogniti preraščanju konvencionalnega vojaškega spopada v taktični jedrski. V tem smislu je bila razvita elastična struktura OS, ki je bila sposobna s kombiniranjem uporabe sodobne tehnologije in geografskih značilnosti zemljišča ZRN zaustaviti eventualni napad iz smeri vzhoda ter pri tem ohraniti vitalno infrastrukturo nemškega bojišča – t.j. brez prehoda jedrskega praga. V okviru načrta »Vojna struktura 3« so bile sprva razvite t.i. jäger brigade, ki so nato prerasle v divizije in so imele nalogo, da z ustrezno uporabo zemljišča in dekoncentrirano zaustavljajo in vežejo prodirajoče sile VS, ob tem zavarujejo lastno zaledje ter na ta način omogočijo izvedbo protiudara s težjimi oklepnimi in manevrskimi formacijami. Težje oklepne in zračno desantne ter gorske divizije so v nemških OS ob koncu hladne vojne, po načrtu, »Vojna struktura 4« bistveno povečale svojo vlogo in pomen. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 100-102)

Z odstranitvijo berlinskega zidu novembra leta 1989 se je začel konec štiridesetletne razdeljenosti Nemčije in s tem tudi Evrope. Kljub številnim težavam so v manj kot letu dni (3. oktobra 1990) na podlagi mednarodne pogodbe in demokratične izbire celotnega nemškega

---

¹⁷⁴ ZRN je RF, ki je prevzela obveznosti iz sporazuma o odhodu sovjetskih sil iz ZRN, izplačala okrog 8,8 mlrd \$.

¹⁷⁵ Military Balance (1989/90, 37) navaja, da te sile v mirnodobnem času niso bile vse na svojih območjih, temveč bi se navedene skupine sil šele ob mobilizaciji dopolnjevale iz notranjosti SZ, tako da je bila številka nižja.

¹⁷⁶ Bundeswehr je bil ustanovljen šele leta 1955 oz. 1956, ko je nemški parlament sprejel zakon o vojaški obveznosti (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 100).

naroda, ob podpori mednarodne skupnosti in s soglasjem sovjetske vlade, izvedli ponovno združitve obeh Nemčij. Združena Nemčija je pozneje igrala pomembno vlogo v celotni preobrazbi vzhodnega dela Srednje Evrope. Postopno je postajala vse pomembnejši mednarodni subjekt, saj je v mednarodnih odnosih prevzela pomembno politično in celo vojaško vlogo (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 104).

OS ZRN so v primeru spopada med zvezo Nato in VS, katerega območje spopada bi bilo najverjetneje na ozemlju Nemčije, imele funkcijo vojaške obrambe teritorija ZRN in njenih vzhodnih meja. Dejansko so v zvezi Nato OS ZRN dodelili zgolj obrambno funkcijo, saj je predstavljala največjo komponento kopenskih sil Nata v Srednji Evropi. Prav tako je bila pomembna funkcija odvratanja (zastraševanja) nasprotnika od namere po agresiji na ZRN, v kateri je bilo prav v ta namen nameščenih več kot 400.000 pripadnikov zveze Nato.

Iz navedenih funkcij je razvidno, da so imele celotne OS tedaj še poudarjeno funkcijo vojaške obrambe teritorija in je bila na osnovi tega tudi oblikovana struktura celotnih OS. Po koncu hladne vojne in po združitvi Nemčije pa so OS skupne ZRN začele dobivati nove ali druge prioritete funkcije.

5.4.1 Obdobje od 1990 do 2000

Po koncu hladne vojne se je za Nemčijo varnostno okolje bistveno spremenilo, saj ji na vzhodu ni več grozila nevarnost vojaške agresije, temveč jo sedaj zaradi širitve zveze Nato in EU na vzhod obkrožajo države članice Nato ali nevtralne države. Prav tako so raziskave v devetdesetih letih pokazale, da se večina Nemcev bolj kot grožnje neposrednega vojaškega napada boji jedrske nesreče, razmaha nacionalizma, širjenja jedrskega orožja, nezakonitih emigracij in regionalnih etničnih konfliktov. Dejansko so se tedaj vse navedene grožnje nahajale znotraj Srednje Evrope ali v njeni soseščini. V proučevanem obdobju obstajajo trije splošni dejavniki, ki vplivajo na nemško varnostno politiko: a) nemški geopolitični položaj v Srednji Evropi, b) Nemčija ima kar 9 sosednjih držav. To pomeni, da njene meje in politike neposredno vplivajo na relativno veliko število držav. Prvič v zgodovini združene Nemčije (1871) pa so vse sosednje države v prijateljskih odnosih z njo, c) Nemčija postaja vse vplivnejši ekonomski igralec, ne samo v Srednji Evropi, kjer ima absolutno središčno vlogo (glej poglavje, št. 3.2), temveč v EU in svetu. (Drake 1997, 73-78)

Nemški raziskovalec konfliktov (Fleckenstein v Moskos 2000, 83) je prav tako menil, da varnosti danes ne moremo več povezovati zgolj s teritorialnimi zahtevami, saj so področja

nevarnosti, ki so jih Nemci zaznavali ob koncu prejšnjega desetletja (in so v glavnem aktualna še danes) bila povsem druga kot v hladni vojni: a) negotovost glede političnih sprememb na področjih bivše SZ, b) etnični problemi v Evropi ter verski fundamentalizem v muslimanskem svetu oz. v t.i. muslimanskem polmeseču, c) širjenje (proliferacija) orožja za masovno uničenje, č) pojav množične revščine v Afriki in Aziji in populacijska rast, d) negativni vplivi na naravno okolje, e) politična anarhija.

Skladno z navedenimi mednarodnimi varnostno-političnimi spremembami in zaznanimi grožnjami sta se nemška zunanja, predvsem pa obrambna politika ustrezno odzvali, zato so v Nemčiji kmalu spremenili *nemški temeljni zakon*, ki je vse do leta 1994 prepovedoval uporabo OS izven območja Nata. Junija istega leta je še zvezno ustavno sodišče odločilo, da nemške OS lahko sodelujejo v mirovnih operacijah, vendar pod pogojem, da to odobri spodnji dom parlamenta (nem. Bundestag).

Takoj po hladni vojni se je začela prva faza reorganizacije OS Nemčije, ki je zajemala razpustitev vzhodnonemške Nationale Volksarmee (NVA)¹⁷⁷ in izgradnje "Bundeswehra" oziroma OS ZRN v novih vzhodnih zveznih deželah. ZRN, ki je prevzela obveze po sporazumu o konvencionalnih silah v Evropi (CFE), je na osnovi slednjega morala svoje OS takoj reorganizirati, predvsem pa zaradi v sporazumu določenih kvot, ki so bile presežene, OS hipno zmanjšati. Prva reorganizacija nemških OS se je tako začela že januarja 1992, ko je bil odobren »Bundeswehr Plan 93«¹⁷⁸, v katerem je bilo skozi novi obseg in strukturo t.i. »vojaško strukturo 5«, predvideno ponovno združevanje zmanjšanih teritorialnih in manevrskih enot v enotne sile, ki so bile sestavljene iz elementov različne stopnje popolnjenosti in pripravljenosti. Že decembra 1992 je bil sprejet novi »Bundeswehr Plan 94«, ki je imel za cilj, pripraviti nemške OS za: a) podporo evropskim integracijam in stabilnosti ter miru v Evropi, b) obrambo Nemčije in njenih zaveznikov, c) podporo mednarodnega miru in stabilnosti na osnovi UL OZN ter č) vključevanju zmogljivosti nemških OS v večnacionalne formacije. Po pomembnosti je funkciji obrambe nacionalnega ozemlja sledila funkcija sodelovanja v mirovnih operacijah, ki so pod pokroviteljstvom OZN, vendar se lahko izvajajo v okviru Nata in (tedaj še) zahodnoevropske unije (WEU), kar je pred nemške OS postavilo številna vprašanja, ki so bila rešljiva zgolj skozi temeljito reorganizacijo OS samih. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 104, 112)

Prva faza reorganizacije nemških OS je bila končana leta 1994, ko so se prilagodile preoblikovanju zveze Nato, nemškim obvezam po CFE in zmanjšani vojaški grožnji v

---

¹⁷⁷ Le petina častnikov iz prejšnje NDR se je vključila v Bundeswehr.

¹⁷⁸ »Bundeswehr Plan 93« je sprva bil predviden za razvojno obdobje od 1993 do 2005 leta.

(Srednji) Evropi. Zaradi navedenega so se nemške OS zmanjšale na 370.000 aktivnih pripadnikov.¹⁷⁹ Ustanovili so sile za krizno posredovanje (predstavljale naj bi 16% celotnih OS). Začeli so povečevati delež začasnih prostovoljcev (poklicnih vojakov)¹⁸⁰.

Leta 2000 se je nemška zvezna vlada spet odločila preoblikovati oz. tokrat kar transformirati nemške OS v skladu s sodobnimi in kompleksnimi grožnjami ter izzivi prihodnosti. Predlagana Scharpingova¹⁸¹ reforma iz leta 2000 je skušala preoblikovati nemške OS v interoperabilno silo, ki je sposobna opravljati funkcije kolektivne obrambe in kriznega menedžmenta, kar pa ni zadostovalo potrebni transformaciji tedanjih nemških OS. Proces bi moral biti končan že leta 2006, ko bi bile nemške OS zmožne bistveno prispevati k obrambi zveze Nato in nastajajočim evropskim vojaškim zmogljivostim. Glavni cilj reforme je bil povečati učinkovitost sicer zmanjšane strukture OS ob sočasni zmožnosti delovanja vseh treh zvrsti OS v celotnem spektru vojaških operacij in delovanj oz. funkcij. (Unterseher 2001a, German Defence Planning)

Nemške OS so bile še v prejšnjem desetletju organizirane v dve kategoriji, in sicer: a) glavne obrambne sile (nem. Hauptverteidigungskräfte – HVK)¹⁸², ki so predstavljale najobširnejši del OS in so imele obrambno funkcijo znotraj konteksta Nata in b) krizne reakcijske sile (nem. Krisenreaktionskräfte – KRK), ki pa so popolnoma opremljene in hitre operativne sile, dostopne za hitro obrambo Nemčije in zaveznic.

Pri razvoju kriznih reakcijskih sil (KRK) je bil dan poseben poudarek na izvidniških in komunikacijskih sposobnostih ter sposobnostih hitrega in strateškega razmeščanja (lažje sile) na večji oddaljenosti od nemškega ozemlja, zato te zmogljivosti potrebujejo zadostno in vzdržljivo logistično in medicinsko sposobnost. Kljub navedenim premestljivim oz. ekspedicijskim silam, se je reorganizacija nemških OS v proučevanem obdobju nadaljevala. Tako je bila maja leta 1999 v nemškem ministrstvu za obrambo ustanovljena komisija z nazivom »o bodočnosti Bundeswehra«.¹⁸³ Komisiji je bilo uvodoma predano poročilo »Bundeswehr na pragu 21. stoletja«, v katerem je izražena potreba po nadaljnjem reorganiziranju (transformaciji – opomba I.C.) OS. Kot največja pomanjkljivost, povezana z novimi funkcijami nemških OS, se je tedaj navajal nezadostni obseg kakovostnega

---

¹⁷⁹ Nemčija je po obvezah iz pogodbe o CFE (Conventional Forces in Europe) morala svoje OS zmanjšati na 2.855 tankov, BVP na 2.443 in artilerijo na 2.090 kosov.

¹⁸⁰ Leta 1995 je bil delež nemških državljanov, ki so odklonili služenje vojaškega roka, večji od tistih, ki so služenje vojaškega roka opravili (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 112).

¹⁸¹ Rudolf Scharping – Nemški reformistični obrambni minister v vladi Gerharda Schroederja (SDP).

¹⁸² V sestavi glavnih obrambnih sil so bili trije korpusi (I. nemško-nizozemski korpus, II. nemški korpus, ki bi se mu v vojni pridružile ameriške sile, nameščene v ZRN ter IV. izključno nemško popolnjen korpus).

¹⁸³ Komisijo je vodil bivši zvezni predsednik Richard von Weizsäcker.

kadrovskega potenciala, primerne za napotitev na mirovne operacije izven območja Nata. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 114)

Do združitve Nemčije Bundeswehr ni izvedel nobene vojaške operacije izven območja nacionalnega ozemlja. Kljub temu je ZRN sodelovala s civilnimi strokovnjaki ter zmogljivostmi v številnih humanitarnih operacijah. Po koncu hladne vojne se OS Nemčije sprva previdno (leta 1992 v Kambodži in 1993 v Somaliji), po letu 1994¹⁸⁴, ko sodelujejo v SFOR v BiH, pa vedno bolj odločno in obsežneje (tabela, št. 5.22) ter v vse širšem spektru nalog vključijo v številne mirovne operacije. Leta 2000 je tako v mirovnih operacijah sodelovalo 7693 pripadnikov, kar je bila po obsegu (ne pa po deležu) zgornja meja tovrstne angažiranosti nemških OS.

5.4.2 Obdobje od 2001 do 2011

Scharpingovo stališče glede načel vodenja nemške varnostne in obrambne politike zgolj na videz niso predstavljala ničesar revolucionarnega. Kljub temu pa so Nemci poskušali povečati svoj vpliv v mednarodnih organizacijah, kot sta Nato in EU in v njihovih ekspedicijskih silah (»Euro Army«) z zbiranjem in prispevanjem v tolikšnem obsegu, kot je bilo maksimalno možno. (Unterseher 2001b)

Leta 2003 je nemški obrambni minister (Peter Struck) izdal smernice obrambne politike (*Defence Policy Guidelines*) za spremenjeno varnostno okolje, v katerih je uvodoma predstavil nekaj ključnih izhodišč, ki zelo neposredno nakazujejo namero po transformaciji nemških OS oz. spreminjanju njihove osnovne funkcije. Med ostalimi so bila navedena naslednja izhodišča: a) ker so se varnostno okolje in situacija temeljito spremenili, nova varnostna politika, negotovosti in priložnosti kličejo po spremembi zmogljivosti, b) poslanstvo in naloge ter zmogljivosti nemških OS bodo dosledno usmerjene v pričakovano varnostno situacijo in obveznosti do zveze Nato in EU, c) splošni vojaški vpoklic (vojaški obvezniki) bo v posodobljeni obliki ostal nepogrešljiva zahteva za operativno pripravljenost in ekonomsko učinkovitost nemških OS, č) reprioritizacija nalog OS, ki bo vplivala na konceptualne in strukturne spremembe, bo v povezavi z novim, širšim razumevanjem pojma »obrambe«, d) po tolmačenju ustavnega sodišča, ki je presojalo pomen člena 87.a nemške ustave, ki sicer govori o osnovni funkciji nemških OS kot o »obrambi«, vendar ta v »razširjenem« pomenu

---

¹⁸⁴ Leta 1994 je zaradi eskalacije vojne v BiH in Somaliji zvezno ustavno sodišče odločilo, da na osnovi nemške ustave in zakonodaje enote nemških OS lahko sodelujejo v mirovnih operacijah v okviru OZN.

opredeljuje, da se obramba Nemčije in njenih varnostnih interesov, danes lahko izvaja tudi zunaj območja zveze Nato, e) nemške OS so, z namenom preprečevanja kriz in konfliktov, integralni del nemške zunanje in varnostne politike, f) ker ni več konvencionalne vojaške grožnje Nemčiji, se je spekter operacij, ki jih izvajajo nemške OS, bistveno spremenil, g) nemške OS se bodo osredotočale na operacije v kontekstu preprečevanja konfliktov in kriznega upravljanja (mirovne operacije – opomba I.C.) in tudi v podporo zaveznikom izven območja zveze Nato, h) z izjemo operacij reševanja in evakuacije bodo nemške OS izvajale oborožene operacije skupaj z zavezniki in partnerji v okviru OZN, Nato in EU, i) zmogljivosti, ki so bile namenjene za obrambo pred konvencionalno vojaško grožnjo, bo v bodoče možno ponovno vzpostaviti, j) nemške OS se bodo v bodoče razvijale v ravnotežju z njihovimi funkcijami, opremo in viri, k) zaradi zmogljivostno orientiranega pristopa bo imelo, oboroževalno sodelovanje z evropskimi in čezatlantskimi partnerji, prednost pred nacionalno odgovornostjo ter, l) s preusmerjanjem funkcij nemških OS v zagotavljanje varnosti, skozi mednarodno preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje (mirovne operacije), morajo slednje biti pripravljene za hitro in učinkovito uporabo v skupnih operacijah z OS drugih držav, kar zahteva nujne povezovalne zmogljivosti¹⁸⁵. (Defence Policy Guidelines 2003, 3-5)

Nemško obrambno politiko leta 2003 tako določajo: a) multilateralna integracija OS znotraj okvira zunanje politike s poudarkom na evropski integraciji in transnacionalnem sodelovanju ter globalni odgovornosti, b) spremenjen operacijski spekter nemških OS s povečanim obsegom udeležbe kakor tudi število mirovnih operacij ter c) sredstva/viri, ki so na voljo. (Defence policy Guidlens 2003,10)

Na osnovi predhodnih spoznanj in zgoraj navedenih usmeritev so Nemci z reformo iz leta 2003 formirali t.i. sile za posredovanje, ki so zaradi svoje mobilnosti, poveljniških in komunikacijskih sposobnosti, pridobile vse večjo veljavo, poleg njih pa še glavne obrambne sile, ki pa so skladno z grožnjami, bile nekako drugotnega pomena. Že tedanji nemški predsednik Weizsacker, ki je leta 2001 predlagal korenito spremembo/transformacijo nemških OS, se je zavzemal za povečanje funkcije preprečevanja in reševanja kriz v odnosu na teritorialno vojaško obrambno funkcijo nemških OS.

Z zadnjo reformo, ki se je končala 2010, so se nemške OS transformirale v tri kategorije sil: a) odzivne sile (Responce forces – RF), b) stabilizacijske sile (Stabilization Forces – StF) in c) podporne sile (Support Forces). Te kategorije sil bodo specifično opremljene in izurjene za posamezno predvideno mirovno operacijo (Military Balance 2010, 134).

---

¹⁸⁵ To so: C2, skupna obveščevalna zbirka in izvidovanje, mobilnost, učinkovito delo, podpora in vzdržljivost ter preživetje in zaščita.

Unterseher (2003) je navajal, da bodo v prihodnje OS Nemčije za osebje porabile več kot 53% obrambnega proračuna oziroma bodo prikrajšane na področju modernizacije in operacij. Da bi se bolje prilagodile novim funkcijam so kljub temu, izločale nepotrebno opremo, saj je leta 2002 takratni obrambni minister menil, da je glavna funkcija OS Nemčije namesto obrambe domačega ozemlja postalo mednarodno preprečevanje konfliktov in krizni menedžment. (Unterseher v Malešič 2003, 77)

Leta 2006 je nemško obrambno ministrstvo sprejelo nov razvojno usmerjevalni dokument, t.i. *Belo knjigo 2006* (nem. Weissebuch 2006; ang. White Paper 2006) nemške varnostne politike in bodočega razvoja OS.¹⁸⁶ Bela knjiga tako kot povsod, tudi tukaj postavlja temelje oz. konceptualno podlago za transformacijo nemških OS. Pred objavo navedenega razvojno-usmerjevalnega dokumenta so se vrstile številne strokovne razprave o nemški zunanji, varnostni ter obrambni politiki, predvsem pa o tem, kaj sploh so nemški strateški interesi ter na kakšen način jih je potrebno varovati in realizirati. Za predmet raziskave je pomembno še omeniti, da so navedene razprave postavljale vprašanja kot so: na kakšnih finančnih virih lahko Nemčija gradi svoje OS in kakšne funkcije bodo imele pri zagotavljanju globalne varnosti.

Tako je v *Beli knjigi 2006* uvodoma navedeno, da je: varnost Nemčije neločljivo povezana s političnim razvojem Evrope in preostalega sveta. Združena Nemčija ima kot članica EU, Nata, OZN in OVSE pomembno vlogo pri oblikovanju Evrope in širšega območja, kjer se je izkazala kot zanesljiv partner pri prizadevanjih za ohranjanje miru in zaščite pred globalnimi grožnjami, spodbujanju demokracije, človekovih pravic in trajnostnega razvoja ter kooperativne varnosti. (White Paper 2006, 4-5)

Danes so nemške OS, kakor je (v Defence Policy Guidelines 2011) opredeljeno, orodje celovite nemške varnostne in obrambne politike ter so namenjene izvajanju naslednjih funkcij: a) zaščita Nemčije in njenih državljanov, b) zagotavljanje nemških zmogljivosti za ukrepanje na področju zunanje politike, c) prispevanje k obrambi zaveznikov, č) prispevanje k mednarodnemu miru in stabilnosti ter partnerstvo, d) podpiranje večnacionalnega sodelovanja in evropske integracije.

Za implementacijo zgoraj navedenih funkcij, nemške OS prevzemajo naslednje medsebojno povezane naloge: a) obrambo nemškega ozemlja kot kolektivno obrambo skupaj s severnoatlantskimi zavezniki, b) mednarodno preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje – vključujoč boj zoper mednarodni terorizem, c) sodelovanje v vojaških nalogah v okviru EVOP, č) naloge, ki prispevajo k domovinski varnosti, kot so: obrambne naloge v Nemčiji,

---

¹⁸⁶ V uvodu dokument pomenljivo navaja, da globalizacija odpira nove možnosti, tudi za Nemčijo, vendar sočasno prinaša nova tveganja in grožnje.

administrativna pomoč pri naravnih katastrofah in večjih nesrečah; zaščita kritične infrastrukture, pomoč v nujnih domačih primerih, d) operacije reševanja in evakuacije, vključno z reševanjem talcev v tujini, e) partnerstvo in sodelovanje kot del večnacionalnih integracij in globalnega varnostnega sodelovanja v kontekstu sodobne obrambne diplomacije, ter f) humanitarna pomoč v tujini.

Pri opravljanju svojih funkcij nemške OS ustrezno prispevajo k zavarovanju varnostnih interesov, skladno z nemško vlogo in njeno ekonomsko močjo v mednarodni skupnosti. Na osnovi navedenega je raven nacionalnih ambicij bistvena usmeritev za oblikovanje strukture in zmogljivosti nemških OS:

1.) Zagotoviti je potrebno, da je Nemčija kot vodilna država (ang. framework nation) zmožna prevzeti poveljevalno odgovornost pri zagotavljanju zahtevanih zmogljivosti za celoten spekter nalog, v katere se lahko na prožen način in s ciljem doseganja sinergije vključijo prispevki tudi drugih držav. Čeprav Nemčija ni zavezana zagotavljati sil za bojevanje (operacije vsiljevanja miru – opomba I.C) ja sposobnost za bojevanje največji izziv za pripadnike nemških OS, njihov trening in MTS ter je neke vrste merilo (zaščitna znamka) operativne pripravljenosti.

2.) Po reprioritizaciji svojih nalog morajo nemške OS doseči naslednje cilje: a) kolektivna obramba zahteva zagotavljanje skupnega nabora sil, ki so se sposobne na hiter in učinkovit način ter za omejeno časovno obdobje odzvati večnacionalno; b) nemški del sil, namenjenih za NRF in EUBG, še naprej predstavljajo jedro nemškega prispevka za hitro odzivne sile Nata in EU; c) mednarodno preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje zahteva zagotavljanje združenih sil z možnostjo sočasnega stopnjevanja zmogljivosti za izvajanje prisile v operacijah na različnih območjih delovanja. Zunanja logistična in siceršnja podpora se bo zagotavljala samo, če bo to res nujno. V ta namen mora biti sočasno pripravljenih 10.000 trajnostno vzdržljivih (ang. Sustainable) pripadnikov OS; č) za udeležbo na mirovni operacijah pod okriljem OZN mora biti pripravljeno zadostno število stalno pripravljenih pripadnikov za opazovalne misije; d) v okviru kriznega upravljanja morajo biti namenjene stalne združene zmogljivosti za reševanje in evakuacijo ter operacije reševanja zajetih talcev v tujini; e) zagotovljene morajo biti stalne in ustrezne zmogljivosti za nadzor in varovanje zračnega prostora ter obalnih voda, kakor tudi za iskanje in reševanje; f) za domovinsko varnost morajo biti razpoložljive vse sile, vključno z rezervnimi. (Defence Policy Guidelines 2011, 10,11)

V letu 2011 so bili v nemške OS, skladno z načrti obrambnih reform, na služenje vojaškega roka vpoklicani zadnji vojaški obvezniki. Vpričo negativnih demografskih trendov in ker je bil interes mladih za pogodbeno zaposlitev v OS nezadosten, so v Nemčiji začeli

razmišljati tudi o morebitnem zaposlovanju tujcev v nemških OS, kar pa je sprožilo ostro javno in strokovno razpravo in tudi zaskrbljenost v sosednji Poljski. (Žerjavič 2011)

5.4.3 Spremenjene funkcije OS Nemčije

V času hladne vojne, ko je bila Nemčija razdeljena na vzhodno in zahodno in je bil na njunih tleh nameščen še dodatni milijon pripadnikov tujih OS, je bil za njune OS, skladno z zelo izraženo vojaško grožnjo, izrazito prioritiziran funkcionalni imperativ oz. je bila bolj pomembna funkcija učinkovitega odvracanja potencialnega vojaškega agresorja ali obramba pred njim. Po koncu hladne vojne se je z združitvijo Nemčije in z radikalnim zmanjšanjem konvencionalne vojaške grožnje ter s pojavom novih globalnih in kompleksnih groženj, to razmerje prav v Nemčiji temeljito (verjetno najbolj v Srednji Evropi) spremenilo.

Glavni deklarirani cilj nemških OS je sicer še vedno zaščita ozemlja (Fleckenstein 2000, 86), vendar so konec hladne vojne in spremenjeno mednarodno varnostno okolje, prisilil odločevalce, da spekter funkcij razširijo in prioritizirajo področje mednarodnega angažiranja.

Do leta 1994 je v Nemčiji veljalo, da 78.a člen ustave opredeljuje funkcijo nemških OS zgolj kot obrambo Nemčije oz. njenih meja. Ko pa je zvezno ustavno sodišče odločilo, da termin »obramba« ne pomeni zgolj obrambe meja Nemčije, temveč tudi ukrepanje v krizah in preprečevanje konfliktov, oz. pomeni kar zagotavljanje varnosti Nemčije z angažiranjem povsod po svetu. Ta odločitev je omogočila angažiranje nemških OS v mirovnih operacijah ne samo pod neposrednim vodstvom OZN, temveč tudi zveze Nato in EU (z mandatom VS OZN).

5.4.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Nemški strateški in razvojnosmerjevalni dokumenti s področja varnostne in obrambne politike nedvoumno opredeljujejo odgovornost Nemčije za razvoj Evrope in tudi širše ter pomen njenega članstva v zvezi Nato in EU, saj je v White Paper (2006, 7) čezatlantsko partnerstvo opredeljeno kot temelj nemške in evropske skupne varnosti. Nemčija je skozi aktivno udeležbo prepoznana kot pomemben igralec v mednarodnem kriznem upravljanju in v evropskih in svetovnih varnostno političnih zadevah. Nemčija se zavzema za strateško partnerstvo med Natom in EU, ki predstavlja enega od stebrov evropske in čezatlantske varnostne arhitekture. Prav tako Nemčija podpira OVSE kot pomemben instrument njihove

zunanje in varnostne politike ter se trudi k njeni krepitvi, OZN pa razumejo kot edino mednarodno organizacijo, ki zagotavlja temeljni okvir mednarodnega prava za vodenje mednarodnih odnosov.

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

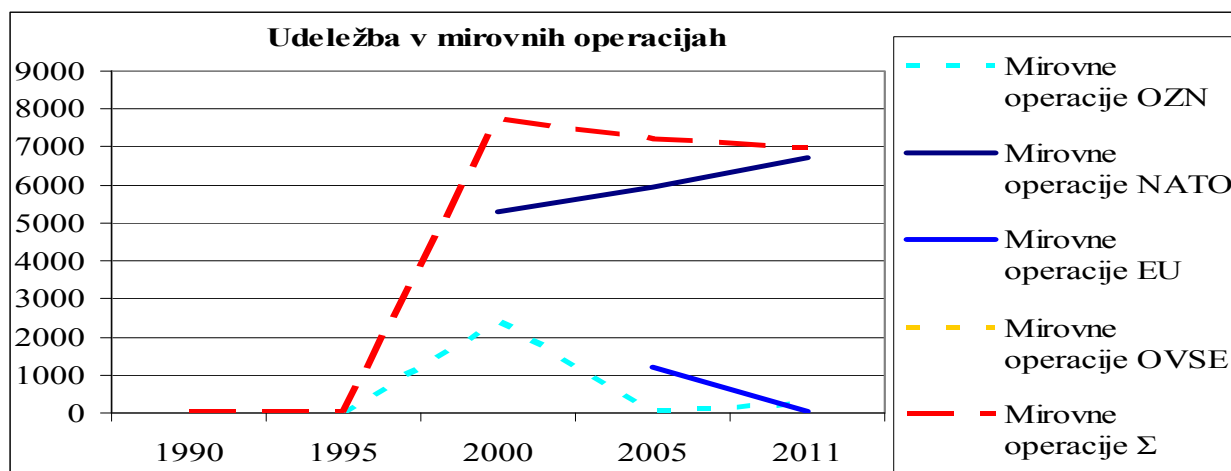
V času hladne vojne nobena od Nemčij s svojimi OS sploh ni sodelovala v mirovnih operacijah. Šele po koncu hladne vojne se OS ZRN začno počasi, sprva v skromnem obsegu (tabela, št. 5.22) ter nato odločneje, vključevati v sodobne kompleksne mirovne operacije. S sodelovanjem v operaciji »Allied Force« in v mirovni operaciji KFOR na Kosovu pa je Nemčija prvič pokazala svojo pripravljenost za sodelovanje v celotnem spektru operacij, tudi tistih, ki vključujejo uporabo vojaške sile za vzpostavitev miru. Angažiranje nemških OS v mirovnih operacijah je v nadaljevanju spodbudilo sodelovanje slednjih pri izgradnji jedra evropskih mirovnih sil oz. sil za hitre intervencije v okviru »Eurocorpsa«. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 109)

Tabela, št. 5.22: Udeležba pripadnikov nemških OS v mirovnih operacijah

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN		10	2.393	40	233
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO			5300	5945	6709
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				1200	29
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					13
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	0	10	7693	7185	6984
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,00%	0,00%	1,12%	1,12%	2,39%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št. 5.22: Trendi udeležbe pripadnikov nemških OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Podobno, kot pri drugih srednjeevropskih državah, je po hladni vojni, po vprašanju udeležbe v mirovnih operacijah (tabela, št. 5.22), tudi pri Nemčiji zaznati trend spremembe težišča udeležbe ali osredotočanja iz operacij, ki so bile neposredno vodene s strani OZN k mirovnim operacijam, ki jih vodi zveza Nato (graf, št. 5.22).

Udeležba pripadnikov nemških OS v mirovnih operacijah je dejansko odsev sodobne nemške zunanje, varnostne in obrambne politike.

5.4.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

Spremenjeno mednarodno in varnostno okolje ter krepitev nemške odgovornosti za bodočnost Evrope so nedvomno v tesni povezanosti s funkcijami, nalogami, vlogo, obsegom in strukturo ter opremljenostjo nemških OS. Tako danes nemške OS kot instrument celovite in proaktivne varnostne in obrambne politike ZRN: a) zagotavljajo zmogljivosti za ukrepanje na področju zunanje politike, b) prispevajo k evropski in globalni stabilnosti, c) vzdržujejo nacionalno varnost in obrambo, č) nudijo pomoč pri obrambi svojih zaveznikov in d) pospešujejo večnacionalno sodelovanje in povezovanje. (Mission and Task of the Bundeswehr)

Nove funkcije, med katerimi je morda najbolj pomembna funkcija zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti, ki se najpogosteje izvaja skozi mednarodno preprečevanje konfliktov in krizni menedžment oz. sodelovanje v mirovnih operacijah, zahtevajo drugačno organizacijsko strukturo OS in njihovo vse večjo "profesionalizacijo". To pa je pripeljalo do ukinjanja vojaške obveznosti ter prehod na prostovoljno (poklicno) popolnjevanje nemških OS.

Sodobne funkcije nemških OS so: a) ohraniti Nemčijo in njene državljane pred političnim izsiljevanjem in zunanjimi grožnjami, b) pospeševati vojaško stabilnost in evropske integracije, c) vojaško braniti Nemčijo in njene zaveznice, č) prispevati k svetovnemu miru in mednarodni varnosti v skladu z UL OZN, d) zagotavljati pomoč ob naravnih nesrečah, e) sodelovati v mednarodnem kriznem menedžmentu in preprečevanju konfliktov in f) podpirati humanitarne aktivnosti. (Fleckenstein v Moskos 2000, 85-86)

- *Razmerje in trendi med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

Funkcije nemških OS, ki izhajajo iz ustavnih zahtev, lastnega poslanstva ter ciljev varnostne in obrambne politike so, a) mednarodno preprečevanje konfliktov in krizno upravljanje, b) podpora zaveznikom, c) varovanje Nemčije in njenih prebivalcev, č) reševanje in evakuacija, d) partnerstvo in sodelovanje ter e) dopolnilna pomoč v primeru katastrof in nesreč. (Mission and Task of the Bundeswehr)

Iz zgoraj navedenega je več kot očitno, da se je trend glede funkcij in iz njih izvedenih nalog po hladni vojni prevesil v korist nevojaških oz. nevojnih nalog. Da je temu tako, dokazuje tudi obseg in struktura OS oz. njenih oborožitvenih sistemov ali zmogljivosti (tabela, št. 5.25 in graf, št. 5.26 in 5.27), ki kažejo na to, da je Nemčija v proučevanem obdobju bistveno zmanjšala potencial bojne moči ter povečala t.i. informacijsko moč svojih OS (tabela, št. 5. 27).

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; Do leta 1994 je bila poleg vojaškoobrambne funkcije edina funkcija pomoč pri naravnih in drugih nesrečah v domovini in tudi tujini. Funkcija ostaja pomembna tudi danes.

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Nemške OS niso namenjene za notranje policijske naloge – v smislu zaščite javnega reda in miru (JRM), temveč zgolj za nujno pomoč policiji pri zavarovanju ključne infrastrukture. Na tem področju so Nemci bolj zadržani, zato je naloga navedena zgolj kot možna in to pod pogojem, če bo zahtevana angažiranost OS. (White Paper 2006, 55)

- *Boj proti terorizmu*; Politično in ustavno je razlog obstoja nemških OS še vedno obramba Nemčije pred zunanjimi grožnjami, vendar se je po 11. septembru 2001 (White Paper 2006, 18) in s povečanjem grožnje terorističnih napadov na ozemlju Nemčije začela izpostavljati tudi njihova funkcija pri zaščiti (protiteroristični) prebivalstva in (kritične – opomba I.C.) infrastrukture. (Mission and Task of the Bundeswehr)

Zunanja in notranja varnost postajata vse bolj prepleteni. Na osnovi zgoraj navedenega se kljub dejstvu, da so za zagotavljanje notranje varnosti primarno namenjene notranje zvezne in deželne varnostne avtoritete/sile, v skrajnih primerih načrtuje tudi uporaba nemških OS. Tako se z zavarovanjem zračnega prostora ter obalnih voda in kot pomoč pri zavarovanju kritične infrastrukture, predvidevajo zgolj kot nujna pomoč notranjim varnostnim silam, če bo to potrebno. Navedeno za nemške OS seveda predstavlja dodatne zahteve pri izvajanju t.i. internih funkcij, zaradi česar morajo tesno sodelovati z zveznimi in deželnimi agencijami za notranjo varnost. (White Paper 2006, 54-55)

Nemško ustavno sodišče je 2012 odločilo, da lahko pod zelo strogimi pogoji nemške OS uporabijo silo tudi v ZRN. Takšna uporaba vojaških sil v Nemčiji je sprejemljiva samo v “izrednih razmerah katastrofalnih razsežnosti in ne kot odgovor na grožnjo, ki jo predstavljajo protestne množice” (Nemška vojska lahko v skrajnem primeru uporabi silo na domačih tleh).

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*

Skozi proučevano oz. razvojno obdobje po hladni vojni so se OS Nemčije, ko so dosledno izvajale radikalno transformacijo, spremenile iz nacionalno-obrambnih v ekspedicijske sile. Navedeno je posledica nemške varnostne politike, ki temelji na celovitem konceptu varnosti – je orientirana v prihodnost in je multilateralna, saj varnost ne more biti zagotovljena zgolj s prizadevanji ene države niti zgolj z uporabo OS. Skladno z navedenim je potrebno zagotoviti vseobsegajoč pristop, ki se lahko razvije edino v omrežnih varnostnih strukturah in v okviru celovite nacionalne in globalne varnostne filozofije. Tako bo severnoatlantsko zavezništvo še naprej temelj nemške varnostne in obrambne politike.

Nemčija je skladno z enakomerno in pošteno delitvijo obveznosti in bremen, na osnovi Nato (obrambnega planiranja – NDPP) in EU obrambnega načrtovanja dolžna razvijati in zagotavljati določen delež stalno in visoko pripravljenih zmogljivosti (NRF in EUBG) (White Paper 2006, 6-7; 24-43)

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

Za nemške OS je multilateralna orientacija ključnega pomena, saj Nemci danes svoje OS razumejo kot instrument zunanje in varnostne ter obrambne politike. Nemške OS tako danes predstavljajo levji delež v vseh evropskih večnacionalnih silah, kot so: evropski korpus – European Corps (Strasbourg), nemško-nizozemski korpus – German-Netherlands Corps (Münster) in večnacionalni korpus severovzhod – Multinational Corps Northeast (Szczecin).

5.4.3.3 Organizacijska struktura

Zaradi spremenjenega varnostnega okolja in novih izzivov, s katerimi se tradicionalne OS ne srečujejo, so tudi Nemci vzpostavili zmogljivosti namenskih specialnih sil. V kontekstu splošnega zmanjševanja obsega nemških OS in organizacijskega prestrukturiranja so ukinili 25. zračnodesantno brigado, iz četrte za »globoko izvidovanje« in ostalih elementov brigade pa so ustanovili novi polk specialnih sil, oziroma sedaj premorejo že kar 15 taktičnih enot, t.i SOTU (tabela, št. 5.23). Zaradi obsežnejše uporabe specialnih sil v mirovnih operacijah ter njihovega nadnacionalnega povezovanja in večnacionalnega sodelovanja v zvezi Nato sta se njihov obseg in uporabnost pričakovano povečala tudi v nemških OS.

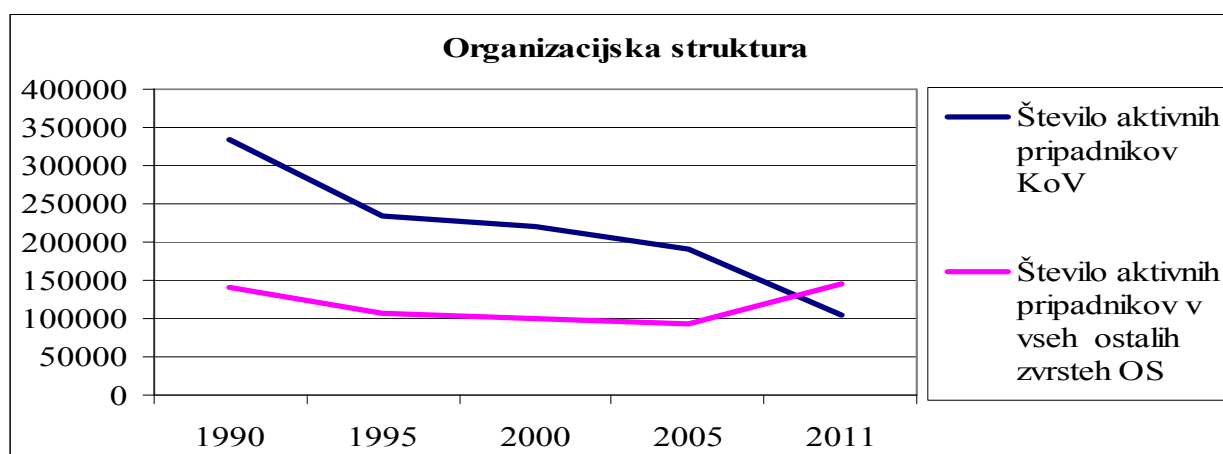
Podobno kakor pri ostalih OS srednjeevropskih državah se je obseg aktivne kadrovske sestave v letu 2011 tudi v nemških OS prevesil iz KoV v korist vseh ostalih zvrsti oz. skupnih zmogljivosti (graf, št. 5.23). Navedeno nazorno pojasnjuje, da se zaradi spremenjenih funkcij ter spreminjanja načina popolnjevanja OS poleg kadrovske spreminja tudi organizacijska struktura nemških OS, ki so tako postale vse bolj strukturirane za ekspedicijsko delovanje.

Tabela, št. 5.23: Nekateri kazalniki organizacijske strukture nemških OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	335000	234000	221100	191350	105291
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	141300	105900	99900	93150	146174
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	3	3	5	6	15
Paravojaške notranje varnoetne sile	25600	24500	20000	18200	14000

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št. 5.23: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture nemških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.4.3.4 Kadrovska struktura

Drastični padec obsega kadrovske strukture do leta 1995 (tabela, št. 5.24) je po eni strani povezan z odsotnostjo vojaške grožnje, po drugi strani pa z obveznostjo Nemčije o spoštovanju CFE sporazuma, ki jo je zadržala po svoji združitvi in izmiku OS SZ (RF). Naslednji drastični padec obsega kadrovske strukture nemških OS je povezan s spremembo načina popolnjevanja, ko so Nemci leta 2011 zaradi spremenjenega varnostnega okolja, novih funkcij in vse slabšega odziva mlajše moške populacije, ukinili obvezno služenje vojaškega roka (graf, št. 5.24 in 5.25).

Verjetno na kadrovsko strukturo nemških OS nima vpliva, pa je na nemško družbo ob koncu hladne vojne nedvomno imelo vpliv skoraj milijon pripadnikov tujih OS na teritoriji tedanjih Nemčij, oziroma leta 1990 še dobrih 700.000.

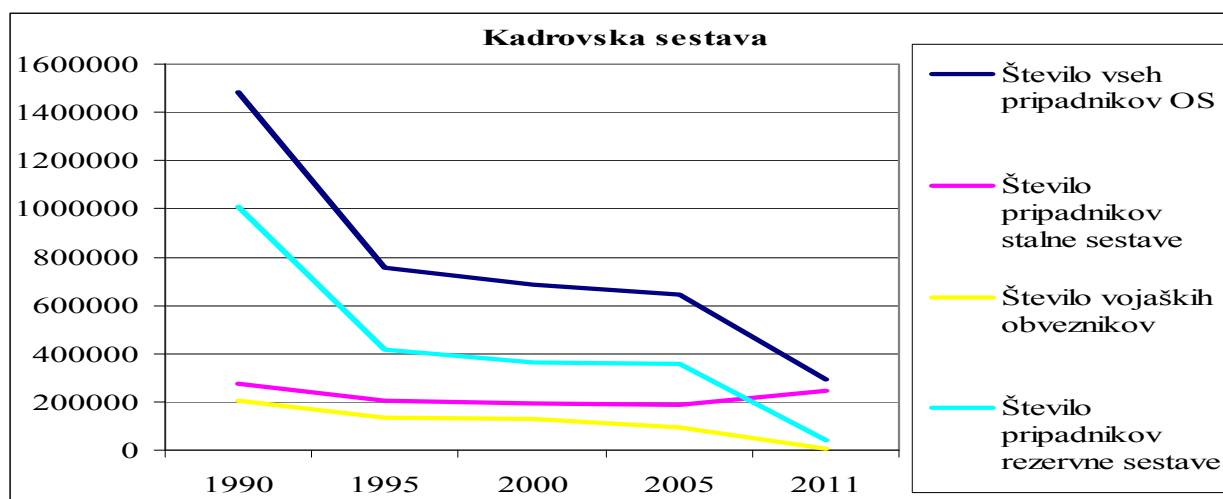
Čeprav je že leta 1990 Nemčija imela v Srednji Evropi najnižjo vojaško udeležbo v družbi (MPR), se je ta do leta 2011, skladno s splošnim trendom v Srednji Evropi, še izdatno zmanjšala in danes predstavlja zgolj še 0,35% s tendencijo nadaljnjega padanja (graf, št. 5.25).

Tabela, št.5.24: Kazalniki kadrovske sestave nemških OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	1485700	754600	685300	643150	291861
Število pripadnikov stalne sestave	273300	202600	193000	190000	246465
Število vojaških obveznikov	203000	137300	128000	94500	5000
Število pripadnikov rezervne sestave	1009400	414700	364300	358650	40396
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	1,93%	0,93%	0,85%	0,78%	0,35%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)	42,6%	40,4%	39,9%	33,2%	2,0%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	32,1%	45,0%	46,8%	44,2%	86,2%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					49,50%

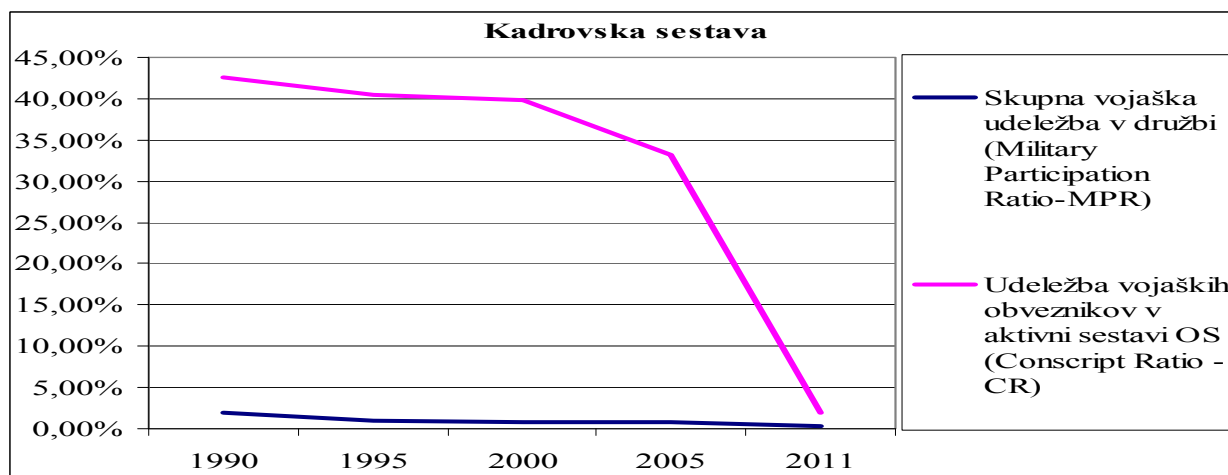
Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Defence Data Portal (EDA)

Graf, št.5.24: Trendi gibanja kadrovskih kazalnikov OS Nemčije

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št.5.25: Trendi gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov OS Nemčije

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.4.3.5 Oborožitveni sistemi

Nemške OS so, po eni strani zaradi obveznosti po CFE sporazumu ter po drugi strani zaradi neinteroperabilnosti oborožitvenih sistemov bivših vzhodnonemških OS, do leta 1995 izločile iz operativne uporabe vse oborožitvene sisteme in MTS, ki so jih sprejele po združitvi Nemčij, razen 45 bojnih helikopterjev Mi-24 (tabela, št. 5. 25). (Military Balance 1995/96, 36)

Prav tako so v navedenem obdobju ter vse do leta 2011 izločali iz operativne uporabe tradicionalne oborožitvene sisteme in zmogljivosti, po drugi strani pa so vzpostavljali in uvajali vse več zmogljivosti, ki so namenjene za nemške OS v novi in prioritizirani funkciji v mednarodnem okolju, za izvajanje operacij preprečevanja konfliktov in kriznega upravljanja – mirovnih operacij.

Tabela, št. 5.25: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi nemških OS

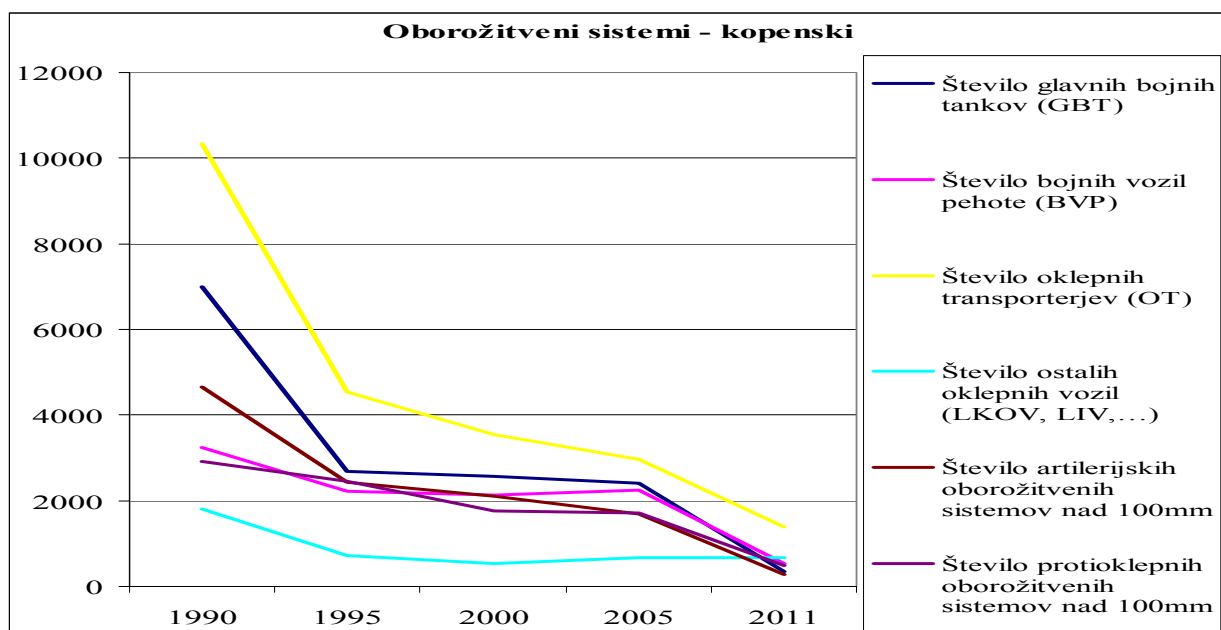
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	7000	2695	2566	2398	350
Število bojnih vozil pehote (BVP)	3254	2233	2120	2255	523
Število oklepnih transporterjev (OT)	10327	4552	3549	2976	1400
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	1815	725	523	670	664
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	15,0%	14,0%	14,2%	19,0%	46,6%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	4664	2438	2115	1682	288
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	1904	1368	853	864	191
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	2760	1070	1262	818	97
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	40,8%	56,1%	40,3%	51,4%	66,3%
Število protiolepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	2925	2462	1763	1705	483
Število bojnih letal	914	542	507	429	168
Število nebojnih letal	417	188	172	162	95
Število bojnih helikopterjev	344	267	244	221	128
Število nebojnih helikopterjev	385	448	388	433	407
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	12	18	24	106
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	4	12

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

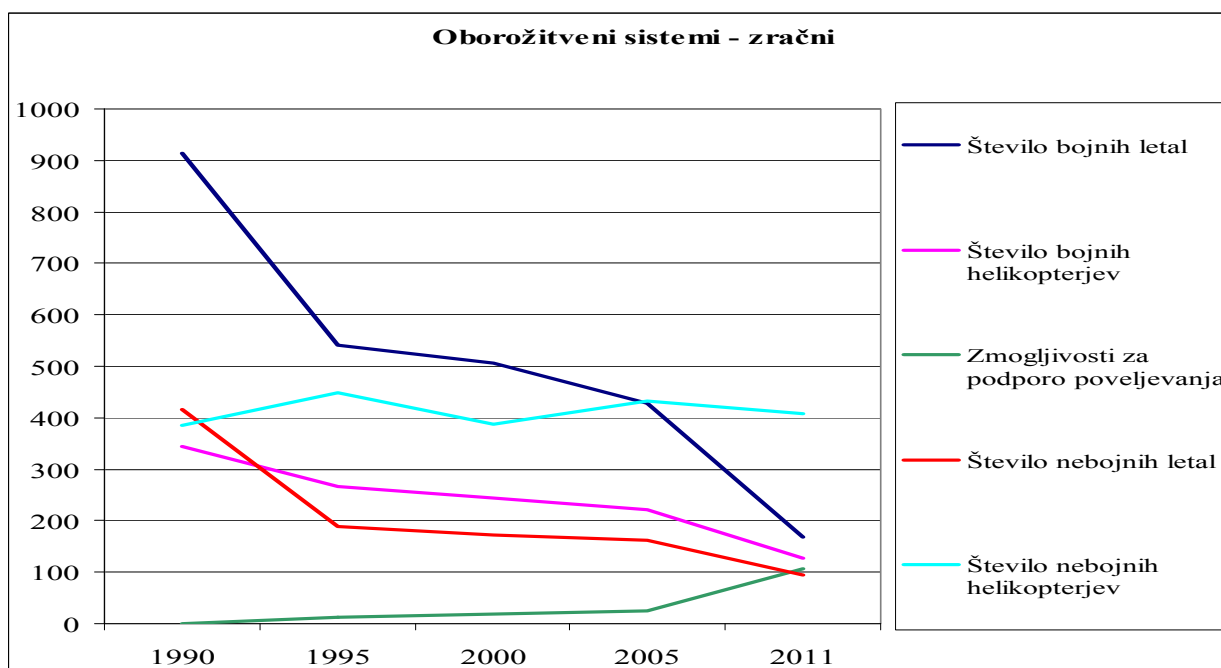
Po podatkih mednarodnega raziskovalnega inštituta iz Stocholma (SIPRI) je Nemčija postala leta 2010 z 2,5 mlrd \$, tretja največja izvoznica orožja na svetu (Rtvslo.si 2012, 22. 12).

Graf, št. 5.26: Trendi kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov nemških OS

Graf, št.5. 27: Trendi kazalnikov nekaterih zračnih oborožitvenih sistemov nemških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

5.4.3.6 Obrambni izdatki

BDP ZRN je leta 2011 znašal 3.600 mlrd \$ in tako predstavljal kar celih 63,1 % skupnega BDP držav Srednje Evrope. Nemški obrambni izdatki pa so v letu 2011 znašali 44,2 mlrd \$ in so v nominalnem smislu predstavljali celih 65,4 % vseh obrambnih izdatkov v Srednji Evropi.

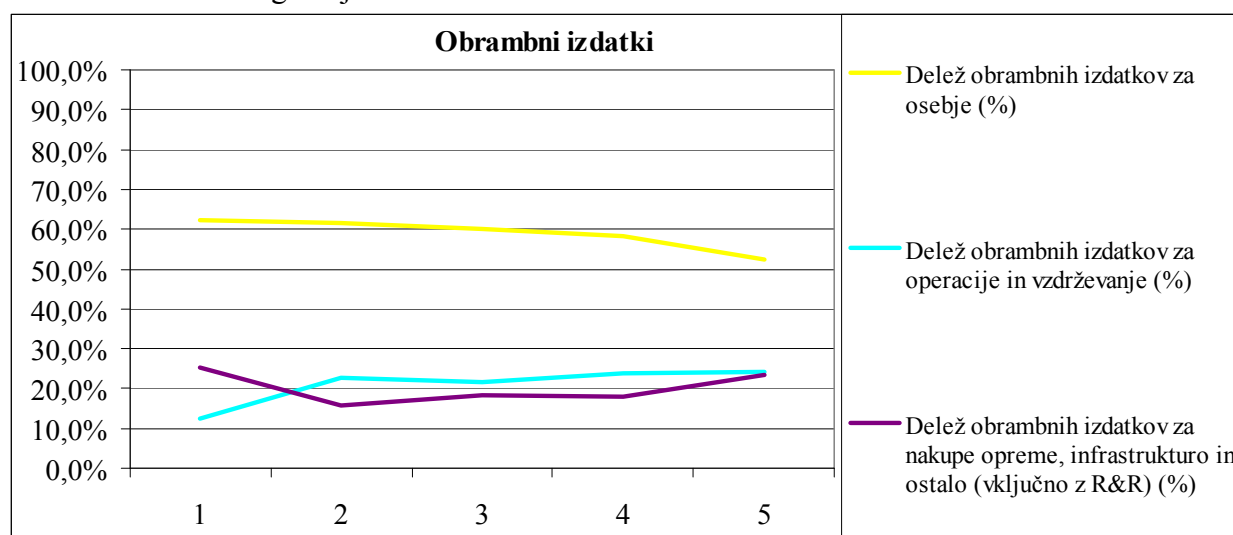
Navedeno seveda osvetljuje dejstvo o vse večjem nemškem vplivu tudi na varnostnem in obrambnem in ne zgolj na ekonomskem področju, v Srednji Evropi oz. v EU in Natu.

Tabela št. 5.26: Obseg in struktura nemških obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	1499,5	1900	1960	2674	3600
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	35,61	34,02	23,3	30,6	44,2
Delež v % BDP namenjen za obrambo	2,37%	1,79%	1,18%	1,14%	1,23%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	74,76	100,08	72,58	107,55	175,76
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	62,2%	61,7%	60,0%	58,3%	52,5%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	12,6%	22,7%	21,7%	23,8%	24,2%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	25,2%	15,6%	18,3%	17,9%	23,3%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Financial and Economic Data Relating to Nato Defence

Graf št. 5.28: Trendi gibanja nekaterih nemških obrambnih izdatkov

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Pri izvajanju vojaških reform je kljub zavirljivi javnofinančni situaciji, tako kot v ostalih državah Srednje Evrope tudi v Nemčiji, težavo predstavljal delež BDP (tabela, št. 5.26), namenjen za obrambo (obrambni proračun). Glede na zgoraj navedene ambicije ZRN ter nove funkcije njenih OS, obrambni proračun z vsega 1,23% BDP vztrajno tega, od konca hladne vojne do leta 2011, ni podpiral. Zaradi evidentne grožnje ali zgolj njene percepcije se je po letu 2001 ustanovil dodatni, t.i. protiteroristični sklad, kar je povečalo obrambni proračun za dodatno milijardo EUR. (Military Balance 2002/03, 249)

Porazdelitev deležev porabe obrambnega proračuna je v ZRN skozi celotno proučevano obdobje dokaj stabilen in ugoden (graf, št. 5.28).

Izračun Stettlerjevega koeficienta nam za nemško obrambno politiko in njene OS pokaže ob koncu proučevanega obdobja srednjeevropsko primerljivo protivrednost po vloženem denarju za nemško vojaško obrambo.

$$\text{Leta 1990: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{463,2 \$}{1,93 \times 4,16 \times 7756} \times 100 = 0,74$$

$$\text{Leta 1995: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{419,4 \$}{0,93 \times 2,11 \times 3237} \times 100 = 6,60$$

$$\text{Leta 2000: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{287,6 \$}{0,85 \times 1,92 \times 3073} \times 100 = 5,73$$

$$\text{Leta 2005: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{371,2 \$}{0,78 \times 1,80 \times 2827} \times 100 = 9,35$$

$$\text{Leta 2011: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{542,51 \$}{0,35 \times 0,81 \times 532} \times 100 = 359,7$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki – GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

5.4.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Primerljiva potencialna bojna moč nemških OS, ki smo jo izmeril (tabela, št. 5.27) preko ključnih oborožitvenih sistemov s pomočjo Jane's-ovega orodja »EPOCC 2.0«, predstavlja ob koncu proučevanega obdobja leta 2011 še zgolj 15.6 % bojne moči iz leta 1990.

Tabela, št. 5.27: Koeficienti bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov nemških OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	24478,6	10237,8	10002,3	9019,0	2107,0
Število bojnih vozil pehote (BVP)	22838,5	14890,2	13044,7	15670,3	3973,9
Število oklepnih transporterjev (OT)	15353,6	7850,3	5649,0	3005,3	2099,5
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	3380,1	1273,9	657,5	697,9	676,0
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	13968,6	7934,7	6001,8	4075,6	1876,1
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	2341,6	2006,0	1489,3	1352,8	336,9
Število bojnih letal	9288,3	5883,0	5021,5	3894,3	2608,6
Število bojnih helikopterjev	498,4	400,2	374,3	351,1	168,4
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	0,0	38,0	46,0	72,0	318,0
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0,0	0,0	0,0	82,0	200,0
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	92147,6	50514,1	42286,4	38220,3	14364,4

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

Takšno zmanjšanje bojnega potenciala OS (84,4%), ki je predvsem posledica zmanjšanja kvantitativnega obsega ofenzivnih oborožitvenih sistemov in vojaške udeležbe v družbi, nedvomno priča o spremembi oz. reprioritizaciji njihovih funkcij.

5.4.3.8 Sklep

Rezultati modela proučevanja spreminjanja funkcij so za nemške OS pokazali nekaj specifičnih momentov ter kažejo na to, da so Nemci po hladni vojni izvedli v Srednji Evropi verjetno najbolj odločno transformacijo svojih OS. Za takšno spremembo funkcij so morali spremeniti celo, po tem vprašanju zelo restriktivno nemško ustavo. Nemci so izvedli bistveno zmanjšanje kadrovskega in materialnega obsega OS, saj so ob združitvi Nemčij in njenih OS zelo presegli omejitve iz sporazuma OVSE o konvencionalnih silah v Evropi – CFE. Kljub temu je bil nemški delež vojaške udeležbe v družbi (MPR) leta 1990 z 1,93% najnižji v Srednji Evropi. Pričakovano je leta 2011 s samo 0,35% (tabela, št. 5.24) srednjeevropsko podpovprečen oz. je kljub vse večjemu vplivu ZRN v Natu, med srednjeevropskimi državami članicami zveze Nato, še vedno podpovprečen. Novim funkcijam primerno so Nemci svojim OS bistveno zmanjšali bojni potencial, in to kar za 84,4%. Med vsemi vojaškimi zmogljivostmi je tako edini pozitiven trend, naraščanje zmogljivosti informacijske moči, ki jo predstavljajo napredni sistemi za podporo poveljevanja– oz. t.i. multiplikatorjem moči.

Sicer pa je bil funkcionalni imperativ nemških OS ob koncu hladne vojne, podobno kot pri drugih srednjeevropskih državah, izražen v pripravljenosti za vojaško obrambo nacionalne države oz. obrambne zveze (Nata).

Analiza funkcij nemških OS je tako skozi kazalnike spremenljivk pokazala, da so slednje danes v Srednji Evropi med vodilnimi v trendu transformacije OS, t.j. spreminjanju funkcij iz tipičnih nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS. Implementacija ekspedicijskega delovanja se izvaja v mirovnih operacijah, kjer je Nemčija sodelovala z najboljšejšim kontingentom prav v Afganistanu, torej izven nacionalne države oz. celo izven zavezništva. Ugotavljam, da ima tudi v nemškem primeru, potreba po sodelovanju v mednarodni varnosti oz. udeležbi v mirovnih operacijah veliko in tesno povezavo s funkcijo njihovih OS.

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah analiziral spremenljivke nemških OS, se je namreč pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.887$; $\rho = 0,045$). Z izjemnim

povečanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah se je namreč konstantno povečeval tudi delež pripadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih OS. Torej se je za mirovne operacije prvenstveno začelo uporabljati pripadnike stalne sestave, kar je bila logična reakcija na prav nemške ugotovitve iz obdobja prvih mirovnih operacij v BiH v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

Tabela, št. 5.28: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Nemčije

Nemčija		N_AWSP N_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	N_statt N_Stettlerjev koeficient	N_MPR N_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	N_ASOS N_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	N_KVOV N_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	N_obrBDP N_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	N_izdoseb N_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	N_izdoper N_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	N_izdopinfra N_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	N_OSvMIR N_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
N_AWSP N_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.667	.994**	-.832	-.681	.888*	.829	-.930*	.303	-.849
	Sig. (2-tailed)		.218	.001	.080	.206	.044	.083	.022	.621	.069
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_statt N_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.667	1	-.608	.964**	.991**	-.343	-.926*	.390	.436	.832
	Sig. (2-tailed)	.218		.277	.008	.001	.572	.024	.516	.463	.081
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_MPR N_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.994**	-.608	1	-.790	-.616	.884*	.768	-.960**	.398	-.787
	Sig. (2-tailed)	.001	.277		.112	.269	.047	.129	.010	.507	.114
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_ASOS N_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.832	.964**	-.790	1	.951*	-.543	-.946*	.606	.199	.887*
	Sig. (2-tailed)	.080	.008	.112		.013	.344	.015	.279	.749	.045
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_KVOV N_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-.681	.991**	-.616	.951*	1	-.382	-.955*	.409	.442	.859
	Sig. (2-tailed)	.206	.001	.269	.013		.526	.012	.494	.456	.062
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_obrBDP N_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.888*	-.343	.884*	-.543	-.382	1	.631	-.871	.425	-.757
	Sig. (2-tailed)	.044	.572	.047	.344	.526		.254	.054	.475	.138
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_izdoseb N_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	.829	-.926*	.768	-.946*	-.955*	.631	1	-.591	-.269	-.961**
	Sig. (2-tailed)	.083	.024	.129	.015	.012	.254		.294	.662	.009
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_izdoper N_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-.930*	.390	-.960**	.606	.409	-.871	-.591	1	-.618	.608
	Sig. (2-tailed)	.022	.516	.010	.279	.494	.054	.294		.266	.277
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_izdopinfra N_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	.303	.436	.398	.199	.442	.425	-.269	-.618	1	.210
	Sig. (2-tailed)	.621	.463	.507	.749	.456	.475	.662	.266		.734
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_OSvMIR N_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-.849	.832	-.787	.887*	.859	-.757	-.961**	.608	.210	1
	Sig. (2-tailed)	.069	.081	.114	.045	.062	.138	.009	.277	.734	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež obrambnih izdatkov za osebje sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.961$; $\rho = 0,009$). S povečano udeležbo v mirovnih operacijah se, predvsem zaradi zmanjševanja obsega OS ter dokaj stabilnega financiranja, delež izdatkov za osebje v bistvu zmanjšuje, česar pri nekaterih drugih OS srednjeevropskih držav ni.

c) Delež skupne vojaške udeležbe v družbi (MPR) in delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je v tem

primeru ($R = -0.960$; $\rho = 0,010$). Torej se z zmanjševanjem deleža vojaške udeležbe v družbi povečuje delež za vojaške operacije in vzdrževanje. To spet kaže na reorientacijo iz nacionalno obrambnih OS, za katere je bil potreben visok MPR, v ekspedicijske OS, ki so majhne in dobro opremljene ter usposobljene.

č) Da gre v primeru OS Nemčije za izdatno zmanjšanje obsega, govori tudi statistična povezava med spremenljivkama. Delež skupne vojaške udeležbe v družbi (MPR) in koeficient potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.994$; $\rho = 0,001$). Torej se z zmanjševanjem deleža vojaške udeležbe v družbi zmanjšuje tudi potencial bojne moči nemških OS. Navedeno pomeni, da bojna moč sodobnih nemških OS za ekspedicijsko delovanje (mirovne operacije) v bistvo ni potrebna.

Na osnovi cluster analize, s katero sem razvrstil OS srednjeevropskih držav v skupine po stopnji realizacije procesa transformacije le-teh v postmoderne, se je Nemčija uvrstila v skupino tistih držav, ki so se navedenemu postmodernemu modelu OS, najbolj približale.

Številne druge spremenljivke iz cluster in korelacijske analize (tabela, št. 5. 28) prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize (priloga A in B).

5.5 Funkcije OS Poljske in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Poljska, ki je za Nemčijo po velikosti in številu prebivalcev druga največja država Srednje Evrope, je tudi obmorska država in spada v t.i. višegrajsko skupino srednjeevropskih držav. Iz zgodovinske retrospektive je bila Poljska v zadnjih sto letih območje večjih vojaških konfrontacij, zaradi česar so se njene meje in pozicija, v odvisnosti od vpliva velikih sil, stalno spreminjale¹⁸⁷. V strategiji nacionalne varnosti (2007, 3) pa je v uvodu navedeno, da je »Poljska v prvem desetletju novega stoletja varna država«, kar je nedvomno posledica globokih geopolitičnih transformacij, ki so zajele Evropo ob koncu 20. stoletja in so imele odločilen vpliv na varnostno, zunanjo in obrambno politiko Poljske. Navedene spremembe so vplivale tudi na transformacijo poljskih OS, in to po vprašanju njihovih funkcij ter v sferi obsega in strukture, vrste zmogljivosti ter spremembi popolnjevanja in usposabljanja kadrov (poklicni vojaki nasproti nabornikom) (Latawski v Forster in dr. 2002, 19,20) .

---

¹⁸⁷ Za Poljsko, ki je v prejšnjem stoletju pogosto spreminjala svoje zunanje meje, velja tudi krilatica "država na kolesih", saj se je njeno ozemlje pomikalo iz zahoda proti vzhodu in obratno – odvisno od vpliva velikih sosed - Nemčije in Rusije (SZ).

V okviru bivšega VS je bila glavna naloga poljskih OS vojaška obramba pred sovražniki iz zveze Nato. Poljske OS so bile kljub dejstvu, da v njihovi neposredni soseščini ni bilo Nato sil, pretežno nameščene bližje zahodnim poljskim mejam. Njihova primarna naloga je bila zagotavljanje prostorske podpore sovjetski severni skupini sil pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) VS in posredno tudi Poljske. Sovjetska severna skupina, ki je imela svoje poveljstvo v Legnici, je sicer štela zgolj 40.000 pripadnikov sovjetske Rdeče armade, ki pa je imela v svojem bojnem arzenalu tudi balistične rakete z jedrskimi bojnimi konicami. Rdeča armada oz. OS SZ se je iz Poljske umaknila leta 1991 (Military Balance 1989/90, 37-42).

Poleg prioritete nacionalne in zavezniško (VS) obrambne funkcije poljskih OS v času hladne vojne so bile le-te precej aktivne pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Poljska je bila v času hladne vojne zelo aktivna v mirovnih operacijah, saj je od leta 1953 do 1988 sodelovala v 7 mednarodnih pobudah (4 komisijah in 3 mirovnih operacijah), v katerih je sodelovalo 17.000 pripadnikov poljskih OS. (Ministry of National Defence Republic of Poland)

Če je bila v času hladne vojne na Poljskem stacionirana relativno skromna sovjetska severna skupina sil, pa so bile toliko močnejše OS same Poljske, saj so ob koncu hladne vojne, leta 1989/1990, šteje približno 412.000 aktivnih pripadnikov (od tega 231.000 vojakov na služenju dve ali triletnega vojaškega roka) ter 505.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve (Military Balance 1990, 49).¹⁸⁸ Po koncu hladne vojne so poljski obrambni načrtovalci predvideli obsežno krčenje OS Poljske. Tako so Poljaki že do leta 1991 izvedli znatno zmanjšanje svojih OS, in sicer so za 107.000 pripadnikov (1/4) zmanjšali aktivno sestavo – na »zgolj« 305.000¹⁸⁹ ter neznatno povečali obvezno rezervo – na 507.000 pripadnikov (Military Balance 1991, 89).

Poljska je takoj po koncu hladne vojne začela s približevanjem, kar je pozneje pripeljalo do vključevanja v evro-atlantske povezave. Poljska je takoj že decembra 1991, ko se je junija 1991 VS, ideološki in vojaški nasprotnik zveze Nato razpustil, pristopila k NACC in marca 1994 še k programu PzM. Leta 1997 pa je postala tudi članica, tedaj novoustanovljenega EAPC. Na madridskem zasedanju zveze Nato, 8. junija 1997, pa je že prejela vabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo, kar je čez dve leti, oz. 16. marca 1999 tudi postala - članica Nata.

---

¹⁸⁸ Navedeno velja zgolj za OS Poljske, ne pa tudi OS ostalih članic VS (SZ), ki so bile nameščene v Poljski.

¹⁸⁹ Od tega 191.100 vojakov na služenju 18 mesečnega vojaškega roka.

5.5.1 Obdobje od 1990 do 2000

V tem obdobju je poljska vlada trikrat izdala uradno usmerjevalno stališče, »doktrino«¹⁹⁰ - uradno razvojno usmeritev o poljski varnostni in obrambni politiki. Prvič v začetku leta 1990. Drugič zaradi konca hladne vojne že leta 1992 posodobljeno doktrino. Naposled pa še po članstvu Poljske v zvezi Nato, leta 2000. Seveda so si bile navedene usmeritve (strateški razvojno-usmerjevalni dokumenti) medsebojno povsem nasprotujoče, saj je bila leta 1990 Poljska še članica VS s povsem tradicionalnimi funkcijami svojih OS, medtem ko je bila leta 2000 že članica zveze Nato z že bistveno spremenjenimi oz. razširjenimi funkcijami OS.

Zastarelo oz. z mednarodnim varnostnim okoljem povsem neprilagojeno usmerjevalno stališče – doktrino iz leta 1990, v kateri je bilo še navedeno, da je Poljska članica VS, je kmalu, novembra 1992, zamenjala posodobljena varnostna politika in obrambna strategija Republike Poljske. Ta pa je že opredelila poljsko prizadevanje za članstvo v Nato, EU in WEU. S približevanjem Poljske zvezi Nato in EU sta bila po številnih in manj uspešnih reorganizacijah poljskih OS navedena dva strateška in razvojno usmerjevalna dokumenta zamenjana z dvema komplementarnima dokumentoma in sicer; januarja 2000 z *varnostno strategijo* Republike Poljske in maja še z *nacionalno obrambno strategijo*. (Latawski v Forster in dr. 2002, 20)

Spremenjeno mednarodno varnostno okolje in bližina krize v bivši Jugoslaviji ter nestabilna varnostna situacija v Vzhodni Evropi so vplivali na to, da je bil poljski glavni strateški obrambni cilj v navedenih dokumentih iz leta 1992 še vedno opredeljen kot »ohraniti nacionalno suverenost, neodvisnost in teritorialno nedotakljivost«. Skladno z navedenim ciljem so bile poljske OS temu tudi namenjene, ustrezno strukturirane in opremljene ter pripravljene. Predviden pa je bil še sekundarni cilj, po katerem so poljske OS sodelovale z ostalimi zaveznicami bodisi v tujini ali na poljskih tleh v podporo mednarodne varnosti. (Latawski v Forster in dr. 2002, 20,21)

Za zgodnje obdobje po hladni vojni je bilo bolj značilno zmanjševanje dotedanjih OS kot pa graditev novih, drugačnih oz. transformiranih OS. Kljub temu da je že od zgodnjih 90-tih vprašanje profesionalizacije tesno povezano z vsemi vidiki transformacije poljskih OS, pa so skoraj skozi celotno obdobje, vse do članstva v zvezi Nato, poljske OS bile še vedno teritorialno-obrambnega tipa, saj je bilo njihovo glavno poslanstvo obramba nacionalnega ozemlja z zelo omejeno pripravljenostjo za projekcijo sil oz. delovanjem izven nacionalne države. Poznejši razvoj oz. transformacija poljskih OS je predstavljal pomik k uravnoteženju

---

¹⁹⁰ V tem času Poljaki za razumevanje razvijanja obrambne politike še uporabljajo termin obrambna doktrina (Latawski v Forster in dr. 2002, 20).

funkcij vojaške obrambe nacionalne države in projekcijo sil z močno zavezo k neodvisni projekciji sil oz. udeležbi v mirovnih operacijah. (Latawski v Forster in dr. 2002, 21)

Zaradi potrebe po razširitvi in reprioritizaciji funkcij so torej morale biti poljske OS stalno pripravljene za formiranje operativnih skupin v primeru izvajanja številnih medsebojno različnih nalog, bodisi kot del misije ali kot del, s strani mednarodnega zavezništva vodene ekspedicijske operacije.

Obdobje med leti 1997 in 1999 je, kakor je navajal Simon (2000, 2), predvsem zaradi intenzivnega približevanja zvezi Nato, tudi za Poljsko pomenilo obdobje sprejemanja in prilagajanja potrebne zakonodaje, nadaljnega sodelovanja v mirovnih operacijah, načrtovanje in izvajanje ustreznih reform v OS ter doseganje Nato povezljivosti oz. interoperabilnosti opreme in človeških virov. Leta 1997 je bil zaradi tega pod imenom »plan 2012«, sprejet program modernizacije poljskih OS od 1998 do 2012. Čeprav program modernizacije po mnenju (Latawskega v Forster in dr. 2002, 24-25) zaradi poljskih parlamentarnih volitev v letu 1997 ni potekal kot je bilo zamišljeno, je vendarle bistveno vplival na reorganizacijo poljskih OS ob vstopanju Poljske v zvezo Nato. Ko je leta 1999 Poljska postala članica zveze Nato, je na osnovi Natovega (6 - letnega) obrambnega načrtovalnega procesa (NDPP)¹⁹¹ jeseni 2000 »plan 2012« zamenjala z bolj realističnim »programom prestrukturiranja in tehnične modernizacije OS 2001 – 2006«.

Poljska je tako bila v prvih dveh letih članstva bolj aktivna na področju reorganiziranja kot pa na področju tehnične modernizacije svojih OS. Število pripadnikov so ob sprejemu v zvezo zmanjšali na 285.000, kar je predstavljalo 69 odstotkov obsega iz leta 1990. Prav tako so skrajšali čas služenja vojaškega roka na zgolj 12 mesecev (Simon 2000, 3).

Proces prilagajanja zakonodaje in strateških varnostnih in obrambnih dokumentov se z vstopom Poljske v zvezo Nato ni zaključil, saj je Poljska leta 2000 sprejela novo *nacionalno varnostno strategijo*. Strategijo, ki je predvidljivo ohranjala kot strateški cilj varnostne politike zagotavljanje neodvisnosti, suverenosti in teritorialne integritete Republike Poljske in tudi nedotakljivost njenih meja. Kljub navedenemu pa je strategija, ki je temeljila na celostnem pristopu, upoštevala sodobno varnostno in družbeno okolje ter kot takšna predstavlja pomemben odmik od zgolj teritorialno obrambnega pristopa. Tako je Poljska v strategiji iz leta 2000, umeščena v varnostni okvir zveze Nato. Zanj je prioriteto zagotavlja potrebne zmogljivosti za izvajanje njenih (Natovih) funkcij, t.j. učinkovito kolektivno obrambo in zagotavljanje kredibilne solidarnosti v zavezništvu. (Latawski v Forster in dr. 2002, 21)

---

¹⁹¹ Nato Defence Planning Proces (NDPP) je šestletni cikel in spada v t.i. srednjeročno obrambno planiranje.

Bistvena sprememba je torej dejstvo, da je sedaj poljska nacionalna varnost razumljena kot del Nato varnostne skupnosti. V tem smislu so bile v *varnostni strategiji* iz leta 2000 tudi opredeljene funkcije tedanjih poljskih OS. Še vedno je bila osnovna zahteva obramba nacionalnega ozemlja, vendar je bistveno povečana zahteva za projekcijo sil oz. sposobnost in voljnost za sodelovanje v ekspedicijskih (mirovnih) operacijah. Opredeljene funkcije OS so bile naslednje:

1. Sposobnost za operativno delovanje v nacionalnem obrambnem sistemu in v sistemu zveze Nato. Iz navedenega so izhajale tri strateške naloge: a) obrambne naloge v primeru vojne (neposredna obramba poljskega ozemlja ali sodelovanje pri obrambi zavezniške države po 5. členu severnoatlantske pogodbe), b) krizno upravljanje, c) preprečevanje konfliktov in stabilizacijsko delovanje v miru.

2. Poljske OS morajo zagotavljati zadostne resurse: a) da so z njimi zmožne odvrniti potencialnega agresorja, b) da vodijo večje operacije proti agresiji večjega obsega, c) da so zmožne sočasno sodelovati v dveh operacijah kriznega odzivanja izven člena 5 ali v več manjših operacijah, vključno v mirovnih operacijah v okviru mednarodnih sil. Za implementacijo navedenih nalog so Poljaki zadržali delitev KoV na operativne (premestljive) in teritorialno obrambne (nepremestljive) sile.

3. Operativne sile so predvsem namenjene in pripravljene za delovanje v okviru zavezništva v večnacionalnih strukturah (formacijah) oz. za izvajanje skupnih obrambnih operacij zavezništva ter operacij kriznega odzivanja (OKO). Obseg, pripravljenost in zmožnost pregrupiranja ter vodenja dolgotrajnih operacij izven območja Poljske z visoko stopnjo preživetja, sodobna oprema in strateška mobilnost so lastnosti teh operativnih sil.

4. Teritorialno-obrambne sile so oblikovane za kopensko podporo in zavarovanje premikov operativnih sil ter tesno sodelujejo z nevojaškimi državnimi strukturami. Sestava in struktura teh sil in njihov sistem PINK so oblikovani tako, da so povezljive z upravno organiziranostjo in teritorialno delitvijo države ter prilagojene lokalnim potrebam in pogojem.

5. Funkcije vojaškega letalstva in vojne mornarice se niso bistveno spremenile. Zračne sile varujejo poljski zračni prostor, mornarica pa obalni pas in morske meje.

Za predmet proučevanja je pomembno omeniti, da so v *nacionalno obrambni strategiji* iz leta 2000 specialne sile (SOF) prvič posebej omenjene kot zvrst OS, namenjene pa so za izpolnjevanje strateških in operativnih nalog v času miru, krize in vojne. (Latawski v Forster in dr. 2002, 21-23)

5.5.2 Obdobje od 2001 do 2011

Kot sem navedel v prejšnjem podglavju, so Poljaki jeseni leta 2000 sprejeli »program prestrukturiranja in tehnične modernizacije OS 2001 – 2006«, vendar je že marca 2001, vlada predlagala posodobljen »Program rekonstrukcije in tehnične modernizacije poljskih OS 2001 – 2006«. Odobrenega s strani sveta ministrov ga je objavila v javnem razvojno-usmerjevalnem dokumentu »Beli knjigi« ministrstva nacionalne obrambe¹⁹² (pol. Biała Księga; ang. White Paper) (White Paper 2001, 4-5). Po mnenju (Latawskega v Forster in dr. 2002, 25) je bil cilj programa modernizacije poleg povečanja ekspedicijskega značaja OS preusmerjanje resursov, ki so se trošili za vzdrževanja zastarele in nepotrebne opreme ter infrastrukturo, v investicije - v novo, za ekspedicijsko delovanje potrebno opremo. Zaradi tega so iz operativne uporabe množično izločali zastarele in aktualnim grožnjam neustrezne oborožitvene sisteme, zmanjševali kadrovske obsege OS in zapirali številne infrastrukturne objekte. Poljski White Paper (2001, 10) navaja, da na Poljskem ni in ne bo jedrskega orožja, niti ga ni dovoljeno transportirati skozi Poljsko. Dokument se je primarno osredotočal na obdobje od leta 2001 do 2006, v katerem so zastavili naslednje prednostne naloge: a) modernizacijo letalskih sil in sistema zračne obrambe, b) posodobitev komunikacijsko-informacijskih sistemov, sistemov navigacije in oborožitve, c) doseganje interoperabilnosti za 1/3 enot OS, prioriteto pa tiste enote, ki so namenjene silam za hitro posredovanje. V letu 2001, ko je bila sprejeta Bela knjiga, so število pripadnikov sprva zmanjšali na 200.000 in nato skladno z navedenim dokumentom že v letu 2003 na 150.000, od katerih naj bi bila polovica vojakov, poklicnih. (White Paper 2001, 45-50)

Povsem drugačen scenarij pa je bil v White Paper (2001) oz. v programu rekonstrukcije in tehnične modernizacije poljskih OS predviden za del OS, ki je bil prioriteto namenjen nacionalni obrambi, t.i. teritorialni obrambi (pol. Obrona Terytorialna – OT). Latawski tako navaja, da je njihov razvoj upočasnen, predvsem iz razloga nastalega ostrega nesoglasja o njihovem obsegu, vlogi in pomenu v smislu prednostnih obrambnih nalog. Ministrstvo za obrambo je bilo namreč mnenja, da je OT predvsem moteč porabnik prepotrebni virov, ki so bolj pomembni za razvoj operativnih sil. OT naj bi tako bile opremljene zgolj z lahko oborožitvijo, ki bi v vojni na lokalni ravni branile svoje lokalno vojaško območje. OT v programu rekonstrukcije in tehnične modernizacije poljskih OS ni bila posvečena posebna pozornost, oz. niso prioritete. (Latawski v Forster in dr. 2002, 26)

---

¹⁹² Poljski minister za obrambo je v tem času postal »energični« Bronisław Komorowski, ki je v predhodnem sklicu parlamenta vodil parlamentarni odbor za obrambo (Latawski v Forster in dr. 2002, 25).

White Paper (2001), ki se sklicuje na obrambno strategijo iz leta 2000, je kot glavne funkcije poljskih OS opredeljeval: a) kolektivno obrambo, b) krizno upravljanje ter c) v miru naloge stabilizacije in preprečevanja konfliktov. (White Paper 2001,14)

Na mednarodni ravni je odmeven varnostni dogodek, ki je posledično bistveno vplival tudi na transformacijo poljskih OS, iz teritorialnih obrambnih v ekspedicijske oz. v sile, sposobne za projekcijo. To je bil nedvomno 11. september 2001, ko je izveden obsežen teroristični napad na ZDA ter pozneje (2004) Madrid in (2006) London. Navedeni teroristični napadi so bistveno vplivali na percepcijo groženj v celotnem območju zveze Nato in EU.

Prav zaradi navedenih dramatičnih dogodkov in dinamičnih sprememb na področju mednarodne varnosti ter predvidene nove širitve zveze Nato in EU, za članstvo v slednji se je pripravljala tudi Poljska, so Poljaki leta 2003 sprejeli novo *nacionalno varnostno strategijo*. Temeljni varnostno-politični cilji Poljske so v omenjeni strategiji opredeljeni kot: zavarovanje poljske suverenosti in neodvisnosti, nedotakljivosti meja in teritorialne integritete. Državna politika promovira človekove pravice in temeljne svoboščine, demokratično ureditev ter med ostalim tudi implementacijo obveznosti zavezništva in obrambnih zmogljivosti in interesov poljske države. Med najresnejšimi grožnjami pa strategija omenja organizirani mednarodni terorizem, katerega cilj je napadati vrednote, inštitucije in interese držav evroatlantskega prostora. (The National Security Strategy of the Republic of Poland 2003, 1-2)

V navedeni strategiji je vloga poljskih OS navedena kot zagotavljanje poljske varnosti in nudenje pomoči zaveznikom v skladu s 5. členom severnoatlantske pogodbe. Njihov namen je tudi varovati poljske interese in zgraditi poljske pozicije v Natu in EU. Nacionalno obrambno vlogo poljskih OS tako po strategiji tvori ustrezna pripravljenost in uporaba vseh razpoložljivih sredstev proti vsem grožnjam nacionalne varnosti Republike Poljske. Poljske OS delujejo ustrezno pri krepitvi varnosti v situacijah, ko teroristični napadi ogrožajo Poljsko in sodeluje tudi v Nato območju oz. kot del protiteroristične koalicije izven njega. V miru je temeljno poslanstvo poljskih OS, ki opredeljuje tudi njihove funkcije, vzdrževanje sredstev in zmogljivosti, potrebnih za zaščito in zagotovitev poljske varnosti in nudenje nujne vojaške pomoči civilnim oblastem pri naravnih nesrečah in katastrofah. Strategija glede OS predvideva še njihovo sodelovanje v mirovnih operacijah v okviru OZN, OVSE, Nato, EU ali kot del »ad hoc« koalicije. (The National Security Strategy of the Republic of Poland 2003, 8)

Za uspešno izvajanje funkcij poljskih OS in izboljšanje njihovih zmogljivosti je Strategija (2003) opredelila potrebe po: a) ustrezni zaščiti OS pred orožji za množično uničenje, b) okrepitvi in izboljšanju vojaškega poveljevalnega sistema, vključno z varnostjo C2 sistemov in zagotovitvijo informacijske superiornosti, c) zagotovitvijo učinkovitosti bojnih operacij in

doseganju zahtevanih standardov za premestljive sile, č) zagotovitvi možnosti hitre strateške premestitve (angažiranosti – opomba I.C.) in zagotovitev dolgoročnega delovanja teh sil. Prav tako morajo biti sile v najvišji stopnji pripravljenosti opremljene z opremo in oborožitvijo, ki ustreza Nato standardom. Strategija (2003) opredeljuje tudi, da imajo poljske OS obligacijo pripravljati in vzdrževati zmogljivosti ekspedicijskih sil za krizno odzivanje in mirovne operacije znotraj Poljske in izven nje pod pokroviteljstvom Nata, EU in OZN. (The National Security Strategy of the Republic of Poland 2003, 9)

Dinamika transformacije poljskih OS in njihova udeležba v mirovnih operacijah se je v proučevanem obdobju celo stopnjevala. Tako je leta 2006 poljska vlada izdelala *strateški pregled obrambe*, v katerem je bila poudarjena potreba po majhnih, vsega 150.000 pripadnikov, vendar tokrat popolnoma profesionalnih (poklicno popolnjenih) in zelo mobilnih OS. (Giergerich in Nicoll 2008, 57-59)

Na osnovi navedenega strateškega pregleda obrambe ter pod vplivom *strateškega koncepta Nata* in *evropske varnostne strategije* so Poljaki leta 2007 izdali novo, bolj celovito in grožnjam prilagojeno *strategijo nacionalne varnosti Republike Poljske (2007)*, v kateri Poljaki opredelijo, da bodo gradili svojo obrambno politiko v povezavi z načeli solidarnosti in lojalnosti v njihovem zavezništvu, saj bo tako pripravljenost za pomoč vsaki članici zveze Nato povečalo odvrtaevalni potencial zveze Nato kot celote. Strategija opredeljuje možne grožnje in kot največjo zunanjo grožnjo tokrat navaja: a) energetska odvisnost (Rusija)¹⁹³; b) širok spekter asimetričnih groženj, kot so mednarodni terorizem, organiziran kriminal in okoljevarstvene grožnje, medtem ko vidijo, c) vojaški konflikt večjega obsega kot manj verjeten. (National Security Strategy of the Republic of Poland 2007, 8-20)

Tudi za Poljake so meje med notranjo in zunanjo ali mednarodno varnostjo v sodobnem svetu zabrisane, zato se v strategiji zavzemajo za celostno razumevanje varnosti, ki poleg vojaških zmogljivosti vključuje še preostali, zelo širok spekter sredstev in instrumentov (Giergerich in Nicoll 2008, 57-59).

Strategija nacionalne varnosti (2007) nekoliko bolj sodobno opredeli tudi glavne funkcije poljskih OS, in sicer: a) izvajanje kolektivne obrambe, b) mednarodno upravljanje kriz in c) podpora civilnim oblastem kot t.i. "domača vojaška pomoč". Dokument pa nedvoumno opozori, da transformiranje poljskih OS, ki bi bile zmožne uspešno opravljati navedene funkcije, zahteva zamenjavo zastarelih oborožitvenih sistemov in opreme ter reorganizacijo njihove strukture ob sočasnem povečanju operativne pripravljenosti in mobilnosti (strateške – opomba

---

¹⁹³ Ruska federacij bo z izgradnjo »severnega in južnega toka« plinovodov, ki dovajajo ruski plin prav v Srednjo Evropo v celoti zaobšla Poljsko, ki navedenima projektoma ves čas izrazito nasprotuje.

I.C.). Prav tako mora transformacija OS pripeljati do bolj fleksibilnega in notranje integriranega sistema poveljevanja z namenom zagotavljanja uspešnega vodenja operacij v miru, krizi in vojni. Posebno pozornost strategija namenja specialnim silam (SOF), ki bodo postale bolj pomembne, ker so najboljše pripravljene za izvajanje operacij zoper asimetrične grožnje, pri tem pa bodo sodelovale s specializiranimi institucijami in telesi varnostnega sistema države (torej SOF opravlja tudi notranjo varnostno funkcijo – opomba I.C.). (National Security Strategy of the Republic of Poland 2007, 23-24)

Glede pogojev za zagotovitev uspešnosti vojaških operacij, ki jih bodo izvajale OS Poljske, se strategija zavzema za: a) doseganje njihove informacijske superiornosti, b) k poslanstvu smiselno oblikovati strukturirane OS, ki so opremljene s sodobnejšo opremo, kot jo premore sovražnik, c) OS morajo biti sposobne uporabe učinkovitega ognja ob sočasni izvedbi manevra in morajo imeti ustrezno balistično in protiminsko zaščito, č) OS morajo biti izurjene v uporabi simetrične strategije zoper sovražnikove dejavnosti.

Poljska kot druga največja srednjeevropska država ima tudi druge največje OS v Srednji Evropi, ki pa jih, predvsem zaradi nezadostnih finančnih virov, s težavo transformira. Kljub temu je bilo angažiranje poljskih OS na mirovnih operacijah evidentno že takoj po koncu hladne vojne in je še danes. Takoj za Nemčijo je Poljska druga država po obsegu (ne pa po deležu – opomba I.C.) angažiranja svojih OS na mirovnih operacijah. Glede bilateralnega in mednarodnega sodelovanja je posebej intenzivno njihovo sodelovanje z OS ZDA, vendar postopno popuščajo tudi povsem razumljivi zgodovinski zadržki do sodelovanja z evropsko (vojaško) velesilo Nemčijo (Latawski v Forster in dr. 2002, 22-26).

5.5.3 Spremenjene funkcije OS Poljske

Poljske OS so torej zaradi spremenjenega mednarodnega varnostnega okolja po koncu hladne vojne ter članstva v zvezi Nato in EU dobile po eni strani t.i. nove zunanje funkcije, ki se izražajo v povečanem angažiranju v kompleksnih mirovnih operacijah, sprva zgolj v okviru OZN, nato še v okviru zveze Nato, EU in OVSE (tabela, št. 5.29) To so sprva kljub robustnemu mandatu operacije opravljale pretežno nebojne naloge. Po drugi strani pa so doma zadržale tradicionalne funkcije. To je značilno vplivalo k transformaciji poljskih OS iz popolnoma teritorialno obrambnih v bolj premestljive, ki so sposobne »projekcije sile« za daljše časovno obdobje izven območja nacionalne države oz. zavezništva.

5.5.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Poljska, ki je bila še leta 1990 članica VS, je danes članica naslednjih varnostnih organizacij: OZN, OVSE, Nato in EU (slika, št. 3.2 in 3.3). V prav vseh je bila v proučevanem obdobju aktivna. Iz strateških in razvojno-usmerjevalnih dokumentov na področju varnosti in obrambe je mogoče razbrati, da trenutno največ pomena dajo Natu, potem EU, nato OZN, medtem ko s časovno distanco od hladne vojne »popušča« poljska napetost do Ruske federacije in s tem tudi njihova dejavna vloga v OVSE.

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

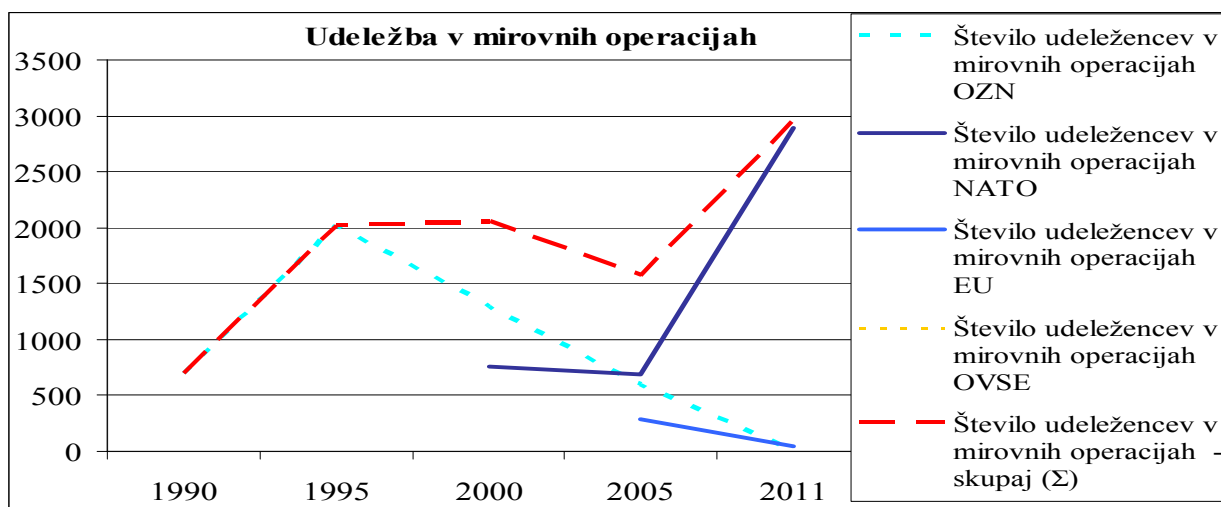
Tudi poljski strateški in razvojno-usmerjevalni dokumenti nedvoumno zavezujejo Poljsko k mednarodnemu varnostnemu sodelovanju in v okviru slednjega k odgovornemu sodelovanju v mirovnih operacijah (tabela, št. 5.29).

Tabela, št. 5.29: Udeležba pripadnikov poljskih OS v mirovnih operacijah

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	703	2017	1.295	599	12
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO			763	683	2892
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				287	47
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					7
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	703	2017	2058	1569	2958
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,09%	0,27%	0,33%	0,43%	2,76%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012) Ministry of National Defence Republic of Poland

Graf, št. 5.29: Trend udeležbe pripadnikov poljskih OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

Tako po hladni vojni Poljaki s svojimi OS sprva sodelujejo zgolj v mirovnih operacijah, ki so pod pokroviteljstvom OZN, po članstvu v zvezi Nato pa se trend začne evidentno prevešati in tako Poljaki leta 2011 sodelujejo predvsem v mirovnih operacijah zveze Nato (graf, št. 5.29).

5.5.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

Skupni cilj reform/transformacije poljskih OS je torej *"oblikovati bolj ekspedicijske sile in povečati zmogljivosti projekcije sil"* ter z njimi v večjem obsegu sodelovati v mirovnih operacijah. Za doseganje navedenega cilja pa je bilo in bo še potrebno posodobiti ali zamenjati zastarele in neustrezne (za nove funkcije neuporabne) oborožitvene sisteme, izvesti splošno preoblikovanje sil, ob sočasnem zapiranju ali konverziji številnih vojaških baz ter povečanje obsega specialnih sil (vzpostavitev posebnega poveljstva specialnih sil). Prav tako je že bela knjiga navajala potrebo po nujnem razvoju/nabavi zmogljivosti C4I, mobilne zračne obrambe, transportne zmogljivosti, JRKB zaščite. Na osnovi izkušenj iz mirovnih operacij se je povečala potreba po zaščiti sil, ki jo med ostalim izvajajo z vozili, odpornimi na mine in zasede (ang. Mine-Resistant Ambush-Protectet – MRAP) ter brezpilotnimi letali (ang. Unmanned Aerial Vehicle – UAV) za nadzor in izvidništvo ter celo natančen napad iz velike razdalje.

- *Razmerje in trendi med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

V proučevanem obdobju se je razmerje med vojnimi in t.i. nevojnimi funkcijami poljskih OS, kamor spadajo tudi mirovne operacije¹⁹⁴, nedvomno, podobno kakor pri drugih srednjeevropskih državah, prevesilo v korist slednjih. Poleg bistveno spremenjenega obsega ofenzivnih oborožitvenih sistemov (tabela, št. 5.32) dokazuje prav proces transformacije poljskih OS, s katerim so se transformirale iz nacionalno obrambnih v ekspedicijske. Torej se je spremenila in repriortizirala tudi njihova osnovna funkcija oz. namen.

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; je naloga, ki so jo poljske OS opravljale že v času hladne vojne in je med pomembnejšimi tudi danes. Pomoč poljskemu prebivalstvu ob naravnih nesrečah ali katastrofah je tako vseskozi nekakšen izraz implementacije socialnega imperativa, ki ga izvajajo poljske OS.

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Poljske OS imajo v svoji sestavi t.i. žandarmerijo oz. vojaško policijo, ki je trenutno pridružena članica evropskih žandarmerijskih sil (EGF). Kot takšne imajo pooblastilo za izvajanje pomoči civilni policiji. Poleg tega White Paper (2001, 97) opredeljuje potrebo po zagotavljanju vojaških zmogljivosti za boj zoper

---

¹⁹⁴ Bojno delovanje (samoobramba) manjše enote na mirovni operaciji še ne pomeni, da so OS udeležene v vojni.

notranje grožnje v izključno nacionalnih operacijah, kot so: nadzor nad ilegalnimi begunci in emigranti ter boj zoper organizirani kriminal oz. tudi kibernetični terorizem.

- *Boj proti terorizmu*; Že v zgornjem odstavku je navedena možna uporaba OS v boju zoper kibernetični terorizem. V primeru grožnje terorističnega napada imajo poljske OS, v sodelovanju s specializiranimi varnostnimi organi, nalogo izvajanja zavarovanja kritične infrastrukture. Posebno vlogo pa v protiterorističnem delovanju lahko opravijo specialne sile.

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti;*

Že v času hladne vojne je Poljska kot članica VS in kasneje skozi vse proučevano obdobje intenzivno sodelovala s svojimi OS v mirovnih operacijah. Sprva v operacijah OZN, po letu 1999, ko je postala članica zveze Nato, pa pretežno sodeluje v operacijah, ki so pod pokroviteljstvom zveze Nato (tabela, št. 5.25). Tako je Poljska kot članica OZN, zveze Nato in EU tudi v svojih strateških varnostno-političnih dokumentih zavezana k zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti in to tudi prizadevno izvaja.

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

Poljska se zaveda, da svoje varnosti ne zmore zagotavljati sama, zato sodeluje v številnih varnostnih organizacijah oz. se na bilateralni ali multilateralni (višegrajska pobuda) povezuje v glavnem s sosednjimi državami. Poljska je gostiteljica poveljstva Natovega večnacionalnega korpusa severovzhod (ang. Multinational Corps Northeast – MNC-NE) v Szczecinu. Ključni steber poljske obrambne politike je tako članstvo v zvezi Nato (Military Balance 2012,143).

5.5.3.3 Organizacijska struktura

Po obrambni strategiji iz leta 2000 so tudi v poljski varnostni strategiji iz leta 2007 specialne sile navedene kot zvrst OS, katerih pomen se z asimetričnimi grožnjami izjemno povečuje. Leta 2011 so tako poljske specialne sile šteje že 3000 pripadnikov ali 15 taktičnih enot (tabela, št. 5.26) (Military Balance 2012, 145); (Poljske specialne sile).

Tudi v poljskih OS se je leta 2011 obseg aktivne kadrovske sestave naposled prevesil iz KoV k pripadnikom vseh ostalih zvrsti oz. skupnih zmogljivosti (graf št. 5.30). To tudi v poljskem primeru pojasnjuje, da se zaradi spremenjenih funkcij spreminja način popolnjevanja OS.

Poleg zelo dobro opremljenih in poklicno popolnjenih operativnih sil bodo poljske OS sestavljale tudi nacionalne rezervne sile, ki bodo z namenom povečanja obrambnega potenciala vzpostavljene zgolj v primeru izrednega poslabšanja varnostnih razmer – nekakšna vrsta

vojaške strateške rezerve – VSR (opomba I.C.) (National Security Strategy of the Republic of Poland 2007, 24).

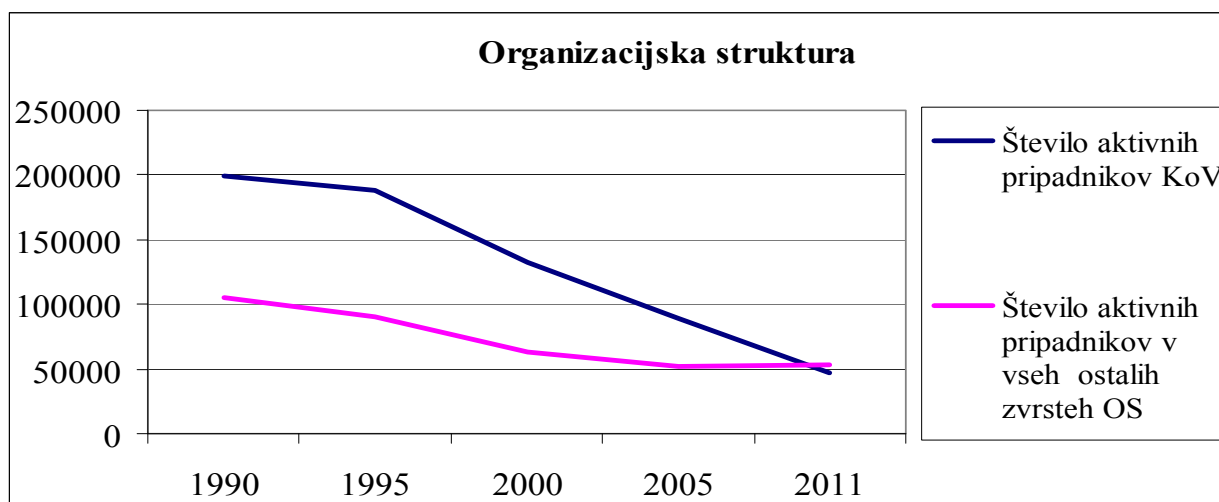
Tabela, št. 5.30: Nekateri kazalniki organizacijske strukture poljskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	199500	188200	132750	89000	47300
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	105500	90400	63060	52500	52700
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	2	6	8	9	15
Paravojaške notranje varnostne sile	33000	23400	21500	21400	21400

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012) Ministry of National Defence Republic of Poland

Zanimivo, da se ob povečanju notranje varnostne funkcije poljskih OS sočasno zmanjšujejo paravojaške notranje varnostne sile, ki v večini srednjeevropskih držav niso sestavni del ministrstva za obrambo.

Graf, št. 5.30: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture poljskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

5.5.3.4 Kadrovska sestava

Do leta 2000 se je skupni obseg poljskih OS zmanjševal razmeroma postopno. Po letu 2001 pa celo hipno (tabela, št. 5.31). Leta 2001 so določene poljske politične elite nad predlogom o skromnem (zgolj 150.000 aktivnih pripadnikov) obsegu aktivnih OS izražale določeno nestrinjanje. Kljub temu je leta 2008 ta številka že bila manjša od 130.000 aktivnih pripadnikov (od tega 40.000 nabornikov). Predvidevali so, tako Giergerich in Nicoll (2008, 57-

59), da bodo popolnoma poklicne OS šteje 120.000 pripadnikov, vendar so leta 2010 šteje zgolj 100.000 aktivnih pripadnikov (Military Balance 2010, 153).

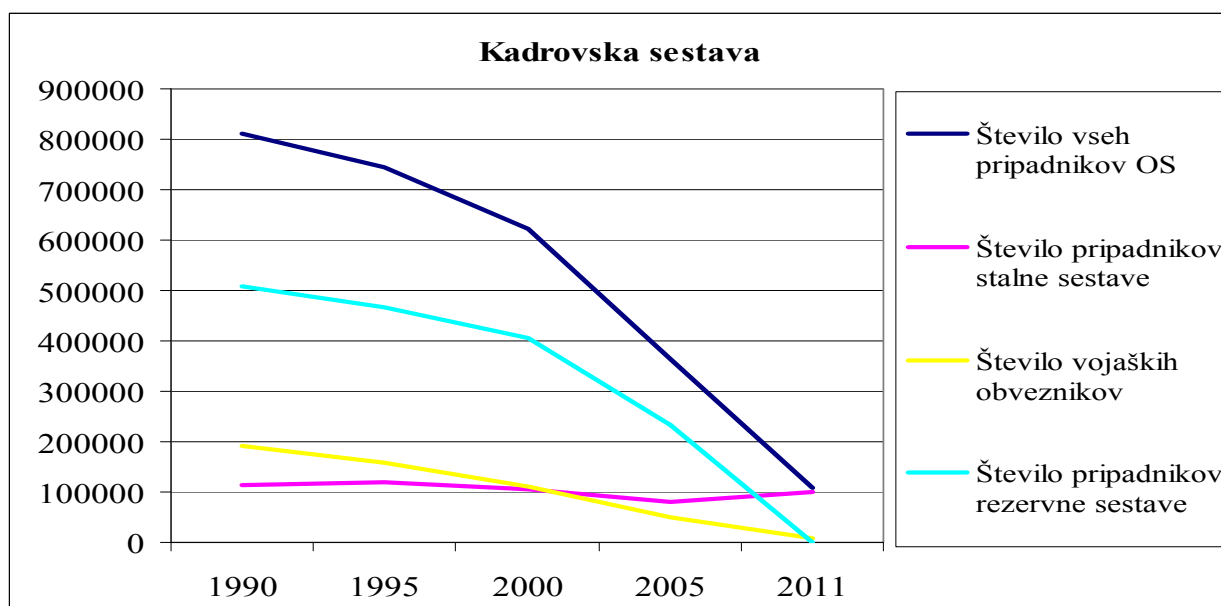
Tabela, št. 5. 31: Kazalniki kadrovske sestave poljskih OS po hladni vojni

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	812000	744100	623290	365200	107300
Število pripadnikov stalne sestave	113900	120500	105340	80300	100000
Število vojaških obveznikov	191100	158100	111950	50900	7300
Število pripadnikov rezervne sestave	507000	465500	406000	234000	0
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	2,13%	1,93%	1,61%	0,96%	0,28%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR) v %	62,7%	56,7%	51,5%	38,8%	6,8%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	37,6%	37,4%	34,9%	35,9%	100,0%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					45,60%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012) Ministry of National Defence RP, Defence Data Portal (EDA)

Obseg stalne sestave se je v letu 2011, kljub temu da so ukinili obvezno služenje vojaškega roka ter ohranili zgolj prostovoljno služenje, nekoliko povečal. Tako je po hladni vojni edini pozitivni trend v kadrovski strukturi poljskih OS, obseg pripadnikov stalne sestave, ki je po letu 2005 začel spet nekoliko naraščati (graf, št. 5.31).

Graf, št. 5.31: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov poljskih OS

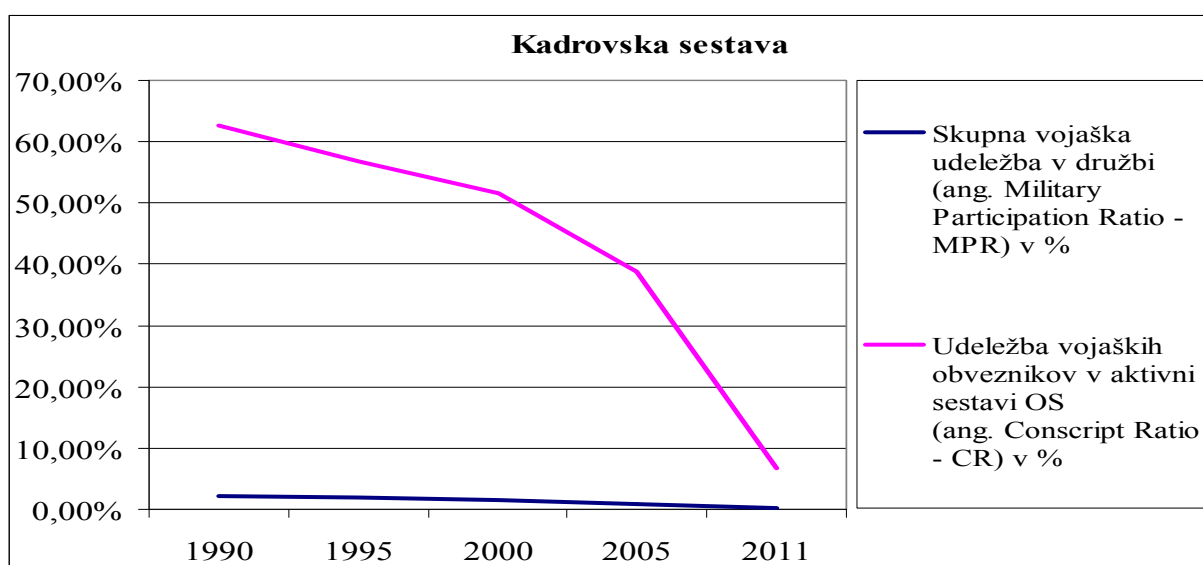

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

Poljska je imela že ob koncu hladne vojne dokaj nizko vojaško udeležbo v družbi MPR (zgolj 2,13%). Danes ima Poljska prav tako nizek oz. enega najnižjih deležev MPR (zgolj 0,28%) (graf, št. 5.32).

Poljaki so do leta 2010 ukinili t.i. obvezno vojaško rezervo ter začeli vzpostavljati nov koncept rezervnih sil, ki bo temeljil na pogodbeni rezervi, ki je namenjena zgolj dopolnjevanju obstoječih enot poljskih OS, s katerimi bodo ob radikalnem poslabšanju varnostnih razmer (agresija na Poljsko) zagotavljali podporo operativnim silam pri obrambi ozemlja. (National Reserve Force – Poland)

Graf št. 5.32: Trendi gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov poljskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

5.5.3.5 Oborožitveni sistemi

V proučevanem obdobju so poljske OS morale svoje zastarele in grožnjam neustrezne oborožitvene sisteme množično izločiti iz operativne uporabe. S tem so lahko poleg zmernega zmanjšanja potenciala bojne moči (tabela, št. 5.34) preusmerile sicer omejene finančne vire v nabavo sodobnih in v mirovnih operacijah uporabnih oborožitvenih sistemov in zmogljivosti (tabela, št. 5.32).

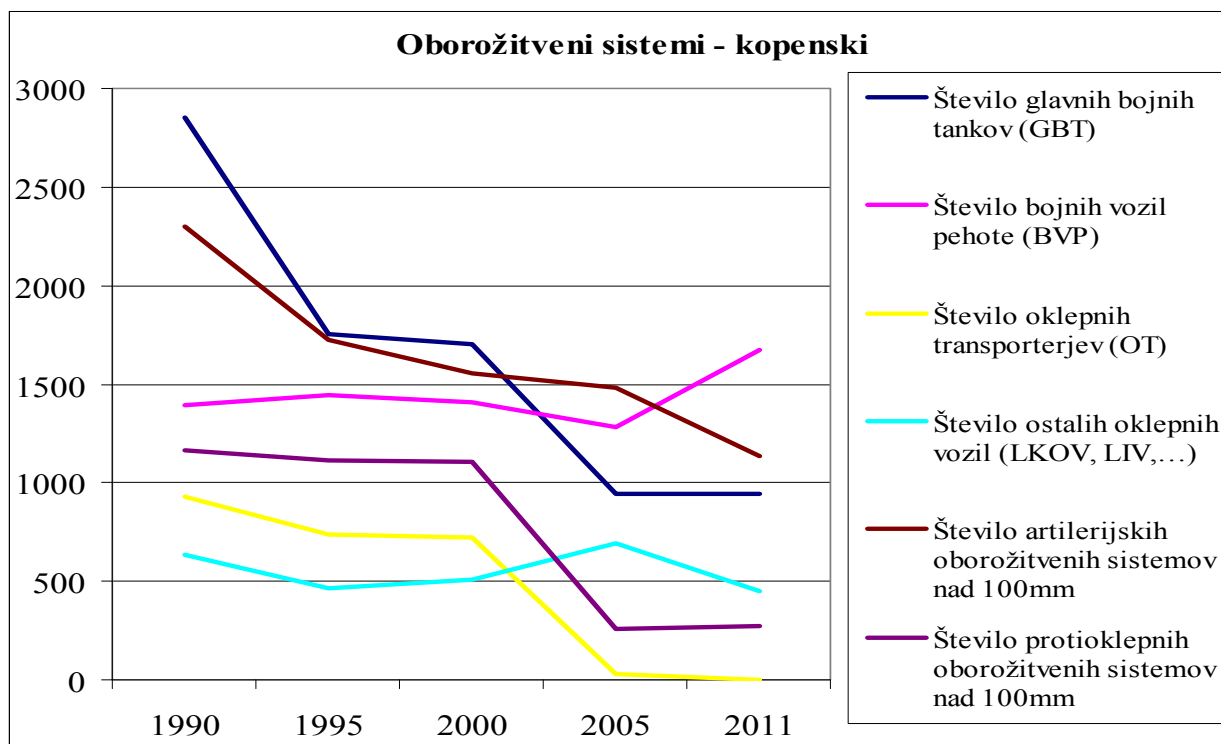
Zaradi spremenjene funkcije sedaj že ekspedicijskih OS so tudi Poljaki izgrajevali obsežne zmogljivosti za podporo poveljevanja (ISTAR), ki zagotavljajo informacijsko superiornost in so neke vrste multiplikatorji učinkov delovanja – tudi v mirovnih operacijah (graf, št. 5.34).

Tabela, št. 5.32: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi poljskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	2850	1752	1704	947	944
Število bojnih vozil pehote (BVP)	1391	1443	1405	1281	1670
Število oklepnih transporterjev (OT)	928	734	723	33	0
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	631	464	510	693	446
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	36,8%	37,5%	39,7%	32,6%	36,8%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	2300	1725	1558	1482	1136
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	1145	932	948	901	894
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	1155	781	624	581	109
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	49,8%	54,0%	60,8%	60,8%	78,7%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1161	1114	1106	258	276
Število bojnih letal	559	447	295	160	112
Število nebojnih letal	314	383	251	297	221
Število bojnih helikopterjev	33	91	117	65	42
Število nebojnih helikopterjev	179	248	160	178	201
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	0	0	4	24
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	3

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012) Ministry of National Defence Republic of Poland

Graf, št. 5.33: Trendi kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov poljskih OS

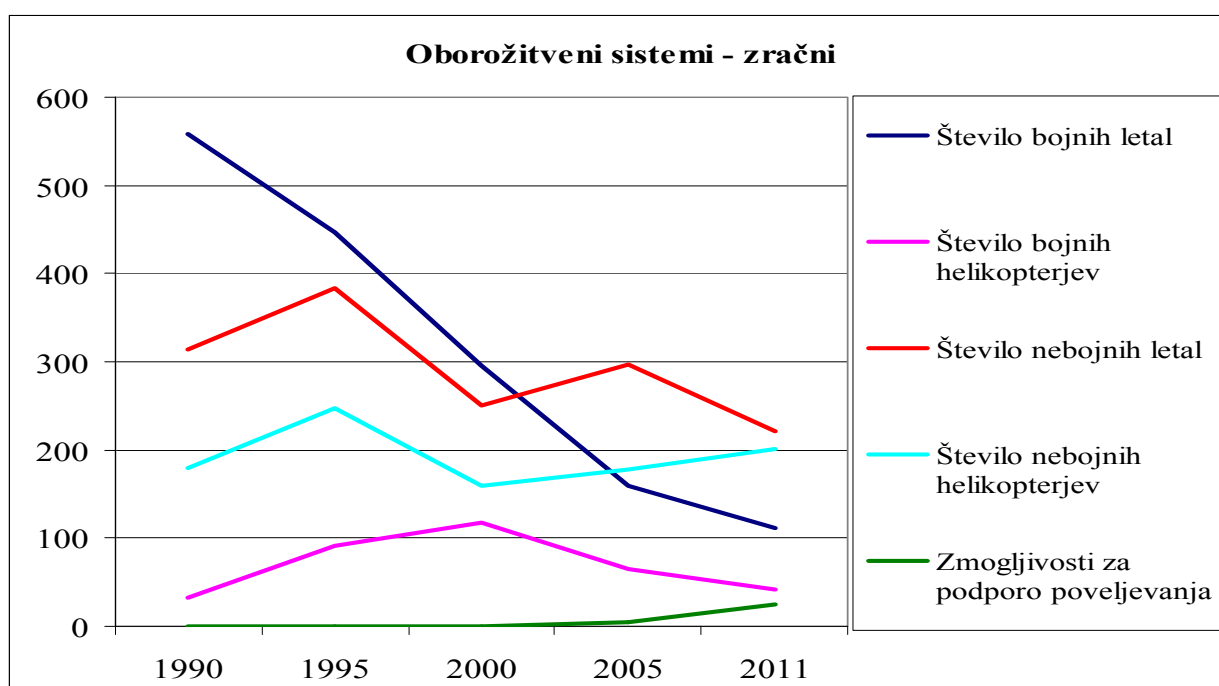

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

Zanimiva je tudi ugotovitev, da je trend padanja obsega oborožitvenih sistemov v primerjavi z ostalimi srednjeevropskimi državami relativno blagi. Kot posebnost se kaže tudi trend naraščanja števila bojnih vozil pehote (BVP). To je predvsem posledica nakupa oz. domače proizvodnje BVP 8x8 Rosomah (Patria), od katerih jih imeli več kot 100 prav na mirovni operaciji ISAF v Afganistanu. Prav tako je z obsežno uporabo v mirovni operacijah povezan trend naraščanja nebojnih letal.

Kljub navedenemu pa so Poljaki najmanj od vseh srednjeevropskih držav izgubili na ocenjenem potencialu bojne moči svojih OS (tabela, št. 5.34).¹⁹⁵

Graf, št. 5.34: Trendi kazalnikov nekaterih zračnih oborožitvenih sistemov poljskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

5.5.3.6 Obrambni izdatki

Čeprav so poljski obrambni izdatki v odstotnem deležu, skozi vso proučevano obdobje, med najvišjimi v Srednji Evropi, so za uspešno izvajanje načrtovane transformacije poljskih OS predstavljali bistven problem.

¹⁹⁵ Osebno imam priložnost visokim častnikom poljskih OS pogosto zastaviti vprašanje, zakaj Poljska vzdržuje OS s takšno bojno močjo. Odgovor, ki ga dobim je vedno enak – velika, močna in nevarna ter zaupanja “nevredna” soseda Ruska federacija. Ob aktualni ukrajinski krizi so se strahovi Poljakov samo še povečali.

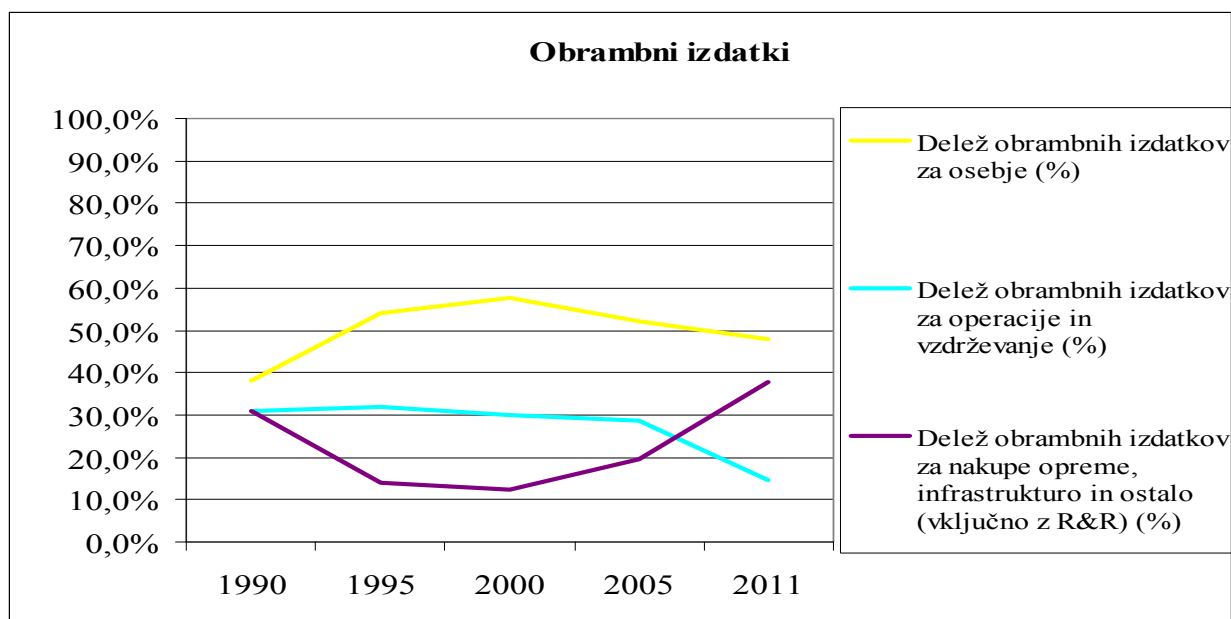
Tabela, št. 5.33: Obseg in struktura poljskih obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	140	96,07	163	255	517
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	2,54	2,3	3,2	5,2	9,43
Delež v % BDP namenjen za obrambo	1,81%	2,39%	1,96%	2,04%	1,82%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	8,3	8,3	14,7	36,7	94,3
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	38,0%	54,0%	57,5%	52,0%	47,8%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	31,0%	32,0%	30,0%	28,6%	14,5%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	31,0%	14,0%	12,5%	19,4%	37,7%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012) Ministry of National Defence Republic of Poland

Poljaki so kljub težavam na področju zagotavljanja finančnih virov skozi vso proučevano obdobje zagotavljali relativno visoki delež BDP za obrambo (tabela, št. 5.33), prav tako je solidno oz. v letu 2011 celo izjemno (47,8 : 14,5 : 37,8) razmerje porabe obrambnih izdatkov (graf, št. 5.35). Še posebej je zavidanja vreden delež za nabave, infrastrukturo ter raziskave in razvoj, torej modernizacijo OS.

Graf, št. 5.35: Trendi gibanja nekaterih obrambnih izdatkov poljskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005, 2011, 2012)

Zaradi konstantnega obrambnega proračuna in zmanjševanja kadrovskega obsega OS je kljub zmanjšanju deleža finančne porabe za osebje realni izdatek na aktivnega vojaka v proučevanem obdobju bistveno porastel (tabela, št. 5.33).

Izračun koeficienta Edwina Stettlera za poljske OS nam pokaže še vedno zelo ugodno razmerje protivrednosti po vloženem denarju za poljsko vojaško obrambo. Dejansko gre za najugodnejšo vrednost oz. rentabilno naložbo v vojaško obrambo v Srednji Evropi. Poljaki na ta podatek odgovarjajo s presenetljivo percepcijo Ruske federacije kot potencialne vojaške grožnje, čeprav ta grožnja v strateških dokumentih ni opredeljena.

$$\begin{aligned} \text{Leta 1990: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{66,77 \$}{2,13 \times 2,59 \times 3409} \times 100 = 0,35 \\ \text{Leta 1995: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{59,7 \$}{1,99 \times 2,38 \times 2199} \times 100 = 0,59 \\ \text{Leta 2000: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{82,8 \$}{1,61 \times 1,99 \times 1999} \times 100 = 1,29 \\ \text{Leta 2005: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{134,7 \$}{0,96 \times 1,16 \times 1107} \times 100 = 10,9 \\ \text{Leta 2011: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{245,30 \$}{0,28 \times 0,34 \times 1056} \times 100 = 244 \end{aligned}$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki – GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

5.5.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Primerljivi potencial bojne moči poljskih OS, ki smo ga izmerili (tabela, št. 5.34) preko ključnih oborožitvenih sistemov poljskih OS, s pomočjo Janečsovega orodja »EPOCC 2.0«, kljub obsežnemu kadrovskemu zmanjševanju in izločanju zastarelih oborožitvenih sistemov ob koncu proučevanega obdobja leta 2011 še vedno predstavlja presenetljivih 81.34% bojne moči iz leta 1990. Glede na ostale srednjeevropske države, je zmanjšanje bojnega potenciala poljskih OS zanemarljivo. Med vzroke za tako izstopajoč trend potenciala bojne moči med srednjeevropskimi OS pa Poljaki obrazložijo (in nikjer zapišejo) s strahom pred veliko Rusko federacijo.¹⁹⁶

Kljub navedenemu pa so se funkcije poljskih OS po hladni vojni zelo spremenile. Dejstvo je, da prav Poljska zaradi še ne dovolj demokratičnih vzhodnoevropskih držav, znotraj zveze Nato najpogosteje opozarja na potrebo po ohranjanju bojne verodostojnosti zveze Nato.

¹⁹⁶ Sam sem domnevo, da Poljaki prav zaradi t.i. strahu pred Rusko federacijo vzdržujejo spoštljivi potencial bojne moči svojih OS, večkrat preveril v osebnih pogovorih z visokimi častniki (obrambnimi načrtovalci) ali poveljniki enot KoV poljskih OS in vselej se je potrdila kot točna. Torej je pri Poljakih t.i. "strah pred Rusi" še kako prisoten!

Tabela, št. 5.34: Koeficient bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov poljskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	6137,22	5289,6	5245,6	4466	4454
Število bojnih vozil pehote (BVP)	2921,1	3012,8	3000	2387,4	2878
Število oklepnih transporterjev (OT)	853,03	798,8	771,3	33,9	0
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	1059,09	8207,2	8890,3	8034,2	394,88
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	6359,06	5107,4	4987	4500,2	8027,05
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	579,61	570,2	558,9	740,6	784,92
Število bojnih letal	4901,25	4000	2950,4	2289,8	1910,12
Število bojnih helikopterjev	51,15	153,8	331,2	145,7	75
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	0	0	0	12	72
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	50
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	22.861,51	27.139,80	26.734,70	22.609,80	18.645,97

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

5.5.3.8 Sklep

Model proučevanja spreminjanja funkcij je za poljske OS, skozi prikazane rezultate, pokazal na specifičen trend razvoja oz. transformacije OS v Srednji Evropi. Čeprav so Poljaki po hladni vojni izvedli več korenitih reform svojih OS, pa so po kazalniku potenciala bojne moči ostali najbolj konservativna država, saj so slednjo, tudi na račun modernizacije oborožitvenih sistemov, zmanjšali zgolj za 18,4%. Poljaki so tako kot druge srednjeevropske države, izvedli bistveno zmanjšanje kadrovskega obsega OS. Tako je bil ob koncu hladne vojne leta 1990 njihov delež vojaške udeležbe v družbi (MPR) zgolj 2,13%¹⁹⁷, kar pomeni, da je bil v Srednji Evropi sicer podpovprečen. Delež vojaške udeležbe v družbi pa je z 0,28% bil tudi leta 2011 podpovprečen.

Med vojaškimi zmogljivostmi kot pozitiven trend izstopa število BVP, ki jih v kolesni verziji 8x8 Rosomah uspešno uporabljajo na mirovni operaciji ISAF v Afganistanu in trend naraščanja zmogljivosti nebojnih helikopterjev ter trend naraščanja informacijske moči – multiplikatorji moči. Vsi pozitivni trendi navedenih sistemov so v močni povezavi z njihovo uporabnostjo v mirovnih operacijah.

Potrebno je poudariti, da se je poljskim specialnim sila (SOF), prav zaradi učinkovite uporaba v sodobnih mirovnih operacijah (natančno in učinkovito kinetično delovanje), močno povečalo njihov pomen in obseg (za več kot 700%) in tudi pogostost angažiranja.

¹⁹⁷ Pri izračunu poljske vojaške udeležbe v družbi (MPR) leta 1990 niso upoštevani pripadniki tujih OS, ki so tedaj še bili nameščeni na Poljskem.

Funkcije poljskih OS so bile ob koncu hladne vojne, podobno kot pri drugih srednjeevropskih državah, izražene predvsem v pripravljenosti za vojaško obrambo nacionalne države oz. obrambne zveze (VS). Po drugi strani pa je, skozi kazalnike spremenljivk, analiza funkcij poljskih OS pokazala, da slednje skozi transformacijo oz. spreminjanje funkcij vse bolj konvergirajo iz tipičnih nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS. Implementacija ekspedicijskega delovanja pa se izven nacionalne države oz. izven zaveznitva (Nata), izvaja prav v mirovnih operacijah. Torej ugotavljam, da ima tudi v poljskem primeru, prav potreba po sodelovanju v mednarodni varnosti oz. udeležbi v mirovnih operacijah, izraža povezanost oz. posreden vpliv na spreminjanje funkcij njihovih OS.

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah, analiziral spremenljivke poljskih OS, se je namreč pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.996$; $\rho = 0,000$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovnih operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta, kar pa pomeni, da je naložba v vojaško nacionalno obrambo manj učinkovita. Navedeno kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti. Tukaj je potrebno poudariti, da spremenljivke; delež pripadnikov v mirovnih operacijah in koeficient potenciala bojne moči kažeta sicer močno negativno povezanost, vendar ta, prav zaradi zadržanega visokega potenciala bojne moči poljskih OS, ni statistično značilna, saj je ($R = - 0.783$; $\rho = 0,117$).

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.990$; $\rho = 0,001$). s povečanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah se je namreč konstantno povečeval tudi delež pripadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih poljskih OS. Torej so tudi Poljaki za mirovne operacije prvenstveno začeli uporabljati pripadnike stalne sestave.

c) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = - 0.992$; $\rho = 0,001$). Torej se s povečano udeležbo v mirovnih operacijah, zmanjšuje delež izdatkov za operacije in vzdrževanje. To delno pojasnjuje povečanje naložb v modernizacijo in R&R ter statistično značilna močna pozitivna korelacija med; skupno vojaško udeležbo v družbi (MPR) in deležem obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje, saj je ($R = 0.890$; $\rho = 0,043$).

č) Delež aktivne sestave v celotnih OS in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.998$; $\rho = 0,000$). Torej povečanje deleža aktivne sestave se je ustvaril tudi skozi zmanjšanje celotnega obsega OS, s tem pa se je povečal Stettlerjev koeficient oz. poslabšalo razmerje naložbe v vojaško obrambo.

Na osnovi cluster analize, s katero sem razvrstil OS srednjeevropskih držav v skupine po stopnji realizacije procesa transformacije v postmoderne, se je Poljska prav tako uvrstila v skupino tistih držav, ki so se navedenemu postmodernemu modelu OS najbolj približale.

Tabela, št. 5.35: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Poljske

Poljska		P_AWSP P_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	P_statt P_Stettlerjev koeficient	P_MPR P_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	P_ASOS P_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	P_KVOV P_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	P_obrBDP P_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	P_izdoseb P_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	P_izdoper P_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	P_izdopinfra P_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	P_OSvMIR P_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
P_AWSP P_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.809	.755	-.800	.439	.683	.531	.841	-.914*	-.783
	Sig. (2-tailed)		.097	.140	.104	.459	.204	.357	.074	.030	.117
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_statt P_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.809	1	-.833	.998**	-.010	-.436	-.146	-.990**	.749	.996**
	Sig. (2-tailed)	.097		.080	.000	.988	.463	.815	.001	.145	.000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_MPR P_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.755	-.833	1	-.796	.361	.340	-.153	.890*	-.480	-.866
	Sig. (2-tailed)	.140	.080		.107	.551	.576	.805	.043	.414	.058
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_ASOS P_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.800	.998**	-.796	1	.021	-.427	-.180	-.979**	.765	.990**
	Sig. (2-tailed)	.104	.000	.107		.973	.473	.772	.004	.131	.001
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_KVOV P_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	.439	-.010	.361	.021	1	-.004	.208	.076	-.191	-.017
	Sig. (2-tailed)	.459	.988	.551	.973		.996	.737	.904	.758	.978
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_obrBDP P_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.683	-.436	.340	-.427	-.004	1	.566	.495	-.711	-.398
	Sig. (2-tailed)	.204	.463	.576	.473	.996		.319	.397	.178	.507
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_izdoseb P_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	.531	-.146	-.153	-.180	.208	.566	1	.117	-.758	-.066
	Sig. (2-tailed)	.357	.815	.805	.772	.737	.319		.851	.137	.917
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_izdoper P_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	.841	-.990**	.890*	-.979**	.076	.495	.117	1	-.736	-.992**
	Sig. (2-tailed)	.074	.001	.043	.004	.904	.397	.851		.156	.001
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_izdopinfra P_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.914*	.749	-.480	.765	-.191	-.711	-.758	-.736	1	.695
	Sig. (2-tailed)	.030	.145	.414	.131	.758	.178	.137	.156		.192
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_OSvMIR P_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-.783	.996**	-.866	.990**	-.017	-.398	-.066	-.992**	.695	1
	Sig. (2-tailed)	.117	.000	.058	.001	.978	.507	.917	.001	.192	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Številne druge spremenljivke iz cluster in korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize poljskih OS (priloga A in B).

5.6 Funkcije OS Slovaške in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Slovaška je celinska, srednjeevropska in država iz višegradske skupine, z zelo razgibanim in hribovitim reliefom, ki na svojih vzhodnih mejah z Ukrajino predstavlja robno območje zveze Nato in EU. (Cia The World Factbook 2006-2008)

V času hladne vojne je, v okviru bivšega VS bila glavna naloga tedanjih češkoslovaških OS, ki so bile pretežno nameščene na zahodnih mejah, zagotavljanje podpore sovjetski centralni skupini sil¹⁹⁸ pri izvajanju vojaške obrambe zahodnega vojskovališča (TVD – *Teatr Voennykh Deistvii*) VS in posredno tudi Republike Češkoslovaške. (Military Balance 1989/90, 37-42).

Ob koncu hladne vojne, leta 1989/1990 so tedanje skupne OS Češkoslovaške šteje približno 200.000 aktivnih pripadnikov (od tega 118.000 nabornikov) ter 250.000 pripadnikov t.i. obvezne rezerve.¹⁹⁹ (Military Balance 1990, 46-47)

Ko se je leta 1991 VS, ideološki nasprotnik zveze Nato, sam razpustil, je prišlo do umika sovjetskih OS iz tedaj še skupne države Češkoslovaške. Leta 1993 se je Republika Češkoslovaška v skladu s tedanjimi dezintegracijskimi trendi v Srednji in Vzhodni Evropi sporazumno razdružila na Češko Republiko in Republiko Slovaško. V skladu z razzdružitevniim sporazumom so se po vprašanju kadrov, oborožitvenih sistemov, infrastrukture in opreme v razmerju 2:1 razdelile tudi dotedanje skupne češkoslovaške OS (Ulrich v Forster in dr. 2002, 57).

Slovaška, v nasprotju s Češko, po razdružitvi leta 1993 ni nakazala tako nedvoumnih namer po vključevanju v evro-atlantske integracije, temveč je svoje približevanje EU in zvezi Nato pričela izvajati šele ob koncu devetdesetih. V devetdesetih letih na Slovaškem nikakor ni v celoti zaživela parlamentarna demokracija in liberalno kapitalistični sistem, kakršen je bil potreben za vstop slednje v EU. Zaradi pozne liberalizacije slovaškega gospodarstva je Republika Slovaška postala članica zveze Nato in EU leta 2004.

Z analiziranjem dinamike reform/transformacije slovaških OS se bom tudi tokrat v kratki raziskavi osredotočil na standardne časovne termine po hladni vojni oz. na termin od leta 1990 do 2000 in termin od 2001 do 2012, ki pa je, vsak zaradi natančnejših prikazov trendov, razdeljen še na petletna panelna obdobja.

---

¹⁹⁸ Sovjetska centralna skupina sil na Češkoslovaškem, s poveljstvom v Milovicah (danes Češka), je štela 70.000 pripadnikov.

¹⁹⁹ Velja zgolj za OS Češkoslovaške, ne pa tudi OS ostalih članic VS (SZ), ki so bile nameščene v Češkoslovaški.

5.6.1 Obdobje od 1990 do 2000

Kakor sem navedel v podpoglavju, št. 5.2, so v Češkoslovaški republiki takoj po koncu hladne vojne izvedli precejšnje zmanjšanje obsega aktivne sestave tedanjih (skupnih) OS ter sočasno povečali obseg t.i. obvezne (ne pogodbene) rezerve. Navedeno je bilo (po Vlachovi v Forster in dr. 2002, 35) pokazatelj nekritičnega zmanjševanja obsega OS, ki ni temeljil na jasni strategiji o bodočem razvoju in ciljih teh "kvazi" reform. Spremembe oz. reforme v slovaških OS, ki so bile ustanovljene leta 1993 po razdružitvi Češkoslovaške in njihovih skupnih OS, so bile bolj jasno opredeljene v poznih devetdesetih letih kot del širšega političnega procesa, ko se je država odločila vstopiti v zvezo Nato in EU.

Leta 1993 so Slovaki na osnovi razmejitve/razdelitve kadrov in materialnih virov češkoslovaških OS, ustanavljali svoje OS – Slovensko armado (SA). Poleg ustanavljanja novega poveljstva OS in ministrstva za obrambo so začeli izdelovati strateške dokumente, ki so bili odobreni v letu 1994; *obrambno doktrino* (Defence Doctrine of Slovak Republic) in leta 1996 *temeljne cilje in načela slovaške nacionalnovarnostne strategije* (Basic Aims and Principles of National Security of the Slovak Republic (Nečej 2005, 34)²⁰⁰

Slovaška in njene OS so torej v proučevanem obdobju sprejele določene nove strateške in razvojno usmerjevalne dokumente na področju varnosti in obrambe. Tako so kmalu po razdružitvi, leta 1994, sprejeli že prej omenjeno *obrambno doktrino* in leta 1996 še novo *nacionalno obrambno strategijo Slovaške republike*. Po mnenju (Ulrichove v Forster in dr. 2002, 51) nobeden od navedenih dokumentov, ki so bili razviti brez manjkajoče *nacionalne varnostne strategije*, ni dal ustreznega odgovora na (srednjeevropska/slovaška – opomba I.C.) varnostna in obrambna vprašanja tedanjega časa. Prav tako je bila po mnenju Nečejja (2005, 34) slovaška *obrambna strategija* iz leta 1994 bolj teoretični dokument kot pa dokument, ki bi razumel zahodni pristop k obrambni strategiji. Tako je po vprašanju funkcij (uporabe) slovaških OS opredeljevala njihovo uporabo zgolj v namen obrambe neodvisnosti, teritorialne integritete in nedotakljivosti meja Slovaške republike. Strategija je na zelo splošen način navajala stališče o približevanju zvezi Nato in nekoliko bolj nazorno izražala namero za vključevanje v EU. V *strategiji* je Nato sicer omenjen kot odločilna in najučinkovitejša operativna varnostna struktura. Čeprav ni konkretno predvideno kot jasen cilj, je bilo članstvo Slovaške v zvezi Nato obravnavano kot temeljna orientacija varnostne politike. S stališča integracijskih procesov in nalog v PzM se udeležba v mirovnih operacijah ne omenja, temveč

---

²⁰⁰ Oba dokumenta sta bila pripravljena v ozki skupini ljudi iz obrambnega področja in brez posvetovanja z akademsko sfero, neodvisnimi strokovnjaki in nevladnimi organizacijami. (Nečej 2005, 34)

so naloge sodelovanja v mirovni operacijah, delno omenjene zgolj v 6. poglavju kot aktivnosti v okviru mednarodnih mirovni operacij (vendar ne v okviru/s sodelovanjem Nata).

Pomemben dokument, ki so ga Slovaki sprejeli leta 1996 na področju varnosti, so bila *temeljna načela in cilji nacionalne varnosti Republike Slovaške*. Dokument je bil, po mnenju Nečej (2005, 34), pripravljen v obdobju t.i. slovaškega demokratičnega primanjkljaja, zunanjepolitična orientacija Slovaške pa je bila vprašljiva oz. nerazumna, saj je pomenila v smeri razvoja nacionalne varnosti "korak nazaj". V primerjavi z zgoraj omenjeno *obrambno doktrino* je bil dokument manj jasen v izražanju slovaških relacij do zveze Nato in EU, saj so v celoti izostali ukrepi za približevanje navedenim integracijam.²⁰¹ Vzroki za tako slabo pripravljen dokument, po mnenju Nečej (2005), temeljijo tudi v dejstvu, da je dokument v glavnem pripravljalo ministrstvo za obrambo, ki je varnost razumelo zgolj skozi zagotavljanje (vojaške) obrambe.

Naslednji pomemben dokument, ki ga je v tem proučevanem obdobju odobril "državni obrambni svet" je bil *strateški koncept obrambe* (Strategic Concept of Defence), ki je postavljala temelje razvoja slovaških OS do leta 2000. *Strateški koncept* je pozneje zamenjala *nacionalna obrambna strategija* (ang. National Defence Strategy), ki pa je bila dokument zaupne narave in je bila osnova za dolgoročni načrt razvoja slovaških OS (ang. Long Term Plan of Slovak Army Development). (Nečej 2005, 35)

V obdobju med letoma 1998 in 2001 so Slovaki na osnovi *deklaracije programa vlade Slovaške republike*, začeli pripravljati nove strateške dokumente: *varnostno strategijo*, *obrambno strategijo in vojaško strategijo* Slovaške republike. Potreba po novih dokumentih je bila evidentna, saj dotedanji in zgoraj navedeni slovaški strateški varnostni, obrambni in vojaški dokumenti niso bili kompatibilni s sodobnimi varnostnimi izzivi in grožnjami. Navedeno je bilo nedvoumno izraženo na washingtonskem vrhu zveze Nato 1999, kjer Slovaška ni dobila (željenega) povabila v zvezo Nato. Tako je slovaška vlada kot nujnega odobrila *program priprav za članstvo v zvezi Nato* (Program of Preperation for Membership in Nato – PRENAME) in *nacionalni akcijski načrt za članstvo*, ki je bil sedaj bistveno bolj skladen s strateškim konceptom zavezništva v smislu izražanja pripravljenosti prispevanja slovaških OS za kolektivno obrambo in ostale naloge zavezništva in ustrezno udeležbo (participacijo) v Nato strukturah. Torej so Slovaki kljub navedenemu »demokratičnemu primanjkljaju« že tedaj nameravali v svojih strateških dokumentih opredeliti podobne grožnje

---

²⁰¹ Zgolj v ciljeh nacionalne varnosti je opredeljena naloga za kreiranje pogojev za postopno integracijo Republike Slovaške transatlantskim in evropskim kolektivnim političnim, varnostnim, ekonomskim strukturam in inštitucijam. Pri tem imena teh transatlantskih in evropskih inštitucij niso omenjena (Nečej 2005, 35).

kot ostale države evro-atlantskega območja. Na ta način je zagotavljanje varnosti skozi članstvo v zvezi Nato postalo zgolj še retorično vprašanje. Spremenjeno mednarodno in srednjeevropsko varnostno okolje je tako tudi na slovaškem povzročilo spremembe v varnostnem sistemu in posledično tudi rekonstrukcijo slovaških OS. (Nečej 2005, 36)

V tem proučevanem obdobju so bile slovaške OS oz. celotna slovaška nacionalno-varnostna struktura, prvenstveno teritorialno (vojaško)obrambno orientirane, z zelo omejenimi zmogljivostmi za projekcijo sile oz. sodelovanja v mirovnih operacijah. V ta namen so bile slovaške OS organizacijsko strukturirane v dve zvrsti (KoV in VL). Znotraj kopenske zvrsti so bile, večinske in netransformirane, glavne obrambne sile in nekaj profesionalnih elitnih enot, ki so bile interoperabilno omejeno zmožne sodelovati v operacijah zveze Nato. (Ulrich v Forster in dr. 2002, 50)

Zaradi zgoraj navedenega, slovaških OS v tem obdobju ne moremo umestiti v Haltinerjev vzorec reform v prvem desetletju po hladni vojni, saj se na področju vojaških reform pred letom 2000, razen zmanjševanja obsega OS, niso dogajale korenite spremembe v smislu transformacije OS oz. njihovega približevanja zvezi Nato.

Večina analitikov, med njimi tudi Ulrichova (2002) in Nečej (2005) sta mnenja, da je bilo prvo desetletje po hladni vojni za slovaški varnostni in obrambni ustroj in s tem tudi za slovaške OS, bolj ali manj izgubljeno oz. statično, tudi zaradi v Moskvi izobraženih in transformacijam slovaških OS nenaklonjenih vojaških voditeljev.

Garret²⁰² je v oceni o obrambi Slovaške republike (2000) zato navedel, da je za postavitev uspešnih temeljev koncepta obrambnih in vojaških reform, po vprašanju varnosti, nujno potrebna revizija slovaške ustave, nacionalnovarnostne strategije in posledično tudi nacionalne vojaške strategije (Ulrich v Forster in dr. 2002, 51)

Slovaške OS so se v proučevanem obdobju s svojo povečano udeležbo aktivno vključile tudi v mirovne operacije na območju bivše Jugoslavije (tabela, št. 5.36).

5.6.2 Obdobje od 2001 do 2011

Leta 2001 so Slovaki na področju varnosti, obrambe in OS sprejeli kar tri strateške in razvojno-usmerjevalne dokumente: *varnostno strategijo*, ki je bila po mnenju Nečēja (2005, 36) prvi celoten dokument oz. t.i.«dežnik», ki mu je po načelu »stopničenja« sledila *obrambna*

---

²⁰² Upokojeni ameriški generalmajor Joseph G. Garret je bil vodja skupine, ki je izvajala ocene obrambnih resorjev v državah, kandidatkah za zvezo Nato (tudi za Slovenijo).

strategija in nato še *vojaška strategija*. V navedenih dokumentih je Slovaška naredila, glede organizacijske in kadrovske strukture ter funkcij svojih OS odmik od klasičnih teritorialno-obrambnih k bolj ekspedicijskim OS in se usmerila k integraciji v sistem kolektivne obrambe in varnosti. Celoviti pristop k izdelavi zgoraj navedenih dokumentov je tokrat predvsem temeljil na Natovem strateškem konceptu iz leta 1999. V *varnostni strategiji* (2001) je tako med vitalnimi interesi poleg suverenosti in teritorialne integritete tudi navedeno polnopravno članstvo v zvezi Nato in EU (Security Strategy of the Slovak Republic 2001, 3).

Iz *obrambne strategije* (2001) je v luči raziskave pomembno omeniti, da so bile v tem obdobju predvidene funkcije OS Slovaške, da: a) z lastnimi silami obvarujejo-branijo Republiko Slovaško pred zunanjimi vojaškimi grožnjami, b) morajo ob tem sočasno dosegati kriterije za sprejem v zvezo Nato, b) sodelujejo v mirovnih operacijah pod okriljem mednarodnih varnostnih organizacij. Prav tako *obrambna strategija* še predvideva dokaj verjetno grožnjo v lokalnih konfliktih v neposredni bližini. Nasprotno pa veliki vojaški konflikt za Slovake ni bil verjeten. (Defence Strategy of the Slovak Republic 2001, 3,4)

Po načelo stopničenja *vojaška strategija* iz leta 2001 nekoliko ožje in bolj natančno kot razvojno usmerjevalni dokument, opredeljuje vlogo in poslanstva slovaških OS, ki jih lahko razumemo kot tisto, za kar so OS sploh namenjene, in sicer: a) obramba nacionalne države pred vsemi vojaškimi grožnjami, b) zagotavljanje morebitnega prispevka zavezništvu v celotnem spektru njenih operacij in c) zagotavljanje podpore ostalim državnim institucijam in organom pri preprečevanju ali odpravljanju vseh nevojaških groženj.

Opravljanje funkcij je prav tako v *vojaški strategiji* (2001) bolj konkretizirano skozi izvajanje naslednjih poslanstev slovaških OS: a) zagotavljati kredibilno odvrčanje in če to ne uspe, braniti suverenost, neodvisnost in teritorialno integriteto Slovaške Republike in njenih zaveznikov proti vsakršni zunanji grožnji vojaške agresije. Pri tem pa morajo biti OS pripravljene za vodenje teh operacij samostojno ali kot članica koalicije, b) sodelovati v celotnem spektru mirovnih operacij, ki imajo mednarodno legitimnost in mednarodnopravno legalnost. (The Military Strategy of The Slovak Republic 2001, 5-7)

V nadaljevanju je *vojaška strategija* tudi podrobno navajala naloge slovaških OS, med katerimi so nekatere bolj konkretne in specifične, za podporo izvajanja njenih funkcij. Te naloge so: a) vzdrževati visoko pripravljene in premestljive ter vzdržljive sile ravni manjše bataljonske bojne skupine, ki so interoperabilne z zavezniki ter pripravljene za vodenje mirovnih operacij v celotnem spektru, b) vzdrževati sile nižje pripravljenosti ravni manjše kot brigadne bojne skupine, ki bodo zmožne sodelovati v operacijah obrambe države in tudi v Nato operacijah kolektivne obrambe – po členu 5 ter zagotavljati vzdržljivost ali okrepitev visoko

pripravljenih sil, c) biti v pripravljenosti hitrega zagotavljanja specialnih sil in obveščevalnih zmogljivosti za pomoč ostalim agencijam pri vodenju protiterorističnih operacij, č) vzdrževati pripravljenost in povečati interoperabilnost skozi udeležbo na mednarodnih vajah. (The Military Strategy of The Slovak Republic 2001, 5-7)

Leta 2003 so Slovaki izdali *doktrino OS Slovaške republike* (ang. Doctrine of the Armed Forces of the Slovak Republic 2003), ki je nastala na osnovi *dolgoročnega načrta strukture in razvoja slovaških OS – model 2010* ter številnih doktrinarnih dokumentov zveze Nato in dokumentov članic zveze Nato.²⁰³ Zanimivo, da je bila navedena *doktrina* izrazito usmerjena v več kot očitno skorajšnje članstvo Slovaške republike v zvezo Nato. Namen *doktrine* je bil zagotoviti temeljna načela za planiranje in vodenje vojaških operacij in je kot takšna predstavljala temelj za izdelavo področnih doktrin. Poleg vojaškega potenciala, strukture OS je *doktrina* podrobno opredeljevala poslanstvo in naloge slovaških OS. Tako so po *doktrini* (2003, 12) slovaške OS namenjene zaščititi miru in varnosti, zagotavljanju obrambe države in izpolnjevanju obveznosti Slovaške, ki izhajajo iz mednarodnih pogodb. (Ulrich v Forster, Edmunds and Cotty 2002, 51-53)

Funkcije slovaških OS se tudi tu razberejo skozi njihovo poslanstvo in naloge. Tako je v *doktrini* (2003) poslanstvo opredeljeno kot: a) zagotavljanje verodostojnega odvrčanja potencialnega agresorja; v primeru, ko odvrčanje spodleti, pa morajo slovaške OS zagotoviti suverenost, neodvisnost in teritorialno integriteto Slovaške republike in njenih zaveznikov zoper zunanjo vojaško grožnjo; morajo biti sposobne voditi vojaške operacije samostojno in kot del koalicije; b) prevzeti morajo del obveznosti v mirovnih operacijah pod vodstvom mednarodnih varnostnih organizacij in c) pri odpravljanju nevojaških groženj in reševanju kriznih situacij, zagotavljanje pomoči javnim službam in to samostojno ali kot del mednarodnih organizacij. (Doctrine of the Armed Forces of the Slovak Republic 2003, 26) .

Naloge slovaških OS so v *doktrini* (2003) natančno opredeljene kot: a) vzdrževanje visoko pripravljenih sil, ki so sposobne izvajati celoten spekter vojaških (vojnih in mirovnih) operacij pod poveljstvom mednarodnih organizacij; b) vzdrževati sile nižje pripravljenosti, ki bodo zmožne, na zahtevo visoko pripravljenih sil, po relativno dolgem obdobju voditi operacije vojaške obrambe države, sodelovati v operacijah pod okriljem mednarodnih organizacij in bodo po sprejemu v Natu zmožne izpolnjevati obveznosti, ki izhajajo iz 5. člena washingtonske pogodbe; c) vzdrževati sile z dolgim časovnim obdobjem svoje izgradnje , ki bodo mobilizirane za obrambo države ali zavezništva; č) zagotoviti strateške funkcije PINK, zgodnjega

---

²⁰³ Poleg ameriške (JP-1), *vojaške doktrine* Združenega kraljestva in Kraljevine Nizozemske so pri izdelavi še posebej upoštevali Natovo doktrino združenih operacij (ang. Allied Joint Operations Doctrine - AJP-1).

opozarjanja, vojaške obveščevalne dejavnosti in izvidništva; d) zagotavljati neprekinjeno obrambo suverenosti zračnega prostora Slovaške in po vključitvi v Nato varovanje integriranega Nato zračnega prostora; e) vzdrževanje zmogljivosti za sprejem zavezniških okrepitev (ang. Host Nation Support – HNS), če bodo zahtevane; f) biti morajo pripravljene za podporo ostalih ministrstev in vladnih agencij ali lokalnih oblasti; g) vzdrževanje opreme in infrastrukture za usposabljanje in podporo premestljivih sil; h) vzdrževanje pripravljenosti in povečanje interoperabilnosti skozi sodelovanje na mednarodnih vajah. (Doctrine of the Armed Forces of the Slovak Republic 2003, 26,27)

Na osnovi vstopa Slovaške v zvezo Nato in EU (2004) so Slovaki takoj začeli pripravljati nove strateške dokumente s področja varnosti in obrambe. Tako so leta 2005 sočasno sprejeli novo *varnostno strategijo* in *obrambno strategijo*. V strateških varnostnih in obrambnih dokumentih se je spremenila tudi njihova ocena ogroženosti (varnostna ocena). Kljub nepredvidljivi vzhodni sosedi Ukrajini tokrat ocena sploh ne predvideva možnosti neposrednega vojaškega napada na državo. Zato pa Slovaška prepozna številne druge asimetrične grožnje varnosti v mednarodnem okolju, in sicer kot najbolj resno grožnjo prepoznavajo: a) uporabo orožja za masovno uničenje s strani nedržavnih akterjev – terorističnih skupin, b) propadle države, organiziran kriminal, regionalni in etnični konflikti, kibernetična grožnja in naravne nesreče pa sodijo med zgolj bolj verjetne grožnje varnosti slovaške države (Giegerich in Nicoll 2008, 60).

Reforme slovaških OS, ki so že bile okvirno najavljene v paketu dokumentov iz leta 2001, so se tako izvedle šele po članstvu Slovaške v zvezi Nato in EU. Reforme, ki so pomenile dokončno transformacijo slovaških OS iz tipičnih teritorialno obrambnih v docela ekspedicijske, so bile zastavljene skozi različne in številne, zgoraj omenjene obrambne dokumente (*doktrina OS Republike Slovaške 2003, varnostna strategija 2005, obrambna strategija 2005*) ter skozi *srednjeročni obrambni plan slovaških OS 2007-2012* in *dolgoročni razvojni plan 2015*, v katerih si je Slovaška zastavila za cilj: vzpostaviti majhne, bolj učinkovite, poklicno popolnjene OS s povečano zmogljivostjo projekcije sil oz. ekspedicijskega delovanja, ki bodo sposobne zagotavljati vzdržljive sile in določene »nišne« zmogljivosti za mirovne operacije s poudarkom na visoki stopnji pripravljenosti. Slovaška je tako danes pripravljena sodelovati v celotnem spektru vojaških vojnih in nevojnih operacij oz. mirovnih operacij, ki so za Slovake glavni spodbujevalec transformacije njihovih OS (Giegerich in Nicoll 2008, 60).

V *obrambni strategiji* (2005, 8) so Slovaki oblikovali svoje politično-vojaške ambicije, med katerimi za potrebe raziskave izpostavljamo pripravljenost slovaških OS, da sočasno

sodelujejo v dveh operacijah, vendar prvenstveno v operacijah pod okriljem zveze Nato. Torej strategija zelo izpostavlja eksterno (ekspedicijsko) funkcijo OS, saj v nadaljevanju opredeljuje zahtevane sposobnosti zagotavljanja strateškega transporta in nadaljnje izboljšanje obveščevalne, informacijske in logistične podpore.

Prav tako se je v *obrambni strategiji 2005* prejšnji temeljni funkciji, obrambi nacionalne teritorije, dodala še pogodbeno obveznost sodelovanja pri obrambi zaveznikov in pri preprečevanju konfliktov ter pri odpravi kriznih situacij po vsem svetu (brez geografskih omejitev). Naloge slovaških OS so tako po prioriteti razdeljene med:

1.) Strateške naloge, ki so bolj eksterno naravnane in so prvenstveno vezane za zvezo Nato in EU. Kljub navedenemu se vendarle slovaškim OS nalaga obveznost za zaščito obrambne infrastrukture oz. objektov posebnega pomena. Prav tako se še naprej zagotavlja izvajanje mobilizacije. (The Defence Strategy of the Slovak Republic 2005, 8)

2.) Naloge slovaških OS, ki izhajajo iz mednarodne skupnosti, med katerimi tukaj izpostavljam udeležbo v mirovni operaciji pod okriljem OZN in OVSE.

3.) Pomožne naloge za podporo civilnih oblasti, med katerimi velja izpostaviti nalogo zagotavljanja nujnih sil in sredstev za preprečevanje kriz ali odpravo posledic ter vzdrževanje javnega reda (The Defence Strategy of the Slovak Republic 2005, 9).

Za doseganje zastavljenih ciljev pa so morali spremeniti način popolnjevanja svojih OS oz. ukiniti splošno vojaško obveznost ter vzpostaviti zgolj popolnoma poklicno popolnjene OS²⁰⁴. Zasuk od teritorialno obrambne funkcije k povečani projekciji sil in posledična potreba po novih zmogljivostih pa zahteva tudi nabavo nove sodobne in funkcijam primerne vojaške opreme in sodobnih, lažje premestljivih oborožitvenih sistemov²⁰⁵.

Slovaška si je pri izgradnji vojaških zmogljivosti za sodelovanje pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti zastavila določene ravni nacionalnih ambicij, na osnovi katerih se je zavezala, da bo: a) pripravljena sodelovati v okviru kolektivne obrambe v celotnem spektru zvrsti vojaškega delovanja, b) je pripravljena za *ad hoc* vojaške operacije visoke intenzivnosti za potrebe zavezniške kolektivne obrambe (5. člen washingtonske pogodbe) prispevati celo enoto ravni brigade. Slovaška se je za sodelovanje v mirovni operaciji pod okriljem Nata ali EU obvezala zagotavljati sile ravni bataljona, medtem ko bo v mirovni operaciji pod neposrednim okriljem OZN zagotavljala sile ravni ene čete.

---

²⁰⁴ Predvideni obseg pridobivanja kadra za slovaške OS, še posebej vojakov, pa se ni realiziral po pričakovanjih. Tako je samo leta 2008 (leto ekonomske konjunktore) zabeležen primanjkljaj za 2.800 vojakov.

²⁰⁵ Kot prioriteta so določeni: novi in kompatibilni komunikacijski in informacijski sistemi (KIS), zmogljivost za strateški zračni premik, lahka kolesna oklepna vozila (LKOV) in drugi sistemi, ki omogočajo ali podpirajo strateško in operativno mobilnost sil.

Poleg navedenih naporov pri razvoju sodobnih in aktualnim grožnjam ustreznih vojaških zmogljivosti so slovaške OS prilagodile način svojega usposabljanja in vaj ter udeležbe na mednarodnih vojaških vajah (PzM in Nato ter EU) namenu doseganja interoperabilnosti z zavezništvom. Prav tako so Slovaki delež investicij namenili za izgradnjo ali posodobitev centrov za usposabljanje²⁰⁶. (Giegerich in Nicoll 2008, 60-61)

Skozi zgoraj (v začetku podpoglavja) navedene funkcije OS (češko)slovaške v času hladne vojne in OS Slovaške v današnjem času ter skozi primerjavo števila aktivnih vojakov ter ostalih kazalnikov, ki podpirajo izvajanje funkcij postmodernih OS, vidimo, da so se OS Slovaške že skoraj v celoti transformirale iz tradicionalno teritorialno-obrambnih v ekspedicijske OS, ki pa, glede na svoj obseg in logistične zmogljivosti, niso zmožne izvajanja samostojnega ekspedicijskega delovanja, kaj šele vojskovanja, temveč to počno in bodo počele še v bodoče v okviru širše koalicije (največkrat zveze Nato). Prav tako so slovaške OS, kljub množični udeležbi v mirovnih operacijah, v sklopu zavezništva, zadržale tradicionalno, vendar manj prioritarno funkcijo obrambe teritorialne integritete. (Military Balance 2012, 153)

Glede transformacije slovaških OS je bil cilj Slovaške republike »force 2010« kulminacija prizadevanj za izboljšanje splošnih obrambnih zmogljivosti in specifičnih zmogljivosti, povezanih s članstvom v zvezi Nato.

5.6.3 Spremenjene funkcije OS Slovaške

Slovaki, skladno s spremenjenim mednarodnim varnostnim okoljem, notranjepolitičnimi dejavniki in z geostrateško zunanjepolitično in varnostno orientacijo Slovaške republike, skozi prvo proučevano obdobje, niso izvajali uspešne transformacije svojih OS. V prvi fazi, ko so bili še v češkoslovaški državi, so z namenom nujnega zmanjševanja obsega OS to izvajali zelo radikalno ali celo hipno, pri tem pa še niso imeli izdelanega jasnega koncepta obsega in strukture svojih bodočih slovaških OS. Od leta 1993, ko se je razdružila Češkoslovaška, so Slovaki pričeli iz dela nekoč skupnih razvijati svoje OS. Po hladni vojni češkoslovaške politične in družbene elite sprva niso dosegle soglasja glede smeri razvoja države kakor tudi samih OS. Podobno velja za Slovaško republiko, ki je po dezintegraciji Češkoslovaške nato relativno dolgo iskala svojo pot političnega razvoja proti evro-atlantskim integracijam (Nato in EU), kar je sicer z določenim časovnim zamikom, bistveno vplivalo na razvoj njihovih OS.

---

²⁰⁶ JKB center za testiranje in usposabljanje (Zemianske Kostonaly) in Natov center za usposabljanje v ravnanju z eksplozivnimi sredstvi (Novaky).

Bistven vpliv na spremembo zakonodaje in strateških dokumentov na varnostnem in obrambnem področju so imela prav pristopna pogajanja k zvezi Nato ter po letu 2004 članstvo samo. Zato se je prava transformacija OS začela šele po članstvu v zvezi Nato in EU (2004) in vplivom njune varnostno-obrambne politike in procesov obrambnega planiranja na slovaško varnostno in obrambno politiko ter na OS same.

Pregled in predstavitev ter vrednotenje, posameznih spremenljivk in kazalnikov, ki poleg zgoraj opisanih funkcij v strateških, razvojno usmerjevalnih dokumentih skozi določeno časovno obdobje, kažejo na vrste in prioritete posameznih funkcij OS, bom tudi v tem pod poglavju izvedel skozi standardni model, ki v tem primeru predstavlja model proučevanja OS Slovaške republike in vsebuje naslednje spremenljivke.

5.6.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Slovaška je bila v okviru Češkoslovaške, tako kot ostale države za železno zaveso, v času hladne vojne in tudi v letu 1990 še članica VS. Danes je Slovaška republika članica številnih varnostnih organizacij: OZN, OVSE in od leta 2004 še Nato in EU. V vseh varnostnih organizacijah pa Slovaška z udeležbo svojih OS v mirovnih operacijah odgovorno prevzema svoje obveznosti do mednarodnega miru in varnosti (tabela, št. 5.36)

- *Število pripadnikov OS v mirovnih operacijah*

Slovaška republika se je v svojih aktualnih strateških in razvojno-usmerjevalnih dokumentih s področja varnosti in obrambe zelo jasno zavezala k oblikovanju obsega in strukture svojih OS za izvajanje vojaških operacij v sistemu kolektivne obrambe, predvsem pa za sodelovanje v mirovnih operacijah. Dejansko je bila Slovaška na tem segmentu zagotavljanja mednarodne varnosti že od svojih začetkov zelo aktivna.

Tabela, št. 5.36: Udeležba pripadnikov slovaških OS v mirovnih operacijah

<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990*	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	1	594	97	385	162
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO			40	157	326
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				29	46
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					4
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	1	594	137	571	538
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,00%	0,61%	0,23%	1,42%	1,50%

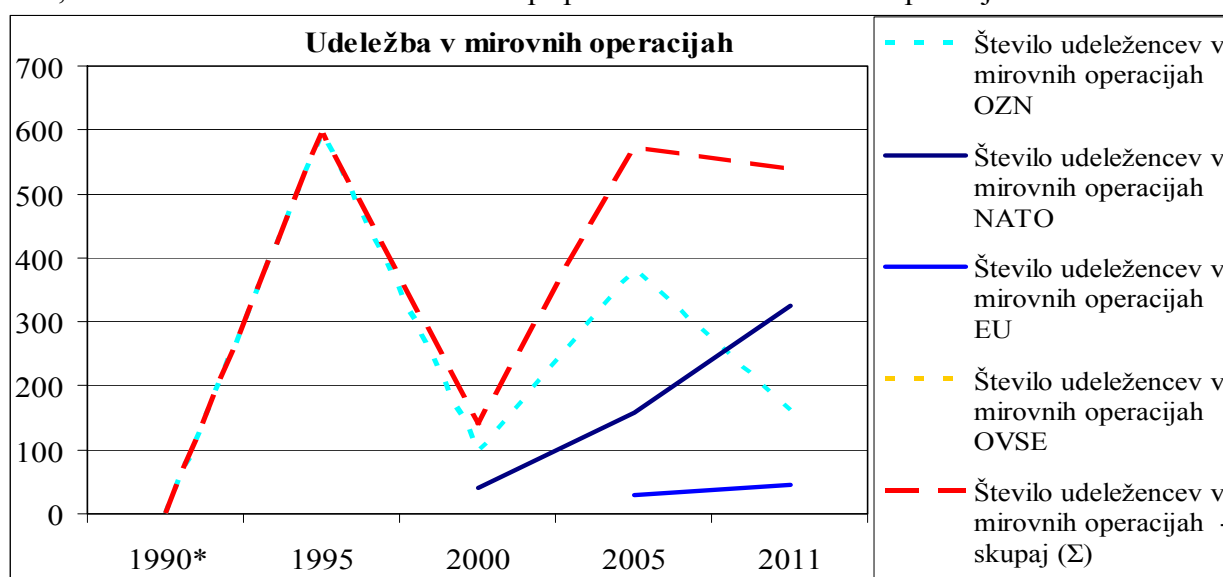
Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Po koncu hladne vojne so Slovaki s svojimi OS zaradi neposredne bližine krize oz. državljanske vojne, ki je potekala v bivši Jugoslaviji ter zaradi še nerešenih etničnih vprašanj s sosednjo Madžarsko, množično sodelovali v mirovnih operacijah (tabela, št. 5.36) na območju bivše Jugoslavije, kjer so prisotni še danes.

Tudi za Slovaško je značilen trend udeležbe, sprva zgolj v mirovnih operacijah pod pokroviteljstvom OZN. Po članstvu Slovaške v zvezi Nato pa se ta trend (graf, št. 5.36) nekoliko počasneje, vendar zanesljivo prevesi v korist udeležbe v mirovnih operacijah, ki jih vodi zveza Nato.

Graf, št. 5.36: Trendi udeležbe slovaških pripadnikov OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

5.6.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

Za (češko)slovaške OS je bil v času hladne vojne skladno z zelo izraženo vojaško grožnjo OS tedanje zveze Nato, izrazito prioritiziran funkcionalni imperativ oz. je bila zelo pomembna in izpostavljena funkcija učinkovitega odvratanja potencialnega vojaškega agresorja ali obramba pred njim. Po koncu hladne vojne se je šele ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja, na eni strani zaradi odsotnosti vojaške grožnje ter na drugi strani s pojavom novih globalnih in kompleksnih groženj, to razmerje začelo spreminjati tudi v Slovaški.

- *Razmerje in trendi med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

V času hladne vojne je bilo razmerje med številom vojaških in nevojaških nalog OS Češkoslovaške v korist prvih. Opredeljene naloge (češko)slovaških OS so v strateških

dokumentih nedvoumno nakazovala na prioriteto t.i vojaško obrambnih ali napadalnih nalog. To prikazujejo tudi številni kvantitativni kazalniki o ozko specializiranih oborožitvenih sistemih, ki so bili namenjeni zgolj izvajanju različnih zvrsti (oboroženega) bojevanja (obrambi in napadu) (tabela, št. 5.11 in št. 5.38) ter njihova teritorialna razporeditev v času hladne vojne. To razmerje se je v preteklih dvaindvajsetih letih precej spremenilo v korist t.i. "nebojnih" in "večnamenskih" vojaških sistemov, s katerimi lahko slovaške OS izvajajo širši spekter funkcij in nalog. Predvsem pa so slednji namenjeni bolj za izvajanje ekspedicijskega delovanja oz. mirovni operacij. Slovaške OS predvsem zaradi minimalnih zahtev po bojnih zmogljivostih zveze Nato še naprej vzdržujejo in razvijajo določen (skromni) obseg ofenzivnih vojaških zmogljivosti, vendar v veliko večjem obsegu izgrajujejo večnamenske zmogljivosti.

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; V prvem obdobju po hladni vojni je bila še zelo izražena vojna/bojna funkcija slovaških OS, čeprav so imele tudi tedaj številne nevojne funkcije, ki so sodile v razvejani spekter socialnega imperativa. Sedaj pa na osnovi proučenih relevantnih primarnih in sekundarnih virov ugotavljamo, da so slovaške OS pri opredeljevanju nalog pomoči ob naravnih in drugih nesrečah predvidene za angažiranje v tujini, medtem ko je njihova uporaba doma bolj omejena. Tako so slovaške OS odgovorne za spremljanje JRKB situacije in zagotavljanje informacij za državni opozorilni sistem ter sodelujejo v teh aktivnostih (JRKB – opomba I.C.) v času grožnje. Prav tako so dolžne zagotoviti nujne sile in sredstva za preprečevanje krize in odpravo njenih posledic (The Defence Strategy of the Slovak Republic 2005, 9).

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Slovaške OS so dolžne zagotavljati nujne sile in sredstva za preprečevanje kriz ali odpravljanje njihovih posledic, vključujoč vzdrževanje javnega reda in miru. (The Defence Strategy of the Slovak Republic 2005, 9).

- *Boj proti terorizmu*; Pri tej nalogi se slovaške OS lahko uporabijo za varovanje kritične infrastrukture in posredno tudi kot neke vrste zavarovanje – varnostna služba (straža).

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*;

Slovaška republika se zavzema za preprečevanje sovražnosti, prenehanje nasilja nad civilisti in razorožitev sprtih strani. Ob tem cilju se strinjajo, da se lahko izvajajo mirovne operacije tudi brez soglasja sprtih strani in v takšnih mirovni operacijah s svojimi OS tudi sodelujejo. Slovaške OS v mirovni operacijah izvajajo celoten spekter delovanj, med drugim lahko izvajajo tudi pomoč pri evakuaciji, obvladovanju ali zmanjševanju posledic naravnih nesreč in katastrof, humanitarne operacije ali operacije iskanja in reševanja ter sodelujejo pri preoblikovanju ali izgradnji lokalnega obrambnega sektorja (PRT in OMLT v Afganistanu).

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju;*

Slovaška republika je kot članica zveze Nato in EU zavezana h kolektivni obrambi in skupni evro-atlantski varnosti. Slovaške OS zato sodelujejo s tujimi OS na osnovi washingtonske pogodbe (se pripravljajo) za izpolnjevanje 5. člena, v precejšnjem obsegu pa sodelujejo v t.i. operacijah izven 5. člena (OKO). Prav tako ima Slovaška in njene OS obveznosti iz pogodbe o EU pri izpolnjevanju t.i. petersberških nalog. Obrambna politika Slovaške je utemeljena tudi na zunanjih varnostnih prioritetah, med katere poleg Nata in EU sodita še obveznosti do OZN ter OVSE. Torej morajo biti slovaške OS ustrezno pripravljene za kolektivno vojaško obrambo ter za izvajanje celotnega spektra kompleksnih mirovniških operacij, kar od Slovaške republike in njenih OS zahteva ustrezne politične, civilne in vojaške ukrepe ter instrumente oz. zmogljivosti.

5.6.3.3 Organizacijska struktura

Skladno s funkcijami sodobnih OS se spreminja tudi njihova organizacijska struktura. V tabeli, št. 5.37 so prikazani zgolj nekateri, vendar pomembni kazalniki, ki nakazujejo na spreminjanje razmerja med aktivnimi pripadniki KoV in aktivnimi pripadniki ostalih zvrsti OS oz. njihovih skupnih (ang. joint) zmogljivosti. Tako se zaradi učinkovitosti v boju zoper asimetrične (teroristične – odporiške) grožnje pri izvajanju t.i. protiodporiškega bojevanja vse obsežneje uporabljajo specialne sile. Tako se specialne sile, zaradi uporabe v mirovniških operacijah ter njihovega nadvarnostnega povezovanja in večnacionalnega sodelovanja v zvezi Nato²⁰⁷, konstantno povečujejo. Na slovaškem specialne sile, kljub spoštljivemu obsegu in funkcionalni uporabnosti in pomembnosti v sodobnih in kompleksnih mirovniških operacijah niso organizirane kot samostojna zvrst slovaških OS. Skladno z neuniformnim razvojem slovaškega varnostnega in obrambnega sektorja, niha obseg paravojaških varnostnih sil, ki jih po članstvu v Nato ukinejo.

V slovaških OS se je, kljub temu da nimajo posebne zvrsti vojne mornarice kakor v ostalih OS srednjeevropskih držav, večinski obseg aktivne kadrovske sestave organizacijsko prevesil iz KoV k aktivnim pripadnikom vseh ostalih zvrsti oz. predvsem skupnih zmogljivosti (graf, št. 5.42).

---

²⁰⁷ Slovaki s svojimi specialnimi silami (SOF) sodelujejo pri Nato skupnem večnacionalnem koordinacijskem centru specialnih sil.

Tabela, št. 5.37: Nekateri kazalniki organizacijske strukture slovaških OS

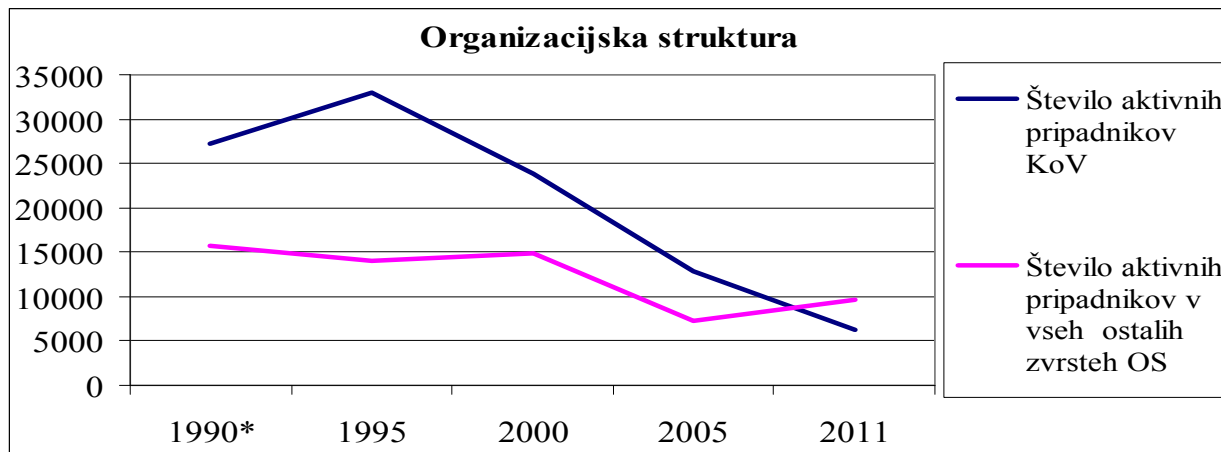
Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	27300	33000	23800	12860	6230
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	15680	14000	14800	7335	9569
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	0	3	4	4	4
Paravojaške notranje varnostne sile	3000	850	1400	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Navedeno nam prikazuje potrebo slovaških OS po spremembi načina popolnjevanja, ki je nastala tudi zaradi spreminjanja funkcij slovaških OS.

Graf, št. 5.37: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture slovaških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

5.6.3.4 Kadrovska sestava

Po koncu hladne vojne se je kadrovski obseg slovaških OS drastično oz. celo hipno zmanjšal predvsem na področju rezervne sestave. Nato še iz povsem drugih razlogov na področju vojaških obveznikov (tabela, št. 5.38). Z namenom preoblikovanja v moderne in učinkovite OS so od leta 1993 izvedli številne reforme, med drugim so zmanjšali število aktivnega kadra (stalna sestava in vojaški obvezniki) iz 53.000 na 15.800. (Vrečar 2010)

Leta 2005 je Slovaška ukinila obvezno služenje vojaškega roka ter uvedla poklicno popolnjevanje OS.²⁰⁸ Kljub navedenemu se je, predvsem zaradi upokojitev in odpuščanja, obseg aktivne sestave zmanjšal na vsega nekaj več kot 15.000 pripadnikov.

²⁰⁸ Pogodbo za delo v slovaških OS je mogoče podpisati za 3, 5 ali 10 let. V OS je posameznik lahko zaposlen 32 let oziroma do 55 leta starosti (v izjemah, odvisno od čina, tudi dlje). (Vrečar 2010)

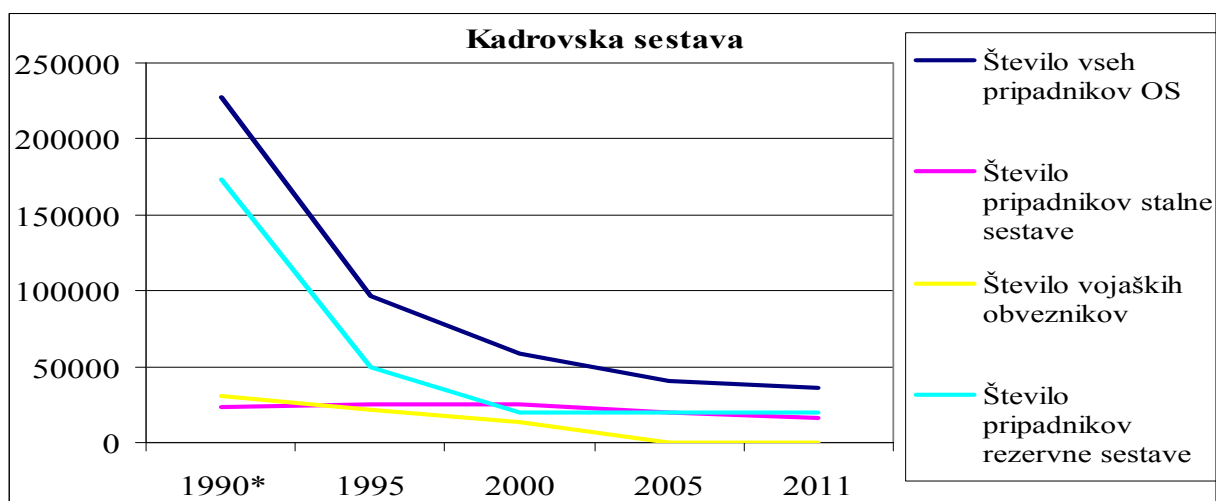
Tabela, št. 5.38: Kazalniki kadrovske sestave slovaških OS

Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	227150	97000	58800	40195	35799
Število pripadnikov stalne sestave	23450	25000	25200	20195	15799
Število vojaških obveznikov	30450	22000	13600	0	0
Število pripadnikov rezervne sestave	173250	50000	20000	20000	20000
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	4,12%	1,79%	1,08%	0,74%	0,65%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR) v %	56,5%	46,8%	35,1%	0,0%	0,0%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	23,7%	48,5%	66,0%	50,2%	44,1%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					52,40%

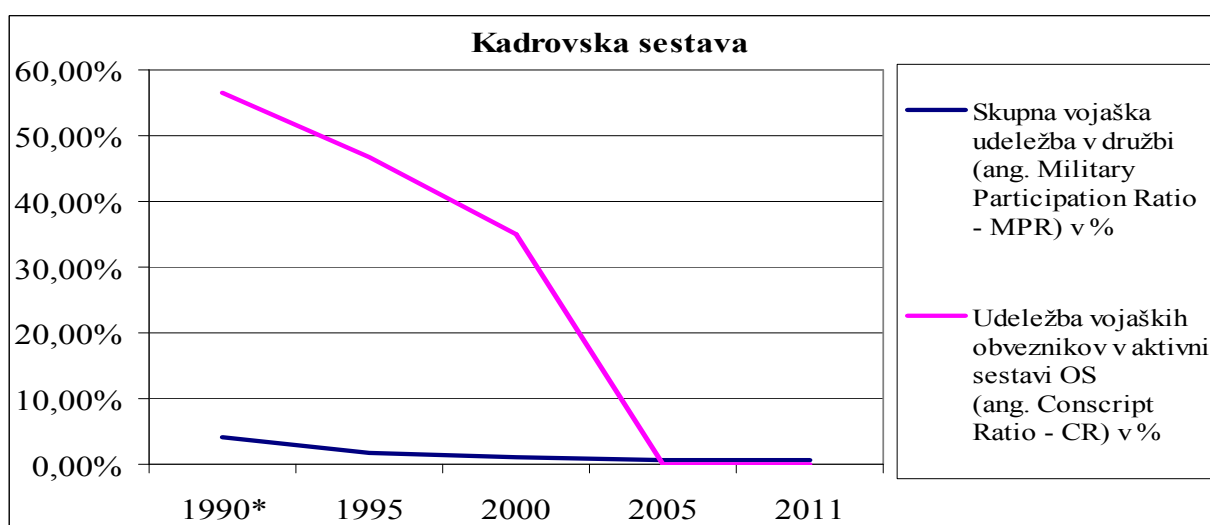
Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Defence Data Portal (EDA)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Graf, št. 5.38: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov slovaških OS

Graf, št. 5.39: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov slovaških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Za slovaške OS je na kadrovskem področju značilno, da so vsi trendi, ki sem jih v raziskavi meril, negativni (graf, 5.38 in 5.39). Slovaška je imela ob koncu hladne vojne, s 4,12% dokaj visoko vojaško udeležbo v družbi (MPR). Danes Slovaška s 0,65% še prav tako sodi med srednjeevropske države, ki imajo nadpovprečno vojaško udeležbo v družbi.

5.6.3.5 Oborožitveni sistemi

V proučevanem obdobju so tudi slovaške OS svoje zastarele in aktualnim grožnjam neustrezne oborožitvene sisteme množično (vsi še sovjetskega porekla), izločile iz operativne uporabe. S tem so lahko poleg občutne izgube koeficienta bojne moči (tabela, št. 5.40) preusmerile sicer zelo omejene finančne vire v nabavo sodobnih in predvsem ekspedicijskemu delovanju oz. mirovnim operacijam primernih oborožitvenih sistemov in zmogljivosti (tabela, št. 5.38).

Slovaki so dokaj pozno začeli izgrajevati zmogljivosti, ki so jih navajali v strateških dokumentih in načrtovali v dolgoročnih razvojnih planih.

Tabela, št. 5.38: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi slovaških OS

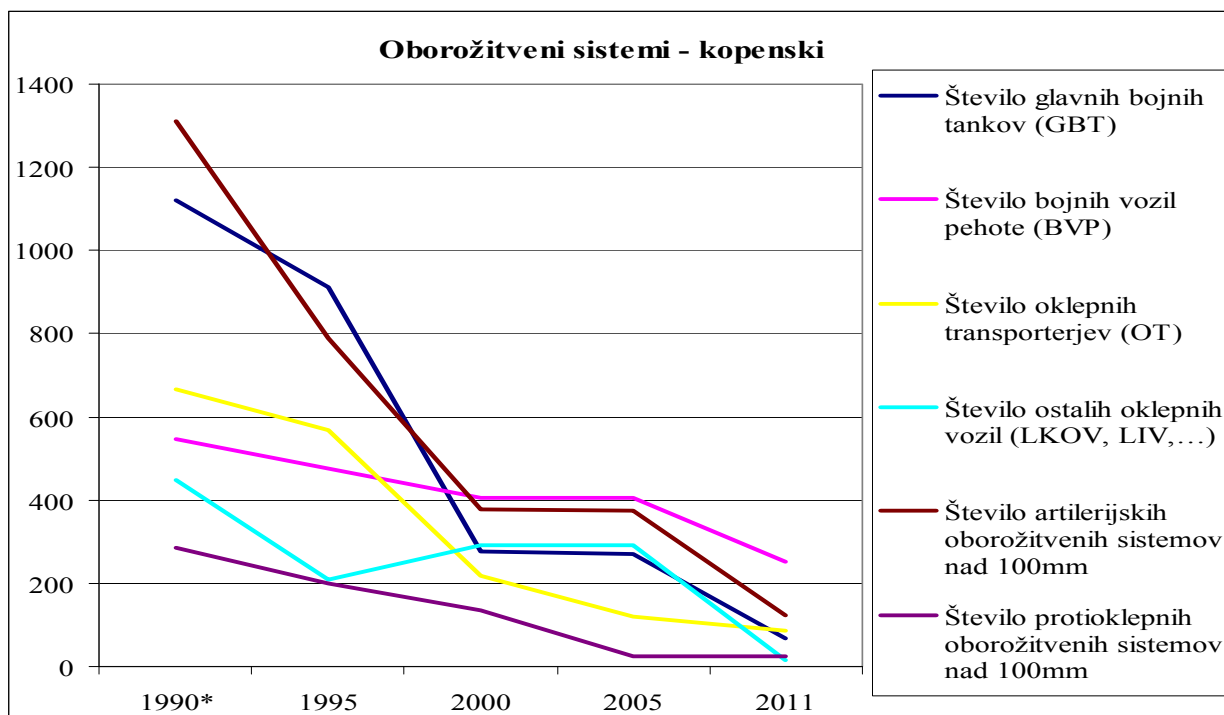
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990*	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	1120	912	275	271	69
Število bojnih vozil pehote (BVP)	546	476	404	404	253
Število oklepnih transporterjev (OT)	665	567	218	120	85
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	448	210	291	291	14
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	40,1%	35,8%	42,8%	27,4%	5,0%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1311	790	379	374	122
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	578	432	274	286	54
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	733	358	105	88	68
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	44,1%	54,7%	72,3%	76,5%	44,3%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	286	200	134	26	24
Število bojnih letal	140	111	84	71	22
Število nebojnih letal	72	68	43	37	15
Število bojnih helikopterjev	20	19	19	19	15
Število nebojnih helikopterjev	43	26	37	22	21
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	0	0	0	5
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

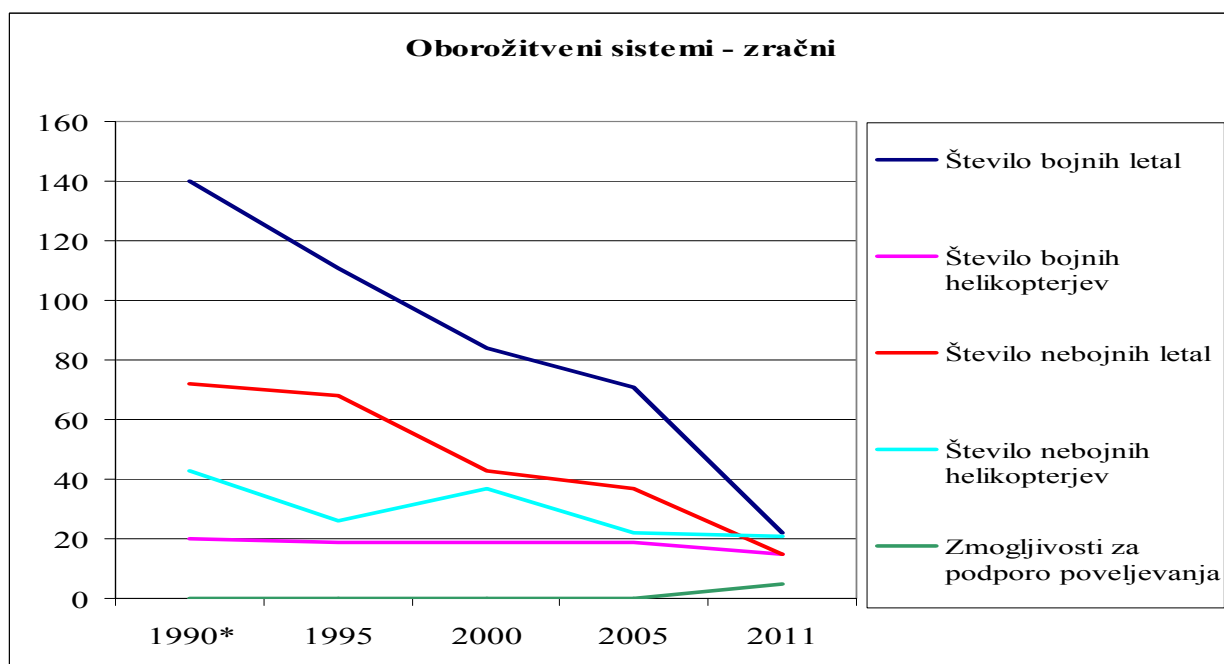
Zmogljivosti podpore povečevanja – ISTAR oz. multiplikatorji moči se, poleg drugih segmentov, predvsem v obliki brezpilotnih letal (BPL) pojavijo šele v letu 2011 (tabela, št. 5.34), medtem ko raziskava ni zaznala investicij v nabavo natančnega streliva.

Graf, št. 5. 40: Trendi kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov slovaških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Graf, št. 5.41: Trendi kazalnikov zračnih oborožitvenih sistemov slovaških OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Za slovaške OS je na osnovi raziskave tako značilno, da so vsi trendi o obsegu oborožitvenih sistemov razen zmogljivosti podpore poveljevanja, negativni oz. so nebojni helikopterji še najbližje trendu zmerne padanja (graf, št. 5.40 in 5.41). To dejstvo kljub nekaterim projektom modernizacije oborožitvenih sistemov odločilno prispeva k občutni izgubi potenciala bojne moči slovaških OS.

5.6.3.6 Obrambni izdatki

Tabela, št. 5.39 nam za Slovaško prikazuje hitri padec obrambnih izdatkov (v konstantnih cenah) takoj po hladni vojni ter njihovo zmerno in postopno rast, kar je predvsem v sozvočju s slovaškim DBP oz. liberalizacijo slovaškega gospodarstva in gospodarsko rastjo.

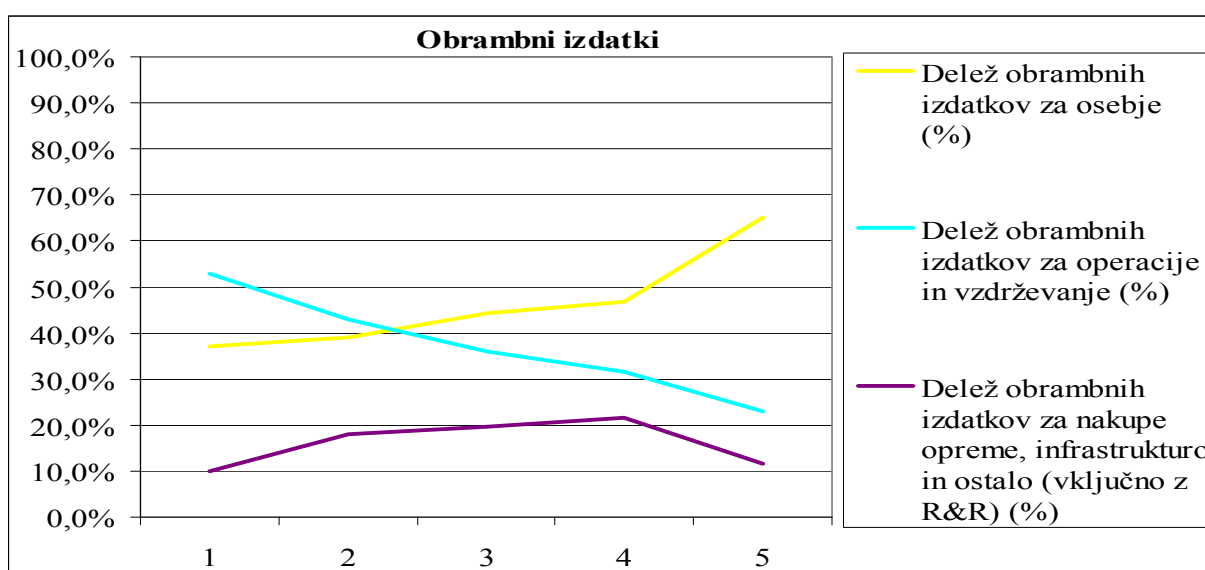
Tabela št. 5.39: Obseg in struktura slovaških obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	42,3	12,5	18	44	96,5
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	1,51	0,403	0,348	0,834	1,07
Delež v % BDP namenjen za obrambo	3,57%	3,14%	1,93%	1,89%	1,10%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	28,01	8,57	9,01	41,29	67,72
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	37,0%	39,0%	44,3%	46,7%	65,2%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	53,0%	43,0%	35,9%	31,7%	23,1%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	10,0%	18,0%	19,8%	21,6%	11,7%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Češkoslovaških OS

Graf, št. 5.42: Trendi gibanja nekaterih slovaških obrambnih izdatkov

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Po drugi strani pa je Slovaška vse skozi dosegala skoraj 2% s strani Nata zahtevanega, praga izdvajanja deleža BDP za obrambne potrebe. Nedavna ekonomska recesija in finančna kriza sta trend obrambnih izdatkov spet obrnili proti depresiji, kar se je pokazalo v izdvajanju zgolj 1,1% BDP, namenjenem za obrambo ter v neugodnem razmerju porabe obrambnih izdatkov v letu 2011 (65,2 : 23,1 : 11,7) (graf, št. 5.42). Slovaška se je kot Slovenija na učinke ekonomske recesije in finančne krize odzvala z znatnim krčenjem obrambnega proračuna in z ukrepi, ki obsegajo zadržanje projektov modernizacije, zmanjšanje obsega udeležbe v mirovni operacijah in na koncu še s krčenjem obsega OS.

Izračun Stettlerjevega koeficienta nam za slovaške OS pokaže dokaj povprečno odstopanje protivrednosti po vloženem denarju za slovaško (vojaško) obrambo.

$$\begin{aligned} \text{Leta 1990: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{274,68 \$}{4,12 \times 4,65 \times 1260} \times 100 = 0,33 \\ \text{Leta 1995: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{74,4 \$}{1,79 \times 1,98 \times 1023} \times 100 = 2,05 \\ \text{Leta 2000: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{64,4 \$}{1,08 \times 1,2 \times 359} \times 100 = 13,8 \\ \text{Leta 2005: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{153,5 \$}{0,74 \times 0,82 \times 342} \times 100 = 78,1 \\ \text{Leta 2011: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{195,36 \$}{0,65 \times 0,73 \times 91} \times 100 = 452,4 \end{aligned}$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki – GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

5.6.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Koeficient primerljivega bojnega potenciala slovaških OS, ki smo ga izmerili (tabela, št. 5.40) preko ključnih oborožitvenih sistemov s pomočjo Jane's-ovega orodja »EPOCC 2.0«, se je skozi vso proučevano obdobje ciklično zmanjševal. Tako se je zaradi obsežnega kadrovskega zmanjševanja in izločanja zastarelih oborožitvenih sistemov ob koncu proučevanega obdobja leta 2011 potencial bojne moči slovaških OS zmanjšal na zgolj 24,56% koeficienta bojnega potenciala iz leta 1990. Glede na ostale srednjeevropske države, je zmanjšanje bojnega potenciala slovaških OS primerljivo.

Funkcije slovaških OS so se po hladni vojni kljub temu zelo spremenile.

Tabela, št.5.40: Koefficient bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov slovaških OS

<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990*	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	2747,3	2124,0	875,4	862,6	371,2
Število bojnih vozil pehote (BVP)	1551,2	1375,6	1257,2	1257,2	870,7
Število oklepnih transporterjev (OT)	891,1	800,2	386,7	244,1	214,8
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	577,5	300,3	335,6	335,6	11,2
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	4723,9	3013,5	1578,2	1500,0	559,1
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	225,1	200,0	130,8	440,2	412,0
Število bojnih letal	1106,9	897,9	792,5	698,3	434,7
Število bojnih helikopterjev	31,0	29,3	29,3	29,3	23,3
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	0,0	0,0	0,0	0,0	15,0
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zbir koefficientov potenciala bojne moči (AWSP)	11854,0	8740,8	5385,7	5367,3	2912,0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

* Podatki za leto 1990 so za Slovaško zgolj izračun 33% skupnih kazalnikov za Češkoslovaško

V primerjavi s severno sosedo Poljsko pa Slovaška zaradi še ne dovolj demokratičnih vzhodnoevropskih držav, znotraj zveze Nato ne problematizira svoje domnevne ogroženosti pred sosedo Ukrajino ali celo ekonomsko vse močnejšo ter še vedno jedrsko silo, Rusko federacijo.

5.6.3.8 Sklep

Na osnovi ugotovitev, ki so predstavljene skozi model proučevanja spreminjanja funkcij slovaških OS, sklepam, da so Slovaki po hladni vojni dejansko izvedli eno bolj zmernih redukcij obsega svojih OS. Delež vojaške udeležbe v družbi (MPR) se je skozi proučevano obdobje od enega najvišjih, s 4.11%, leta 1990, do leta 2011 zmanjšal na 0,65%, kar je sicer podpovprečni delež v Srednji Evropi, vendar nadpovprečni med srednjeevropskimi državami, članicami zveze Nato.

Prav tako ugotavljam, da so slovaške OS za razliko od čeških nekoliko manj zmanjšale svoj bojni potencial – za 75%. To je povezano z nekoliko drugačno percepcijo groženj v prvem desetletju po hladni vojni ter v vmesnem obdobju (2000), tudi bolj skromno udeležbo slovaških OS v mirovnih operacijah. Ugotavljam tudi, da so slovaške OS po članstvu Slovaške v zvezi Nato povečale svojo udeležbo v mirovnih operacijah. Poleg značilnosti blago padajočega trenda kazalnikov številnih spremenljivk, je edini pozitiven trend med glavnimi kopenskimi in zračnimi oborožitvenimi sistemi prav trend nebojnih oz. informacijskih zmogljivosti – multiplikatorjev moči, in to po letu 2005 oz. po ponovnem povečanem obsegu udeležbe v mirovnih operacijah (Nata).

Slovaki so dočakali konec hladne vojne s funkcionalno povsem zastarelimi, oz. sodobnim in kompleksnim grožnjam povsem neustrezno pripravljenimi OS. Zelo izražen funkcionalni imperativ slovaških OS ob koncu hladne vojne, ki se je »zavlekel« vse do leta 2000, je namreč bila vojaška obramba nacionalne države.

Analiza funkcij slovaških OS je tako skozi kazalnike spremenljivk pokazala, da slednje z nekoliko večjim časovnim zamikom vendarle vse bolj konvergirajo k srednjeevropskemu trendu transformacije OS, t.j. iz tipičnih nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS. Implementacija ekspedicijskega delovanja pa se (trenutno) izvaja prav v mirovnih operacijah, tudi v obliki bojnega delovanja njihovih specialnih sil izven nacionalne države oz. izven zavezništva (Nata).

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah, analiziral spremenljivke slovaških OS se je pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke navedenih OS v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti. Zanimivo pa je, da delež pripadnikov slovaških OS v mirovnih operacijah ni v statistično značilni povezanosti z nobeno drugo izbrano spremenljivko. Kljub temu so številne druge statistično značilne povezave od katerih nekatere iz tabele, št. 5.41 tukaj interpretiram:

a) Delež BDP, namenjen za obrambo, in koeficient potenciala bojne moči (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.985$; $\rho = 0,002$). To pomeni, da potencial bojne moči OS skoraj linearno pada s padanjem deleža BDP za obrambo. Čeprav je delež BDP za obrambo skozi vso proučevano obdobje padal, pa je nominalno zelo nihalo zaradi nihanja BDP Slovaške. Posredno to sicer pomeni, da se je zaradi zmanjšanja deleža BDP za obrambo, predvsem zmanjšala zmogljivost za nacionalno vojaško obrambo.

b) Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje ter koeficient potenciala bojne moči (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.986$; $\rho = 0,002$). To pomeni, da potencial bojne moči OS skoraj linearno pada s padanjem deleža obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (iz 53% na 23%).

c) Delež obrambnih izdatkov za osebje in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.972$; $\rho = 0,006$). Za udeležbo v mirovnih operacijah Slovaki potrebujejo vse bolj izobraženo in izurjeno osebje, ki ob stalnem zmanjšanju deleža BDP zahteva svoje stroške. Tako sta statistično značilni močni negativni korelaciji prav delež BDP, namenjen za obrambo in delež obrambnih izdatkov za osebje, saj je ($R = - 0,888$; $\rho = 0,044$). To posledično pomeni: če delež BDP za obrambo pada, delež izdatkov za osebje raste. Na drugi strani pa zmanjkuje virov za modernizacijo, kar posledično

pomeni rast Stettlerjevega koeficienta. Navedeno sicer kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti.

Tabela, št. 5.41: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Slovaške

Slovaška		S_AWSP S_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	S_statt S_Stettlerjev koeficient	S_MPR S_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	S_ASOS S_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	S_KVOV S_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	S_obrBDP S_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	S_izdoseb S_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	S_izdoper S_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	S_izdopinfra S_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	S_OSVMIR S_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah
S_AWSP S_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-,707	,936*	-,638	,683	,985**	-,850	,986**	-,326	-,758
	Sig. (2-tailed)		,182	,019	,247	,204	,002	,068	,002	,592	,138
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_statt S_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-,707	1	-,487	-,045	-,964**	-,756	,972**	-,781	-,397	,721
	Sig. (2-tailed)	,182		,406	,943	,008	,140	,006	,119	,508	,169
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_MPR S_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	,936*	-,487	1	-,779	,522	,869	-,655	,915*	-,598	-,748
	Sig. (2-tailed)	,019	,406		,120	,367	,056	,231	,029	,287	,146
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_ASOS S_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-,638	-,045	-,779	1	,088	-,541	,168	-,523	,793	,177
	Sig. (2-tailed)	,247	,943	,120		,889	,346	,787	,366	,109	,775
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_KVOV S_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	,683	-,964**	,522	,088	1	,716	-,931*	,785	,297	-,853
	Sig. (2-tailed)	,204	,008	,367	,889		,174	,022	,115	,628	,066
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_obrBDP S_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	,985**	-,756	,869	-,541	,716	1	-,888*	,976**	-,219	-,746
	Sig. (2-tailed)	,002	,140	,056	,346	,174		,044	,004	,723	,148
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_izdoseb S_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-,850	,972**	-,655	,168	-,931*	-,888*	1	-,898*	-,200	,768
	Sig. (2-tailed)	,068	,006	,231	,787	,022	,044		,039	,748	,129
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_izdoper S_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	,986**	-,781	,915*	-,523	,785	,976**	-,898*	1	-,253	-,848
	Sig. (2-tailed)	,002	,119	,029	,366	,115	,004	,039		,682	,069
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_izdopinfra S_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-,326	-,397	-,598	,793	,297	-,219	-,200	-,253	1	,199
	Sig. (2-tailed)	,592	,508	,287	,109	,628	,723	,748	,682		,749
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_OSVMIR S_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-,758	,721	-,748	,177	-,853	-,746	,768	-,848	,199	1
	Sig. (2-tailed)	,138	,169	,146	,775	,066	,148	,129	,069	,749	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

č) Delež obrambnih izdatkov za operacije in delež obrambnih izdatkov za osebje sta v statistično značilni močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.898$; $\rho = 0,039$). S povečano udeležbo v mirovni operaciji se tudi povečuje delež izdatkov za osebje. Ker pa se sočasno delež BDP za obrambo zmanjšuje, se zmanjšujejo tudi izdatki za operacije in vzdrževanje. Najpogosteje to pomeni nižjo pripravljenost preostalega večjega dela OS.

Na osnovi cluster analize, s katero sem razvrstil OS srednjeevropskih držav v skupine po stopnji realizacije procesa transformacije v postmoderne, se je Slovaška leta 2011 prav tako uvrstila v skupino tistih držav, ki so se navedenemu postmodernemu modelu OS, najbolj približale.

Številne druge spremenljivke iz cluster in korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize slovaških OS (priloga A in B).

5.7 Funkcija OS Švice in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Švica je celinska in alpska, ekonomsko in vojaško zelo dobro razvita srednjeevropska država, ki je zaradi visokogorja in velikega števila naravnih ovir v smislu vojaške prehodnosti težko oz. zelo omejeno prehodna. Zato je bila konfiguracija terena oz. relief v Švici vedno pomemben dejavnik njihove vojaške obrambe (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 259). Švica je z ustavo iz leta 1848, ki je urejena po vzoru ameriške (ZDA), konfederacija 26 kantonov, po dejanski sestavi pa zelo podobna zvezni republiki, vendar je tudi izrazit primer regionalnega (kon)federalnega ustroja (Klemenčič 1997, 198, 202).

Državna neodvisnost in celovitost sta v Švici tesno povezani s principom oborožene nevtralnosti, ki ji je bil, kakor tudi sama Švica, mednarodno priznan na vestfalskem kongresu 1648 (Verdross 1978, 10). Z invazijo Napoleonove vojske (1798) je bilo Švici za 16 let vsiljeno vojaško zavezništvo, vendar so ji na dunajskem kongresu (1815) spet priznali stalno nevtralnost, ki je bila po 1. svetovni vojni v Versaillesu še enkrat potrjena. Prav tako je švicarsko stalno nevtralnost kot pomembno komponento miru v Evropi potrdila Liga narodov, katere članica je postala leta 1920. To je bil edini švicarski odklon od statusa nevtralnosti h kolektivni varnosti, saj se je v tridesetih letih prejšnjega stoletja spet vrnila k nevtralnosti, ki jo je vzdrževala tudi med drugo svetovno vojno, med hladno vojno in jo vzdržuje tudi po njej. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 263)

Ker Švica v času hladne vojne ni bila članica OZN (to je postale šele 2002), je sprejela t.i. helsinški proces (KVSE) ter tako pomembno prispevala k podiranju medblokovskih ovir v Evropi. Po koncu hladne vojne so se tudi Švicarji zavedli prihajajočih sprememb v mednarodnem varnostno-političnem okolju. Švica se vnaprej odreka ogrožanju varnosti katerekoli države v svetu in uporabi svojih OS izven svojega ozemlja. Bodo pa se Švicarji brez zadržkov in odločno borili proti vsakomur, ki bo ogrožal njihovo varnost.

Za švicarsko stalno nevtralnost obstaja več razlogov. Prevladujoči med njimi je nedvomno ekonomske narave. Čeprav je Švica najbogatejša srednjeevropska država; v povprečju za svoje OS izdvaja najnižji delež BDP – v zadnjem desetletju zgolj 0,85% in ima najvišji delež vojaške udeležbe v družbi (MPR), vendar zaposluje zgolj nekaj tisoč pripadnikov stalne sestave (tabela, št. 5.44), zato pa ima dobro usposobljene pripadnike številne rezervne sestave, ki so ob morebitni mobilizaciji močan odvrtačevalni dejavnik.²⁰⁹ Med ostalimi razlogi pa je še, za

---

²⁰⁹ Švica svojo koncepcijo (totalne) obrambe implementira pod geslom "ustvariti takšne pogoje obrambe, v katerih bo imel napadalec več škode kot koristi".(Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 265)

napadalca izrazito neugodni geografski položaj in konfiguracija zemljišča. Tudi švicarske večstoletne izkušnje v nevtralnosti so pomemben dejavnik švicarskega vztrajanja na poti stalne nevtralnosti. (Grizold, Tatalović, Cvrtila 1999, 263-265)

Ker ni bila članica OZN, je Švica do leta 2000 le na simbolni ravni sodelovala v mirovnih operacijah OZN in to zgolj s finančnimi sredstvi ter logistiko. To je bila posledica stališča, da za sodelovanje švicarskih OS v mirovnih operacijah ni bilo zakonske podlage.

5.7.1 Obdobje od 1990 do 2000

Švicarski zvezni svet je že leta 1990 podal varnostno poročilo (nem. Bericht 90) zvezni skupščini, v katerem je prvič omenjeno delo na promociji miru ter zmanjšanje klasične – konvencionalne vojaške grožnje.

V zgoraj navedenem varnostno-političnem poročilu zveznega sveta iz leta 1990 so navedene naslednje funkcije švicarskih OS: a) zagotavljanje vojaške prisotnosti na zemlji in v zraku, b) preprečevanje vojaške agresije v/skozi švicarski zračni prostor ali ozemlje, c) zagotavljanje in zavarovanje trans-evropskih prometnih in energetskih koridorjev in č) razvijanje sodelovanja in zaupanja ter izgradnja varnostnih ukrepov do še dovoljene razširjene nevtralnosti. Vendar se v navedenem poročilu kljub temu že tedaj navajajo varnostno policijske funkcije OS, zajemajoč tudi promocijo miru z udeležbo v mirovnih operacijah pod okriljem OZN. (Inauen 2001, 16,17)

Švicarji so tako začeli razmišljati o modifikaciji dela dotedanjega, v glavnem v hladni vojni nastalega koncepta nacionalno-varnostne politike. Skozi razpravo se je tako (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 274,275) pokazala potreba po:

- a) Modificiranju modela dotedanje oborožene nevtralnosti, saj so nove grožnje takšne narave, da jih ne more preprečevati zgolj ena sama država. Zaradi navedenega je bilo potrebno švicarsko politiko nevtralnosti (zavračanja sodelovanja v vojnih, političnih in ekonomskih zvezah) zastaviti na bolj elastičnih temeljih, ki bodo omogočali večje sodelovanje z organizacijami, ki lahko prispevajo k švicarski varnosti (Nato, PzM) ter zagotovijo sodelovanje Švice v mirovnih operacijah pod okriljem OZN in drugih organizacij. To pa pomeni švicarsko intenziviranje bilateralnega in multilateralnega sodelovanja na varnostnem ter za Švicarje zelo pomembnem trgovinskem področju.
- b) Prilagoditev oz. racionalizacija in zmanjšanje kadrovske sestave OS novonastali varnostni situaciji. Potrebno je definirati nove naloge in organizacijsko strukturo ter način

popolnjevanja (poklicno popolnjevanje) za visoko specializirani kader za elektronsko bojevanje in sodelovanje v mirovnih operacijah. Pokazala se je tudi potreba po modificiranju dotedanjšega miličniškega sistema popolnjevanja in služenja vojaškega roka.

- c) Vzpostavitev interventnega korpusa, ki bo namenjen za poslanstva visokega tveganja, kot so: pomoč policiji v protiterorističnem boju, evakuacija švicarskih državljanov iz kriznih žarišč po svetu ter izvajanje podpore švicarskim operacijam v tujini.
- d) Modificirati sistem civilne zaščite v smeri racionalizacije in učinkovitosti.
- e) Reorganizacija in krepitev obveščevalnega sistema s ciljem priprave ustreznega in pravočasnega odgovora na novonastale grožnje. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 275)

Švicarji so v zgodnjih devetdesetih letih izvajali obsežne obrambne reforme, "*Reform 95*", ter vzporedno tudi reformo OS, "*Armed Forces 95 project*". Cilj teh reform je bil zagotoviti ustrezno, predvsem učinkovito civilno obrambno organiziranost, saj lokalne skupnosti premorejo učinkovito in multifunkcionalno hitro razvijajočo zaščito in pomoč pri reševanju v kriznih situacijah vseh vrst, ki vključuje tudi uporabo OS. (Inauen 2001, 18)

Dejansko je v proučevanem obdobju najpomembnejša sprememba v organizaciji in delovanju švicarskih OS prehod iz koncepta prostorske obrambe »*Armee 66*« v koncept »*Armee 95*«, kar je bil eden od prvih ukrepov prilagajanja OS novonastalim varnostnim razmeram v Evropi. Stari koncept je predvideval ešalonirano razporeditev sil po globini »statične« obrambe. Koncept »dinamične« obrambe »*Armee 95*« se uporablja od leta 1995 in temelji na hitri koncentraciji mobilnih sil na glavni smeri napada sovražnika. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 277)

Organizacija OS ter zakonodaja s področja obrambe so v pristojnosti zvezne države, ki pa ji je s 13. členom švicarske ustave prepovedano formiranje mirnodobnih vojaških enot. Vojne enote t.i. miličniškega tipa so organizirane po kantonih, vendar se na osnovi 21. člena zvezne ustave integrirajo v švicarske OS. Pomembna specifičnost švicarskih OS je po Grizoldu, Tataloviću in Cvrtili (1999, 278) to, da v vojni z vojnimi enotami OS razpolaga zgolj zvezna vlada. Kantonalna in lokalna vlada lahko uporablja vojne enote zgolj na svojem območju in to zgolj v primerih naravnih ali antropogenih nesreč (zaščite in reševanje).

V proučevanem obdobju imajo švicarske OS na osnovi 2. člena švicarske ustave naslednje tri funkcije: a) Švicarjem zagotoviti svobodo, mir in neodvisnost ter samostojnost; b) zagotoviti notranji red in mir; c) zaščititi svobodo in pravice prebivalcev Švice ter izboljšati skupno blaginjo. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 278, 279)

Leta 1996 se je Švica kljub stalni oboroženi nevtralnosti po burnih razpravah včlanila v Natov program PzM, s čimer je pokazala, da je teza iz časa hladne vojne, "nevtralnost je enako

varnost" preživeta in da jo je potrebno zamenjati z mednarodnim sodelovanjem, integracijami in solidarnostjo. Junija 1996 je imenovan vodja komisije za strateške zadeve, Edouard Brunner, ki je s svojo skupino ekspertov izdelal in 28. februarja 1998 tudi predstavil zaključno analizo. V njej so si avtorji zastavili vprašanje, "kako lahko najboljše branimo našo državo, njene vrednote, interese in sočasno promoviramo mir ter demokracijo v svetu". Za doseg te ciljev je komisija poudarila tri zahteve: a) delovanje v združenih naporih za mir v kriznih območjih kot izraz švicarske solidarnosti, b) mednarodno sodelovanje v preprečevanju nevarnosti in groženj, s katerimi se ne moremo spopasti sami in c) stalna nadgradnja naše varnostne ureditve do spremenjenih groženj varnosti. (Inauen 2001, 18,19)

Leta 1999 je švicarski zvezni svet izdal novo varnostno poročilo o švicarski varnostni politiki (nem. Bericht 2000), s katerim je postavil temelje reform njihovih OS, "*Armee XXI.*". V navedenem poročilu je zvezni svet predstavil novo *obrambno varnostno strategijo*, v kateri se je na račun izolacionizma in avtonomnosti zavzemal za večje sodelovanje Švice na mednarodno varnostnem področju ter to imenoval "*varnost skozi sodelovanje*" (nem. Sicherheit durch Koopetation). V ta namen je švicarska politika ponovno proučila tri bistvene funkcije OS: a) sodelovanje v mirovnih operacijah, b) obramba in varovanje ozemeljske celovitosti in c) preprečevanje in upravljanje obstoječih nevarnosti. (Security through Cooperation 1999, 2)

Vse navedene funkcije OS so pomembne za švicarsko varnost, čeprav to niso samo naloge/funkcije OS, sta druga in še posebej prva (nova) navedena funkcija bistvenega pomena za ohranitev švicarskih interesov v strateškem (mednarodnem) okolju. Ta funkcija vključuje napotitev vojaškega osebja in enot v mirovne operacije, ki so v skladu z mednarodnim pravom.

Po mnenju Herzogove (2010, 81) poročilo iz leta 1999 ni bilo zadostno, za bistveno spremembo smeri švicarske nacionalne varnostne politike, zato je januarja 2010 švicarski zvezni svet izdal novo varnostno-politično poročilo, ki v bistvu predstavlja novo *nacionalno varnostno strategijo*, v kateri se ponovno opredeljuje pomembnost sodelovanja Švice v preprečevanju mednarodnih kriz in spopadov, vendar mora tovrstno mednarodno sodelovanje ustrezati švicarskim nacionalnim interesom²¹⁰. Iz navedenega razloga globalna tveganja in grožnje zavzemajo pomembno mesto v novem varnostno-političnem poročilu. Na osnovi razvojno-usmerjevalnih dokumentov ter tovrstnih ugotovitev sosednjih držav, ugotavljam, da se Švicarjem zdi vojaški spopad v Evropi zelo malo verjeten.

---

²¹⁰ V kakšno smer bo šlo švicarsko sodelovanje v mirovnih operacijah in mednarodno delovanje na splošno, je odvisno od političnih odločitev, ki bodo temeljile na balansiranju med švicarsko nevtralnostjo in ostalimi varnostnimi vprašanji Švice (Herzog 2010, 87).

Povsem drugače pa so Švicarji razumeli grožnje za kritično nacionalno infrastrukturo, kibernetске grožnje, mednarodni terorizem (islamske radikalne teroristične skupine), organizirani kriminal, naravne in druge nesreče. Torej novo poročilo tokrat na področju spreminjanja zunanje in varnostne politike ni prineslo veliko novega, veliko večji poudarek dokument posveča notranji organizaciji in koordinaciji med posameznimi (predvsem zveznimi) organi, službami pri zagotavljanju notranje varnosti. V tem cilju se uvaja pojem "varnostna zveza", katere cilj je čim prej in najbolj ustrezno reagirati ob nastali nevarnosti, grožnji ali tveganju. V tem smislu se tokrat bolj poudarjajo interne funkcije OS Švice, oziroma močno sodelovanje OS in civilnega okolja. (Herzog 2010, 82-89)

Po koncu hladne vojne in z začetkom sodobnih in kompleksnih mirovnihi operacij je tudi Švica spremenila pogostost in obseg ter naravo sodelovanja v mednarodnem okolju. Švicarski zvezni svet se je sicer že leta 1990 zavzemal za udeležbo švicarskih OS v mirovnihi operacijah, vendar je bil na referendumu leta 1994 njihov predlog gladko zavržen, kljub temu je Švica začela pošiljati svoje OS v mirovne operacije OZN, EU in OVSE, kot članica Natovega programa PzM pa tudi na mirovne operacije pod okriljem zveze Nato (KFOR). Zaradi zakonskih omejitev je bila tedanja vloga pripadnikov švicarskih OS v mirovnihi operacijah omejena zgolj na nebojne naloge, opazovanje, logistično transportne in komunikacijske ter medicinske storitve. (Mörgeli 2001)

V primeru švicarske udeležbe v mirovnihi operacijah tamkajšnji zvezni svet za vsako mirovno operacijo posebej odloča o naravi in trajanju švicarske udeležbe. Zaradi povečane potrebe po drugačnem, manj izolacionističnem zagotavljanju švicarske varnosti se je izkazala nujnost povečanja sposobnosti OS za mednarodno sodelovanje v okviru PzM in bilateralnih aktivnostih, tudi na področju zaščite in reševanja (*Security through Cooperation ... 1999*, 46).

5.7.2 Obdobje od 2001 do 2011

V začetni fazi tega obdobja je švicarska obrambna politika še vedno temeljila na zgoraj omenjenem poročilu zveznega sveta o švicarski varnostni politiki *Security through Cooperation – Report 2000 (nem. Bericht 2000) on Security Policy*²¹¹. Na osnovi navedenega poročila je bilo leta 2001 pripravljeno *navodilo za OS XXI* (ang. *Armed Force Guidelines XXI* – fr. *Armee XXI*), ki je opredeljevalo bodočo strukturo, operativni koncept in usposabljanje ter opremo švicarskih OS. (*Security through Cooperation ... 1999*, 2)

---

²¹¹ Poročilo zveznega sveta zvezni skupščini o varnostni politiki Švice je bilo izdano 7. junija 1999.

Potrebno je še omeniti, da je bil v proučevanem obdobju za reformo švicarskih OS pomemben referendum leta 2001, na katerem so Švicarji z zgolj 50,99 % odločili o spremembi zakona o vojski (nem. Militärgesetz), ki se je spremenil in tako sedaj omogoča, da švicarski vojaki v mirovni operaciji za potrebe samoobrambe nosijo orožje.²¹²

Leta 2002 je v parlamentu in leta 2003 še na referendumu navedenemu navodilu sledila dopolnitev *zakona o OS* in *zveznega zakona o civilni zaščiti ter civilni obrambi*. Kmalu po spremembi ključnih zakonov s področja obrambe so prav na tem področju tudi za Švicarje nastale nove okoliščine, saj so se spremenile grožnje in tveganja ter zmanjševanje obrambnega proračuna. Postalo je jasno, da bodo potrebne korenite spremembe v švicarskem obrambnem planiranju. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010 ,7)

Švicarski zvezni svet je julija 2008 odločil nadgraditi *poročilo 2000 o varnostni politiki*, kar je storil leta 2010, ko je zvezni skupščini poslal novo *poročilo 2010 o varnostni politiki* (Report 2010 on Security Policy) v katerem so nekoliko drugače prioritizirane funkcije švicarskih OS. Večji poudarek je dan podpori civilnim oblastem, medtem ko je funkcija vojaške obrambe manj pomembna oz. izraža potrebo po razvoju nujno potrebnih visoko kvalitetnih zmogljivosti na račun kvantitete. Poročilo 2010 o varnostni politiki visoko vrednoti mirovne operacije in kljub še nadaljnji švicarski nevtralnosti predvideva kvalitativno in kvantitativno povečanje udeležbe švicarskih OS v mirovni operaciji, vendar v nevojnih. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010 ,7,8)

Dejansko imajo danes švicarske OS tri temeljne funkcije oz. vrste poslanstva:

a) **Podpora miru**, ki vključuje udeležbo švicarskih vojaških oseb in enot v mirovni operaciji pod okriljem mednarodno pravno podprtega mandata (VS OZN) in pripravljenost za tovrstne operacije v večnacionalnem ali bilateralnem sodelovanju z OS drugih držav.

b) **Podpora civilnim oblastem**, ki obsega sodelovanje OS v naravnih in drugih nesrečah, podpornih operacijah (npr. skrb), varnostne operacije (npr. zavarovanje pomembnih objektov, pomoč policiji ali varovanje meja). V vseh navedenih primerih so OS uporabljene na podporni način pod operativno odgovornostjo civilnih oblasti. Torej se OS uporabljajo na zahtevo civilnih oblasti, vendar zgolj v nujnih primerih. V tem okviru so OS Švice del nacionalnega varnostnega sodelovanja.²¹³

c) **Obramba**, ki jo izvajajo OS, zajema varovanje prebivalcev in države pred uporabo sile strateških razsežnosti. V primeru vojaške grožnje Švici njene OS izvajajo varovanje prebivalcev, območja in zračnega prostora ter zagotavljajo maksimalno svobodo delovanja

---

²¹² V mirovni operaciji KFOR leta 2002 so bili pripadniki švicarskih OS prvič opremljeni z orožjem.

²¹³ Trenutno so švicarske OS kontinuirano angažirane kot pomoč policiji in švicarski obmejni straži.

zveznega sveta. Če je nujno, pa lahko OS Švice po odobritvi zveznih oblasti izvajajo obrambo v koaliciji z drugimi državami. Za to funkcijo se vzdržujejo samo jedrne zmogljivosti, ki pa lahko ob povečani vojaški grožnji, ob mobilizaciji hitro narastejo. Viri, ki so nastali ob zmanjševanju vojaških enot, so bili preusmerjeni v razvoj zmogljivosti za podporo civilnim varnostnim oblastem (zaščita in reševanje). Vse bolj pomembne pa postajajo zmogljivosti izvidovanja, elektronskega bojevanja in kibernetске obrambe (tabela, št. 5. 45) (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 9-11)

Poročilo 2010 o varnostni politiki navaja nove parametre, po katerih bodo Švicarji preoblikovali svoje OS. Z dodelitvijo novih funkcij bodo morale tako švicarske OS v srednjeročnem obdobju nabave opreme in oborožitvenih sistemov priti do: a) manjših, bolj fleksibilnih, multifunkcionalnih in bolj profesionalnih (poklicno popolnjenih) OS; b) hitrejšega in učinkovitejšega izvidovanja ter PINK; c) boljše mobilnosti (strateške in operativne); č) povezljivosti (interoperabilnosti) s tujimi OS na določenih področjih ter d) zmanjševanja klasičnih vojaških zmogljivosti, namenjenih za obrambo pred konvencionalnim vojaškim napadom, medtem ko bodo vzdrževale zmogljivosti za izgradnjo sil. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 29)

Trenutno so švicarske OS zmožne zagotavljati za potrebe mirovnih operacij zmogljivosti okrepljene čete. Švicarji so v »poročilu 2000« izrazili potrebo po podvojitvi navedenih zmogljivosti. Zaradi zmanjšanja obrambnega proračuna v to sicer dvomijo. Še naprej pa bodo Švicarji sodelovali v aktivnostih nadzora razoroževanja in pogajanja o neširjenju le-tega. V ta namen bodo celo zagotovili opremo in zmogljivosti za usposabljanje in ekspertize.

V neprestanem procesu nadgrajevanja je tudi švicarska *vojaška doktrina*, ki mora upoštevati spremenjene grožnje in tveganja ter nove dejavnike in metode delovanja. Asimetrični konflikti, terorizem, nedržavni dejavniki, transnacionalno organiziran kriminal so nove kompleksne in globalne grožnje. Vojaška doktrina izhaja iz varnostnopolitičnih ciljev, strateških usmeritev in tehnološkega napredka. Doktrina uvaja bolj enotno, vendar kljub temu dovolj elastično poveljevanje in kontrolo (PINK) na vseh ravneh, ki delujejo skladno z mednarodnimi standardi in na ta način izražajo pripravljenost na bodoče sodelovanje z mednarodnimi partnerji v slučajih, ko avtonomni pristop ne bo zadostoval.

V tem kontekstu se razvijajo tudi sodobne vojaške zmogljivosti švicarskih OS, ki bolj ustrezajo sodobnim grožnjam in temeljijo na celovitem pristopu in ne več na statični oz. simetrični grožnji. Na osnovi srednjeročnih doktrinarnih temeljev, razvijajo Švicarji usmeritve za interni razvojni plan švicarskih OS (Masterplan). Naj na koncu omenim še spremembo načina obrambnega planiranja oz. razvoja zmogljivosti, kjer tudi Švicarji prehajajo na t.i.

DOTMPLFI metodo, ki je temeljna metoda v okviru Natovega obrambnega planiranja – NDPP in celovitem razvoju zmogljivosti. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 8-9)

5.7.3 Spremenjene funkcije OS Švice

OS Švice so skozi dve časovni obdobji (od 1990 do 2000 in od 2001 do 2012), sprva zelo zadržano, vendar tudi preišljeno spreminjale svoje, z zakonom o obrambi ter s poročilom zveznega sveta oz. varnostno in obrambno strategijo opredeljene funkcije. Bistveni vpliv na dinamiko poteka sprememb je izražen s spremembo geostrateškega in varnostnopolitičnega okolja v Evropi in svetu na eni ter z opredeljeno trajno nevtralnostjo Švice na drugi strani.

Pregled in predstavitev ter vrednotenje v modelu navedenih, posameznih spremenljivk in kazalnikov bom v tem podpoglavju izvedel skozi standardni model, ki v tem primeru predstavlja model proučevanja OS Švice.

5.7.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Švica je po vprašanju članstva v mednarodnih organizacijah poleg Liechtensteina v Srednji Evropi dokaj specifičen primer, saj se je, kljub temu da v Ženevi²¹⁴ gosti urad OZN, včlanila v slednjo, krovno in edino zares svetovno varnostno organizacijo šele leta 2002. Pomenljivo pa je, da je Švica še pred tem kot podpisnica helsinške deklaracije postala članica Natovega programa PzM.

- *Število pripadnikov v mednarodnih mirovnih operacijah*

Udeležba pripadnikov švicarskih OS (tabela, št. 5.42) je, glede na ekonomski potencial države in njen interes za mirno in ekonomsko ustvarjalno ugodno okolje, dokaj skromna. Navedeno je nedvomno posledica dejstva, da to preprosto zakonsko ni bilo mogoče.

V prvi polovici proučevanega obdobja so bili Švicarji v mirovnih operacijah dejansko v celoti neoboroženi, šele po "komaj uspelem" referendumu leta 2001 so pripadnikom švicarskih OS dovolili, da nosijo orožje za primer samoobrambe. Potrebno je omeniti, da še vedno velja t.i. nacionalna omejitev udeležbe švicarskih OS v vojnih operacijah. Naslednje zanimivo

---

²¹⁴ V Ženevi je bil tudi sedež Društva narodov od 1919 in do njihovega konca leta 1946 (UNOG).

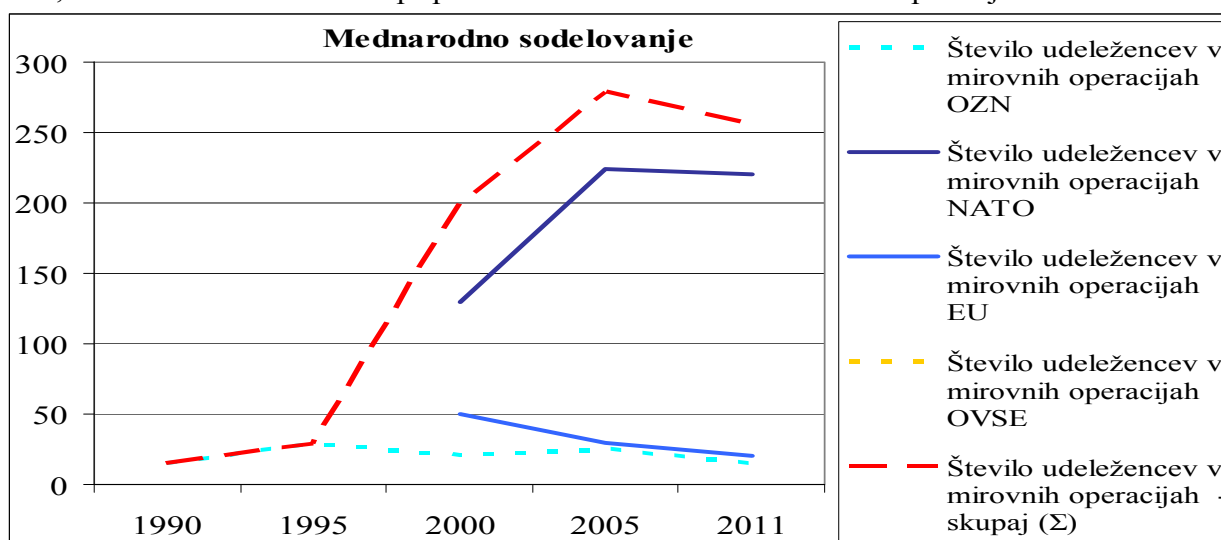
dejstvo, ki ga lahko opravičimo s skupnimi varnostnimi interesi, je pretežna udeležba pripadnikov švicarskih OS v operacijah pod okriljem zveze Nato (tabela, št. 5.42 in graf, 5.43).

Tabela, št. 5.42: Udeležba pripadnikov švicarskih OS v mirovnih operacijah

Kazalnik \ Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	15	29	20	25	15
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO			130	224	220
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU			50	30	20
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					1
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	15	29	200	279	256
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,00%	0,01%	0,05%	0,12%	0,13%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št. 5.43: Trendi udeležbe pripadnikov švicarskih OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Obseg udeležbe pripadnikov švicarskih OS v mirovnih operacijah se je povečal po letu 2000 oz. po 11. septembru 2001 in po spremenjenem vojaškem zakonu. Švicarji se kot člani Natovega PzM tako celo pridružijo Natovi operaciji ISAF v Afganistanu.

5.7.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

- *Razmerje in trend med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

V času hladne vojne je bilo razmerje med številom vojaških in nevojaških nalog, za katere so bile namenjene OS Švice, izrazito v korist prvih. Navsezadnje to, bolj kakor opredeljene naloge OS v strateških razvojno-usmerjevalnih dokumentih, prikazujejo številni kvantitativni

kazalniki o ozko specializiranih oborožitvenih sistemih, ki so (bili) namenjeni zgolj izvajanju različnih zvrsti (oboroženega), v švicarskem primeru predvsem obrambnega bojevanja. To razmerje se je v preteklih dvaindvajsetih letih precej spremenilo (tabela, št. 5.45). Po drugi strani pa se vse bolj uveljavljajo t.i. "večnamenski" oziroma "nebojni" vojaški sistemi – predvsem, podobno kot v državah članicah zveze Nato, t.i. multiplikatorji moči, ki krepijo informacijsko (pre)moč. *Poročilo 2010* o varnostni politiki tako z repriortizacijo funkcij švicarskih OS označuje vojaško obrambno funkcijo kot manj pomembno. Vendar se bodo po mojem mnenju OS Švice, tudi zaradi lastne legitimnosti, pri opredeljevanju nalog v državi tudi v bodoče opirale na vojaško obrambno funkcijo oz. na nalogo ohranjanja državne suverenosti, kar predstavlja tradicionalno funkcijo OS, čeprav se je tudi švicarska "bojna moč" po hladni vojni nekoliko zmanjšala (tabela, št. 5.47).

- *Opredelitev posameznih »nevojaških« nalog oboroženih sil*

Švicarsko *poročilo 2010* o varnostni politiki repriortizira funkcije OS in tako v ospredje postavlja prav podporo civilnih oblasti. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 8)

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; V prvem obdobju po hladni vojni je bila bolj izražena vojaško-obrambna funkcija OS, medtem ko lahko sedaj na osnovi proučenih relevantnih primarnih in sekundarnih virov sklepamo, da se bodo OS Švice bolj uveljavile pri opravljanju nebojnih in nevojnih nalog v državi (domača vojaška pomoč) ter nalog izvajanja pomoči v primeru naravnih in drugih nesreč. Na tem pomembnem področju, ki ga Švicarji pri navajanju za podporo miru in pred obrambo, namreč nameravajo več pozornosti namenili izboljšanju medresorske sinergije in tako izboljšati področje zaščite in reševanja ob naravnih in drugih nesrečah. Vendar je potrebno poudariti, da se švicarske OS, ki so za navedeno področje vse bolj pripravljene in opremljene, uporabijo izključno na zahtevo civilnih oblasti in to v primerih, ko civilne zmogljivosti ne zadostujejo za preprečevanje krize/škoda ali njeno odpravljanje!

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Čeprav naj bi se OS za tovrstne naloge uporabljale zgolj na izrecno zahtevo civilne policije, je zanimivo, da je Švica kot najbogatejša srednjeevropska država, v strahu pred poplavo beguncev začela svoje OS pripravljati za nasilne proteste v EU.

Trenutno Švicarji organizirajo več vojaških vaj, s katerimi pripravljajo OS na nemire na mejah Švice z EU ter na ta način izražajo določeno zaskrbljenost nad posledicami finančnih težav v EU.²¹⁵

Švicarske OS so med drugim tako vsako leto na zahtevo civilne policije in drugih varnostnih organov pozvane k sodelovanju pri zagotavljanju varnosti ob organiziranju svetovnega gospodarskega foruma v Davosu.

- *Boj proti terorizmu*; Ker švicarske OS niso ustrezno usposobljene in opremljene za protiteroristično delovanje, se lahko angažirajo za tovrstne aktivnosti zgolj na izrecno zahtevo policije ter šele po odobritvi zveznega sveta in zvezne skupščine. Boj proti terorizmu je v Švici namreč primarna domena civilne policije.

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*

Tudi Švica in njene OS so pomemben varnostni in politični dejavnik v (srednje)evropskem prostoru. Nove funkcije njihovih OS so povezane s švicarsko varnostno-politično opredelitvijo, da se sodobna varnost zagotavlja skozi sodelovanje. Švicarsko *poročilo 2010* o varnostni politiki tako navaja, da je potrebno zmogljivosti OS, ki so namenjene za izvajanje mirovnih operacij, kvantitativno in kvalitativno okrepiti. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 8)

Na področju zagotavljanja mednarodne varnosti so Švicarji, po vprašanju angažiranja svojih sil v tujini to opredelili v zveznem zakonu (Law on the Armed Forces; SR 510.10), in sicer na način, da so poklicni pripadniki švicarskih OS lahko napoteni v mirovne operacije oz. na delo izven meja Švice, medtem ko se rezervna sestava mirovnih operacij udeležuje zgolj na prostovoljni osnovi. Pripadniki švicarskih OS se lahko udeležijo mirovne operacije zgolj v primerih, ko ima slednja mednarodno pravni mandat OZN ali OVSE. Zakon sicer izrecno prepoveduje udeležbo v bojnih aktivnostih za vsiljevanje miru. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 18-20)

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

Švica ima kljub svoji stalni nevtralnosti po vprašanju obvladovanja nevojaških groženj in varnosti zračnega prostora sklenjen bilateralni sporazum s Francijo, Nemčijo, Italijo in

---

²¹⁵ Septembra so OS Švice izvedle vajo "stabilo duo" po scenariju množičnih in nasilnih nemirov v nestabilnih državah EU. Za obrambne načrtovalce torej nedvomno zanimiv odziv Švice, ki se celo boji razpada OS nekaterih držav članic EU. Zaradi ekonomske recesije in finančne krize ter posledično obsežnega in skoraj hipnega zmanjševanja obrambnih proračunov držav članic EU. Po mnenju Švicarjev namreč OS slednjih niso več zmožne izvajati vseh svojih predvidenih funkcij, zato se zatekajo v razne mednarodne programe sodelovanja pri izgradnji posameznih vojaških zmogljivosti. V zvezi z navedenim je za dodatno zaskrbljenost poskrbel švicarski obrambni minister Ueli Maurer, ko je dejal, da "ne bom izključil možnosti, da bomo v prihodnjih letih najbrž potrebovali vojsko". (Švicarska vojska naj bi se pripravljala za nemire v EU)

Avstrijo.²¹⁶ Med cilje švicarske varnostne politike sodi tudi zagotavljanje švicarskih varnostnih interesov, ki niso omejeni z nacionalnimi interesi. Švicarji lahko to zagotavljajo tudi izven švicarskih meja, in to samostojno ali v sodelovanju s partnerji, ki imajo enake interese. (Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning 2010, 8)

Švicarska varnostna politika poudarja sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, še posebej v mirovnih operacijah, vojaškem usposabljanju in nabavi vojaške opreme in oborožitvenih sistemov. Vendar Švicarji zaradi svoje politike nevtralnosti kljub temu jasno in odločno omejujejo svojo udeležbo v mirovnih operacijah, ki niso vojne, a predstavljajo vsiljevanje miru. (ibidem)

5.7.3.3 Organizacijska struktura

Organizacijska struktura švicarskih OS se zaradi sodobnih funkcij zgolj nekoliko spreminja. Iz tabele, št. 5.43 in grafa, št. 5.44 je sicer razvidno, da pomembni kazalniki, ki nakazujejo spreminjanje razmerja med aktivnimi pripadniki KoV in aktivnimi pripadniki ostalih zvrsti OS oz. njihovih skupnih (ang. joint) zmogljivosti, tudi pri Švicarjih v letu 2011 kažejo povečanje obsega aktivnih pripadnikov na področju ostalih zvrsti oz. skupnih zmogljivosti. Vzpostavitev enote specialnih sil DRA10 nakazuje na aktualni trend njihovega (morebitnega) angažiranja v (nevojnih) mirovnih operacijah.

Največji del OS Švice predstavljajo enote KoV, ki pa v miru obstajajo zgolj v načrtih »na papirju«, v primeru mobilizacije pa se delijo na; a) mobilne sile, ki so pretežno namenjene delovanju v ravninskem delu Švice in b) stacionarne sile, ki so namenjene za obrambo gorskih prelazov in drugih ključnih objektov. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 283)

Tabela št. 5.43: Nekateri kazalniki organizacijske strukture švicarskih OS

<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	19000	18000	25173	22000	0
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	2500	2400	2797	4300	25387
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	0	0	0	0	1
Paravojaške notranje varnostne sile	480000	480000	280000	105000	76000

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

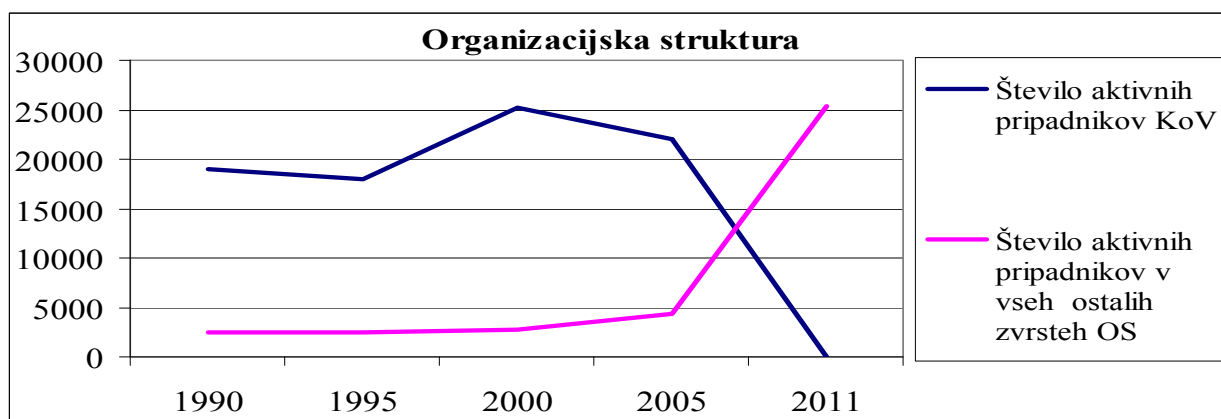
Zračne sile imajo znotraj švicarskega ministrstva vojske določeno avtonomijo, saj imajo svoje posebno zastopstvo, t.j. VL in protizračne obrambe (PZO), ki ima v miru aktivne samo

²¹⁶ Nadzor zračnega prostora se je tako na bilateralni ravni izvajal med izvedbo evropskega nogometnega prvenstva 2008, katerega organizatorici in gostiteljici sta bili, skupaj Avstrija in Švica.

štiri eskadrilje (ostale enote so rezervne sestave), namenjene zaščiti nevtralnosti švicarskega zračnega prostora in podporo KoV. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 283)

Posebno mesto v organizacijski strukturi švicarskih OS ima sistem mobilizacije, ki s svojo postopnostjo, odvisno od grožnje, prav to organizacijsko strukturo vzpostavlja v višjo stopnjo pripravljenosti. Spet je potrebno poudariti, da so enote do izvedbe mobilizacije v nadležnosti kantonov, šele po končani mobilizaciji pripravljene enote preidejo pod poveljstvo zvezne oblasti. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 282)

Graf, št. 5.44: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture švicarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

V luči raziskave je glede strukture švicarskih OS potrebno navesti še t.i. Teritorialno organizacijo, ki razen enot straž ni oborožena in je v tesni povezavi s kantonalnimi oz. občinskimi oblastmi (tabela, št. 5.43). Namenjena je za pomoč OS in civilnemu prebivalstvu, civilnim strukturam in organom ter povezovanju OS, civilne zaščite in vojnega gospodarstva – nekakšna »narodna zaščita«.

5.7.3.4 Kadrovska sestava

Švicarske OS so sestavljene iz rezervnih enot (miličniška vojna sestava) in stalne sestave. V rezervno sestavo spadajo rezervni vojaki, podčastniki in častniki do čina polkovnika, ki so vpoklicani na služenje splošne vojaške obveznosti v rekrutno šolo, na vojaške tečaje ali v rezervne enote. V stalno sestavo pa poleg vojakov, starešin vojašničnih služb in straže spadajo tudi vojaški inštruktorji, pripadniki letalskih enot, enot za nadzor zračnega prostora, uslužbenci in drugi delavci. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 279)

Švica ostaja zvesta sistemu vojaških obveznikov, predvsem zaradi tradicije, zgodovinskih in političnih razlogov. Morebitne spremembe sistema je možno izvesti le s spremembo ustave,

kar pa zahteva izvedbo referendumu, ki pa je že vnaprej obsojen na propad.²¹⁷ Vojaški naborniki služijo vojaški rok 260 dni. To pomeni 18-21 tednov služenja vojaškega roka v vojašnici in vsakoletnih tritedenskih usposabljanj (6x), ko se obveznik prerazporedi v rezervno sestavo. Vedno bolj priljubljeno postaja služenje vojaškega roka v skupnem obsegu 300 dni in takojšnjo prevedbo v rezervno sestavo. (Vrečar 2010)

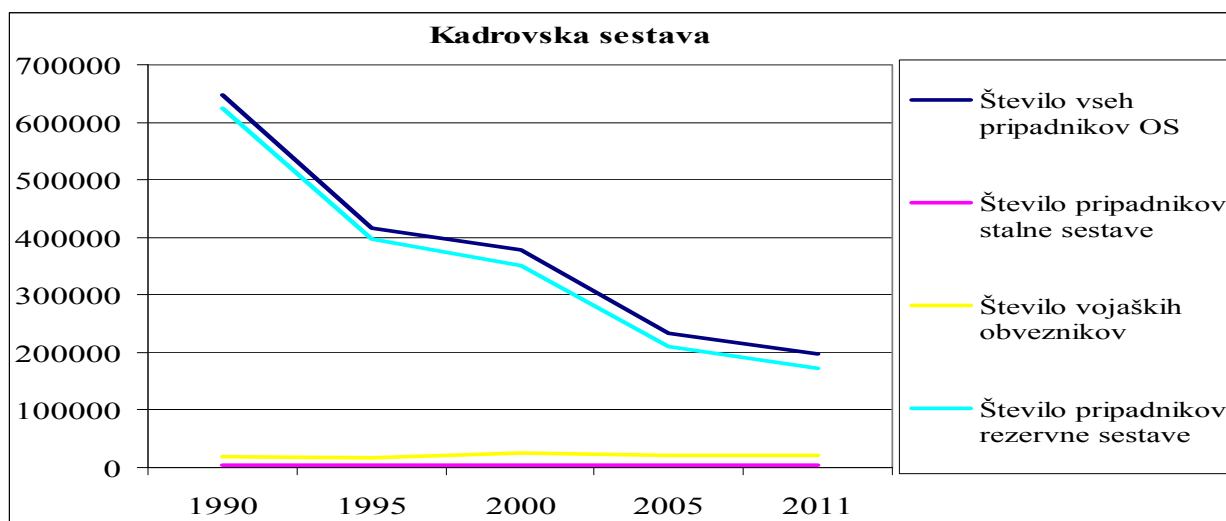
Tabela, št. 5.44: Kazalniki kadrovske sestave švicarskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	646500	416700	379170	234300	197617
Število pripadnikov stalne sestave	3500	3400	3470	4300	3587
Število vojaških obveznikov	18000	17000	24500	20000	21700
Število pripadnikov rezervne sestave	625000	396300	351200	210000	172330
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	9,94%	5,89%	4,95%	3,14%	2,58%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR) v %	83,7%	83,3%	87,6%	82,3%	85,8%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	3,3%	4,9%	7,4%	10,4%	12,8%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					2,89%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Inauen (2001) Swiss Armed Forces

Švicarske OS so skoraj v celoti odvisne od vojakov na služenju vojaškega roka in pripadnikov rezervne sestave, saj trenutno poklicni pripadniki tvorijo zgolj 1,8%, aktivne sestave (stalna sestava in vojaki na služenju) pa zgolj 12,8% (tabela, št. 5. 44) celotne kadrovske sestave švicarskih OS. (Military Balance 2012, 160)

Graf, št. 5.45: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov švicarskih OS

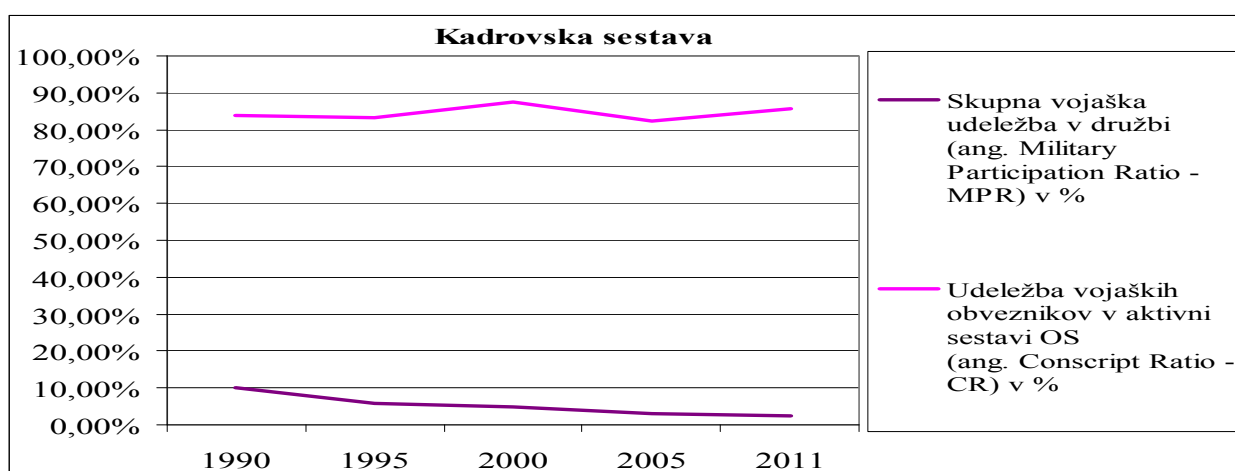

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

²¹⁷ Primerjava kaže, da bi samo za plače 20.000 pripadnikov poklicne sestave letno porabili do 2 milijardi CHF.

Švicarji so, čeprav jih ni prizadela evropska ekonomska recesije in finančna kriza, že leta 2005 zmanjšali obseg švicarskega obrambnega proračuna za 160 mio. CHF ali za 127 mio.\$, kar je povzročilo nadaljnje kadrovske zmanjševanje švicarskih OS. Tako se je do leta 2010 za 2500 pripadnikov zmanjšala predvsem KoV. V tem obdobju se je prav tako iz 380.000 pripadnikov zmanjšala rezervna sestava (graf, št. 5. 45) na vsega 220.000 pripadnikov, ob skrajšanju obligatorne vojaške službe iz 300 na 260 dni (v času služenje v obvezni rezervi). Military Balance (2005/06, 139)

Graf, št. 5.46: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov švicarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Medtem ko v Švici skupna vojaška udeležba v družbi MPR konstantno pada, je udeležba vojaških obveznikov (vojakov na služenju voj. roka) dokaj stabilna (graf št. 5. 46).

5.7.3.5 Oborožitveni sistemi

Tudi švicarske OS so v proučevanem obdobju, svoje zastarele in presežne ter varnostnim grožnjam neustrezne oborožitvene sisteme, sicer v omejenem obsegu izločile iz operativne uporabe. Posledično so dokaj zmanjšali koeficient bojne moči svojih OS (tabela, št. 5. 47). Švicarji so tako preusmerili precej omejene finančne vire v nabavo sodobnih in aktualnim grožnjam primernih oborožitvenih sistemov in opreme. Povsem nenavaden in težko razumljen je trend gibanja obsega protiklepnih oborožitvenih sistemov kalibra več kot 100 mm (tabela, št. 5.45 in graf, št. 5.47), saj je v primerjavi z ostalimi srednjeevropskimi državami neprimerljiv odklon v osrednjem delu proučevanega obdobja. V skladu z usmeritvami iz poročila 1990, 2000 in 2010 o varnostni politiki so Švicarji tako posodobili oz. kvalitativno izboljšali svoje

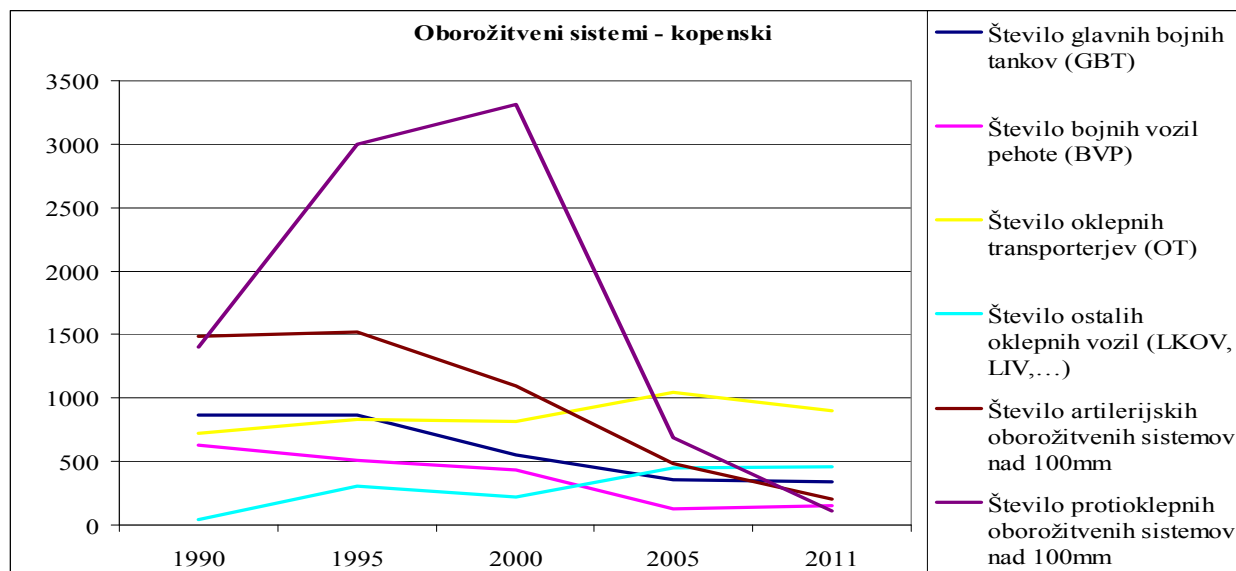
oborožitvene sisteme na račun kvantitete. Tako so Švicarji že zelo zgodaj začeli operativno uporabljati t.i. multiplikatorje (bojne)moči, kot so sodobni sistemi za podporo poveljevanja in transportna vozila z ustrezno protibalistično in protiminsko zaščito (graf, št. 5.47).

Tabela št. 5.45: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi švicarskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	870	869	556	355	344
Število bojnih vozil pehote (BVP)	625	507	435	127	154
Število oklepnih transporterjev (OT)	725	836	812	1049	897
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	40	303	223	446	458
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	4,0%	13,9%	34,0%	48,0%	53,3%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1483	1517	1092	480	200
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	473	558	558	348	200
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	1010	959	534	132	0
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	31,9%	36,8%	51,1%	72,5%	100,0%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1400	3003	3315	685	110
Število bojnih letal	289	153	154	90	87
Število nebojnih letal	116	90	87	66	70
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Število nebojnih helikopterjev	125	106	85	62	47
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	5	5	28	28	28
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf št. 5.47: Trendi kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov švicarskih OS

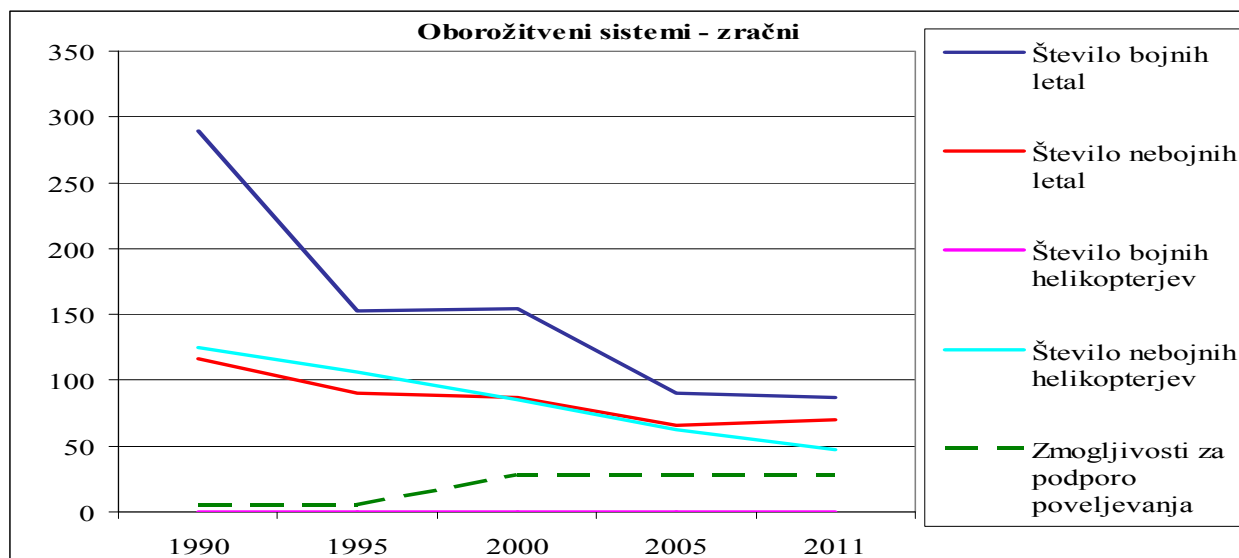

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Zaradi zgoraj prikazanih rezultatov analize sklepam, da je tudi Švica kot trajno nevtralna država, za katero pa se je bistveno spremenilo mednarodno varnostno okolje in s tem verjetnost

globalnih groženj ter majhen vpliv finančne krize, prilagodila oborožitvene sisteme svojih OS nalogam oz. sodobnim grožnjam ter angažiranosti v kompleksnih mirovnih operacijah.

Graf, št. 5.48: Trendi gibanja kazalnikov zračnih oborožitvenih sistemov švicarskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Poleg oklepnih transporterjev, predstavljajo edino zmogljivosti za podporo poveljevanja pozitiven trend (graf, št. 5. 48).

5.7.3.6 Obrambni izdatki

V času hladne vojne so bili, predvsem zaradi zunanje vojaške grožnje, švicarski obrambni izdatki v pozitivni korelaciji z gospodarsko rastjo v Švici. Po koncu hladne vojne, se je z desetletnim zamikom, po radikalnem zmanjšanju zunanje vojaške grožnje, ta povezava prekinila (tabela, št. 5. 46). (Swiss Defense Spending).

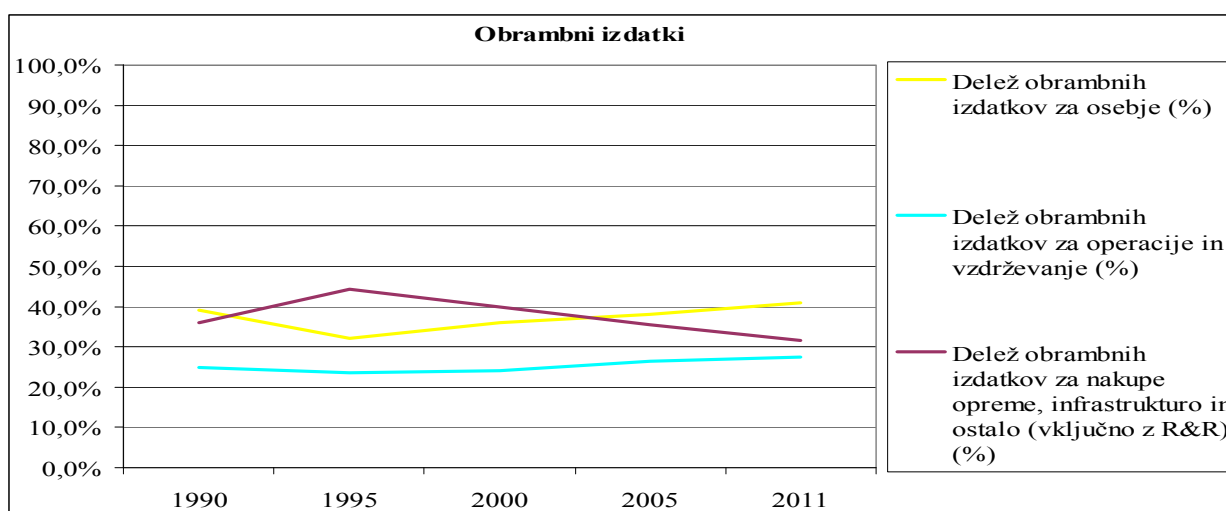
Tabela, št. 5.46: Obseg in struktura švicarskih obrambnih izdatkov

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	228	270	252	450	644
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	4,1	4,97	3,1	3,82	5,48
Delež v % BDP namenjen za obrambo	1,80%	2%	1,23%	0,85%	0,85%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	190,7	207	110,8	157,2	216,7
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	39,0%	32,0%	36,0%	38,0%	41,0%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	25,0%	23,7%	24,0%	26,5%	27,4%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	36,0%	44,3%	40,0%	35,5%	31,6%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 286-289, Inauen (2001) Swiss Armed Forces, 460-463

Švicarski obrambni izdatki so dejansko višji, kot se to običajno prikazuje, saj poleg zveznih oblasti (50%) v obrambni proračun prispevajo tudi kantonalne in občinske oblasti ter privatni sektor (50%). Od celotnega obsega obrambnih izdatkov Švicarji porabijo 85% za OS in zgolj 15% za civilno obrambo. (Grizold, Tatalović in Cvrtila 1999, 286)

Graf, št. 5.49: Trend gibanja nekaterih kazalnikov švicarskih obrambnih izdatkov

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2012)

Kljub omejenemu deležu BDP za obrambo je notranje razmerje porabe ugodno za modernizacijo OS in nekoliko manj za stroške osebja (graf, št. 4.49).

Izračun Stettlerjevega koeficienta nam za švicarske OS pokaže, da je kljub zgoraj navedenim dejstvom, s katerimi so se švicarske OS že nekoliko prilagajale sodobnim grožnjam in uporabi v mirovnih operacijah, protivrednost naložbe po vloženem denarju za švicarsko vojaško obrambo še vedno prepričljivo najbolj ugoden v Srednji Evropi.

$$\text{Leta 1990: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{554,05 \$}{9,94 \times 15,6 \times 1159} \times 100 = 0,3$$

$$\text{Leta 1995: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{702,8 \$}{5,89 \times 10,09 \times 1022} \times 100 = 1,16$$

$$\text{Leta 2000: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{437,2 \$}{4,95 \times 9,18 \times 710} \times 100 = 1,36$$

$$\text{Leta 2005: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{512,7 \$}{3,14 \times 5,67 \times 445} \times 100 = 6,47$$

$$\text{Leta 2011: } \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{717,28 \$}{2,58 \times 4,78 \times 431} \times 100 = 13,49$$

- A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca
 B = vojaška udeležba v družbi (MPR)
 C = število vojakov/km²
 D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki – GBT)
 E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

5.7.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Koeficient bojnega potenciala švicarskih OS (tabela, št. 5.47) se je skozi proučevano obdobje zaradi obsežnega kadrovskega zmanjševanja in izločanja neperspektivnih oborožitvenih sistemov, stalno in postopno zmanjševal.

Tabela, št. 5.47: Koeficient bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov švicarskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	3033,9	3030,0	2570,3	2112,2	2077,8
Število bojnih vozil pehote (BVP)	831,3	729,6	687,4	1087,2	1424,5
Število oklepnih transporterjev (OT)	735,5	840,5	820,3	1169,9	1468,0
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	70,0	288,1	230,2	399,2	403,0
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	2694,6	3128,2	2539,8	1290,9	718,0
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	1134,0	2893,6	3134,0	762,1	85,8
Število bojnih letal	2158,8	1245,8	1251,9	1082,3	1020,2
Število bojnih helikopterjev	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	15,0	15,0	78,0	78,0	78,0
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	10673,0	11882,7	11311,9	6811,9	7275,4

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

Tako je leta 2011 predstavljal še 68,16% iz leta 1990, kar predstavlja med srednjeevropskimi državami drugi najmanjši padec.

5.7.3.8 Sklep

Rezultati, ki so predstavljeni skozi model proučevanja spreminjanja funkcij švicarskih OS po hladni vojni, pričakovano kažejo specifično pot preoblikovanja in manj transformacije OS nevtralne države, ki pa prav tako deli odgovornost za mednarodni mir in varnost. Švicarji so tako med vsemi srednjeevropskimi državami izvedli znatno redukcijo obsega svojih OS. Delež vojaške udeležbe v družbi (MPR) se je od najvišjih z 9,94%, leta 1990 do leta 2011 zmanjšal na 2,58%, kar je še vedno daleč najvišji MPR v Srednji Evropi.

Vpričo navedenega je nekoliko presenetljiva ugotovitev, da so več potenciala bojne moči OS kot Švicarji zadržali Poljaki. Kljub temu se je potencial bojne moči švicarskih OS zmanjšal

zgolj za 31,84%, kar predstavlja drugi najmanjši padec bojnega potenciala OS srednjeevropskih držav. Navedeno je v drugi polovici proučevanega obdobja povezano s spremembo percepcije groženj ter obsežnejšo udeležbo švicarskih OS v mirovnih operacijah. Poleg značilnosti blago padajočega trenda kazalnikov številnih spremenljivk glavnih oborožitvenih sistemov, so izjeme kazalniki protioklepnih oborožitvenih sistemov (klasično defenzivno orožje) in pozitiven trend kazalnikov oklepnih transporterjev in drugih večnamenskih oklepnih vozil ter seveda rastoči trend zmogljivosti za podporo poveljevanja – multiplikatorjev moči in to po letu 2000 oz. po povečanem obsegu udeležbe švicarskih OS v mirovnih operacijah.

Tudi Švicarji so konec hladne vojne dočakali s funkcionalno dokaj neustreznimi oz. sodobnim in kompleksnim grožnjam nepripravljenimi OS. Zelo izražen funkcionalni imperativ švicarskih OS je bil ob koncu hladne vojne in je še danes vojaška obramba nacionalne države. Kljub tradicionalni švicarski nevtralnosti pa se tudi v Švici vse bolj poudarja potreba in s tem funkcija njihovih OS o sodelovanju pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti.

Analiza funkcij švicarskih OS je tako skozi kazalnike spremenljivk pokazala, da se slednje v manjšem obsegu oz. zgolj v posameznih segmentih vendarle približujejo k srednjeevropskemu trendu vojaške transformacije. O nekem poglobljenem ekspedicijskem delovanju švicarskih OS pa zaenkrat še ne moremo govoriti, saj so se njihovi pripadniki, šele pred dobrim desetletjem prvič oborožili pri opravljanju nalog na mirovnih operacijah. Slednje imajo na področju popolnjevanja švicarske OS s stalno sestavo odločilen vpliv. Prav tako ne moremo o švicarskih OS govoriti kot o postmodernih, saj so se na osnovi cluster analize, s katero sem razvrstil OS srednjeevropskih držav v skupine po stopnji realizacije procesa transformacije v postmoderne, Švicarske OS leta 2011 kot edine uvrstile v skupino, ki se je navedenemu postmodernemu modelu OS najmanj približala.

V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah analiziral spremenljivke švicarskih OS, se je pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke navedenih OS v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in koeficient potenciala bojne moči (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.915$; $\rho = 0,029$). Kar pomeni, da potencial bojne moči OS pri izvajanju mirovnih operacij ni pomemben. Oziroma predstavlja statistično značilno reorientacijo iz izrazito nacionalno obrambne v vendarle neke vrste sodelovanje pri zagotavljanju mednarodne varnosti.

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.890$; $\rho = 0,043$). Kar pomeni, da z naraščanjem udeležbe v mirovnih operacijah pada učinkovitost naložbe v vojaško obrambo oz. rast Stettlerjevega koeficienta, ki pa je pri Švicarjih še najmanj porastel.

c) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in skupna vojaška udeležba v družbi MPR sta v statistično značilni močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.883$; $\rho = 0,047$). Torej se z manjšo vojaško udeležbo v družbi povečuje delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah, kar predstavlja reorientacijo ali reprioritizacijo iz zelo poudarjene nacionalno-vojaško-obrambne funkcije v delno eksterno mednarodno varnostno.

Tabela, št. 5.48: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Švice

Švica		CH_AWSP CH_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	CH_statt CH_Stettlerjev koeficient	CH_MPR CH_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	CH_ASOS CH_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	CH_KVOV CH_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	CH_obrBDP CH_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	CH_izdoseb CH_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	CH_izdoper CH_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	CH_izdopinfra CH_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	CH_OsvMIR CH_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah
CH_AWSP CH_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.834	.653	-.840	-.803	.853	-.711	-.953*	.818	-.915*
	Sig. (2-tailed)		.079	.232	.075	.102	.066	.178	.012	.091	.029
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_statt CH_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.834	1	-.757	.925*	.835	-.773	.649	.901*	-.756	.890*
	Sig. (2-tailed)	.079		.138	.025	.078	.125	.236	.037	.139	.043
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_MPR CH_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.653	-.757	1	-.917*	-.940*	.795	-.159	-.547	.293	-.883*
	Sig. (2-tailed)	.232	.138		.028	.017	.108	.798	.340	.632	.047
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_ASOS CH_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.840	.925*	-.917*	1	.981**	-.922*	.536	.810	-.647	.981**
	Sig. (2-tailed)	.075	.025	.028		.003	.026	.352	.096	.238	.003
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_KVOV CH_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	Pearson Correlation	-.803	.835	-.940*	.981**	1	-.952*	.463	.727	-.567	.974**
	Sig. (2-tailed)	.102	.078	.017	.003		.013	.432	.164	.318	.005
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_obrBDP CH_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.853	-.773	.795	-.922*	-.952*	1	-.647	-.783	.716	-.953*
	Sig. (2-tailed)	.066	.125	.108	.026	.013		.238	.117	.173	.012
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_izdoseb CH_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-.711	.649	-.159	.536	.463	-.647	1	.837	-.984**	.577
	Sig. (2-tailed)	.178	.236	.798	.352	.432	.238		.077	.003	.309
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_izdoper CH_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-.953*	.901*	-.547	.810	.727	-.783	.837	1	-.922*	.853
	Sig. (2-tailed)	.012	.037	.340	.096	.164	.117	.077		.026	.066
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_izdopinfra CH_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	Pearson Correlation	.818	-.756	.293	-.647	-.567	.716	-.984**	-.922*	1	-.689
	Sig. (2-tailed)	.091	.139	.632	.238	.318	.173	.003	.026		.198
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_OsvMIR CH_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-.915*	.890*	-.883*	.981**	.974**	-.953*	.577	.853	-.689	1
	Sig. (2-tailed)	.029	.043	.047	.003	.005	.012	.309	.066	.198	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

č) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.981$; $\rho = 0,003$). S povečanjem

deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah, se je tudi v švicarskih OS začel povečevati delež pripadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih OS. Torej so tudi Švicarji za mirovne operacije začeli v povečanem obsegu uporabljati pripadnike stalne sestave švicarskih OS, ki so ustrezno izobraženi usposobljeni in izkušeni za opravljanje vojaško netipičnih nalog na mirovnih operacijah.

d) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež kolesnih oklepnih vozil sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.974$; $\rho = 0,005$). Za opravljanje nalog v mirovnih operacijah namreč niso potrebni robustni in za ofenzivno bojno delovanje namenjeni oborožitveni sistemi, temveč lažje strateško premestljivi in operativno mobilni ter za izvajanje bolj »policijskih« nalog na mirovnih operacijah ustrezni sistemi, kot so kolesna oklepna (največkrat večnamenska) vozila.

Številne druge spremenljivke iz cluster in korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize švicarskih OS (priloga A in B).

5.8 Kneževina Liechtenstein

Liechtenstein je s 160 km² in 36.000 prebivalci ter z 205 prebivalci na km² najmanjša, vendar ena najgosteje poseljenih srednjeevropskih držav. Geografsko gledano, je Liechtenstein srednjeevropska celinska in alpska država, zaprta med Švico na zahodu in Avstrijo na vzhodu. Kneževina Liechtenstein je po politični ureditvi ustavna monarhija in je bila ustanovljena že leta 1719. Danes je tesno povezana s Švico, s katero je v carinski in tudi monetarni »uniji«, saj za valuto uporablja švicarski frank.

Liechtenstein sploh nima svojih OS, saj so slednje z ustavo prepovedane. V tem primeru torej sploh nimamo predmeta proučevanja. Kljub temu je Liechtenstein zainteresiran za evropsko varnostno politiko in je zelo aktiven član OVSE. (Liechtenstein Military 2010)

6 IMPLEMENTACIJA KONCEPTA REDARSTVENIH IN INTERVENCIJSKIH SIL

Koncept redarstvenih oz. intervencijskih sil pri proučevalcih konfliktov in OS vsekakor ni povsem novo področje proučevanja. V obdobju po drugi svetovni vojni, še posebej pa po koncu hladne vojne, se je prav zaradi povečanega ekspedicijskega delovanja OS koncept t.i. redarstvenih – lažjih (policijskih sil) poskušal uveljavljat večkrat. Uveljavlja pa se tudi skozi posebne vojaško-policijske formacije zelo vplivnih ZDA tudi v Srednji Evropi oz. znotraj evropskega dela Nata in v EU. Pravzaprav gre v navedenem konceptu za dilemo, ali se manjši del OS preoblikuje v t.i. redarstvene sile, ki se jim dodelijo posebne – nove naloge, ali pa se (postmoderne) OS transformirajo do te mere, da so večnamenske oz. multifunkcionalne. Torej namenjene in tudi sposobne (usposobljene in opremljene) za redarstvene naloge izven teritorije nacionalne države ali celo zaveznitva. Navedena lastnost OS je v kontekstu sodobnih in kompleksnih mirovnih operacij vsekakor nujnost. Ne smemo pa pozabiti, da poleg zagovornikov navedenega koncepta obstajajo tudi nasprotna strokovna mnenja (Unterseher, Kronenberg, ...), ki nasprotujejo t.i. »policijizaciji« OS, saj naj bi bila za tovrstne naloge bistveno bolj primerna policija. (Več o tem glej podpoglavje 3.3.1)

6.1 Sodobni ameriški pogled na redarstvene sile

Pri proučevanju koncepta redarstvenih sil oz. implementacije slednjega je potrebno navesti zgodovinsko dejstvo, da so po drugi svetovni vojni do sedaj le Američani, in to v Srednji Evropi v zahodni Nemčiji in delu Avstrije, dejansko vzpostavili t.i. redarstvene sile in jih celo poimenovali kot "Constabulary Force" (Lloyd 2002, 7).²¹⁸

Tako je oktobra 1945 general Eisenhower razglasil, da bo kontrolo v ameriški coni odgovornosti Nemčije in Avstrije izvajalo 38.000 pripadnikov ameriških redarstvenih sil, ki so bile opremljene kot elitne enote in organizirane v tri obsežne in netipične brigade²¹⁹. Pripadniki redarstvenih sil so bili opremljeni z lahкими tanki, poltovornjaki, oklepnimi avtomobili, motorji in terenskimi avtomobili (Jeepi). Za patroljiranje po težje prehodnem zemljišču vzdolž nemške

---

²¹⁸ Zaradi obsežne povojne demobilizacije ameriških OS v Evropi je bila namreč disciplina in morala v preostalih ameriških enotah zelo šibka. Tudi zaradi navedenega so ameriški vojaški načrtovalci določeni del svojih sil preoblikovali v posebne mobilne enote, katerim so bile dodeljene posebne policijske naloge.

²¹⁹ V vsaki brigadi so bili trije polki.

meje pa so uporabljali konje. Na južnem Bavarskem v Bad Tolzu so leta 1946 za potrebe posebnega policijskega urjenja vzpostavili posebno ameriško redarstveno šolo (U.S. Constabulary school).²²⁰ Američani so kaj kmalu leta 1948 zaradi spremenjenih varnostno-političnih razmer v Evropi, s pojavom grožnje oz. sovjetske nevarnosti svoje redarstvene sile preoblikovali nazaj v taktične vojaške (bojne) enote. (Lovejoy 2003, 6)

Čeprav v mojem delu OS ZDA niso predmet poglobljenega proučevanja, jih je potrebno zaradi zgoraj navedenega zgodovinskega primera angažiranja redarstvenih sil v Srednji Evropi in njihovega aktualnega in obsežnega vpliva na OS srednjeevropskih držav ter zaradi zelo dostopne strokovne literature pogledati (proučiti) podrobneje. V ZDA so namreč bili in so še vedno aktivni številni zagovorniki posebnih, od rednih in konvencionalnih vojaških enot ločenih redarstvenih sil.

Nekdanji profesor političnih ved na Univerzi Indiana (Philip Kronenberg v Lloyd 2002, 5-6) je že pred petindvajsetimi leti pisal o konceptu redarstvenih sil in o morebitni novi funkciji ameriške nacionalne garde. Opredelil je, da se slednja lahko organizira kot t.i. »peace fare force« in da naj se usposablja kot policija ter kot enote za zaščito in reševanje ob naravnih in drugih nesrečah (ang. disaster relief). Kronenberg je to utemeljeval s tezo, da so policijski standardi, trening, disciplina, komuniciranje oz. organizacijska kultura, precej drugačni od organizacijske kulture aktivnih OS. Dejstvo je, da se podobni argumenti navajajo v zagovor vzpostavitvi redarstvenih sil še danes in da se Kronenberg pravzaprav ni strinjal z uporabo redarstvenih sil izven ozemlja ZDA. To kar po drugi strani močno aktualizira zamisel in potrebo po tovrstnih silah v današnjem času, ko se znova opredeljuje funkcije OS pri notranji varnosti v ZDA, konkretno na področju domovinske varnosti (ang. homeland security).

Bolj aktualen, vendar nasproten predlog koncepta je podal McGuire (2001, 2), ki se v svoji raziskavi sicer ne zavzema za vzpostavitev t.i. redarstvenih sil, temveč zgolj za dodatno usposabljanje rednih OS za izvajanje celotnega spektra operacij, torej tudi za redarstvene naloge. McGuire razume redarstvene sile tako, kot jih je poimenoval Schmidl (1998, 22), torej kot zgolj tiste sile, ki so *"...organizirane vzdolž vojaške linije z nalogo zagotavljanja temeljnega reda in varnosti v še ne popolnoma stabiliziranem okolju"*. Zaradi navedenega torej države organizirajo posebne redarstvene sile ali zgolj dodelijo redarstvene naloge rednim OS, namenjenim za celoten spekter delovanja, z namenom okrepitve reda v nestabilnem okolju, ko

---

²²⁰ Program šole je zajemal široko tematiko iz nemške zgodovine, okupacijske politike, sodstva in prava, policijskih postopkov in procedur, patroljiranju, preiskovalnih in rubežnih operacij. Pripadniki redarstvenih sil so imeli tudi posebno, precej vpadljivo uniformo ter naramno oznako, modri C (Constabulary) na zlati podlagi (Lloyd 2002, 7).

slednje pomagajo in podpirajo ponovno vzpostavitev in razvoj družbenih in tudi političnih organizacij in pozitivnega javnega mnenja. Takšne naloge so običajno dolgoročnega značaja.

Raziskava o konceptu redarstvenih sil v projektu "*U.S. Commission on National Security/21st Century*", bolj znana kot raziskava Hurt-Rudman Commission (2001), ki je kritizirala Pentagonovo strategijo "sočasnih vojn na dveh glavnih/velikih bojevališčih" je bila predvsem kritična do obsega in strukture tedanjih OS ZDA, ki niso bile prilagojene za izvajanje nalog v vse številnejših in kompleksnejših mirovnih operacijah. Zato je komisija predlagala, da ZDA vzpostavijo hitro premestljive ekspedicijske sile s humanitarnimi (ang. Humanitarian relief) in redarstvenimi zmogljivostmi (ang. Constabulary Capabilities). Prav tako (Donnelly Thomas v Lloyd 2002, 5) izvršni direktor »projekta za novo ameriško stoletje« (ang. Project for New American Century) podpira koncept redarstvenih sil in njihovo vzpostavitev za okrepitev novega "*Pax Americana*", saj bo za izpolnjevanje tega, za Američane globalnega, poslanstva potrebno temeljito preoblikovati OS ZDA (še posebej njihovo KoV, mornarski korpus in specialne sile – opomba I.C.).

Bolj konkreten od zgoraj navedenih avtorjev, ki so zgolj izražali potrebo po vzpostavljanju redarstvenih sil v ZDA, je bil (Don Snider v Lloyd (2002, 5)²²¹, ki je predlagal že kar konkreten obseg in strukturo morebitnih redarstvenih sil v KoV ZDA, »Army Constabulary Force – ACF«. Po Snideru bi bilo dovolj 15.000 pripadnikov ACF, strukturiranih v treh brigadah vojaške policije, ki bi lahko na ravni izvajanja t.i. mikro nasilja celo zamenjale srednjo divizijo KoV OS ZDA v mirovnih operacijah. V začetni fazi operacije in v fazi morebitne eskalacije sovražnosti – oboroženega nasilja, ko je potrebno izvajati nasilje na t.i. makro in mezo ravni pa ACF ne bi bile angažirane. Snider prav tako navaja, da bi morale takšne ACF biti na račun zmanjšane zmogljivosti za izvajanje bojnih in/ali vojnih operacij, posebej usposobljene in izurjene za izvajanje t.i. policijskih nalog (Lloyd 2002, 5).

Cherry D. Timothy (2001, 108) je redarstvene sile opredelil kot t.i. angažirane – sodelujoče sile (ang. Engagement force – EFOR), ki bi bile po obsegu celo na ravni korpusa (do 40.000 pripadnikov) ali dveh divizij, v katerih bi bile po tri pehotne brigade in ena brigada vojaške policije ter elementi za podporo delovanja. Elementi za podporo bojevanja tako primarno ne bi bili v sestavi pehotnih divizij. EFOR bi bil prvenstveno in ozko specializiran ter namenjen zgolj za angažiranje v mirovnih operacijah. V ta namen bi se pripadniki EFOR-a tudi usposabljali v posebnih šolah za sodobne in kompleksne mirovne operacije. Celotne EFOR sile, z vsemi dodanimi elementi podpore, bi bile v sestavi aktivne strukture ameriških OS, kar

---

²²¹ Don Snider je upokojeni polkovnik KoV ZDA in profesor na ameriški vojaški akademiji.

pa je po navedbah Lloyda (2002, 9) zaradi precejšnjega dodatnega povečanja obsega in strukture OS ZDA docela nesprejemljivo²²². Aktualni trend razvoja OS ZDA se je namreč v letu 2012, zaradi zaostrenih ekonomskih razmer, obrnil v zmanjševanje obsega slednjih kakor tudi zmanjševanje obsega in trajanje udeležbe na mirovni operacijah ter počasnejšega naraščanja v nadaljevanju pa celo zmanjševanja obrambnih izdatkov. Ob predstavitvi nove obrambne strategije je predsednik ZDA Barack Obama izjavil: *»Naša vojska bo nekoliko manjša, a mora svet vedeti, da si bomo ZDA še naprej prizadevale za superiornost na področju obrambnih sil«*. Zaradi manjšega števila vojakov pa OS ZDA ne bodo več sposobne dolgoletnega posredovanja na tujih tleh, kakršno je bilo v Iraku in Afganistanu (Obama)²²³.

V smislu vpliva OS ZDA na OS srednjeevropskih držav je iz navedene nove obrambne strategije potrebno osvetliti še vedno prioritete funkcije OS ZDA, in sicer: a) ohraniti sposobnost boja proti terorizmu, b) ohraniti odvračalni dejavnik jedrskega orožja, c) zaščititi domovino ter č) odvracati in poraziti kakršnokoli agresijo na ZDA (Obama pomirja: Vojska bo še vedno imela toliko denarja, kot deset največjih).

Dejstvo je, da udeležba OS ZDA na mirovni operacijah po hladni vojni vpliva na vse zvrsti njihovih OS²²⁴, kakor je tudi dejstvo, da v ameriških visokih vojaških krogih niso naklonjeni zamisli o vzpostavitvi posebnih in/ali dodatnih redarstvenih sil²²⁵, temveč podpirajo razvojno smer, ki poudarja zahtevo po dodatnem usposabljanju in opremljanju dosedanjih regularnih OS za izvajanje tovrstnih mirovniških nalog, oziroma izvajanje funkcij celotnega spektra delovanja. Pri tem se zavedajo nevarnosti zapostavljanja pomena klasičnih funkcij bojevanja. (Armitage and Moisan 2005, 7)

Navedeno potrjuje stališče bivšega poveljnika ameriškega mornarskega korpusa (US Marine Corps) (gen. Jamesa Krulaka v Military Balance 2005/06, 15) o t.i. vojni treh blokov (ang. "three-block warfare"), kjer so lahko OS v razponu nekaj ur in nekaj stanovanjskih blokov dejansko sočasno soočene s celotnim spektrom delovanja, od taktičnih izzivov mirovne operacije in humanitarne pomoči, do bojnega delovanja.

---

²²² The Quadrennial Defense Review (QDR) je septembra 2001 objavil, da OS ZDA za opravljanje vseh svojih funkcij potrebujejo "zgolj" 10 divizij. Cherryev predlog je predvideval preoblikovanje ene od obstoječih divizij ter izgradnjo ene popolnoma nove divizije za izgradnjo t.i. EFOR sil.

²²³ Pentagon namerava v naslednjih letih privarčevati cca 450 milijard \$, kar je skoraj toliko kot celoten seštevek obrambnih proračunov srednjeevropskih držav v preteklem desetletju.

²²⁴ Vojsna mornarica ZDA je izvedla tranzicijo iz "blue water force" v "braun water force", ki je skoncentrirana na projekcijo sile na poseljene obale okrog vsega sveta. Tudi mornarski korpus je premaknil svoj fokus iz amfibijsko desantno napadalnih operacij v operacije celotnega spektra (ang. full spectrum operations). Vojno letalstvo se vse bolj prepozna kot zračno ekspedicijske sile (ang. Air Expeditionary force) in prav tako je KoV (ang. Army) v procesu transformacije v lažje, hitrejše in bolj ubojne sile.

²²⁵ Bivši načelnik združenega štaba OS ZDA (Gen. Henry Shelton v Lloyd 2002, 13) je menil, da je naivno pričakovati, da bodo OS ZDA v zagotavljanju ameriških vitalnih interesov sodelovali samo v mirovni operacijah, ki so konflikti nizke intenzitete.

6.2 Implementacija koncepta redarstvenih/intervencijskih sil v Evropi

Medtem, ko se v ZDA pretežno ukvarjajo z redarstvenimi silami, ki naj bi bile v sestavi njihovih regularnih OS, so se v Evropi zaradi naraščajoče potrebe po zapolnjevanju varnostne vrzeli, ki nastaja po koncu vojaških (vojnih) operacij ter v različnih fazah mirovnih operacij, že vzpostavile konkretne vojaško-policijske zmogljivosti. Tako je v Srednji Evropi v okviru zveze Nato že oblikovan večnacionalni vojaškopolijski bataljon (ang. Nato Multinational Military Police Battalion – NATO MNMPBAT) ter v okviru EU evropske žandarmerijske sile v nadaljevanju EŽS (ang. European Gendarmerie Force – EUROGENDFOR (EGF)).

6.2.1 Natov večnacionalni vojaškopolijski bataljon

Leta 2002 so na Natovem vrhunskem zasedanju v Pragi vodje držav članic odobrili novo pobudo t.i. »zavezo o praških zmogljivostih« (ang. Prague Capabilities Commitment – PCC), ki je poudarila potrebo po večnacionalnem sodelovanju, večjo specializacijo in zahtevo po specifičnih zavezah držav članic. Prav tako so bile imenovane sile s posebnim namenom – Nato odzivne sile (ang. Nato Reaction Force – NRF). V skladu z zavezo držav članic o krepitevi prispevkov po vprašanju zmogljivosti bojne podpore (ang. Combat Support – CS) in zmogljivosti za zagotovitev delovanja (ang. Combat Service Support – CSS) so Poljska, Češka, Slovaška in Hrvaška oblikovale večnacionalni vojaškopolijski bataljon, v katerem je Poljska t.i. vodilna država (ang. Lead Nation).²²⁶

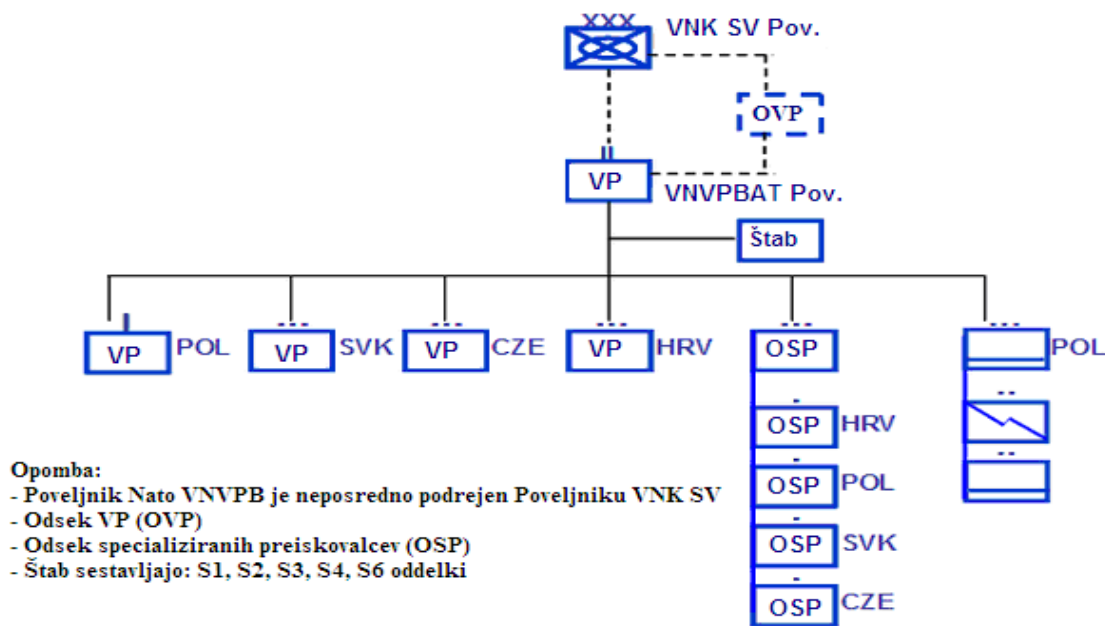
Bataljon, sestavljen iz različnih vojaškopolijskih kontingentov, predstavlja policijske sile pod poveljstvom Nata, ki so zmožne zagotoviti osnovno operativno pomoč bojnim elementom in poveljniku pri izvajanju vojaškopolijskih aktivnosti.

Osebe bataljona je namensko organizirano, usposobljeno in opremljeno za uporabo posebnih vojaškopolijskih tehnik. Funkcije podpore delovanja, ki jih tako lahko opravljajo, so: podpora premikov, zavarovanje, pridržanje in policijske naloge, ki se izvajajo v celotnem spektru vojaških operacij.

---

²²⁶ 12. junija 2007 je bila po uveljavitvi memoranduma o soglasju (ang. Memorandum of Understanding – MoU) uradna otvoritvena slovesnost, na kateri so predstavniki vojaških policij Poljske, Češke, Slovaške in Hrvaške že podpisali dogovor o implementaciji (ang. Implementing Arrangement – IA).

Slika, št. 6.1: Temeljna organizacijska struktura NATO VNVPBAT (MNMPBAT)

Vir: Black Bear 2011: Nato MNMPBATs General Structure

Poslanstva Natovega večnacionalnega vojaškopolijskega bataljona lahko v skladu z APP-12 zajemajo: a) službo za kontrolo vojaškega prometa, b) vsiljevanje vojaškega prava – pravil, c) operacije zavarovanja vojaškega območja, č) poizvedovanje in preiskovanje, d) poslanstvo, povezano z vojnimi ujetniki in osebami z enakim statusom, vojaškopolijska specializirana enota (ang. Military Police Specialized Unit – MSU) in ostala poslanstva.

Iz organizacijske strukture VNPBAT (slika, št. 6.1) je razvidno, da je poleg klasične VP čete (Poljska) in klasičnih vodov vojaške policije iz vseh ostalih pridruženih držav prav tako večnacionalne sestave tudi specialni vod za policijske preiskave. Logistični vod in oddelek za podporo poveljevanja zagotavlja Poljska kot vodilna in nosilna država za razvoj te redarstvene zmogljivosti.

6.2.2 Evropske žandarmerijske sile (EUGENFOR)

Potreba po podobnih vojaško-policijskih zmogljivostih se je pokazala tudi v EU, kjer z evropskimi žandarmerijskimi silami (EŽS) poskušajo okrepiti policijske (redarstvene) zmogljivosti za samostojno ali skupno angažiranje z OS v mirovnih operacijah. EŽS so s stalnim tridesetčlanskim poveljstvom v Vicenzi (Italija) večnacionalne "policijske sile z

vojaškimi statusom»²²⁷ in polnimi policijskimi pooblastili. Vzpostavljene so na pobudo petih držav članic EU: Francije, Španije, Portugalske, Nizozemske in Italije. Te države ki so v Nordwijku, 17. 9. 2004, podpisale deklaracijo o nameri EUROGENDFOR ter nato 18. 10. 2007 v Velsenu še pogodbo o EUROGENDFOR (EGF Treaty). Navedenim ustanovnim članicam EŽS se je 17. 12. 2008 pridružila še Romunija. Od srednjeevropskih držav ima trenutno samo Poljska s svojo vojaško policijo (pol. Żandarmeria Wojskowa) na osnovi 44. čl. pogodbe o EŽS t.i. partnerski status²²⁸, medtem ko ima Turčija, ki ni članica EU, na osnovi 43. čl. pogodbe o EŽS²²⁹ zaenkrat status države opazovalke. (European Gendarmerie Force)

Strateški vodstveni organ EŽS-a je CIMIN – medresorski odbor na visoki ravni (ang. High level interdepartmental committee), ki ga sestavljajo predstavniki ustreznih ministrstev držav (članic) podpisnic pogodbe o EŽS. V skladu s 7. čl. pogodbe o EŽS so splošne naloge CIMIN-a naslednje: a) izvajanje politične kontrole skozi izdajanje direktiv EŽS in zagotavljanje politično-vojaškega usklajevanja med državami članicami ter državami, ki prispevajo zmogljivosti, b) imenovanje poveljnika EŽS in zagotavljanje direktiv za njega, c) odobravanje funkcij in strukture stalnega poveljstva EŽS ter kriterijev rotacije na ključnih pozicijah v stalnem poveljstvu, č) imenovanje predsedujočega finančnega odbora ter odločanje o kriterijih rotiranja predsedovanja, d) spremljanje določenih pogodbenih ciljev, e) odobravanje letnih vadbeneh ciljev in programov, ki jih predlaga poveljnik EŽS, f) odločanje o udeležbi EŽS na mirovni operacijah, udeležbi držav, ki prispevajo v EŽS operacijah, zahtevanje sodelovanja s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami ter ostalimi, g) elaboriranje vodenja akcije EŽS (npr. operativnega načrta – OPLAN), h) opredeljevanje okvira delovanja za vsako mirovno operacijo z imenovanjem Poveljnika sil EŽS in vključevanja stalnega poveljstva v linijo poveljevanja in kontrole, itd. (EGF Treaty 2007, 5-6)

Namen EŽS je, da pod okriljem EU, OZN, Nato, OVSE in drugih mednarodnih organizacij ali t.i. "ad hoc" koalicij hitro posredujejo na varnostno ogroženem področju, saj lahko v tridesetih dneh zagotovijo sile jakosti do 800 dobro usposobljenih in ustrezno opremljenih policistov/žandarjev, sestavljenih v interoperabilnih in ekspedicijskih policijskih silah. Takšne sile so sestavljene po konceptu integriranih policijskih enot (ang. Integrated Police Units – IPU), ki s prenosom pooblastil poveljevanja (ang. Transfer of Authority – TOA),

---

²²⁷ »Policijske sile z vojaškim statusom« so sile z vsemi pristojnostmi v svoji domovini in svoji družbi, zadolžene za opravljanje sodnih in policijskih nalog ter preprečevanje kriminala. Člani so posebej izurjeni v policijskih in vojaških veščinah. (EGF 2007 005: *The status of EGF member, EGF observer, partner* 2007, 2)

²²⁸ Poljska od leta 2009 kot vodilna država (ang. framework nation) razvija Center odličnosti VP. Kot partnerska država se je EŽS leta 2009 priključila tudi Litva.

²²⁹ Članstvo v EŽS je možno samo, če je država članica EU in ima policijske sile z vojaškim statusom in polnimi policijskimi pooblastili.

preidejo iz nacionalne na EŽS raven poveljevanja. Z angažiranjem svojega policijskega managementa lahko evropske žandarmerijske sile olajšajo upravljanje s krizo v civilnem okolju vzdolž razporeda vojaških sil ali se celo integrirajo v vojaški krizni management. Tovrstne intervencijske policijske/žandarmerijske sile morajo biti sposobne opravljati celoten spekter policijskih funkcij pod civilno ali vojaško kontrolo.

Zanimivo, da VP ne more biti vključena v EŽS, saj se precej razlikuje od žandarmerijskega tipa policijskih sil, ki so v bistvu policijske sile z vojaškim statusom in polnim obsegom policijskih pooblastil. Torej EŽS niso ne civilna in ne vojaška policija, temveč zgolj približek eni ali drugi policiji, vendar s prilagojenim (posebnim) statusom in razširjenimi pooblastili. Tudi vsaka civilna policija ne more biti članica EŽS, vendar lahko pod določenimi pogoji sodeluje z EŽS na mirovnih operacijah.

EŽS lahko, kadar so napotene na mirovno operacijo, opravljajo naslednje naloge: a) zagotavljajo javni red in mir ter varnost, b) spremljajo in svetujejo lokalni policiji pri vsakodnevnih rutinskih nalogah kakor tudi pri kriminalistično preiskovalnem delu, c) izvajajo javni pregled in regulacijo prometa, obmejne policijske naloge in zbiranje splošnih informacij, č) izvajajo kriminalistične preiskave, prikrito odkrivanje prestopnikov, njihovo aretacijo ter izročanje pristojnim pravosodnim organom, d) varujejo ljudi in lastnino v slučaju javnih nemirov, e) usposabljujejo lokalne policijske častnike po mednarodnih (EU) standardih, f) urijo policijske inštruktorje, pretežno skozi programe sodelovanja. (EGF Treaty 2007, 2-4)

Za uspešno izvajanje celotnega spektra policijskih nalog mora imeti EŽS politično podporo lokalnih oblasti in/ali podporo mednarodnih organizacij oziroma njihovega posebnega odposlanca (SRGS, EUSR, itd). Imeti morajo tudi dodeljen konkretni (robustni) mandat, ki vsebuje pravne procedure, kot so: a) nedvoumno in uporabno kazensko zakonodajo in kazenski postopkovnik, b) sodnike in sodišča z zmogljivostmi za izvajanje kazenskih preiskav proti kriminalcem in vojnim zločincem ter c) tudi logistično, transportno podporo ter dobre povezave in javne informacije. Če strateški organ EŽS, CIMIN zahteva vojaško pomoč, lahko OS sodelujejo v mirovni operaciji EŽS, predvsem na področju logistike, vseh vrst transporta, zdravstvene zagotovitve in sodobne informacijsko komunikacijske tehnologije. (European Gendarmerie Force)

O pogojih za angažiranje in napotitev EŽS na mirovno operacijo vsakič in posamično razpravlja in odloča strateški organ EŽS – CIMIN. Dosedanje angažiranje EŽS na mirovnih operacijah se je izražalo v razpršenosti glede mednarodnih organizacij (EU, Nato, OZN), kakor tudi glede funkcij, ki so jih EŽS na dosedanjih mirovnih operacijah opravljale. To pa so:

a) Prvič so bile EŽS angažirane na evropskih tleh, v predverju ali v interesni coni srednjeevropskih držav, v BiH v okviru EU mirovne operacije ALTHEA²³⁰. EŽS so bile odgovorne za popolnjevanje Poveljstva integriranih policijskih enot (IPE) (ang. Integrated Police Unit – IPU)²³¹ z namenom okrepitve mednarodnih policijskih zmogljivosti v EUFOR. Glavni prispevek IPE je bil zbiranje informacij, vzdrževanje zmogljivosti za preventivno delovanje in vzdrževanje javnega reda in miru ter podpora civilni implementaciji »deytonskega mirovnega sporazuma«. Pri svojem delovanju je IPE, na zaprosilo lokalnih policijskih sil v entitetah, le-tem tudi strokovno in materialno pomagala – predvsem pri tehnično zahtevnih (forenzičnih) preiskavah in sodelovanju pri izvajanju specialnih operacij. Specialna enota IPE je izvajala zbiranje informacij, kriminalistične preiskave in analize, iskalne operacije, analizo in uporabo dokumentarnih virov ter izvajanje nalog spremstva (oseb in materiala). Med odmevnejše operacije IPE v BiH, ki so ga tvorile predvsem EŽS, je bilo sodelovanje z mednarodnim kazenskim sodiščem za bivšo Jugoslavijo (ICTY), ko je v BiH iskala vojne zločince na begu. (European Gendarmerie Force)

b) Drugič so bile EŽS angažirane v Afganistanu po ustanovitvi Natove misije usposabljanja v Afganistanu (ang. Nato Training Mission – Afganistan - NTM-A) v okviru mirovne operacije »ISAF«. V NTM-A so imele EŽS od 9. 12. 2009 ključno vlogo pri mentorstvu in usposabljanju afganistanskih nacionalnih civilnih policijskih sil (ang. Afghan National Civil Order Police – ANCOP), ki je dejansko neke vrste žandarmerija v okviru Afganistanskih varnostnih sil. V okviru mirovne operacije ISAF je EŽS delovala na treh pomembnih področjih: a) Eksperti EŽS so zavzemali pomembne pozicije v poveljniški strukturi NTM-A v združeni učni in nadzorni skupini Policije (ang. Combined Training and Advisory Group – Police – CTAG-P), b) Mentorstvo in usposabljanje-urjenje afganistanske nacionalne policije (ang. Afghan National Police – ANP), c) Mentorstvo afganistanske uniformirane policije preko izvajanja programov policijskih operativnih skupin za mentorstvo in povezave (ang. Police Operational Mentoring and Liasion Tems – POMLT).²³² (European Gendarmerie Force).

---

²³⁰ V mirovni operaciji Althea so EŽS sodelovale od 22. 11. 2007 do 28. 10. 2010.

²³¹ IPU so del EUFOR že od leta 2005. V okviru IPU so poleg EŽS sodelovale še Madžarska, Romunija in Turčija.

²³² Še pred napotitvijo na mirovno operacijo so EŽS, po pooblastilih Nato združenega poveljstva sil v Brunssumu (ang. Joint Force Command Brunssum – JFCB) prevzele aktivno vlogo pri izdelavi POMLT koncepta operacije (ang. CONOPS) oziroma njegovega dodatka »B«, ki se nanaša na usposabljanje. Prav tako so bili zelo aktivni v 2. fazi izvajanja POMLT, ki je posvečena bodočim mentorjem in inštruktorjem ki so jo pripravili in izvedli skupaj nacionalni trening center iz Saint-Astera (fran. Centre National d'Entraînement des Force Gendarmeria iz Saint-Astera) (Francija) in ameriški združeni večnacionalni pripravljalni center (ang. US Joint Multinational Readiness Centre – JMRC) iz Hohenfelsa (Nemčija). (European Gendarmerie Force)

Poleg policijskih nalog so udeleženci usposabljanj bili deležni tudi predavanja o kazensko-pravni ureditvi v Afganistanu in o afganistanskem vodenju policijskih operacij kakor tudi izvajanje določenih taktičnih postopkov v protiuporniških operacijah (ang. counterinsurgency – COIN). (JMRC, 5.1.2012)

c) Tretjič in prvič pod okriljem OZN so bile EŽS angažirane na Haitiju v mirovni operaciji MINUSTAH²³³, ko je VS OZN pozval države, članice OZN, za zagotovitev humanitarne pomoči Haitiju, ki ga je prizadel rušilno-uničevalni potres, v katerem je življenje izgubilo 220.000 tamkajšnjih prebivalcev. CIMIN, kot strateški odločevalni organ EŽS, je v skladu s svojimi pooblastili odločil, da se EŽS odzove z logistično samozadostno silo z zmogljivostmi za kontrolo nemirov. Francija in Italija sta prispevali po eno modularno policijsko enoto, Španija pa vod za specialne naloge, z mandatom, da podpirajo policijske aktivnosti OZN na Haitiju. To je bil tudi mejnik v razvoju organizacije, ki EŽS potrjuje kot verodostojno in ustrezno orodje, pripravljeno za uporabo s strani pomembnih mednarodnih organizacij pri izvajanju mirovnih operacij (European Gendarmerie Force).

V primeru EŽS gre po mojem mnenju morda za najboljši možni kompromis med principom zagotavljanja redarstvenih nalog na mirovni operaciji; na eni strani z regularnimi, vendar dodatno usposobljenimi in izobraženimi ter opremljenimi OS, po drugi strani pa za opravljanje navedenih redarstvenih nalog zgolj s civilno policijo. V EŽS, ki niso OS in niso civilna policija, imajo države EU namreč silo z vojaškim statusom, kar je dobro s stališča mednarodnega vojnega prava, sočasno pa zelo dobro in multifunkcionalno usposobljeno silo s širokimi pooblastili za opravljanje najširšega spektra policijskih in tudi tožilskih nalog.

Naj ob zaključku poudarim, da gre pri modelu, ki predvideva razširitev ali dodelitev novih funkcij regularnim OS, v primerjavi s posebnimi policijskimi/redarstvenimi silami, v bistvu za funkcionalno, ne pa tudi za organizacijsko približevanje policijskemu delu. Posebne redarstvene sile so sposobne uspešno izvajati svojo funkcijo zgolj po končanem oboroženem boju ali konfliktu visoke, morda srednje intenzivnosti, kar dejansko pomeni zgolj v zaključni fazi operacije oziroma ob odsotnosti zaostrenega in intenzivnega oboroženega nasilja. Torej v območju izvajanja kompleksne mirovne operacije, za njen celoviti uspeh, potrebujemo OS, ki so sposobne uspešno izvajati celoten spekter vojnih in nevojnih vojaških operacij ali pa je ob njih potrebno zagotoviti še specializirane redarstvene sile, ki so deležne določene vojaške zaščite s strani regularnih OS. Tako se ne morem strinjati s predlogom Snidera in Forstera o

---

²³³ United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH) je mirovna operacija, ki je bila že leta 2004 vzpostavljena z resolucijo VS OZN, št. 1542, čigar mandat je ob rušilnem potresu leta 2010 z resolucijo 1908 samo razširjen. EŽS so v operaciji "MINUSTAH" delovale od 8. 2. do 3. 12. 2010. (European Gendarmerie Force)

posebnih ozko specializiranih policijsko-vojaških redarstvenih silah, saj morajo biti vojaške enote v mirovni operaciji ob zaostrovanju konflikta iz t.i. konflikta nizke intenzivnosti v konflikt visoke intenzivnosti pripravljene za takojšen in učinkovit prehod iz nižje na višjo raven organiziranja in uporabe oborožene sile. To dejansko pomeni preoblikovanje mirovne operacije za vzdrževanje miru v operacijo za vsiljevanje miru ali celo v klasično vojaško operacijo z obsežno in intenzivno ter pogosto dolgotrajno uporabo oborožene sile.

Dejansko obstajajo trije glavni izzivi v zvezi s strukturo in obsegom morebitnih redarstvenih sil: a) strateško neskladje med cilji (ang. ends) in sredstvi (ang. means), b) verjetnost intenziviranja nasilja v času izvajanja mirovne operacije in c) degradacija bojnih zmogljivosti enot, ki so vpletene v izvajanje mirovni operacij. (Lloyd 2002, 16).

Za učinkovito redarstveno funkcijo v mirovni operaciji morajo biti sile širokega spektra delovanja ob sočasnem negativnem učinku na njihove konvencionalne bojne zmogljivosti, deležne znatnega začasnega preoblikovanja regularnih enot. To pomeni neizkoriščeno živo silo in oborožitvene sisteme kot zmogljivosti, ki jih glavne sile za bojevanje običajno potrebujejo.

Bojne enote, namenjene za delovanje v celotnem spektru operacij, so v bistvu najbolj prilagodljive za nepredvidljivo okolje kompleksnih mirovni operacij, vendar bodo delo uspešno opravile samo, če si zagotovijo ustrezno izobražen, usposobljen in opremljen častniški in vojaški kader. Torej je cilj večje multifunkcionalnosti OS poleg izboljšane vojaške opreme kvaliteta t.i. žive sile ali človeškega dejavnika.

Specializirane redarstvene sile v mirovni operaciji so v primerjavi s sodobnimi OS, ko se konflikt sprevrže v visoko intenzivnega, zgolj rizična opcija. OS morajo v mirovni operaciji namreč nedvomno pokazati in dokazati svojo superiornost nad lokalnimi gospodarji vojn (ang. Lords wars) in njihovimi milicami, saj na ta način odvrtajo oz. preprečujejo maščevanje.

Na strateški ravni še vedno velja, da so OS primarno namenjene za izvajanje oboroženega boja in za zmago nad sovražnikom oz. obrambo domovine. To je še vedno temeljna in tradicionalna funkcija OS. To, da zadržijo visoko stopnjo zmogljivosti za bojevanje, je prav največji izziv tistih vojaških enot, ki so udeležene v mirovni operaciji in so po opravljeni nalogi v t.i. konsolidacijski fazi podvržene obsežnemu in intenzivnemu urjenju v izvajanju klasičnih vojni in bojnih nalog.

Na koncu sprejemem stališče, da se je pri uporabi EŽS nujno potrebno zavedati njihovih funkcionalnih omejitev, ki lahko kaj kmalu pripeljejo do situacije, ko se morajo v območju operacije spet angažirati sile s spoštljivim bojnim potencialom. Torej je uporabnost tovrstnih zmogljivosti zares omejena na ozko (javno) varnostno področje in nikakor ne na bojno.

6.2.3 Pripravljene sile Nato in EU za operacije kriznega odzivanja

Zaradi izjemne povezanosti zveze Nato z funkcijami OS v Srednji Evropi in v manjšem obsegu tudi EU bom na tem mestu osvetlil pristop Nata in EU do sodobnih mirovnih operacij teh, po hladni vojni zelo aktivnih regionalnih varnostnih organizacij.

Nato je bil s podpisom severnoatlantske pogodbe ustanovljen leta 1949 kot odgovor na čedalje močnejši občutek vojaške ogroženosti Zahodne Evrope in ZDA s strani SZ. Sprva je strategija Nata temeljila na odvrčanju nasprotnika in obrambi ozemelske celovitosti držav članic. »Strategija povračila« je bila sprejeta 1957 v luči velikega občutka ogroženosti s strani nasprotnikove jedrske oborožitve, kar velja tudi za »Strategijo fleksibilnega odziva«, ki je bila sprejeta desetletje pozneje in je dovoljevala možnost omejenega (konvencionalnega) oboroženega spopada obeh blokov na evropskem vojskovališču. Do sprejetja strategije fleksibilnega odziva so v zavezništvu predvidevali izvajanje zgolj vojnih vojaških operacij, ki so temeljile na 5. členu severnoatlantske pogodbe. Svojo izključno obrambno držo pa je Nato zadržal vse do leta 1991. (Vegič 2005a, 79)

Po koncu hladne vojne so zaveznice temeljito premislile o novi vlogi in poslanstvu Nata. Zaradi zaskrbljenosti v zvezi z dogodki na Vzhodu, so predvideli njegovo novo vlogo in poslanstvo, ki so ju leta 1991 sprejeli s »Strateškim konceptom Nata«. Ta nova strategija je predvidevala širše področje dejavnosti zavezništva, kar je Natu omogočilo tudi aktivnejše delovanje izven svojih meja. V devetdesetih letih, ki so v celoti zaznamovala intenzivno preoblikovanje Nata, se je tudi razvil t.i. pristop Nata k varnostnim vprašanjem, ki ga nekateri označujejo tudi kot »doktrino kriznega upravljanja« (Sandler in Hartly 1994, 41; v Vegič 2003, 8). Med najbolj korenite spremembe zveze Nato sodi razvoj zmogljivosti in konceptov za krizno upravljanje in mirovne operacije (Vegič 2005a, 80).

Sprejeti strateški koncept (1991) je kot temeljne naloge Nata določal: a) varnost, b) posvetovanje, c) odvrčanje in obrambo ter č) ohranjanje strateškega ravnotežja. Vegič (2005a, 80) ugotavlja, da med navedenimi temeljnimi nalogami Nata, mirovne operacije niso bile nikjer izrecno omenjene, čeprav je strateški koncept dopuščal možnost, po kateri bi lahko bile zaveznice pozvane »k prispevanju h globalni stabilnosti in miru z zagotavljanjem sil za mirovne operacije OZN« in to na osnovi 42. člena UL OZN. Že leta 1992 je Nato ponudil OZN pomoč pri izvajanju operacij za podporo miru, česar Nato prej nikoli ni izvajal.²³⁴ Tako so v Natu svojim glavnim funkcijam, ki so opredeljene v washingtonski pogodbi, dodali še

---

²³⁴ Nato je sicer najprej v »Oslo Communiqué« junija 1992 sklenil ponuditi sodelovanje v mirovnih operacijah pod okriljem OVSE (KVSE). Decembra 1992 so podobno sodelovanje ponudili tudi OZN. (Vegič 2005a, 80)

operacije za podporo miru, kar pa je prineslo veliko odprtih vprašanj, kot je prilagajanje Nata za delovanje v posegih, pri katerih se ni mogoče sklicevati na 5. člen severnoatlantske pogodbe. V Natu poudarjajo, da te operacije ne sodijo v zagotavljanje kolektivne obrambe. Pripravljenost članic za sodelovanje torej ne more temeljiti na že omenjenem 5. členu severnoatlantske pogodbe. Celotno področje operacije pogosto označujejo kot nove naloge (ang. New missions) ali kot naloge zunaj določil 5. člena (ang. non-Article 5 missions). V novem strateškem konceptu Nata iz leta 1999 pa vpeljejo in uveljavijo izraz »operacije kriznega odzivanja« (OKO) (ang. crisis response operations – CRO). Na tem mestu je potrebno dodati, da so v Natu pristopili k sprejemu t.i. navodila za koalicijske operacije (ang. Coalition Operations Handbook – COH), ki naj bi v cilju večje interoperabilnosti izboljšalo delovanje nacionalnih OS držav članic in partneric zveze Nato, v večnacionalnih (mirovnih) operacijah v okviru zveze Nato. (APP-13 COH 2012, 1)

Na vse večjo zahtevnost teh operacij kaže dejstvo, da so imele sile Iforja, Sforja, Kforja in (Isafa – opomba I.C.) z resolucijo VS OZN, ki jim zagotavlja mandat za posredovanje, tudi pooblastila za uporabo oborožene sile na podlagi VII. poglavja UL OZN (Vegič 2003, 9).

V strateškem konceptu Nata iz leta 1999 je krizno upravljanje bolj poudarjeno, kar obsega tudi možnosti, da Nato sam prevzame izvajanje mirovnih operacij. Tako sta temeljnim nalogam iz leta 1991 dodani še krizno upravljanje, ki je skladno s 7. členom washingtonske pogodbe in partnerstva. Glede partnerstva je potrebno osvetliti dejstvo, da danes številne države, članice PzM, sodelujejo v mirovnih operacijah Nata. Prav tako ne smemo pozabiti, da udeležba držav članic zveze Nato, v mirovnih operacijah, za razliko od operacij po 5. členu, temelji na prostovoljni odločitvi (Vegič 2005a, 81).

V Natu so novembra 2002 na praškem vrhu napovedali ustanovitev svojih sil za hitro posredovanje (ang. Nato Response Force – NRF), ki naj bi po takratnem predvidevanju že leta 2006 štejele 20.000 vojakov in so skupaj z ustrežno letalsko in mornariško podporo lahko razmeščene kjerkoli v svetu v roku enega tedna do enega meseca po sprejetju odločitve o razmestitvi (Malešič 2003, 10-11).

V zvezi z Evropsko unijo (EU) je potrebno omeniti, da je slednja svojo »ustanovno pogodbo o EU« podpisala šele nekaj let po koncu hladne vojne (1992). EU tako začne vzpostavljati tudi lastno zunanjo in varnostno politiko (SZVP), ko začne tesneje sodelovati z Zahodnoevropsko unijo (ZEU), ki je v letu 1992 opredelila svoj koncept t.i. petersberških nalog, v katerih so pomembno mesto zavzemale prav mirovne operacije. Ta koncept so leta 1997 vključili v amsterdamsko pogodbo o EU. Čeprav je EU tako postala ena od mednarodnih organizacij, ki lahko izvaja mirovne operacije je na tem področju še vedno oz. konstantno v t.i.

faznem zamiku v odnosu do zveze Nato. Potrebno pa je poudariti, da so na sestanku evropskega sveta v Kölnu, decembra 1999, voditelji EU sprejeli helsinške sklepe iz junija 1999, po katerih je t.i. »helsinški temeljni cilj« (ang. Helsinki headline goal) določil, da bodo članice EU prostovoljno sodelovale v operacijah, ki jih bo vodila EU. Pri tem pa se je od njih pričakovalo, da bodo do leta 2003 sposobne v 60 dneh razmestiti in eno leto vzdrževati ustrezno vojaško silo, ki bo štela od 50 do 60.000 vojakov, velikosti enega korpusa oziroma 15-ih brigad, sposobne opravljati naloge iz 17. člena pogodbe o EU. Gre za t.i. »petersberške naloge«, ki predvidevajo uporabo OS v humanitarnih in reševalnih ter mirovniških operacijah, vključno z operacijami vzpostavljanja miru ter v kriznem upravljanju (Malešič 2003, 8).

Med zvezo Nato in EU je, zaradi izogibanja podvajanju sil oz. izgradnje zmogljivosti sprejetih cel sklop dogovorov, t.i. »Berlin plus«, ki omogočajo sodelovanje med organizacijama po načelu enovitih sil (ang. single set of forces). Iz načrtov razvoja sil za posredovanje v operacijah kriznega odzivanja oz. v mirovniških operacijah je razvidno, da zveza Nato kakor tudi EU razvijajo sile v ta namen. Le-te pa niso enakega obsega, sestave ali ravni pripravljenosti. Tako bodo na eni strani sile EU štejele od 50 do 60.000 vojakov in bodo imele t.i. »reakcijski čas« 60 dni do pripravljenosti za razmeščanje ter na drugi strani sile Nata (NRF), ki naj bi (po takratnih načrtih) leta 2006 štejele 20.000 vojakov. Danes je NRF sestavljen iz strukture poveljstev in bazena odzivnih sil ter jedra oz. t.i. »takojšnjih odzivnih sil« (ang. Immediate Response Force – IRF), ki štejejo zgolj 13.000 pripadnikov in so v petih dneh pripravljene za razmeščanje na razdalji večji kot 2000 milj ter imajo 30 dni logistične samozadostnosti. Pomembno pa je, da je namen NRF tudi v izvajanju operacij kriznega odzivanja, torej operacij, ki niso zajete v 5. členu severnoatlantske pogodbe. Te lahko pomagajo izvajati tudi članice partnerstva za mir, kar se v praksi tudi dogaja (KFOR, ISAF, ...).

Naj sklenem, da se v obdobju po koncu hladne vojne operacije kriznega odzivanja oz. mirovne operacije vse bolj uveljavljajo v konceptih in strategijah različnih varnostnih in obrambnih organizacij. Zaradi spremenjenih varnostno-političnih razmer v svetu in kvantitativnem kompleksnostnem povečanju kriznih žarišč se tudi OS srednjeevropskih držav vse pogosteje in številčneje odzivajo nanje. Tako večina držav iz Srednje Evrope prispeva v načrte operativnih ciklusov pripravljenih sil Nata in/ali EU svoje najbolj pripravljene vojaške enote. Zveza Nato in EU oz. obe, za Srednjo Evropo pomembni regionalni obrambno-varnostni organizaciji, imata mirovne operacije opredeljene kot eno ključnih vojaških dejavnosti (tudi funkcij-opomba I.C.) njihovih OS (Grošelj 2007, 93).²³⁵

---

²³⁵ Tudi zato mirovne operacije danes v vse večji meri predstavljajo nadomestilo za enostranske vojaške akcije, s katerimi so v preteklosti skušali reševati konflikte v mednarodni skupnosti (Bailes 1996 v Kotnik 2000, 172).

7 RAZVOJNE DILEME SLOVENSKE VOJSKE V LUČI UGOTOVITEV RAZISKAVE

Republika Slovenija geografsko sočasno spada v obmorsko in alpsko skupino srednjeevropskih držav, saj leži na vzhodnem delu Alp in meji na Jadransko morje ter se na severovzhodu dotika Panonske kotline. Slovenija je zaradi svoje celinske (povezava med zahodom in vzhodom) in pomorske (luka Koper) strateške pozicije, saj leži na stičišču pomembnih pomorskih in celinskih komunikacijskih poti²³⁶, celinska in pomorska država hkrati. Njen geostrateški položaj v evropskem in širšem prostoru je poseben in ostaja takšen tudi v razmerah vse močnejše globalizacije in krepitve transnacionalnih povezav. Slovenija leži na ozemlju, kjer se stikajo srednjeevropski, južnoevropski in sredozemski geostrateški ter geopolitični prostor, kar ji nudi politične, gospodarske, družbene, kulturne in druge prednosti ter priložnosti, prinaša pa tudi določena varnostna tveganja. Ozemlje Republike Slovenije prečkajo najkrajše kopenske poti, ki Zahodno in Srednjo Evropo povezujejo z Jugovzhodno Evropo in Azijo, ter najkrajše in najugodnejše poti iz srednjeevropskih celinskih območij do obale Jadranskega morja in iz Vzhodne ter Jugovzhodne Evrope do Apeninskega polotoka (ReSNV-1 2010, 2). Prav zaradi navedenih razlogov in slovenske konstruktivne pogajalske pozicije z ruskim podjetjem Gazpromom bo skozi Slovenijo potekal eden najzmogljivejših plinovodov v Evropi – južni tok.

V polpretekli zgodovini smo si Slovenci že večkrat poskušali ustvariti lastno državo in svojo vojsko. Po koncu hladne vojne, leta 1991, so bile zgodovinske okoliščine temu najbolj naklonjene, kar smo Slovenci odgovorno izkoristili.

Predmet proučevanja v našem delu so OS in spreminjanje njihovih funkcij. Zato pri proučevanju Teritorialne obrambe (TO) ali Slovenske vojske (SV), v nadaljevanju slovenskih OS, ne smemo spregledati temeljev, na katerih so nastajale in se oblikovale ter v zvezi s tem političnega in vojaškega vidika odločitve državnega vodstva Republike Slovenije o lastnem usposabljanju vojakov na služenju vojaškega roka, ki se je začelo 15. maja 1991.

Kladnik (2006, 9) navaja, »da so vodilni akterji slovenske osamosvojitve uspeli v bojih z JLA vzpostaviti vojaško ravnotežje in v trdih pogajanjih z evropsko skupnostjo uspeli doseči mir«. Pri tem je s predanostjo ideji osamosvojitve v oboroženi spopadih v okviru

---

²³⁶ V neposredni bližini Ljubljane in Maribora se križata 5. cestni in železniški pan-evropski koridor, ki povezuje vzhod in zahod (Barcelona – Kijev) in 10. cestni pan-evropski koridor, ki povezuje sever in jug (pirinska avtocesta).

osamosvojitvene vojne, odločilno vlogo odigrala TO²³⁷ Republike Slovenije. Grizold (1999) prav tako poudarja pomen TO, saj meni, da je Republika Slovenija leta 1991 nastopila kot samostojna in neodvisna država, katere pomemben temelj je takrat bila tudi TO, ki se je z zakonom o obrambi – ZObr (1994) preimenovala v SV (Grizold 1999, 101).

Po osamosvojitveni vojni leta 1991 se je tudi samostojna in neodvisna Republika Slovenija, kot druge srednjeevropske države, znašla v docela spremenjenem mednarodnem varnostnem okolju, katerega temeljne značilnosti so bile velika kompleksnost, nestabilnost in neprestana spremenljivost ter predvsem naraščanje števila konfliktov nizke intenzivnosti. Potencialne konfliktne točke v našem ožjem in širšem varnostnem okolju so in še predstavljajo Balkan, Bližnji in Srednji Vzhod, Afrika ter Zakavkazje. V strateškem okolju Slovenije in drugih srednjeevropskih držav je večina virov ogrožanja asimetričnih. Pomen klasičnih vojaških ogrožanj se tudi za Slovenijo zmanjšuje, vendar jih še vedno ni mogoče povsem izključiti. Poleg, sicer omejenih vojaških virov ogrožanja, so vse pogostejši nevojaški viri ogrožanja, še posebej pa izstopajo terorizem, trgovina z mamili, organizirani kriminal in širjenje (proliferacija) orožij za množično uničevanje. Ogroženost Republike Slovenije s strani asimetričnih oblik ogrožanj in terorizma je kljub temu ocenjena kot nizka. (ReSNV-1 2010, 9)

Za Slovenijo, kakor tudi za večino srednjeevropskih držav, velja da je ustrezen odgovor na pojave globalnih in asimetričnih groženj v oblikovanju enotnega in integriranega sistema nacionalne in kolektivne varnosti, pri čemer je potrebno učinkovito uporabiti ključne elemente moči države pri zagotavljanju varnosti.

Slovenske OS, kakor navaja Grizold (2005, 117), so danes konkretna oblika obrambne sile Republike Slovenije za izvajanje vojaške obrambe. V nalogi bom seveda poskušal skozi proučevanje krovnih zakonskih in temeljnih oz. dolgoročnih ter srednjeročnih planskih dokumentov kakor tudi skozi panelno raziskavo in trendno analizo, dokazati, da so danes tudi funkcije slovenskih OS spremenjene, razširjene oz. reprioritizirane.

Slovenija danes kot članica EU, Nata in OZN, v spremenjenem mednarodno-varnostnem okolju aktivno sodeluje pri ohranjanju in krepitvi mednarodnega miru in varnosti. Za to potrebuje po obsegu in strukturi ter funkcionalni sposobnosti povsem drugačne OS kot leta 1991, ko sta njeno neodvisnost in teritorialno celovitost ubranili TO in milica.

---

²³⁷ TO je bila ustanovljena leta 1968 kot najširša oblika organiziranega oboroženega odpora in del enotnih OS na celotnem jugoslovanskem ozemlju. V jugoslovanski strategiji oboroženega boja je imela pomembno funkcijo in naloge v boju z diverzantskimi, terorističnimi in drugimi silami podtalne vojne, boj pa je izvajala na začasno zasedenem ozemlju in v zaledju v sobojevanju z JLA in tudi samostojno (Kladnik 2006, 9).

7.1 Politični vidik

Po koncu hladne vojne oz. osamosvojitve Republike Slovenije je bil razvoj njenih OS vseskozi vpet v spreminjanje političnega sistema oz. celotne slovenske družbe. Tako je bil aprila 1991 sprejet nov Zakon o obrambi in zaščiti (ZOZ) ter nato 23. decembra 1991 nova slovensko ustava, v navedena dokumenta je bilo vključenih več temeljnih sprememb, med katerimi so bile spremembe v sistemu nacionalne varnosti, kot so: večja vladna pristojnost nad proračunom OS in dejavnostmi, ki urejajo nacionalno varnost ter reorganizacija MORS. (Grizold 1999, 101)

Navedene spremembe iz leta 1991 so z vidika spreminjanja družbene ureditve države seveda bile nujne, saj so po zgledu zahodnoevropskih držav, na novo zastavile in kakovostno spremenile odnose med javnostmi in slovenskimi OS. Vsa strankarska dejavnost znotraj OS je bila prepovedana. Celotne OS so postale družbeno bolj reprezentativne ter nacionalno in kulturno bolj enovite. OS so sedaj pod civilnim nadzorom in obrambni minister je civilist (Bebler v Grizold 1999, 101).

Civilno vojaški odnosi so se, v nasprotju s SFRJ, oblikovali v skladu z modelom v razvitih parlamentarnih državah, kar zagotavlja: a) pri razdelitvi med civilno in vojaško močjo prva prevlada nad drugo, b) vojaško vodstvo je v rokah najvišje predstavniške oblasti, c) vse odločitve o nacionalni varnosti sprejema parlament, č) OS so omejene na povsem izvršilno vlogo, d) OS so depolitizirane. (Grizold 1999, 102)

Ustava Republike Slovenije v svojem 123. členu opredeljuje obvezno dolžnost sodelovanja pri obrambi države, kakor jo opredeljuje zakon ter v 124. členu določa, da vrsto, obseg in organizacijo obrambe nedotakljivosti in celovitosti državnega ozemlja ureja zakon, ki ga sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev. Na osnovi navedenega člena ustave je bil 20. decembra 1994 sprejet nov Zakon o obrambi (ZObr).

Zakon o obrambi iz leta 1994 z zadnjim dopolnilom iz leta 2004 (ob vstopu Slovenije v zvezo Nato in EU) v svojem 2. členu opredeljuje, da je »temeljni namen obrambe odvratanje napada na državo ter obramba neodvisnosti, nedotakljivosti in celovitosti države. Ta namen se uresničuje tudi z vključevanjem in z aktivnim sodelovanjem države v mednarodnih varnostnih povezavah na podlagi mednarodnih pogodb«.

Na osnovi navedene namere in v dopolnilu *resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti* iz januarja 1994 je Slovenija, z namenom kandidiranja za članstvo v Natu, že 30. aprila postala članica natovega programa partnerstvo za mir (PzM) ter še istega leta pridružena

članica v severnoatlantski skupščini (North Atlantic Assembly – NAA) in nato leta 1995 že začela izvajati prvi cikel procesa načrtovanja in ocenjevanja (PARP). Leta 1996 je Slovenija začela delovati v severnoatlantskem svetu za sodelovanje (NACC/EAPC). Vlada RS je leta 1998 predstavila *nacionalno strategijo RS za vstop v Nato* ter že naslednje leto sprejela prvi akcijski načrt za članstvo (ANČ) v zvezi Nato. Kljub takratnim prizadevanjem pa je bila Slovenija šele na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi leta 2002 povabljen, da prične pristopna pogajanja in čez dve leti (2004) je postala članica Nata. (Vključevanje Slovenije v Nato)

Temeljna izhodišča za zagotavljanje nacionalne varnosti Republike Slovenije so nacionalni življenjski in strateški interesi ter njeni nacionalnovarnostni cilji, ki izhajajo iz temeljnih vrednot slovenske družbe. Trajna življenjska interesa sta ohranitev neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske celovitosti države ter ohranitev nacionalne identitete. Strateški interesi Republike Slovenije so priznavanje in spoštovanje nedotakljivosti njenih mednarodno priznanih meja in državnega območja, vključno s stikom teritorialnega morja z odprtim morjem, delovanje demokratičnega parlamentarnega sistema, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, itd. Republika Slovenija bo svoje življenjske in strateške interese uresničevala samostojno z dvostranskim delovanjem in dejavno vlogo v OZN, EU, Natu in drugih mednarodnih organizacijah. (ReSNV-1 2010, 5-7)

Bistvena sprememba na političnovarnostnem področju je za Slovenijo nastopila, ko je sprejela koncept obrambe, ki temelji na prehodu od nacionalne h kolektivni obrambi, od obrambe izključno pred agresijo k obrambi in zaščiti pred različnimi kompleksnimi grožnjami (Grizold 2005, 132)

7.2 Vojaški vidik

Pri analizi predmeta proučevanja tega poglavja in iz konteksta celotne teme oz. »OS Slovenije« sem pri definiranju slovenskih OS po hladni vojni oz. leta 1990 trčil ob dejstvo, da slednje tedaj v obliki nacionalnih OS še sploh niso obstajale. Zato je v analizo zajet tisti vojaški obseg in struktura ter oborožitveni sistemi, ki so leta 1990 eksistirali na ozemlju Republike Slovenije in iz katerih so po osamosvojitveni vojni nastale tedanje OS Slovenije – TO, ki se je leta 1994 preimenovala v SV. V analizi so torej zajete v Sloveniji razporejene enote takratne JLA in takratna TO s človeškim in primerljivim materialnim potencialom.

Če Slovenija v času hladne vojne ni imele svojih OS, temveč takratno JLA kot skupne jugoslovanske OS, je vendarle imela Teritorialno obrambo (TO), ki pa ni bila ravno t.i. republiška vojska, temveč je bil njen osnovni namen/funkcija masovna podpora enotam JLA na začasno zasedenem ozemlju in delovanje v zaledju nasprotnika (vse to izključno na ozemlju takratne SRFJ oz. celo Republike Slovenije). Šele z ustavnimi spremembami leta 1991 je popolno poveljevanje nad TO prevzelo slovensko politično in vojaško vodstvo. Prva in popolnoma prioriteta funkcija takratne TO pa je bila zavarovanje procesov osamosvajanja Republike Slovenije ter izvajanje vojaške obrambe suverenosti, neodvisnosti in teritorialne integritete Republike Slovenije. Konec koncev so OS Slovenije to funkcijo, za katero so se temeljito in prednostno pripravljale, tudi zelo uspešno izvedle v vojni leta 1991.

Slovenske OS so v (proučevanem) obdobju svojega delovanja in obstoja doživele dinamične spremembe in tranzicijo iz množične in obvezniške v poklicno vojsko. V tem obdobju je uspešno uresničevala poslanstvo in naloge, ki jih določa zakon ter izhajajo iz mednarodnih obveznosti, sprejetih v Republiki Sloveniji.

V analizah, ki so bile opravljene v slovenskih OS, med drugim za obdobje od leta 2004 do konca leta 2008, je bilo ugotovljeno, da so na dosednji razvoj vplivali zunanji in notranji dejavniki, kot na primer: ustreznost in skladnost zakonodajnih ter normativnih aktov, zagotovitev potrebnih virov za delovanje SV ter sprejete obveznosti Republike Slovenije do mednarodnih organizacij. Med najpomembnejše notranje dejavnike razvoja sodijo: dosežena stopnja usposobljenosti, sposobnost prilagajanja novim varnostnim razmeram in dinamiki sprememb v sodobnih vojaških operacijah ter zahteve po izgradnji zmogljivosti za učinkovito vojsko, interoperabilno z zavezništvi. (SPOR 2009, 11)

V kontekstu proučevanja razvojnih dilem slovenskih OS oz. njenega vojaškega vidika v celoti zasledujem in podpiram tezo Kotnika, ki meni, da je kljub vse intenzivnejšemu multilateralnemu sodelovanju evropskih (srednjeevropskih – opomba I.C.) nacionalnih držav na vojaškoobrambnem področju v okviru Nata in/ali EU in pobudam o oblikovanju posameznih nadnacionalnih zmogljivosti ali celo mehanizmov za zagotavljanje mednarodne varnosti, še vedno potrebno vzdrževanje omejenih nacionalnih vojaških zmogljivosti, ki so namenjene izključno za zagotavljanje individualne varnosti posamezne države, še posebej to velja za manjše srednjeevropske države. Šibkejše države, katerih sodelovanje v kolektivnih (večnacionalnih ali nadnacionalnih) zavezništvih se lahko iz domnevne enakopravnosti zelo hitro sprevrže v sprva prikrito in posredno, v končni fazi pa jasno razpoznavno in neposredno odvisnost od močnejših "partneric" (Kotnik 2000, 56).

V okviru sodobnih konceptualnih izhodišč so se slovenske OS do danes preoblikovale v majhno in fleksibilno vojaško organizacijo, temelječo na kakovostnih poklicnih (in profesionalnih – opomba I.C) kadrih in pogodbeni rezervi, z ohranjanjem sistema prostovoljnega usposabljanja za obrambo države in oblikovanjem ustrezne t.i vojaške strateške rezerve – VSR. (Grizold 2005, 132).

7.3 Funkcije OS Slovenije in njihova uporaba v mirovnih operacijah

Reorganizacija OS Slovenije je večplasten in večciklični oz. večetapen proces, ki se je pravno formalno²³⁸ začel z letom 1991, ko je Slovenija z zakonom o obrambi in zaščiti (1991) prvič oblikovala svoje nacionalne OS v takratni Teritorialni obrambi (TO), katere osnovna funkcija je bila izražena prav v njenem imenu "teritorialna obramba – obramba teritorije". Poleg navedene funkcije so bile že z resolucijo o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije iz leta 1993 predvidene evro-atlantske integracije kakor tudi aktivno prispevanje k zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti.

Leta 1994 je bil v državne zboru sprejet novi (ZObr 1994), v katerem 37. člen opredeljuje, da so slovenske OS (SV) konkretizacija obrambne sile Republike Slovenije in opravljajo naslednje naloge: a) izvajajo vojaško usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe, b) zagotavljajo bojno pripravljenost, c) izvajajo vojaško obrambo ob napadu na državo, č) sodelujejo pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo, d) izvršujejo obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah.²³⁹

Neposredno pred vstopom Slovenije v zvezo Nato je proces transformacije slovenskih OS postal zelo dinamičen, kar se je pozneje s procesom integracije slovenskih OS v Nato strukture, zgolj intenziviralo. Ob ekonomski recesiji in finančni krizi, ki je prav slovenske OS v primerjavi z OS ostalih srednjeevropskih držav, najbolj prizadela, se je proces transformacije zelo upočasnjal oz. se je za transformacijo OS začela ohlajati tudi vnema političnih odločevalcev.²⁴⁰

---

²³⁸ V obdobju 1990-1991 je bila v namen zavarovanja procesa osamosvojitve oblikovana Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ), ki ni bila uradna in pravno formalna OS Slovenije, temveč je to postala leta 1991 TO.

²³⁹ O sodelovanju SV pri izvajanju obveznosti, prevzetih v mednarodnih organizacijah, odloča vlada RS.

²⁴⁰ Uradno se je zaradi pomanjkanja razpoložljivih finančnih virov za modernizacijo prekinila pogodba s Patrio AMV o nabavi SKOV 8x8 Svarun, kar je bil eden od pomembnejših projektov transformacije slovenskih OS.

7.3.1 Obdobje od 1990 do 2000

Leta 1990, neposredno ob koncu hladne vojne, je bilo stanje OS v Republiki Sloveniji precej nenavadno in turbulentno. V Sloveniji je bila tedaj nameščena JLA s svojim 14. in 31. korpusom ter ostalimi enotami – skupaj več kot 22.000 pripadniki aktivne sestave, kot del tedanjih skupnih jugoslovanskih OS. Tako so OS (JLA in TO) leta 1990 skupaj štejele 97.550 pripadnikov, od tega je bilo 77.000 rezervne 6.300 stalne sestave ter 14.250 vojakov na služenju vojaškega roka (tabela, št. 7.3) ter so imele številne oborožitvene sisteme in zmogljivosti, ki so v glavnem bili namenjeni za vojaško obrambo tedanje SFRJ.

Poglavitna značilnost tega zgodovinsko pomembnega obdobja (1990/1991) je v Sloveniji vendarle bilo oblikovanje Manevske strukture narodne zaščite (MSNZ) ter preoblikovanje tedanje TO v OS slovenske države (Grizold 2005, 119). TO je kot slovenska OS imela temeljno nalogo zavarovati izvedbo plebiscitarnih odločitev.

V tem začetnem obdobju po hladni vojni je na osnovi novega Zakona o obrambi in zaščiti (ZOZ)²⁴¹ z dne 6. 4. 1991 in na osnovi ustavnih sprememb 23. 12. 1991 potekal proces preoblikovanja TO kot OS Republike Slovenije v primerljivo OS, ki je zmožna izvajati združene večrodovske bojne operacije, zaradi česar so ustanovljene združene taktične enote ranga brigade. V skladu z 2. členom ZOZ 1991, so bile obrambne sile sestavljene iz OS, narodne zaščite in enot za zveze, ki so bili temeljni nosilci oboroženih oblik upiranja napadu na državo. Za predmet proučevanja v tem delu je v ZOZ 1991 še posebej pomembno 5. poglavje, ki govori o obrambnih silah oz. 43. člen, ki pravi, da je TO oblika organiziranja in pripravljanja državljanov za oboroženi boj v neposredni vojni nevarnosti in vojni. TO lahko izjemoma opravlja tudi določene naloge v izrednih razmerah ter ob naravnih in drugih nesrečah. TO deluje v miru ter izrednih razmerah v skladu s tem zakonom (ZOZ 1991), oborožen boj v neposredni vojni nevarnosti in v vojni pa vodi skupaj z JLA.²⁴² Še bolj presenetljiva pa je z današnjega zornega kota dikcija tretjega odstavka 45. člena ZOZ 1991, ki opredeljuje, da »v neposredni vojni nevarnosti in v vojni vodi in poveljuje s TO, kot delom skupnih OS, predsedstvo SFRJ«. Na osnovi 47. člena ZOZ se je TO lahko uporabljala le na območju Republike Slovenije (ZOZ 1991). Iz zgoraj navedenih funkcij TO, se tako pripadniki slednje niso udeleževali mirovnih operacij, vse do sprejema novega zakona o obrambi decembra 1994.

---

²⁴¹ Zakon o obrambi in zaščiti 1991 (ZOZ) je zamenjal dotedanji Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (SLO in DSZ) iz leta 1982.

²⁴² 43. člen ZOZ 1991 je prav tako opredeljeval, da se v vojni lahko uporabijo za izvršitev določenih bojnih nalog tudi enote organov za notranje zadeve, če vojne razmere to zahtevajo.

V skladu z zgoraj navedenimi ustavnimi in zakonskimi spremembami sta bila v letu 1991 iz vojaškega in političnega razloga ustanovljena dva učna centra (510. in 710.), v katerih so začeli služiti pripadniki t.i. prve »slovenske« generacije vojakov na služenju vojaškega roka.²⁴³

V poosamosvojitvenem obdobju, do leta 1994, je Slovenija zaradi vojaških groženj iz bližnjega in nemirnega jugovzhodnega Balkana poskušala oblikovati nacionalno obrambo in OS po vzoru zahodnih držav. OS Slovenije so bile sestavljene iz mirnodobne in vojne (stalne in rezervne) sestave ter v glavnem opremljene z zastarelim orožjem, oborožitvenimi sistemi in opremo nekdanje JLA. Organizacijska struktura TO je bila sestavljena iz manevrskih in prostorskih sil. Grizold (2005, 121), navaja, da je bila tedaj temeljna usmeritev zgraditi sodobno OS, ki bi bila glede organizacijske strukture, kadrovske sestave, opremljenosti, usposobljenosti in izurjenosti, primerljiva z OS zahodnih držav ter bi bila sposobna v spremenjenem mednarodnem okolju opravljati funkcijo nacionalne obrambe Republike Slovenije.

V državnem zboru je bila 20. decembra 1993 sprejeta *Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije*, ki je opredeljevala dokaj enoznačno funkcijo slovenskih OS²⁴⁴, ki so namenjene za odvrčanje morebitnega napada na ozemlje Slovenije ter pripravam in izvajanju vojaške obrambe ob zunanji agresiji ali ob drugih nasilnih posegih tujih OS zoper Republiko Slovenijo (ReIZNV RS 1993, 3.a).

Leta 1994 se je Slovenija vključila v Natov program PzM in postala pridružena članica severnoatlantske skupščine (ang. North Atlantic Assembly – NAA). 28. 12. 1994 je bil v državnem zboru sprejet novi *Zakon o obrambi* (ZObr), s katerim je bila TO preimenovana v SV. Že naslednjega leta 1995 so bila uveljavljena dopolnila ZObr, na podlagi katerih je bilo možno izvajati nadaljnje razvojne in organizacijske spremembe slovenskih OS ter doseganje Nato »partnerskih ciljev« (Grizold 2005, 123).

To obdobje je, glede funkcij slovenskih OS, najbolj zaznamoval ZObr 1994 v že predhodno omenjenem podpoglavju, 37. členu.

Leta 1995 so slovenske OS šteje 78.400 pripadnikov, od tega je bilo 70.000 rezervne in nekaj več kot 2900 pripadnikov stalne sestave ter okrog 5.500 vojakov na služenju vojaškega roka (tabela, št. 7.3). Ker je v tem obdobju tudi za Slovenijo, kot bivšo članico razpadle SFRJ,

---

²⁴³ Sam sem bil po končani osamosvojitveni vojni, katere sem se udeležil kot prostovoljec, od septembra 1991 poveljnik učne enote v 710. UC v Pekrah pri Mariboru.

²⁴⁴ Zanimivo, da je Resolucija o zasnovah nacionalne varnosti poimenovala obrambne sile Republike Slovenije kot Slovensko vojsko, kar je prvo uradno poimenovanje pred uradnim z ZObr 1994 preimenovanjem TO v SV.

veljal embargo na uvoz orožja in opreme, je nekatere oborožitvene sisteme zgolj posodabljala.²⁴⁵

Z umirjanjem konflikta na Balkanu se je Slovenija intenzivneje pripravljala za vključitev v evroatlantske povezave. Tako je bil leta 1997 sprejet cilj reorganizacije slovenskih OS, ki se je leta 1998 začel izvajati in je pomenil vzpostaviti majhno, po opremljenosti sodobno, visoko usposobljeno – izurjeno in učinkovito OS, ki bo sposobna delovati samostojno kot tudi sodelovati v mednarodnih obrambnih povezavah. Še vedno pa so bile slovenske OS razdeljene na prostorsko in manevrsko strukturo. (Grizold 2005, 124)

Prvi akcijski načrt za članstvo Slovenije v Natu (ANČ) je bil zasnovan leta 1999. Nadaljnji razvoj nacionalne obrambe se je iz povsem samostojnega modela preusmeril k zagotavljanju ciljev v okviru PzM in s tem h kolektivni obrambi zveze Nato. Grizold (2005, 124) navaja, da se je s tem nadaljnji razvoj slovenskih OS preusmeril predvsem v zagotavljanje zmogljivosti za večnacionalno usposabljanje, vaje in operacije v okviru zavezniških sil, vključno z mirovnimi operacijami.

7.3.2 Obdobje od 2001 do 2011

Državni zbor je leta 2001 sprejel Resolucijo o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV 2001), ki je določila, da morajo OS doseči primerno opremljenost in usposobljenost za izvajanje funkcij vojaške obrambe in obrambe pred drugimi viri ogrožanja nacionalne varnosti. Postopno se je načrtovalo zmanjševanje obsega slovenskih OS, ki morajo biti sposobne »primerne« odziva na vse oblike vojaškega ogrožanja in sposobne uresničevati sprejete mednarodne vojaške obveznosti Slovenije.

Vlada RS se je leta 2001 zaradi vplivov pospešenega večdimenzionalnega spreminjanja OS industrijsko najbolj razvitih držav evroatlantskega območja, siceršnjega vse slabšega odziva na služenje vojaškega roka in neugodnih demografskih trendov v slovenski družbi, odločila za prehod iz obvezniške na popolnoma poklicne OS, dopolnjene zgolj s pogodbeno rezervo. MORS se je odločil zahteven in kompleksen prehod iz obveznih v poklicne OS izvesti skozi poseben projekt, imenovan »PROVOJ«, katerega namen je bil oblikovati OS, popolnjene s poklicno stalno sestavo in pogodbeno rezervo, ki bo sposobna izvajati vse funkcije in naloge znotraj nacionalne obrambe in severnoatlantskega zavezništva. Na tem mestu se strinjam s

---

²⁴⁵ Med tedaj »najtežji« projekt slovenskih OS sodi projekt *posodabljanje tankov T-55(v M-55S)*, ki sem jih kot poveljnik 74. OKMB, na osnovi sklepa NGŠSV leta 2001 uspešno uvedel v operativno uporabo SV. Tank M-55S se je prav zaradi spreminjanja funkcij slovenskih OS hitro izkazal kot neperspektivna zmogljivost.

tezo Grizolda (2005, 128 – 131), da je bil projekt »PROVOJ eden najpomembnejših projektov v zgodovini obrambnega sistema Slovenije«, saj je predstavljal največji transformacijski korak slovenskih OS, za katerega je bilo izdvojeno kar 10% proračuna slovenskih OS. Dejanska transformacija OS Slovenije se je tako začela šele leta 2001, ko sta bili sprejeti *strategija nacionalne varnosti in obrambna strategija* ter se je nadaljevala po letu 2004, ko je Slovenija postala članica zveze Nato in EU.

Ker je vlada RS leta 2003 na osnovi projekta PROVOJ »zamrznila« vojaško obveznost (v miru – ni obveznega služenja vojaškega roka ter prehod iz obvezne na prostovoljno rezervo), se je v naslednjih letih obseg OS bistveno zmanjšal. Leta 2004 je bilo tako predvideno, da bodo OS Slovenije v bodoče šteje 8.500 prostovoljnih pripadnikov (5.000 vojakov ter 3.500 podčastnikov in častnikov) ter 5.500 pripadnikov prostovoljne pogodbene rezerve (PPRS). Leta 2010 je bila v celoti ukinjena t.i. obvezna rezerva, s kadrovsko konsolidacijo pa se je obseg OS zmanjšal na 7.600 aktivnih pripadnikov in 1.700 PPRS. (Military Balance 2011, 143)

Noveliran ZObr (1994/2004) zaradi potreb po sodelovanju v mednarodnem varnostnem okolju ter sistema kolektivne obrambe v svojem 3. členu opredeljuje, da vojaško obrambo izvajajo, samostojno ali v zavezništvu, na podlagi mednarodnih pogodb, obrambne sile, ki jih sestavlja Slovenska vojska (v nalogi navedene kot slovenske OS). V 5. členu isti zakon navaja da je: »Vojaška obramba je obramba države z orožjem in drugimi vojaškimi sredstvi, izvaja pa jo Slovenska vojska samostojno ali skupaj z zavezniškimi vojskami«.

Z novelo ZObr je bila leta 2002 uveljavljena nova struktura slovenskih OS, in sicer: a) sile za bojevanje, b) sile za bojno podporo in c) sile za zagotovitev delovanja (Grizold 2005, 125). Dejansko nova struktura v primerjavi z drugimi srednjeevropskimi OS ne predstavlja nič novega, temveč po mojem mnenju dokazuje zgolj dokončno preraščanje slovenskih OS iz teritorialno-obrambnih, pomožnih in prostorskih sil (kar je TO bila v SFRJ) v sile, ki so z vsemi vrstami zgoraj navedenih zmogljivosti, katerim je sicer potrebno še prišteti zmogljivosti podpore poveljevanja, sedaj dejansko zmožne manevrskega in združenega bojevanja/delovanja rodov.²⁴⁶ 48.c člen navedenega noveliranega ZObr ureja vojaško obrambo izven države:

(1) Ob povečani nevarnosti napada oziroma neposredni vojni nevarnosti, v vojnem ali izrednem stanju v skladu s tem zakonom, odločitvami državnega zbora in sklenjenimi mednarodnimi pogodbami, vojaško službo izven države opravljajo poleg pripadnikov stalne

---

²⁴⁶ Skladno z ReSDPRO SV 2025 (2010, 31-35) je SV sestavljena iz pet vrst zmogljivosti, in sicer: a) zmogljivosti za bojevanje, b) zmogljivosti bojne podpore, c) zmogljivosti podpore poveljevanja, č) zmogljivosti za zagotovitev delovanja in d) zmogljivosti vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

sestave tudi pripadniki vojne sestave, ki so odslužili vojaški rok in so razporejeni v enote, poslani na opravljanje vojaške službe izven države.

(2) Enote iz prejšnjega odstavka izvršujejo odločitve skupnih poveljstev v skladu z mednarodnimi pogodbami. Statusne in druge pravice, odgovornosti in obveznosti pripadnikov teh enot se izvršujejo po tem zakonu, na njegovi podlagi izdanih predpisih in pravilih službe v Slovenski vojski, če z mednarodno pogodbo ni določeno drugače.

Leta 2003 je z zmanjšanjem GŠSV in ukinjanjem dotedanjih treh operativnih poveljstev, uvedeno eno operativno poveljstvo – poveljstvo sil, kar naj bi predstavljalo racionalizacijo ravni poveljevanja, kar je stalna in tudi sedanja težava slovenskih OS.

Z vstopom v omenjene integracije in sprejemom ideje o zagotavljanju nacionalne varnosti preko kolektivne obrambe/varnosti je državni zbor Republike Slovenije julija 2004 sprejel *resolucijo o splošnem dolgoročnem programu opremljanja SV* (ReSDPRO SV 2015), ki je določala razvoj in opremljanje slovenskih OS do leta 2015. Ideja o sodelovanju v konceptu kolektivne varnosti se implementirana tudi v novi *vojaški doktrini* iz leta 2006. Reforme/transformacija slovenskih OS se tako začne pospešeno izvajati preko ključnih planskih dokumentov: že prej omenjene ReSDPRO SV in srednjeročnega obrambnega programa (SOPR 2005-2010, 2007-2012, itd) in planskih ciljev sil Nata (Force Goals). V letu 2009 je MORS izdelal celoviti pregled obrambnega resorja (SPOR 2009), v katerem so poleg težav nakazane tudi nekatere precej radikalne usmeritve glede nadaljnjega razvoja OS Slovenije. V letu 2010 je v državnem zboru sprejeta nova ReSDPRO SV 2025.

Razvoj določenih zmogljivosti SV je v navedenih dokumentih pretežno determiniran z vstopom Slovenije v zvezo Nato in nekoliko manj v EU, saj so se in se razvijajo predvsem zmogljivosti za t.i. eksterne ali zunanje funkcije OS, ki se izvajajo predvsem skozi udeležbo na mirovnih operacijah. Tudi zaveze do zveze Nato se zagotavljajo s ciljem oblikovati popolnoma povezljive, dobro opremljene in visoko učinkovite OS, ki bodo zmožne uspešno sodelovati v nalogah zavezništva (pri tem je poudarek dan predvsem na zmogljivosti za izvajanje operacij nizke intenzitete delovanja ali na operacijah, ki se izvajajo izven 5. čl. washingtonske pogodbe – opomba I.C.). Težišče reform slovenskih OS je na izboljšanju zmogljivosti na petih ključnih področjih: a) premestljivosti in/ali strateški in operativni mobilnosti, b) poveljevanju in kontroli – C2, c) bojni učinkovitosti, č) vzdržljivosti operativnega delovanja in d) logistiki in preživetju v območju delovanja. Tako kot pri ostalih srednjeevropskih OS so tudi v Sloveniji mirovne operacije ključni spodbujevalec transformacije OS ter sprememb njene organizacijsko-formacijske strukture (Giegerich in Nicoll 2008, 62).

Slovenija si je v SOPR 2007-2012 prizadevala doseči tri ključne zmogljivosti, od katerih je sicer dve že dosegla, in sicer: bataljon JRKB kot nišno zmogljivost, lahko bataljonsko bojno skupino (LBBSk) z omejitvami. Eno srednjo bataljonsko skupino (SBBSk) pa naj bi po tedanjem srednjeročnem programu dosegla predvidoma leta 2016, vendar se je program glede slednje v preteklih letih že večkrat spremenil, nazadnje s SOPR 2013-2018, ko se SBBSk skladno z novo Natovo klasifikacijo pehote po letu 2019 preimenuje (in preoblikuje ter ustrezno opremi) v mehanizirano bataljonsko bojno skupino (MEHBBSk).

Slovenija lahko v mirovne operacije pošlje le en bataljon oz. BBSk ali v rotaciji dve četi. Skladno z navedenim je Slovenija v preteklosti v mirovnih operacijah sodelovala še s številnimi posamezniki in manjšimi enotami v skupnem številu od 450 do 600 pripadnikov v rotaciji. (ReSDPRO SV 2025 2010,19)

Po vstopu Slovenije v zvezo Nato in EU se funkcije njenih OS spremenijo oziroma razširijo, saj članstvo v omenjenih integracijah prinaša tudi sprejem dela odgovornosti za skupno varnost, kar pomeni skupno obrambno planiranje, sodelovanje OS pri oblikovanju skupnih odzivnih sil ter sodelovanje v mirovnih operacijah (Vojaška doktrina 2006, 13).

Deklarativno so funkcije današnjih OS Slovenije še vedno določene z ZObr (1994), oziroma v že omenjenem in nespremenjenem 37. členu. Kakor sem že navedel pa ZObr 1994/2002 skozi novele drugih členov (3. čl.) opredeljuje, da se naloge lahko izvajajo skupaj z zavezništvom.

Poslanstvi in naloge bolj konkretizira Vojaška doktrina (2006, 24-25), ko navaja, da morajo slovenske OS v sodelovanju z zavezniki odvrniti vojaško agresijo na Republiko Slovenijo in prispevati k mednarodnemu miru in stabilnosti v mejah in zunaj meja zavezništva. V primeru vojaške agresije Slovenska vojska samostojno in v sodelovanju z zavezniki izvaja vojaško obrambo Republike Slovenije.

Z ostalimi nalogami slovenske OS prispevajo k mednarodnemu miru, varnosti in stabilnosti ter podpirajo državne organe in javne institucije pri zagotavljanju varnosti in blaginje državljanov Slovenije. Prispevek OS k mednarodnemu miru, varnosti in stabilnosti obsega podporo diplomaciji, sodelovanje pri vzpostavitvi varnosti in zaupanja, izvajanje določenih nalog na področju nadzora oboroževanja in preprečevanju širjenja orožja za množično uničevanje, sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja in sodelovanje v boju proti mednarodnemu terorizmu ter drugim grožnjam miru. Podpora državnim organom in institucijam ter zagotavljanje varnosti in blaginje državljanov Republike Slovenije obsega sodelovanje v zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih ter drugih nesrečah, sodelovanje pri izvajanju določenih nalog policije, sodelovanje v boju proti terorizmu, sodelovanje pri iskanju

in reševanju, podporo diplomatskim aktivnostim ter sodelovanje s civilnimi organizacijami. (Vojaška doktrina 2006, 25)

Slovenska ocena varnostne ogroženosti (Vojaška doktrina 2006, 12) navaja zelo malo verjetnost neposrednega vojaškega konflikta, ki bi ogrozil nacionalno varnost. Kljub temu pa so globalne grožnje razumljene kot neposredne grožnje, in sicer: mednarodni terorizem, povezan s proliferacijo in uporabo orožja za množično uničenje, številne oblike organiziranega kriminala, nestabilni režimi, množične migracije, kibernetске grožnje ter naravne in druge nesreče in pojavnost različnih nalezljivih bolezni. Slovenija na povečano ogroženost na navedene grožnje odgovarja tudi z obsežnejšim vključevanjem svojih OS v mirovne operacije.

Nova resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1 2010, 3-4) pa navaja: a) globalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (podnebne spremembe, globalna finančna, gospodarska in socialna tveganja ter krizna žarišča), b) nadnacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (med te vire ogrožanja in tveganja sodijo predvsem terorizem, nedovoljene dejavnosti na področju konvencionalnega orožja, orožij za množično uničevanje in jedrske tehnologije, organiziran kriminal, nezakonite migracije, kibernetске grožnje in zloraba informacijskih tehnologij in sistemov, dejavnost tujih obveščevalnih služb in vojaške grožnje) in c) nacionalne vire ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (ogrožanje javne varnosti, naravne in druge nesreče, omejenost naravnih virov ter degradacija življenjskega okolja, zdravstveno-epidemiološke grožnje ter določeni dejavniki negotovosti).

Novembra 2010 je državni zbor sprejel novo resolucijo o splošnem dolgoročnem razvoju in opremljanju Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO SV 2025), v kateri se predvideva, da bodo slovenske OS (SV) tudi v prihodnosti sposobne skupnega delovanja v večnacionalnem vojaškem okviru, tako v konvencionalnih oblikah delovanja kot tudi proti hibridnim grožnjam. Dokument prav tako opredeljuje raven ambicij uporabe slovenskih OS, ko navaja, da bo uporaba ključnih vojaških zmogljivosti slovenskih OS predvsem usmerjena v odzivne sile Nata ali EU ter za sodelovanje v mirovnih operacijah. Skladno s kriteriji Nata bo delež premestljivih sil kopenske komponente slovenskih OS do leta 2018 dosegel najmanj 50%. Del teh sil bo integriran v vojaško strukturo zavezništva.²⁴⁷ Prav tako bo najmanj 10% kopenske komponente slovenskih OS vseskozi ohranjal visoko stopnjo pripravljenosti na nacionalnem teritoriju ali pa sodeloval v mirovnih operacijah. (ReSDPRO SV 2025 2010, 13-17)

Navedene ambicije slovenskih OS se je Slovenija zavezala doseči do leta 2018, kar pa bo v pričo nastale ekonomske recesije in finančne krize, težko dosegljivo.

---

²⁴⁷ To pomeni, da bo najmanj 50% kopenske komponente SV organizirane, opremljene in usposobljene za morebitno delovanje izven nacionalnega teritorija (ReSDPRO SV 2025, 2010, 17).

Decembra 2012 je Vlada Republike Slovenije sprejela temeljni razvojno usmerjevalni dokument, ki izhaja iz ReSNV-1, novo *Obrambno strategijo 2012*, ki je zamenjala predhodno strategijo iz leta 2001. Strategija opredeljuje interese in cilje države na obrambnem področju ter ob upoštevanju sodobnih in kompleksnih groženj usmerja razvoj vojaških in civilnih obrambnih zmogljivosti v okviru sistema kolektivne obrambe in varnosti skladno s trenutno razpoložljivimi viri.

7.3.3 Spremenjene funkcije OS Slovenije

Slovenija ni izvedla prav uspešne transformacije svojih OS, skladno s spremenjenim mednarodnim varnostnim okoljem in s svojo geostrateško in zunanjepolitično ter varnostno orientacijo, skozi prvo proučevano obdobje. V prvi fazi, od poletja 1991 oz. do zaključka večjih vojaških spopadov na jugovzhodnem Balkanu, v neposredni bližini Slovenije, so slovenske OS povečevale oz. krepile svojo vojaško obrambno moč, kar je bilo vpričo realne vojaške grožnje povsem razumno, čeprav srednjeevropskim trendom povsem neskladno. V drugi polovici prvega proučevanega obdobja oz. v skladu z usmeritvijo Republike Slovenije po evroatlantskih povezavah so tudi slovenske OS začele zmanjševati svoj obseg in spreminjati svojo strukturo. Tudi v Sloveniji se je to izvajalo zelo radikalno ali celo hipno, pri tem pa še nismo imeli izdelanega jasnega koncepta obsega in strukture novih OS.

Bistveni vpliv na spremembo zakonodaje in strateških razvojno-usmerjevalnih in planskih dokumentov na varnostnem in obrambnem področju so imela prav pristopna pogajanja k zvezi Nato ter po letu 2004 samo članstvo. Zato se je prava transformacija OS začela šele neposredno pred in takoj po članstvu v zvezi Nato in EU (2004) in pod vplivom njune varnostno-obrambne politike na slovensko varnostno-obrambno politiko. V letu 2004 je tudi izdelan Strateški pregled obrambe, ki je pokazal bistvena neskladja obstoječe strukture slovenskih OS s potrebami in pričakovanji zveze Nato (Strateški pregled obrambe 2004). Podobno kot druge srednjeevropske države je tudi Slovenija v celoti prevzela proceduro obrambnega načrtovanja od zveze Nato – NDPP.

Pregled in predstavitev ter vrednotenje posameznih spremenljivk in kazalnikov, ki poleg zgoraj opisanih funkcij v strateških, razvojno usmerjevalnih dokumentih skozi določeno časovno obdobje kažejo na vrste in prioritete posameznih funkcij OS, bom tudi v tem podpoglavju izvedel skozi standardni model, ki v tem primeru predstavlja model proučevanja OS Republike Slovenije (TO/SV) in vsebuje naslednje spremenljivke.

7.3.3.1 Mednarodno sodelovanje

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

Slovenija je bila v okviru SFRJ v času hladne vojne članica gibanja neuvrščenih držav. Kot del SFRJ je bila članica OZN²⁴⁸ in KVSE. Danes je članica številnih varnostnih organizacij: OZN, OVSE in od leta 2004 še Nato in EU. V vseh navedenih varnostnih organizacijah, s precejšnjo udeležbo v mirovnih operacijah, odgovorno prevzema svoje obveznosti do mednarodnega miru in varnosti (tabela, št. 7.1)

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

Slovenija se je v svojih strateških in razvojno usmerjevalnih dokumentih s področja varnosti in obrambe zelo jasno zavezala k oblikovanju obsega in strukture OS, ki bodo opremljene in usposobljene za izvajanje vojaških operacij v sistemu kolektivne obrambe, predvsem pa za sodelovanje v mirovnih operacijah.

Po koncu hladne vojne se Slovenija s svojimi OS kljub neposredni bližini krize oz. državljanske vojne, ki je potekala v bivši Jugoslaviji zaradi zakonskih omejitev v ZOZ 1991 ni udeleževala mirovnih operacij.

Tabela, št. 7.1: Udeležba pripadnikov slovenskih OS v mirovnih operacijah

<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990*	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	1	0	31	2	17
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO				20	405
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU				158	15
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE					3
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	1	0	31	180	440
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,00%	0,00%	0,04%	0,68%	4,73%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Jugoslovanskih OS (JLA+TO) na območju R Slovenije

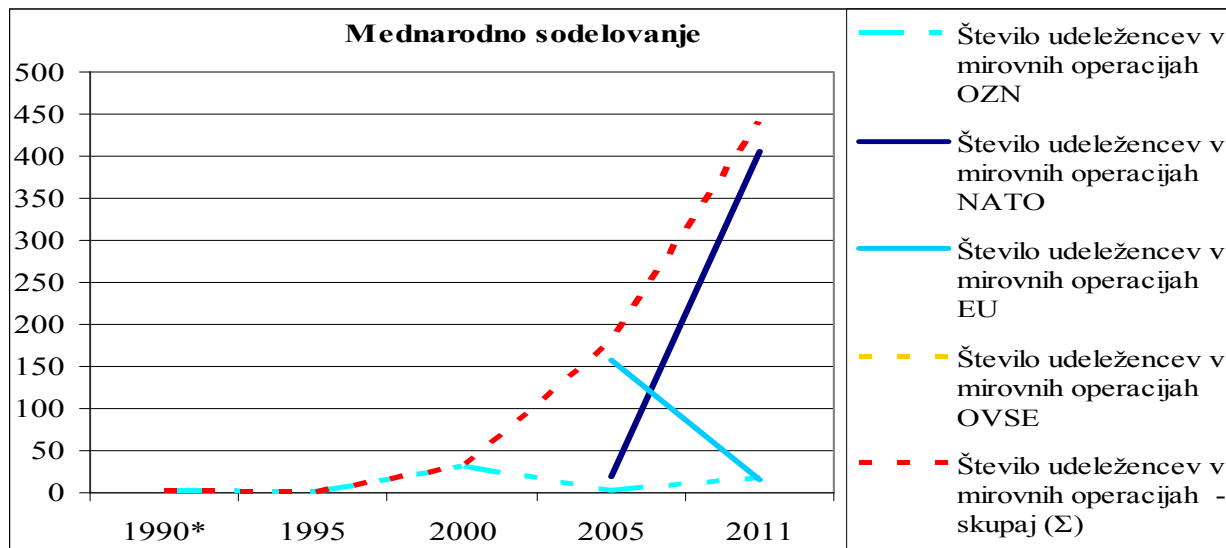
To je prvič storila šele leta 1997, ko je sodelovala z medicinsko enoto v operaciji ALBA. Slovenske OS so v mirovnih operacijah angažirane v največjem obsegu v operacijah Nata na območju bivše SFRJ oz. Jugovzhodne Evrope (tabela, št. 7.1).

Tudi za Slovenijo je sprva značilen trend udeležbe zgolj v mirovnih operacijah pod pokroviteljstvom OZN. Po članstvu v zvezi Nato pa se ta trend (graf, št. 7.1) radikalno prevesi v korist udeležbe v mirovnih operacijah, ki jih vodi zveza Nato. Skupna udeležba pripadnikov

²⁴⁸ SFRJ je bila ustanovna članica OZN.

slovenskih OS v mirovnih operacijah je v letu 2011 znašala kar 4,73% stalne sestave, kar je nad povprečjem Srednje Evrope.²⁴⁹

Graf, št. 7.1: Trendi udeležbe pripadnikov slovenskih OS v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Slovenija je s sprejemom *strategije sodelovanja Republike Slovenije v mirovnih operacijah in misijah* (2009) odgovorila na dejstvo, da so zaradi sprememb v varnostnem okolju mirovne operacije vse bolj kompleksne, v njih pa sodelujejo vojaške in civilne strukture. Za doseganje postavljenih ciljev sta nujna celoviti pristop in usklajenost delovanja vseh sodelujočih: OS, policije in civilnih (vladnih in nevladnih) organizacij.

7.3.3.2 Funkcije (namen) in naloge OS

Za OS na slovenskem (tedaj še ne moremo govoriti o slovenskih OS) je bil v času hladne vojne, skladno z zelo izraženo vojaško grožnjo OS tedanje zveze Nato in VS, izrazito prioritiziran vojaškoobrambni del funkcionalnega imperativa oz. je bila bolj pomembna funkcija učinkovitega odvratanja potencialnega vojaškega agresorja ali obramba pred njim. Po končani hladni vojni in po razpadu SFRJ se je ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja, na eni strani zaradi balkanskega konflikta in zapoznelega zmanjšanja vojaške grožnje ter na drugi strani, s pojavom novih globalnih in kompleksnih groženj to razmerje začelo spreminjati tudi v Sloveniji.

²⁴⁹ V letu 2007 so slovenske OS imele v eni rotaciji kar 9% pripadnikov stalne sestave na mirovnih operacijah.

- *Razmerje in trendi med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

V času hladne vojne je bilo razmerje med številom vojaških in nevojaških nalog OS na Slovenskem v korist prvih. Opredeljene naloge OS na Slovenskem so v strateških dokumentih nedvoumno nakazovale na prioriteto t.i vojaško obrambnih ali napadalnih nalog ter nalog obrambe družbenopolitične ureditve SFRJ. To prikazujejo tudi številni kvantitativni kazalniki o ozko specializiranih oborožitvenih sistemih, ki so bili namenjeni zgolj izvajanju različnih zvrsti (oboroženega) bojevanja (obrambi in napadu) v času hladne vojne (tabela, št. 7.4 in graf, 7.5 in 7.6). Vendar se je to razmerje v preteklih dvaindvajsetih letih precej spremenilo v korist t.i. "nebojnih" oziroma "večnamenskih" vojaških sistemov, s katerimi lahko slovenske OS izvajajo širši spekter funkcij in nalog. Predvsem pa so slednji namenjeni bolj za izvajanje ekspedicijskega delovanja oz. mirovnih operacij. Slovenske OS tako, predvsem zaradi minimalnih zahtev po bojnih zmogljivostih zveze Nato, še naprej vzdržujejo in razvijajo določen (preskromen – opomba I.C.) obseg ofenzivnih vojaških zmogljivosti, vendar v veliko večjem obsegu (poskušajo) izgrajujejo večnamenske zmogljivosti.

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah;* V prvem obdobju po hladni vojni, ko je veljal še ZOZ 1991, je bila še izražena vojna/bojna funkcija slovenskih OS, čeprav so tudi tedaj imele številne nevojne funkcije, ki so sodile v razvejan spekter socialnega imperativa, vendar so se na osnovi 43. člena ZOZ 1991 TO izjemoma lahko uporabila v primeru naravnih in drugih nesreč, nikakor pa ni bila dovoljena uporaba TO izven Republike Slovenije. Ugotavljam, da so z noveliranim ZObr 1994 slovenske OS pri opredeljevanju nalog pomoči ob naravnih in drugih nesrečah kljub 3. odstavku 37. člena navedenega zakona, ki govori, da *"o sodelovanju vojske pri zaščiti in reševanju odloča vlada, v nujnih primerih pa minister na predlog poveljnika civilne zaščite Republike Slovenije oziroma načelnik generalštaba po pooblastilu ministra"*, OS v praksi neprioritetna zmogljivost Republike Slovenije, saj v mnogih primerih naravnih nesreč niso bile angažirane ali pa niso bile angažirane pravočasno.

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti;* Skladno s 37. členom ZObr 1994, slovenskih OS sicer ni dovoljeno uporabljati za politično ali strankarsko dejavnost ali namen, kar je verjetno bil zadržek zakonodajalcev pred dodeljevanjem širših pooblastil pri zagotavljanju javnega reda in miru. Drugače pa slovenske OS na osnovi 4. odstavka 37. člena ZObr 1994 lahko sodelujejo s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja v skladu z načrti in po predhodni odločitvi vlade, vendar pripadniki slovenskih OS pri opravljanju teh nalog nimajo policijskih pooblastil. Grizold (2005, 139) v okviru funkcije podpore drugim državnim organom in organizacijam navaja, da OS lahko

sodelujejo s policijo pri obvladovanju velikih in ilegalnih migracij ter pri iskanju in reševanju iz zraka, na morju in na kopnem.

- *Boj proti terorizmu*; Grizold (2005, 139) navaja, da slovenske OS lahko sodelujejo s policijo pri preprečevanju in boju proti terorizmu. Pri tej nalogi se slovenske OS lahko uporabijo za varovanje kritične infrastrukture in kot zavarovanje. V situaciji vojnega stanja lahko na osnovi 16. člena ZObr poveljnik vojaškega teritorialnega poveljstva oz. poveljnik bataljona, njemu enake ali višje enote, praviloma v sporazumu s policijo, prepove prosto gibanje na območju, kjer potekajo boji, pri čemer omejitve sme trajati le toliko časa, kolikor je to nujno potrebno.

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*

Izpolnjevanje navedenih mednarodnih obveznosti bo prispevalo k večji varnosti in stabilnosti Slovenije ter uspešnejšemu uveljavljanju njenih nacionalnih interesov. Tako je v ReSNV-1 (2010, 29) opredeljeno, da bo Slovenija svojo obrambno politiko usmerjala tudi v zagotavljanje sposobnosti za uresničevanje sprejetih mednarodnih obveznosti države. Mirovne operacije, katerih se bodo udeleževale slovenske OS, bodo skladne z določili mednarodnega prava in bodo prednostno usmerjene v okviru Nata in EU. ZObr 1994 v 40. členu OS glede na namen deli na sile za posredovanje, glavne in dopolnilne sile. Sile za posredovanje sestavljajo enote, namenjene za delovanje na območju celotne države ter usposobljene in opremljene za izvajanje obveznosti, ki jih je država sprejela s pogodbami v mednarodnih organizacijah.

Obrambna strategija Republike Slovenije (2012) v 5. poglavju kot 4. cilj navaja: "*Krepitev dvo in večstranskega sodelovanja Republike Slovenije na obrambno-vojaškem področju z zavezniškimi, partnerskimi in prijateljskimi državami ter v okviru Nata, EU, OZN, OVSE.*" Na tej osnovi so slovenske OS leta 2013/2014 sodelovale z italijansko VM v varnostni operaciji za pomoč beguncem v Sredozemskem morju »Mare nostrum« (Naše morje).

Aktivna udeležba Slovenije v mirovnih operacijah je tako v 5. točki *strategije sodelovanja RS v mednarodnih operacijah im misijah* (2009), opredeljena kot sestavni del celovitega pristopa k zagotavljanju nacionalne varnosti in blaginje, uresničevanju zunanjepolitičnih, varnostnih, gospodarskih, razvojnih in drugih interesov in ciljev ter k izpolnjevanju obveznosti in izkazovanju solidarnosti v multilateralnem in bilateralnem okviru.

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

Slovenija je kot članica Zveze Nato in EU zavezana h kolektivni obrambi in skupni evroatlantski varnosti. Slovenske OS zato sodelujejo s tujimi OS na osnovi washingtonske pogodbe (se pripravljajo) za izpolnjevanje 5. člena, v precejšnjem obsegu pa sodelujejo v t.i. operacijah

izven 5. člena (OKO). Prav tako ima Slovenija in njene OS pogodbene obveznosti iz naslova članstva v EU pri izpolnjevanju t.i. petersberških nalog.

Obrambna strategija Republike Slovenije (2012) v petem poglavju kot 5. cilj navaja: *"Prispevanje k prizadevanjem mednarodne skupnosti za vzpostavljanje in ohranjanje miru ter krepitev varnosti in stabilnosti v svetu s težiščem na območju Jugovzhodne Evrope s sodelovanjem Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah, ki je skladno z njenimi interesi in cilji ter sprejetimi mednarodnimi obveznostmi."*

Obstoječi projekti v okviru zavezništev, pri katerih sodeluje Slovenija so:

1) Projekti zagotovitve strateškega zračnega transporta²⁵⁰: a) Strategic Airlift Capability (SAC) ; b) Strategic Airlift Interim Solution for outsized cargo (SALIS) ; c) Air Transport Air Refueling exchange of services (ATARES).

2) Večnacionalne kopenske sile (MLF) – trilateralala IT-HUN-SVN zagotavljajo tudi bojno skupino za potrebe EU (EUBG).

Obrambna strategija (2012) navaja, da se Slovenija v zaostrenih finančnih pogojih ne bo odpovedala zmogljivostim, ki so ključne za uresničevanje poslanstva in izvajanje ključnih nalog slovenskih OS v sistemu kolektivne obrambe in varnosti. Torej morajo biti slovenske OS še naprej ustrezno pripravljene predvsem za izvajanje kolektivne vojaške obrambe ter za izvajanje celotnega spektra kompleksnih mirovnih operacij, kar od Republike Slovenije in njenih OS zahteva ustrezne politične, civilne in vojaške ukrepe ter instrumente oz. zmogljivosti.

7.3.3.3 Organizacijska struktura

Na osnovi 40. člena ZObr 1994 je organizacija slovenskih OS enotna in se ne delijo na zvrsti, obsegajo pa rodove: pehoto, oklepne enote, letalstvo, pomorstvo, artilerijo, zračno obrambo, inženirstvo, radiološko, kemično in biološko obrambo ter zveze. V slovenskih OS so tudi naslednje službe: prištabna služba, služba informatike, vojaška zdravstvena služba, intendantska, tehnična in prometna služba ter vojaška policija.

Skladno s funkcijami sodobnih OS se spreminja tudi organizacijska struktura slovenskih OS. Tabela, št. 7.2 in graf, št. 7.2 nam v primeru slovenskih OS ne prikažeta pričakovanega preobrata v obsegu aktivnih pripadnikov KoV in drugih zvrsti, saj so slovenske OS po ZObr zgolj »kopenske« in so sestavljene iz različnih rodov in služb in ne iz različnih zvrsti.

---

²⁵⁰ SAC - 60 ur naleta na C17; SALIS - 9 ur naleta na An - 124; ATARES - izmenjava strateških transportnih zmogljivosti, kjer je obračunska enota ura letenja z C-130.

Tabela, št. 7.2: Nekateri kazalniki organizacijske strukture slovenskih OS

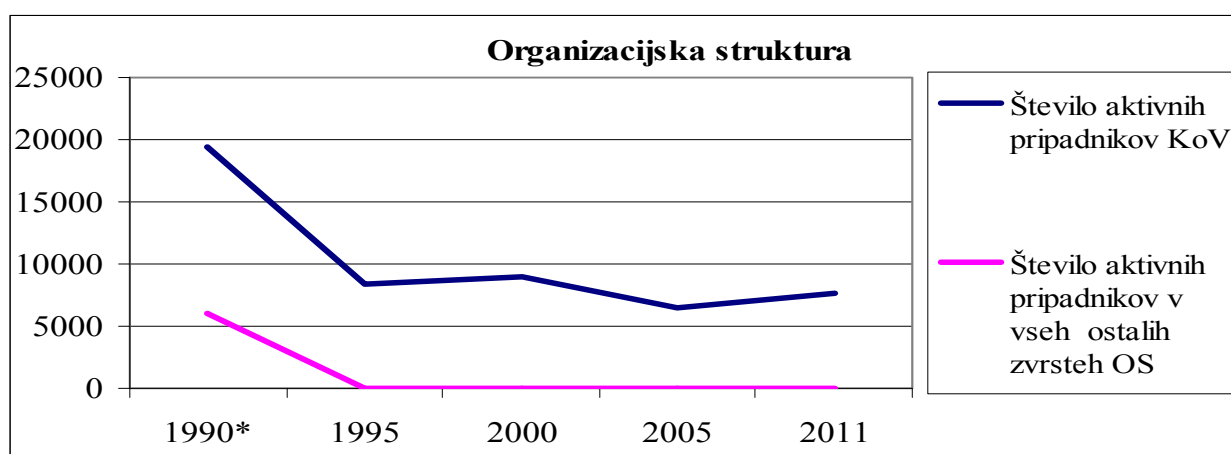
Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	19350	8400	9000	6500	7600
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	6000	0	0	0	0
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	3	1	1	1	1
Paravojaške notranje varnostne sile	0	0	0	0	4500

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Jugoslovanskih OS (JLA+TO) na območju R Slovenije

Tudi na področju specialnih sil (ang. SOF) ni zaznati splošnega (srednje)evropskega trenda o povečevanju uporabnosti in posledično obsega slednjih. Z aktualnimi transformacijskimi prizadevanji se sicer poskuša povečati njihova vloga kakor tudi obseg. Prav tako se specialne sile slovenskih OS poskušajo pogosteje uporabljati v mirovnih operacijah. Skozi posamezne cilje zmogljivosti se SOF v Natu povezuje v nadnacionalnem poveljstvu in z večnacionalnem vključevanjem v mirovne operacije Nata²⁵¹, kjer se njihov pomen povečuje.

Graf, št. 7.2: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture slovenskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Za slovenske OS je bolj kot organizacijska struktura značilna sprememba koncepta funkcionalne razvrstitve sil. V devetdesetih letih je tako prevladovala enostavna delitev na prostorske in manevrske sile, po letu 2001 se slovenske OS oblikujejo v sile za posredovanje, glavne in dopolnilne sile, kar je že bila posledica delnega konceptualnega in terminološkega usklajevanja s standardi Nata (Grizold 2005, 134).

²⁵¹ Nato vzpostavlja skupni večnacionalni koordinacijski center specialnih sil, ki bo neposredno podrejen SACEUR-u (Paternus 2010, 67-70).

Po letu 2004, ko so bile slovenske OS, že urejene skladno z Natovimi standardi, so se delile na sile za bojevanje, sile za bojno podporo, sile za zagotovitev delovanja in sile za podporo poveljevanja. Glede na sposobnost premeščanja se sile delijo na premestljive in nepremestljive (Vojaška doktrina 2006, 27).

7.3.3.4 Kadrovska sestava

Slovenske OS so se zaradi osamosvojitvene vojne ter oboroženega konflikta na območjih bivše skupne države (SFRJ), po koncu hladne vojne z določenim časovnim zamikom pridružile srednjeevropskemu trendu na področju kadrovskega obsega in strukture. Tako so se slovenske OS drastično oz. celo hipno zmanjšale predvsem na področju rezervne sestave ter nato na področju vojaških obveznikov.

S ciljem preoblikovanja v moderne in učinkovite OS smo v Slovenji od leta 1991 izvedli številne reforme. Med drugim smo postopno povečevali obseg aktivnega kadra (stalni sestav in vojaški obvezniki) ter sočasno radikalno zmanjšali obseg rezervne sestave s približno 77.000 na 1.700 (v letu 2012 zgolj še 1500 pripadnikov PPRS) ter leta 2003 ukinili (zamrznili) obvezno služenje vojaškega roka in obvezno vojaško rezervo.

Tabela, št. 7.3: Kazalniki kadrovske sestave slovenskih OS

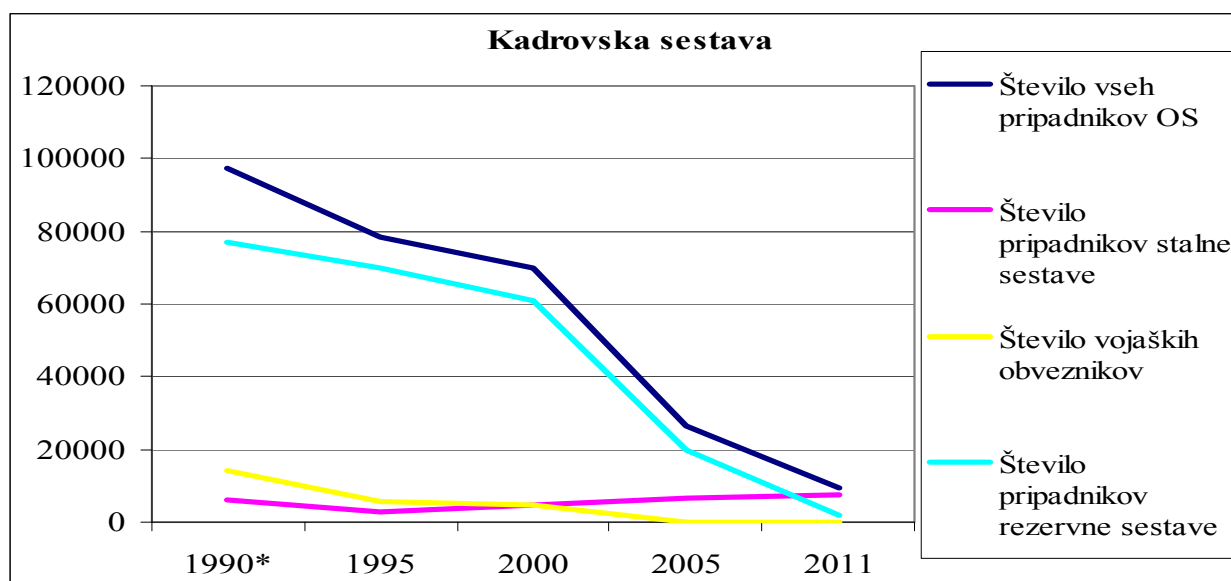
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990*	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	97550	78400	70000	26500	9300
Število pripadnikov stalne sestave	6300	2900	4500	6500	7600
Število vojaških obveznikov	14250	5500	4500	0	0
Število pripadnikov rezervne sestave	77000	70000	61000	20000	1700
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	4,88%	3,90%	3,46%	1,31%	0,45%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR) v %	69,3%	65,5%	50,0%	0,0%	0,0%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	21,1%	10,7%	12,9%	24,5%	81,7%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					16,20%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Defence Data Portal (EDA)

* Ocenjeni delež od skupnih Jugoslovanskih OS (JLA+TO) na območju R Slovenije

Za slovenske OS je na kadrovskem področju značilno, da so vsi trendi, ki sem jih v raziskavi meril, razen pripadnikov stalne sestave, negativni (graf, 7.3 in 7.4).

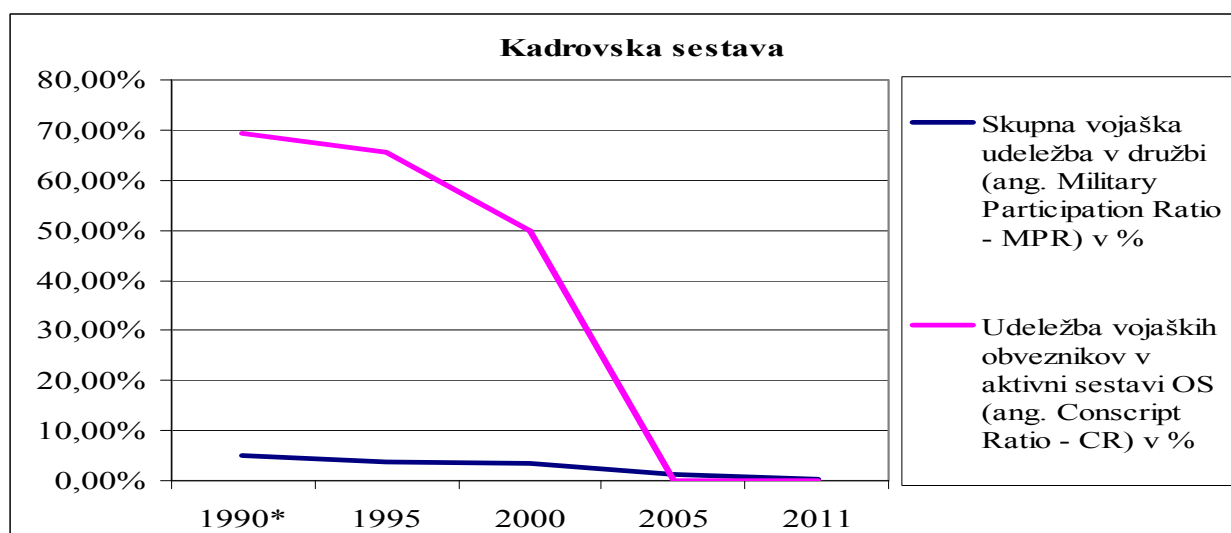
Graf, št. 7.3: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov slovenskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Slovenija je imela ob koncu hladne vojne s 4,88% drugo najvišjo vojaško udeležbo v družbi (MPR) v Srednji Evropi, za Švico. Danes Slovenija z 0,45% deležem vojaške udeležbe v družbi sodi med države v Srednji Evropi, ki imajo podpovprečno vojaško udeležbo v družbi.

Graf, št. 7.4: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov slovenskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Če iz vzorca izvzamemo nevtralni Avstrijo in Švico, je povprečen MPR držav članic zveze Nato iz Srednje Evrope 0,44%. To pomeni, da je Slovenija po tem kadrovskem kazalniku OS, med srednjeevropskimi članicami Nata povsem primerljiva.

7.3.3.5 Oborožitveni sistemi

V proučevanju obdobju so tudi slovenske OS svoje zastarele in aktualnim grožnjam neustrezne oborožitvene sisteme, ki so bili pretežno še sovjetskega ali jugoslovanskega porekla, množično izločale iz operativne uporabe. S tem so poleg občutne izgube koeficienta potenciala bojne moči (tabela, št. 7.6) lahko preusmerile, sicer zelo omejene finančne vire, v nabavo sodobnih in predvsem ekspedicijskemu delovanju oz. mirovnim operacijam primernih oborožitvenih sistemov (tabela, št. 7.4).

V Sloveniji se sicer ne moremo ravno pohvaliti z uspešno izgradnjo zmogljivosti, ki so bile predvidene v strateških, dolgoročnih in razvojno usmerjevalnih in srednjeročnih planskih dokumentih, saj so praviloma vsi večji projekti zaključeni v manjšem obsegu od načrtovanega, kar pa je še bolj zaskrbljujoče, da si z dosedanja izgradnja zmogljivosti nismo (bistveno) izboljšali sposobnosti združenega bojevanja/delovanja.

Tabela, št. 7.4: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi slovenskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	240	100	100	70	45
Število bojnih vozil pehote (BVP)	35	62	52	26	0
Število oklepnih transporterjev (OT)	75	12	70	64	112
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	38	25	16	40	62
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	14,2%	14,0%	36,1%	51,0%	73,1%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	484	140	216	80	74
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	30	8	0	0	0
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	454	132	216	80	74
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	6,2%	5,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	290	24	24	24	24
Število bojnih letal	76	0	0	0	9
Število nebojnih letal	16	7	19	15	14
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Število nebojnih helikopterjev	10	11	12	13	16
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	0	0	0	0	0
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Jugoslovanskih OS (JLA+TO) na območju R Slovenije

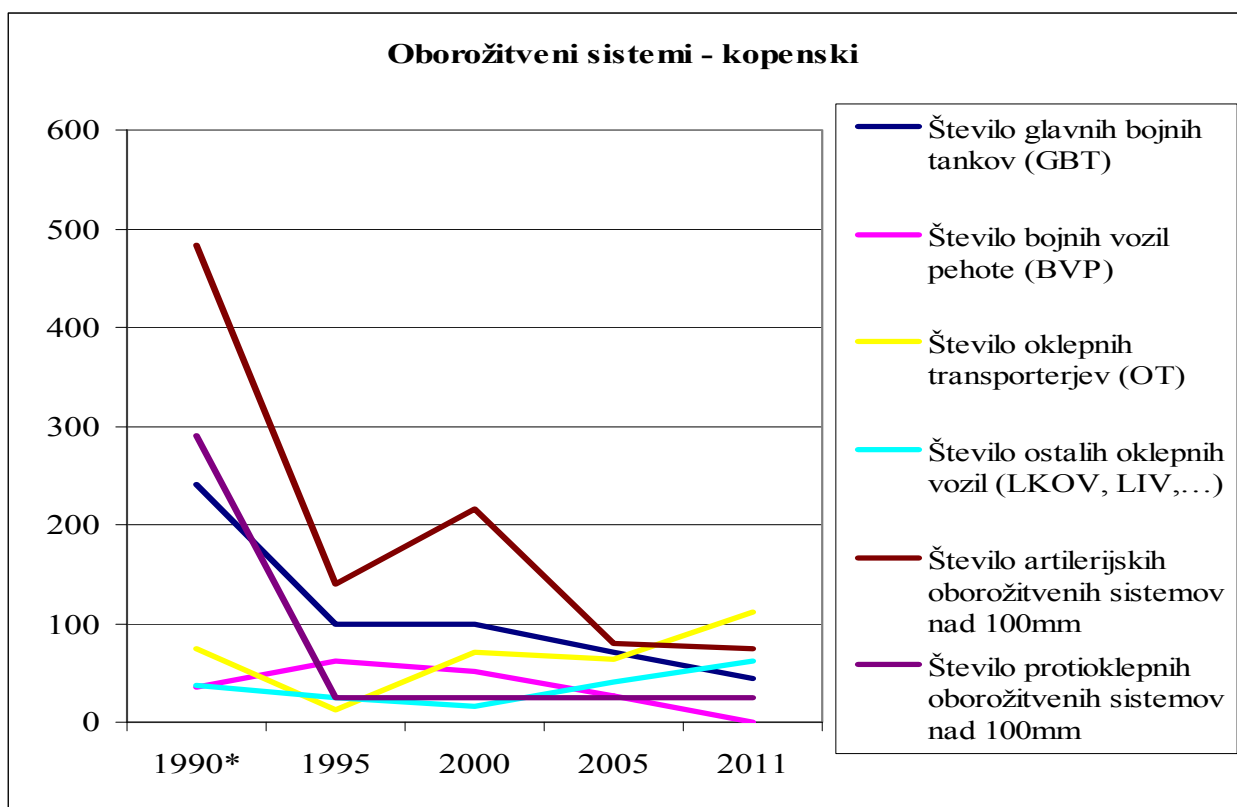
Glede zmogljivosti podpore poveljevanja, predvsem brezpilotnih letal, pa je Slovenija edina srednjeevropska država, ki teh večnamenskih zmogljivosti²⁵² še ne premore (tabela, št. 7.4). Med raziskavo prav tako nisem zaznal investicij v nabavo natančnega streliva.

²⁵² BPL (UAV) so bistvena zmogljivost za povečanje zaščite sil na mirovnih operacijah.

Za slovenske OS je na osnovi raziskave tako značilno, da so vsi trendi o obsegu kopenskih oborožitvenih sistemov razen zmogljivosti oklepnih transporterjev in ostalih (transportnih) oklepnih vozil, negativni (graf, št. 7.5).

To dejstvo kljub nekaterim projektom modernizacije oborožitvenih sistemov odločilno prispeva k občutni izgubi bojne moči slovenskih OS. Trendi kazalnikov rasti za zračne oborožitvene sisteme pa so nekoliko bolj specifični, saj poleg nebojnih helikopterjev, narašča celo obseg bojnih letal (sicer skromnega bojnega potenciala) (graf, št. 7.6). Pomembno je poudariti, da je Slovenija podpisnica Natovega sporazuma – Alliance Ground Surveillance (AGS)²⁵³.

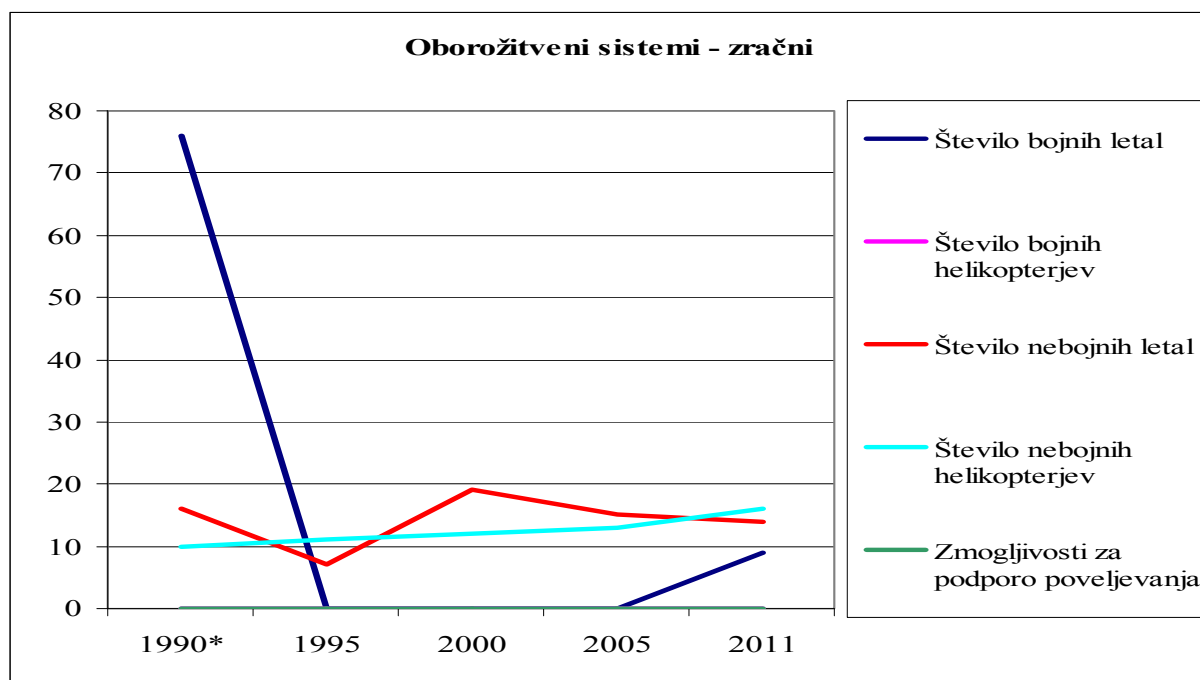
Graf, št. 7.5: Trendi kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov slovenskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

²⁵³ AGS - Izgradnja sistema za nadzor bojevališča (območja operacije ali interesa iz zraka) za potrebe zveze Nato, pri čemer sodeluje 14 držav članic zveze Nato. Gre za dolgoročno pogodbo - 25 let. (Alliance Ground Surveillance - AGS)

Graf, št. 7.6: Trendi kazalnikov nekaterih zračnih oborožitvenih sistemov slovenskih OS

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

7.3.3.6 Obrambni izdatki

Tabela, št. 7.5 nam za Slovenijo prikazuje presenetljivo hitri padec obrambnih izdatkov (v konstantnih cenah) takoj po hladni vojni, glede na tedaj še trajajoč konflikt na območjih bivše SFRJ. Pozneje se je pokazala zmerna in postopna rast, kar sovпада s slovenskim DBP. Žal pa je bil trend padanja obrambnih izdatkov v zadnjih letih nesorazmerno večji kot padec BDP.

Tabela št. 7.5: Obseg in struktura slovenskih obrambnih izdatkov

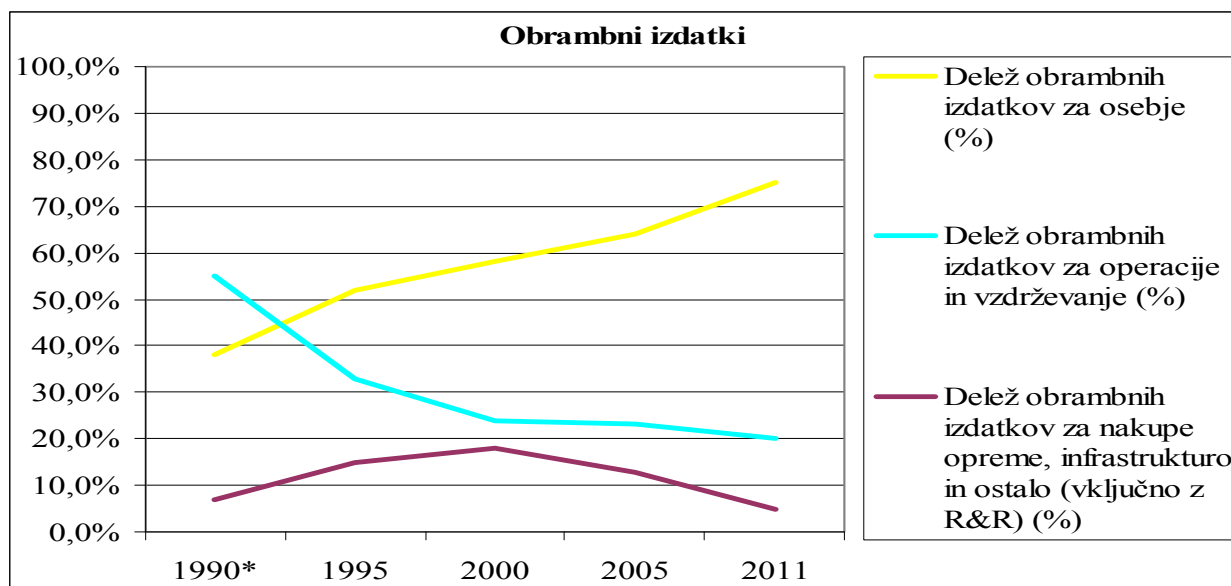
Kazalnik / Obdobje	1990*	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	17,55	15,5	19,8	33,09	52
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	0,53	0,3	0,33	0,58	0,57
Delež v % BDP namenjen za obrambo	3,02%	1,93%	1,66%	1,75%	1,09%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	20,9	35,71	36,66	89,23	75
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	38,0%	52,0%	58,0%	64,0%	75,0%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	55,0%	33,0%	24,0%	23,2%	20,0%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R) (%)	7,0%	15,0%	18,0%	12,8%	5,0%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

* Ocenjeni delež od skupnih Jugoslovanskih OS (JLA+TO) na območju R Slovenije

Potrebno je poudariti, da v obrambni proračun niso vštetni t.i. »temeljni razvojni programi« (TRP), ki so obsegali več 100 mil \$. Kljub temu za Slovenijo ne velja trditev, da se je z vstopom v zvezo Nato obseg obrambnega proračuna povečal oz. približal s strani Nata zahtevanemu 2%, deležu izdvajanja BDP za obrambne potrebe.

Graf, št. 7.7: Trendi gibanja nekaterih slovenskih obrambnih izdatkov

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011)

Predvsem je aktualna ekonomska recesija in finančna kriza trend obrambnih izdatkov spet obrnila proti depresiji, kar se že kaže v zgolj 1,09 % BDP, namenjenemu za obrambo ter v skrajno neugodnem razmerju porabe obrambnih izdatkov v letu 2011 (75:20:5) (grafa, št. 7.7). Slovenija se je na učinke ekonomske recesije in finančne krize odzvala z radikalnim krčenjem obrambnega proračuna in z ukrepi, ki obsegajo skoraj popolno zadržanje projektov modernizacije, zmanjšanje obsega udeležbe v mirovnih operacijah in na koncu še s krčenjem obsega OS²⁵⁴.

Koeficient Edwina Stettlera nam za Slovenijo pokaže presenetljivo negativni rezultat protivrednosti po vloženem denarju za (vojaško) obrambo. Gre za največje negativno odstopanje med srednjeevropskimi državami. Če pa upoštevamo predvideni obseg oborožitvenih sistemov iz aktualnega SOPR 2013-2018, opazimo, da se trend naraščanja koeficienta nadaljuje, saj slednji naraste celo preko vrednosti 2900. To pomeni, da so naložbe v vojaško-obrambne zmogljivosti minimalne ali pa so v bistvo skoraj povsem neučinkovite.

²⁵⁴ Obseg OS se formalno ni bistveno zmanjšal (iz 9300 na 9100 pripadnikov), vendar dejanska popolnjenost OS v letu 2012 ni dosegla obsega iz leta 2011.

$$\begin{aligned} \text{Leta 1990: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{265,1 \$}{4,88 \times 4,83 \times 316} \times 100 = 3,55 \\ \text{Leta 1995: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{149,9 \$}{3,9 \times 3,68 \times 100} \times 100 = 9,95 \\ \text{Leta 2000: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{164,4 \$}{3,46 \times 3,45 \times 100} \times 100 = 13,7 \\ \text{Leta 2005: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{288,4 \$}{1,31 \times 1,30 \times 70} \times 100 = 241,9 \\ \text{Leta 2011: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{284,9 \$}{0,45 \times 0,45 \times 54} \times 100 = 2605,3 \end{aligned}$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki – GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

7.3.3.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Koeficient primerljivega bojnega potenciala slovenskih OS, ki sem ga izmeril (tabela, št. 7.6) preko ključnih oborožitvenih sistemov s pomočjo Jane' sovega orodja »EPOCC 2.0«, se je zaradi obsežnega kadrovskega zmanjševanja in izločanja zastarelih oborožitvenih sistemov ob koncu proučevanega obdobja – leta 2011 zmanjšal na vsega 24,84% koeficienta bojnega potenciala iz leta 1990.

Tabela, št.7.6: Koeficient bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov slovenskih OS

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	632,4	323,8	323,8	246,2	180
Število bojnih vozil pehote (BVP)	48,65	102,4	89,3	38,9	0
Število oklepnih transporterjev (OT)	68,55	10,1	83,8	80,2	191,86
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	60,42	48,2	18,9	16,8	11,2
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	992,28	367,7	527,8	189,3	160,1
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	461,8	58,2	58,2	58,2	71,28
Število bojnih letal	281,18	0	0	0	18
Število bojnih helikopterjev	0	0	0	0	0
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	0	0	0	0	0
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	0	0
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	2.545,28	910,40	1.101,80	629,60	632,44

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

Glede na ostale srednjeevropske države je zmanjšanje bojnega potenciala slovenskih OS lahko celo primerljivo. Če pa upoštevam predviden obseg oborožitvenih sistemov iz aktualnega SOPR 2013-2018, pa se je zaradi zmanjšanja slednjih koeficient bojnega potenciala leta 2013 zmanjšal na vsega 19,86%, kar predstavlja enega največjih padcev med OS srednjeevropskih držav.

7.3.3.8 Sklep

Ugotavljam, da so imele slovenske OS dokaj specifično razvojno pot med srednjeevropskimi državami. Na osnovi ugotovitev, ki so predstavljene skozi primerjalni model proučevanja spreminjanja funkcij slovenskih OS, sklepam, da smo Slovenci po hladni vojni, z določenim časovnim zamikom dejansko izvedli primerljivo redukcijo obsega »svojih« OS. Ta zamik je bil logičen zaradi bližine nemirnega Zahodnega Balkana in s tem nekoliko drugačno percepcijo groženj v prvem desetletju po hladni vojni. Delež vojaške udeležbe v družbi (MPR) se je od drugega najvišjega v Srednji Evropi s 4,88%, leta 1990 do leta 2011 zmanjšal na 0,45%, kar je sicer podpovprečni delež v Srednji Evropi, vendar primerljiv z srednjeevropskimi državami, članicami zveze Nato (0,44%).

Zaradi zakonskih omejitev v ZOZ iz 1991 se slovenske OS v prvem proučevanem obdobju po hladni vojni, kljub nemirni sosesčini, niso vključevale v mirovne operacije. To se je zgodilo šele po sprejemu novega zakona o obrambi (ZObr 1994), dejansko pa šele leta 1997. Prav tako ugotavljamo, da so tudi slovenske OS po članstvu Slovenije v zvezi Nato znatno povečale svojo udeležbo v mirovnih operacijah in to tistih, ki jih vodi zveza Nato.

Tudi Slovenci smo dočakali konec hladne vojne s funkcionalno povsem zastarelimi OS. Zelo izražena vojaška obramba nacionalne države kot funkcionalni imperativ slovenskih OS se je »zavlekla« vse do leta 2001, oz. do zamrznitve splošne vojaške obveznosti in uvedbe poklicnega popolnjenja OS z vstopom Slovenije v zvezo Nato in EU (2004).

Poleg značilnosti strmo padajočega trenda kazalnikov številnih spremenljivk je pozitiven trend med glavnimi kopenskimi oborožitvenimi sistemi trend oklepnih transporterjev (OT) ter drugih večnamenskih oklepnih transportnih vozil. Med zračnimi oborožitvami pa (še) ni pričakovanega naraščanja zmogljivosti za podporo poveljevanja oz. informacijskih zmogljivosti (ISTAR) – t.i. multiplikatorjev moči, temveč naraščajo nebojni helikopteri ter »vprašljiva« bojna letala (Pilatus PC-9). Vse naraščajoče zmogljivosti, razen bojnih letal, se intenzivno uporabljajo v mirovnih operacijah.

Analiza funkcij slovenskih OS je tako skozi kazalnike spremenljivk pokazala, da slednje z nekoliko večjim časovnim zamikom vendarle vse bolj konvergirajo k srednjeevropskemu trendu transformacije OS, t.j. iz tipičnih nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS.

Ugotavljam, da so se funkcije OS Slovenije v času od hladne vojne do danes bistveno razširile/spremenile iz pretežno internih v uravnotežene (interne in eksterne), iz vojaško obrambnih v širše varnostne, pri čemer udeležba v mirovni operacijah ter opravljanje tamkajšnjih nalog za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti predstavlja eno najpomembnejših in prioritarnih funkcij slovenskih OS.

Prav tako smo skozi analizo slovenskih OS ter v okvirju analize razvrščanja (cluster analizo) OS srednjeevropskih držav, ugotovili, da slovenske OS skupaj z avstrijskimi spadajo v t.i. srednjo skupino, ki je nekoliko bolj oddaljena od postmoderna modela OS (priloga A). Kar je nekoliko presenetljivo ugotovitev, saj je delež pripadnikov slovenskih OS na mirovni operacijah v Srednji Evropi nadpovprečen, kar je bistveni atribut postmodernih OS.

V okvirju bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah, analiziral spremenljivke slovenskih OS, se je namreč pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke navedenih OS, v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti. Tako so v medsebojni povezanosti naslednje spremenljivke:

a) Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.999$; $\rho = 0,000$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovni operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta, kar pa pomeni, da je naložba v vojaško nacionalno obrambo manj učinkovita. Navedeno dovolj jasno kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti.

b) Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.991$; $\rho = 0,001$). S povečanjem deleža pripadnikov OS v mirovni operacijah, se je namreč konstantno povečeval tudi delež pripadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih OS. Torej se je za mirovne operacije prvenstveno začelo uporabljati pripadnike stalne sestave, kar je bila logična reakcija na ugotovitve že iz obdobja prvih mirovni operacij na območju Balkana v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, v katere so se vključile tudi OS Slovenije.

c) Delež obrambnih izdatkov za osebje in delež skupne vojaške udeležbe v družbi (MPR) sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = - 0.951$; $\rho = 0,013$). Za opravljanje nalog v mirovni operacijah slovenske OS uporabljajo poklicno popolnjene sile

(stalno sestavo), katere obseg je naraščal, medtem ko se je delež vojaške udeležbe v slovenski družbi zmanjševal. Zmanjševal pa se je predvsem na račun obvezne rezerve in vojakov na služenju vojaškega roka. Največji delež izdatkov za obrambo pa v Sloveniji predstavljajo prav stroški osebja (75%).

Tabela, št. 7.7: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Slovenije

Slovenija		SI_AWSP SI_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	SI_statt SI_Stettlerje v koeficient	SI_MPR SI_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	SI_ASOS SI_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	SI_KVOV SI_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	SI_obrBDP SI_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	SI_izdoseb SI_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	SI_izdoper SI_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	SI_izdopinfr a SI_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	SI_OSvMIR SI_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
SI_AWSP SI_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-,416	,778	-,330	-,649	,918*	-,873	-,800	-,273	-,439
	Sig. (2-tailed)		,486	,121	,588	,236	,028	,054	,104	,657	,459
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_statt SI_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-,416	1	-,765	,989**	,827	-,658	,754	-,045	-,672	,999**
	Sig. (2-tailed)	,486		,132	,001	,084	,227	,141	,943	,214	,000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_MPR SI_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	,778	-,765	1	-,756	-,958*	,829	-,951*	-,252	,300	-,795
	Sig. (2-tailed)	,121	,132		,139	,010	,083	,013	,682	,623	,108
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_ASOS SI_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-,330	,989**	-,756	1	,827	-,573	,705	-,171	-,753	,991**
	Sig. (2-tailed)	,588	,001	,139		,084	,312	,184	,783	,141	,001
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_KVOV SI_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-,649	,827	-,958*	,827	1	-,805	,930*	,078	-,365	,851
	Sig. (2-tailed)	,236	,084	,010	,084		,100	,022	,900	,546	,067
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_obrBDP SI_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	,918*	-,658	,829	-,573	-,805	1	-,959**	-,619	-,093	-,670
	Sig. (2-tailed)	,028	,227	,083	,312	,100		,010	,265	,882	,216
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_izdoseb SI_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-,873	,754	-,951*	,705	,930*	-,959**	1	,435	-,112	,775
	Sig. (2-tailed)	,054	,141	,013	,184	,022	,010		,464	,858	,124
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_izdoper SI_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-,800	-,045	-,252	-,171	,078	-,619	,435	1	,644	-,040
	Sig. (2-tailed)	,104	,943	,682	,783	,900	,265	,464		,241	,949
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_izdopinfr SI_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-,273	-,672	,300	-,753	-,365	-,093	-,112	,644	1	-,668
	Sig. (2-tailed)	,657	,214	,623	,141	,546	,882	,858	,241		,218
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_OSvMIR SI_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-,439	,999**	-,795	,991**	,851	-,670	,775	-,040	-,668	1
	Sig. (2-tailed)	,459	,000	,108	,001	,067	,216	,124	,949	,218	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

č) Delež BDP, namenjen za obrambo in delež obrambnih izdatkov za osebje, sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.959$; $\rho = 0,010$). S stalnim zmanjšanjem deleža BDP, namenjenega za obrambo, se zmanjšujeta tudi deleža za operacije in vzdrževanje in skoraj v celoti delež (tabela, št. 7.5) za nakupe opreme infrastrukture. Zaradi ohranjanja funkcionalnosti organizacije pa se povečuje delež izdatkov za osebje (osebju se ohranja raven plač), saj so za potrebe izvajanja sodobnih in kompleksnih mirovnih operacija, v katerih se pogosto izvajajo naloge zelo širokega spektra, namreč vse bolj potrebni poklicni/profesionalni ter zelo dobro in široko izobraženi ter izurjeni vojaški kadri.

Številne druge spremenljivke iz cluster in korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize slovenskih OS (priloga A in B).

8 SKLEPNE UGOTOVITVE IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Na koncu svojega doktorskega dela bom skozi standardni in v raziskavi uporabljen raziskovalni model napravil sintezo rezultatov raziskave posameznih OS srednjeevropske države v združeni model za Srednjo Evropo, nato bom preko verifikacije hipotez oblikoval nekaj splošnih zaključkov. Pri verifikaciji glavne in posameznih izvedenih hipotez bom uporabil statistično metodo oz. korelacijsko analizo za preverjanje jakosti povezanosti posameznih izbranih spremenljivk in njihovih kazalnikov. Za razvrščanje OS srednjeevropskih držav v skupine na »skali procesa transformacije« v postmoderne, bom uporabil cluster analizo. Z verifikacijo izvedenih hipotez, ki so nastale po deduktivni poti iz splošne hipoteze, bom verifikacijo splošne hipoteze, čeprav jo bom prikazal kot prvo, izvedel po induktivni poti, oz. s postopno verifikacijo vsake izvedene hipoteze posebej. Pregled in predstavitev ter vrednotenje, posameznih spremenljivk in kazalnikov, ki skozi proučevano časovno obdobje posredno kažejo na vrste in prioritete posameznih značilnih funkcij OS srednjeevropskih držav, bom tako izvedel skozi standardni model, ki tudi v tem primeru predstavlja model proučevanja OS srednjeevropskih držav skupaj in vsebuje naslednje spremenljivke.

8.1 Mednarodno sodelovanje OS srednjeevropskih držav

- *Članstvo v mednarodnih varnostnih organizacijah*

V času hladne vojne so bile nekatere države Srednje Evrope včlanjene v različne in tudi medsebojno nasprotujoče si (sovražne) mednarodne obrambne organizacije (Nato in VS). Nekatere so bile tako kot danes nevtralne, Slovenija pa je bila v okviru SFRJ (ne)uvrščena. Kljub navedenemu je potrebno poudariti, da so bile vse srednjeevropske države ob koncu hladne vojne članice tedanje KEVS-a (danes OVSE) in da so vse razen Švice bile članice OZN (slika, št. 2.2). Po hladni vojni in po razpustitvi VS se je iz EGS, ZEU razvila EU, sprva bolj kot ekonomsko-politična organizacija, pozneje pa tudi varnostna. Sočasno se je na vzhod Evrope, sprva z programom PzM, razširila še zveza Nato.

Danes so vse srednjeevropske države članice OZN in OVSE ter vse razen Švice in Liechtensteina članice EU. Češka, Madžarska, Nemčija, Poljska, Slovaška in Slovenija so članice zveze Nato, s katero pa preko programa PzM tesno sodelujeta še Avstrija in Švica.

Tako na varnostno-obrambnem področju tesno sodelujejo vse srednjeevropske države, ki imajo OS.

- *Število pripadnikov OS v mednarodnih mirovnih operacijah*

Vse srednjeevropske države, razen Liechtensteina, so se v svojih strateških in razvojno usmerjevalnih dokumentih s področja varnosti in obrambe, zavezale k oblikovanju takšnih OS, ki bodo po obsegu in strukturi funkcionalno zmožne izvajanja vojaških operacij v mednarodnem okolju. To počno kot članice ali kot partnerice Nata in EU v sistemu kolektivne obrambe, predvsem pa za sodelovanje v mirovnih operacijah.

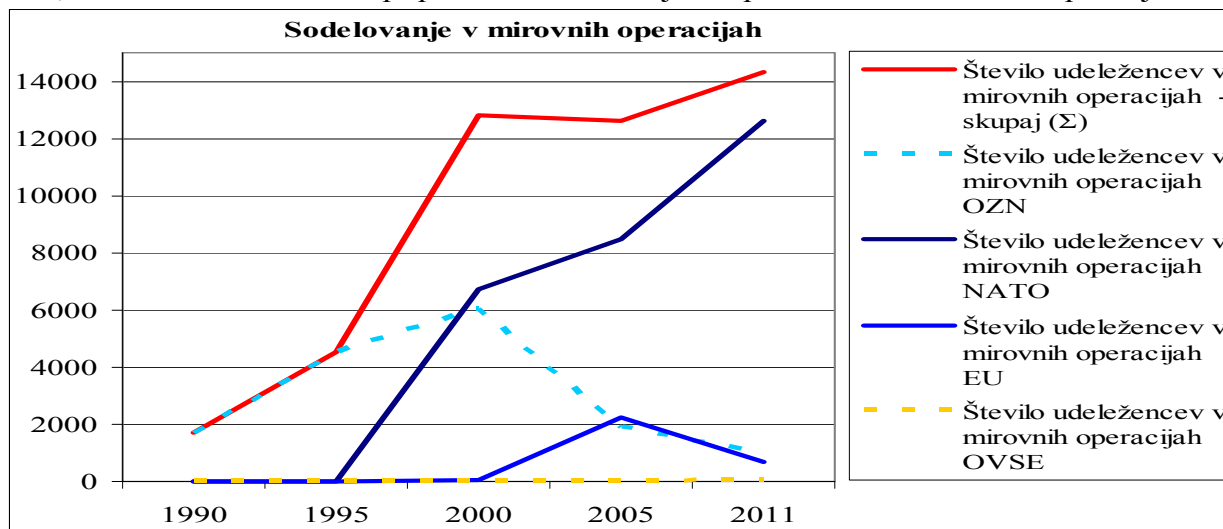
Po koncu hladne vojne so se srednjeevropske države s svojimi OS zaradi neposredne bližine krize na območju bivše SFRJ začele udeleževati zgolj mirovnih operacij pod okriljem OZN. Po letu 1995, ko se prvič izven svojega območja s kopenskimi silami angažira zveza Nato, pa se obseg pripadnikov OS srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah, ki jih izvaja zveza Nato, zgolj še povečuje in trenutno povsem prevladuje nad drugimi varnostnimi organizacijami (tabela, št. 8.1).

Tabela, št. 8.1: Udeležba pripadnikov OS srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število udeležencev v mirovnih operacijah OZN	1694	4552	6059	1898	960
Število udeležencev v mirovnih operacijah NATO	0	0	6718	8454	12617
Število udeležencev v mirovnih operacijah EU	0	0	50	2239	697
Število udeležencev v mirovnih operacijah OVSE	0	0	0	0	57
Število udeležencev v mirovnih operacijah - skupaj (Σ)	1694	4552	12827	12591	14331
Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	0,04%	0,17%	0,59%	0,82%	1,82%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Graf, št. 8.1: Trendi udeležbe pripadnikov OS srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Države Srednje Evrope so po koncu hladne vojne sprva sodelovale zgolj v mirovnih operacijah pod pokroviteljstvom OZN. Po letu 2000 pa sta trenda udeležbe v Nato in OZN mirovnih operacijah precej diametralno nasprotna (graf, št. 8.1), saj se trend udeležbe radikalno prevesi v korist mirovnih operacij, ki jih vodi zveza Nato.

Leta 2011 je bilo tako skupaj v eni rotaciji 14.331 oz. povprečno 1,82% pripadnikov OS srednjeevropskih držav udeleženih v mirovnih operacijah.

8.2 Funkcije OS srednjeevropskih držav

Države Srednje Evrope so po koncu hladne vojne postopno začele spreminjati funkcije svojih, do tedaj izrazito teritorialno obrambnih OS, kar se izraža skozi naslednje spremenljivke:

- *Razmerje in trendi med vojnimi in »nevojnimi/nebojnimi« funkcijami in nalogami OS*

Za prav vse OS srednjeevropskih držav je bil v hladni vojni, skladno z zelo izraženo vojaško grožnjo tedanje zveze Nato in/ali VS, izrazito prioritiziran vojaškoobrambni del funkcionalnega imperativa oz. je bila bolj pomembna funkcija učinkovitega odvrčanja potencialnega vojaškega agresorja ali morebitna obramba pred njim. Po koncu hladne vojne so se srednjeevropske države z zelo različno dinamiko preoblikovanja svojih OS postopno odzvale na spremenjeno mednarodno varnostno okolje in predvsem na drugačne in bolj kompleksne ter globalne grožnje in izzive.

V času hladne vojne je bilo razmerje med številom vojaških in nevojaških nalog OS srednjeevropskih držav izrazito v korist prvih. Današnje, v strateških dokumentih opredeljene naloge OS srednjeevropskih držav in merljivi kvantitativni in kvalitativni kazalniki kažejo na različno stopnjevan odklon od funkcij OS v času hladne vojne, vendar se nedvomno nakazuje splošni trend povečanega pomena t.i. nebojnih in s tem tudi nevojnih nalog – čeprav vojne in bojne naloge niso povsem izključene. To prikazujejo tudi številni kvantitativni kazalniki o ozko specializiranih oborožitvenih sistemih, ki so bili namenjeni zgolj izvajanju različnih zvrsti (oboroženega) bojevanja (obrambi in napadu) v času hladne vojne (tabela, št. 8.4 in graf, št. 8.5 ter 8.6). Razmerje se je torej v preteklih dvaindvajsetih letih precej spremenilo v korist t.i. "nebojnih" oziroma "večnamenskih" vojaških sistemov, s katerimi lahko OS srednjeevropskih držav izvajajo širši spekter funkcij – spekter se je širil v nebojnem delu. Predvsem pa so bolj namenjeni izvajanju ekspedicijskega delovanja oz. v predmetu proučevanja, mirovnih operacij.

- *Opredelitev posameznih »nevojnih/nebojnih« nalog oboroženih sil*

- *Pomoč pri naravnih in drugih nesrečah*; Udeležba OS srednjeevropskih držav v pomoči pri naravnih in drugih nesrečah je tista naloga, ki se je dejansko najmanj spremenila v zadnjih dvaindvajsetih letih. V vseh državah je namreč bila to pomembna naloga že v času hladne vojne in je še danes. Tukaj gre ob vprašanju sprememb bolj za prehod iz kvantitativnih v kvalitativne prispevke OS ter v ta namen možnost njihove napotitve tudi v tujino.

- *Policijske naloge oz. naloge notranje varnosti*; Na področju nalog notranje varnosti pa kljub vplivu nadnacionalnih varnostnih in obrambnih strateških dokumentov beležim precejšnja razhajanja v funkcijah OS srednjeevropskih držav. Tako imajo OS nekaterih držav zelo visoka pooblastila in konkretne policijske naloge, medtem ko so v nekaterih državah, med katere sodi tudi Slovenija, OS dokaj strogo ločene od policijskih nalog. Opozoriti pa je treba, da se tej funkciji naloge posameznih OS v nacionalni državi in na mirovni operacijah bistveno razlikujejo, saj imajo OS praviloma večja policijska pooblastila v mirovni operacijah.

- *Boj proti terorizmu*; Pri tej verjetno najbolj aktualni nalogi je v strateških varnostnih in obrambnih dokumentih vseh srednjeevropskih držav opredeljena uporaba OS za varovanje kritične infrastrukture in za siceršnje zavarovanje (straže).

- *Zahteva po izpolnjevanju obveznosti za zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti*

Analiza je pokazala, da so na tem področju bila v začetnem obdobju po hladni vojni med posameznimi srednjeevropskimi državami precejšnja razhajanja glede zahtev po prispevkih za zagotavljanje regionalne/globalne varnosti, kar je izhajalo iz povsem različnih varnostno-političnih pozicij srednjeevropskih držav (slika, št. 3.2). Danes se, tudi zaradi kompleksne krize na področju bivše SFRJ in terorističnega napada na ZDA (11. septembra 2001), države kljub navedenemu vse bolj zavedajo, da sodobnim kompleksnim in pretežno globalnim grožnjam niso kos same. Vse srednjeevropske države, tudi nevtralna Avstrija, predvsem v okviru EVOP-a in Natovega programa PzM in Švica preko Natovega programa PzM, so danes preko mirovni operacij značilno vpete v zagotavljanje globalne varnosti.

- *Zahteva po delovanju v okviru zavezništev oz. po meddržavnem sodelovanju*

V proučevanem obdobju so vse srednjeevropske države postale članice vsaj ene nove varnostne organizacije (slika, št. 3.3) Tako je danes večina srednjeevropskih držav članic zveze Nato in/ali EU ter so iz tega naslova zavezane h kolektivni obrambi in skupni evro-atlantski varnosti. Izjema sta zgolj Švica in Liechtenstein, slednji sploh nima OS, vendar kljub temu podpira skupna evroatlantska prizadevanja za skupno varnost. Države Srednje Evrope s pripadniki svojih OS zato sodelujejo s tujimi OS na osnovi washingtonske pogodbe (se pripravljajo) za izpolnjevanje 5. člena, v precejšnjem obsegu pa sodelujejo v t.i. operacijah izven 5. člena.

Za Srednjo Evropo in njene OS je značilno, da razen nemških in delno tudi poljskih OS, nobena država danes ni več zmožna samostojno razvijati oz. financirati razvoja tehnično najzahtevnejših oborožitvenih sistemov. Zaradi navedenega se srednjeevropske države vse bolj vključujejo v različne nadvnacionalne in večnacionalne pobude in projekte.

V vse več srednjeevropskih držav v svojih strateških varnostnih in obrambnih dokumentih opredeljujejo uporabo OS izven območja nacionalne države kot sredstvo in orodje zunanje politike. To pomeni, da morajo biti OS srednjeevropskih držav ustrezno pripravljene za kolektivno vojaško obrambo ter za izvajanje celotnega spektra kompleksnih mirovnih operacij.

8.3 Organizacijska struktura OS srednjeevropskih držav

Na osnovi sinteze analitičnih modelov posameznih OS srednjeevropskih držav sem glede organizacijske strukture zaznal naslednje trende: a) razmerje med aktivnimi pripadniki KoV in aktivnimi pripadniki ostalih zvrsti ali združenih zmogljivosti se je pri vseh OS, razen slovenskih, prav ob koncu proučevanega obdobja prevesilo v korist slednjih (tabela, št. 8.2 in graf, št. 8.2); b) izjemno se je povečal obseg specialnih sil (SOF), od leta 1990 za 562,5%, prav tako se je, skladno z aktualnimi transformacijskimi prizadevanji, povečala njihova vloga in to prav v mirovnih operacijah, saj je zveza Nato to, do nedavno izrazito nacionalno zmogljivost, dvignila oz. organizirala na ravni večnacionalnega poveljstva specialnih sil.

Tabela, št. 8.2: Primerljivi kazalniki organizacijske strukture OS srednjeevropskih držav

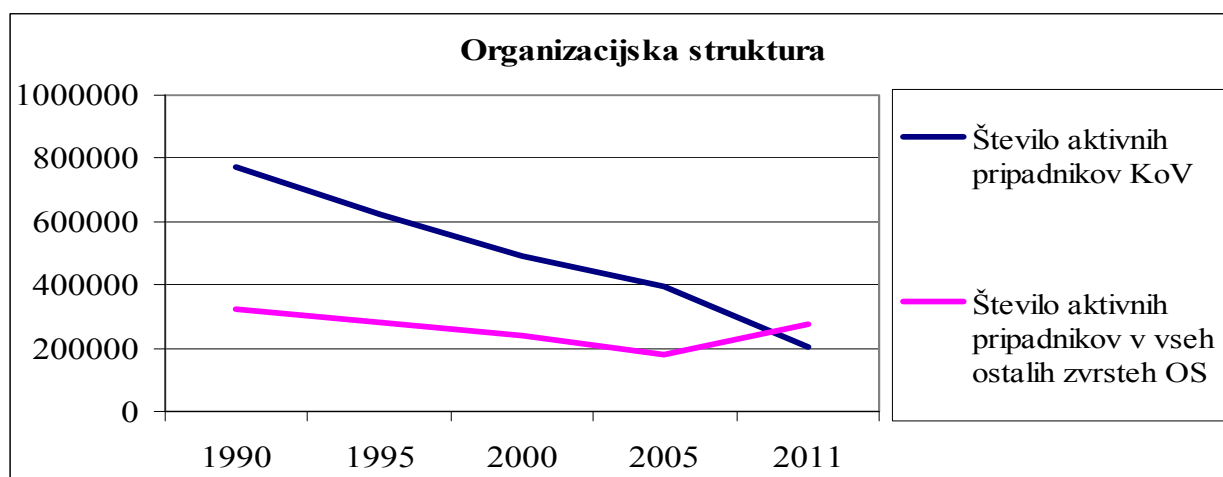
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število aktivnih pripadnikov KoV	770300	623800	489423	395523	202280
Število aktivnih pripadnikov v vseh ostalih zvrsteh OS	326200	283150	239947	177944	274287
Število taktičnih enot specialnih sil (ang. SOTU)	8	18	21	26	45
Paravojaške notranje varnostne sile	561400	542350	316500	138500	114000

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Z opuščanjem modela množičnih OS, se tudi zmanjšujejo paravojaške notranje sile, vendar po drugi strani, sedaj poklicne OS, dobivajo vse več notranjih varnostnih funkcij.

Graf, št. 8.2: Trendi gibanja kazalnikov organizacijske strukture OS srednjeevropskih držav

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

8.4 Kadrovska struktura OS srednjeevropskih držav

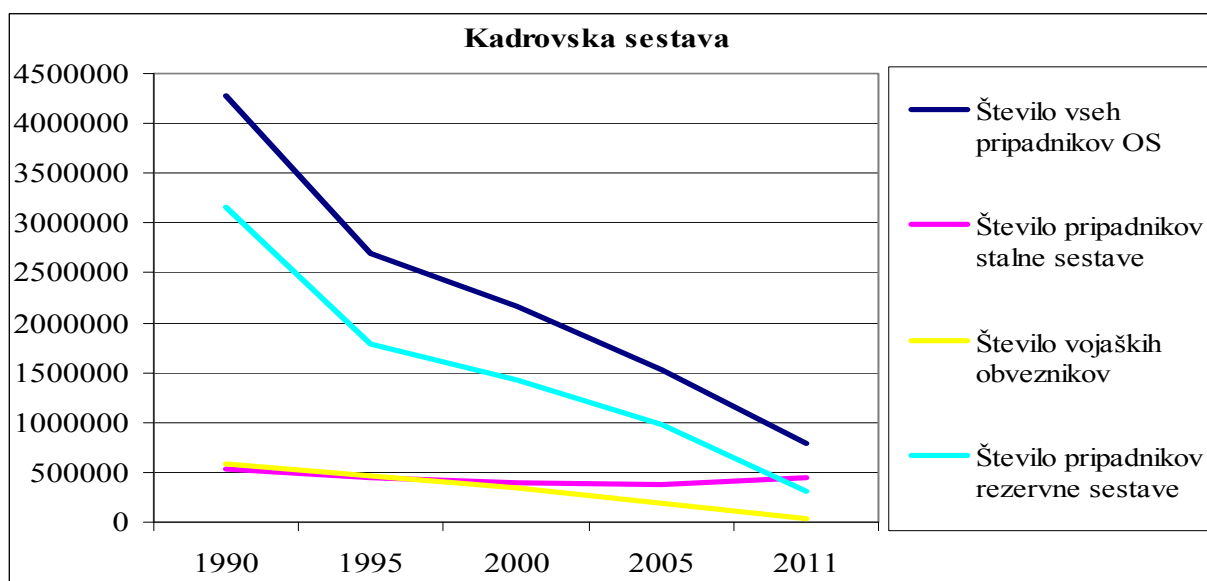
Kadrovska sestava OS srednjeevropskih držav se je v proučevanem obdobju spreminjala večplastno, različno intenzivno, vendar kontinuirano. Gledano v celoti, so vsi kadrovske trendi padajoči (graf, št. 8.3), vendar so se zaradi različne intenzitete trendov spremenila razmerja med posameznimi kadrovskimi kategorijami (tabela, št. 8.3). Tako se je število vseh pripadnikov in z njim koeficient vojaške udeležbe v družbi (MPR) takoj po hladni vojni zmanjšalo hitro ter nato vso obdobje bolj postopno, skupno pa po obsegu za 81,5%.

Tabela, št. 8.3: Kazalniki kadrovske sestave OS srednjeevropskih držav

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število vseh pripadnikov OS	4273300	2695450	2168850	1536317	788856
Število pripadnikov stalne sestave	526600	449200	403100	375167	439017
Število vojaških obveznikov	582050	457750	347950	186000	42200
Število pripadnikov rezervne sestave	3164650	1788500	1417800	975150	307639
Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	2,71%	1,65%	1,32%	0,94%	0,48%
Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR) v %	52,5%	50,5%	46,3%	33,1%	8,8%
Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	25,9%	33,6%	34,6%	36,5%	61,0%
Delež civilnih oseb v MO glede na vojaške osebe v %					33,99%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), Inauen (2001) Swiss Armed Forces, EDA

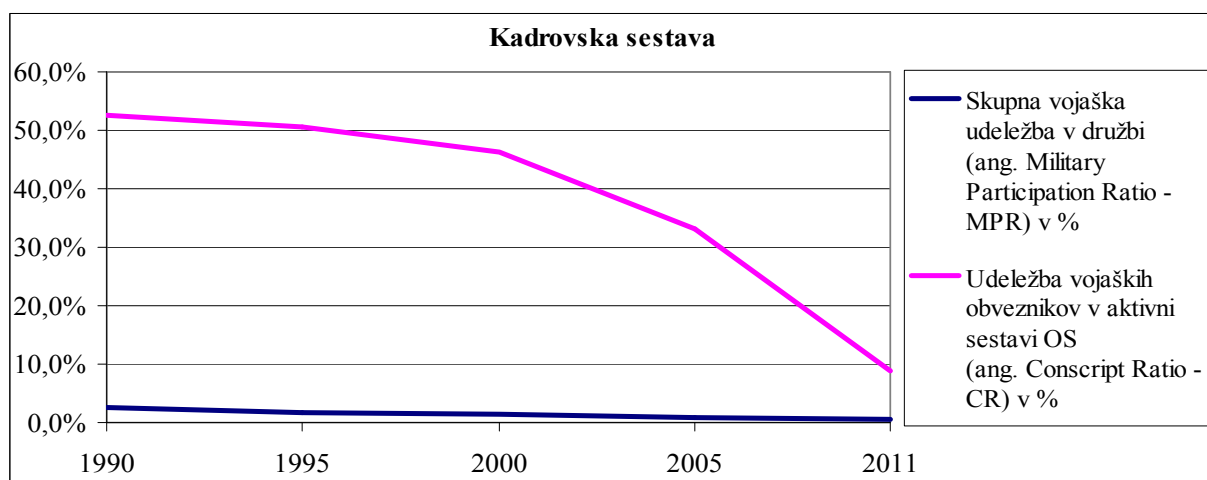
Graf, št. 8.3: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov OS srednjeevropskih držav

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Potrebno pa je poudariti, da se je v proučevanem obdobju najmanj, vsega za 16,6%, zmanjšala stalna sestava, katere notranja struktura se je prav tako spremenila (v korist vojakov). Zaradi odsotnosti vojaške grožnje se je najbolj zmanjšala rezervna sestava. Ob ugotovitvi, da vojaki na služenju vojaškega roka niso ustrezna kadrovska kategorija za izvajanje mirovnih operacij, še posebej pa s preходом na pretežno poklicno popolnjene OS, se je drastično zmanjšal tudi obseg vojakov na služenju v OS srednjeevropskih držav. Ugotavljam, da gre v proučevanem obdobju ob vprašanju kadrovskega obsega v bistvu za neke vrste kadrovske kvantitativno »demilitarizacijo« Srednje Evrope.

Graf, št. 8.4: Trend gibanja nekaterih kadrovskih kazalnikov OS srednjeevropskih držav

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

8.5 Oborožitveni sistemi OS srednjeevropskih držav

V proučevanem obdobju se je v Srednji Evropi izvedla obsežna redukcija na področju oborožitvenih sistemov, saj so vse OS srednjeevropskih držav svoje zastarele in aktualnim grožnjam neustrezne oborožitvene sisteme množično izločale iz operativne uporabe.

Poseben primer pa predstavlja Nemčija, ki je s svojo ponovno združitvijo po koncu hladne vojne, preseгла kvote po kriterijih sporazuma OVSE (KVSE) in je zato bila tam redukcija zastarelih in pretežno (sovjetskih) ofenzivnih oborožitvenih sistemov kar hipna. Z navedeno redukcijo so države Srednje Evrope občutno izgubile koeficient potenciala bojne moči (tabela, št. 8.6), vendar so lahko preusmerile sicer omejene finančne vire, v nadgradnjo ali nabavo sodobnih, predvsem ekspedicijskemu delovanju oz. mirovnim operacijam primernih oborožitvenih sistemov (tabela, št. 8.4).

Tabela, št. 8.4: Glavni kopenski in zračni oborožitveni sistemi OS srednjeevropskih držav

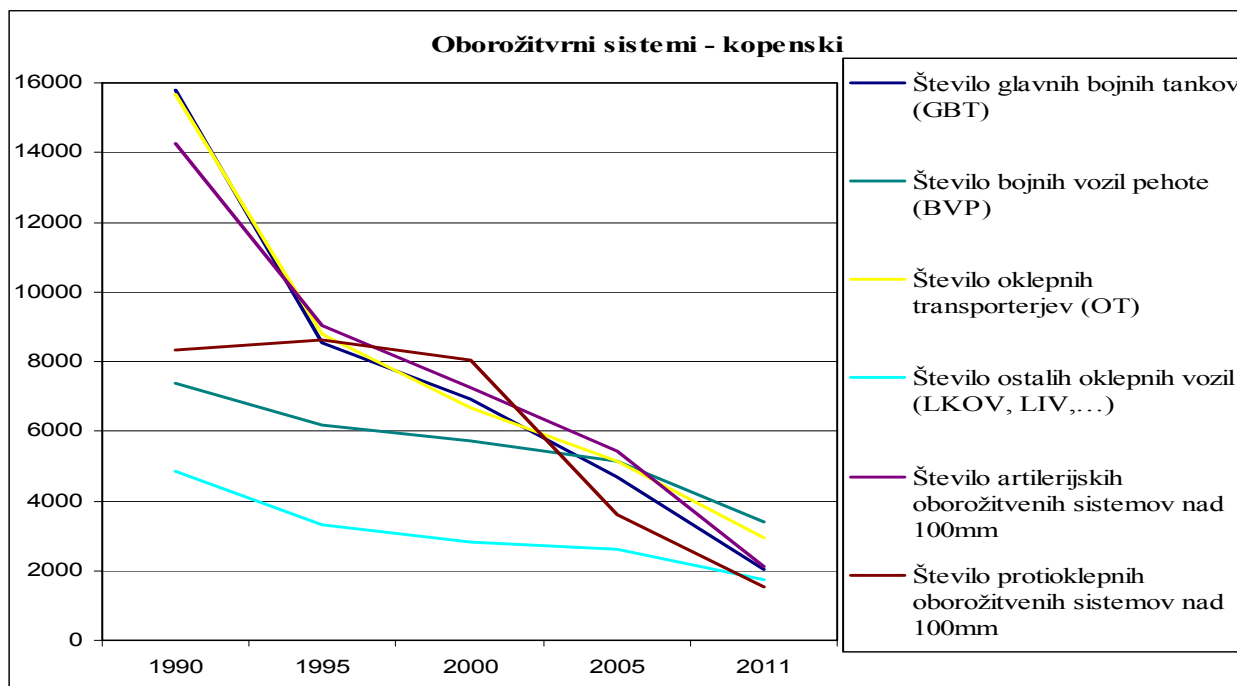
<i>Kazalnik</i> / <i>Obdobje</i>	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	15801	8524	6905	4691	2024
Število bojnih vozil pehote (BVP)	7367	6174	5707	5130	3410
Število oklepnih transporterjev (OT)	15676	8807	6660	5154	2941
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV,...)	4835	3314	2829	2599	1757
Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	21,0%	20,5%	32,8%	33,5%	44,3%
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	14251	9040	7237	5413	2097
Samohodni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	5488	4209	3536	3072	1430
Vlečni artilerijski oborožitveni sistemi nad 100mm	8763	4819	3715	2341	534
Delež samohodne artilerije v artileriji nad 100mm	38,5%	46,6%	48,9%	56,8%	68,2%
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	8319	8636	8039	3588	1543
Število bojnih letal	2336	1588	1270	844	496
Število nebojnih letal	1165	936	737	696	536
Število bojnih helikopterjev	472	452	438	349	221
Število nebojnih helikopterjev	993	1079	886	838	814
Zmogljivosti za podporo poveljevanja	5	17	54	70	190
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	0	5	17

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Zmogljivosti za podporo poveljevanja, ki krepijo informacijsko moč in prevlado na območju delovanja/bojevanja, predvsem brezpilotna letala, pa so redke zmogljivosti katerih

kvantiteta in kvaliteta ter s tem njihov pomen, naraščata. Spet je potrebno poudariti, da je Slovenija edina srednjeevropska država, ki teh večnamenskih zmogljivosti²⁵⁵ še ne premore. Med raziskavo je zaznan minimalni porast investicij v nabavo natančnega streliva, vendar zgolj pri OS nekaterih srednjeevropskih držav (ZRN, Poljska in Češka).

Graf, št. 8.5: Trendi gibanja kazalnikov nekaterih kopenskih oborožitvenih sistemov OS srednjeevropskih držav

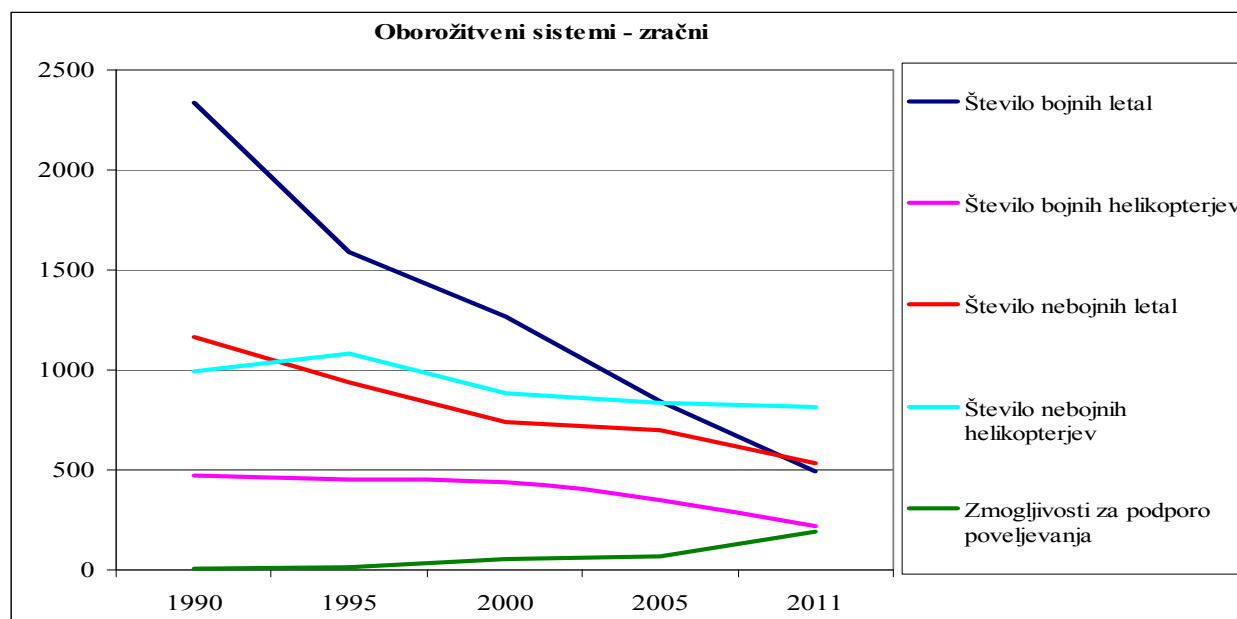
Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Trend zmogljivosti, ki krepijo informacijsko moč oz. t.i. multiplikatorjev moči, je edini pozitiven trend na področju primerljivih (zračnih) oborožitvenih sistemov (graf, št. 8.6).

Za OS srednjeevropskih držav je na osnovi raziskave tako značilno, da so vsi trendi o obsegu kopenskih oborožitvenih sistemov negativni (graf, št. 8.5), medtem ko so trendi kazalnikov za zračne oborožitvene sisteme (graf, št. 8.6) nekoliko bolj specifični.

²⁵⁵ BPL so bistvena zmogljivost za povečanje informacijske moči in s tem zaščite sil na mirovnih operacijah.

Graf št. 8.6: Trendi gibanja kazalnikov zračnih oborožitvenih sistemov OS srednjeevropskih držav

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

8.6 Obrambni izdatki srednjeevropskih držav

Tabela, št. 8.5 nam v proučevanem obdobju po hladni vojni prikazuje kontinuirani padec deleža obrambnih izdatkov v Srednji Evropi, medtem ko obrambni izdatki v konstantnih cenah padajo nekje do leta 2001 ter nato po 11. septembru začno spet naraščati, čeprav se že po letu 2010 zaradi ekonomske recesije in finančne krize začno ponovno zmanjševati.

Konstantno in dolgotrajno zmanjševanje obrambnih izdatkov v evropskem delu zveze Nata pa je že začelo najedati kredibilnost (srednje)evropskih partnerjev oz. zveze Nato same. Zaskrbljenost zaradi dolgotrajnih negativnih trendov obrambnih izdatkov je izrazil tudi Anders Foght Rasmussen, generalni sekretar Nata (2013), ko je dejal; »Moja ocena je, da bo, če se bodo rezi nadaljevali, imelo to negativni vpliv na našo sposobnost zagotavljanja učinkovite obrambe in zaščite našega prebivalstva«!

Za Srednjo Evropo velja, da se s širitvijo zveze Nato in EU obseg obrambnega proračuna ni povečal, temveč zmanjšal. Tako danes nobena srednjeevropska država ne izdvaja, s strani Nata zahtevanega, 2% deleža BDP za obrambne potrebe. Struktura porabe sredstev, namenjenih za obrambo, sicer kaže, da se v Srednji Evropi v obdobju po hladni vojni obseg obrambnih izdatkov za osebje konstantno povečuje. Prav tako je z izdatki za nakupe opreme,

infrastrukturo ter R&R (modernizacijo). Presenetljivo pa se, kljub povečanemu obsegu udeležbe v mirovnih operacijah, zmanjšuje obseg izdatkov za operacije in vzdrževanje.

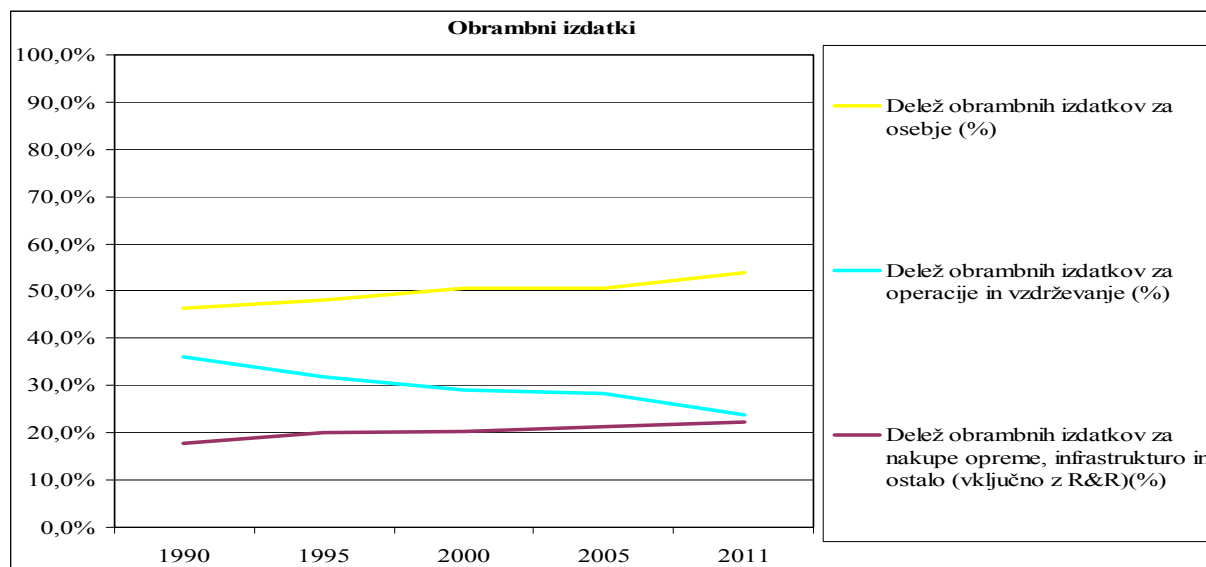
Tabela, št. 8.5: Obseg in struktura obrambnih izdatkov srednjeevropskih držav

Kazalnik \ Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Bruto družbeni produkt (BDP v mlrd \$)	2222,8	2575,21	2721,8	3965,59	5694,5
Obrambni izdatki v konstantnih cenah (mlrd \$)	50,09	45,633	33,718	46,944	67,57
Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	2,3%	1,8%	1,2%	1,2%	1,2%
Obrambni izdatki na aktivnega vojaka OS (1000 \$)	50,32	52,00	40,49	79,00	119,37
Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	46,3%	48,1%	50,6%	50,5%	54,0%
Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	36,0%	31,8%	29,1%	28,2%	23,8%
Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	17,7%	20,2%	20,3%	21,3%	22,2%

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), OVSE Poročila

Tako je bila leta 2011 struktura obrambnih izdatkov OS srednjeevropskih držav v naslednjem medsebojnem razmerju 54:23,8:22,2. Potrebno je poudariti, da Slovenija v trenutni javno finančni situaciji in preskromnem deležu BDP, namenjenemu za obrambo, glede strukture obrambnih izdatkov, nikakor ne spada v srednjeevropsko povprečje (tabela, št. 7.5).

Graf št. 8.7: Trendi gibanja nekaterih obrambnih izdatkov srednjeevropskih držav

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012)

Koeficient Edwina Stettlerja nam za države Srednje Evrope, glede protivrednosti po vložnem denarju za vojaško obrambo, pokaže ugoden rezultat. Torej višja kot je vrednost koeficienta, manj učinkovita je naložba v vojaško obrambo.

$$\begin{aligned} \text{Leta 1990: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{318,1 \$}{2,71 \times 3,14 \times 18205} \times 100 = 0,20 \\ \text{Leta 1995: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{280 \$}{1,65 \times 1,98 \times 10112} \times 100 = 0,85 \\ \text{Leta 2000: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{205,9 \$}{1,32 \times 1,59 \times 8175} \times 100 = 1,20 \\ \text{Leta 2005: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{285,7 \$}{0,94 \times 1,13 \times 5535} \times 100 = 4,86 \\ \text{Leta 2011: } & \frac{A}{B \times C \times (D + E)} \times 100 = \frac{413,4 \$}{0,48 \times 0,58 \times 2520} \times 100 = 59 \end{aligned}$$

A = nominalni obrambni izdatki na prebivalca

B = vojaška udeležba v družbi (MPR)

C = število vojakov/km²

D = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (glavni bojni tanki – GBT)

E = število konvencionalnih oborožitvenih sistemov (bojna letala)

8.7 Potencial bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS

Koeficient skupnega bojnega potenciala OS srednjeevropskih držav, ki sem ga izmeril posredno, preko ključnih oborožitvenih sistemov s pomočjo Jane'rovega orodja »EPOCC 2.0« (tabela, št. 8.6), se je zaradi obsežnega kadrovskega zmanjševanja in izločanja zastarelih oborožitvenih sistemov ob koncu proučevanega obdobja, leta 2011, zmanjšal na vsega 28,81% koeficienta bojnega potenciala iz leta 1990.

Tabela, št. 8.6: Koeficient bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov OS v Srednji Evropi

Kazalnik / Obdobje	1990	1995	2000	2005	2011
Število glavnih bojnih tankov (GBT)	43229,19	26350,8	22731,1	19705	9838,82
Število bojnih vozil pehote (BVP)	31847,9	23767,8	20990,6	23679,4	10249,13
Število oklepnih transporterjev (OT)	20931,25	12966	9242,7	4718,8	4537,15
Število ostalih oklepnih vozil (LKOV, LIV...)	7220,11	11552,2	11037,7	9995,9	1555,59
Število artilerijskih oborožitvenih sistemov nad 100mm	36682,95	26287,1	19175,8	14276,7	11658,09
Število protioklepnih oborožitvenih sistemov nad 100mm	8120,07	7873	7085,8	4722,7	2487
Število bojnih letal	20833,59	15656,8	11423,2	9102,7	6764,59
Število bojnih helikopterjev	696,82	699,6	819,9	591,5	285,26
Zmogljivosti za podporu poveljevanja	15	53	156	212	528
Natančno strelivo oz. izstrelki (lasersko vodljive bombe, GPS vodljive bombe, manevrirne rakete)	0	0	24	106	250
Zbir koeficientov potenciala bojne moči (AWSP)	169.576,88	125.206,30	102.686,80	87.110,70	48.153,63

Vir: Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2005/06, 2011, 2012), EPOCC 2.0

8.8 Sklep

Po končani hladni vojni se je v Evropi radikalno zmanjšala nevarnost velikih oboroženih (meddržavnih) spopadov, bipolarno medblokovsko gotovost pa je nadomestila multipolarna negotovost in z njo nove strukturno bolj kompleksne in globalne varnostne grožnje ter tveganja. Posledično navedenemu se je pojavila potreba po novem meddržavnem sodelovanju in povezovanju na varnostnem področju, kar se je v Srednji Evropi zgodilo s širitvijo zveze Nato in EU.

V predhodnih poglavjih je iz predstavljenih spremenljivk in kazalnikov ter njihove trendne analize, razvidno, da se današnje OS srednjeevropskih držav lahko uspešno zoperstavljajo sodobnim grožnjam, oz. izvajajo nove in vse bolj raznovrstne, vendar povezane funkcije, med katerimi je pripravljanje in udeležba v mirovnihi operacijah prioriteta in verjetno celo prevladujoča. Za doseganje navedenih sposobnosti ni bilo dovolj izvesti zgolj preoblikovanja OS, temveč je bilo potrebno izvesti njihovo celovito transformacijo – proces, ki ni lahko opredeljiv in še težje izvedljiv.

V delu sem poskušal opredeliti in kritično ovrednotiti korelacijo med mirovnimi operacijami in funkcijami OS, oz. posredno tudi opredeliti vpliv mirovnihi operacij kot temeljni dejavnik procesa spreminjanja funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni, hkrati pa tudi preveriti vzročno-posledično odvisnost med spremembami funkcij OS srednjeevropskih držav in mirovnimi operacijami ter morebitnimi drugimi dejavniki. Za preverbo navedene odvisnosti sem problem proučevanja poskušal preko osnovne in izvedenih hipotez pripeljati do ciljev proučevanja. Tako sem si v metodološkem delu zastavil naslednjo osnovno in izvedene hipoteze:

Sodobne kompleksne mirovne operacije znatno, večplastno in neposredno vplivajo na spremembo funkcij, kakor posledično tudi na same sodobne OS srednjeevropskih držav, saj se slednje spreminjajo v smeri vse večje multifunkcionalnosti, oziroma prevzemanja vse kompleksnejših vojaških in nevojaških nalog. Navedene spremembe v najširšem smislu vplivajo na sodobne OS in na njihov položaj v družbi.

Proces spreminjanja oz. širitve ali reprioritizacije funkcij se ni začel sam po sebi in ne takoj po koncu hladne vojne, temveč so za to bili potrebni konkretni razlogi, ki jih je prineslo novo heterogeno in bolj kompleksno ter hkrati manj predvidljivo mednarodno varnostnopolitično okolje, zaradi katerega so se v funkcijo zagotavljanja mednarodnega miru in

varnosti morale vključiti tudi srednjeevropske države. To pa se bolj intenzivno dogaja po 11. septembru 2001 oz. na začetku 21. stoletja.

Navedene spremembe funkcij so v močni korelaciji z OS srednjeevropskih držav v smislu njihovega organizacijsko-formacijskega ustroja. Tipična ozka specializiranost vojaških enot za izvajanje nalog zgolj ozke specialnosti je praktično izginila oz. se spreminja v smeri vse večje multifunkcionalnosti oz. večnamenskosti vojaških enot in zmogljivosti, ki so danes pripravljene (opremljene in usposobljene) za delovanje v celotnem ter zaradi mirovnih operacij, razširjenem spektru delovanja vojaških operacij na strateški oddaljenosti oz. na globalni ravni.

Prav funkcija zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti, ki se danes implementira skozi izvajanje sodobnih in kompleksnih mirovnih operacij, oz. mirovne operacije kot take so v močni statistični povezanosti s sodobnimi funkcijami OS srednjeevropskih držav. V okviru bivariatne statistične korelacijske analize, s katero sem v petih časovnih točkah, analiziral spremenljivke osmih srednjeevropskih držav, se je namreč pokazalo, da so številne analizirane spremenljivke navedenih OS v pozitivni ali negativni medsebojni povezanosti. Tako so v medsebojni povezanosti naslednje spremenljivke:

a) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in koeficient potenciala bojne moči (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.933$; $\rho = 0,021$). Kar pomeni, da se potencial bojne moči OS, ki v mirovnih operacijah ni prioriteta pomena, zmanjšuje s povečevanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah. To pa zopet pogojuje organizacijsko-formacijsko preoblikovanje OS.

b) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.921$; $\rho = 0,027$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovnih operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta, kar pa dejansko pomeni, da je naložba v vojaško nacionalno obrambo manj učinkovita. Navedeno kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti.

c) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež aktivne sestave celotnih OS sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.965$; $\rho = 0,008$). S povečanjem deleža pripadnikov OS v mirovnih operacijah, se je namreč konstantno povečeval tudi delež pripadnikov aktivne (stalne) sestave v celotnih OS. Torej se je za mirovne operacije prvenstveno začelo uporabljati pripadnike stalne sestave, kar je bila logična posledica bolečih ugotovitev že iz obdobja prvih mirovnih operacij na območju Balkana v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

č) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.966$; $\rho = 0,007$). Za opravljanje nalog v mirovnih operacijah namreč ni potrebna robustna in operativno težje premestljiva bojna tehnika (vsaj ne v velikih količinah), temveč lažji in na kolesih samovozni oborožitveni sistemi, ki so bolj primerni za strateški transport ter samo operativno premičnost, po pogosto zelo velikem območju delovanja oz. območju mirovne operacije.

d) Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež obrambnih izdatkov za osebje sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.963$; $\rho = 0,009$). Z povečano udeležbo v mirovnih operacijah se tudi povečuje delež izdatkov za osebje, saj so za potrebe izvajanja sodobnih in kompleksnih mirovnih operacijah, v katerih se pogosto izvajajo naloge zelo širokega spektra, namreč vse bolj potrebni poklicni/profesionalni ter zelo dobro in široko izobraženi ter izurjeni vojaški kadri.

Tabela, št. 8.7: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Srednje Evrope

Srednja Evropa		SKUP_AWSP SKUP_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	skup_statt skup_Stettlerjev koeficient	SKUP_MPR SKUP_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	SKUP_ASOS SKUP_Delež ž aktivne sestave v celotnih OS v %	SKUP_KVOV SKUP_Delež ž kolesnih vozil med oklepnimi vozili	skup_obrBDP Skup_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	skup_izdoseb Skup_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	skup_izdoper skup_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	skup_izdopinra skup_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	skup_OSVMIR skup_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
SKUP_AWSP	Pearson	1	-.760	.989**	-.895*	-.926*	.897*	-.981**	.998**	-.974**	-.933*
SKUP_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Correlation										
	Sig. (2-tailed)		.136	.001	.040	.024	.039	.003	.000	.005	.021
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_statt skup_Stettlerjev koeficient	Pearson	-.760	1	-.664	.966**	.810	-.426	.815	-.774	.657	.921*
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.136		.221	.008	.096	.475	.093	.125	.228	.027
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SKUP_MPR SKUP_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson	.989**	-.664	1	-.829	-.872	.927*	-.945*	.982**	-.993**	-.870
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.001	.221		.083	.054	.023	.015	.003	.001	.055
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SKUP_ASOS SKUP_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson	-.895*	.966**	-.829	1	.878	-.622	.920*	-.903*	.825	.965**
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.040	.008	.083		.050	.262	.027	.036	.085	.008
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SKUP_KVOV SKUP_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson	-.926*	.810	-.872	.878	1	-.824	.970**	-.937*	.820	.966**
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.024	.096	.054	.050		.086	.006	.019	.089	.007
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_obrBDP Skup_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson	.897*	-.426	.927*	-.622	-.824	1	-.870	.896*	-.890*	-.727
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.039	.475	.023	.262	.086		.055	.040	.043	.164
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_izdoseb Skup_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson	-.981**	.815	-.945*	.920*	.970**	-.870	1	-.989**	.914*	.963**
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.003	.093	.015	.027	.006	.055		.001	.030	.009
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_izdoper skup_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson	.998**	-.774	.982**	-.903*	-.937*	.896*	-.989**	1	-.963**	-.940*
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.000	.125	.003	.036	.019	.040	.001		.008	.018
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_izdopinra skup_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson	-.974**	.657	-.993**	.825	.820	-.890*	.914*	-.963**	1	.844
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.005	.228	.001	.085	.089	.043	.030	.008		.073
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_OSVMIR skup_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson	-.933*	.921*	-.870	.965**	.966**	-.727	.963**	-.940*	.844	1
	Correlation										
	Sig. (2-tailed)	.021	.027	.055	.008	.007	.164	.009	.018	.073	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

e) Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah in delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = -0.940$; $\rho = 0,018$). Navedeno pojasnjuje dejstvo, da se je zaradi povečane udeležbe v mirovni operacijah in s tem transformacije OS, obseg zastarelih oborožitvenih sistemov ter obseg OS na splošno toliko zmanjšal, da so stroški operacij in vzdrževanje, sedaj statistično značilno bistveno manjši. Samo udeležba oz. izvajanje mirovni operacij običajno bistveno ne poveča porabe za operacije in vzdrževanje, koliko bolj se zaradi navedenega zmanjša dejavnost preostalega dela OS.

Številne druge spremenljivke iz cluster korelacijske analize prav tako potrjujejo ugotovitve iz deskriptivne in trendne analize (tabela, št. 8.7 in priloga B)

Torej na osnovi obsežne trendne in korelacijske analize oz. zgoraj pojasnenih korelacij med izbranimi spremenljivkami ter s celovito potrditvijo štirih izvedenih hipotez in delno potrditvijo ene izvedene hipoteze, tako po induktivni in deduktivni poti oz. po modelu t.i. inverzne dedukcije ugotavljam, da obstaja med mirovnimi operacijami in funkcijami OS srednjeevropskih držav močna statistična povezanost. Kljub temu, da celovitega statistično značilnega pojava t.j. vpliva mirovni operacij na funkcije OS neposredno z linearno regresijo nisem opravil, pa na osnovi navedenega sklepam, **da je hipoteza potrjena.**

H:1 Funkcije OS srednjeevropskih držav po hladni vojni vse manj odražajo nacionalno definirane varnostne strategije, pač pa so prilagojene večnacionalnemu odzivanju na nove globalne in univerzalne varnostne grožnje v okviru mednarodnih organizacij.

Po hladni vojni se je v Srednji Evropi zaznavanje varnostnih groženj precej spremenilo, saj postmoderne OS in družba, v kateri eksistirajo, zaznavajo kot grožnjo predvsem notranje medetnične konflikte v posameznih »padlih« državah, terorizem, dobro organizirane kriminalne združbe (mafije), ..., torej danes percepcija groženj ni osredotočena zgolj na vojaške grožnje.

V današnjem civilizacijsko in varnostno (ponovno) homogeniziranem prostoru Srednje Evrope o varnosti in obrambi ter uporabi OS v funkciji izvajanja obsežnega oboroženega nasilja/boja sicer še odločajo nacionalne države, vendar v okviru obrambno-varnostnih organizacij – zveze Nato in preko EVOP tudi EU. V takšnih demokratičnih in varnostno urejenih pogojih je povsem razumljivo, da se tudi v Srednji Evropi meddržavni spori ne bodo reševali s t.i. trdimi, temveč s t.i. mehкими sredstvi družbene, ekonomske in pravne moči.

Danes je torej nacionalna država še vedno subjekt mednarodnega prava in igralec v mednarodnih odnosih, vendar se na globalni ravni njen pomen zmanjšuje. Proces globalizacije,

ki se je po koncu hladne vojne skozi sistem liberalnega kapitalizma zlahka uveljavil tudi v Srednji Evropi, je privedel do visoke stopnje soodvisnosti in povezanosti celotnega spektra subjektov v mednarodni skupnosti. Po drugi strani pa lahko predvsem na obrobjih ali izven evropskega civilizacijskega okvira opazimo okrepljeno uveljavljanje reševanja, največkrat medetničnih in znotrajdržavnih, konfliktov z nasilnimi sredstvi, ki posledično povzročijo kompleksno varnostno krizo, ki praviloma »pljusne« tudi v evroatlantsko varnostno okolje (begunci, terorizem, grobe kršitve osnovnih človekovih pravic, ipd). Zoper takšne, globalne in kompleksne grožnje, pa so države in z njimi nacionalne OS s klasičnimi oz. tradicionalnimi funkcijami vse manj učinkovite.

Sodelovanje zveze Nato in držav kandidatk oz. partnerskih držav (PzM) iz Srednje Evrope je postopno pripeljalo do članstva slednjih v zvezi Nato. To je izvedeno na način, da je med pogoji za vstop zahtevano obvezno uresničevanje dokumentov, ki so bili temelj tedanje politične in varnostne strategije zavezništva, med vojaškimi pogoji pa je bilo potrebno: a) biti pripravljen in zmožen prispevati k skupni varnosti in kolektivni obrambi, b) zagotavljati standardizacijo vojaške opreme, c) prispevati svoj delež sil k skupnim zmogljivostim zavezništva, č) posredovanje in izmenjava vojaških obveščevalnih podatkov v zavezništvu in d) sprejeti standarde zveze Nato pri oborožitvi, poveljniških strukturah in postopkih, nadzoru, komunikacijski opremi.

V takšni, bistveno spremenjeni mednarodni varnostno-politični situaciji so tudi države Srednje Evrope redefinirale svoje strateške varnostne in obrambne dokumente. Na osnovi navedenih dokumentov, so se počasi spreminjale tudi funkcije njihovih OS. Kot posledica tega je prihajalo in še prihaja v srednjeevropskih državah do obsežnih sprememb v strukturi in obsegu ter organizaciji posameznih elementov njihovega varnostnega sistema. Zato so se tudi srednjeevropske države, kljub temu da so vse članice OZN in OVSE zatekle h konceptu kooperativne obrambe/varnosti, v okviru zveze Nato in/ali EU, nevtralna Švica pa za sodelovanje v Natovem programu PzM.

V obdobju po hladni vojni so se tako vse srednjeevropske države, sicer z različno dinamiko, lotile sprva preoblikovanja, nato pa še transformacije svojih OS, ki ne pomeni drugega kot prilagajanje njihovih zmogljivosti za izvajanje nalog, ki jih narekujejo sodobne in kompleksne ter univerzalne varnostne grožnje, kar na koncu pripelje do spreminjanja funkcij OS srednjeevropskih držav. Pri tem je potrebno opozoriti, da so funkcije, ki so nekoč izhajale iz nacionalnih varnostnih strategij in so predvsem prioritizirale funkcijo vojaške obrambe nacionalne države, sedaj zajete v kontekstu izvajanja strategij zavezništev oz. mednarodnih in regionalnih varnostnih organizacij. Nove oz. reprioritizirane funkcije, se tako danes izvajajo

skupaj z zavezniki oz. v mednarodnem okolju, saj se nacionalne države zavedajo, da je za obvladovanje navedenih groženj potreben celovit pristop in večnacionalni kooperativni odziv z zagotavljanjem mednarodne varnosti in miru v obliki mirovnih operacij, ki jih izvajajo mednarodne varnostne organizacije.

Mirovne operacije bodo tudi v prihodnosti, najverjetneje še izrazitejše kot sedaj, predstavljale eno od pomembnejših orodij t.i. eksternih funkcij OS, saj je v sodobnem varnostno-političnem okolju k preprečevanju kriz in njihovemu razreševanju potreben celovitejši pristop, pri katerem je potrebno sočasno uporabiti diplomatske, politične, ekonomske in seveda tudi obvezne vojaške instrumente.

Za uspešno izvajanje mirovnih operacij so morale srednjeevropske države docela spremeniti oz. transformirati svoje OS po obsegu, strukturi, usposobljenosti in opremljenosti. Za uspešno sodelovanje z drugimi OS v okviru večnacionalnega delovanja v mednarodnem okolju, pa so morale srednjeevropske države svoje OS napraviti še medsebojno povezljive (interoperabilne).

Na osnovi zgoraj navedenega in skozi opravljeno obsežno analizo nacionalnih in zavezniških strateških in razvojno-usmerjevalnih dokumentov ter pridobljenih spoznanj, da so današnje OS srednjeevropskih držav funkcijsko orientirane v večnacionalno ekspedicijsko delovanje, ki zaradi kompleksnih univerzalnih varnostnih groženj ni zgolj predmet nacionalnih varnostnih in obrambnih strategij, temveč predvsem strategij večnacionalnih varnostnih organizacij (zavezništev), lahko **hipotezo številka ena v celoti potrdim**.

H:2 Spreminjanje OS srednjeevropskih držav je kompleksen, večplasten ter z nacionalno varnostno-politično strategijo tesno povezan proces, zaradi česar se OS vseh srednjeevropskih držav še niso preoblikovale v t.i. postmoderni tip OS, čeprav ima že večina OS »celotne Evrope« podobne funkcije.

Po hladni vojni so se vse srednjeevropske države odločile za bolj ali manj obsežno, vendar različno dinamično, transformacijo svojih do tedaj množičnih OS, ki so v odsotnosti konvencionalne vojaške grožnje, delno razbremenjene svojega osnovnega poslanstva – funkcije. Zato je povsem logično in pričakovano, da so jim, tudi iz razloga njihovega obstoja in legitimnosti, dodelili nove funkcije. Značilnost tega kompleksnega in večplastnega procesa spreminjanja oz. transformacije OS srednjeevropskih držav je, da so skozi proučevano obdobje od leta 1990 do 2011 zmanjšale svojo vojaško udeležbo v družbi (MPR) iz 4,21% na zgolj 0,75%, oz. so število vseh vojakov (opremljenih in usposobljenih) zmanjšale iz 4.273,300 na zgolj 788,856 (tabela, št. 8.3), kar je ob drastičnem zmanjševanju bojnih (ofenzivnih in

defenzivnih) vojaških oborožitvenih sistemov (tabela, št. 8.4 in graf, št. 8.5) povzročilo zmanjšanje koeficienta potenciala bojne moči glavnih oborožitvenih sistemov za več kot 71%. Po drugi strani pa so sodobne OS srednjeevropskih držav izboljšale svojo premestljivost (ang. deployability) oz. strateško mobilnost, sodobnim funkcijam ustrezno so izboljšale tudi operativno premičnost ter razpoložljivost – odzivnost in sposobnost daljše avtonomije preživetja²⁵⁶. Zaradi dokaj netipične strukture takšnih transformiranih sil se upravičeno postavlja vprašanje, kakšne pravzaprav so/bodo funkcije postmodernih OS srednjeevropskih držav.

Ker gre v proučevanem obdobju v Srednji Evropi dejansko za proces transformacije OS v smislu Moskosove teze, gre za spreminjanje slednjih iz poznomodernih v postmoderne, saj so se OS odzvale ali prilagodile širšim družbenim spremembam. V obdobju hladne vojne so OS srednjeevropskih držav po svojem funkcionalnem značaju in organiziranosti v precejšnjih časovnih zamikih začele različno intenzivno zmanjševati distanco od civilnih družbenih struktur. Po koncu hladne vojne, oz. v zadnjih letih proučevanega obdobja, pa so se zaradi spremembe sistema popolnjevanja OS začele pojavljati (tekmovati) še na trgu delovne sile kot običajni delodajalec. Prav tako so se iz razloga raznovrstnih, kompleksnih in netradicionalnih varnostnih groženj OS dodelile ali vsaj sodelujejo v novih netradicionalnih oz. nevojaških funkcijah, kar dodatno zmanjšuje pomen razlik med vojaškim in civilnim družbenim okoljem. Zaradi tega je spreminjanje OS tako kompleksen in večplasten proces.

Čeprav je vpliv večnacionalnih varnostnih organizacij in njihovih varnostnih in obrambnih politik na nacionalne države velik, pa proti pričakovanju vse srednjeevropske države nimajo povsem identičnih varnostno-obrambnih politik. Ugotavljam, da gre pravzaprav za veliko različnost varnostnih politik, ki so posledica različnih zunanjepolitičnih orientacij ter prav tako notranjih specifičnosti srednjeevropskih držav, saj med proučevane države sodita tudi nevtralni Avstrija in Švica, ki prav zaradi statusa nevtralnosti še vedno vzdržujeta dokaj tradicionalne ter še vedno dokaj množične OS. Prav nedavna avstrijska referendumsko zavrnitev spremembe popolnjevanja avstrijskih OS in švicarska zadržanost, glede tega temeljnega atributa postmodernih OS, nam povesta, da se OS vseh srednjeevropskih držav še niso transformirale iz poznomodernih v postmoderne.

Postmoderne OS na bi torej bile na osnovi Manigarta (1997, 1998), Moskos (2000) in Kotnik (2000, 3-4) ter mojih ugotovitev deležne sprememb na naslednjih področjih: a)

---

²⁵⁶ Tako se na obrambnem, še posebej na vojaškem področju v zadnjem desetletju vrstijo številni ukrepi za povečanje t.i. premestljivih (ekspedicijskih) in odzivnih sil kot ustrezen odgovor na sodobne varnostne (ne samo vojaške) grožnje.

povečanje interakcije med civilnim in vojaškim okoljem oz. intenziviranje civilno vojaških odnosov; b) zmanjševanje razlik med zvrstmi OS in povečanje pomena in obsega specialnih sil (tabela, št. 8.2 in graf, št. 8.2); c) spremembe v funkcijah OS, ki se sedaj raztezajo od sposobnosti izvajanja spopadov visoke intenzivnosti do čisto netradicionalnih in nevojaških funkcij; č) povečan obseg uporabe večnacionalnih sil in zmogljivosti, ki jih dobrijo nadnacionalne varnostne organizacije; d) internacionalizacija in večnacionalizacija OS samih; e) prevladujoči vojaški profesionalci (častniki) je poznavalec širših socioloških problemov v kompleksnih krizah in f) združevanje vojaških nalog z nalogami policijskih, obmejnih in drugih varnostnih sil je posledica poudarjanja kriznega managementa v postmodernih OS; g) povečana oz. celo prevladujoča komponenta na bi bila civilna, t.j. civilne osebe, zaposlene v OS in na ministrstvu za obrambo.

Na osnovi navedenih lastnosti postmodernih OS sem s statistično metodo cluster analize razvrstil države Srednje Evrope v skupine, glede na stopnjo procesa transformacije njihovih OS v postmoderne (priloga A). Analiza je pokazala, da so se oblikovale tri skupine držav, in sicer:

1.) Nemčija, Poljska, Češka, Madžarska in Slovaška tvorijo skupino, ki se je s svojimi OS, skoraj povsem približa modelu postmodernih.

2.) Skupino, ki jo tvorita Avstrija, kar je glede na njen nevtralni status povsem pričakovano in razumljivo, ter presenetljivo Slovenija, ki je izvedla precej korenito reformo svojih OS. Navedeni državi sta se postmodernemu modelu OS nekoliko manj približali.

3) Švica, ki je prav tako nevtralna država. Sicer sodeluje v Natovem programu PzM, vendar še vedno vzdržuje OS miličniškega tipa in je torej od modela postmodernih OS najbolj oddaljena. Kljub temu pa s pripadniki svojih OS, sicer v bolj skromnem obsegu, sodeluje v pretežno Nato vodenih mirovniških operacijah.

Navedene lastnosti postmodernih OS, ki se implementirajo v mednarodnem okolju oz. v mirovniških operacijah, nam v bistvu razkrivajo in nakazujejo razloge za spremembo funkcij OS srednjeevropskih držav po hladni vojni. Vpričo finančne krize, ki lahko v posameznih državah preraste v politično in družbeno krizo, ugotavljam, da je koncept nacionalne suverenosti v nekaterih srednjeevropskih državah še ali spet aktualen.

Kljub temu da srednjeevropske države različno intenzivno transformirajo svoje OS, so funkcije slednjih bolj ali manj podobne. Zaradi navedenega so današnje OS srednjeevropskih držav dejansko prisiljene razviti multifunkcijske sposobnosti za sočasno izvajanje bojnih in nebojnih nalog ter za hitro prehajanje med operacijami za ohranjanje miru, vsiljevanje miru (Švica je izjema), nudenja humanitarne pomoči, odvratanje nasprotnika od agresije in neposrednega vojaškega spopada. Za uspešno razrešitev konfliktov v njihovem celotnem

spektru pa je največkrat potrebno kombinirati različne ukrepe na politični, ekonomski in vojaški ravni zagotavljanja varnosti. Celo Švica in njena tradicionalna nevtralnost ni več tako trdna in absolutna, saj je bila pripravljena spremeniti določene člene svoje ustave, da so omogočili normalno vojaško (oboroženo) udeležbo pripadnikov svojih OS v mirovnih operacijah, ki jih vodijo nadnacionalne varnostne in obrambne organizacije.

Na osnovi zgoraj navedenega in na osnovi cluster analize razvrščenih držav po stopnji postmodernosti OS ter v nalogi ugotovljenih dejstev o transformaciji OS in njenih funkcij ter vse obsežne udeležbe OS v mirovnih operacijah, **hipotezo št. dve v celoti potrjujem.**

H: 3 Z vse obsežnejšo, pogostejšo in trajnejšo udeležbo OS srednjeevropskih držav v večnacionalnih enotah v mednarodnem okolju, vzpostavljanju večnacionalnih vojaških zmogljivosti ter vzpostavljanju nadnacionalnih vojaških izobraževalnih institucij pa že lahko govorimo o začetku nastajanja t.i. »postnacionalnih OS«.

Štiri stoletja prevlade sistema nacionalnih držav kot subjektov v mednarodnih odnosih, počasi nadomešča sistem vse bolj številnih in raznovrstnih ter pogosto nezdružljivih in medsebojno tekmujočih subjektov. Sočasno nastaja sistem sobivanja nadnacionalnih in/ali regionalnih struktur, ki posledično zmanjšujejo pomen nacionalnih držav, ki v vse bolj povezanem in soodvisnem okolju ne (z)morejo ali pa se jim preprosto »ne splača« več opravljati vseh nalog in tako izgubljajo absolutni nadzor nad dogajanjem v mednarodni skupnosti.

Tako kot se zmanjšuje ločnica med vojaško sfero in civilnimi družbenimi strukturami, se zmanjšuje tudi razlika med OS posameznih srednjeevropskih držav. Na tem področju se, predvsem zaradi vpliva zveze Nato in njene standardizacijske agencije (Nato Standardisation Agency – NSA) ter vse obsežnejših obrambnih integracijskih procesov v EU, celo dogaja proces oblikovanja nadnacionalne vojaške kulture, saj danes vojaški profesionalci iz različnih srednjeevropskih držav, v mirovnih operacijah brez večjih težav, medsebojno uspešno sodelujejo.

Povsem zadosten dokaz za večnacionalizacijo OS so vse bolj uveljavljena večnacionalna poveljstva ter enote oz. zmogljivosti, kar je evidentno prav sedaj, v času ekonomske (finančne) krize, ko vse več zmogljivosti nastaja kot večnacionalnih. Po drugi strani pa nekatere zmogljivosti zaradi ekonomske vzdržnosti in tehnološke kompleksnosti ter operativne učinkovitosti postajajo ne zgolj večnacionalne, temveč tudi nadnacionalne – tak primer je integriran sistem zračne in protiraketne obrambe zveze Nato (NATINAMDS) ali zavezniški nadzor območja delovanja/operacije (ang Alliance Ground Surveillance – AGS), ... Na tej

točki in v kontekstu predmeta proučevanja se morda lahko vprašamo: »Ali je to začetek postnacionalnega vojaštva?«

Sodelovanje OS srednjeevropskih držav je bilo po hladni vojni, sprva torej v okviru večnacionalnih kontingentov v mirovnih operacijah OZN, v katerih so sodelovale čiste nacionalne enote, kar je bila t.i. *horizontalna večnacionalnost*. Od leta 1995 se je delež udeležbe OS srednjeevropskih držav v mirovnih operacijah pod okriljem zveze Nato stalno povečeval, prav tako je k večnacionalnemu sodelovanju OS srednjeevropskih držav prispeval razvoj SEVOP, in sicer najprej v njenem zahodnem delu ter nato preko širjenja EU tudi v Srednji Evropi. Tako je bil po hladni vojni proces večnacionalizacije in nadnacionalizacije posameznih vojaških zmogljivosti večplasten ter raznovrsten. K temu so sprva pripomogli posamezni specialisti z znanjem tujega jezika (predvsem angleščine), ki so delali v integriranih večnacionalnih poveljstvih in so na ta način ustvarjali t.i. *vertikalno večnacionalnost*. Seveda proces ne poteka kot šolski primer evolucije nacionalnih OS v večnacionalne ali celo »postnacionalne« OS. Danes so vse bolj pomemben generator nadnacionalnih OS tudi skupne večnacionalne vojaške zmogljivosti, ki nastajajo zaradi visokih investicijskih stroškov sodobnih oborožitvenih sistemov oz. zmogljivosti. Navedeno dovolj nazorno izstopa v času sedanje ekonomske recesije in finančne krize v območju Nata in EU – torej tudi v Srednji Evropi. Tako danes na tem področju obstajajo obetajoči koncepti, v katere se države Srednje Evrope vključujejo, kot so; a) razvoj novih programov združevanja in souporabe ter posledično večje večnacionalne pridobitve; b) povečevanje interoperabilnosti na področjih opreme, doktrin in urjenja; c) racionalizacija z zagotavljanjem t.i. nišnih zmogljivosti.

Vojaške zmogljivosti so tudi zmogljivosti izobraževanja, kakršna je tudi Natova obrambna akademija (ang. Nato Defence College – NDC) v Rimu. NDC izvaja izobraževanje za visoke kadre o vojaško-političnih zadevah in tako že več kot šestdeset let prispeva k učinkovitosti in koheziji zavezništva. Čeprav je akademija dejansko relikv hladne vojne, ki je nastal na pobudo gen. Eisenhowerja leta 1951, se je pravočasno in ustrezno prilagodila novemu varnostnemu okolju in funkcijam OS. Enako velja za Nato šolo v Oberammergau, ki je namenjena individualnemu usposabljanju za tekoče operacije in usposabljanju za razvoj bodočih operacij, strategije, politike in doktrin Nata.

V okviru EU, torej tudi v tem primeru, širšem okviru od Srednje Evrope, je bila leta 2005, z namenom zagotavljanja strateške ravni izobraževanja na področju evropske varnostne in obrambne politike (EVOP), ustanovljena Evropska varnostna in obrambna akademija (ang. European Security and Defence College – ESDC). Gre za t.i. mrežo izobraževalnih inštitucij iz držav članic EU. Cilj navedene akademije je, da za države članice in inštitucije EU usposobi

kadre za delo na področju EVOP, s čimer akademija bistveno prispeva k boljšemu razumevanju varnostne in obrambne politike ter tudi spodbujanju skupne evropske varnostne in obrambne kulture.

Prav zares srednjeevropski je zgolj forum vojaškega izobraževanja (ang. Central European Forum on Military Education – CEFME), v katerega so poleg nekaterih evropskih včlanjene tudi naslednje srednjeevropske države: Avstrija, Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska in Slovenija, ki imajo svoje vojaške in obrambne izobraževalne institucije. Prav tako gre za neke vrste mrežo (virtualno institucijo), ki jo tvorijo nacionalne vojaške izobraževalne institucije Srednje Evrope (nekakšen srednjeevropski vojaški Erasmus).

Glede vojaškega izobraževanja torej ugotavljam, da se sicer povečuje število nadnacionalnih izobraževalnih pobud/forumov, ki pa ne nadomeščajo še vedno pomembnih, nacionalnih vojaških izobraževalnih ustanov (akademij, fakultet ali celo univerz), temveč gre za neke vrste sodelovanje med njimi, torej za nadgradnjo zaradi potreb kohezivnosti zavezništva. To pa še niso nadnacionalne vojaške izobraževalne institucije, ki bi v Srednji Evropi nadomestile nacionalne.

Kljub navedenemu pa je zaznano vse večje medsebojno povezovanje in posledična soodvisnosti OS držav članic Nata, ki se je med drugim izrazila v konceptu Natovih odzivnih sil za hitro posredovanje (NRF). Med drugim je tudi zaradi navedene večnacionalne zmogljivosti Nato pod vodstvom poveljstva za transformacijo (ACT) podal pobudo za izboljšanje svojih zmogljivosti skupnega poveljevanja, kontrole, komunikacij, kompjuterizacije, obveščevalne dejavnosti, nadzora in izvidovanja (C4ISR). Navedene zmogljivosti so bolj nujne kot kadarkoli prej, saj omogočajo silam držav članic in partnerjev, da (uspešneje) izvajajo skupne vojaške (mirovne) operacije.

Na osnovi zgoraj navedenega ter v raziskavi pridobljenih spoznanj lahko **hipotezo številka tri zgolj delno potrdim**, saj so OS kljub intenziviranju večnacionalnosti in izgradnji nekaj nadnacionalnih zmogljivosti, še vedno izraziti atribut nacionalne države. Torej še ne moremo govoriti o začetku nastajanja t.i. »postnacionalnih OS«. Tako bo po mojem mnenju v Srednji Evropi tudi ostalo, dokler se bodo tukajšnje OS financirale iz nacionalnih proračunov, namenjenih za (kolektivno) obrambo in varnost.

H:4 Države članice zveze Nato so s svojim procesom obrambnega planiranja in razvojem zahtevanih minimalnih zmogljivosti zveze Nato za boj zoper aktualne kompleksne in globalne grožnje bistveno vplivale na spremembo (razširitev) funkcij OS srednjeevropskih držav v mednarodnem okolju.

Med temeljnimi spoznanji Natovega poveljstva za transformacijo (ACT) so tako tudi poslanstva (naloge/funkcije) Nata: a) prožnost (ang. Resilience) proti napadom, ki ne izhajajo iz 5. člena washingtonske pogodbe, oz. netradicionalnim izzivom ali humanitarnim nesrečam, ki zahtevajo določen prispevek-udeležbo OS; b) razumna porazdelitev odgovornosti (ang. Responsibility) na vse države članice Nata za prispevanje udeležbe pri upravljanju kriz, ko bo severnoatlantski svet (NAC) sklenil prevzeti bilo kakšno nalogo, še posebej vključujoč t.i. ekspedicijske naloge na strateških razdaljah. (NDU – Special Report 2010, viii),

Ker trenutne Natove zmogljivosti ne zadoščajo za vse navedene funkcije, so izdali pobudo za izboljšanje svojih zmogljivosti na področju premestljivosti (ang. Deployable) in trajnostne vzdržljivosti (ang. Sustainable), da bi bile vojaške zmogljivosti, ki so s strani držav članic ponujene Natu za izvedbo vojaških operacij, v skladu z in izven 5. člena, uporabne. Prav tako so poudarili, da mora celoviti pristop biti središčni koncept za načrtovanje in izvajanje vseh operacij Nata.

Številne pobude za povečanje in izboljšanje zmogljivosti (slika, št. 3.12) so bile vpeljane v Natov proces obrambnega planiranja in na ta način preko tega osnovnega orodja Natove transformacije tudi implementirane. To pomeni, da morajo Nato in države članice skozi obrambne načrtovalne procese doseči večjo sinergijo in preglednost zmogljivosti. Navsezadnje prav Natov enotni dokument (NDPP) usmerja in naslavlja zahteve za vojaške in nevojaške zmogljivosti, nacionalne OS in ciljne vire, rešitve primanjkljajev zmogljivosti ter oceno tveganja.

Na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi leta 2002 je bilo, tudi pod vplivom terorističnih napadov na ZDA, izraženo stališče glede transformacije in nadaljnjega delovanja zveze Nato. Tedaj se je najavilo, da Nato v bodoče ne bo več imel velikih množičnih enot, ki so bile nujne v obdobju hladne vojne, ampak bo imel manjše, agilne in sposobne sile v visokih stopnjah pripravljenosti, ki bodo predstavljale pripravljenost zavezništva za soočanje z grožnjami 21. stoletja. Takšna usmeritev je tudi za srednjeevropske države, članice zveze Nato ter njene partnerice (Švica in Avstrija), pomenila neposredno navodilo za transformacijo njihovih OS. Orodje, s katerim se je razvoj oz. transformacija OS usmerjal, pa je proces obrambnega planiranja v Natu, ki so ga prevzele tudi države članice.

Obrambno planiranje v Natu (ang. Nato Defence Planning Process – NDPP) je ključno orodje, ki državam članicam omogoča koristiti prednosti političnega in vojaškega sodelovanja pri uporabi njihovih sredstev in virov. Skozi proces obrambnega planiranja zaveznice prispevajo k večji varnosti in stabilnosti, ko si medsebojno razdelijo breme v razvoju in zagotavljanju sil ter potrebnih zmogljivosti za doseganje ciljev organizacije. Cilj obrambnega

planiranja v zavezništvu je zagotoviti okvir, znotraj katerega je nacionalno in zavezniško planiranje harmonizirano in usmerjeno k izpolnjevanju zastavljenih ciljev na najbolj učinkovit način. Proces obrambnega planiranja tako na nek način tudi v Srednji Evropi preprečuje ponovno nacionalizacijo obrambnih politik, hkrati pa priznava nacionalno suverenost.

Iz zgoraj omenjenega Natovega procesa obrambnega planiranja in izgradnje vojaških in nevojaških zmogljivosti držav članic, je evidentno, da je vpliv zveze Nato na potek transformacije OS srednjeevropskih držav prav skozi proces obrambnega planiranja nedvomen in odločilen. To je pokazala tudi korelacijska analiza, ki je za OS Srednje Evrope potrdila statistično značilno in zelo močno korelacijo med spremenljivkami: *delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah in delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili* sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.966$; $\rho = 0,007$). Prav ta trend pa izhaja iz potreb zveze Nato in njenih ciljev zmogljivosti, ki za opravljanje nalog v mirovnih operacijah ne potrebuje robustnih in operativno težje premestljivih oborožitvenih sistemov, ki so sicer zelo uporabni za nacionalno obrambo in operacije po 5. členu washingtonske pogodbe (vojaška obramba), temveč potrebuje lažje, hitro strateško premestljive in na kolesih samovozne oborožitvene sisteme, ki so bolj primerni za opravljanje (policijskih nalog) v območju mirovne operacije.

Na osnovi zgoraj navedenega in v raziskavi pridobljenih spoznanj, kakor tudi osebne prakse pri obrambnem planiranju, ugotavljam, da lahko izvedeno **hipotezo številka štiri potrdim v celoti**.

H:5 Vključevanje zveze Nato v izvajanje mirovnih operacij je močno pospešilo preoblikovanje OS vseh srednjeevropskih držav ter tako odločilno vplivalo na dinamiko njihovega transformiranja.

Zveza Nato je takoj po prvih mirovnih operacijah, v katerih je sodelovala (1995), spoznala številne interoperabilne težave med sodelujočimi OS. Neprijetno je bilo spoznanje, da imajo OS zveze Nato z organizacijsko in kadrovsko ter materialno strukturo iz obdobja hladne vojne nepremostljive omejitve pri izvajanju mirovnih operacij, in to celo na operativni oddaljenosti oz. na območju Evrope (BiH in pozneje Kosovo).

Z izvajanjem mirovnih operacij, ki so operacije izven 5. člena washingtonske pogodbe, ki opredeljuje angažiranje OS držav članic Nata na globalni ravni oz. strateški oddaljenosti, je zveza Nato vzpodbudila obsežne in dinamične spremembe oziroma kar transformacijo OS tudi v srednjeevropskih državah.

Po koncu hladne vojne so države Srednje Evrope sprva sodelovale zgolj v mirovnih operacijah pod pokroviteljstvom OZN. Po letu 2000 pa je udeležba pripadnikov OS vseh

srednjeevropskih držav v operacijah, ki jih vodi zveza Nato, postala prevladujoča (tabela, št. 8.1 in graf, št. 8.1). To pa je ravno čas druge polovice proučevanega obdobja, za katero so značilna velika transformacijska prizadevanja OS v vseh srednjeevropskih državah – tudi v nevtralni Švici in Avstriji, čeprav bolj zadržano. Transformacijska prizadevanja so bila na splošno spodbujena z zgoraj navedenim spoznanjem o neustrezni strukturi, opremljenosti in usposobljenosti ter neinteroperabilnosti OS za izvajanje nalog zoper sodobne in globalne varnostne groženje in tveganja.

Ko v okviru predmeta proučevanja govorimo o funkcijah in nalogah OS, sem v delu navedel, da transformacija OS, "*...ne pomeni delati stvari boljše, temveč pomeni delati boljše stvari*". To pa pomeni spreminjanje funkcionalnosti oziroma namenskosti OS samih.

Transformacija OS pa prihaja skozi transformacijo družbe same in posledično spremembo funkcij njenih OS v družbi. V proučevanem primeru to pomeni, da se srednjeevropske države v medsebojnih odnosih pri izvajanju svoje politike ne zanašajo več zgolj na vojaško silo, temveč bolj na demokratične institucije in ekonomske ter pravne inštrumente. Vojaško silo pa uporabljajo zgolj na zunanjih mejah (obronkih) ali celo preko navedenih meja demokratičnega in liberalno-kapitalističnega družbenopolitičnega modela.

Povsem logično in razumno je, da v političnih in tudi vojaških krogih zveze Nato transformacijo OS razumejo kot spreminjanje tradicionalnih in masovnih ter teritorialno obrambnih OS, preko transformacije v OS, ki so sposobne tudi ekspedicijsko delovati/se bojevati – ekspedicijske OS. Torej je tudi v Srednji Evropi bistvo transformacije OS prehod v celoti ali vsaj prehod njihovega večinskega dela iz nacionalno obrambnih v ekspedicijske OS. Potemtakem je koncept iz hladne vojne, ko so še bile nacionalno obrambne sile »nacionalna odgovornost«, danes v bistvu res neuporaben.

Transformacija OS srednjeevropskih držav, ki jo je pospeševala udeležba članic zveze Nato v mirovnih operacijah, se je izrazila na področju spremenjenih lastnosti OS samih. Tako sta se v kontekstu predmeta proučevanja najbolj spremenila: a) *obseg in struktura OS*, saj sta sedaj drugačna in manjša, OS so pretežno popolnjene s poklicnimi vojaki in so vse bolj podobne sodobnim fleksibilnim podjetjem s »full time« stalno sestavo specialistov in visoko usposobljeno hitroodzivno rezervo; b) *sprememba vojaških nalog/funkcij* iz prevladujočih vojnih in bojnih v nevojne in/ali nevojne, kar je predvsem posledica izginotja največje zunanje vojaške grožnje – VS. Navedeno dejansko pomeni temeljni premik od OS, katerih funkcija je bila obramba domovine, do OS, katerih najpomembnejša funkcija je izvajanje nevojnih vojaških operacij, oziroma mirovnih operacij, v okviru katerih pa še vedno prevladujejo naloge t.i. »policijskega« tipa.

V Sloveniji ta proces pogosto označujemo s preoblikovanjem OS iz nacionalno obrambnih ter povsem stacionarnih, kakršna je bila teritorialna obramba (TO) v veliko bolj "premestljive OS". Premestljive pa zato, da bi SV lahko bila interoperabilna in potemtakem sposobna skupnega zavezniškega ekspedicijskega delovanja v številnih mirovni operacijah, ki se danes izvajajo izven območja zveze Nato in EU.

Navedeno je potrdila tudi korelacijska analiza za OS Srednje Evrope, saj je pokazala na statistično značilno in zelo močno povezavo med naslednjimi spremenljivkami:

a) Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah in koeficient potenciala bojne moči (AWSP) sta v statistično značilni zelo močni negativni korelaciji, saj je ($R = - 0.933$; $\rho = 0,021$). Kar je skladno z zgoraj navedenim in pomeni, da se potencial bojne moči OS, ki v mirovni operacijah ni prioritetenega pomena, zmanjšuje s povečevanjem deleža pripadnikov OS v mirovni operacijah.

b) Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah in Stettlerjev koeficient sta v statistično značilni zelo močni pozitivni korelaciji, saj je ($R = 0.921$; $\rho = 0,027$). Torej povečanje deleža udeležbe v mirovni operacijah tudi povečuje vrednost Stettlerjevega koeficienta oz. zmanjšuje naložbo v zmogljivosti vojaške obrambe. Navedeno kaže na reprioritizacijo razporejanja virov iz območja nacionalne vojaške obrambe v območje zagotavljanja mednarodne varnosti.

Z množično udeležbo OS srednjeevropskih držav v mirovni operacijah pod okriljem zveze Nato ter posledično transformiranje njihovih OS v bolj ekspedicijske OS, ki so sposobne izvajati funkcije zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti tudi, **izvedeno hipotezo številka pet v celoti potrjujem.**

9 LITERATURA

1.	AAP-42(B) (2011) SVS STANAG 7186(1) (2011) <i>Nato Glossary of Standardization Terms and Definitions</i> . Natov slovar standardizacijskih izrazov in definicij – Nato Standardization Agency (NSA). Nato HQ. Brussels.
2.	ACT (2009) <i>Multiple Futures Project</i> , Navigation towards 2030, Norfolk, Virginia, ZDA.
3.	Adrian Hyde-Price (2007) <i>European Security in The Twenty-First Century</i> , The Challenge of multipolarity, Rutledge, London and New York.
4.	AJP-3.4 (2002) Non-Article 5 Crisis Response Operations, NSA, Nato HQ, Brussels, Belgian.
5.	Allen, William W.; Johnson, Antonie D.; Nelson, John T. (1993) <i>Peacekeeping and Peace Enforcement Operations</i> , Military Review, October.
6.	Alliance Ground Surveillance – AGS. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48892.htm (20. april 2013).
7.	<i>An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs</i> . Dostopno prek: http://www.eda.europa.eu (18. avgust 2008).
8.	Anders Fogh Rasmussen – <i>Varnost in učinek proračunskih omejitev</i> . Dostopno prek: http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisabom (29. marec 2012).
9.	APP-13 (2012) <i>Coalition Operations Handbook</i> , NSA, Nato HQ, Brussels, Belgian.
10.	Art. J. Robert (1980) <i>The Four Functions of Force</i> , International security, vol. 4.
11.	Armitage, T., David, Jr and Moisan, M. (2005) <i>Constabulary Forces and Postconflict Transition: The Euro-Atlantic Dimension</i> , Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, NDU. No. 218, November 2006.
12.	Atlas Europe (2007) Foundation BBVA, Arquitectura Viva SL, Madrid, Spain.
13.	Austrian Armed Forces (2009) News, Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at/english/dynmod/artikel.php?id=3024 (26. januar 2011)
14.	Austrian Armed Forces 2010, Austrian's Strategic Objectives for Froing Missions) Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at (14. april 2011).
15.	Austrian Armed Forces Announce Massive Reduction of Heavy Equipment (2010) Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at/english/dynmod/artikel.php?id=3331 (18. november 2012).
16.	Avramov, Smilja in Kreča Milenko (1983) <i>Međunarodno javno pravo</i> . Savremena administracija. Beograd.
17.	Avstrija (2005) <i>Obveščevalna analiza</i> , PS SV, Vrhnika.
18.	<i>Avstrijci za ohranitev obveznega služenja vojaškega roka</i> . Dostopno prek: http://www.rtvlo.si/svet/avstrijci-za-ohranitev-obveznega-sluzenja-vojaskega-roka (20. januar 2013).
19.	Avstrijska varnostna strategija. Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_secstrat_20.pdf (25. januar 2011).
20.	Austrian Security Strategy, Securiti in a new decade – Shaping security. Dostopno prek : http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=52251 (9. april 2014).
21.	Baylis, J; Booth, K; Garnett, J; Williams, P. (1987) <i>Contemporary strategy: Theories and concepts</i> , Holmes&Meier, New York London.
22.	Baylis, J; Wirtz, J; Cohen, E; Gray, S. C (2002) <i>Strategy in Contemporary World – An Introduction to Strategic Studies</i> . Oxford University Press, New York.
23.	Bebler, Anton (1985) <i>Carl von Clausewitz in klasična politična torija vojne</i> . Časopis za kritiko znanosti, 75/76, str. 3-17.
24.	Bebler, Anton (ur.) (2005) <i>Sodobno vojaštvo in družba</i> , FDV, Ljubljana.
25.	Bellamy A. J. in Williams P. (2004) <i>Thinking Anew about Peace Operations</i> , International Peacekeeping, Vol11, No. 1, 1-15.
26.	Bellamy Alex J., Williams P. and Griffin S. (2004) <i>Understanding Peacekeeping</i> . Cambridge Polity
27.	Bellamy Alex. J. (2004) <i>The "Next stage" in Peace Operations Theory?</i> , International Peacekeeping, Vol.11, No.1, 17-38.
28.	Bellamy Alex. J. (2007) <i>The English School</i> . International Theory for the Twnty-First Century. An Intruduction. Ed. Martin Griffiths, 75-87. London in New York: Routledge.
29.	Benko, Vladimir (1997) <i>Zgodovina mednarodnih odnosov</i> . Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
30.	Beškovnik, Bojan (2009) <i>Panevropski transportni koridorji</i> . Dostopno prek: http://www.etransport.si/vsebina/ogled/306 (14. december 2012).

31.	Betz and Loewenhard (2001) <i>Army and State in Postcommunist Europe</i> , London, Frank Cass Publishers.
32.	Bi-MNC Directive for Nato Doctrine for peace Support Operations (1995), Chief of Staff SACLAND and SHAPE.
33.	Binnendijk, Hans and Kugler Rihard, L. (2006) <i>Seeing the Elephant, The U.S. Role in Global Security</i> , Center for Technology and National Security Policy, NDU Press, Washington D.C.
34.	Black Bear 2011, Nato MNMPBAT Live Exercise. Dostopno prek: http://www.blackbear2011.mil.sk/14677/ (16. april 2012).
35.	Bonn E. Keith LTC, Baker E. Anthony MSG (2000) <i>Guide to Military Operations Other Than War</i> , Tactics, Techniques & Procedures for Stability & Support Operations, Stackpole books, Mechanicsburg.
36.	Born, H., (et. Al.) (2003): <i>Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem : načela, mehanizmi in praksa</i> : Interparlamentarna unija, Ženevski center za demokratični nadzor nad OS.
37.	Boutros, Boutros, Ghalli (1992) <i>An Agenda for Peace: Prevention diplomacy, peacemaking and peace-keeping</i> . Report of the Secretary-General pursuant to the Summit Meeting of the SC of 31st January 1992. Dostopno prek: http://www.unrol.org/files/A_47_177.pdf (1. november 2013).
38.	Brahimi L. in ostali (2000) <i>Report of the Panel on United Nations Peace Operations</i> , Generalna skupščina OZN A/55/305 S/2000/809, New York.
39.	Bric Roman (2009) <i>Sodelovanje Republike Slovenije v mednarodnih operacijah in misijah</i> , Zbornik o javnem strokovnem posvetu, MORS, Ljubljana.
40.	Brglez, Milan (2008) <i>Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih: od kritike političnega realizma h kritičnemu ontološkemu realizmu</i> . FDV. Ljubljana.
41.	Bufon, Milan (2007). <i>Osnove Politične Geografije</i> . Koper: Založba Annales.
42.	Burk, J., (2005): <i>Strategic Assumptions and Moral Implications of the Constabulary Force</i> : Journal of Military Ethics, Vol. 4, No. 3, s. 155-167.
43.	Buzan B. and Ole Weaver (2003) <i>Regions and Powers. The Structure of International Security</i> . Cambridge: Cambridge University Press.
44.	Callaghan J. in Kernic F. (2003) <i>Armed Forces and International Security</i> , Global Trend and Issues, ERGOMAS, LIT Verlag, Munster.
45.	Capstone Doctrine (2008) <i>United Nations Peacekeeping Operations – Principles and Guidelines</i> . Department of Peacekeeping Operations. Dostopno prek: http://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Capstone_Doctrine_ENG.pdf (1. november 2013).
46.	Cebek, Igor (2004) <i>Vloga in pomen oklepnihi enot pri izvajanju vojnih in nevojnih vojaških operacij</i> , Magistrsko delo, FDV, Ljubljana.
47.	Cherry D. Timothy (2001) <i>Engagement Force: A Solution to the Readiness Dilema</i> , Military Review (sep.-oct. 2001), 108.
48.	CIA The World Factbook. Dostopno prek: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ (14. december 2012).
49.	Clarke, L. John (2005) <i>What Roles and Missions for Europe's Military and Security Forces in 21st Century</i> , The Marshall Center Papers, No.7.
50.	Collmer, Sabine (ed.) (2009) <i>From Fragile State to Functioning State – Pathways to Democratic Transformation in a Comparative Perspective</i> . George C. Marshall European Center for Security Studies. LIT 2009. Berlin.
51.	Chomsky, Noam (2005) <i>Prevlada ali preživetje</i> , Založba Sanje, Ljubljana.
52.	Constitution/Basic Law of the Hungary 2011. Dostopno prek: http://www.euractiv.com/sites/all/euractiv/files/CONSTITUTION_in_English_DRAFT.pdf (6. december 2012)
53.	COPD (2010) <i>Allied Command Operations Comprehensive Operational Planning Directive</i> , SHAPE, Belgium.
54.	Countries of the World – Liechtenstein. Dostopno prek: http://www.theodora.com/wfbcurent/liechtenstein/liechtenstein_military.html (14. maj 2012).
55.	Dandeker, Christopher (1994) <i>A farewell to Arms? The Military and the Nation-State in a Changing World</i> . V Burk, James (ed.) <i>The Military in the New Times – Adapting Armed Forces to a Turbulent World</i> , Westview Pres.
56.	Dandeker, Christopher (1994) <i>Predavanje na temo »Nova vloga OS« v organizaciji atlantskega sveta</i> , FDV, Ljubljana.

57.	Dandeker, Christopher and Gow, James (1997) <i>The Future of Peace Support Operations: Strategic Peacekeeping and Success</i> . Armed Forces and Society, Vol.24, No.1.
58.	Dānilā, Stefan (2012) <i>Vloga in uporaba oboroženih sil v prihodnjosti</i> . Sodobni vojaški izzivi, Junij 2012-14/št.2. GŠSV. Ljubljana.
59.	Defence Data Portal (EDA), Dostopno prek: http://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Austria/year/2012 (24. april 2014).
60.	Defence Policy and Guidelines (2011) <i>Mission and Tasks of the Bundeswehr and National Level of Ambition</i> . Dostopno prek: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/NY3B (27. december 2012).
61.	Defence Policy Guidelines (2003) Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Germany_English2003.pdf (28. december 2012).
62.	Demography Report 2010, <i>Older more numerous and diverse Europeans</i> . Luxembourg: Publications Office of the EU. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KE-ET-10-001/en/ke-et-1 (14. oktober 2012).
63.	Dick, Charles (1993) <i>Russian Views on Future War</i> , Jane's Intelligence Review, September.
64.	Dnevnik (10.12. 2010) <i>WikiLeaks: Evropski vojaki so v Afganistanu zaradi "ustrežljivosti do ZDA"</i> dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042407978 (31. maj 2011).
65.	Doctrine of the Armed Forces of the Slovak Republic (2003), Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/SlovakiaDoctrine_English2003.pdf (10. junij 2012).
66.	Doctrine on the Armed Forces of the Czech Republic (2004). Dostopno prek: http://www.army.cz/images/id_5001_6000/5766/ARC_Doctrine2004.pdf (22. maj 2013).
67.	Drake, Gordon, C. (1997) <i>German Security in Central Europe</i> . V <i>European Security</i> 6(4), 72-86, Frank Cass and Co., London.
68.	Drnovšek, Janez (2006) <i>Prihodnost Srednje Evrope je prihodnost cele Evrope</i> . Dnevnik 19.5. 2006.
69.	Dunay Pál (2002) <i>Building Professional Competence in Hungary's Defence: Slow Motion</i> , v Forster A., Edmunds T. in Cotty A. (2002) <i>The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe</i> , Palgrave Macmillan, New York, ZDA.
70.	Dunay, Pál (2004) » <i>Hungarian Foreign Policy in the Era of Transition, 1990-2004</i> «. V: Kiss, László J., Kosáry, Domokos (ed.) <i>Foreign Policy Review</i> , Special Issue, 196-214. Budapest: Center for Foreign Policy Studies, Teleki László Institute.
71.	EDA's Pooling & Sharing 2011. Dostopno na: http://www.eda.europa.eu (31. julij 2012).
72.	Edmunds, T., Malešič, M. (2005) <i>Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles</i> . IOS Press, Amsterdam.
73.	Edmunds, Timothy (2006) <i>What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe</i> , <i>International Affairs</i> , 82:6.
74.	EGF 2007 005: <i>The status of EGF member, EGF observer, EGF partner 2007</i> . Dostopno prek: http://www.eurogentfor.org/ (2. januar 2012).
75.	EGF Treaty 2007. Dostopno prek: http://www.eurogentfor.org (2. januar 2012).
76.	Enciklopedija Slovenije Zvezek 12 (1998) Mladinska knjiga, Ljubljana.
77.	Equipment Potential Capability Comparisons (EPOCC 2.0) Jane's Defence.
78.	ESDC. Dostopno prek: http://www.esdc.mil-edu.be (11. marec 2013).
79.	<i>EU Battlegroups</i> . Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu (15. avgust 2008).
80.	European Gendarmerie Force. Dostopno prek: http://www.eurogendfor.eu (28. december 2011).
81.	Eurostat, <i>Europe in figures, Eurostat yearbook</i> . Dostopno prek: http://eurostat.ec.europa.eu/statistic_explained/index.php (18. junij 2012).
82.	Evromediterransko partnerstvo 2012. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/ (31. julij 2012).
83.	Failed state - definition. Dostopno prek: http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Failed_state.html (1. november 2013).
84.	Fetherston, A. Betts (1994) <i>Towards a Theory of United Nations Peacekeeping</i> , Palgrave Macmillan.
85.	Financial and Economic Data Relating to Nato Defence. Dostopno prek: http://www.nato.int/nato_statii/assets/pdf/pdf_2010_06/201006_PR_CP_078.pdf (13. januar 2013).
86.	Foreign deployments of the Austrian Armed Forces. Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at/misc/image_popup/ImageTool.php?strAdresse=/english/introle/images/foreign_deployments.png&intSeite=1024&intHoehe=640&intMaxSeite= (14. februar 2013).
87.	Forster, Anthony (2006) <i>Armed Forces and Society in Europe</i> . Basingstoke: Palgrave Macmillan.
88.	Forster, Antony and Edmunds, Timothy and Cotty Andrew (2002) <i>The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe</i> , Palgrave Macmillan, New York.

89.	Geser, Hans (1996) <i>International Policing, A New Stage of Military Organization? Peacekeeping Missions in a Sociological Perspective</i> . Dostopno prek: http://www.geser.net/inpo.htm (20. januar 2013).
90.	Giegerich, Bastian in Aleksander, Nicoll (ed.) (2008) <i>European Military Capabilities</i> . London. The International Institute for Strategic Studies.
91.	Gorka, L. Sebastje'n (1999) <i>NATO After Enlargement: Is the Alliance better off?</i> NATO Review. No.3. Nato Office of Information and Press, Brussels.
92.	Goulding M. (1996) <i>The Use of Force by United Nations</i> , <i>International Peacekeeping</i> , 3 (1), 1-18.
93.	Grizold, Anton (1990) <i>Militarizacija in vojaško-industrijski kompleks – Študija primera ZDA</i> . Časopis za kritiko znanosti 1990. Ljubljana.
94.	Grizold, A. ...et.al. (1992) <i>Razpotja nacionalne varnosti – Obramboslovne raziskave</i> , FDV, Ljubljana.
95.	Grizold, Anton (1998a) <i>Međunarodna sigurnost: Teoretsko institucionalni okvir</i> , Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
96.	Grizold, Anton (1998b) <i>Perspektive sodobne varnosti, Teorija in praksa</i> , FDV, Ljubljana.
97.	Grizold, A., Tatalović, S., Cvrtila, V. (1999) <i>Suvremeni Sistemi Nacionalne Sigurnosti</i> . Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
98.	Grizold, Anton (1999a) <i>Obrambni sistem Republike Slovenije</i> , Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana.
99.	Grizold, Anton (1999b) <i>Evropska varnost</i> , FDV, Ljubljana.
100.	Grizold, Anton in Ferfila, Bogomil (2000) <i>Varnostne Politike Velesil</i> , FDV, Ljubljana.
101.	Grizold, Anton (2001) <i>Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih</i> . V: Luard, E., I. Simoniti in A. Grizold, Človek država in vojna: zbirka besedil. Zbirka mednarodni odnosi, FDV, Ljubljana, 83 – 164.
102.	Grizold, Anton (2005) <i>Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju, K razvoju obrambno zaščitnega sistema: Izzivi in spodbude</i> , FDV, Ljubljana.
103.	Grizold, Anton in Bučar, Bojko (2011) <i>Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti, Teorija in praksa let. 48, 4/2011</i> , FDV Ljubljana.
104.	Grmek, Meta (2001) <i>Češka izkušnja članstva v Natu</i> . Slovenska vojska. Let.9, 19.10.: 10-12.
105.	Grošelj Klemen (2007) <i>Slovenija v svetu mirovnih operacij</i> , FDV, Ljubljana.
106.	Gubcsi Lajos ur.(2011) <i>Facts and Figures on the Hungarian Defence Forces</i> , Ministry of Defence, Zrinyi Media MoD Communication.
107.	Haltiner W. Karl (1998) <i>The Definite End of the Mass Army in Western Europe?</i> , <i>Armed Forces and Society</i> , Vol. 25, No.1. 7-36.
108.	Haltiner, W. Karl (1997) <i>The definite end of mass army in Western Europe?</i> , Baltimore, IUS
109.	Haltiner, W. Karl (2000) <i>Policemen or soldiers? Organizational Dilemmas in the Constabularization of Armed Forces</i> . V Malešič, Marjan, <i>International Security, Mass Media and Public Opinion</i> , FDV, Ljubljana .
110.	Haltiner, W. Karl (2002) <i>Europas Streitkräfte im Umbruch – Trends und Gemeinsamkeiten</i> . Baden-Baden: Nomos.
111.	Hercog, Nicole (2010) <i>Vojno Delo Opštevojni naučno-teorijski časopis</i> , Ministarstvo Odbrane Republike Srbije, Medija centar "Odbrana", Vojna štamparija, Beograd.
112.	HIK. Conflict Barometer 2011. Dostopno prek: http://www.hiik.de/en/prese/pdf/PressRelease_2012.pdf (1. november 2013).
113.	HMSO (1995) <i>Wider Peacekeeping – Army Field Manual</i> , London, HMSO.
114.	HMSO (1999) <i>Peace Support Operations – Joint Warfare Publication 3-50</i> , London, HMSO.
115.	HMSO (2004) <i>The Military Contribution to Peace Support Operations – Joint Warfare Publication 3-50 (2nd edition)</i> , London, HMSO.
116.	Hodge, C., Carl (1999) <i>Redefining European Security</i> , Garland and Publishing, Inc. New York and London.
117.	Holzgreffe L. J., Keohane O. Robert (2003) <i>Humanitarian intervention, Etnical, Legal, and Political Dilemmas</i> , Cambridge University Press.
118.	Hopkinson, Wiliam (2004) <i>Sizing and shaping European Armed Forces</i> , SIPRI Policy Paper No.7.
119.	Hungarian Military Expenditures. Dostopno prek: http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/hu.budget.ht (2. december 2012).
120.	Huntington, Samuel, P. (1964) <i>The Soldier and The State, The Theory and the Potitics of the Civil-Military Relations</i> , New York, Vintage books

121.	Huntington, Samuel, P. (2005) <i>Spopad Civilizacij in preoblikovanje svetovnega reda</i> . Mladinska knjiga, Ljubljana.
122.	Inauen Josef ed. (2001) <i>Swiss Armed Forces</i> , Defence and civil protection in Switzerland, Huber & Co. AG.CH-8501 Fraenfeld.
123.	Inauen Josef ed. (2003) <i>Swiss Armed Forces</i> Defence and civil protection in Switzerland Huber & Co. AG.CH-8501 Fraenfeld.
124.	Intervju (nestrukturiran) s ppk Boris Tkaučič (2012) – Oklepne enote na slovenskem (JLA).
125.	Intervju (nestrukturiran) s ppk Mirko Uzelac (2012) – Vojaško letalstvo na slovenskem (JLA).
126.	Jane's international defence review. Dostopno na: (http://idr.janes.com).
127.	JAPTI (Javna agencija za podjetništvo in tuje investicije) – <i>Podatki o državah</i> . Dostopno prek: http://www.izvoznookno.si/Drzave/Vse.aspx (14. december 2012).
128.	Jelušič, L., Selby, J. (1999) <i>Defence restructuring and conversion: Sociocultural aspects</i> , Brussels, Directorate-General Research.
129.	Jelušič, Ljubica (1997) <i>Legitimnost sodobnega vojaštva</i> , Teorija in Praksa, FDV, Ljubljana.
130.	Jelušič, Ljubica (ur.) (2005) <i>Mirovne Operacije in Vloga Slovenije</i> , FDV, Ljubljana.
131.	Jeremić, Zlatan Pk SRB (2011) <i>Kvalitet vojske u budućnosti</i> , Predavanje za slušatelje 6.GŠŠ/PŠŠ SV, VOK, Maribor.
132.	JMRC. Dostopno prek: http://www.jmrc.hqjmtc.army.mil/story_7.html (5. januar 2012).
133.	Johnson, M. Meredith (1995) <i>Civil-Military Relations in Central and Eastern Europe</i> . NDC, Monograph series, No.3, Rome.
134.	Jones, Rick (2010) <i>United Nation Peacekeeping Operations</i> , Principles and Guidelines, UNDPKO, New York.
135.	Jørgensen, Knud Erik (2010) <i>International Relation Theory. A New Introduction</i> . New York: Palgrave Macmillan.
136.	Karsh, Efraim (1988) <i>Neutrality and Small States</i> . Routledge, London in New York.
137.	Keegan, John (2005) <i>Zgodovina vojskovanja</i> , FDV, Ljubljana.
138.	Kegley, W., Charles, Wittkopf R., Eugene (1997) <i>World Politics: Trend and Transformation</i> , St. Martin Press, New York.
139.	Kernic, F., Klein, P., Haltiner, K., (2005) <i>European Armed Forces In Transition: A Comparative Analysis</i> , Peter Lang Pub Inc.
140.	Kladnik, Tomaž (2006) <i>Slovenska vojska v službi domovine</i> , Defensor d.o.o. Ljubljana.
141.	Klemenčić M. ur. (1997) <i>Atlas Europe</i> , Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Zagreb.
142.	Klein, Paul (2003) <i>Multinational Armed Forces</i> , v Callaghan J. in Kernic F. (2003) <i>Armed Forces and International Security</i> , Global Trend and Issues, ERGOMAS, LIT Verlag, Munster.
143.	Klinar, Tomaž (2007) <i>Primerjava organiziranosti in nalog oboroženih sil Avstrije in Slovenije</i> , Specialistično delo, FDV, Ljubljana.
144.	Knific, Boris (2002) <i>Madžari in Čehi s švedskim bojnim letalom</i> . Revija Obramba, let.34, št.1. 46-48.
145.	Kos, Janko (1990) <i>Slovenska literatura in Srednja Evropa</i> . Slavistična revija, letnik 38/1990, št.1. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
146.	Kotnik, D. Igor (2000) <i>Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav</i> , Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani FDV.
147.	Kovács, András, in Wodak Ruth (2003) <i>NATO, Neutrality and National identity: The case of Austria and Hungary</i> , Böhlau, Vienna.
148.	Kramžar Barbara, <i>Nemško iskanje »pozabljenih« rezerv</i> . Dostopno prek: http://www.delo.si/novice/svet/nemsko-iskanje-pozabljenih-rezerv.html (20. januar 2013).
149.	<i>Kronologija vključevanja Slovenije v Nato</i> . Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja/ (10. september 2012).
150.	Krulak, Jamesa (2006) <i>Three-block Warfare</i> , Military Balance 2005/06, 15. The International Institute for Strategic Studies, London, Rutledge Journals
151.	Kuhlmann, J. And Callaghan, J. (ed.) (2000) <i>Military and Society in 21st Century Europe</i> , A Comparative analysis, Lit Verlag, Münster
152.	Kwasiniewski, Aleksander (1997) <i>Poland in Nato – Opportunities and challenges</i> . Nato Review. No.5, sep-oct, 4-7.
153.	Latawski Paul (2002) <i>Professionalization of the Polish Army Forces; 'No Room for Amateurs and Undereducated Soldiers?'</i> , v Forster A., Edmunds T. in Cotty A. (2002) <i>The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe</i> , Palgrave Macmillan, New York, ZDA.

154.	<i>Liechtenstein Military 2010</i> . Dostopno prek: www.workmall.com/wfb2010/liechtenstein/liechtenstein_military.html (27. junij 2011).
155.	<i>List of peacekeeping operations 1948 – 2013</i> . Dostopno prek: http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operations.pdf (28. januar 2014).
156.	Lloyd, Miles (2002) <i>Back to the future: Constabulary Forces Revised</i> , Strategy research project, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania.
157.	Lovejoy R. Keith (2003) <i>A Peacekeeping Force for Future Operations: Another Reassessment of the Constabulary Force Concept</i> , USAWC Strategy Reserch Project, Carlisle Barracks, Pennsylvania 17013.
158.	MacMillan, John (2007) <i>Liberal internationalism</i> . V <i>International Relations Theory for the Twenty-First Century</i> . 21-34. London, New York: Routledge.
159.	Malešič, Marjan (1994) <i>Tri teoretične perspektive sodobne varnosti</i> . Dostopno prek: http://javnost-thepublic.org/article/pdf/1994/4/9/ (18. februar 2014).
160.	Malešič, Marjan (1999) <i>Slovenian Security – a Transition Process</i> v Jelušič and Selby, <i>Defence restructuring and conversion Sociocultural aspects</i> , COST Action A10, Brussels.
161.	Malešič, Marjan (ed.) (2000) <i>International Security Mass Media and Public Opinion</i> , ERGOMAS, FDV, Ljubljana.
162.	Malešič, Marijan (ur.) (2002) <i>Nacionalna in mednarodna varnost</i> . Iz obramboslovnih raziskav III. FDV, Ljubljana.
163.	Malešič, Marjan (ed.) et.al. (2003) <i>Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe</i> , Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, Germany.
164.	Malešič, Marjan (ur.) (2010) <i>Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije</i> , Knjižna zbirka Varnostne študije, FDV, Ljubljana.
165.	Mally, Igor (2005) <i>Med geopolitično re-orientacijo in mednarodno integracijo, Izbrani vidiki širjenja Evropske unije v Srednji Evropi</i> , Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska Fakulteta, Ljubljana.
166.	Manigart, Philippe (1990) <i>The Decline of the Mass Armed Forces in Belgium 1900-1985</i> . V <i>Problems and Opinions of the Mass Armed Forces</i> . FORUM International 9, SOWI, München
167.	Manigart, Philippe (1997) <i>Predavanja na Katerdri za obramboslovje</i> , FDV, Ljubljana
168.	Manigart, Philippe (1998) <i>Postmoderne vojaške organizacije: Splošna analiza</i> , TIP let. 35, 2/1998, 362-369.
169.	McDonald, Matt (2008) <i>Constructivism</i> . V <i>Security Studies: An Intruduction</i> , ed. Paul D. Williams, 59-72. London and New York: Routledge.
170.	McGuire L. Colleen (2001) <i>Constabulary Training for a Full-Spectrum Force</i> , Strategy Research Project, Carlisle Barracks, PA, US Army War College, 2.
171.	Mesner – Andolšek, Dana (1995) <i>Vpliv kulture na organizacijsko strukturo</i> , FDV, Ljubljana
172.	Military Balance (1989/90, 1991/92, 1995/96, 2000, 2002/03, 2005/06, 2010, 2011, 2012) <i>The International Institute for Strategic Studies</i> , London, Routledge Journals.
173.	<i>Military Strategy of the Czech Republic</i> (2008). Dostopno prek: http://www.army.cz/enministry-of-defence/strategy-and-doctrine/ (22. maj 2013).
174.	<i>Ministry of National Defence Republic of Poland</i> . Dostopno prek: http://www.wp.mil.pl/en/strona/126/LG_89 (2. januar 2013).
175.	<i>Mission and Task of the Bundeswehr</i> . Dostopno prek: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/Rcg7DoAgDQs3i (26. december 2012).
176.	MLCC, <i>The exercise capable logistician 2013 (CL 13)</i> Dostopno prek: http://www.mlcc-home.cz/Capable%20Logistician%20Fact%20Sheet.html (21. april 2013).
177.	Möckli, Daniel (2012) <i>Strategic Trend</i> , Key Developments in Global Affairs, Center for Security Studies, ETH, Zurich.
178.	Mörgeli, Christoph (2001) <i>Thoughts on Switzerland joining the United Nations</i> . Dostopno prek: http://www.cinc/archives/010719un.htm (20. januar 2010).
179.	Moskos, C. Charles and Williams, J. (2000) <i>The postmodern military</i> , Armed forces after the colt war, Oxford University Press, New York.
180.	Moskos, C. and Burg, J. (ed.) (1994) <i>The Military in new Times</i> , Multinational Peacekeeping Operations: Background and Effectiveness, Westiew Press.
181.	Murden W. Simon (2009) <i>The Problem of Force</i> , Grappling with the Global Battlefield, Lynne Rienner Publishers, Inc. 1800 30 th Street, Boulder, Colorado, USA.

182.	<i>National Reserve Force – Poland</i> ; Dostopno prek: http://www.mon.gov.pl/en/strona/319/LG_249 , (30. oktober 2012).
183.	Nato & PfP members. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/File:NATO_PfP_Members_crop.svg (2. junij 2011).
184.	<i>Nato Handbook</i> (2006) NATO Public Diplomacy Division, Brussels.
185.	<i>Nato MNMPBATs Structure</i> . Dostopno prek: http://www.blackbear2011.mil.sk/14676/nato-mnmpbats-general-structure.php (1. oktober 2012).
186.	<i>Nato Priročnik</i> (2001) NATO Office of Information and Press, Brussels.
187.	NDPP – Nato Defence Planning Process. Dostopno prek: http://www.nato.int/csp/en/natolive/topics_49202.htm (22. maj 2013).
188.	NDU, National Defense University – Special Report, skupina avtorjev (2010) <i>Affordable Defense Capabilities for Future NATO Missions</i> , Center for Technology and National Security Policy NDU, Fort Lesley J. McNair, Washington, DC.
189.	Necas, Pavel (2004) <i>Beyond Tradition: New Alliance's Strategic Concepts</i> . Nato Defence Collage, Rome.
190.	Nečej, Elemír (2005) <i>Development of the security documents, comparison the Security Strategy of the Slovak republic 2005 and the European Security Strategy</i> , Institute for Security and Defence Studies (ISDS), Bratislava .
191.	Nemška vojska lahko v skrajnem primeru uporabi silo na domačih tleh. Dostopno prek: http://www.rtvslo.si/svet/nemska-vojska-lahko-v-skrajnem-primeru-uporabi-silo-na-domacih-tleh/289640 (12. september 2012).
192.	New Hungarian Military Strategy is an Important Milestone. Dostopno prek: http://www.defpro.com/news/details/36903/ (2. december 2012).
193.	Obama pomirja: <i>Vojska bo še imela vedno toliko denarja, kot deset največjih</i> . Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042500210 (5. januar 2012).
194.	Obama: <i>Kljub manjši vojski bomo ostali svetovna vojaška sila</i> . Dostopno prek: http://www.delo.si/novice/svet/obama-kljub-manjsi-vojski-bomo-ostali-svetovna-.html (5. januar 2012).
195.	Obrambna strategija Republike Slovenije (2001) Vlada Republike Slovenije št. 820-00/2001-1 z dne 20. december 2001.
196.	Obrambna strategija Republike Slovenije (2012) Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/predpisi/OSRSO17102012.pdf (27. februar 2013).
197.	Odar, Vlado (2010) <i>Mednarodna varnost in sodobno pomorsko piratstvo</i> . Magistrsko delo, FDV Ljubljana.
198.	O'Loughlin, John (2001) <i>Geopolitical visions of Central Europe</i> . V: Europe Between Political Geography and Geopolitics. Antonsich, M, Kolossov, V. Pagnini, M.P. (ed). Societa Geografica Italia. Roma.
199.	<i>Operation Other Than War</i> (1995) National Defence University, The Centre for Advanced Concept and Technology, Washington.
200.	OVSE: <i>Dogovor, ki je povezal Evropo</i> . Dostopno na: http://www.delo.si/clanek/13496 (19.2.2013)
201.	Paternus, Uroš (2010) <i>Preoblikovanje vojaških specialnih enot zveze Nato</i> . Magistrsko delo, FDV, Ljubljana.
202.	Pecsvarady, S (2010) <i>Special Operations Forces of Hungary, Is a Transformation necessary?</i> U.S. Army Command and General Staff College ATTN:ATZL-SWD-GD, Fort Leavenworth, KS 66027-2301
203.	Pipenbaher, Bojan (ur.) (2009) <i>Varnost Humanitarnost, Obnova in Razvoj</i> , Mirovne operacije – Pokonfliktne varnostne, Ekonomske, Finančne, Humanitarne, Stabilizacijske in Rekonstrukcijske teorije, prakse in dileme, MORS, Direktorat za obrambne zadeve, Ljubljana.
204.	Pitamic, L. (1915) <i>Friedrich Naumann – Srednja Evropa</i> , Slovenski Pravniki, Ljubljana.
205.	Poljske specialne sile, <i>Special Forces</i> . Dostopno prek: http://www.wojskaspecjalne.mil.pl/index.php?ln=en (2. januar 2013) .
206.	Prebilič, Vladimir (2006) <i>Vojaška logistika – Teorija in zgodovina</i> , FDV, Ljubljana.
207.	Prebilič, V. in Juvan, J. (2012) <i>(Ne)obstoj slovenske vojaške identitete</i> . Sodobni vojaški izzivi. Maj 2012-14/št.1. GŠSV. Ljubljana.
208.	Prezelj, Iztok (2002) <i>Kompleksno ogrožan je varnosti in nastajanje kopleksnih kriz</i> . V Malešič, M. ur. (2002) <i>Nacionalna in mednarodna varnost</i> , FDV, Ljubljana.

209.	Pugh, Michael (1997) <i>Peacekeeping and Humanitarian Intervention</i> . V White, Brian; Little, Richard, Smith, Michael (ed.), Issued in World Politics. Houndmills, MacMillan Press Ltd.
210.	Pugh, Michael (2004) <i>Peacekeeping and Critical Theory</i> . Bellamy A.J. in Williams P (ed.), <i>International Peacekeeping</i> , Vol.11, No.1, 39-58.
211.	Rasmussen 2010. Dostopno prek: http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisabom (29. marec 2012).
212.	<i>Rasmussen pozval članice Nata k povečanju izdatkov za obrambo</i> , Dostopno prek: http://www.rtvsllo.si/svet/rasmussen-pozval-drzave-clanice-nata-k-povesanju-izdatkov-za-obrambo/302934 (21. februar 2013).
213.	Raščan Stanislav (2005) <i>Spremembe varnostne politike ZDA po 11. septembru 2001</i> . Politični procesi in inštitucije. FDV. Ljubljana.
214.	Regije Evrope – <i>Srednja Evropa</i> . Dostopno prek: http://egradiva.gis.si/web/geografija/evropa-regije (12. december 2012).
215.	<i>Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije</i> (ReIZNV 1993). Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/1/conect?id=67851 (24. februar 2013).
216.	<i>Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025</i> (ReSDPRO SV 2025), EVA 2009-1911-0002.
217.	<i>Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije</i> (ReSNV-1), Uradni list RS, št. 27/2010 z dne 2. 4. 2010.
218.	<i>Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije</i> (2001) Uradni list RS, št. 56-2957/2001.
219.	<i>Resolution by the Austrian Parliament Security and Defence Doctrine</i> – dostopno na: http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=3604 (27. 1. 2011).
220.	Robbin, F. And Holger H. Mey (1999) <i>The Revolution in Military Affairs: Allied perspectives</i> , NDU/INSS, Washington, DC.
221.	Robertson, Lord, George (2001) <i>Nato 21. Stoletja</i> , Gradnja vizije, Bodoča preobrazba Nata, Revija Obramba, oktober, 7-9.
222.	Rockberger Nicolaus (2003) <i>Hungary in Central Europe, The Strategic Situation in Central Europe The Case of Hungary</i> , Studien und Berichte zur Sicherheitspolitik 5/2003, Landesverteidigungsakademie, Wien.
223.	Rtvsllo.si (2012) <i>Škandal. Nemčija postala tretja največja izvoznica orožja</i> . Dostopno prek: http://rtvsllo.si/svet/skandal-nemcija-postala-tretja-najvecja-svetovna-izvoznica-orozja/298658 (22. december 2012).
224.	Sanfelice di Monteforte, Ferdinando (2013) <i>Pametna obramba</i> (sng. Smart Defence), Predavanje v PDRIU, Maribor, 17.4.2013.
225.	Schmidl, Erwin A. (1998) <i>Police Function In Peace Operations: A Historical Overview</i> , in <i>Policing the New World Disorder: Peace Operation and Public Security</i> , Washington DC, NDU Press, 22.
226.	Schmidl, Erwin A. (2001) <i>Im Dienst des Friedens</i> – Die österreichische Teilnahme an Friedensoperationen seit 1960. Graz, Austrija Medien service GmbH.
227.	Schmidl, Erwin A. (2010) 1960 – 2010: 50 Years of Austrian Participation in International Operations, <i>Trupendienst international</i> ,. Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at/english/td_international/artikel.php?id=40 (30. marec 2011).
228.	<i>Security Strategy of the Slovak Republic</i> (2001). Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/SlovakiaSecurity_English2001.pdf (16. maj 2012).
229.	<i>Secury through Cooperation</i> (1999). Dostopno prek: http://www.vbs.admin.ch/internet/vbs/en/home/documentation/bases . (27. januar 2013).
230.	Segal, R .David and Eyre P. Dana (1996) <i>U.S. Army in Peace Operations at the Dawning of the Twenty – First Century</i> , U.S. Army Institute for the Behavioral and Social Sciences.
231.	Segal, R .David, Waldman J. Robert (1994) <i>Multinational Peacekeeping Operations, Background and Effectiveness</i> . V Burk James (ed.) <i>The Military in New Times – Adapting Armed Forces to a Turbulent World</i> , West view Press.
232.	Session D. Strling, Johns, Carl (1993) <i>Interoperability</i> . McNair Paper Eighteen. Washington D.C., Institute for National Strategic Studies, NDU.
233.	Simpkin, E. Richard (1991) <i>Race to the Swift – Nadmetanje u brzini manevra, O ratu u XXI veku</i> , Vojnoizdavački i Novinski Centar, Vojna Štamparija, Beograd.

234.	Simon, Jeffrey (2000) Transforming the Armed Forces of Central and East Europe. Strategic forum. Institute for National Strategic Studies, National, Defense University, št. 172, junij 2000.
235.	Simon, Jeffrey (2005) Nato Expeditionary operations: Impact Upon New Members and Partners, Institute for National Strategic Studies, National, Defense University, 1 march 2005.
236.	Simoniti, Iztok (1995) <i>Multilateralna diplomacija</i> , Teorija in praksa, FDV, Ljubljana.
237.	SIPRI military expenditure 2011. Dostopno prek: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/sipri-factsheet-on-military-expenditure-2011.pdf (24. januar 2013).
238.	SIPRI Yearbook (2010) <i>Armaments, Disarmament and International Security</i> , Oxtord University Press 2010.
239.	SI-STAT. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/sistat/MainTable/tbl_2401702 (14. december 2012)
240.	Sloan, Elionir (2008) <i>Military transformation and modern warfare</i> , Prager Security International, Westport, USA.
241.	Smith, Rupert (2006) <i>The Utility of Force</i> , The Art of War in the Modern World, Penguin Books, London, England.
242.	Snow, M. Donald (2007) <i>National Security for New Era</i> , Globalization and Geopolitics, University of Alabama, Pearson Education, Inc.
243.	SOMMAIRE, Philippe Bg. Gen FR (2011) <i>European Defence Policy</i> , Predavanje za slušatelje 6.GŠŠ/PŠŠ SV, Marshall center, Garmisch.
244.	SOPR 2007-2012 (2006) Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije, Vlada RS, Ljubljana. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/page/uploads/pdf/ministrstvo/SOPR_2007-2012_cistopis.pdf (6. maj 2011).
245.	SOPR 2013-2018 (2013) Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije, Vlada RS, Ljubljana. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/page/uploads/pdf/ministrstvo/SOPR_2013-2018.pdf (22. maj 2013).
246.	<i>Splošno dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2002-2007)</i> . Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/1/content?id=33684 (25. maj 2013).
247.	SPOR (2009) <i>Strateški pregled obrambnega resorja 2009</i> , Povzetek ključnih ugotovitev SPOR 2009 za komuniciranje z zainteresiranimi javnostmi MORS, Ljubljana.
248.	<i>Sporna ustava Madžarski prinesla tudi novo ime</i> . Dostopno prek: http://www.24ur.com/novice/svet/sporna-ustava-madzarski-prinesla-tudi-novo-ime.html (20. februar 2013).
249.	Šteiner, Alojz (2010) <i>Med tranzicijo in transformacijo</i> , Bilten Slovenske vojske, Junij 2010, GŠSV.
250.	Šteiner, Alojz (2010), predavanje na PŠŠ/PDRIU.
251.	Strategic Concept for the Defence and Security of the member of the Nato (2010) Active Engagement, Modern Defence. Dostopno prek: http://www.nato.int/strategic-concept/pdf/ (22. februar 2013).
252.	<i>Strategija sodelovanja Republike Slovenije v Mednarodnih Operacijah in Misijah</i> (2009). Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/1/content?id=96635 (28. februar 2013).
253.	<i>Strateški pregled obrambe</i> (2004) MORS, Ljubljana.
254.	Study on Nato enlargement (1995) Nato Office of Information and Press, Brussles.
255.	Sullivan, Leonard (1989) <i>Major Defense options</i> . The Washington Quarterly, Vol.12, No. 2, Spring.
256.	Svarog – Srednja Evropa. Dostopno prek: http://www.svarog.si/geografija/index.php?page_id=11051 (16. februar 2013).
257.	Svete, Uroš (2005) <i>Varnost v informacijski družbi</i> , Varnostne študije, FDV, Ljubljana.
258.	Švicarska vojska naj bi se pripravljala za nemire v EU. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/novice/eu/1042557069 (14. oktober 2012).
259.	Swiss Defense Spending. Dostopno prek: http://www.vwl.unibe.ch/studies/3375_e/Topic3_Switzerland.pdf (24. januar 2013).
260.	Swiss Federal Statistic Office. Dostopno prek: http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/indeks.html (19. februar 2013).
261.	Switzerland OSCE Annual Exchange of Information on Defence Planning (2010) OVSE, Dunaj.
262.	Tatalović, Siniša (1990) Obrambeni sistem Švicarske. Suvremeni obrambeni sistemi, Fakultet političkih nauka, Institut političkih nauka, Zagreb.
263.	The Balkans (2000) Jane's sentinel., november 2000 – april 2001 str. 395 – 450.
264.	The Balkans (2003) Jane's sentinel Security Assessment., str. 353.

265.	The Defence Strategy of the Slovak Republic (2005). Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/SlovakiaDefence_english2005.pdf (12. september 2012).
266.	The Military Strategy of The Slovak Republic (2001). Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/SlovakiaMilitary_English2001.pdf (18. maj 2012).
267.	<i>The Military Strategy of the Czech Republic</i> (2008) MOD of the Czech Republic – DCP.
268.	The National Security Strategy of the Republic of Hungary (2004). Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Hungary_Englich-2004.pdf (2. december 2012).
269.	The National Security Strategy of the Republic of Poland (2003) Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Poland-2003.pdf (20. december 2012).
270.	The National Security Strategy of the Republic of Poland (2007) Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Poland-2007-eng.pdf (26. januar 2013).
271.	The NATO Responce Force: Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm (15. marec 2011).
272.	<i>The White Paper on Defence</i> (2011) MOD of the Czech Republic – DCP.
273.	Toffler A. in Toffler H. (1993) <i>War and Anti-war, Survival at the Dawn of the 21th C.</i> London.
274.	Toffler, Alvin (1983) <i>Treči talas</i> , VIZ, Beograd.
275.	Toš, Niko; Hafner-Fink, M. (1998) <i>Metode družboslovnega raziskovanja</i> , Znanstvena knjižnica, FDV, Ljubljana.
276.	Tunjić, Filip (2004). <i>Vmesna Evropa</i> , Konfliktnost državnih teritorialnih meja, Koper, Knjižnica Annales Majora.
277.	UK Study on Hungarian Control of the Armed Forces, No.6 (22/3/1996). Dostopno prek: http://www.mkogy.hu/nato/anews9.htm (24. marec 2011).
278.	UL OZN 1945, <i>Charter of the United Nations</i> . Dostopno prek: http://www.un.org/en/documents/charter/ (15. junij 2012).
279.	Ulrich P. Marybeth (2002) <i>Professionalization of the Slovak Army Forces</i> , v Forster A., Edmunds T. in Cotty A. (2002) <i>The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe</i> , Palgrave Macmillan, New York, ZDA.
280.	UN DPKO (2008) <i>United Nations Peacekeeping Operations</i> , Principles and Guidelines. Division of Policy, Evaluation and Training Department of Peacekeeping Operations, United Nations Secretariat, New York, ZDA.
281.	<i>UN Rules of Engagement</i> . Directives issued by <i>DPKO</i> . Contain authorization for as well as limitations on use of force during operations. EXECUTION OF ROE. Dostopno prek: www.wihl.nl/documents/cms_ihl_id60_3_Fighting (19. september 2008).
282.	United Nations <i>peacekeeping is a unique and dynamic instrument developed by the Organization as a way to help countries torn by conflict create the</i> . Dostopno prek: www.un.org/Depts/dpko/dpko/bnote.htm (15. avgust 2008).
283.	UNSTAT Census Knowledge Base. Dostopno prek: http://unstat.un.org/unsd/censuskb20/Knowledgebase.aspx (5. december 2012).
284.	UNOG (United Nations Office at Geneva) dostopno prek: http://www.unog.ch/ (2. maj 2014)
285.	Unterseher Lutz (2001a) <i>German Defence Planing: In a Crusial Phase</i> . Dostopno prek: http://www.comw.org/pda/0110gerdef.html#4 (18.marec 2010).
286.	Unterseher, Lutz (2001b) <i>Wheels or Tracks?</i> , On the »Lightness« of Military Expeditions, PDA (Project on Defence Alternatives). Dostopno prek: http://www.comw.org/pda/0007wheels.html (14. marec 2010).
287.	Unterseher, Lutz (2009) <i>Military Intervention and Common Sense – Focus on Land Force</i> . The Commonwealth Institute, Cambridge.
288.	V.E. – Vojna enciklopedija (6), (1973) VIZ, Beograd.
289.	Varnostna in obrambna doktrina Avstrije (2001) <i>Austrian Security and Defence Doctrine</i> . Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Austrija-2001.pdf (22. maj 2013).
290.	Vegič, Vinko (2003) <i>Mirovne operacije (8.del)</i> , Slovenska vojska, letnik XI/12, 8-11.
291.	Vegič, Vinko (2005a) <i>Vloga Nata v mirovnih operacijah</i> . V Jelušič (2005) <i>Mirovne operacije in vloga slovenije</i> , FDV, Ljubljana, 79-96.
292.	Vegič, Vinko (2005b) <i>Vloga in funkcije Nata po koncu hladne vojne</i> . V Bebler (ur.) (2005) <i>Sodobno vojaštvo in družba</i> , FDV, Ljubljana. 181-199.
293.	Verdoss, Alfred (1978) <i>The Permanent Neutrality of Austria</i> . Verlag fur Gesihidhte und Politik, Wiena.

294.	<i>Vključevanje Slovenije v Nato</i> . Dostopno prek: http://www.vlada.si/si/teme_in_projekti/vkljucevanja_slovenije_v_nato/ (27. junij 2011).
295.	Vlachova, Marie (2002) <i>Professionalisation of the Army of the Czech Republic</i> , v Forster A., Edmunds T. in Cotty A. (2002) <i>The Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe</i> , Palgrave Macmillan, New York, ZDA.
296.	Vodopivec, Peter in drugi (1991). <i>Srednja Evropa</i> . Ljubljana, Založba Mladinska Knjiga,
297.	Vogt, Wolfgang R. (1992) » <i>Warless or Armyless</i> « <i>Society</i> : Dispute About the Appropriate Paradigm of a Peace-(Military)-Sociology for the Post Military Era. FORUM International. No.13. München.
298.	Vojaška doktrina Republike Slovenije (2006), MORS, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Defensor d.o.o., Ljubljana.
299.	Vrečar, Valter (2010) <i>European Models of Military Services</i> , Posvet na Dunaju – poročilo (15.12.2010).
300.	Waltz, Kenneth Neal (1979) <i>Theory of International Politics</i> . Boston: McGraw-Hill.
301.	Waltz, Kenneth Neal (1990) <i>Realist Thought and Neorealist Theory</i> . Journal of International Affairs 44(1): 21-37.
302.	Wehergesetz (2001) <i>Wehergesetz 2001 und Verordnungen</i> . Dostopno prek: http://bmlv.gv.at/pdf-pool/gesetze/wg2001.pdf (18. april 2013).
303.	White Paper (2001) <i>Ministry of National Defence</i> (Poland). Dostopno prek: http://merln.ndu.edu/whitepapers/Poland-2001.pdf (2. januar 2013).
304.	White Paper (2006) on German Security Policy and the Future of the Bundeswehre. Dostopno prek: http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/Fcw5dsAgDADBH (26. december 2012).
305.	Wijk de Rob (2004) <i>The European Union's Foreign, Security and Defence Policies and Austria's Ambition</i> , Strategic she analysen, Dunaj. Dostopno prek: http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/06_euf_0304_wijk.pdf (25. oktober 2012)
306.	Wilkinson P. (2000) <i>Sharpening the Weapons of Peace, Peace Support Operations and Complex Emergencies</i> , v Woodhouse T. in Ramsbotham O. (2000) <i>Peacekeeping and Conflict Resolution</i> , London in Portland, 63-79.
307.	Williams, John Allen (1990) <i>Challenges and Requirements for the Future</i> . V Sarkesian, Sam C.; Williams, John Allen (eds.). <i>The U.S Army in a New Security Era</i> . London: Lynne Rienner Publishers.
308.	Woolley Leonard sir (1969) <i>Začetki civilizacije</i> , Zgodovina človeštva – Razvoj kulture in znanosti, DZS, Ljubljana.
309.	Wosolsobe, Wolfgang (2006) <i>Austria's Security and Defence Policy</i> , Truppendinst Interantional 1/2006, Wien
310.	www.humanrightspersonals.org (7. september 2008).
311.	www.peacekeepingbestpractices.unlb.org (23. avgust 2008).
312.	Young, T. Durell (1995) <i>Capability-Based Defence Planing</i> , The Australian Experience. Armed Forces and Society, Vol.21, No.3.
313.	Žabkar Anton (1993) <i>Kdo je sedaj veliki sovražnik?</i> Revija Obramba, November.
314.	Žabkar, Anton (2003): <i>Marsova Dediščina</i> , Temelji vojaških ved, 1. knjiga, FDV, Ljubljana.
315.	Žabkar, Anton (2004): <i>Marsova Dediščina</i> , Metode in smeri razvoja, 2.knjiga, FDV, Ljubljana.
316.	Zakon o obrambi (Zobr), Uradni list RS, št. 103/2004.
317.	Zakon o obrambi in zaščiti (ZOZ) Uradni list RS, št. 15/1991.
318.	Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV), Uradni list RS, št. 68/2007.
319.	Zakon o službi v Slovenski vojski, Uradni list RS, št. 68/07,
320.	ZDA so Snowdna obtožile vohunjenja. Dostopno prek: http://www.rtvlo.si/svet/zda-so-snowdna-obtozile-voahunjenja/311603 (22. junij 2013).
321.	Zupančič, Rok (2010) <i>Pomen proučevanja regionalnih varnostnih kompleksov</i> , Slovenska vojska, letnik XVIII/10, 27-29.
322.	Zupančič, Rok (2013) <i>Preprečevanje oboroženih konfliktov</i> : vloga OZN, EU, OVSE in Nata na Kosovu (1999-2008), doktorska disertacija, FDV, Ljubljana.
323.	Žerjavič, Peter (2011) Nemški vojaški škornji tudi za tujce. Dostopno prek: http://www.delo.si/clanek/140643 (17. februar 2011).

10 SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

ACO	Allied Command for Operations
ACT	Allied Command for Transformation
AEW	Airborne Early Warning
AGS	Alliance Ground Surveillance
AIFV	Armored Infantry Fighting Vehicle
ANCOP	Afghan National Civil Order Police
ANČ	Akcijski načrt za članstvo
APC	Armored Personnel Vehicle
AWSP	Adjusted Weapons System Potential
BDP	Bruto družbeni produkt
BPL	Brezpilotna letala
BVP	Bojno vozilo pehote
C ³	Command, Control, Communications
C4I	Command, Control, Communications, Computers Intelligence
C4ISR	Command, Control, Communications, Computers Intelligence, Surveillance and Reconnaissance
CDM	Capability Development Mechanism
CFE	Conventional Force in Europe
CFI	Conected Forces Initiative
COIN	Counterinsurgency
COPD	Comprehensive Operational Planning Directive
CRO	Crisis Response Operations
CSDP EU	Common Security and Defence Policy EU
DCI	Defence Capabilities Initiative
DPCS	Defence Planning Capability Survey
EAPC	Euro-Atlantic Partnership Council
ECAP	European Capabilities Action Plan
EDA	European Defence Agency
EEA	European Economic Area
EGGENFOR	European Gendarmerie Force
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EPOCC	Equipment Potential Capability Comparisons
ESDI	European Security and Defence Initiative
EUBG	European Union Battle Group
EUFOR	European Force
EŽS	Evropske žandarmerijske sile
GWAT	Global War Against Terrorism
HMSO	Her Majesty's Stationery Office
HVK	Hauptverteidigungskrafte
IPE	Integrirane policijske enote
ICI	Istanbul Cooperation Initiative
IPU	Integrated Police Unit
ISAF	International Security Assistance Force
ISTAR	Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance
JAPTI	Javna agencija Republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
JRKBO	Jedrski radiološka kemična in biološka obramba

JRM	Javni red in mir
KFOR	Kosovo Force
KIS	Komunikacijsko informacijski sistem
KoV	Kopenska vojska
KOZ	Končne operativne zmogljivosti
KRK	Krisenreaktionskrafte
KVSE	Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evrpi
LKOV	Lahko kolesno oklepno vozilo
LoA	Level of Ambitions
MAD	Mutually Assured Destruction
MAP	Membership Action Plan
MBT	Main Battle Tank
MCR	Minimum Capability Requirments
MD	Mediterranski Dialog
MEHBBSK	Mehanizirana bataljonska bojna skupina
MLF	Multinational Land Forces
MNA	Multinational
MNC NE	Multinational Corps Northeast
MNMPBAT	Multinational Military Police Battalion
MOTBBSK	Motorizirana bataljonska bojna skupina
MPR	Military Participation Ratio
MRAP	Mine-Resistant Ambush Protected
MSNZ	Manevrska struktura narodne zaščite
MSU	Military Police Specialized Unit
MTR	Military Technical Revolution
MTS	Materialno tehnična sredstva
NAA	North Atlantic Assembly
NAC	North Atlantic Cuncil
NACC	Nort Atlantic Cooperation Cuncil
NATINADS	Nato Integrated Air Defence System
NATINAMDS	Nato Integrated Air Missile Defence System
NDC	Nato Defence Collage
NDC	Nato Defence Collage
NDPP	Nato Defence Planning Process
NDR	Nemška demokratična republika
NDU	National Defence University
NRF	Nato Responce Force
NSIE	Nato Strategic Intelligence Estimate
NTM-A	Nato Training Mission – Afghanistan
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OKO	Operacije kriznega odzivanja
OMLT	Operational Mentoring and Liaison Team
OS	Oborožene sile
OT	Oklepni transporter
OVSE	Organizacija za varnosti in sodelovanju v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PARP	Planning and Review Process
PCC	Prague Capabilities Commitment

PDRIU	Poveljstvo za doktrine razvoj, izobraževanje in usposabljanje
PfP	Partnership for Peace
PINK	Poveljevanje in kontrola
POMLT	Police Operational Mentoring and Liaison Team
PRT	Provincial Reconstruction Team
PzM	Partnerstvo za mir
R&D	Research and Development
R&R	Raziskave in razvoj
R2P	Responsibility to Protect
ReSDPRO SV	Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja Slovenske vojske
RF	Ruska federacija
RMA	Revolution in Military Affairs
ROE	Rules of Engagement
RVK	Regionalni varnostni kompleks
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SEVOP	Skupna evropska varnostna in obrambna politika
SOF	Special Operations Force
SPOR	Strateški pregled obrambnega resorja
SOPR	Srednjeročni obrambni program
SOTU	Special Operation Tactical Unit
SPOR	Strateški pregled obrambnega resorja
SSR	Security Sector Reform
STANAG	Standardization Agreement
SZ	Sovjetska Zveza
TCN	Troop Contribution Nations
TO	Teritorialna obramba
TOA	Transfer of Authority
TRP	Temeljni razvojni programi
TVD	Teatr Voennykh Deistvii
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UNIFIL	United Nation Inerim Force of Lebanon
VL	Vojno letalstvo
VM	Vojna mornarica
VNKS	Večnacionalne kopenske sile
VNVPBAT	Večnacionalni vojaško policijski bataljon
VP	Vojaška policija
VS	Varšavski sporazum
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
VSR	Vojaška strateška rezerva
WEU	Western European Union
WTO	World Trade Organization
ZEU	Zahodnoevropska unija
ZiR	Zaščita in Reševanje
ZObr	Zakon o obrambi
ZOZ	Zakon o obrambi in zaščiti
ZRN	Zvezna Republika Nemčija

11 STAVARNO IN IMENSKO KAZALO

A	F
AGS..... 51, 338, 365, 372, 383	Failed States 13
akcijski načrt za članstvo 323	Force Goals 325
Andrijewski.....56	Forster 69, 70, 71, 101, 169, 197, 235, 237, 238, 239, 240, 243, 257, 258, 260, 262, 374, 376, 381, 382
angleška šola 8, 28, 29, 31	Fragile States 13
Art J.R.....59	Funkcije OS ... 8, 9, 10, 11, 22, 60, 146, 149, 168, 175, 176, 190, 213, 235, 257, 320, 347, 360
Avstrija 40, 43, 44, 46, 53, 54, 84, 95, 98, 107, 109, 139, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 163, 290, 345, 348, 363, 364, 367, 368, 372	
avstrijske državne pogodbe.....146	
B	G
Bellamy.....31, 32, 113, 120, 121, 125, 126, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 372, 379	Garret 260
Boj proti terorizmu 157, 180, 202, 225, 246, 268, 289, 332, 348	Giergerich in Nicoll 242, 247
Bundesheer 2010 152	Graditev miru..... 122
BVP 8x8 Rosomah.....251	Grizold .13, 15, 18, 26, 27, 28, 32, 33, 53, 58, 98, 114, 120, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 202, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 223, 279, 280, 281, 290, 291, 296, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 324, 331, 332, 334, 375
C	Grošelj 112
C4ISR 106	Gubcsi 191, 201, 202, 203, 204, 375
Capabilities Development Mechanism.....150	
CENCOOP 150	
CFI51, 383	
Constabulary forces.....19	
COPD 106	
counterinsurgency.....310	
Cvrtila 27, 53, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 202, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 223, 279, 280, 281, 290, 291, 296, 375	
Č	H
Češka ...40, 44, 53, 54, 84, 90, 95, 168, 169, 170, 174, 177, 178, 180, 185, 199, 257, 305, 345, 353, 364, 367, 375	Haltiner 14, 16, 58, 62, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 141, 142, 143, 144, 145, 375, 376
D	Herzog 282, 283
Dānilā..... 14, 19, 73, 76, 77, 374	HMSO..... 134
Demografski dejavnik.....93	humanitarne intervencije 92
E	Hunthinton 75
Edmunds..... 66, 67, 69, 71, 262, 374, 376, 381, 382	Huntington.....15, 38, 73, 75, 375, 376
Ekonomski dejavnik.....80	
ekspedicijsko delovanje.. 17, 108, 137, 209, 226, 235, 240, 362	
Ekspedicijsko vojskujoče 70	
EPOCC 2.0.....27	
EUBG 99	
Euro Army 218	
EUROKORPUS.....141	
EVOP..... 52, 99, 149, 220, 348, 360, 366	
Evropske žandarmerijske sile 306	
I	J
Inauen.....280, 281, 282, 376	Janowitz..... 69, 71, 75
Interoperabilnost..... 140	Jelušič 113
ISTAR.....163, 184, 249, 273, 342, 383	
Izgradnja miru 124	
J	K
Janowitz..... 69, 71, 75	Keegan 56, 57, 58, 61, 62, 63, 64, 376
Jelušič 113	kompleksne mirovne operacije ..8, 22, 48, 67, 78, 88, 121, 126, 127, 128, 132, 137, 147, 223, 303, 310, 357
K	Koncept redarstvenih oz. intervencijskih sil 301
Keegan 56, 57, 58, 61, 62, 63, 64, 376	koncept t.i. »vseobsežne obrambe« 148
kompleksne mirovne operacije ..8, 22, 48, 67, 78, 88, 121, 126, 127, 128, 132, 137, 147, 223, 303, 310, 357	konstruktivizem 28, 34, 35, 37
Koncept redarstvenih oz. intervencijskih sil 301	Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Avstrije 167
koncept t.i. »vseobsežne obrambe« 148	Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Češke 189
konstruktivizem 28, 34, 35, 37	Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Madžarske 212
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Avstrije 167	Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Nemčije 234
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Češke 189	
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Madžarske 212	
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Nemčije 234	

Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Poljske	256
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Slovaške	278
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Slovenije	344
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Srednje Evrope	359
Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Švice	299
Kotnik	20
Kronenberg	301, 302

L

László Bercsényi	204
Latawski	235, 237, 238, 239, 240, 243, 376
Level of Ambitions - LoA	173
liberalizem	16, 28, 31, 37
Liechtenstein	10, 39, 40, 45, 56, 109, 300, 348, 373, 377
Lloyd	110, 301, 302, 303, 304, 311, 377
Lord Robertson	140
Lovejoy	302

M

Madžarska	40, 44, 53, 54, 65, 84, 90, 95, 98, 104, 149, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 199, 201, 202, 203, 205, 208, 209, 309, 345, 364, 367
Malešič	14, 29, 30, 35, 58, 67, 71, 81, 111, 220, 313, 314, 374, 375, 377, 378
Manigart	58, 64, 69, 71, 75, 79, 85, 86, 89, 91, 101, 377
manj ubojnih (ang. less lethal)	81
McGuire	302, 377
MCR	107
Meddržavni in znotrajdržavni konflikti	111
Mediteranski dialog (MD)	50
MEHBBSK	326
Military Participation Ratio - MPR	56
Mirovne operacije	111
Mission and Task of the Bundeswehr	225
Model kompleksne grožnje varnosti	100
Moderne OS	62
Mörgeli	283, 377
Moskos	14, 16, 58, 61, 62, 66, 68, 69, 72, 75, 78, 88, 215, 224, 363, 377
Multinational Corps Northeast (Szczecin)	226
multiplikatorji moči	24, 188, 254, 273, 288

N

Nato Defence Planning Proces – NDPP	106
NATO Strategic Intelligence Estimate MC 161 - NSIE	140
Nečej	258, 259, 260, 378
Nemčij	53, 215, 223, 227, 229, 233
Nemčija	40, 44, 46, 47, 53, 54, 55, 57, 82, 84, 90, 95, 97, 98, 102, 119, 139, 213, 215, 217, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 229, 233, 235, 309, 345, 352, 364, 379, 384, 385
Neoliberalni institucionalizem	33
nevtralnost	43, 44, 147, 279, 281, 365
non-article 5 operations	13
North Atlantic Council - NAC	98

O

obrambni izdatki	27, 45, 163, 165, 187, 209, 210, 230, 232, 251, 253, 275, 295, 296, 297, 341, 354, 356
Ohranjanje miru	123

P

Pametna obramba	51, 379
Partnerstvo za mir« (PzM)	48
petersberške naloge	99, 150, 154, 314
Policijske naloge	157, 180, 202, 225, 245, 268, 288, 331, 348
Postmoderne OS	66
Postneutralne	70
Potencial bojne moči	9, 10, 11, 165, 187, 210, 232, 253, 275, 297, 341, 356
Poznomoderne	70
Poznomoderne OS	64
Prebilič	6, 42, 58, 90, 91, 136, 378
Preprečevanje konfliktov	122
Project for New American Century	303
PROVOJ	323

R

realizem	28, 30, 31, 37, 91, 113
Richard von Weizsäcker	217
Rough States	13
RVK	49, 384, 385

S

Security Sector Reform	139
SKOV 8x8 Svarun	320
Slovaška	40, 44, 54, 55, 84, 90, 95, 149, 257, 258, 259, 261, 263, 264, 266, 268, 269, 270, 272, 275, 276, 278, 305, 345, 364, 367
Sociokulturni dejavnik	88
souporabe in združevanja	141
sovjetska južna skupina sil	191
SPEKTER KONFLIKTOV	138
SPOR 2009	319
spremembo funkcij OS	8, 79, 101, 364
Srednja Evropa	38
Srednje Evrope	8, 11, 13, 15, 21, 27, 28, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 65, 78, 80, 81, 82, 85, 89, 90, 91, 92, 94, 97, 101, 102, 105, 107, 109, 111, 112, 119, 121, 143, 181, 182, 204, 205, 210, 213, 215, 230, 231, 235, 314, 330, 336, 345, 347, 348, 351, 352, 355, 359, 360, 361, 364, 366, 367, 369, 371, 374, 390, 394

I

"srednjeevropsko gospodarsko društvo"	41
---	----

S

Stettlerjev koeficient	27
------------------------------	----

Š

štiri trajna poslanstva Nata	105
Švica	40, 43, 44, 46, 47, 54, 55, 84, 90, 95, 98, 107, 109, 119, 139, 143, 279, 280, 281, 283, 286, 288, 289, 290, 291, 294, 345, 348, 361, 363, 364, 368

T

Task Force – TF	173
Tatalović	27, 53, 58, 82, 190, 191, 192, 193, 196, 202, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 223, 279, 280, 281, 290, 291, 296, 375, 380
<i>Teatr Voennykh Deistvii</i> - TVD	168
Tehnološki dejavnik	85
Teritorialne obrambe (TO)	315
Teritorialno obrambne	70

U

U.S. Constabulary school	302
Unterseher	72, 75, 217, 218, 220, 301, 381

V

Varnostno-politično okolje v Evropi	96
<i>Varšavski sporazum</i>	12
večnacionalizacija OS	8, 101, 364
večnacionalni vojaškopolicijski bataljon	10, 305
večnamenski vojak	77
vpliv mirovnih operacij na funkcije OS	17, 23
Vrste mirovnih operacij OZN	124
VS	12, 14, 30, 39, 42, 43, 44, 47, 57, 58, 60, 69, 78, 80, 81, 92, 94, 96, 97, 98, 102, 104, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 123, 125, 126, 130, 131, 132, 134, 136, 139, 146, 148, 157, 166, 168, 169, 188, 190, 191, 192, 201, 211, 214, 215, 222, 236, 237, 244, 246, 255, 257, 266, 284, 310, 313, 330, 345, 347, 370, 384, 385
<i>Vsiljevanje miru</i>	122

Z

<i>zagotavljanje regionalne oz. globalne varnosti</i>	26, 157, 180, 202, 225, 246, 268, 289, 332, 348
Zakon o obrambi (ZObr)	317
Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (SLO in DSZ) iz leta 1982	321

Priloga A: Cluster analiza; Razvrščanje držav Srednje Evrope po stopnji transformacije OS v postmoderne

Notes		
Output Created		09-maj-2014 16:17:54
Comments		
Input	Data	C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav
	Active Dataset	\$DataSet
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	8
Missing Value Handling	Definition of Missing	User-defined missing values are treated as missing.
	Cases Used	Statistics are based on cases with no missing values for any variable used.
Syntax		PROXIMITIES MPR ASOS OSvMIR CR CO_mobr zazgr struOS poslOS stalOS delOS_MO Vlogž zakonOS ugovor /VIEW= CASE /MEASURE= SEUCLID /PRINT NONE /STANDARDIZE= VARIABLE Z .
Resources	Processor Time	00 00:00:00,000
	Elapsed Time	00 00:00:00,019
	Workspace Bytes	1328

Descriptives

Notes		
Output Created		09-maj-2014 16:24:20
Comments		
Input	Data	C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav
	Active Dataset	\$DataSet
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	8
Missing Value Handling	Definition of Missing	User defined missing values are treated as missing.
	Cases Used	All non-missing data are used.
Syntax		DESCRIPTIVES VARIABLES=MPR ASOS OSvMIR CR CO_mobr delOS_MO /SAVE /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
Resources	Processor Time	00 00:00:00,000
	Elapsed Time	00 00:00:00,070
Variables Created or Modified	ZMPR	Zscore: Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %
	ZASOS	Zscore: Delež aktivne sestave v celotnih OS v %
	ZOSvMIR	Zscore: Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
	ZCR	Zscore: Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)
	ZCO_mobr	Zscore: Delež civilnih oseb v Ministrstvih za obrambo in OS (2011)
	ZdelOS_MO	Zscore: Delež civilnih oseb v OS in MO

[DataSet] C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
MPR Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	8	,27	2,58	,7463	,76238
ASOS Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	8	12,80	100,00	62,3375	31,50759
OSvMIR Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	8	,13	4,73	2,3150	1,34143
CR Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)	8	,00	85,80	15,8000	30,29851
CO_mobr Delež civilnih oseb v Ministrstvih za obrambo in OS (2011)	8	2,89	52,40	33,9863	16,96109
delOS_MO Delež civilnih oseb v OS in MO	8	2,89	52,40	33,9863	16,96109
Valid N (listwise)	8				

DESCRIPTIVES VARIABLES=ZMPR ZASOS ZOSvMIR ZCR ZCO_mobr ZdelOS_MO
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.

Descriptives

Notes

Output Created		09-maj-2014 16:25:16
Comments		
Input	Data	C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav
	Active Dataset	\$DataSet
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	8
Missing Value Handling	Definition of Missing	User defined missing values are treated as missing.
	Cases Used	All non-missing data are used.
Syntax		DESCRIPTIVES VARIABLES=ZMPR ZASOS ZOSvMIR ZCR ZCO_mobr ZdelOS_MO /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
Resources	Processor Time	00 00:00:00,016
	Elapsed Time	00 00:00:00,010

[\$DataSet] C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ZMPR Zscore: Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	8	-,62469	2,40529	,0000000	1,0000000
ZASOS Zscore: Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	8	-1,57224	1,19535	,0000000	1,0000000
ZOSvMIR Zscore: Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	8	-1,62886	1,80032	,0000000	1,0000000
ZCR Zscore: Udeležba vojaških obveznikov v aktivni sestavi OS (ang. Conscript Ratio - CR)	8	-,52148	2,31034	,0000000	1,0000000
ZCO_mobr Zscore: Delež civilnih oseb v Ministrstvih za obrambo in OS (2011)	8	-1,83339	1,08565	,0000000	1,0000000
ZdelOS_MO Zscore: Delež civilnih oseb v OS in MO	8	-1,83339	1,08565	,0000000	1,0000000
Valid N (listwise)	8				

CLUSTER
ZMPR ZASOS ZOSvMIR ZCR ZCO_mobr ZdelOS_MO
zazgr struOS posOS stalOS Vlogž zakonOS ugovor
/METHOD WARD
/MEASURE=SEUCLID
/ID=drzava
/PRINT SCHEDULE
/PLOT DENDROGRAM VICICLE.

Cluster

Notes

Output Created		09-maj-2014 16:26:33
Comments		
Input	Data	C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav
	Active Dataset	\$DataSet
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	8
Missing Value Handling	Definition of Missing	User-defined missing values are treated as missing.
	Cases Used	Statistics are based on cases with no missing values for any variable used.
Syntax		<pre> CLUSTER ZMPR ZASOS ZOSvMIR ZCR ZCO_mobr ZdelOS_MO zazgr struOS poslOS stalOS Vlogž zakonOS ugovor /METHOD WARD /MEASURE=SEUCLID /ID=drzava /PRINT SCHEDULE /PLOT DENDROGRAM VICICLE. </pre>
Resources	Processor Time	00 00:00:00,390
	Elapsed Time	00 00:00:00,400

[\$DataSet] C:\D-disk\cebek\baza 2 po drzavah.sav

Case Processing Summary^{a,b}

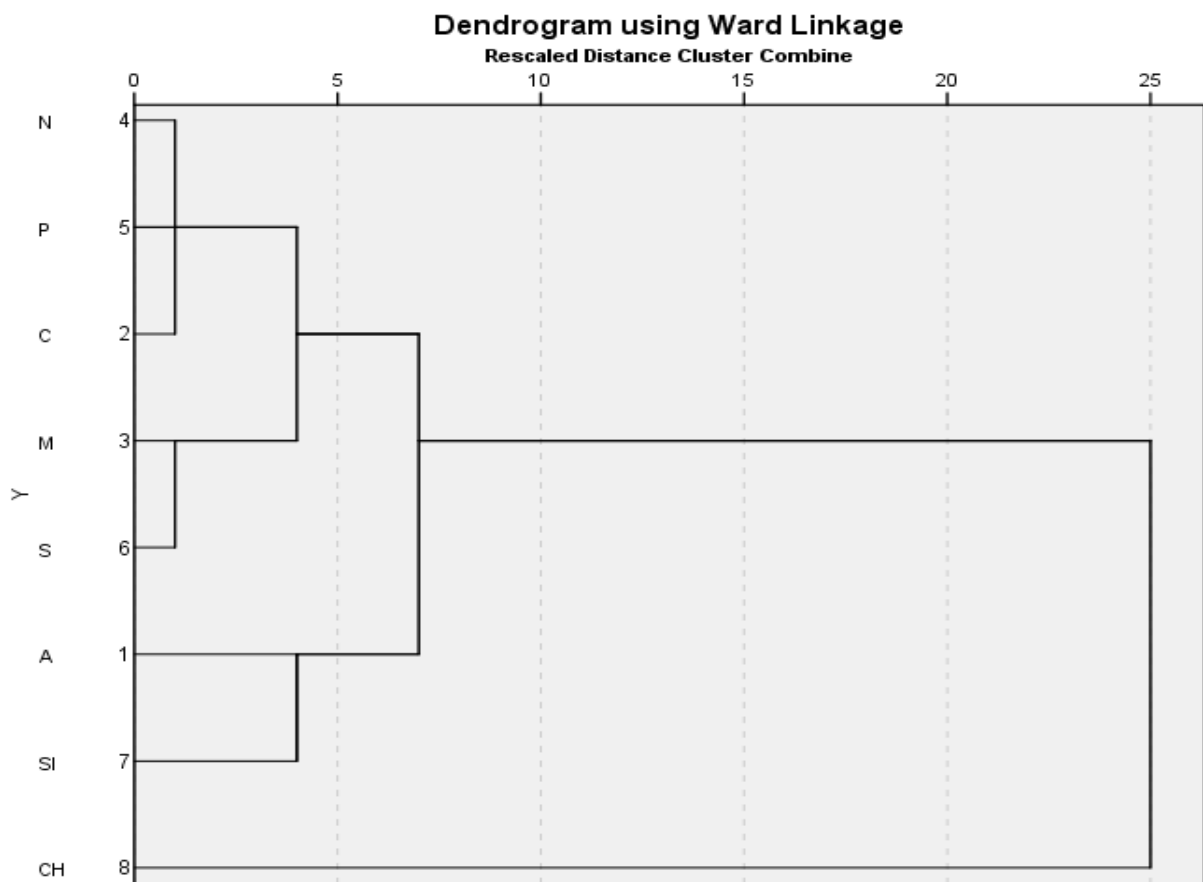
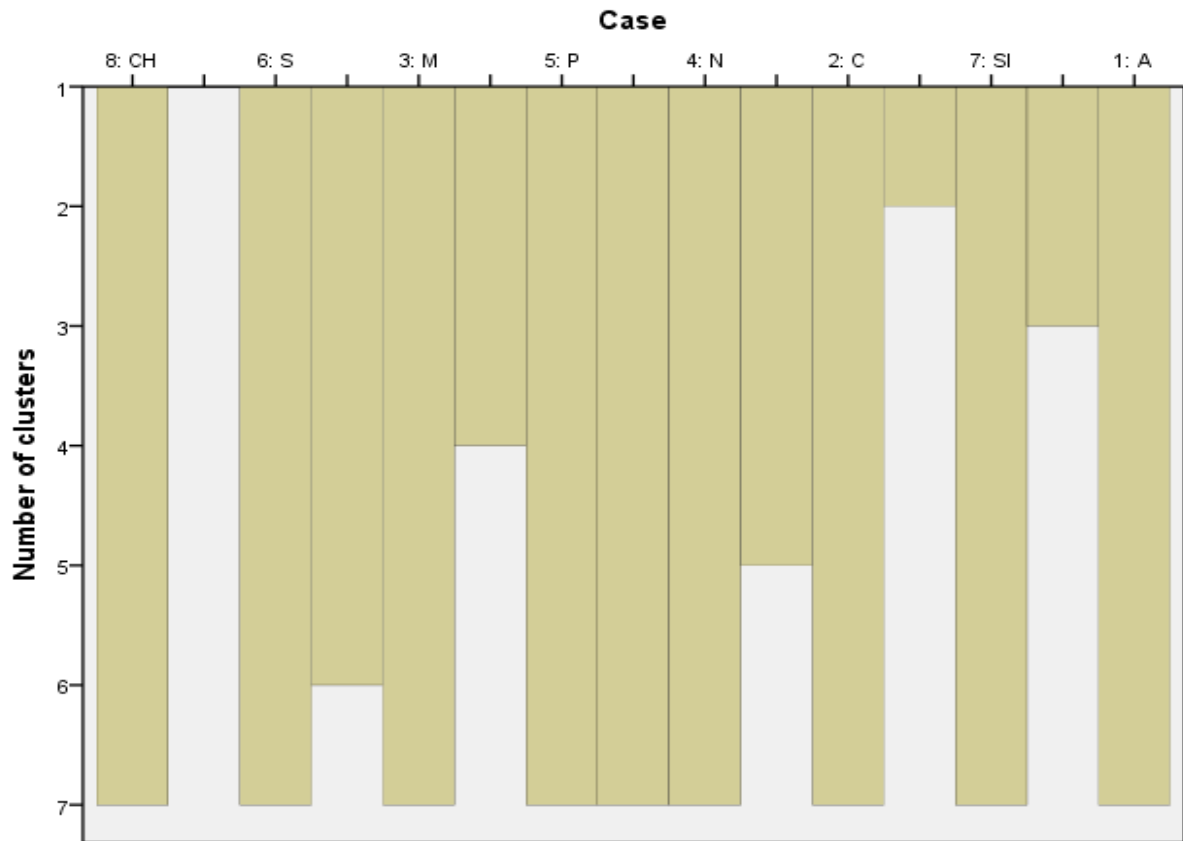
		Cases			
Valid		Missing		Total	
N	Percent	N	Percent	N	Percent
8	100,0	0	,0	8	100,0

- a. Squared Euclidean Distance used
- b. Ward Linkage

Ward Linkage

Agglomeration Schedule

Stage	Cluster Combined		Coefficients	Stage Cluster First Appears		Next Stage
	Cluster 1	Cluster 2		Cluster 1	Cluster 2	
1	4	5	,704	0	0	3
2	3	6	1,487	0	0	4
3	2	4	2,553	0	1	4
4	2	3	7,384	3	2	6
5	1	7	12,803	0	0	6
6	1	2	21,462	5	4	7
7	1	8	52,250	6	0	0

Priloga B: Korelacijska matrika analiziranih spremenljivk OS Srednje Evrope

syntax

```
CORRELATIONS /VARIABLES=SKUP_AWSP skup_statt SKUP_MPR SKUP_ASOS SKUP_KVOV skup_obrBDP skup_izdoseb
skup_izdoper skup_izdopinfra skup_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG /MISSING=PAIRWISE. CORRELATIONS
/VARIABLES=a_AWSP a_statt a_MPR a_ASOS a_KVOV a_obrBDP a_izdoseb a_izdoper a_izdopinfra a_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL
NOSIG /MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=c_AWSP c_statt c_MPR c_ASOS c_KVOV c_obrBDP c_izdoseb
c_izdoper c_izdopinfra c_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG /MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=M_AWSP
M_statt M_MPR M_ASOS M_KVOV M_obrBDP M_izdoseb M_izdoper M_izdopinfra M_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG
/MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=N_AWSP N_statt N_MPR N_ASOS N_KVOV N_obrBDP N_izdoseb
N_izdoper N_izdopinfra N_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG /MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=P_AWSP
P_statt P_MPR P_ASOS P_KVOV P_obrBDP P_izdoseb P_izdoper P_izdopinfra P_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG
/MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=S_AWSP S_statt S_MPR S_ASOS S_KVOV S_obrBDP S_izdoseb S_izdoper
S_izdopinfra S_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG /MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=SI_AWSP SI_statt
SI_MPR SI_ASOS SI_KVOV SI_obrBDP SI_izdoseb SI_izdoper SI_izdopinfra SI_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG
/MISSING=PAIRWISE.CORRELATIONS /VARIABLES=CH_AWSP CH_statt CH_MPR CH_ASOS CH_KVOV CH_obrBDP
CH_izdoseb CH_izdoper CH_izdopinfra CH_OSvMIR /PRINT=TWOTAIL NOSIG /MISSING=PAIRWISE.
```

Srednja Evropa

		SKUP_AWSP SKUP_Koefi cienti potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	skup_statt skup_Stettle rjev koeficient	SKUP_MPR SKUP_Skup na vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	SKUP_ASO S SKUP_Dele ž aktivne sestave v celotnih OS v %	SKUP_KVO V SKUP_Dele ž kolesnih vozil med oklepni vozili	skup_obrBD P Skup_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	skup_izdose b Skup_Delež obrambnih izdatkov za vzdrževanje (%)	skup_izdope r skup_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	skup_izdopi nfra skup_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	skup_OSvMI R skup_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
SKUP_AWSP SKUP_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.760	.989**	-.895*	-.926*	.897*	-.981**	.998**	-.974**	-.933*
	Sig. (2-tailed)		.136	.001	.040	.024	.039	.003	.000	.005	.021
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_statt skup_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.760	1	-.664	.966**	.810	-.426	.815	-.774	.657	.921*
	Sig. (2-tailed)	.136		.221	.008	.096	.475	.093	.125	.228	.027
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SKUP_MPR SKUP_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.989**	-.664	1	-.829	-.872	.927*	-.945*	.982**	-.993**	-.870
	Sig. (2-tailed)	.001	.221		.083	.054	.023	.015	.003	.001	.055
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SKUP_ASOS SKUP_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.895*	.966**	-.829	1	.878	-.622	.920*	-.903*	.825	.965**
	Sig. (2-tailed)	.040	.008	.083		.050	.262	.027	.036	.085	.008
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SKUP_KVOV SKUP_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	Pearson Correlation	-.926*	.810	-.872	.878	1	-.824	.970**	-.937*	.820	.966**
	Sig. (2-tailed)	.024	.096	.054	.050		.086	.006	.019	.089	.007
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_obrBDP Skup_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.897*	-.426	.927*	-.622	-.824	1	-.870	.896*	-.890*	-.727
	Sig. (2-tailed)	.039	.475	.023	.262	.086		.055	.040	.043	.164
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_izdoseb Skup_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-.981**	.815	-.945*	.920*	.970**	-.870	1	-.989**	.914*	.963**
	Sig. (2-tailed)	.003	.093	.015	.027	.006	.055		.001	.030	.009
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_izdoper skup_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	.998**	-.774	.982**	-.903*	-.937*	.896*	-.989**	1	-.963**	-.940*
	Sig. (2-tailed)	.000	.125	.003	.036	.019	.040	.001		.008	.018
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_izdopinfra skup_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.974**	.657	-.993**	.825	.820	-.890*	.914*	-.963**	1	.844
	Sig. (2-tailed)	.005	.228	.001	.085	.089	.043	.030	.008		.073
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
skup_OSvMIR skup_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-.933*	.921*	-.870	.965**	.966**	-.727	.963**	-.940*	.844	1
	Sig. (2-tailed)	.021	.027	.055	.008	.007	.164	.009	.018	.073	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Avstrija

		A_AWSP A_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	A_statt A_Stettlerjev koeficient	A_MPR A_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	A_ASOS A_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	A_KVOV A_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	A_obrBDP A_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	A_izdoseb A_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	A_izdoper A_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	A_izdopinfra A_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	A_OsvMIR A_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
A_AWSP A_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-,304	,556	-,586	-,288	,139	,746	,342	-,594	-,317
	Sig. (2-tailed)		,619	,330	,299	,639	,823	,148	,573	,291	,603
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_statt A_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-,304	1	-,625	,804	,937*	-,658	-,651	-,830	,868	,962**
	Sig. (2-tailed)	,619		,260	,101	,019	,228	,234	,082	,056	,009
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_MPR A_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	,556	-,625	1	-,942*	-,803	,861	,579	,918*	-,891*	-,788
	Sig. (2-tailed)	,330	,260		,017	,102	,061	,307	,028	,042	,113
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_ASOS A_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-,586	,804	-,942*	1	,872	-,770	-,780	-,918*	,990**	,886*
	Sig. (2-tailed)	,299	,101	,017		,054	,128	,120	,028	,001	,045
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_KVOV A_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	Pearson Correlation	-,288	,937*	-,803	,872	1	-,879*	-,517	-,967**	,893*	,995**
	Sig. (2-tailed)	,639	,019	,102	,054		,050	,372	,007	,041	,000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_obrBDP A_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	,139	-,658	,861	-,770	-,879*	1	,206	,948*	-,727	-,833
	Sig. (2-tailed)	,823	,228	,061	,128	,050		,740	,014	,164	,080
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_izdoseb A_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	,746	-,651	,579	-,780	-,517	,206	1	,494	-,819	-,586
	Sig. (2-tailed)	,148	,234	,307	,120	,372	,740		,397	,090	,299
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_izdoper A_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	,342	-,830	,918*	-,918*	-,967**	,948*	,494	1	-,903*	-,950*
	Sig. (2-tailed)	,573	,082	,028	,028	,007	,014	,397		,036	,013
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_izdopinfra A_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-,594	,868	-,891*	,990**	,893*	-,727	-,819	-,903*	1	,915*
	Sig. (2-tailed)	,291	,056	,042	,001	,041	,164	,090	,036		,029
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
A_OsvMIR A_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-,317	,962**	-,788	,886*	,995**	-,833	-,586	-,950*	,915*	1
	Sig. (2-tailed)	,603	,009	,113	,045	,000	,080	,299	,013	,029	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Češka

		C_AWSP Č_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	C_statt Č_Stettlerjev koeficient	C_MPR C_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	C_ASOS C_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	C_KVOV C_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	C_obrBDP C_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	C_izdoseb C_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	C_izdoper C_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	C_izdopinfra C_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	C_OsvMIR C_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah
C_AWSP Č_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-,649	,988**	-,846	,983**	,950*	-,822	,986**	-,804	-,828
	Sig. (2-tailed)		,236	,002	,071	,003	,013	,088	,002	,101	,083
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_statt Č_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-,649	1	-,547	,893*	-,721	-,795	,812	-,651	,250	,964**
	Sig. (2-tailed)	,236		,340	,042	,169	,108	,095	,234	,685	,008
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_MPR C_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	,988**	-,547	1	-,803	,964**	,915*	-,742	,958*	-,840	-,750
	Sig. (2-tailed)	,002	,340		,102	,008	,029	,151	,010	,075	,144
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_ASOS C_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-,846	,893*	-,803	1	-,879*	-,951*	,847	-,795	,454	,957*
	Sig. (2-tailed)	,071	,042	,102		,050	,013	,070	,108	,442	,011
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_KVOV C_Delež kolesnih vozil med oklepni vozili	Pearson Correlation	,983**	-,721	,964**	-,879*	1	,938*	-,784	,969**	-,814	-,877
	Sig. (2-tailed)	,003	,169	,008	,050		,019	,117	,007	,093	,051
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_obrBDP C_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	,950*	-,795	,915*	-,951*	,938*	1	-,922*	,920*	-,587	-,918*
	Sig. (2-tailed)	,013	,108	,029	,013	,019		,026	,027	,298	,028
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_izdoseb C_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-,822	,812	-,742	,847	-,784	-,922*	1	-,833	,359	,878
	Sig. (2-tailed)	,088	,095	,151	,070	,117	,026		,080	,553	,050
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_izdoper C_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	,986**	-,651	,958*	-,795	,969**	,920*	-,833	1	-,816	-,823
	Sig. (2-tailed)	,002	,234	,010	,108	,007	,027	,080		,092	,087
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_izdopinfra C_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-,804	,250	-,840	,454	-,814	-,587	,359	-,816	1	,469
	Sig. (2-tailed)	,101	,685	,075	,442	,093	,298	,553	,092		,426
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
C_OsvMIR C_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-,828	,964**	-,750	,957*	-,877	-,918*	,878	-,823	,469	1
	Sig. (2-tailed)	,083	,008	,144	,011	,051	,028	,050	,087	,426	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Madžarska

		M_AWSP M_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	M_statt M_Stettlerjev koeficient	M_MPR M_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	M_ASOS M_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	M_KVOV M_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	M_obrBDP M_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	M_izdoseb M_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	M_izdoper M_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	M_izdopinfra M_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	M_OSVMIR M_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
M_AWSP M_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.796	.967**	-.681	-.807	.847	.835	-.769	-.692	-.980**
	Sig. (2-tailed)		.107	.007	.205	.099	.070	.078	.129	.195	.003
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_statt M_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.796	1	-.623	.183	.969**	-.675	-.388	.248	.572	.721
	Sig. (2-tailed)	.107		.262	.768	.007	.211	.519	.688	.314	.169
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_MPR M_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.967**	-.623	1	-.779	-.643	.812	.941*	-.896*	-.713	-.966**
	Sig. (2-tailed)	.007	.262		.120	.242	.095	.017	.040	.176	.007
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_ASOS M_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.681	.183	-.779	1	.189	-.453	-.773	.916*	.172	.794
	Sig. (2-tailed)	.205	.768	.120		.761	.444	.125	.029	.782	.109
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_KVOV M_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-.807	.969**	-.643	.189	1	-.810	-.384	.244	.570	.709
	Sig. (2-tailed)	.099	.007	.242	.761		.096	.524	.693	.315	.180
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_obrBDP M_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.847	-.675	.812	-.453	-.810	1	.638	-.539	-.638	-.756
	Sig. (2-tailed)	.070	.211	.095	.444	.096		.247	.348	.246	.139
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_izdoseb M_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	.835	-.388	.941*	-.773	-.384	.638	1	-.957*	-.745	-.856
	Sig. (2-tailed)	.078	.519	.017	.125	.524	.247		.011	.148	.064
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_izdoper M_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-.769	.248	-.896*	.916*	.244	-.539	-.957*	1	.520	.839
	Sig. (2-tailed)	.129	.688	.040	.029	.693	.348	.011		.370	.076
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_izdopinfra M_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.692	.572	-.713	.172	.570	-.638	-.745	.520	1	.593
	Sig. (2-tailed)	.195	.314	.176	.782	.315	.246	.148	.370		.292
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
M_OSVMIR M_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-.980**	.721	-.966**	.794	.709	-.756	-.856	.839	.593	1
	Sig. (2-tailed)	.003	.169	.007	.109	.180	.139	.064	.076	.292	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Nemčija

		N_AWSP N_Koeficient i potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	N_statt N_Stettlerjev koeficient	N_MPR N_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	N_ASOS N_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	N_KVOV N_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	N_obrBDP N_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	N_izdoseb N_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	N_izdoper N_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	N_izdopinfra N_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	N_OSVMIR N_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
N_AWSP N_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.667	.994**	-.832	-.681	.888*	.829	-.930*	.303	-.849
	Sig. (2-tailed)		.218	.001	.080	.206	.044	.083	.022	.621	.069
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_statt N_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.667	1	-.608	.964**	.991**	-.343	-.926*	.390	.436	.832
	Sig. (2-tailed)	.218		.277	.008	.001	.572	.024	.516	.463	.081
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_MPR N_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.994**	-.608	1	-.790	-.616	.884*	.768	-.960**	.398	-.787
	Sig. (2-tailed)	.001	.277		.112	.269	.047	.129	.010	.507	.114
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_ASOS N_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.832	.964**	-.790	1	.951*	-.543	-.946*	.606	.199	.887*
	Sig. (2-tailed)	.080	.008	.112		.013	.344	.015	.279	.749	.045
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_KVOV N_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-.681	.991**	-.616	.951*	1	-.382	-.955*	.409	.442	.859
	Sig. (2-tailed)	.206	.001	.269	.013		.526	.012	.494	.456	.062
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_obrBDP N_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.888*	-.343	.884*	-.543	-.382	1	.631	-.871	.425	-.757
	Sig. (2-tailed)	.044	.572	.047	.344	.526		.254	.054	.475	.138
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_izdoseb N_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	.829	-.926*	.768	-.946*	-.955*	.631	1	-.591	-.269	-.961**
	Sig. (2-tailed)	.083	.024	.129	.015	.012	.254		.294	.662	.009
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_izdoper N_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-.930*	.390	-.960**	.606	.409	-.871	-.591	1	-.618	.608
	Sig. (2-tailed)	.022	.516	.010	.279	.494	.054	.294		.266	.277
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_izdopinfra N_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	.303	.436	.398	.199	.442	.425	-.269	-.618	1	.210
	Sig. (2-tailed)	.621	.463	.507	.749	.456	.475	.662	.266		.734
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
N_OSVMIR N_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-.849	.832	-.787	.887*	.859	-.757	-.961**	.608	.210	1
	Sig. (2-tailed)	.069	.081	.114	.045	.062	.138	.009	.277	.734	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Polska

		P_AWSP P_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	P_statt P_Stettlerjev koeficient	P_MPR P_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	P_ASOS P_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	P_KVOV P_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	P_obrBDP P_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	P_izdoseb P_Delež obrambnih izdatkov za osebe (%)	P_izdoper P_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	P_izdopinfra P_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	P_OsvMIR P_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
P_AWSP P_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.809	.755	-.800	.439	.683	.531	.841	-.914	-.783
	Sig. (2-tailed)		.097	.140	.104	.459	.204	.357	.074	.030	.117
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_statt P_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.809	1	-.833	.998**	-.010	-.436	-.146	-.990**	.749	.996**
	Sig. (2-tailed)	.097		.080	.000	.988	.463	.815	.001	.145	.000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_MPR P_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.755	-.833	1	-.796	.361	.340	-.153	.890	-.480	-.866
	Sig. (2-tailed)	.140	.080		.107	.551	.576	.805	.043	.414	.058
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_ASOS P_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.800	.998**	-.796	1	.021	-.427	-.180	-.979**	.765	.990**
	Sig. (2-tailed)	.104	.000	.107		.973	.473	.772	.004	.131	.001
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_KVOV P_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	.439	-.010	.361	.021	1	-.004	.208	.076	-.191	-.017
	Sig. (2-tailed)	.459	.988	.551	.973		.966	.737	.904	.758	.978
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_obrBDP P_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.683	-.436	.340	-.427	-.004	1	.566	.495	-.711	-.398
	Sig. (2-tailed)	.204	.463	.576	.473	.996		.319	.397	.178	.507
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_izdoseb P_Delež obrambnih izdatkov za osebe (%)	Pearson Correlation	.531	-.146	-.153	-.180	.208	.566	1	.117	-.758	-.066
	Sig. (2-tailed)	.357	.815	.805	.772	.737	.319		.851	.137	.917
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_izdoper P_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	.841	-.990**	.890	-.979**	.076	.495	.117	1	-.736	-.992**
	Sig. (2-tailed)	.074	.001	.043	.004	.904	.397	.851		.156	.001
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_izdopinfra P_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.914	.749	-.480	.765	-.191	-.711	-.758	-.736	1	.695
	Sig. (2-tailed)	.030	.145	.414	.131	.758	.178	.137	.156		.192
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
P_OsvMIR P_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-.783	.996**	-.866	.990**	-.017	-.398	-.066	-.992**	.695	1
	Sig. (2-tailed)	.117	.000	.058	.001	.978	.507	.917	.001	.192	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Slovaška

		S_AWSP S_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitveni h sistemov (AWSP)	S_statt S_Stettlerjev koeficient	S_MPR S_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	S_ASOS S_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	S_KVOV S_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	S_obrBDP S_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	S_izdoseb S_Delež obrambnih izdatkov za osebe (%)	S_izdoper S_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	S_izdopinfra S_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	S_OsvMIR S_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
S_AWSP S_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.707	.936	-.638	.683	.985**	-.850	.986**	-.326	-.758
	Sig. (2-tailed)		.182	.019	.247	.204	.002	.068	.002	.592	.138
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_statt S_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.707	1	-.487	-.045	-.964**	-.756	.972**	-.781	-.397	.721
	Sig. (2-tailed)	.182		.406	.943	.008	.140	.006	.119	.508	.169
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_MPR S_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.936	-.487	1	-.779	.522	.869	-.655	.915	-.598	-.748
	Sig. (2-tailed)	.019	.406		.120	.367	.056	.231	.029	.287	.146
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_ASOS S_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.638	-.045	-.779	1	.088	-.541	.168	-.523	.793	.177
	Sig. (2-tailed)	.247	.943	.120		.889	.346	.787	.366	.109	.775
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_KVOV S_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	.683	-.964**	.522	.088	1	.716	-.931	.785	.297	-.853
	Sig. (2-tailed)	.204	.008	.367	.889		.174	.022	.115	.628	.066
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_obrBDP S_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.985**	-.756	.869	-.541	.716	1	-.888	.976**	-.219	-.746
	Sig. (2-tailed)	.002	.140	.056	.346	.174		.044	.004	.723	.148
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_izdoseb S_Delež obrambnih izdatkov za osebe (%)	Pearson Correlation	-.850	.972**	-.655	.168	-.931	-.888	1	-.898	-.200	.768
	Sig. (2-tailed)	.068	.006	.231	.787	.022	.044		.039	.748	.129
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_izdoper S_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	.986**	-.781	.915	-.523	.785	.976**	-.898	1	-.253	-.848
	Sig. (2-tailed)	.002	.119	.029	.366	.115	.004	.039		.682	.069
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_izdopinfra S_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.326	-.397	-.598	.793	.297	-.219	-.200	-.253	1	.199
	Sig. (2-tailed)	.592	.508	.287	.109	.628	.723	.748	.682		.749
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
S_OsvMIR S_Delež pripadnikov OS v mirovni operacijah	Pearson Correlation	-.758	.721	-.748	.177	-.853	-.746	.768	-.848	.199	1
	Sig. (2-tailed)	.138	.169	.146	.775	.066	.148	.129	.069	.749	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Slovenija

		SI_AWSP SI_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	SI_statt SI_Stettlerjev v koeficient	SI_MPR SI_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	SI_ASOS SI_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	SI_KVOV SI_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	SI_obrBDP SI_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	SI_izdoseb SI_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	SI_izdoper SI_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	SI_izdopinfra SI_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	SI_OsvMIR SI_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
SI_AWSP SI_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.416	.778	-.330	-.649	.918*	-.873	-.800	-.273	-.439
	Sig. (2-tailed)		.486	.121	.588	.236	.028	.054	.104	.657	.459
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_statt SI_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.416	1	-.765	.989**	.827	-.658	.754	-.045	-.672	.999**
	Sig. (2-tailed)	.486		.132	.001	.084	.227	.141	.943	.214	.000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_MPR SI_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.778	-.765	1	-.756	-.958*	.829	-.951*	-.252	.300	-.795
	Sig. (2-tailed)	.121	.132		.139	.010	.083	.013	.682	.623	.108
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_ASOS SI_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.330	.989**	-.756	1	.827	-.573	.705	-.171	-.753	.991**
	Sig. (2-tailed)	.588	.001	.139		.084	.312	.184	.783	.141	.001
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_KVOV SI_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-.649	.827	-.958*	.827	1	-.805	.930*	.078	-.365	.851
	Sig. (2-tailed)	.236	.084	.010	.084		.100	.022	.900	.546	.067
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_obrBDP SI_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.918*	-.658	.829	-.573	-.805	1	-.959**	-.619	-.093	-.670
	Sig. (2-tailed)	.028	.227	.083	.312	.100		.010	.265	.882	.216
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_izdoseb SI_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-.873	.754	-.951*	.705	.930*	-.959**	1	.435	-.112	.775
	Sig. (2-tailed)	.054	.141	.013	.184	.022	.010		.464	.858	.124
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_izdoper SI_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-.800	-.045	-.252	-.171	.078	-.619	.435	1	.644	-.040
	Sig. (2-tailed)	.104	.943	.682	.783	.900	.265	.464		.241	.949
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_izdopinfra SI_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo	Pearson Correlation	-.273	-.672	.300	-.753	-.365	-.093	-.112	.644	1	-.668
	Sig. (2-tailed)	.657	.214	.623	.141	.546	.882	.858	.241		.218
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
SI_OsvMIR SI_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-.439	.999**	-.795	.991**	.851	-.670	.775	-.040	-.668	1
	Sig. (2-tailed)	.459	.000	.108	.001	.067	.216	.124	.949	.218	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Švica

		CH_AWSP CH_Koeficie nti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	CH_statt CH_Stettlerjev v koeficient	CH_MPR CH_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	CH_ASOS CH_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	CH_KVOV CH_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	CH_obrBDP CH_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	CH_izdoseb CH_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	CH_izdoper CH_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	CH_izdopinfra CH_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	CH_OsvMIR CH_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah
CH_AWSP CH_Koeficienti potenciala bojne moči oborožitvenih sistemov (AWSP)	Pearson Correlation	1	-.834	.653	-.840	-.803	.853	-.711	-.953*	.818	-.915*
	Sig. (2-tailed)		.079	.232	.075	.102	.066	.178	.012	.091	.029
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_statt CH_Stettlerjev koeficient	Pearson Correlation	-.834	1	-.757	.925*	.835	-.773	.649	.901*	-.756	.890*
	Sig. (2-tailed)	.079		.138	.025	.078	.125	.236	.037	.139	.043
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_MPR CH_Skupna vojaška udeležba v družbi (ang. Military Participation Ratio - MPR) v %	Pearson Correlation	.653	-.757	1	-.917*	-.940*	.795	-.159	-.547	.293	-.883*
	Sig. (2-tailed)	.232	.138		.028	.017	.108	.798	.340	.632	.047
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_ASOS CH_Delež aktivne sestave v celotnih OS v %	Pearson Correlation	-.840	.925*	-.917*	1	.981**	-.922*	.536	.810	-.647	.981**
	Sig. (2-tailed)	.075	.025	.028		.003	.026	.352	.096	.238	.003
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_KVOV CH_Delež kolesnih vozil med oklepnimi vozili	Pearson Correlation	-.803	.835	-.940*	.981**	1	-.952*	.463	.727	-.567	.974**
	Sig. (2-tailed)	.102	.078	.017	.003		.013	.432	.164	.318	.005
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_obrBDP CH_Delež v BDP namenjen za obrambo (%)	Pearson Correlation	.853	-.773	.795	-.922*	-.952*	1	-.647	-.783	.716	-.953*
	Sig. (2-tailed)	.066	.125	.108	.026	.013		.238	.117	.173	.012
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_izdoseb CH_Delež obrambnih izdatkov za osebje (%)	Pearson Correlation	-.711	.649	-.159	.536	.463	-.647	1	.837	-.984**	.577
	Sig. (2-tailed)	.178	.236	.798	.352	.432	.238		.077	.003	.309
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_izdoper CH_Delež obrambnih izdatkov za operacije in vzdrževanje (%)	Pearson Correlation	-.953*	.901*	-.547	.810	.727	-.783	.837	1	-.922*	.853
	Sig. (2-tailed)	.012	.037	.340	.096	.164	.117	.077		.026	.066
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_izdopinfra CH_Delež obrambnih izdatkov za nakupe opreme, infrastrukturo in ostalo (vključno z R&R)(%)	Pearson Correlation	.818	-.756	.293	-.647	-.567	.716	-.984**	-.922*	1	-.689
	Sig. (2-tailed)	.091	.139	.632	.238	.318	.173	.003	.026		.198
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
CH_OsvMIR CH_Delež pripadnikov OS v mirovnih operacijah	Pearson Correlation	-.915*	.890*	-.883*	.981**	.974**	-.953*	.577	.853	-.689	1
	Sig. (2-tailed)	.029	.043	.047	.003	.005	.012	.309	.066	.198	
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed). **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).